
NAZ. CENTR.
BIBLIOTECA
VITT. EMAN. II
204
14 H
9
ROMA

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ,

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ Τῌ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙᾼ.

Omnia Latinè seorsim excusa sunt.

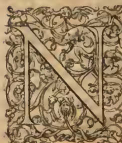

Βασιλεῖ τ' ἀγαθῷ κρατερῷ τ' αἰχμητῇ.

PARISIIS, M.D.LX.
Apud Guil. Morelium, in Græcis typographum Regium.
PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET AMPLISSIMO CARDINALI, CAROLO LOTARINGO,

IOANNES A SANCTO ANDREA, S. P. D.

IHIL A Deo optimo maximo præstantius aut diuinius homini concessum esse arbitror, illustrißime Princeps, quàm quòd similitudine quadam & cognatione formę sibi eum coniunxerit, atque ad oris vultúsque sui imitationem effinxerit & expresserit. At verò cùm in mẽtem mihi venit quantis ista hæc quam trahimus, vita ærumnis & calamitatibus confli&ctur, adducor subinde vt diuinam prouidentiam præclarius mecũ acturam fuisse existimem, si cùm primum in lucem editus essem, subitò excesissem, & vt aiebat Silenus ille, ex hac calamitosissima viuẽdi miseria, tanquam ex periculoso quodam naufragio enatassem, ne vt temporis propagatione mea vita longiorem, ita & infeliciorem cursum teneret. Quis enim obsecro, viuendi conditionem æquiore animo ferat, cùm eò res redierint, vt post hominum memoriam, Reipublicæ Christianæ status turbulentior aut profligatior nunquam extiterit? Etenim nullus hominum est qui non manibus illotis in Religionis & fidei disceptationem irruat, in eáque vt in volutabro & sordibus impurus versetur: cuius tamen disciplinæ amplitudo & dignitas tãta est, vt à maioribus nostris ea sola quã excolamus, quã tueamur, relicta esse nobis videatur. At enim verò quotus quisque hominum est nostræ huius tempestatis, à quo non teratur, aut potius violetur? videásque opifices vnguentarios, pictores, atque id genus hominum nullius nominis, qui ne quidem bonas literas à limine salutarunt, ita temerè in sacra scriptura grassari, vt cælum terræ permisceant: & quod longè grauissimum duco, eam in tonstrinis, in ludis talarijs, inter comessationes impudentissimè polluant & incestent: vt id in re seria & diuina factitare non vereãtur, quod

Romani illi in rebus ludicris turpe & flagitiosum inter epulas iudicarunt. Quod quidem scitè & argutè à Satyregrapho animaduersum est: —ecce inter pocula quærunt

Romulidæ saturi quid dia poëmata narrent.

Hæc autem cùm scriberem, mihi in memoriam venit, quod præclarè Nicetas Choniates cognomento Acuminatus, sinceræ fidei historicus, in vita Alexij Angeli Græcorum Imperatoris, scriptum nobis reliquit. Eodem, inquit, tempore dogma de diuinis Mysterijs vulgatum, Christianos in factiones diuisit, vnde in foro & triuijs res veneratione & silentio dignæ, palàm contemnebantur. Nam Georgio Xiphilino VII. annis patriarchatu functo, Ioannes Camaterius successit: qui cùm opinio quæ sub Xiphilino pullularat, radicitus extirpãda, & eius auctor nequam, monachus Sicidites, vt hæresiarcha & homo seditiosus condemnandus fuisset: & alijs ipsius exemplo silentium imperandum, vt Mysterium rursus esset mysteriũ: disserẽdi arte & demonstrationibus quæ aduersarium cõuincerent, in rebus ingenij humani captum excedentibus & artificiũ respuentibus vsus est. Id autem tẽporis contentio nulla fuit, an verũ corpus Christi sacræ Eucharistiæ insideret: neque ita Christi vestis incõsutilis ac indiscissa lanie bàtur aut discerpebatur: verum hoc vnum agebatur & in quęstione erat, vt ait idẽ Nicetas, Vtrum Christi corpus post perceptionẽ incorruptibile sit, quale & post passionẽ & resurrectionem fuit. At mox vbi Diui Cyrilli, Eutychij, & Ioannis Chrysostomi scripta in manus venere, illi nefariæ palàm dubitationi reclamatum est, omnésque huic veræ & laudabili sacrorum doctorum sententiæ calculum & suffragium suum subscripserunt. Diuinorũ Mysteriorum perceptio, cõfessio est & recordatio quædam domini propter nos mortui & rediuiui, vt magnus in Theologia Cyrillus tradit, & quam partem quisque acceperit, ab eo Christum integrum percipi, quam Thomas palparit: eúmq; comedi post resurrectionem, vt Ioannes Chrysostomus affirmat his verbis: O rem miram, qui ad dexteram Patris sedet, in nostrorum peccatorum manibus inuenitur. Item quancunque partem acceperis, eum totum accipis qui à Thoma palpatus est. Et alio in loco, Floruit in lege, adoleuit in prophetis, maturuit in cruce, comeditur

tur

tur post resurrectionem. Itaque velim Illustrissime Princeps, vt istorum librorum lectione, quos è medijs Græciæ bibliothecis hausimus atque traximus, ita instituantur & efformentur multorum ingenia, vt veterem illam labem, falsósque quos iamdudum imbiberunt succos abiiciant & euomant: veram autem & diuinam sententiam imbuant atque amplectantur: quam omni studio & cōtentione semper excoluisti, cęterósque ab ea desciscentes, in ordinem & viam reuocasti. Quanquam si veteres illi audiendi sunt, prophanum ab ijs sacris longè vulgus arcendum est, quæ alioqui ita recondenda sunt, vt tum demum si quædam procella emergat vehementior, depromantur: & tanquam Cynosura dux nauigationísque magistra, inter tempestates effulgeant. quod enim publicatur, labefactatur. Verum insania & furor eorum qui Christianam fidem contaminarunt, variísque & portentosis errorum fluctibus aspersere, illos in hanc arenam inuitos propulit, vt præclatè scriptum est à diuo Basilio in libro de Spiritu sancto ad Amphilochium Iconij episcopum. Sic cùm nefarij homines infesto quodam in bonos Christianos odio, nescio quas nugas, aut potius oscitationes excudendas curassent, quæ sacrum illud Missæ mysterium labefactarent ac cōuellerét, æquissimum fore cogitaui, vt eorum conatus aliqua ex parte frangerentur & elanguescerent, si in aciem & lucem libellū hunc emitterem atq; opponerem. Sed quid ego ineptus hęc ad te? qui & ea melius nosti, & in omni diuinarū humanarúmque rerum scientia ac cognitione ita præstas, vt te facile ætatis nostræ Principem omnes habeamus ac numeremus. Qua equidem tua præstantissima adductus laude, hoc tibi munusculum quasi tuo iure à me deberi existimaui, vt quem omnes literarum literatorúmque parentem agnoscūt, huic literarum studiosus quisque lectissimos suos fructus deferat ac dicet. Accedit eōdem tanta in totam Gallicanam ecclesiam beneficiorū magnitudo, vt quicquid vnquam opera, consilio, studióque efficere poterimus, id meritò tibi acceptum referre, tuísque sempiternis laudibus consecrare debeamus. Vale illustrissime Princeps.

Ἔνεστι τάδε ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ.

Pag. 2. versu 1. lege, ἔφθην. 11. 8. ἡμῶν. 39. 26. τὸ μόνον.
49. 1. προσάγομεν. 133. 15. διήλθομεν. 134. 35. ὑμῶν οὕτω.

ΚΑΝΩΝ λβ΄. ΤΩΝ ΕΝ ΚΩΝσταντινουπόλει ἐν τῷ Τρούλλῳ.

ΕΠΕΙΔΗ εἰς γνῶσιν ἡμετέραν ἦλθεν, ὡς ἐν τῇ τῶν ἀρμενίων χώρᾳ, οἶνον μόνον ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ προσάγουσιν, ὕδωρ αὐτῷ μὴ μιγνῦντες, οἱ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελοῦντες, προβαλλόμενοι τὸν τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλον Ἰωάννην τὸν χρυσόστομον, φάσκοντα διὰ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἑρμηνείας, ταῦτα· τίνος ἕνεκεν οὐχ ὕδωρ ἔπιεν ἀναστάς, ἀλλ' οἶνον; ἄλλην αἵρεσιν πονηρὰν πρόρριζον ἀνασπῶν· ἐπειδὴ γάρ εἰσί τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι κεχρημένοι, δεικνὺς ὅτι καὶ ἡνίκα τὰ μυστήρια παρέδωκε, καὶ ἡνίκα ἀναστὰς χωρὶς μυστηρίων καὶ ψιλὴν τράπεζαν παρετίθετο, οἴνῳ ἐκέχρητο, ἐκ τοῦ γεννήματος, φησί, τῆς ἀμπέλου· ἄμπελος δὲ οἶνον, οὐχ ὕδωρ γεννᾷ. ἐκ τούτου δὲ τὸν διδάσκαλον οἴονται ἀνατρέπειν τὴν τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἱερᾷ θυσίᾳ προσαγωγήν· ὡς ἂν μὴ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν κατέχοιντο τῇ ἀγνοίᾳ, τὴν τοῦ πατρὸς διάνοιαν ὀρθοδόξως ἀποκαλύπτομεν. τῆς γὰρ πονηρᾶς τῶν ὑδροπαραστατῶν αἱρέσεως παλαιᾶς ὑπαρχούσης, οἳ ἀντὶ οἴνου μόνῳ τῷ ὕδατι ἐν τῇ οἰκείᾳ θυσίᾳ κέχρηνται, ἀνασκευάζων οὕτως ὁ θεοφόρος ἀνὴρ τὴν παράνομον τῆς τοιαύτης αἱρέσεως διδαχήν, καὶ δεικνὺς ὡς ἐξ ἐναντίας τῆς ἀποστολικῆς ἵενται παραδόσεως, τῷ εἰρημένῳ κατεσκεύασε λόγῳ. ἐπεὶ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, ἔνθα τὴν ποιμαντικὴν ἐνεχειρίσθη ἡγεμονίαν, ὕδωρ οἴνῳ μιγνύναι παρέδωκεν, ἡνίκα τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελεῖσθαι δέοι, τὴν ἐκ τῆς τιμίας πλευρᾶς τοῦ λυτρωτοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἐξ αἵματός τε καὶ ὕδατος κρᾶσιν παραδεικνύς, ἥτις εἰς ζωοποίησιν παντὸς τοῦ κόσμου ἐξεχύθη, καὶ ἁμαρτιῶν ἀπολύτρωσιν. καὶ κατὰ πᾶσαν δὲ ἐκκλησίαν, ἔνθα οἱ πνευματικοὶ φωστῆρες ἐξέλαμψαν, ἡ θεόσδοτος αὕτη τάξις κρατεῖ· καὶ γὰρ καὶ Ἰάκωβος ὁ κατὰ σάρκα χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἀδελφός, τῆς ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησίας πρῶτος τὸν θρόνον ἐμπιστευθείς, καὶ Βασίλειος ὁ τῆς Καισαρέων ἐπίσκοπος, οὗ τὸ κλέος κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διέδραμεν, ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν ἱερουργίαν παραδεδωκότες, οὕτω τελειοῦν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἐξ ὕδατός τε καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον ἐκδεδώκασι. καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συναθροισθέντες ὅσιοι πατέρες, οὕτω ῥητῶς ἐπεμνήσθησαν, ἵνα ἐν τοῖς ἁγίοις μηδὲν πλέον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου προσενεχθείη, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ κύριος παραδέδωκε, τοῦτ' ἔστιν ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μεμιγμένου. εἴ τις οὖν ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, μὴ κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τάξιν ποιεῖ, καὶ ὕδωρ οἴνῳ μιγνύς, οὕτω τὴν ἄχραντον προσάγει θυσίαν, καθαιρείσθω, ὡς ἀτελῶς τὸ μυστήριον ἐξαγγέλλων, καὶ καινίζων τὰ παραδεδομένα.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ἡμῶν Πρόκλου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως περὶ παραδόσεως τῆς θείας λειτουργίας.

Πολλοὶ μὲν ἴσως καὶ ἄλλοι τῶν τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους διαδεξαμένων θεῖοι ποιμένες καὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας, τὴν τῆς μυστικῆς λειτουργίας ἔκθεσιν ἐγγράφως καταλιπόντες, τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασιν. ἐξ ὧν δὲ πρῶτοι οὗτοι καὶ διαπρύσιοι τυγχάνουσιν· ὅ, τε μακάριος Κλήμης, ὁ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων μαθητὴς καὶ διάδοχος, αὐτῶν τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ὑπαγορευσάντων· καὶ ὁ θεῖος Ἰάκωβος, ὁ τῆς ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησίας τὸν κλῆρον λαχών, καὶ ταύτης πρῶτος ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καταστάθεις. ὁ δὲ μέγας Βασίλειος μετὰ ταῦτα τὸ ῥάθυμον καὶ κατωφερὲς τῶν ἀνθρώπων θεωρῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς λειτουργίας μῆκος ὀκνούντων, ταύτην οὐ περιττὴν καὶ μακρὰν εἶναι νομίζων, ἀλλὰ τὸ τῶν συνευχομένων τε καὶ ἀκροωμένων ῥάθυμον διὰ τὸ πολὺ τοῦ χρόνου παρανάλωμα ἐκκόπτων, ἐπιτομώτερον παρέδωκε λέγεσθαι. μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, οἱ ἀπόστολοι, πρὸ τοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην πᾶσαν διασπαρῆναι, ὁμοθυμαδὸν εὑρισκόμενοι, εἰς προσευχὰς πανημερίους ἐτρέποντο, καὶ τὴν τοῦ δεσποτικοῦ σώματος μυστικὴν ἱερουργίαν παραμύθιον εὑρηκότες, διεξοδικώτατα αὐτὴν ᾖδον· τοῦτο γὰρ καὶ τὸ διδάσκειν, πάντων προυργιαίτερον ἡγοῦντο. πολλῷ δὲ μᾶλλον μετ' εὐφροσύνης καὶ πλείστης χαρᾶς ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ τοιαύτῃ θείᾳ τελετῇ, ἀεὶ τοῦ κυριακοῦ μεμνημένοι λόγου, τοῦ, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, λέγοντος· καὶ, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· καὶ, ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. διὸ καὶ πνεύματι συντετριμμένῳ πολλὰς εὐχὰς ἔπεμπον, τὸ θεῖον ἐκλιπαροῦντες. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν νεοφωτίστους τοῖς τῆς χάριτος ἐθίζοντες, καὶ τὰ περὶ τῆς χάριτος παραλείπειν διδάσκοντες, σκιὰ τῆς χάριτος ὑπάρχοντες, εὐσεβῶς ἐπαιδαγώγουν. διὰ τούτων τοίνυν εὐχῶν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος προσεδόκων, ὅπως τῇ αὐτοῦ θείᾳ παρουσίᾳ τὸν προκείμενον εἰς ἱερουργίαν ἄρτον καὶ οἶνον ὕδατι μεμιγμένον, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ ἀποφήνῃ τε καὶ ἀναδείξῃ. ὅπερ οὐκ ἔλαττον καὶ μέχρι τοῦ νῦν γίνεται, καὶ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος γενήσεται. ἀλλ' οἱ μετέπειτα τὸ στερρὸν καὶ θερμὸν τῆς πίστεως ἀποβαλόντες, ἐν ταῖς τοῦ κόσμου

πράξεσι καὶ φροντίσι καταπνιγόμενοι, τὸ μῆκος, ὡς ἔφην εἰπών, τῆς λειτουργίας ὀκνοῦντες, μόλις ἐφοίτων εἰς τὴν θείαν ἀκρόασιν τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων. διὸ καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος θεραπευτικῇ τινὶ μεθόδῳ χρώμενος, ἐπιτομώτερον ταύτην ἀπαγγέλλ. μετ' οὐ πολὺ δὲ πάλιν ὁ ἡμέτερος πατὴρ, ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, Ἰωάννης, τῆς τῶν προβάτων σωτηρίας οἷα ποιμὴν προθύμως κηδόμενος, εἴς τε τὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀθυμίαν ἐφορῶν, πρόρριζον πᾶσαν σατανικὴν πρόφασιν ἠβουλήθη ἀποσπάσασθαι· διὸ καὶ τὰ πολλὰ ἐπέτεμε, καὶ συντομώτερον τελεῖσθαι διετάξατο, ἵνα μὴ κατὰ μικρὸν οἱ ἄνθρωποι ἐλευθερίαν τινὰ καὶ σχολὴν τὰ μάλιστα φιλοῦντες, τοῖς τοῦ ἀντιπάλου διαλογισμοῖς ἐξαπατώμενοι, τῆς τοιαύτης ἀποστολικῆς καὶ θείας παραδόσεως ἀφιστῶνται, ὡς πολλοὶ πολλάκις πολλαχόσε τοῦτο διαπραττόμενοι καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐφωράθησαν.

Η ΘΕΙΑ

Η ΘΕΙ͂Α ΛΕΙΤΟΥΡΓΙ͂Α ΤΟΥ ἉΓΙ͂ΟΥ ἈΠΟΣΤΌΛΟΥ ΚΑῚ ἈΔΕΛΦΟΘΈΟΥ ἸΑΚΏΒΟΥ.

ΕΝ πλήθει ἁμαρτιῶν μεμολυσμένον με μὴ ἐξουδενώσῃς δέσποτα κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν· ἰδοὺ γὰρ προσῆλθον τῷ θείῳ τούτῳ καὶ ἐπουρανίῳ μυστηρίῳ σου· οὐχ ὡς ἄξιος ὑπάρχων, ἀλλ᾽ εἰς τὴν σὴν ἀφορῶν ἀγαθότητα, ἀφίημί σοι τὴν φωνήν, ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ· ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἀντοφθαλμῆσαι τῇ ἱερᾷ σου ταύτῃ καὶ πνευματικῇ τραπέζῃ, ἐφ᾽ ᾗ ὁ μονογενής σου υἱὸς καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστός, ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ, καὶ πάσῃ κηλῖδι κατεστιγμένῳ, μυστικῶς πρόκειται εἰς θυσίαν· διὸ ταύτην σοι τὴν ἱκεσίαν καὶ εὐχαριστίαν προσάγω, τοῦ καταπεμφθῆναί μοι τὸ πνεῦμά σου τὸ παράκλητον ἐνισχῦον καὶ καταρτίζον με πρὸς τὴν λειτουργίαν ταύτην, καὶ τὴν παρὰ σοῦ μοι τῷ λαῷ ἐπαγγελθεῖσαν φωνήν, ἀκατακρίτως ταύτην ἀποφθέγξασθαι καταξίωσον, ἐν χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ᾽ οὗ εὐλογητὸς εἶ, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ καὶ ὁμοουσίῳ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΕΥΧΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΔΟΞΑ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τῷ τριαδικῷ καὶ ἑνιαίῳ φωτὶ τῆς θεότητος, τῆς ἐν τριάδι μοναδικῶς ὑπαρχούσης, καὶ διαιρουμένης ἀδιαιρέτως· τριὰς γὰρ εἷς θεὸς παντοκράτωρ, οὗ τὴν δόξαν οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται· ἡ δὲ γῆ, τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν· καὶ ἡ θάλασσα, τὸ αὐτοῦ κράτος· καὶ πᾶσα αἰσθητὴ καὶ νοητὴ κτίσις, τὴν αὐτοῦ μεγαλειότητα κηρύττει πάντοτε· ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΘΥΜΙΑΜΑΤΟΣ ΤΗΣ εἰσόδου τῆς ἐνάρξεως.

ΔΕσποτα κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ τοῦ θεοῦ λόγε, ὁ ἑκουσίως ἑαυτὸν θυσίαν ἄμωμον ἐπὶ σταυροῦ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ προσαγαγὼν, ὁ διφυὴς ἄνθραξ, ὁ τῇ λαβίδι τοῦ προφήτου χειλέων ἁψάμενος, καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἀφελόμενος, ἅψαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τῶν αἰσθήσεων, καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλῖδος, καὶ παράστησον ἡμᾶς ἁγνοὺς τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ τοῦ προσενέγκαι σοι θυσίαν αἰνέσεως· καὶ πρόσδεξαι ἀφ' ἡμῶν τῶν ἀχρείων δούλων σου τὸ παρὸν θυμίαμα, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας· καὶ εὐώδιασον ἡμῶν τὸ δυσῶδες τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· καὶ ἁγίασον ἡμᾶς τῇ ἁγιαστικῇ δυνάμει τοῦ παναγίου σου πνεύματος· σὺ γὰρ εἶ μόνος ἅγιος, ὁ ἁγιάζων καὶ τοῖς πιστοῖς μεταδιδόμενος· καὶ πρέπει σοι ἡ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΕΥΧΗ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΕΩΣ.

ΕΥεργέτα βασιλεῦ τῶν αἰώνων, καὶ τῆς κτίσεως ἁπάσης δημιουργὲ, πρόσδεξαι προσιοῦσάν σοι διὰ τοῦ Χρι-

στοῦ

σοῦ σου τὴν ἐκκλησίαν σου· ἑκάστῳ τὸ συμφέρον ἐκπλήρωσον· ἄγαγε πάντας εἰς τελειότητα, καὶ ἀξίους ἡμᾶς ἀπέργασαι τῆς χάριτος τοῦ ἁγιασμοῦ σου, ἐπισυνάγων ἡμᾶς ἐν τῇ ἁγίᾳ σου ἐκκλησίᾳ, ἣν περιεποιήσω τῷ τιμίῳ αἵματι τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, κυρίου δὲ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ καὶ δεδοξασμένος σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ἐπὶ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ, ΕΥΧΗΝ ΤΟΥ ΘΥΜΙΑματος τῆς εἰσόδου τῆς συνάξεως.

Ὁ Θεὸς ὁ προσδεξάμενος Ἄβελ τὰ δῶρα, Νῶε καὶ Ἀβραὰμ τὴν θυσίαν, Ἀαρὼν καὶ Ζαχαρίου τὸ θυμίαμα, πρόσδεξαι καὶ ἐκ χειρὸς ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ θυμίαμα, πρόσδεξαι καὶ ἐκ χειρὸς ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ θυμίαμα τοῦτο εἰς ὀσμὴν εὐωδίας καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου, ὅτι εὐλογημένος ὑπάρχεις, καὶ πρέπει σοι ἡ δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Κύριε εὐλόγησον.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΠΕΥΧΕΤΑΙ ΑΥΤΩ.

Ὁ Κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς ὁ δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος καὶ ἀκατάσχετον ἔρωτα σταυρωθεὶς, καὶ λόγχῃ καὶ ἥλοις περιπαρεὶς μὴ ἀπαναινόμενος· ὁ τὴν κρυφίαν καὶ ἐπίφοβον ταύτην τελετὴν, εἰς ἀνάμνησιν αἰωνίαν ἡμῖν ἐκτενῆ παρεχόμενος, εὐλογήσαι τὴν ἐν χριστῷ τῷ θεῷ διακονίαν σου, καὶ εὐλογήσαι τὴν εἴσοδον ἡμῶν, καὶ ἐντελῶς τελειώσαι τὴν παράστασιν τῆς λειτουργίας ἡμῶν

ταύτης, τῇ ἀφάτῳ αὐτοῦ εὐσπλαγχνίᾳ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΕΥΧΗ ΑΠΟΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΡΑ τοῦ διακόνου.

Ο Κύριος εὐλογήσαι καὶ ἀξιώσαι ἡμᾶς σεραφικῶς δωροφορῆσαι καὶ προσᾶσαι τὴν πολυύμνητον ᾠδὴν τοῦ ἐνθεαστικοῦ καὶ τρισαγίου, τῷ δύναμει καὶ ὑπερπλήρει πάσης τῆς ἁγιαστικῆς τελειότητος, νῦν καὶ ἀεί.

ΕΙΤΑ ΑΡΧΕΤΑΙ ΑΔΕΙΝ Ο διάκονος ἐν τῇ εἰσόδῳ.

Ο μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθείς τε χριστὲ ὁ θεὸς, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἷς ὢν τῆς ἁγίας τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς.

ΟΙ ΙΕΡΕΥΣ ΛΕΓΕΙ ΤΗΝ ΕΥΧΗΝ ταύτην ἀπὸ τῶν πυλῶν ἕως τοῦ θυσιαστηρίου.

Ο θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ μεγαλώνυμος κύριος, ὁ δοὺς ἡμῖν εἴσοδον εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, διὰ τῆς ἐπιδημίας τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, κυρίου δὲ καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, ἱκετεύομεν καὶ παρακαλοῦμεν τὴν σὴν ἀγαθότητα, ἐπειδὴ ἔμφοβοι καὶ ἔντρομοί ἐσμεν, μέλλοντες παρεστάναι τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, ἐξαπόστειλον ἐφ' ἡμᾶς ὁ θεὸς τὴν χάριν σου τὴν ἀγαθὴν, καὶ ἁγίασον ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ πνεύματα, καὶ ἀλλοίωσον τὰ φρονήματα ἡμῶν πρὸς εὐσέβειαν, ἵνα ἐν καθαρῷ συνειδότι προσφέρωμέν σοι δῶρα, δόματα, καρπώματα, εἰς ἀθέτησιν τῶν ἡμετέρων πλημμελημάτων, καὶ εἰς ἱλασμὸν παντὸς τοῦ λαοῦ σου, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ

φιλ

φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΜΕΤΑ ΤΟ ΕΙΣΕΛΘΕΙΝ ΕΙΣ ΤΟ θυσιαστήριον λέγει ὁ ἱερεύς.

Εἰρήνη πᾶσιν.

ΟΛΑΟΣ.

Καὶ τῷ πνεύματί σου.

ΟΙΕΡΕΥΣ.

Ο κύριος εὐλογήσαι πάντας ἡμᾶς, καὶ ἁγιάσαι ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ καὶ ἱερουργίᾳ τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων, καὶ τὰς μακαρίας ψυχὰς ἀναπαύων μετὰ ἁγίων καὶ δικαίων, τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΕΙΤΑ ΛΕΓΕΙ Ο ΔΙΑΚΟ-νος συναπτήν.

Εν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καὶ θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ ἑνώσεως πασῶν τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ συγχωρήσεως τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν, καὶ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, καὶ ἐπαναστάσεως ἐχθρῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

ΕΙΤΑ ΟΙ ΨΑΛΤΑΙ ΤΟΝ ΤΡΙ-σάγιον ψάλλουσιν ὕμνον.

Αγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

ΚΑΙ Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΠΕΥΧΕ-ται ἐπικλινόμενος.

Οἰκτίρμον καὶ ἐλεῆμον, μακρόθυμε καὶ πολυέλεε καὶ

ἀληθινὲ κύριε, ἐπίβλεψον ἐξ ἑτοίμου κατοικητηρίου σου, καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν σῶν ἱκετῶν, καὶ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ διαβολικοῦ τε καὶ ἀνθρωπίνου, καὶ μὴ ἀποστήσῃς ἀφ' ἡμῶν τὴν σὴν βοήθειαν· μηδὲ βαρυτέρας τῆς ἡμετέρας δυνάμεως παιδείας ἐπαγάγῃς ἡμῖν· ἡμεῖς γὰρ οὐχ ἱκανοὶ πρὸς τὸ νικᾶν τὰ ἀντιπίπτοντα· σὺ δὲ δυνατὸς εἶ κύριε εἰς τὸ σώζειν ἐκ πάντων τῶν ἐναντιωμάτων. σῶσον ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐκ τῶν δυσχερῶν τοῦ κόσμου τούτου κατὰ τὴν χρηστότητά σου, ὅπως εἰσελθόντες ἐν καθαρᾷ συνειδήσει πρὸς τὸ ἅγιόν σου θυσιαστήριον, τὸν μακάριον καὶ τρισάγιον ὕμνον σὺν ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν, ἀκατακρίτως ἀναπέμπωμέν σοι· καὶ τὴν εὐάρεστόν σοι καὶ θείαν ἐπιτελέσαντες λειτουργίαν, καταξιωθῶμεν τῆς αἰωνίου ζωῆς.

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

Οτι ἅγιος εἶ κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐν ἁγίοις κατοικεῖς καὶ ἐπαναπαύῃ, καὶ σοὶ τὴν δόξαν καὶ τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Εἰρήνη πᾶσιν.

Ο ΛΑΟΣ.

Καὶ τῷ πνεύματί σου.

ΟΙ ΨΑΛΤΑΙ.

Ἀλληλούϊα.

ΕΙΤΑ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΕΤΑΙ ΔΙΕΞΟ-δικώτατα τὰ ἱερὰ λόγια τῆς παλαιᾶς διαθήκης καὶ τῶν προφητῶν, καὶ ἀποδείκνυται ἡ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐνανθρώπησις, τά τε πάθη καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις, ἡ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἄνοδος, καὶ πάλιν ἡ δευτέρα αὐτοῦ

μετ.

μετὰ δέξης προσοσία. καὶ τοῦτο γίνεται καθ' ἑκάστην ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ θείᾳ ἱερουργίᾳ. μετὰ δὲ τὸ ἀναγνῶσαι καὶ διδάξαι, λέγει ὁ διάκονος.

Εἴπωμεν πάντες, κύριε ἐλέησον· κύριε παντοκράτορ ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, δεόμεθά σου ἐπάκουσον. ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ὑμῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ ἑνώσεως πασῶν τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ σωτηρίας καὶ ἀντιλήψεως παντὸς τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ, δεόμεθά σου ἐπάκουσον. ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου, καὶ ἀνάγκης, αἰχμαλωσίας, πικροῦ θανάτου, καὶ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν, δεόμεθά σου ἐπάκουσον. ὑπὲρ τοῦ περιεστῶτος λαοῦ καὶ ἀπεκδεχομένου τὸ παρὰ σοῦ πλούσιον καὶ μέγα ἔλεος, ἱκετεύομέν σε σπλαγχνίσθητι καὶ ἐλέησον. σῶσον ὁ θεὸς τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου. ἐπίσκεψαι τὸν κόσμον σου ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς. ὕψωσον κέρας χριστιανῶν τῇ δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ. ἱκετεύομέν σε πολυέλεε κύριε, ἐπάκουσον ἡμῶν δεομένων σου, καὶ ἐλέησον.

Ο ΛΑΟΣ.

Κύριε ἐλέησον. Ἐκ τρίτου.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ συγχωρήσεως πλημμελημάτων, καὶ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. τὴν ἡμέραν πᾶσαν, τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον οἱ πάντες παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν, πα-

παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὑγείᾳ ἐκτελέσαι, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, καὶ καλὴν ἀπολογίαν τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ φρικτοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, αἰτησώμεθα.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

ΣΥ γὰρ εἶ ὁ εὐαγγελισμὸς καὶ ὁ φωτισμός, σωτὴρ καὶ φύλαξ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, ὁ θεὸς καὶ ὁ μονογενής σου υἱός, καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ παναγιον, νῦν καὶ ἀεί.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερενδόξου, δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων καὶ δικαίων, μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ θεῷ παραθώμεθα.

Ο ΛΑΟΣ.

Σοὶ κύριε.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ο ἐνηχήσας ἡμᾶς θεὸς τὰ θεῖά σου λόγια καὶ σωτήρια, φώτισον τὰς ψυχὰς ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς τὴν τῶν προλεχθέντων κατάληψιν, ὡς μὴ μόνον ἀκροατὰς ὀφθῆναι τῶν πνευματικῶν ᾀσμάτων, ἀλλὰ καὶ ποιητὰς πράξεων ἀγαθῶν, πίστιν μετερχομένους ἀνύπουλον, βίον ἄμεμπτον, πολιτείαν ἀνέγκλητον.

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

ΕΝ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ο ΛΑΟΣ.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Εἰρήνη πᾶσιν.

Ο ΛΑΟΣ.

Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ κυρίῳ κλίνωμεν.

Ο ΛΑΟΣ.

Σοὶ κύριε.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΠΕΥΧΕΤΑΙ ΛΕΓΩΝ.

Δέσποτα ζωοποιὲ καὶ τῶν ἀγαθῶν χορηγὲ, ὁ δοὺς τοῖς ἀνθρώποις τὴν μακαρίαν ἐλπίδα τῆς αἰωνίου ζωῆς, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν, καταξίωσον ἡμᾶς ἐν ἁγιασμῷ καὶ ταύτην σοι τὴν θείαν ἐπιτελέσαι λειτουργίαν, εἰς ἀπόλαυσιν τῆς μελλούσης μακαριότητος.

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι, καὶ εἰς φῶς ἀληθείας ὁδηγούμενοι, σοὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἀναπέμπωμεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Μή τις τῶν κατηχουμένων, μή τις τῶν ἀμυήτων, μή τις τῶν μὴ δυναμένων ἡμῖν συνδεηθῆναι. ἀλλήλους ἐπιγνῶτε. τὰς θύρας. ὀρθοὶ πάντες. Ἔτι τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ, ΕΥΧΗΝ ΤΟΥ ΘΥΜΙΑΜΑΤΟΣ.

Δέσποτα παντοκράτορ, βασιλεῦ τῆς δόξης, ὁ θεὸς ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, αὐτὸς πάρεσον ἡμῖν

ἐν τῇ ἁγίᾳ ὥρᾳ ταύτῃ ἐπικαλουμένοις σε· καὶ λυτρῶσαι ἡμᾶς ἀπὸ αἰσχύνης παραπτωμάτων. καθαρὸν ἡμῶν τὸν νοῦν καὶ τὰ φρονήματα ἀπὸ μιαρῶν ἐπιθυμιῶν καὶ κοσμικῆς ἀπάτης, καὶ πάσης διαβολικῆς ἐνεργείας· καὶ πρόσδεξαι ἐκ χειρὸς ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ θυμίαμα τοῦτο, ὡς προσεδέξω τὴν προσφορὰν Ἄβελ καὶ Νῶε, καὶ Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ, καὶ πάντων σου τῶν ἁγίων, ῥυόμενος ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος, καὶ σώζων εἰς τὸ πάντοτε εὐαρεστεῖν καὶ προσκυνεῖν καὶ δοξάζειν σε τὸν πατέρα καὶ τὸν μονογενῆ σου υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΚΑΙ ΑΡΧΟΝΤΑΙ ΟΙ ΑΝΑγνωσταὶ τοῦ χερουβικοῦ.

Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία, καὶ στήτω μετὰ φόβου καὶ τρόμου, καὶ μηδὲν γήϊνον ἐν ἑαυτῇ λογιζέσθω· ὁ γὰρ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων. χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, προέρχεται σφαγιασθῆναι καὶ δοθῆναι εἰς βρῶσιν τοῖς πιστοῖς. προηγοῦνται δὲ τούτου οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων μετὰ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, τὰ πολυόμματα χερουβὶμ, καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα σεραφὶμ, τὰς ὄψεις καλύπτοντα, καὶ βοῶντα τὸν ὕμνον ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΙΣΑΓΩΝ ΤΑ ΑΓΙΑ δῶρα, λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην.

Ὁ Θεὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον τὴν τροφὴν τοῦ παντὸς κόσμου, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν ἐξαποστείλας σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν καὶ εὐεργέτην εὐλογοῦντα καὶ ἁγιάζοντα ἡμᾶς, αὐτὸς εὐλόγησον τὴν πρόθεσιν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν εἰς τὸ ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον. μνημόνευσον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, τῶν προσε-

νεγ

νεκρωσάντων, καὶ δι' οἷς προσήγαγον· καὶ ἡμᾶς ἀκατακρίτους διαφύλαξον ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τῶν θείων σου μυστηρίων, ὅπως ἡγίασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ἹΕΡΕΥΣ.

Εἰρήνη πᾶσιν.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Κύριε εὐλόγησον.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ εὐλογῶν καὶ ἁγιάζων πάντας ἡμᾶς ἐπὶ τῇ προθέσει τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων, καὶ τὰς μακαρίας ψυχὰς ἀναπαύων μετὰ ἁγίων καὶ δικαίων, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν.

ΑΡΧΕΤΑΙ Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Πιστεύω εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

ΕΠΕΙΤΑ ΕΠΕΥΧΕΤΑΙ ΚΛΙΝΑΣ τὸν αὐχένα.

Ο πάντων θεὸς καὶ δεσπότης ἀξίους ἡμᾶς ἀπέργασαι τῆς ὥρας ταύτης τοὺς ἀναξίους φιλάνθρωπε· ἵνα καθαρεύοντες παντὸς δόλου καὶ πάσης ὑποκρίσεως, ἑνωθῶμεν ἀλλήλοις τῷ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης συνδέσμῳ, βεβαιούμενοι τῷ τῆς σῆς θεογνωσίας ἁγιασμῷ, διὰ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, κυρίου δὲ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Στῶμεν καλῶς, στῶμεν εὐλαβῶς, στῶμεν μετὰ φόβου θεοῦ καὶ κατανύξεως. Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ὅτι θεὸς εἰρήνης, ἐλέους, ἀγάπης, οἰκτιρμῶν καὶ φιλανθρωπίας ὑπάρχεις σὺ, καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον, νῦν καὶ ἀεί.

Ο ΛΑΟΣ. Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ. Εἰρήνη πᾶσιν.

Ο ΛΑΟΣ.

Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλίνωμεν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΠΙΚΛΙΝΟΜΕΝΟΣ
λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην.

Ὁ μόνος κύριος καὶ ἐλεήμων θεὸς, τοῖς κλίνουσι τοὺς ἑαυτῶν αὐχένας ἐνώπιον τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, καὶ ἐπιζητοῦσι τὰς παρὰ σοῦ πνευματικὰς δωρεὰς, ἐξαπόστειλον τὴν χάριν σου τὴν ἀγαθὴν, καὶ εὐλόγησον πάντας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ καὶ ἀναφαιρέτῳ, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν.

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

Ὅτι αἰνετὸν καὶ προσκυνητὸν καὶ ὑπερένδοξον ὑπάρχει τὸ πανάγιον ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ. Κύριε εὐλόγησον.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ὁ κύριος εὐλογήσει καὶ συνδιακονήσει πᾶσιν ἡμῖν τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ.

Ὁ κύριος εὐλογήσῃ, καὶ ἀξίους ποιήσῃ τῆς παραστάσεως τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ εὐλογῶν καὶ ἁγιάζων πάντας ἡμᾶς ἐπὶ τῇ παραστάσει καὶ ἱερουργίᾳ τῶν ἀχράντων αὐτοῦ μυστηρίων, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΟΔΙΑΚΟΝΟΣ ΠΟΙΕΙ ΚΑ-
θολικὴν συναπτήν.

Εν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

ΟΛΑΟΣ.

Κύριε ἐλέησον.

ΟΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Σῶσον, ἐλέησον, οἰκτείρησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι. ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καὶ θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου καὶ ἑνώσεως πασῶν τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις, μεμνημένων τῶν πενήτων, χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, ξένων καὶ ἐπιδεομένων, καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν ὥστε μνημονεύειν αὐτῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ τῶν ἐν γήρᾳ καὶ ἀδυναμίᾳ ὄντων, νοσούντων, καμνόντων, καὶ τῶν ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐνοχλουμένων, τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ ταχείας ἰάσεως καὶ σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ τῶν ἐν παρθενίᾳ καὶ ἁγνείᾳ καὶ ἀσκήσει καὶ ἐν σεμνῷ γάμῳ διαγόντων, καὶ τῶν ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς ἀγωνιζομένων ὁσίων πατέρων τε καὶ ἀδελφῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, ξενιτευόντων χριστια-

τῶν, καὶ τῶν ἐν αἰχμαλωσίαις, καὶ ἐξορίαις, καὶ ἐν φυλακαῖς, καὶ πικραῖς δουλείαις ὄντων ἀδελφῶν ἡμῶν, εἰρηνικῆς ἐπανόδου αὐτῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν καὶ συγχωρήσεως πλημμελημάτων ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, καὶ ἐπαναστάσεως ἐχθρῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, ὄμβρων εἰρηνικῶν, δρόσων ἀγαθῶν, καρπῶν εὐφορίας, τελείας εὐετηρίας, καὶ ὑπὲρ τοῦ στεφάνου τοῦ ἐνιαυτοῦ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ τῶν παρόντων καὶ συνευχομένων ἡμῖν ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ ὥρᾳ, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ, πατέρων τε καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, σπουδῆς, καμάτου, καὶ προθυμίας αὐτῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. καὶ ὑπὲρ πάσης ψυχῆς χριστιανῆς θλιβομένης καὶ καταπονουμένης, ἐλέους, καὶ βοηθείας θεοῦ ἐπιδεομένης, καὶ ἐπιστροφῆς τῶν πεπλανημένων, ὑγίας τῶν ἀσθενούντων, καὶ ἀναῤῥύσεως τῶν αἰχμαλώτων, ἀναπαύσεως τῶν προκεκοιμημένων, πατέρων τε καὶ ἀδελφῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ τοῦ εἰσακουσθῆναι καὶ εὐπρόσδεκτον γενέσθαι τὴν δέησιν ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ καταπεμφθῆναι ἡμῖν πλούσια τὰ ἐλέη καὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερενδόξου, εὐλογημένης δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων καὶ δικαίων μνημονεύσωμεν, ὅπως εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις αὐτῶν οἱ πάντες ἐλεηθῶμεν. καὶ ὑπὲρ τῶν προκειμένων τιμίων, ἐπουρανίων, ἀῤῥήτων, ἀχράντων, ἐνδόξων, φοβερῶν, φρικτῶν, θείων δώρων, καὶ σωτηρίας τοῦ παρεστῶτος καὶ προσφέροντος αὐτὰ ἱερέως, κύριον τὸν θεὸν ἱκετεύσωμεν.

Ο ΛΑΟΣ.

Κύριε ἐλέησον. ἐκ τρίτου.

ΕΙΤΑ

ΕΙΤΑ ΣΦΡΑΓΙΖΕΙ ΤΑ ΔΩΡΑ
ὁ ἱερεὺς, καὶ ἱστάμενος λέγει καθ᾽ ἑαυτὸν οὕτως.

Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. ἐκ τρίτου.

Κύριε τὰ χείλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου. ἐκ τρίτου.

Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεώς σου κύριε, ὅπως ὑμνήσω τὴν δόξαν σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειάν σου. ἐκ τρίτου.

Τοῦ πατρὸς. Ἀμήν. Καὶ τοῦ υἱοῦ. Ἀμήν. Καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἀμήν. Νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΑΙ ΕΓΚΛΙΝΟΜΕΝΟΣ ΕΝ-
θεν καὶ ἔνθεν, λέγει.

Μεγαλύνατε τὸν κύριον σὺν ἐμοὶ, καὶ ὑψώσωμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό.

ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΝΟΝΤΑΙ.

Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι.

ΕΙΤΑ Ο ΙΕΡΕΥΣ ΔΙΕΞΟΔΙΚΩΣ.

Ὁ ἐπισκεψάμενος ἡμᾶς ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς δέσποτα κύριε, καὶ χαρισάμενος παῤῥησίαν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς καὶ ἁμαρτωλοῖς καὶ ἀναξίοις δούλοις σου, παρεστάναι τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ προσφέρειν σοι τὴν φοβερὰν ταύτην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, ἐπίβλεψον ἐπ᾽ ἐμὲ τὸν ἀχρεῖον δοῦλόν σου, καὶ ἐξάλειψον τὰ παραπτώματα διὰ τὴν σὴν εὐσπλαγχνίαν· καὶ καθάρισόν μου τὰ χείλη καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος· καὶ ἀπόστησον ἀπ᾽ ἐμοῦ πάντα λογισμὸν

αἰσχρόν τε καὶ ἀσύνετον· καὶ ἱκάνωσόν με τῇ δυνάμει τοῦ παναγίου σου πνεύματος εἰς τὴν λειτουργίαν ταύτην. καὶ πρόσδεξαί με διὰ τὴν ἀγαθότητά σου, προσεγγίζοντα τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ· καὶ εὐδόκησον κύριε δεκτὰ γενέσθαι τὰ προσαγόμενα ταῦτα δῶρα διὰ τῶν ἡμετέρων χειρῶν, συγκαταβαίνων ταῖς ἐμαῖς ἀσθενείαις, καὶ μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, μηδὲ βδελύξῃ τὴν ἐμὴν ἀναξιότητα· ἀλλ' ἐλέησόν με κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου παρένεγκε τὰ ἀνομήματά μου· ἵνα ἀκατακρίτως προσελθὼν κατενώπιον τῆς δόξης σου, καταξιωθῶ τῆς σκέπης τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, καὶ τῆς ἐλλάμψεως τοῦ παναγίου πνεύματος, καὶ μὴ ὡς δοῦλος ἁμαρτίας ἀποδόκιμος γένωμαι, ἀλλ' ὡς δοῦλος σὸς εὕρω χάριν καὶ ἔλεος καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐνώπιόν σου, καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. ναὶ δέσποτα παντοκράτορ, παντοδύναμε κύριε, εἰσάκουσον τῆς δεήσεώς μου· σὺ γὰρ εἶ ὁ τὰ πάντα ἐνεργῶν ἐν πᾶσι, καὶ τὴν παρὰ σοῦ πάντες ἐπιζητοῦμεν ἐπὶ πᾶσι βοήθειάν τε καὶ ἀντίληψιν, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ καὶ ὁμοουσίου πνεύματος, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ο θεὸς ὁ διὰ πολλὴν καὶ ἄφατον φιλανθρωπίαν ἐξαποστείλας τὸν μονογενῆ σου υἱὸν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα τὸ πεπλανημένον ἐπαναστρέψῃ πρόβατον, μὴ ἀποστραφῇς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐγχειροῦντάς σου τῇ φοβερᾷ ταύτῃ καὶ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ· οὐ γὰρ ἐπὶ ταῖς δικαιοσύναις ἡμῶν πεποιθότες ἐσμέν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἐλέει σου τῷ ἀγαθῷ, δι' οὗ τὸ γένος ἡμῶν περιποιῇ. ἱκετεύομεν καὶ παρακαλοῦμεν τὴν σὴν ἀγαθότητα, ἵνα μὴ γένηται εἰς κατάκριμα τῷ λαῷ σου τὸ οἰκονομηθὲν ἡμῖν τοῦτο πρὸς σωτηρίαν μυστήριον, ἀλλ' εἰς ἐξάλειψιν ἁμαρτιῶν, εἰς ἀνανέωσιν ψυχῶν καὶ σω-

μάτων

μάτων, εἰς εὐαρέστησίν σου τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἐν ἐλέει καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Κύριε ὁ θεὸς ὁ κτίσας ἡμᾶς καὶ ἀγαγὼν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, ὁ ὑποδείξας ἡμῖν ὁδοὺς εἰς σωτηρίαν, ὁ χαρισάμενος ἡμῖν οὐρανίων μυστηρίων ἀποκάλυψιν, καὶ θέμενος ἡμᾶς εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἐν τῇ δυνάμει τοῦ παναγίου σου πνεύματος, εὐδόκησον δέσποτα γενέσθαι ἡμᾶς διακόνους τῆς καινῆς σου διαθήκης, λειτουργοὺς τῶν ἀχράντων σου μυστηρίων καὶ πρόσδεξαι ἡμᾶς προσεγγίζοντας τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου· ἵνα ἄξιοι γενώμεθα τοῦ προσφέρειν σοι δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπέρ τε ἑαυτῶν καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. καὶ δὸς ἡμῖν κύριε μετὰ παντὸς φόβου καὶ συνειδήσεως καθαρᾶς προσκομίσαι σοι τὴν πνευματικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, ἣν προσδεξάμενος εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερόν σου θυσιαστήριον, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς ἀντικατάπεμψον ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ παναγίου σου πνεύματος. ναὶ ὁ θεὸς ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἔπιδε ἐπὶ τὴν λογικὴν λατρείαν ἡμῶν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν ὡς προσεδέξω Ἄβελ τὰ δῶρα, Νῶε τὰς θυσίας, Μωσέως καὶ Ἀαρὼν τὰς ἱερωσύνας, Σαμουὴλ τὰς εἰρηνικὰς, Δαβὶδ τὴν μετάνοιαν, Ζαχαρίου τὸ θυμίαμα· ὡς προσεδέξω ἐκ χειρὸς τῶν ἀποστόλων σου τὴν ἀληθινὴν ταύτην λατρείαν· οὕτω πρόσδεξαι καὶ ἐκ χειρῶν ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα ἐν τῇ χρηστότητί σου· καὶ δὸς γενέσθαι τὴν προσφορὰν ἡμῶν εὐπρόσδεκτον, ἡγιασμένην ἐν πνεύματι ἁγίῳ, εἰς ἐξίλασμα τῶν ἡμετέρων πλημμελημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ

ἀγνοημάτων, καὶ εἰς ἀνάπαυσιν τῶν προκεκοιμημένων ψυχῶν· ἵνα καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀνάξιοι δοῦλοί σου, καταξιωθέντες ἀδόλως λειτουργεῖν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, λάβωμεν τὸν μισθὸν τῶν πιστῶν καὶ φρονίμων οἰκονόμων, καὶ εὕρωμεν χάριν καὶ ἔλεος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ τῆς ἀνταποδόσεώς σου τῆς δικαίας καὶ ἀγαθῆς.

ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΓΕΤΑΣΜΑΤΟΣ.

Εὐχαριστοῦμέν σοι κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὅτι ἔδωκας ἡμῖν παῤῥησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων σου· ἣν ἀνεκαίνισας ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος τῆς σαρκὸς τοῦ χριστοῦ σου. καταξιωθέντες οὖν εἰσελθεῖν εἰς τὸν τόπον σκηνώματος δόξης σου, ἔσω τε γενέσθαι τοῦ καταπετάσματος, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων κατοπτεῦσαι, προσπίπτομεν τῇ σῇ ἀγαθότητι· δέσποτα ἐλέησαι ἡμᾶς· ἐπειδὴ ἔμφοβοι καὶ ἔντρομοί ἐσμεν, μέλλοντες παρεστάναι τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ προσφέρειν τὴν φοβερὰν ταύτην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων· ἐξαπόστειλον ὁ θεὸς τὴν χάριν σου τὴν ἀγαθὴν, καὶ ἁγίασον ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ πνεύματα, καὶ ἀλλοίωσον ἡμῶν τὰ φρονήματα πρὸς εὐσέβειαν· ἵνα ἐν καθαρῷ συνειδότι προσφέρωμέν σοι ἔλαιον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως:

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

Ἐλέει καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Εἰρήνη πᾶσιν.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Στῶμεν καλῶς, στῶμεν εὐλαβῶς, στῶμεν μετὰ φόβου θεοῦ καὶ κατανύξεως· πρόσχωμεν τῇ ἁγίᾳ ἀναφορᾷ, εἰρήνην τῷ θεῷ προσφέρειν.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἔλαιον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Καὶ τὰ προκείμενα τῇ ἱερᾷ ταύτῃ τελετῇ συμβολικῶς ἀμφιάσματα τῶν αἰνιγμάτων ἀνακαλύψας, τηλαυγῶς ἡμῖν ἀνάδειξον· καὶ τὰς νοερὰς ἡμῶν ὄψεις τοῦ ἀπεριλήπτου φωτὸς πλήρωσον· καὶ καθάρας τὴν πτωχείαν ἡμῶν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἀξίαν ἀπέργασαι τῆς φοβερᾶς ταύτης καὶ φρικτῆς παραστάσεως· ὅτι ὑπερεύσπλαγχνος καὶ ἐλεήμων θεὸς ὑπάρχεις, καὶ σοὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΕΙΤΑ ΕΚΦΩΝΕΙ.

Η ἀγάπη τοῦ κυρίου καὶ πατρὸς, ἡ χάρις τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν.

Ο ΛΑΟΣ.

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ἄνω σχῶμεν τὸν νοῦν καὶ τὰς καρδίας.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἄξιον καὶ δίκαιον.

ΕΙΤΑ ΕΠΕΥΧΕΤΑΙ Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ὡς ἀληθῶς ἄξιόν ἐστι καὶ δίκαιον, πρέπον τε καὶ ὀφειλό-

μενον, σὲ αἰνεῖν, σὲ ὑμνεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ προσκυνεῖν, σὲ δοξολογεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν τῷ πάσης κτίσεως ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου δημιουργῷ, τῷ θησαυρῷ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, τῇ πηγῇ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τῷ πάντων θεῷ καὶ δεσπότῃ· ὃν ὑμνοῦσιν οἱ οὐρανοὶ καὶ οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν· ἥλιός τε καὶ σελήνη, καὶ πᾶς ὁ τῶν ἄστρων χορός· γῆ, θάλασσα, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· Ἱερουσαλὴμ ἡ ἐπουράνιος πανήγυρις, ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πνεύματα δικαίων καὶ προφητῶν· ψυχαὶ μαρτύρων καὶ ἀποστόλων· ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαί τε καὶ ἐξουσίαι καὶ δυνάμεις φοβεραί, καὶ τὰ χερουβὶμ πολυόμματα καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα σεραφίμ, ἃ ταῖς μὲν δυσὶ πτέρυξι κατακαλύπτει τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν, ταῖς δὲ δυσὶ τοὺς πόδας, καὶ ταῖς δυσὶν ἱπτάμενα, κέκραγεν ἕτερον πρὸς ἕτερον ἀκαταπαύστοις στόμασιν, ἀσιγήτοις δοξολογίαις.

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον τῆς μεγαλοπρεποῦς σου δόξης λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ᾄδοντα, βοῶντα, δοξολογοῦντα, κεκραγότα καὶ λέγοντα.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριε σαβαώθ. πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου, ὡσαννὰ ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΣΦΡΑΓΙΖΩΝ ΤΑ δῶρα λέγει.

Ἅγιος εἶ βασιλεῦ τῶν αἰώνων καὶ πάσης ἁγιωσύνης κύριος καὶ δοτήρ· ἅγιος καὶ ὁ μονογενής σου υἱός, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησας· ἅγιον δὲ καὶ τὸ

πνεῦ

πνεῦμά σου τὸ ἅγιον τὸ ἐρευνῶν τὰ πάντα, καὶ τὰ βάθη σου τοῦ θεοῦ. ἅγιος εἶ παντοκράτορ, παντοδύναμε, ἀγαθὲ, φοβερὲ, εὔσπλαγχνε, ὁ συμπαθὴς μάλιστα περὶ τὸ πλάσμα τὸ σόν· ὁ ποιήσας ἀπὸ γῆς ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν· ὁ χαρισάμενος αὐτῷ τὴν τοῦ παραδείσου ἀπόλαυσιν· παραβάντα δὲ τὴν ἐντολήν σου, καὶ ἐκπεσόντα, τοῦτον οὐ παρεῖδες, οὐδὲ ἐγκατέλιπες ἀγαθὲ, ἀλλ' ἐπαίδευσας αὐτὸν ὡς εὔσπλαγχνος πατὴρ, ἐκάλεσας αὐτὸν διὰ νόμου, ἐπαιδαγώγησας αὐτὸν διὰ τῶν προφητῶν· ὕστερον δὲ αὐτὸν τὸν μονογενῆ σου υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν ἐξαπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ἐλθὼν, τὴν σὴν ἀνανεώσῃ καὶ ἀνεγείρῃ εἰκόνα· ὃς κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθεὶς ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ θεοτόκου· συναναστραφεὶς τοῖς ἀνθρώποις, πάντα ᾠκονόμησε πρὸς σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν· μέλλων δὲ τὸν ἑκούσιον καὶ ζωοποιὸν διὰ σταυροῦ θάνατον ὁ ἀναμάρτητος ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καταδέχεσθαι, ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν παρεδίδου, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας.

ΕΙΤΑ Ο ΙΕΡΕΥΣ ΤΗ ΧΕΙΡΙ
τὸν ἄρτον κατασχὼν, λέγει.

Λαβὼν τὸν ἄρτον ἐπὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων καὶ ἀμώμων καὶ ἀθανάτων αὐτοῦ χειρῶν, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀναδείξας σοὶ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, εὐχαριστήσας, ἁγιάσας, κλάσας, ἔδωκεν ἡμῖν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις εἰπών·

ΛΕΓΟΥΣΙΝ ΟΙ ΔΙΑΚΟΝΟΙ.

Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

ΕΙΤΑ ΕΚΦΩΝΕΙ.

Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώ-

μδμον καὶ διδόμδμον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

ΕΙΤΑ ΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΟ ΠΟΤΗ-
ριον, καὶ λέγει.

Ὡσαύτως μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ κεράσας ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀναδείξας σοὶ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, εὐχαριστήσας, ἁγιάσας, εὐλογήσας, πλήσας πνεύματος ἁγίου, ἔδωκεν ἡμῖν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς εἰπών, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχεόμδμον καὶ διαδιδόμδμον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καταγγέλετε, καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁμολογεῖτε, ἄχρις οὗ ἔλθῃ.

ΛΕΓΟΥΣΙΝ ΟΙ ΔΙΑΚΟΝΟΙ.

Πιστεύομδμ καὶ ὁμολογοῦμδμ.

Ο ΛΑΟΣ.

Τὸν θάνατόν σου κύριε καταγγέλλομδμ καὶ τὴν ἀνάστασίν σου ὁμολογοῦμδμ.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Μεμνημδμοι οὖν καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ τῶν ζωοποιῶν αὐτοῦ παθημάτων, τοῦ σωτηρίου σταυροῦ, καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ταφῆς, καὶ τῆς τριημέρου ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου, καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν σου τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς

παρὰ σοὶ καθέδρας, καὶ τῆς δευτέρας ἐνδόξου καὶ φοβερᾶς αὐτοῦ παρουσίας, ὅταν ἔλθῃ μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ὅταν μέλλῃ ἀποδιδόναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, προσφέρομέν σοι δέσποτα τὴν φοβερὰν ταύτην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, δεόμενοι ἵνα μὴ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ποιήσῃς μεθ' ἡμῶν, μηδὲ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἀνταποδώσῃς ἡμῖν· ἀλλὰ κατὰ τὴν σὴν ἐπιείκειαν καὶ ἄφατόν σου φιλανθρωπίαν, ὑπερβὰς καὶ ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῶν σῶν ἱκετῶν, χαρίσῃ ἡμῖν τὰ ἐπουράνια καὶ αἰώνιά σου δωρήματα, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασας ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσί σε, καὶ μὴ δι' ἐμὲ καὶ διὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας ἀθετήσῃς τὸν λαὸν φιλάνθρωπε κύριε.

ΕΙΤΑ ΛΕΓΕΙ ΕΚ ΤΡΙΤΟΥ.

Ὁ γὰρ λαός σου καὶ ἡ ἐκκλησία σου ἱκετεύουσί σε.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἐλέησον ἡμᾶς κύριε ὁ θεὸς, ὁ πατὴρ ὁ παντοκράτωρ.

ΠΑΛΙΝ ΛΕΓΕΙ Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ· ἐλέησον ἡμᾶς ὁ θεὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν· ἐλέησον ἡμᾶς ὁ θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ ἐξαπόστειλον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον.

ΕΙΤΑ ΚΛΙΝΑΣ ΤΟΝ ΑΥΧΕΝΑ, λέγει.

Τὸ κύριον καὶ ζωοποιὸν, τὸ σύνθρονον σοὶ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ τῷ μονογενεῖ σου υἱῷ, τὸ συμβασιλεῦον, τὸ ὁμοούσιόν τε καὶ συναΐδιον· τὸ λαλῆσαν ἐν νόμῳ καὶ προφήταις, καὶ τῇ καινῇ σου διαθήκῃ· τὸ καταβὰν ἐν εἴδει περιστερᾶς ἐπὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ καὶ μεῖναν ἐπ' αὐτόν· τὸ καταβὰν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους σου ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν ἐν τῷ ὑπερῴῳ τῆς

ἁγίας καὶ ἐνδόξου Σιὼν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς πεντηκοστῆς· αὐτὸ τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον κατάπεμψον δέσποτα ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα ἅγια δῶρα ταῦτα.

ΚΑΙ ΑΝΙΣΤΑΜΕΝΟΣ ΕΚΦΩΝΕΙ.

Ἵνα ἐπιφοιτῆσαν τῇ ἁγίᾳ καὶ ἀγαθῇ καὶ ἐνδόξῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἁγιάσῃ καὶ ποιήσῃ, τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, σῶμα ἅγιον τοῦ χριστοῦ σου·

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, αἷμα τίμιον τοῦ χριστοῦ σου.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΚΑΘ' ΕΑΥΤΟΝ,

ἱστάμενος.

Ἵνα γένηται πᾶσι τοῖς ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, εἰς ἁγιασμὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων, εἰς καρποφορίαν ἔργων ἀγαθῶν, εἰς στηριγμὸν τῆς ἁγίας σου καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἣν ἐθεμελίωσας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως, ἵνα πύλαι ᾅδου μὴ κατισχύσωσιν αὐτῆς, ῥυόμενος αὐτὴν ἀπὸ πάσης αἱρέσεως καὶ σκανδάλων καὶ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν, διαφυλάττων αὐτὴν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

ΚΑΙ ΕΠΙΚΛΙΘΕΙΣ ΛΕΓΕΙ.

Προσφέρομέν σοι δέσποτα καὶ ὑπὲρ τῶν ἁγίων σου τόπων, οὓς ἐδόξασας τῇ θεοφανείᾳ τοῦ χριστοῦ σου, καὶ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ παναγίου σου πνεύματος· προηγουμένως, ὑπὲρ τῆς ἐνδόξου Σιὼν τῆς μητρὸς πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν· καὶ ὑπὲρ τῆς κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἁγίας σου καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκ-

ἐκκλησίας, πλουσίας καὶ νῦν τὰς δωρεὰς τοῦ παναγίου σου πνεύματος, ἐπιχορήγησον αὐτῇ δέσποτα. μνήσθητι κύριε καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἁγίων πατέρων, καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ ἐπισκόπων τῶν ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ὀρθοδόξως ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας. Μνήσθητι κύριε καὶ πάσης πόλεως καὶ χώρας καὶ τῶν ὀρθοδόξως πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς, εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας αὐτῶν. Μνήσθητι κύριε πλεόντων, ὁδοιπορούντων, ξενιτευόντων χριστιανῶν, τῶν ἐν δεσμοῖς, τῶν ἐν φυλακαῖς, τῶν ἐν αἰχμαλωσίαις καὶ ἐξορίαις, τῶν ἐν μετάλλοις καὶ βασάνοις, καὶ πικραῖς δουλείαις ὄντων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν.

Μνήσθητι κύριε τῶν νοσούντων, καὶ καμνόντων, καὶ τῶν ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐνοχλουμένων, τῆς παρὰ σοῦ τοῦ θεοῦ ταχείας ἰάσεως αὐτῶν καὶ σωτηρίας. Μνήσθητι κύριε πάσης ψυχῆς χριστιανῆς θλιβομένης καὶ καταπονουμένης, ἐλέους καὶ βοηθείας σοῦ τοῦ θεοῦ ἐπιδεομένης, καὶ ἐπιστροφῆς τῶν πεπλανημένων. Μνήσθητι κύριε τῶν κοπιώντων καὶ διακονούντων ἡμῖν πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον. Μνήσθητι κύριε πάντων εἰς ἀγαθόν· πάντας ἐλέησον δέσποτα· πᾶσιν ἡμῖν διαλλάγηθι· εἰρήνευσον τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ σου· διασκέδασον τὰ σκάνδαλα· κατάργησον τοὺς πολέμους· παῦσον τὰς τῶν αἱρέσεων ἐπαναστάσεις· τὴν σὴν εἰρήνην καὶ τὴν σὴν ἀγάπην χάρισαι ἡμῖν, ὁ θεὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς. Μνήσθητι κύριε εὐκρασίας ἀέρων, ὄμβρων εἰρηνικῶν, δρόσων ἀγαθῶν, καρπῶν εὐφορίας, καὶ τοῦ στεφάνου τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου· οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι, καὶ σὺ δίδως τὴν τροφὴν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ· ἀνοίγεις σὺ τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας. Μνήσθητι

κύριε τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις· καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων, χηρῶν, ὀρφανῶν, ξένων, καὶ ἐπιδεομένων· καὶ πάντων τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῦ μνημονεύειν αὐτῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς. Ἔτι μνησθῆναι καταξίωσον κύριε καὶ τῶν τὰς προσφορὰς ταύτας προσενεγκάντων ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ἐπὶ τὸ ἅγιόν σου θυσιαστήριον, καὶ ὑπὲρ ὧν ἕκαστος προσήνεγκεν, ἢ κατὰ διάνοιαν ἔχει, καὶ τῶν ἀρτίως σοι ἀνεγνωσμένων. Μνήσθητι κύριε κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου καὶ τῶν οἰκτιρμῶν σου, καὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἀχρείου δούλου σου, καὶ τῶν τὸ ἅγιόν σου θυσιαστήριον κυκλούντων διακόνων· καὶ χάρισαι αὐτοῖς βίον ἄμεμπτον, ἄσπιλον αὐτῶν τὴν διακονίαν φύλαξον, καὶ βαθμοὺς ἀγαθοὺς περιποίησαι, ἵνα εὕρωμεν ἔλεον καὶ χάριν μετὰ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ᾽ αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν, προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, διδασκάλων, ὁσίων, καὶ παντὸς πνεύματος δικαίου ἐν πίστει τοῦ χριστοῦ σου τετελειωμένου.

Χαῖρε κεχαριτωμένη Μαρία· ὁ κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου, ὅτι σωτῆρα ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

ΕΙΤΑ ΕΚΦΩΝΕΙ Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

ΟΙ ΨΑΛΤΑΙ.

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τὴν θεοτόκον, τὴν ἀειμακάριστον καὶ παναμώμητον, καὶ μητέρα τοῦ θεοῦ ἡμῶν, τὴν τιμιωτέραν τῶν χερουβὶμ, καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν σεραφὶμ, τὴν ἀδιαφθόρως θεὸν λόγον

τεκοῦ-

τεκοῦσαν, τὴν ὄντως θεοτόκον σὲ μεγαλύνομεν.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΨΑΛΛΟΥΣΙΝ.

Επὶ σοὶ χαίρει κεχαριτωμένη πᾶσα ἡ κτίσις, ἀγγέλων τὸ σύστημα καὶ ἀνθρώπων τὸ γένος, ἡγιασμένε ναὲ, καὶ παράδεισε λογικὲ, παρθενικὸν καύχημα, ἐξ ἧς θεὸς ἐσαρκώθη, καὶ παιδίον γέγονεν ὁ πρὸ αἰώνων ὑπάρχων θεὸς ἡμῶν· τὴν γὰρ σὴν μήτραν θρόνον ἐποίησε, καὶ τὴν σὴν γαστέρα πλατυτέραν οὐρανῶν ἀπειργάσατο. ἐπὶ σοὶ χαίρει κεχαριτωμένη, πᾶσα ἡ κτίσις· δόξα σοι.

ΟΙ ΔΙΑΚΟΝΟΙ.

Μνήσθητι κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν.

ΟΙΕΡΕΥΣ ΕΠΙΚΛΙΝΟΜΕΝΟΣ λέγει.

Μνήσθητι κύριε ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς, ὧν ἐμνήσθημεν καὶ ὧν οὐκ ἐμνήσθημεν, ὀρθοδόξων, ἀπὸ Ἄβελ τοῦ δικαίου μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας· αὐτὸς ἐκεῖ αὐτοὺς ἀνάπαυσον, ἐν χώρᾳ ζώντων, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, ἐν τῇ τρυφῇ τοῦ παραδείσου, ἐν τοῖς κόλποις Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν· ὅθεν ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμὸς· ἔνθα ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, καὶ καταλάμπει διὰ παντός. ἡμῶν δὲ τὰ τέλη τῆς ζωῆς, χριστιανὰ καὶ εὐάρεστα, καὶ ἀναμάρτητα, ἐν εἰρήνῃ κατεύθυνον κύριε κύριε, ἐπισυνάγων ἡμᾶς ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἐκλεκτῶν σου, ὅτε θέλεις καὶ ὡς θέλεις· μόνον, χωρὶς αἰσχύνης καὶ παραπτωμάτων, διὰ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, κυρίου δὲ καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ μόνος ἀναμάρτητος φανεὶς ἐπὶ τῆς γῆς.

ΟΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Καὶ ὑπὲρ εἰρήνης καὶ εὐσταθείας παντὸς κόσμου, καὶ τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ ὑπὲρ ὧν ἕκαστος προσήνεγκεν, ἢ κατὰ

διάνοιαν ἔχει· καὶ τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Ο ΛΑΟΣ.

Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΚΦΩΝΕΙ.

Δι᾽ ὧν καὶ ἡμῖν καὶ αὐτοῖς ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος,

Ο ΛΑΟΣ.

Ἄνες, ἄφες, συγχώρησον ὁ θεὸς τὰ παραπτώματα ἡμῶν, τὰ ἑκούσια, τὰ ἀκούσια· τὰ ἐν ἔργῳ, καὶ λόγῳ· τὰ ἐν γνώσει, καὶ ἀγνοίᾳ· τὰ ἐν νυκτὶ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ· τὰ κατὰ νοῦν, καὶ διάνοιαν· τὰ πάντα ἡμῖν συγχώρησον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ᾽ οὗ εὐλογητὸς εἶ καὶ δεδοξασμένος, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Εἰρήνη πᾶσιν.

Ο ΛΑΟΣ.

Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ἔτι καὶ ἔτι διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

ὑπὲρ τῶν προσκομισθέντων καὶ ἁγιασθέντων τιμίων, ἐπουρανίων, ἀρρήτων, ἀχράντων, ἐνδόξων, φοβερῶν, φρικτῶν, θείων δώρων κυρίου τοῦ θεοῦ, δεηθῶμεν. ὅπως κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ προσδεξάμενος αὐτὰ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον, νοερὸν καὶ πνευματικὸν αὐτοῦ θυσιαστήριον εἰς ὀσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ἀντικαταπέμψῃ ἡμῖν

τὴν θείαν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ παναγίου πνεύματος, δεηθῶμεν. Τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ παναγίου αὐτοῦ καὶ προσκυνητοῦ πνεύματος αἰτησάμενοι, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ θεῷ παραθώμεθα.

Ο ΛΑΟΣ. Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΠΕΥΧΕΤΑΙ.

Ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ μεγαλώνυμος κύριος, ἡ μακαρία φύσις, ἡ ἄφθονος ἀγαθότης, ὁ πάντων θεὸς καὶ δεσπότης, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, καὶ δοξαζόμενος ὑπὸ τῶν σεραφὶμ, ᾧ παρεστήκασι χίλιαι χιλιάδες καὶ μύριαι μυριάδες ἁγίων ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων στρατιαὶ, τὰ μὲν προσενεχθέντα σοι δῶρα, δόματα, καρπώματα, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, προσδέξω, καὶ ἁγιάσαι καὶ τελειῶσαι κατηξίωσας ἀγαθὲ, τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ σου καὶ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ παναγίου σου πνεύματος· ἁγίασον δέσποτα καὶ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς καὶ σώματα καὶ τὰ πνεύματα, καὶ ψηλάφησον τὰς διανοίας, καὶ ἀνάκρινον τὰς συνειδήσεις, καὶ ἔκβαλον ἀφ' ἡμῶν πᾶσαν ἔννοιαν πονηρὰν, πάντα λογισμὸν ἀσελγῆ, πᾶσαν ἐπιθυμίαν αἰσχρὰν, πάντα λογισμὸν ἀπρεπῆ, πάντα φθόνον καὶ τῦφον, καὶ ὑπόκρισιν· πᾶν ψεῦδος, πάντα δόλον, πάντα περισπασμὸν βιωτικὸν, πᾶσαν πλεονεξίαν, πᾶσαν κενοδοξίαν, πᾶσαν ῥαθυμίαν, πᾶσαν κακίαν, πάντα θυμὸν, πᾶσαν ὀργὴν, πᾶσαν μνησικακίαν, πᾶσαν βλασφημίαν, πᾶσαν κίνησιν σαρκός τε καὶ πνεύματος ἀπηλλοτριωμένην τοῦ θελήματος τῆς ἁγιότητός σου.

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς δέσποτα φιλάνθρωπε μετὰ παρ-

ῥησίας ἀκατακρίτως, ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, ψυχῇ συντετριμμένῃ, ἀνεπαισχύντῳ προσώπῳ, ἡγιασμένοις χείλεσι, τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαί σε τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἅγιον θεὸν πατέρα, καὶ λέγειν.

Ο ΛΑΟΣ.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. καὶ τὰ ἑξῆς.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΠΙΚΛΙΝΟΜΕΝΟΣ ΛΕΓΕΙ.

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν κύριε κύριε τῶν δυνάμεων, ὁ εἰδὼς τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ πάσης ἐπηρείας καὶ μεθοδείας αὐτοῦ, διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον, τὸ ἐπικληθὲν ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν.

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεί.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Εἰρήνη πᾶσιν.

Ο ΛΑΟΣ.

Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλίνωμεν.

Ο ΛΑΟΣ.

Σοὶ κύριε.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΠΕΥΧΕΤΑΙ

λέγων οὕτω.

Σοὶ ἐκλίναμεν οἱ δοῦλοί σου κύριε τοὺς ἡμετέρους αὐχένας ἐνώπιον τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου, ἀπεκδεχόμενοι τὰ παρὰ

ἐπὶ σοῦ πλούσια ἐλέη· πλουσίαν τὴν χάριν σου καὶ τὴν εὐλογίαν σου ἐξαπόστειλον ἡμῖν δέσποτα, καὶ ἁγίασον τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ πνεύματα, ἵνα ἄξιοι γενώμεθα κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι γενέσθαι τῶν ἁγίων σου μυστηρίων, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

Σὺ γὰρ προσκυνητὸς καὶ δεδοξασμένος ὑπάρχεις ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον, νῦν καὶ ἀεί.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΚΦΩΝΕΙ.

Καὶ ἔσται ἡ χάρις καὶ τὰ ἐλέη τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀκτίστου καὶ προσκυνητῆς τριάδος, μετὰ πάντων ἡμῶν.

Ο ΛΑΟΣ.

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Μετὰ φόβου θεοῦ πρόσχωμεν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΥΨΩΝ ΤΟ ΔΩΡΟΝ
λέγει καθ' ἑαυτόν.

Ἅγιε ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος κύριε, ἁγίασον ἡμᾶς τῷ λόγῳ τῆς σῆς χάριτος, καὶ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ παναγίου σου πνεύματος· σὺ γὰρ εἶπας δέσποτα, ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι· κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν ἀκατάληπτε θεοῦ λόγε, τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι ὁμοούσιε, συναΐδιε καὶ ἀχώριστε, πρόσδεξαι τὸν ἀκήρατον ὕμνον ἐν ταῖς ἁγίαις καὶ ἀναιμάκτοις σου θυσίαις, σὺν τοῖς χερουβὶμ καὶ σεραφὶμ, καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ βοῶντος καὶ λέγοντος.

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις.

Ο ΛΑΟΣ.

Εἷς ἅγιος, εἷς κύριος, Ἰησοῦς χριστὸς, εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἱλασμοῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ πάσης ψυχῆς θλιβομένης τε καὶ καταπονουμένης, ἐλέους καὶ βοηθείας θεοῦ ἐπιδεομένης, καὶ ἐπιστροφῆς τῶν πεπλανημένων, ἰάσεως τῶν ἀσθενούντων, ἀναρρύσεως τῶν αἰχμαλώτων, ἀναπαύσεως τῶν προκεκοιμημένων πατέρων τε καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, πάντες ἐκτενῶς εἴπωμεν, κύριε ἐλέησον.

Ο ΛΑΟΣ.

Κύριε ἐλέησον. δωδεκάκις.

ΕΙΤΑ ΚΛΑ ΤΟΝ ΑΡΤΟΝ Ο ΙΕΡΕΥΣ, καὶ κρατεῖ τῇ δεξιᾷ τὸ ἥμισυ, καὶ τῇ ἀριστερᾷ τὸ ἥμισυ, καὶ βάπτει τὸ τῆς δεξιᾶς ἐν τῷ κρατῆρι λέγων.

Ἕνωσις τοῦ παναγίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

ΚΑΙ ΣΦΡΑΓΙΖΕΙ ΤΟ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ· εἶτα τούτῳ τῷ ἐσφραγισμένῳ, τὸ ἄλλο ἥμισυ· καὶ εὐθέως ἄρχεται μερίζειν, καὶ πρὸ πάντων διδόναι εἰς ἕκαστον κρατῆρα ἁπλῶν, λέγων.

Ἥνωται καὶ ἡγίασται καὶ τετελείωται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεί.

ΚΑΙ ΟΤΑΝ ΣΦΡΑΓΙΖΗ τὸν ἄρτον, λέγει.

Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, σφαγιασθεὶς ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας.

ΚΑΙ ΟΤΑΝ ΔΙΔΩ ΜΕΡΙΔΑ ἁπλῶν εἰς ἕκαστον κρατῆρα, λέγει.

Μερὶς

Μετὰ τῆς ἁγίας χειρσοῦ, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας, πατρὸς καὶ ἁγίου πνεύματος, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΕΙΤΑ ΑΡΧΕΤΑΙ ΜΕΛΙΖΕΙΝ
καὶ λέγει.

Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει, εἰς τόπον χλόης, καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ ψαλμοῦ.

ΕΙΤΑ.

Εὐλογήσω τὸν κύριον ἐν παντὶ καιρῷ. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΕΙΤΑ.

Ὑψώσωσε ὁ θεός μου ὁ βασιλ. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΕΙΤΑ.

Αἰνεῖτε τὸν κύριον πάντα τὰ ἔθνη. καὶ τὰ ἑξῆς.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Κύριε εὐλόγησον.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ὁ κύριος εὐλογήσει καὶ ἀκατακρίτους ἡμᾶς διατηρήσει ἐπὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἀχράντων αὐτοῦ δωρεῶν, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΚΑΙ ΟΤΑΝ ΠΛΗΡΩΣΩΣΙ,
λέγει ὁ διάκονος.

Κύριε εὐλόγησον.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΛΕΓΕΙ.

Ὁ κύριος εὐλογήσει καὶ ἀξιώσει ἡμᾶς ἁγναῖς ταῖς τῶν δακτύλων λαβαῖς, λαβεῖν τὸν πύρινον ἄνθρακα, καὶ ἐπιθεῖναι τοῖς τῶν πιστῶν στόμασιν, εἰς καθαρισμὸν καὶ ἀνακαινισμὸν τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ τῶν σωμάτων, νῦν καὶ ἀεί.

ΕΙΤΑ.

Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος, ὁ μελιζόμενος καὶ μὴ μεριζόμενος, καὶ τοῖς πιστοῖς μεταδιδόμενος καὶ μὴ δα-

πανώμωμος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ἐν εἰρήνῃ χριστοῦ ψάλλωμεν.

ΟΙ ΨΑΛΤΑΙ.

Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΛΕΓΕΙ ΕΥΧΗΝ

περὶ τῆς μεταλήψεως.

Κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ οὐράνιος ἄρτος, ἡ ζωὴ τοῦ παντὸς, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκ εἰμὶ ἄξιος μεταλαβεῖν τῶν ἀχράντων σου μυστηρίων, ἀλλ' ὡς εὔσπλαγχνος θεὸς ἀξίωσόν με τῇ χάριτί σου ἀκατακρίτως μετασχεῖν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον.

ΕΙΤΑ ΜΕΤΑΔΙΔΩΣΙ ΤΩ ΚΛΗΡΩ.

ὅτε δὲ ἐπαίρουσιν οἱ διάκονοι τοὺς δίσκους καὶ τοὺς κρατῆρας εἰς τὸ μεταδοῦναι τῷ λαῷ, λέγει ὁ διάκονος αἴρων τὸν πρῶτον δίσκον.

Κύριε εὐλόγησον.

ΑΠΟΚΡΙΝΕΤΑΙ Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Δόξα τῷ θεῷ τῷ ἁγιάσαντι καὶ ἁγιάζοντι πάντας ἡμᾶς.

ΛΕΓΕΙ Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ θεὸς καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου, καὶ ἡ βασιλεία σου διαμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΚΑΙ ΟΤΕ ΜΕΛΛΕΙ Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ

ἀποθεῖναι εἰς τὸ παρατράπεζον, λέγει ὁ ἱερεύς.

Εὐλογητὸν τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν, εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Μετὰ φόβου θεοῦ καὶ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε.

Ο ΛΑΟΣ.

Εὐλο-

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΟΤΕ ΕΠΑΙΡΕΙ ΤΟΝ δίσκον ἀπὸ τῆς παρατραπέζου λέγει.

Κύριε εὐλόγησον.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Σῶσον ὁ θεὸς τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΠΑΛΙΝ.

Δόξα τῷ θεῷ ἡμῶν τῷ ἁγιάσαντι πάντας ἡμᾶς.

ΚΑΙ ΟΤΑΝ ΑΠΟΘΗΤΑΙ ΤΟ ΠΟτήριον εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, λέγει ὁ ἱερεύς.

Εἴη τὸ ὄνομα κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΛΕΓΟΥΣΙΝ ΟΙ ΔΙΑΚΟΝΟΙ καὶ ὁ λαός.

Πλήρωσον τὸ στόμα ἡμῶν αἰνέσεώς σου κύριε, καὶ χαρᾶς ἔμπλησον τὰ χείλη ἡμῶν, ὅπως ἀνυμνήσωμεν τὴν δόξαν σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειάν σου.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ.

Εὐχαριστοῦμέν σοι χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὅτι ἠξίωσας ἡμᾶς μεταλαβεῖν τοῦ σώματος καὶ αἵματός σου, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· ἀκατακρίτους ἡμᾶς φύλαξον δεόμεθα, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος.

ΕΥΧΗ ΘΥΜΙΑΜΑΤΟΣ ΕΙΣ τὴν ἐσχάτην εἴσοδον.

Εὐχαριστοῦμέν σοι τῷ σωτῆρι τῶν ὅλων θεῷ ἐπὶ πᾶσιν οἷς παρέσχου ἡμῖν ἀγαθοῖς, καὶ ἐπὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων σου μυστηρίων· καὶ προσφέρομέν σοι τὸ θυμίαμα τοῦτο, δεόμενοι, φύλαξον ἡμᾶς ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων σου, καὶ καταξίωσον ἡμᾶς μέχρι τῆς ἐσχάτης

ἡμῶν ἀναπνοῆς, μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων σου, εἰς ἁγιασμὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν· ὅτι σὺ εἶ ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν ὁ θεός, καὶ σοὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

ΚΑΙ ΑΡΧΕΤΑΙ Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ ἐν τῇ εἰσόδῳ.

Δόξα σοι, δόξα σοι, δόξα σοι χριστὲ βασιλεῦ, μονογενὲς λόγε τοῦ πατρός, ὅτι κατηξίωσας ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι τῶν ἀχράντων σου μυστηρίων, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. δόξα σοι.

ΚΑΙ ΟΤΑΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΗΝ ΕΙσοδον, ἄρχεται λέγειν ὁ διάκονος οὕτως.

Ἔτι καὶ ἔτι καὶ διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὅπως γένηται ἡμῖν ἡ μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων αὐτοῦ εἰς ἀποτροπὴν παντὸς πονηροῦ πράγματος, εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου, εἰς κοινωνίαν καὶ δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος, δεηθῶμεν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΕΥΧΕΤΑΙ.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερενδόξου, εὐλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν χριστῷ τῷ θεῷ παραθώμεθα.

Ο ΛΑΟΣ.

Σοὶ κύριε.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ὁ θεὸς ὁ διὰ πολλὴν καὶ ἄφατον φιλανθρωπίαν συγκαταβὰς τῇ ἀσθενείᾳ τῶν δούλων σου, καὶ καταξιώσας ἡ-

μᾶς μεταχεῖν ταύτης τῆς ἐπουρανίου τραπέζης, μὴ κατακρίνῃς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐπὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἀχράντων σου μυστηρίων, ἀλλὰ φύλαξον ἡμᾶς ἀγαθὲ, ἐν ἁγιασμῷ τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, ἵνα ἅγιοι γενόμενοι, εὕρωμεν μέρος καὶ κληρονομίαν μετὰ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, κυρίου δὲ καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι. ὅτι ηὐλόγηται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Εἰρήνη πᾶσιν.

Ο ΛΑΟΣ.

Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλίνωμεν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ὁ θεὸς ὁ μέγας καὶ θαυμαστὸς ἔπιδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου, ὅτι σοὶ τοὺς αὐχένας ἐκλίναμεν· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου τὴν κραταιὰν καὶ πλήρη εὐλογιῶν, καὶ εὐλόγησον τὸν λαόν σου· διαφύλαξον τὴν κληρονομίαν σου, ἵνα ἀεὶ καὶ διὰ παντὸς δοξάζωμεν σὲ τὸν μόνον ζῶντα καὶ ἀληθινὸν θεὸν ἡμῶν, τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριάδα, πατέρα καὶ υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ.

Σοὶ γὰρ πρέπει καὶ ἐποφείλεται ἡ παρὰ πάντων ἡμῶν δο-

ξολογία, τιμὴ καὶ προσκύνησις καὶ εὐχαριστία, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί.

ΟΛΑΟΣ.

Ἀμήν.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ἐν εἰρήνῃ χριστοῦ ψάλλωμεν.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΛΕΓΕΙ.

Ἐν εἰρήνῃ χριστοῦ πορευθῶμεν.

Ο ΛΑΟΣ.

Ἐν ὀνόματι κυρίου. κύριε εὐλόγησον.

ΕΥΧΗ ΑΠΟΛΥΤΙΚΗ ΛΕΓΟΜΕ- νη παρὰ τοῦ διακόνου.

Ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν πορευόμενοι, σὲ ὑμνοῦμεν τὸν σωτῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν. δόξα πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, σὲ ὑμνοῦμεν τὸν σωτῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΛΕΓΕΙ ΕΥΧΗΝ ΑΠΟ τοῦ θυσιαστηρίου μέχρι τοῦ σκευοφυλακίου.

Ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν πορευόμενοι, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν τῷ ναῷ σου πληρώσαντες θείαν λειτουργίαν, καὶ νῦν δεόμεθά σου κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, τελείας φιλανθρωπίας ἀξίωσον ἡμᾶς· ὀρθοτόμησον τὴν ὁδὸν ἡμῶν· ῥίζωσον ἡμᾶς ἐν τῷ φόβῳ σου, καὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἀξίωσον, ἐν χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ἔτι καὶ ἔτι καὶ διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

ΕΥΧΗ ΛΕΓΟΜΕΝΗ ΕΝ ΤΩ σκευοφυλακίῳ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν.

Ἔδω-

Ἔδωκας ἡμῖν δέσποτα τὸν ἁγιασμὸν ἐν τῇ μετουσίᾳ τοῦ παναγίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, δὸς ἡμῖν καὶ τὴν χάριν τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ φύλαξον ἡμᾶς ἀμώμοις ἐν τῇ πίστει· ὁδήγησον ἡμᾶς εἰς τελείαν υἱοθεσίαν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ εἰς τὰς μελλούσας αἰωνίους ἀπολαύσεις· σὺ γὰρ εἶ ὁ ἁγιασμὸς καὶ φωτισμὸς ἡμῶν ὁ θεὸς, καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμά σου πανάγιον, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ἐν εἰρήνῃ χριστοῦ διαφυλαχθῶμεν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Ηὐλόγηται ὁ θεὸς ὁ εὐλογῶν καὶ ἁγιάζων διὰ τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγίων καὶ ζωοποιῶν καὶ ἀχράντων μυστηρίων, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΕΙΤΑ ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΛΑΣΜΟΥ.

Κύριε Ἰησοῦ χριστὲ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἀμνὲ καὶ ποιμὴν ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὁ τὸ δάνειον τοῖς δυσὶ χρεωφειλέταις χαρισάμενος, καὶ τῇ ἁμαρτωλῷ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῆς δούς, ὁ τὴν ἴασιν τῷ παραλυτικῷ δωρησάμενος, σὺν τῇ ἀφέσει τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, ἄνες, ἄφες, συγχώρησον ὁ θεὸς τὰ πλημμελήματα ἡμῶν τὰ ἑκούσια, τὰ ἀκούσια· τὰ ἐν γνώσει, τὰ ἐν ἀγνοίᾳ, τὰ ἐν παραβάσει καὶ παρακοῇ γενόμενα, ἃ οἶδε τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον ὑπὲρ τοὺς δούλους σου· καὶ εἴ τι τῶν ἐντολῶν σου ὡς ἄνθρωποι σάρκα φοροῦντες καὶ τὸν κόσμον τοῦτον οἰκοῦντες, ἢ ἐκ τοῦ διαβόλου ἐπλανήθησαν, εἴτε ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ· εἴτε ὑπὸ κατάραν ὑπέπεσαν, ἢ τῷ ἰδίῳ ἀναθέματι, παρακαλῶ καὶ δέομαι τὴν ἄφατόν σου φιλανθρωπίαν, τῷ μὲν λόγῳ λυθῆναι· συγχωρηθῆναι δὲ αὐτοῖς καὶ

τῷ ὅρκῳ καὶ τῷ ἰδίῳ ἀναθέματι κατὰ τὴν σὴν ἀγαθότητα. ναὶ δέσποτα κύριε εἰσάκουσον τῆς δεήσεώς μου ὑπὲρ τῶν δούλων σου, καὶ πάριδε ὡς ἀμνησίκακος τὰ ἐπταισμένα αὐτῶν ἅπαντα· συγχώρησον αὐτοῖς πᾶν πλημμέλημα ἑκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον· ἀπάλλαξον αὐτοὺς τῆς αἰωνίου κολάσεως· σὺ γὰρ εἶ ὁ ἐντειλάμενος ἡμῖν λέγων, ὅτι, ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅτι σὺ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν, θεὸς τοῦ ἐλεεῖν καὶ σώζειν καὶ ἀφιέναι ἁμαρτίας δυνάμενος, καὶ πρέπει σοι ἡ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἡ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ
ἐν ἁγίοις πατρὸς Βασιλείου τοῦ μεγάλου.

ΣΗΜΕΙΩΣΑΙ ΟΤΙ ΑΥΤΗ Η ΘΕΙΑ λειτουργία τοῦ μεγάλου Βασιλείου, οὐ λέγεται πάντοτε, ἀλλ' ἐν καιροῖς τεταγμένοις, ἤγουν ἐν ταῖς κυριακαῖς τῆς ἁγίας μεγάλης τεσσαρακοστῆς, πλὴν τῆς κυριακῆς τῶν βαΐων· ἐν τῇ ἁγίᾳ μεγάλῃ πέμπτῃ, ἐν τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ, ἐν τῇ παραμονῇ τῆς Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν γεννήσεως, καὶ τῶν φώτων· καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑορτασίμῳ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τῇ τοῦ σταυροῦ, κατὰ τὸν τύπον τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας. Ἡ ἑρμηνεία καὶ ἡ διάταξις ταύτης τῆς ἱερουργίας ἡ αὐτή ἐστι τῇ τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου, ἔν τε ταῖς τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διακόνου εὐχαῖς τε καὶ θρησκείαις, πλὴν τινῶν, ἃ ἐν τοῖς ἑαυτῶν τόποις ἐσημειώθησαν.

ΕΥΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΘΕΣΕΩΣ.

ΘΕΟΣ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον τὴν τροφὴν τοῦ παντὸς κόσμου, τὸν κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξαποστείλας σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν καὶ εὐεργέτην, εὐλογοῦντα καὶ ἁγιάζοντα ἡμᾶς, αὐτὸς εὐλόγησον τὴν πρόθεσιν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν εἰς τὸ ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον· μνημόνευσον ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, τῶν προσενεγκάντων καὶ δι' οὓς προσήγαγον, καὶ ἡμᾶς ἀκατακρίτους διαφύλαξον ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τῶν θείων σου μυστηρίων.

ΕΚΦΩΝΩΣ.

Ὅτι ἡγίασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τὰ αὐτὰ τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου λέγεται κἀνταῦθα παρά τε τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διακόνου. ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως.

Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

ΤΑ εἰρηνικὰ καὶ αἱ αἰτήσεις ὡς καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου. ὁ διάκονος.

Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης. ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος. ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου. ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου. ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων. ὑπὲρ τοῦ συμπολεμῆσαι καὶ ὑποτάξαι. ὑπὲρ τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης. ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων. ὑπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων. ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς.

ΕΥΧΗ ἀντιφώνου πρώτου μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, οὗ τὸ κράτος ἀνείκαστον, καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος, οὗ τὸ ἔλεος ἀμέτρητον, καὶ ἡ φιλανθρωπία ἄφατος· αὐτὸς δέσποτα κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον οἶκον τοῦτον, καὶ ποίησον μεθ' ἡμῶν καὶ τῶν συνευχομένων ἡμῖν, πλούσια τὰ ἐλέη σου καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου.

ΤΟΥ ἱερέως λέγοντος τὴν εὐχὴν μυστικῶς ἐν τῷ βήματι, ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ ὁ διάκονος λέγει ἔξω τοῦ βήματος τὰ εἰρηνικά· εἰ δ' οὐκ ἔστι διάκονος, ὁ ἱερεὺς μετὰ τὴν εὐχὴν, λέγει τὰ εἰρηνικὰ, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἐκφώνησιν.

Ἔτι καὶ ἔτι τοῦ κυρίου. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον. Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπὲρ.

ΕΚΦΩΝΩΣ ὁ ἱερεύς.

Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο χορός. Ἀμήν.

Μετὰ τὰ εἰρηνικὰ ὁ χορὸς ψάλλει τὸ πρῶτον ἀντίφωνον, ἢ τὰ τυπικὰ εἰ ἔστι κυριακὴ εἴτ' οὖν, τῆς ἡμέρας. Εὐχὴ ἀντιφώνου δευτέρου μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν

κληρ

κληρονομίαν σου· τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον· ἁγίασον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου· σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ.

Σημείωσαι καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν τῇ εὐχῇ τῇ πρώτῃ, εἰ ἔστι διάκονος, ἢ οὐκ ἔστιν.

Ἔτι καὶ ἔτι. Ἀντιλαβοῦ. Τῆς παναγίας, ἀχράντου.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅτι σὸν τὸ κράτος, καὶ σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Μετὰ τὰ δεύτερα εἰρηνικὰ, ψάλλει ὁ χορὸς τὸ δεύτερον ἀντίφωνον, ἢ τὰ τυπικὰ τὰ δεύτερα, εἰ ἔστι κυριακὴ εἴτ' οὖν, τῆς ἡμέρας.

Εὐχὴ ἀντιφώνου τρίτου μυστικῶς.

Ὁ τὰς κοινὰς ταύτας καὶ συμφώνους ἡμῖν χαρισάμενος προσευχὰς, ὁ καὶ δύο καὶ τρισὶ συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου, τὰς αἰτήσεις παρέχειν ἐπαγγειλάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν τῶν δούλων σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμφέρον πλήρωσον, χορηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον χαριζόμενος.

Καὶ ἐνταῦθα σημείωσαι ὡς καὶ ἐν τῇ εὐχῇ τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ, εἰ ἔστι διάκονος, ἢ οὐκ ἔστιν.

Ἔτι καὶ ἔτι. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον. Τῆς παναγίας, ἀχράν.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ὑπάρχεις, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

ΚΑΝΤΑΥΘΑ τῇ τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργίᾳ ὁ ἱερεὺς τὰ αὐτὰ ψάλλει· ὅ, τι ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος ταὐτὰ καὶ λέγουσι καὶ ποιοῦσιν.

Εὐχὴ τῆς εἰσόδου τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου μυστικῶς.

Δέσποτα κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ καταστήσας ἐν οὐρανοῖς τάγματα καὶ στρατιὰς ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, εἰς λειτουργίαν τῆς σῆς δόξης, ποίησον σὺν τῇ εἰσόδῳ ἡμῶν, εἴσοδον ἁγίων ἀγγέλων γενέσθαι, συλλειτουργούντων ἡμῖν καὶ συνδοξολογούντων τὴν σὴν ἀγαθότητα.

Ἐκφώνως.

Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ ἱερεύς. Ἀμήν.

ΜΕΤΑ τὴν εὐχὴν ὅ, τι ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς ταὐτὰ καὶ ποιοῦσι καὶ λέγουσι τῇ τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργίᾳ.

Εὐχὴ τοῦ τρισαγίου, ἣν ὁ ἱερεὺς μυστικῶς λέγει.

Ὁ θεὸς ὁ ἅγιος ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ τρισαγίῳ φωνῇ ὑπὸ τῶν σεραφὶμ ἀνυμνούμενος, καὶ ὑπὸ τῶν χερουβὶμ δοξολογούμενος, καὶ ὑπὸ πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως προσκυνούμενος· ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ σύμπαντα, ὁ κτίσας τὸν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, καὶ παντί σου χαρίσματι κατακοσμήσας· ὁ διδοὺς αἰτοῦντι σοφίαν καὶ σύνεσιν, καὶ μὴ παρορῶν ἁμαρτάνοντα, ἀλλὰ θέμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ μετάνοιαν· ὁ καταξιώσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ στῆναι κατενώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου, καὶ τὴν ὀφειλομένην σοι προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν προσάγειν· αὐτὸς δέσποτα πρόσδεξαι καὶ ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸν τρισάγιον ὕμνον, καὶ ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί σου·

συγ-

συγχώρησον ἡμῖν πᾶν πλημμέλημα, ἑκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον· ἁγίασον ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα, καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ὁσιότητι λατρεύειν σοι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων. Ἐκφώνως.

Ὅτι ἅγιος εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

ΤΑΥΤΗΣ τῆς εὐχῆς τελεσθείσης, καὶ τοῦ χοροῦ ψάλλοντος, τὸ, Δόξα καὶ νῦν. ὁ, τε ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος ψάλλουσι τὸ τρισάγιον καὶ τὰ λοιπὰ ποιοῦσιν, ὡς ἐν τῇ τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργίᾳ.

Ὁ διάκονος.

Εἴπωμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς. Κύριε παντοκράτωρ ὁ θεὸς τῶν. Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐ.

Ὁ ἱερεὺς λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν τὴν ἐκτενῆ ταύτην ἱκεσίαν πρόσδεξαι παρὰ τῶν σῶν δούλων, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου, καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου, κατάπεμψον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου, τὸν ἀπεκδεχόμενον τὸ παρὰ σοῦ πλούσιον ἔλεος.

Ἐκφώνως.

Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ὑπάρχεις· καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

ΤΑ αὐτὰ ὁ διάκονος καὶ ἐνταῦθα ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων τῇ τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργίᾳ λέγει.

Εὔξασθε οἱ κατηχούμενοι τῷ κυρίῳ. Οἱ πιστοὶ ὑπὲρ. Κατηχήσῃ αὐτοὺς τὸν. Ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς. Ἑνώσῃ

αὐτοῖς. Σῶσον, ἐλέησον, ἀν. Οἱ κατηχούμενοι, τὰς κεφαλάς.

ΕΥΧΗ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων πρὸ τῆς ἁγίας ἀναφορᾶς, ἣν ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ ἐν οὐρανοῖς κατοικῶν καὶ ἐπιβλέπων ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα σου, ἐπίβλεψον ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς κατηχουμένους, τοὺς κεκλικότας τοὺς ἑαυτῶν αὐχένας ἐνώπιόν σου, καὶ δὸς αὐτοῖς τὸν ἐλαφρὸν ζυγόν, ποίησον αὐτοὺς μέλη τῆς ἁγίας σου ἐκκλησίας, καὶ καταξίωσον αὐτοὺς τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας, εἰς ἐπίγνωσίν σου τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

ΜΕΤΑ τὴν ἐκφώνησιν ὁ ἱερεὺς ἐξαπλοῖ τὸ εἰλητὸν κατὰ τὸ σύνηθες.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε, οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε· μή τις τῶν κατηχουμένων. ὅσοι πιστοί, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

ΕΥΧΗ πιστῶν πρώτη μετὰ τὸ ἁπλωθῆναι τὸ εἰλητόν, ἣν ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς.

Σὺ κύριε κατέδειξας ἡμῖν τὸ μέγα τοῦτο τῆς σωτηρίας μυστήριον, σὺ κατηξίωσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου γενέσθαι λειτουργοὺς τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου· σὺ ἱκάνωσον ἡμᾶς τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος εἰς τὴν διακονίαν ταύτην, ἵνα ἀκατακρίτως σταν-

τες ἐνώπιον τῆς ἁγίας δόξης σου, προσάγομέν σοι θυσίαν αἰνέσεως· σὺ γὰρ εἶ ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. δὸς κύριε καὶ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, δεκτὴν γενέσθαι τὴν θυσίαν ἡμῶν καὶ εὐπρόσδεκτον ἐνώπιόν σου.

Εὐχομένου τοῦ ἱερέως, ὁ διάκονος λέγει τὰ εἰρηνικά, εἰ ἔστιν, ἔξω τοῦ ἁγίου βήματος.

Ἔτι καὶ ἔτι. Ἀντιλαβοῦ. Τῆς παναγίας, ἀχράντου.

Ὁ διάκονος. Σοφία.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Εὐχὴ πιστῶν δευτέρα, ἣν ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς.

Ὁ θεὸς ὁ ἐπισκεψάμενος ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν, ὁ στήσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου κατενώπιον τῆς ἁγίας δόξης σου, λειτουργεῖν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, σὺ ἐνίσχυσον ἡμᾶς τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος εἰς τὴν διακονίαν ταύτην· καὶ δὸς ἡμῖν λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος ἡμῶν, εἰς τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπὶ τῶν μελλόντων προτίθεσθαι δώρων.

Εὐχομένου τοῦ ἱερέως, ὁ διάκονος λέγει τὰ εἰρηνικὰ ἔξω τοῦ ἁγίου βήματος, ὡς καὶ πρότερον. μετὰ τὰ εἰρηνικὰ λέγει ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι, σοὶ δόξαν ἀναπέμπωμεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Τὰ αὐτὰ καὶ ταῦτα καὶ λέγουσι καὶ ποιοῦσιν ὅ, τε ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος τῇ τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργίᾳ.

Εὐχὴ ἣν λέγει ὁ ἱερεὺς μυστικῶς, τοῦ χερουβικοῦ ᾀδομένου.

Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς, προσέρχεσθαι ἢ προσεγγίζειν ἢ λειτουργεῖν σοὶ βασιλεῦ τῆς δόξης· τὸ γὰρ διακονεῖν σοι, μέγα καὶ φοβερὸν καὶ αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν· ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν ἄφατον καὶ ἀμέτρητόν σου φιλανθρωπίαν ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως γέγονας ἄνθρωπος, καὶ ἀρχιερεὺς ἡμῶν ἐχρημάτισας, καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναιμάκτου θυσίας τὴν ἱερουργίαν παρέδωκας ἡμῖν ὡς δεσπότης τῶν ἁπάντων· σὺ γὰρ μόνος κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν δεσπόζεις τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων, ὁ ἐπὶ θρόνου χερουβικοῦ ἐποχούμενος, ὁ τῶν σεραφὶμ κύριος καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ μόνος ἅγιος καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. σὲ τοίνυν δυσωπῶ τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ εὐήκοον· ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀχρεῖον δοῦλόν σου, καὶ καθάρισόν μου τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς· καὶ ἱκάνωσόν με τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, ἐνδεδυμένον τὴν τῆς ἱερατείας χάριν, παραστῆναι τῇ ἁγίᾳ σου ταύτῃ τραπέζῃ, καὶ ἱερουργῆσαι τὸ ἅγιον καὶ ἄχραντόν σου σῶμα καὶ τίμιον αἷμα· σοὶ γὰρ προσέρχομαι, κλίνας τὸν ἐμαυτοῦ αὐχένα· καὶ δέομαί σου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, μηδὲ ἀποδοκιμάσῃς με ἐκ παίδων σου· ἀλλ' ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου τὰ δῶρα ταῦτα· σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος, καὶ προσδεχόμενος καὶ διαδιδόμενος χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν· καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ

Κἀνταῦθα ὅ,τε ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος τὰ αὐτὰ καὶ ποιοῦσι καὶ λέγουσι τῇ τοῦ Χρυσοστόμου ἱερουργίᾳ· καὶ πληρωθέντων τῶν εὐχῶν καὶ τῶν περισκεψῶν, ὁ διάκονος ἔρχεται ἐν τῷ συνήθει τόπῳ λέγων.

Πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ κυρίῳ. ὑπὲρ τῶν προτεθέντων τιμίων. ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου. ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς.

Εὐχὴ προσκομιδῆς μετὰ τὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ τῶν θείων δώρων ἀπόθεσιν, ἣν ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ κτίσας ἡμᾶς καὶ ἀγαγὼν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, ὁ ὑποδείξας ἡμῖν ὁδοὺς εἰς σωτηρίαν, ὁ χαρισάμενος ἡμῖν οὐρανίων μυστηρίων ἀποκάλυψιν· σὺ εἶ ὁ θέμενος ἡμᾶς εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἁγίου· εὐδόκησον δὴ κύριε τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς διακόνους τῆς καινῆς σου διαθήκης, λειτουργοὺς τῶν ἁγίων σου μυστηρίων· πρόσδεξαι ἡμᾶς προσεγγίζοντας τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου, ἵνα γενώμεθα ἄξιοι τοῦ προσφέρειν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, ἣν προσδεξάμενος εἰς τὸ ἅγιον καὶ νοερόν σου θυσιαστήριον, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας, ἀντικατάπεμψον ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος. ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς ὁ θεός, καὶ ἔπιδε ἐπὶ τὴν λατρείαν ἡμῶν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτήν, ὡς προσεδέξω Ἄβελ τὰ δῶρα, Νῶε τὰς θυσίας, Ἀβραὰμ τὰς ὁλοκαρπώσεις, Μωσέως καὶ Ἀαρὼν τὰς ἱερωσύνας, Σαμουὴλ τὰς εἰρηνικάς· ὡς προσεδέξω ἐκ τῶν ἁγίων σου ἀποστόλων τὴν ἀληθινὴν ταύτην λατρείαν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν πρόσδεξαι τὰ δῶρα ταῦτα ἐν τῇ χρηστότητί σου κύριε, ἵνα καταξιωθέντες λειτουργεῖν ἀμέμπτως τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, εὕρωμεν

τὸν μισθὸν τῶν πιστῶν καὶ φρονίμων οἰκονόμων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ τῆς ἀνταποδόσεώς σου τῆς δικαίας.

Ο διάκονος ὡς ἐν τῇ τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργίᾳ.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον. Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν. Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν. Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν. Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς. Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς. Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν. Τῆς παναγίας, ἀχράντου.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο χορός. Ἀμήν.

Ο ἱερεύς. Εἰρήνη πᾶσιν.

Ο διάκονος.

Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν.

Ο χορός.

Πατέρα, υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

Ο ἱερεὺς προσκυνεῖ τρὶς, λέγων μυστικῶς.

Ἀγαπήσω σε κύριε ἡ ἰσχύς μου, κύριε στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου. Τρίς.

Καὶ ὁ διάκονος ὡσαύτως τὸ ὡράριον αὐτοῦ, καὶ προσκυνεῖ τρὶς, καὶ ἐπιφωνεῖ ἐκφώνως.

Τὰς θύρας, τὰς θύρας. ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν.

Ο χορὸς τό, Πιστεύω.

Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἁγίου συμβόλου, λέγει ὁ διάκονος ἐκφώνως.

Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου, πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν. Ο χορός.

Ἔλαιον

Ἔλαιον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως.

Ο ἱερεὺς ἐκφώνως.

Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ο χορός. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ο ἱερεύς. Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας.

Ο χορός. Ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον.

Ο ἱερεύς. Εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ.

Ο χορός.

Ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι προσκυνεῖν πατέρα, υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

Ο ἱερεὺς κλινόμενος ἐπεύχεται μυστικῶς.

Ὁ ὢν, δέσποτα κύριε, θεὲ πάτερ, παντοκράτορ, προσκυνητὲ, ἄξιον ὡς ἀληθῶς καὶ δίκαιον καὶ πρέπον τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς ἁγιωσύνης σου, σὲ αἰνεῖν, σὲ ὑμνεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ προσκυνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σὲ δοξάζειν τὸν μόνον ὄντως ὄντα θεὸν, καὶ σοὶ προσφέρειν ἐν καρδίᾳ συντετριμμένῃ καὶ πνεύματι ταπεινώσεως τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ἡμῶν, ὅτι σὺ εἶ ὁ χαρισάμενος ἡμῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας. καὶ τίς ἱκανὸς λαλῆσαι τὰς δυναστείας σου, ἀκουστὰς ποιῆσαι πάσας τὰς αἰνέσεις σου, ἢ διηγήσασθαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου ἐν παντὶ καιρῷ. δέσποτα δέσποτα τῶν ἁπάντων, κύριε οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάσης κτίσεως ὁρωμένης τε καὶ οὐχ ὁρωμένης, ὁ καθήμενος ἐπὶ θρόνου δόξης, καὶ ἐπιβλέπων ἀβύσσους, ἄναρχε, ἀόρατε, ἀκατάληπτε, ἀπερίγραπτε, ἀναλλοίωτε, ὁ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ὅς ἐστιν εἰκὼν τῆς σῆς ἀγαθότητος, σφραγὶς ἰσότυπος ἐν ἑαυτῷ, δεικνὺς σὲ τὸν πατέρα, λόγος

ζῶν, θεὸς ἀληθινὸς, ἡ πρὸ αἰώνων σοφία, ζωὴ, ἁγιασμὸς, δύναμις, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· παρ' οὗ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξεφάνη, τὸ τῆς ἀληθείας πνεῦμα, τὸ τῆς υἱοθεσίας χάρισμα, ὁ ἀῤῥαβὼν τῆς μελλούσης κληρονομίας, ἡ ἀπαρχὴ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἡ ζωοποιὸς δύναμις, ἡ πηγὴ τοῦ ἁγιασμοῦ· παρ' οὗ πᾶσα κτίσις λογική τε καὶ νοερὰ δυναμουμένη, σοὶ λατρεύει, καὶ σοὶ τὴν ἀΐδιον ἀναπέμπει δοξολογίαν· ὅτι τὰ σύμπαντα, δοῦλα σά. σὲ γὰρ αἰνοῦσιν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαὶ, ἐξουσίαι, δυνάμεις, καὶ τὰ πολυόμματα χερουβὶμ, σοὶ παρίστανται κύκλῳ τὰ σεραφὶμ, ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνὶ, καὶ ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνὶ, καὶ ταῖς μὲν δυσὶ κατακαλύπτουσι τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν, ταῖς δὲ δυσὶ τοὺς πόδας, καὶ ταῖς δυσὶ πετόμενα, κέκραγον, ἕτερον πρὸς τὸ ἕτερον ἀκαταπαύστοις στόμασιν, ἀσιγήτοις δοξολογίαις,

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα καὶ λέγοντα, Ὁ χορός.

Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος σαβαώθ. πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Καὶ τοῦ ὁ διάκονος τὰ αὐτὰ ποιεῖ τῇ τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργίᾳ. ἐπεύχεται μυστικῶς ὁ ἱερεύς.

Μετὰ τούτων τῶν μακαρίων δυνάμεων, δέσποτα φιλάνθρωπε καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ, βοῶμεν καὶ λέγομεν, ἅγιος εἶ ὡς ἀληθῶς καὶ πανάγιος, καὶ οὐκ ἔστι μέτρον τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς ἁγιωσύνης σου, καὶ ὅσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου, ὅτι ἐν δικαιοσύνῃ καὶ κρίσει ἀληθινῇ πάντα ἐπήγαγες ἡμῖν· πλάσας γὰρ τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ εἰκόνι τῇ σῇ ὁ θεὸς τιμήσας, τέθεικας αὐτὸν ἐν τῷ πα-

παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἀθανασίαν ζωῆς καὶ ἀπόλαυσιν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἐντολῶν σου ἐπαγγειλάμενος αὐτῷ, ἀλλὰ παρακούσαντά σου τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ τοῦ κτίσαντος αὐτόν, καὶ τῇ ἀπάτῃ τοῦ ὄφεως ὑπαχθέντα, νεκρωθέντα τε τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ παραπτώμασιν, ἐξώρισας αὐτὸν ἐν τῇ δικαιοκρισίᾳ σου ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, καὶ ἀπέστρεψας εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη, οἰκονομῶν αὐτῷ τὴν ἐκ παλιγγενεσίας σωτηρίαν, τὴν ἐν αὐτῷ τῷ χριστῷ σου· οὐ γὰρ ἀπεστράφης τὸ πλάσμα σου εἰς τέλος, ὃ ἐποίησας ἀγαθέ, οὐδὲ ἐπελάθου ἔργου χειρῶν σου, ἀλλ' ἐπεσκέψω πολυτρόπως διὰ σπλάγχνα ἐλέους σου· προφήτας ἐξαπέστειλας, ἐποίησας δυνάμεις διὰ τῶν ἁγίων σου τῶν καθ' ἑκάστην γενεὰν εὐαρεστησάντων σοι· ἐλάλησας ἡμῖν διὰ στόματος τῶν δούλων σου τῶν προφητῶν, προκαταγγέλλων ἡμῖν τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι σωτηρίαν· νόμον ἔδωκας εἰς βοήθειαν, ἀγγέλους ἐπέστησας φύλακας· ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, ἐλάλησας ἡμῖν ἐν αὐτῷ τῷ υἱῷ σου, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησας, ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης σου, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεώς σου, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα σοὶ τῷ θεῷ καὶ πατρί· ἀλλὰ θεὸς ὢν προαιώνιος, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, καὶ ἐκ παρθένου ἁγίας σαρκωθείς, ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβών, σύμμορφος γενόμενος τῷ σώματι τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ἵνα ἡμᾶς συμμόρφους ποιήσῃ τῆς εἰκόνος τῆς δόξης αὐτοῦ· ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, εὐδόκησεν ὁ μονογενής σου υἱός, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις σου τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, γενόμενος ἐκ γυναικὸς τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ

ἀειπαρθένου Μαρίας, γενόμενος ὑπὸ νόμον, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, ἵνα οἱ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποθνήσκοντες, ζωοποιηθῶσιν ἐν αὐτῷ τῷ χριστῷ σου. καὶ ἐμπολιτευσάμενος τῷ κόσμῳ τούτῳ, δοὺς προστάγματα σωτηρίας, ἀποστήσας ἡμᾶς τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων, προσήγαγε τῇ ἐπιγνώσει σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ πατρός, κτησάμενος ἡμᾶς ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον· καὶ καθαρίσας ἐν ὕδατι, καὶ ἁγιάσας τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ, ἔδωκεν ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα τῷ θανάτῳ, ἐν ᾧ κατειχόμεθα πεπραμένοι ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ κατελθὼν διὰ τοῦ σταυροῦ εἰς τὸν ᾅδην, ἵνα πληρώσῃ ἑαυτοῦ τὰ πάντα, ἔλυσε τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου· καὶ ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ὁδοποιήσας πάσῃ σαρκὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι ὑπὸ τῆς φθορᾶς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ἐγένετο ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα ᾖ αὐτὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι πρωτεύων· καὶ ἀνελθὼν εἰς τοὺς οὐρανούς, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης σου ἐν ὑψηλοῖς, ὃς καὶ ἥξει ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. κατέλιπε δὲ ἡμῖν ὑπομνήματα τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ πάθους, ταῦτα, ἃ προτεθείκαμεν κατὰ τὰς αὐτοῦ ἐντολάς· μέλλων γὰρ ἐξιέναι ἐπὶ τὸν ἑκούσιον καὶ ἀοίδιμον καὶ ζωοποιὸν αὐτοῦ θάνατον, τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδου ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβὼν ἄρτον ἐπὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ καὶ ἀχράντων χειρῶν, καὶ ἀναδείξας σοὶ τῷ θεῷ καὶ πατρί, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἁγιάσας, κλάσας,

Ὁ ἱερεὺς κλίνει τὴν κεφαλήν, καὶ αἴρων τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ μετ' εὐλαβείας, εὐλογεῖ τὸν ἅγιον ἄρτον, ἐκφώνως λέγων.

Ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, εἰπών, λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κλώ-

κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ χορὸς ψάλλει. Ἀμήν.

Ὅτι ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος τὰ αὐτὰ χρήσονται τῇ τοῦ Χρυσοστόμου.

Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς.

Ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου λαβών, κεράσας, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἁγιάσας,

Ἐκφώνως ὁ ἱερεὺς τὴν χεῖρα ἔχων ἄνωθεν μετ' εὐλαβείας, καὶ εὐλογῶν λέγει.

Ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις εἰπών, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ χορὸς ψάλλει. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς κλίνας τὴν κεφαλήν, ἐπεύχεται μυστικῶς.

Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν ἐμὸν θάνατον καταγγέλλετε, τὴν ἐμὴν ἀνάστασιν ὁμολογεῖτε. μεμνημένοι οὖν δέσποτα καὶ ἡμεῖς τῶν σωτηρίων αὐτοῦ παθημάτων, τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τῆς τριημέρου ταφῆς, τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου, τῆς ἐκ δεξιῶν σου τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καθέδρας, καὶ τῆς ἐνδόξου καὶ φοβερᾶς αὐτοῦ παρουσίας,

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέροντες, κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα.

Ὁ χορὸς ψάλλει τό,

Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σοὶ εὐχαριστοῦμεν κύριε, καὶ δεόμεθά σου ὁ θεὸς ἡμῶν.

Ὁ ἱερεὺς κλίνας τὴν κεφαλήν, εὔχεται μυστικῶς.

Διὰ τοῦτο δέσποτα πανάγιε, καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀνάξιοι δοῦλοί σου, οἱ καταξιωθέντες λειτουργεῖν τῷ ἁγίῳ

σου θυσιαστηρίῳ, οὐ διὰ τὰς δικαιοσύνας ἡμῶν· οὐ γὰρ ἐποιήσαμέν τι ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλὰ διὰ τὰ ἐλέη σου καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου, οὓς ἐξέχεας πλουσίως ἐφ' ἡμᾶς, θαρροῦντες προσεγγίζομεν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ προσθέντες τὰ ἀντίτυπα τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ σου, σοῦ δεόμεθα, καὶ σὲ παρακαλοῦμεν ἅγιε ἁγίων, εὐδοκίᾳ τῆς σῆς ἀγαθότητος, ἐλθεῖν τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ, καὶ ἁγιάσαι, καὶ ἀναδεῖξαι·

Ὁ διάκονος ἀποτίθησι τὸ ῥιπίδιον, ὅπερ ἔχει ἐπὶ τῆς χειρὸς, ἢ κάλυμμα, καὶ ἔρχεται ἐγγύτερον τοῦ ἱερέως, καὶ προσκυνοῦσιν ἀμφότεροι τρεῖς ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ εὐχόμενοι καθ' ἑαυτοὺς τό,

Ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ,

Λέγουσι μυστικῶς τρεῖς.

Κύριε ὁ τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς ἀποστόλοις καταπέμψας, τοῦτο ἀγαθὲ μὴ ἀνταν έλῃς ἀφ' ἡμῶν. Καὶ τό,

Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ θεὸς, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

Εἶτα τὴν κεφαλὴν ἀποκλίνας ὁ διάκονος, δείκνυσι τῷ ἱερεῖ τὸν ἅγιον ἄρτον, καὶ λέγει μυστικῶς.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸν ἅγιον ἄρτον.

Καὶ ὁ ἱερεὺς ἀνιστάμενος, σφραγίζει τρεῖς τὰ ἅγια δῶρα, λέγων μυστικῶς.

Τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

Ὁ διάκονος. Ἀμήν.

Καὶ αὖθις ὁ διάκονος.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸ ἅγιον ποτήριον.

Ὁ δὲ ἱερεὺς εὐλογῶν λέγει.

Τὸ δὲ

Τὸ δὲ ποτήριον τοῦτο, αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ·

Ο διάκονος. Ἀμήν.

Ο ἱερεύς. Τὸ ἐκχυθὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.

Ο διάκονος. Ἀμήν.

Καὶ αὖθις ὁ διάκονος δεικνύων μετὰ τοῦ ὡραρίου τὰ ἅγια ἄμφω, λέγει.

Εὐλόγησον δέσποτα.

Ο δὲ ἱερεὺς εὐλογῶν μετὰ τῆς χειρὸς ἀμφότερα τὰ ἅγια, λέγει.

Μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ.

Ο διάκονος. Ἀμήν. τρίς.

Καὶ τὴν κεφαλὴν ὁ διάκονος ὑποκλίνας τῷ ἱερεῖ, καὶ εἰπὼν τό,

Μνήσθητί μου ἅγιε δέσποτα τοῦ ἁμαρτωλοῦ,

Μεθίσταται ἐν ᾧ πρότερον ἵστατο τόπῳ, λαβὼν καὶ τὸ ῥιπίδιον αὖθις ὡς πρότερον. ὁ δὲ ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Ἡμᾶς δὲ πάντας τοὺς ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου μετέχοντας, ἑνῶσαι ἀλλήλοις εἰς ἑνὸς πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, καὶ μηδένα ἡμῶν εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα ποιῆσαι μεταλαβεῖν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ σου· ἀλλ᾽ ἵνα εὕρωμεν ἔλεον καὶ χάριν μετὰ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ᾽ αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων, προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, διδασκάλων, καὶ παντὸς πνεύματος δικαίου, ἐν πίστει τετελειωμένου.

Ἐκφώνως.

Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Ο χορὸς ψάλλει τό,

Ἐπὶ σοὶ χαίρει.

Εἰ δὲ ἐστὶν ἡ μεγάλη πέμπτη, ψάλλει.

Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ σήμερον υἱὲ θεοῦ κοινωνόν με

παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ μυστήριον εἴπω, οὐ φίλημά σοι δώσω καθάπερ ὁ Ἰούδας, ἀλλ᾽ ὡς ὁ λῃστὴς ὁμολογῶ σοι, μνήσθητί μου κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Εἰ δὲ ἐστὶ τὸ μέγα σάββατον, ψάλλει.

Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία, καὶ στήτω μετὰ φόβου καὶ τρόμου, καὶ μηδὲν γήϊνον ἐν ἑαυτοῖς λογιζέσθω· ὁ γὰρ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ κύριος τῶν κυριευόντων, προέρχεται σφαγιασθῆναι τοῖς πιστοῖς· προηγοῦνται δὲ τούτου οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων μετὰ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, τὰ πολυόμματα χερουβὶμ, καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα σεραφὶμ, τὰς ὄψεις καλύπτοντα, καὶ βοῶντα τὸν ὕμνον, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Ο διάκονος θυμιᾷ γύρωθεν τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ τὰ δίπτυχα, τῶν τε ζώντων καὶ κεκοιμημένων ὧν βούλεται μνημονεύει.

Ο δὲ ἱερεὺς εὔχεται μυστικῶς.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ, τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου τοῦδε, οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν· καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου, ὧν ταῖς ἱκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ὁ θεὸς, καὶ μνήσθητι πάντων τῶν προκεκοιμημένων ἐπ᾽ ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου.

Ενταῦθα ὁ ἱερεὺς μνημονεύει ὧν θέλει, ζώντων καὶ τεθνεώτων· καὶ ὑπὲρ μὲν ζώντων, λέγει.

Ὑπὲρ σωτηρίας, ἐπισκέψεως, ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ ὁ δεῖνος.

Υπὲρ δὲ τεθνεώτων, λέγει.

Ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ δούλου σου ὁ δεῖνος.

Ἐν τόπῳ φωτεινῷ ἔνθα ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμὸς, ἀνάπαυσον αὐτοὺς ὁ θεὸς ἡμῶν. Μυστικῶς τὴν εὐχήν.

Καὶ

Καὶ ἀνάπαυσον αὐτοὺς ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου. Ἔτι σοῦ δεόμεθα, μνήσθητι κύριε τῆς ἁγίας σου καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, καὶ εἰρήνευσον αὐτήν, ἣν περιεποιήσω τῷ τιμίῳ αἵματι τοῦ χριστοῦ σου, καὶ τὸν ἅγιον οἶκον τοῦτον στερέωσον μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Μνήσθητι κύριε τῶν τὰ δῶρά σοι ταῦτα προσκομισάντων, καὶ ὑπὲρ ὧν, καὶ δι' ὧν, καὶ ἐφ' οἷς αὐτὰ προσεκόμισαν. Μνήσθητι κύριε τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις, καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων· ἄμειψαι αὐτοὺς τοῖς πλουσίοις σου καὶ ἐπουρανίοις χαρίσμασι· χάρισαι αὐτοῖς ἀντὶ τῶν ἐπιγείων τὰ ἐπουράνια, ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια, ἀντὶ τῶν φθαρτῶν τὰ ἄφθαρτα. Μνήσθητι κύριε τῶν ἐν ἐρημίαις, καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς.

Μνήσθητι κύριε τῶν ἐν παρθενίᾳ, καὶ εὐλαβείᾳ, καὶ ἀσκήσει, καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων. Μνήσθητι κύριε τῶν εὐσεβεστάτων καὶ πιστοτάτων ἡμῶν βασιλέων, οὓς ἐδικαίωσας βασιλεύειν ἐπὶ τῆς γῆς· ὅπλῳ ἀληθείας, ὅπλῳ εὐδοκίας στεφάνωσον αὐτούς· ἐπισκίασον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου· ἐνίσχυσον αὐτῶν τὸν βραχίονα, ὕψωσον αὐτῶν τὴν δεξιάν, κράτυνον αὐτῶν τὴν βασιλείαν, ὑπόταξον αὐτοῖς πάντα τὰ βάρβαρα ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα· χάρισαι αὐτοῖς βαθεῖαν καὶ ἀναφαίρετον εἰρήνην· λάλησον εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ἀγαθὰ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας σου καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου, ἵνα ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. Μνήσθητι κύριε πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ τῶν ἐν παλατίῳ ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ παντὸς τοῦ στρατοπέδου· τοὺς ἀγαθοὺς ἐν τῇ ἀγα-

θότητι διατήρησον· τοὺς πονηροὺς, ἀγαθοὺς ποίησον ἐν τῇ χρηστότητί σου. Μνήσθητι κύριε τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων, καὶ ἐλέησον αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς, κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου· τὰ ταμεῖα αὐτῶν ἔμπλησον παντὸς ἀγαθοῦ, τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατήρησον· τὰ νήπια ἔκθρεψον, τὴν νεότητα παιδαγώγησον, τὸ γῆρας περικράτησον· τοὺς ὀλιγοψύχους παραμύθησαι, τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε, τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καὶ σύναψον τῇ ἁγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ· τοὺς ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ἐλευθέρωσον· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον, τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· χηρῶν πρόστηθι, ὀρφανῶν ὑπεράσπισον, αἰχμαλώτους ῥῦσαι, νοσοῦντας ἴασαι, τῶν ἐν βήματι καὶ μετάλλοις καὶ ἐξορίαις καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων μνημόνευσον ὁ θεὸς, καὶ πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαγχνίας, καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς, καὶ τῶν μισούντων, καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν. καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου μνήσθητι κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπὶ πάντας ἔκχεον τὸ πλούσιόν σου ἔλεος, πᾶσι παρέχων τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα· καὶ ὧν ἡμεῖς οὐκ ἐμνημονεύσαμεν δι' ἄγνοιαν, ἢ λήθην, ἢ πλῆθος ὀνομάτων, αὐτὸς μνημόνευσον ὁ θεὸς, ὁ εἰδὼς ἑκάστου τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν προσηγορίαν, ὁ εἰδὼς ἕκαστον ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ· σὺ γὰρ εἶ κύριε ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπὶς τῶν ἀπηλπισμένων, ὁ τῶν χειμαζομένων σωτὴρ, ὁ τῶν πλεόντων λιμὴν, ὁ τῶν νοσούντων ἰατρός· αὐτὸς τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενοῦ, ὁ εἰδὼς ἕκαστον καὶ τὸ αἴτημα αὐτοῦ, οἶκον καὶ τὴν χρείαν αὐτοῦ· ῥῦσαι κύριε τὴν πόλιν ταύτην, καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ,

σμοῦ, πυρὸς, μαχαίρας, ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων, καὶ ἐμφυλίου πολέμου.

Ὁ μὲν διάκονος ἐπιστρέφει πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἁγίου βήματος, κρατῶν τὸ ὡράριον ἄκροις τοῖς δακτύλοις, καὶ λέγει.

Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Ὁ δὲ χορὸς ψάλλει.

Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Ὁ δὲ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ.

Ἐν πρώτοις μνήσθητι κύριε τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν, τοῦ δεῖνος, ὃν χάρισαι ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις ἐν εἰρήνῃ σῶον, ἔντιμον, ὑγιῆ, μακροημερεύοντα, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας.

Καὶ ὁ διάκονος λέγει πρὸς τῇ θύρᾳ στάς. Τοῦ, ὁ δεῖνος, πανιερωτάτου μητροπολίτου, ἢ ἐπισκόπου, ὅστις ἂν ᾖ.

Καὶ ὑπὲρ τοῦ προσκομίζοντος τὰ ἅγια δῶρα ταῦτα εὐλαβεστάτου ἱερέως, ὁ δεῖνος.

Καὶ ὑπὲρ σωτηρίας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων βασιλέων ἡμῶν. Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Καὶ ὁ χορὸς ψάλλει.

Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Ὁ δὲ ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Μνήσθητι κύριε πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων, τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας. Μνήσθητι κύριε κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου, καὶ τῆς ἐμῆς ἀναξιότητος· συγχώρησόν μοι πᾶν πλημμέλημα, ἑκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον, καὶ μὴ διὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας κωλύσῃς τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, ἀπὸ τῶν προκειμένων δώρων.

Μνήσθητι κύριε τοῦ πρεσβυτερίου τῆς ἐν χριστῷ διακονίας, καὶ παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος· καὶ μηδένα ἡμῶν καταισχύνῃς τῶν κυκλούντων τὸ ἅγιόν σου θυσιαστήριον.

ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί σου κύριε, ἐπιφάνηθι ἡμῖν ἐν τοῖς πλουσίοις σου οἰκτιρμοῖς· εὐκράτους καὶ ἐπωφελεῖς τοὺς ἀέρας ἡμῖν χάρισαι· ὄμβρους τῇ γῇ πρὸς καρποφορίαν δώρησαι· εὐλόγησον τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου· παῦσον τὰ σχίσματα τῶν ἐκκλησιῶν· σβέσον τὰ φρυάγματα τῶν ἐθνῶν, τὰς τῶν αἱρέσεων ἐπαναστάσεις ταχέως κατάλυσον, τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος· πάντας ἡμᾶς πρόσδεξαι εἰς τὴν βασιλείαν σου, υἱοὺς φωτὸς καὶ υἱοὺς ἡμέρας ἀναδείξας· τὴν σὴν εἰρήνην καὶ τὴν σὴν ἀγάπην χάρισαι ἡμῖν κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν· πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς ἐπιστρέφει πρὸς τὴν θύραν, καὶ εὐλογῶν λέγει ἐκφώνως.

Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν.

Καὶ ὁ διάκονος ἐξερχόμενος εἰ ἔστιν, εἴτ' οὖν ὁ ἱερεὺς· καὶ στὰς ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, λέγει.

Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἔτι καὶ ἔτι τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Καὶ τὰ λοιπὰ ὡς ἐν τῇ τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργίᾳ.

Ὑπὲρ τῶν προσκομισθέντων. Ὅπως ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ἡμῶν. Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς.

Ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ θεὸς τοῦ σώζειν, σὺ ἡμᾶς δίδαξον εὐχαριστεῖν

στεῖν σοι ἀξίως τῶν εὐεργεσιῶν σου, ὧν ἐποίησας καὶ ποιεῖς μεθ' ἡμῶν. σὺ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ προσδεξάμενος τὰ δῶρα ταῦτα, καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, καὶ δίδαξον ἁγιωσύνην ἐπιτελεῖν ἐν φόβῳ σου, ἵνα ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ὑποδεχόμενοι τὴν μερίδα τῶν ἁγιασμάτων σου, ἑνωθῶμεν τῷ ἁγίῳ σώματι καὶ αἵματι τοῦ χριστοῦ σου, καὶ ὑποδεξάμενοι αὐτὰ ἀξίως, σχῶμεν τὸν χριστὸν κατοικοῦντα ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ γενώμεθα ναὸς τοῦ ἁγίου σου πνεύματος. ναὶ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ μηδένα ἡμῶν ἔνοχον ποιήσῃς τῶν φρικτῶν σου τούτων καὶ ἐπουρανίων μυστηρίων, μηδὲ ἀσθενῆ ψυχῇ καὶ σώματι, ἐκ τοῦ ἀναξίως τούτων μεταλαμβάνειν· ἀλλὰ δὸς ἡμῖν μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμῶν ἀναπνοῆς, ἀξίως ὑποδέχεσθαι τὴν ἐλπίδα τῶν ἁγιασμάτων σου, εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου, εἰς ἀπολογίαν εὐπρόσδεκτον τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ χριστοῦ σου, ὅπως ἂν καὶ ἡμεῖς μετὰ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων, γενώμεθα μέτοχοι τῶν αἰωνίων σου ἀγαθῶν, ὧν ἡτοίμασας τοῖς ἀγαπῶσί σε κύριε.

Ὁ διάκονος εἰ ἔστι, τὰ εἰρηνικά, ὡς καὶ ἐν τῇ τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον. Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικήν. Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα. Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν. Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν. Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν. Τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς δέσποτα μετὰ παρρησίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαί σε τὸν ἐπουράνιον θεὸν

πατέρα καὶ λέγειν. Ὁ χορὸς δέ, Πάτερ ἡμῶν.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεύς. Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ χορός. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ὁ διάκονος.

Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλίνωμεν.

Κλίνας γοῦν ὁ διάκονος μικρὸν τὴν κεφαλὴν, καὶ ὁρῶν τὸν ἱερέα προσκυνοῦντα, προσκυνεῖ καὶ αὐτός.

Ὁ ἱερεὺς κλινόμενος ἐπεύχεται μυστικῶς.

Δέσποτα κύριε, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ θεὸς πάσης παρακλήσεως, τοὺς ὑποκεκλικότας σοι τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς, εὐλόγησον, ἁγίασον, φρούρησον, ὀχύρωσον, ἐνδυνάμωσον, ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ ἀπόστησον· παντὶ δὲ ἔργῳ ἀγαθῷ σύναψον, καὶ καταξίωσον ἀκατακρίτως μετέχειν τῶν ἀχράντων τούτων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Πρόσχες κύριε Ἰησοῦ χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ ἁγιάσαι ἡμᾶς ὁ ἄνω τῷ πατρὶ συγκαθήμενος,

μένος, καὶ ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών· καὶ καταξίωσον τῇ κραταιᾷ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σώματός σου, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ.

Κλίνεται ὅ,τε ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος τὰ αὐτὰ καὶ λέγουσι καὶ ποιοῦσι τῇ τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργίᾳ.

Ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ. Πρόσχωμεν.

Καὶ ὁ ἱερεύς. Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις.

Καὶ ὁ χορός.

Εἷς ἅγιος, εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός, Ἀμήν.

Καὶ ἐνταῦθα καὶ ὁ χορὸς τὸ αὐτὸ ψάλλει τῇ τοῦ Χρυσοστόμου ἱερουργίᾳ, καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος, καὶ ἐν τῇ ζέσει, καὶ ἐν τῷ μελισμῷ, καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς, καὶ θρησκείαις ταὐτὰ καὶ λέγουσι καὶ ποιοῦσι τῇ τοῦ Χρυσοστόμου. Ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Εὐχαριστοῦμέν σοι κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ἐπὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἁγίων, ἀχράντων καὶ ἐπουρανίων σου μυστηρίων, ἃ ἔδωκας ἡμῖν ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τε ἁγιασμῷ καὶ ἰάσει τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν· αὐτὸς δέσποτα τῶν ἁπάντων δὸς γενέσθαι ἡμῖν τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου, εἰς πίστιν ἀκαταίσχυντον, εἰς ἀγάπην ἀνυπόκριτον, εἰς πλησμονὴν σοφίας, εἰς ἴασιν ψυχῆς καὶ σώματος, εἰς ἀποτροπὴν παντὸς ἐναντίου, εἰς περιποίησιν τῶν ἐντολῶν σου, εἰς ἀπολογίαν εὐπρόσδεκτον τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ σου.

Ὁ διάκ. ἐν τῷ συνήθει τόπῳ στάς, λέγει.

Ὀρθοί, μεταλαβόντες τῶν θείων, ἁγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων, ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον.

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικήν.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ὁ διάκονος. Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν.

Καὶ αὖθις. Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Εὐχὴ ὀπισθάμβωνος, ἐκφωνουμένη παρὰ τοῦ ἱερέως ἔξω τοῦ βήματος.

Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς σε κύριε, καὶ ἁγιάζων τοὺς ἐπὶ σοὶ πεποιθότας, σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου· τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον· ἁγίασον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου· σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ. εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι, ταῖς ἐκκλησίαις σου, τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν, τῷ στρατῷ καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου· ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἐκ σοῦ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων· καὶ σοὶ τὴν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν καὶ προσκύνησιν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ὁ χορὸς ψάλλει τό,

Εἴη τὸ ὄνομα κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος. τρίς.

Καὶ τὸν ψαλμόν.

Εὐλογήσω τὸν κύριον. ἢ τοῦ ἁγίου τῆς ἡμέρας.

Εὐχὴ ἐν τῷ συστέλλειν τὰ ἅγια μυστικῶς.

Ἤνυσται καὶ τετέλεσται, ὅσον εἰς τὴν ἡμετέραν δύναμιν, χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, τὸ τῆς σῆς οἰκονομίας μυστήριον· ἔσχομεν

μθμ γὰρ τοῦ θανάτου σου τὴν μνήμην, εἴδομεν τῆς ἀναστάσεώς σου τὸν τύπον· ἐνεπλήσθημεν τῆς ἀτελευτήτου σου ζωῆς· ἀπηλαύσαμεν τῆς ἀκενώτου σου τρυφῆς, ἧς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι πάντας ἡμᾶς καταξιωθῆναι εὐδόκησον, χάριτι τοῦ ἀνάρχου σου πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Μετὰ τὴν εὐχὴν ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς, καὶ δίδωσι τὸ ἀντίδωρον· καὶ λέγει καὶ ποιεῖ καθ' ἅπερ ἄνω καὶ ἐν τῇ τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργίᾳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΗ͂Σ ΘΕΙΑΣ ἹΕΡΟΥΡΓΙΑΣ, ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ

πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

ΜΕΛΛΩΝ Ο ΙΕΡΕΥΣ ΤΗΝ ΘΕΙΑΝ ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν, ὀφείλει εἶναι προηγουμένως ἐξωμολογημένος, καὶ μετὰ πάντων κατηλλαγμένος, καὶ τὴν καρδίαν ὅση δύναμις, καθαρὰν τετηρηκὼς ἀπὸ πονηρῶν λογισμῶν, ἐγκρατευσάμενός τε ἀφ' ἑσπέρας, καὶ ἐγρηγορηκὼς μέχρι τοῦ τῆς ἱερουργίας καιροῦ· τοῦ δὲ καιροῦ ἐπιστάντος, μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν συνήθη τῷ προεστῶτι μετάνοιαν, εἰσέρχεται ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ διακονικὸν, ποιοῦσιν ὁμοῦ πρὸς ἀνατολὰς προσκυνήματα τρία, ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος τοῦ σωτῆρος καὶ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου, καὶ εἰς τοὺς δύο χορεὺς ἀνὰ ἓν. ὅτε δὲ προσκυνοῦσι, λέγουσι μυστικῶς τὴν εὐχὴν ταύτην.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἐνίσχυσόν με εἰς τὴν προκειμένην διακονίαν σου, ἵνα ἀκατακρίτως παραστὰς τῷ φοβερῷ σου βήματι, τὴν ἀναίμακτον ἱερουργίαν ἐπιτελέσω· ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἐλθόντες δὲ εἰς τὸ ἱερατεῖον, λαμβάνουσιν ἕκαστος ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν τὸ στιχάριον ἑαυτῶν, καὶ ποιοῦσι προσκυνήματα τρία κατ' ἀνατολάς, λέγοντες καθ' ἑαυτοὺς τό,

Ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.

Εἶτα ὁ διάκονος προσέρχεται τῷ ἱερεῖ, ἀποκλίνας τὴν κεφαλήν, κρατῶν καὶ ἐν τῇ χειρὶ τῇ δεξιᾷ τὸ στιχάριον σὺν τῷ ὠραρίῳ, λέγων.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸ στιχάριον σὺν τῷ ὠραρίῳ.

Ὁ δὲ ἱερεὺς εὐλογῶν μετὰ τῆς χειρός, λέγει.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα ἀποχωρεῖ ὁ διάκονος καθ' ἑαυτὸν εἰς ἓν μέρος τοῦ ἱερατείου, καὶ ἐνδύεται τὸ στιχάριον, εὐχόμενος οὕτως.

Ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ· ἐνέδυσέ με γὰρ ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλέ με, καὶ ὡς νυμφίῳ περιέθηκέ μοι μίτραν, καὶ ὡς νύμφῃ περιέθηκέ με κόσμῳ.

Καὶ τὸ μὲν ὠράριον ἀσπασάμενος, ἐπιτίθησι τῷ ἀριστερῷ ὤμῳ. ὁ δὲ ἱερεὺς λαβὼν καὶ αὐτὸς τὸ στιχάριον, εὐλογεῖ αὐτό, καὶ ἀσπασάμενος, ἐνδύει, λέγων καθ' ἑαυτὸν τὸν ψαλμὸν τὸν προειρημένον ῥηθέντα, ὅμοιον τῷ διακόνῳ. καὶ λαβὼν ὁ ἱερεὺς τὰ ἐπιμανίκια, ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ χειρὶ λέγει οὕτως.

Ἡ δεξιά σου χεὶρ κύριε δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ· ἡ δεξιά σου κύριε ἔθραυσεν ἐχθρούς, καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης σου συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους. ἡ δεξιὰ κυρίου ἐποίησε δύναμιν.

Ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ λέγει οὕτως.

Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με.

Εἶτα λαβὼν τὸ ἐπιτραχήλιον, καὶ εὐλογήσας, ἀσπάζεται· καὶ ἐπιθέμενος ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ, λέγει.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ ἐκχέων τὴν χάριν αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ, ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα τὸν πώγωνα τὸν Ἀαρών, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ᾤαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ, ὡς δρόσος Ἀρμών, ἡ κατα-

βαίνου-

βαίνουσαι ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών, ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο κύριος τὴν εὐλογίαν, ζωὴν ἕως τοῦ αἰῶνος.

Καὶ λαβὼν τὴν ζώνην, καὶ εὐλογήσας ἀσπάζεται, καὶ λέγει.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν, καὶ ἐκχέων τὴν χάριν αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα τὸ ἐπιγονάτιον λαβών, εἰ ἔστι πρωτοσύγκελλος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἢ ἄλλος τις ἔχων ἀξιότητά τινα, καὶ εὐλογήσας αὐτὸ καὶ ἀσπασάμενος λέγει.

Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου δυνατὲ τῇ ὡραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου, καὶ ἔντεινε, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης· καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα λαβὼν τὸ φαιλόνιον, καὶ εὐλογήσας ἀσπάζεται, καὶ λέγει.

Οἱ ἱερεῖς σου κύριε ἐνδύσονται δικαιοσύνην, καὶ οἱ ὅσιοί σου ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα ἀπελθόντες εἰς τὴν πρόθεσιν, νίπτουσι τὰς χεῖρας, λέγοντες.

Νίψομαι ἐν ἀθῴοις τὰς χεῖράς μου, καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου κύριε, τοῦ ἀκοῦσαί με φωνῆς αἰνέσεώς σου, καὶ διηγήσασθαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου· κύριε ἠγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου, καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου· μὴ συναπολέσῃς μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχήν μου, καὶ μετὰ ἀνδρῶν αἱμάτων τὴν ζωήν μου, ὧν ἐν χερσὶν αἱ ἀνομίαι· ἡ δεξιὰ αὐτῶν ἐπλήσθη δώρων· ἐγὼ δὲ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην· λύτρωσαί με κύριε, καὶ ἐλέησόν με· ὁ πούς μου ἔστη ἐν εὐθύτητι· ἐν ἐκκλησίαις εὐλογήσω σε κύριε.

Ὁ δὲ διάκονος εὐτρεπίζει τὰ ἱερά, τὸν μὲν ἅγιον δίσκον ἐν τῷ μέρει τῷ ἀριστερῷ. τὸ δὲ ποτήριον ἐν τῷ δεξιῷ, καὶ τὰ ἄλλα σὺν αὐτοῖς. εἶτα

προσκυνήματα τρία ἔμπροσθεν τῆς προθέσεως ποιήσαντες, λέγουσιν ἕκαστος τό,

Ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ ἐλέησόν με. τρὶς τό.

Ἐξηγόρασας ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου τῷ τιμίῳ σου αἵματι, τῷ σταυρῷ προσηλωθεὶς, καὶ τῇ λόγχῃ κεντηθεὶς, τὴν ἀθανασίαν ἐπήγασας ἀνθρώποις, σωτὴρ ἡμῶν· δόξα σοι. Εἶτα λέγει ὁ διάκονος. Εὐλόγησον δέσποτα.

Καὶ ποιεῖ ὁ ἱερεὺς εὐλογητόν.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα λαμβάνει ὁ ἱερεὺς, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ, τὴν προσφοράν· ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ, τὴν ἁγίαν λόγχην· καὶ σφραγίζων σὺν αὐτῇ ἐπάνω τῆς σφραγίδος τῆς προσφορᾶς, τρὶς λέγει.

Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

Καὶ εὐθὺς πήγνυσι τὴν ἁγίαν λόγχην ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς σφραγίδος, καὶ ἀνατέμνων λέγει.

Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη.

Ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ ὁμοίως πηγνὺς τὴν ἁγίαν λόγχην, λέγει.

Καὶ ὡς ἀμνὸς ἄκακος ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν, ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.

Ἐν δὲ τῷ ἄνω μέρει τῆς σφραγίδος πηγνὺς τὴν ἁγίαν λόγχην, λέγει.

Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη.

Ἐν δὲ τῷ κάτω μέρει τῆς σφραγίδος πάλιν πηγνὺς τὴν ἁγίαν λόγχην, λέγει.

Τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται.

Ὁ δὲ διάκονος ἐν ἑκάστῃ ἀνατομῇ λέγει.

Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Κρατῶν δὲ τὸ ὠράριον αὐτοῦ ἐν τῇ δεξιᾷ, μετὰ ταῦτα λέγει ὁ διάκονος.

Ἔπαρον δέσποτα.

Καὶ ὁ ἱερεὺς ἐμβαλὼν τὴν ἁγίαν λόγχην ἐκ πλαγίου τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς προσφορᾶς, ἐπαίρει τὸν ἅγιον ἄρτον, λέγων οὕτως.

Ὅτι

Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ τίθησιν αὐτὸν ὕπτιον ἐν τῷ ἁγίῳ δίσκῳ, εἰπόντος τοῦ διακόνου,

Θῦσον δέσποτα.

Ὁ ἱερεὺς θύει αὐτὸν σταυροειδῶς, λέγων.

Θύεται ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας.

Καὶ στρέφει τὸ ἕτερον μέρος τὸ ἔχον ἐπάνω τὸν σταυρόν, καὶ λέγει ὁ διάκονος.

Νύξον δέσποτα.

Ὁ δὲ ἱερεὺς νύττων αὐτὸν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει μετὰ τῆς ἁγίας λόγχης, λέγει.

Καὶ εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξε, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

Ὁ δὲ διάκονος ἐγχέει ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ ἐκ τοῦ νάματος καὶ ὕδατος, πρότερον πρὸς τὸν ἱερέα εἰπών.

Εὐλόγησον δέσποτα τὴν ἕνωσιν ταύτην.

Καὶ ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ. Εἶτα λαβὼν ὁ ἱερεὺς τὴν δευτέραν προσφοράν, λέγει.

Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς ὑπερευλογημένης ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἧς ταῖς πρεσβείαις πρόσδεξαι κύριε τὴν θυσίαν ταύτην εἰς τὸ ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον.

Καὶ αἴρων μερίδα μετὰ τῆς ἁγίας λόγχης, τίθησιν ἐξ ἀριστερῶν τοῦ ἁγίου ἄρτου. εἶτα λαβὼν τὴν τρίτην προσφοράν, λέγει.

Τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων· τῶν ἐν ἁγίοις πατέρων ἡμῶν ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, καὶ Ἰωάννου τοῦ χρυσοστόμου, Ἀθανασίου, Κυρίλλου, Νικολάου τοῦ ἐν μύροις, καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἱεραρχῶν· τοῦ ἁγίου ἀποστόλου

πρωτομάρτυρος καὶ ἀρχιδιακόνου, Στεφάνου· τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων, Γεωργίου, Δημητρίου, Θεοδώρου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων μαρτύρων· τῶν ὁσίων θεοφόρων πατέρων ἡμῶν, Ἀντωνίου, Εὐθυμίου, Σάβα τοῦ ἡγιασμένου, Ὀνοφρίου, Ἀρσενίου, Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ ἄθῳ, καὶ πάντων τῶν ὁσίων· τῶν ἁγίων καὶ ἰαματικῶν ἀναργύρων, Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, Κύρου καὶ Ἰωάννου, Παντελεήμονος καὶ Ἑρμολάου, Σαμψὼν καὶ Διομήδους, Θαλλαλέου καὶ Τρύφωνος, καὶ τῶν λοιπῶν· τῶν ἁγίων δικαίων θεοπατόρων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης· τοῦ ἁγίου ὁ δεῖνος, τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν δηλονότι. καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ὧν ταῖς ἱκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ὁ θεός.

Καὶ οὕτως αἴρων τὴν μερίδα, τίθησιν αὐτὴν ὑποκάτω ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει, εἶτα λαβὼν ἑτέραν προσφορὰν, λέγει.

Ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν, ὁ δεῖνος.

Τοῦ τιμίου πρεσβυτερίου, τῆς ἐν χριστῷ διακονίας, καὶ παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος. Ὑπὲρ μνήμης καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀειμνήστων κτιτόρων τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης.

Ἐνταῦθα καὶ ζώντων καὶ τεθνεότων, ὧν ἐθέλει ὁ ἱερεὺς μνημονεύει ὀνομαστί.

Καὶ πάντων τῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως καὶ ζωῆς αἰωνίου τῇ σῇ κοινωνίᾳ κεκοιμημένων ὀρθοδόξων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, φιλάνθρωπε κύριε συγχώρησον.

Καὶ οὕτως αἴρων τὴν μερίδα, τίθησιν αὐτὴν ὑποκάτω ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει. εἶτα λαβὼν ὁ διάκονος τὸ θυμιατήριον καὶ τὸ θυμίαμα, λέγει πρὸς τὸν ἱερέα.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸ θυμίαμα, καὶ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Καὶ ὁ ἱερεὺς λέγει τὴν εὐχήν.

Θυμίαμά σοι προσφέρομεν χριστὲ ὁ θεὸς εἰς ὀσμὴν εὐω-

εὐωδίας πνευματικῆς, ἣν πρόσδεξαι δέσποτα εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερόν σου θυσιαστήριον· καὶ ἀντικατάπεμψον ἡμῖν πλούσια τὰ ἐλέη σου καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου, καὶ δώρησαι ἡμῖν αὐτὰ τοῖς δούλοις σου τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ διάκονος. Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Καὶ ὁ ἱερεὺς θυμιάσας τὸν ἀστερίσκον, τίθησιν αὐτὸν ἐπάνω τοῦ δίσκου, καὶ λέγει.

Καὶ ἐλθὼν ὁ ἀστὴρ ἔστη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον κείμενον, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ διάκονος. Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ ἱερεὺς θυμιάσας τὸ πρῶτον κάλυμμα, σκεπάζει τὸν ἅγιον ἄρτον, καὶ λέγει.

Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο, ἐνεδύσατο κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο· καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται. τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα κύριε εἰς μακρότητα ἡμερῶν, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ὁ διάκονος. Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. Κάλυψον δέσποτα.

Καὶ ὁ ἱερεὺς θυμιᾷ τὸ δεύτερον κάλυμμα, καὶ σκεπάζων τὸ ἅγιον ποτήριον, λέγει.

Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετή σου χριστέ, καὶ τῆς αἰνέσεώς σου πλήρης ἡ γῆ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ὁ διάκονος. Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. Σκέπασον δέσποτα.

Καὶ ὁ ἱερεὺς θυμιᾷ τὸν ἀέρα, καὶ σκεπάζων ἀμφότερα, λέγει.

Σκέπασον ἡμᾶς ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων σου ὁ θεὸς ἡμῶν, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα διπλώσαντες ἀμφότεροι τὰς χεῖρας, καὶ προσκυνήσαντες εὐλαβῶς, λέγουσιν.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ οὕτως εὐδοκήσας, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο διάκονος ἐπὶ τῇ προθέσει τῶν τιμίων δώρων.

Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ο ἱερεὺς τὴν εὐχὴν τῆς προθέσεως.

Ὁ θεὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον τὴν τροφὴν τοῦ παντὸς κόσμου, τὸν κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν χριστὸν ἐξαποστείλας σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν καὶ εὐεργέτην, εὐλογοῦντα καὶ ἁγιάζοντα ἡμᾶς, αὐτὸς εὐλόγησον τὴν πρόθεσιν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν εἰς τὸ ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον· μνημόνευσον ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, τῶν προσενεγκάντων, καὶ δι' οὓς προσήγαγον, καὶ ἡμᾶς ἀκατακρίτους διαφύλαξον ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τῶν θείων σου μυστηρίων. Ἐκφώνως.

Ὅτι ἡγίασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν θυμιᾷ τὴν πρόθεσιν, καὶ ποιεῖ ἀπόλυσιν, λέγων.

Δόξα σοι χριστὲ ὁ θεὸς ἡ ἐλπὶς ἡμῶν. Ο διάκονος.

Δόξα πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ο ἱερεύς.

Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν, τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῇ δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἐλεήσαι ἡμᾶς ὡς ἀγαθὸς θεὸς καὶ φιλάνθρωπος. Ο χορός. Ἀμήν.

Καὶ οὕτω λαβὼν ὁ διάκονος τὸ θυμιατήριον, ἀπέρχεται, καὶ θυμιᾷ τὴν ἁγίαν τράπεζαν κύκλῳ σταυροειδῶς, λέγων καθ' ἑαυτόν.

Ἐν τάφῳ σωματικῶς, ἐν ᾅδου δὲ μετὰ ψυχῆς, ὡς θεός· ἐν παραδείσῳ δὲ μετὰ λῃστοῦ, καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες Χριστὲ μετὰ πατρὸς καὶ πνεύματος, πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος.

Καὶ λέγει τὸν πεντηκοστὸν ψαλμόν. Ἐλέησόν με ὁ θεός.

Καὶ ἐν ᾧ θυμιάσας τό, τε ἱερατεῖον καὶ τὸν ναὸν ὅλον, εἰσέρχεται αὖθις εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, καὶ θυμιάσας αὖθις τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ τὸν ἱερέα, τὸ μὲν θυμιατήριον ἀποτίθησιν ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ· αὐτὸς δὲ προσέρχεται τῷ ἱερεῖ. καὶ στάντες ὁμοῦ πρὸ τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ προσκυνοῦντες καθ᾽ ἑαυτούς, καὶ εὐχόμενοι, λέγουσι τό,

Βασιλεῦ οὐράνιε παράκλητε τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν, καὶ ζωῆς χορηγός, ἐλθὲ καὶ ἐνσκήνωσον ἐν ἡμῖν, καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλῖδος, καὶ σῶσον ἀγαθὲ τὰς ψυχὰς ἡμῶν. τό, Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. δίς. καὶ τό, Κύριε τὰ χείλη μου ἀνοίξεις. καὶ τὰ ἑξῆς ἅπαξ.

Εἶτα ἀσπάζεται, ὁ μὲν ἱερεὺς, τὸ εὐαγγέλιον· ὁ δὲ διάκονος, τὴν ἁγίαν τράπεζαν. εἶτα ὁ διάκονος ὑποκλίνας τὴν κεφαλὴν τῷ ἱερεῖ, κρατῶν καὶ τὸ ὠράριον ἑαυτοῦ τοῖς τρισὶ δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς λέγει.

Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ. δέσποτα εὐλόγησον.

Καὶ ὁ ἱερεὺς σφραγίζων αὐτόν, λέγει.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ὁ διάκονος. Εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ δέσποτα. Ὁ δὲ ἱερεύς. Κατευθύναι κύριος τὰ διαβήματά σου. καὶ πάλιν ὁ διάκονος. Μνήσθητί μου δέσποτα. Ὁ δὲ ἱερεύς. Μνησθείη σου κύριος ὁ θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ ὁ διάκονος. Ἀμήν. Ἀμήν. Ἀμήν.

Καὶ προσκυνήσαντες τρὶς, λέγουσι καθ᾽ ἑαυτούς.

Κύριε τὰ χείλη μου ἀνοίξεις. καὶ τὰ ἑξῆς.

Καὶ μετὰ τοῦτο ἐξέρχεται ὁ διάκονος τοῦ βήματος, καὶ προσκυνήσας τρὶς, λέγει ἐκφώνως.

Εὐλόγησον δέσποτα.

Ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως λέγει.

Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ὁ διάκονος ἐκφώνως. Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας καὶ φόβου θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν, ὁ δεῖνος, τοῦ τιμίου πρεσβυτερίου, τῆς ἐν χριστῷ διακονίας, παντὸς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων βασιλέων ἡμῶν, παντὸς τοῦ παλατίου καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ συμπολεμῆσαι καὶ ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διά-

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης, πάσης πόλεως, καὶ χώρας, καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς, καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Εὐχὴ ἀντιφώνου πρώτου μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, οὗ τὸ κράτος ἀνείκαστον, καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος, οὗ τὸ ἔλεος ἀμέτρητον, καὶ ἡ φιλανθρωπία ἄφατος, αὐτὸς δέσποτα κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον οἶκον τοῦτον, καὶ ποίησον μεθ' ἡμῶν καὶ τῶν συνευχομένων ἡμῖν πλούσια τὰ ἐλέη σου καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου.

Τοῦ ἱερέως λέγοντος τὴν εὐχὴν μυστικῶς ἐν τῷ βήματι, ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ ὁ διάκονος λέγει ἔξω τοῦ βήματος τὰ εἰρηνικά· εἰ δὲ οὐκ ἔστι διάκονος, ὁ ἱερεὺς μετὰ τὴν εὐχὴν λέγει τὴν ἐκφώνησιν, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ εἰρηνικά. Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθέ-

νου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ θεῷ παραθώμεθα.

Ο χορός. Σοὶ κύριε.

Εκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅτι πρέπει σοὶ πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν τε ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ο χορός. Ἀμήν.

Μετὰ τὰ εἰρηνικὰ, ὁ χορὸς ψάλλει ἢ πρῶτον ἀντίφωνον, ἢ τὰ τυπικὰ, εἰ ἔστι κυριακὴ, εἴτ' οὖν τῆς ἡμέρας.

Εὐχὴ ἀντιφώνου δευτέρου μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον, ἁγίασον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου· σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ.

Σημείωσαι καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν τῇ εὐχῇ τῇ πρώτῃ, εἰ ἔστι διάκονος, ἢ οὐκ ἔστιν. ὁ διάκονος.

Ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ο χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ο χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς τε ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ θεῷ παραθώμεθα.

Ο χορός. Σοὶ κύριε.

Εκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅτι

Ὅτι σὸν τὸ κράτος, καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ἱερεύς. Ἀμήν.

Μετὰ τὰ εἰρηνικὰ τὰ δεύτερα, ψάλλει ὁ χορὸς τὸ δεύτερον ἀντίφωνον, ἢ τὰ τυπικὰ τὰ δεύτερα, εἰ ἔστι κυριακὴ, εἴτ᾽ οὖν τῆς ἡμέρας.

Εὐχὴ ἀντιφώνου τρίτου μυστικῶς.

Ὁ τὰς κοινὰς ταύτας καὶ συμφώνους ἡμῖν χαρισάμενος προσευχὰς, ὁ καὶ δύο καὶ τρισὶ συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου, τὰς αἰτήσεις παρέχειν ἐπαγγειλάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν τῶν δούλων σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμφέρον πλήρωσον, χορηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον χαρισόμενος.

Σημείωσαι καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν τῇ εὐχῇ τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ εἰ ἔστι διάκονος, ἢ οὐκ ἔστιν. Ο διάκονος.

Ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ο ἱερεύς. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ο ἱερεύς. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν χριστῷ τῷ θεῷ παραθώμεθα.

Ο ἱερεύς. Σοὶ κύριε.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ὑπάρχεις, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ

τι πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο χορός. Ἀμήν.

Ἐνταῦθα ὁ χορὸς ψάλλει τὸ τρίτον ἀντίφωνον, ἢ τὴν τριτέκτην· εἰ δὲ καὶ ἐστὶ κυριακή, ψάλλει τοὺς μακαρισμούς, καὶ τοῦ ἁγίου τῆς ἡμέρας. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ χορὸς εἰς τό, Δόξα πατρί, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης ποιοῦσι προσκυνήματα τρία.

Εἶτα λαβὼν ὁ ἱερεὺς τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, δίδωσι τῷ διακόνῳ, καὶ οὕτως ἐξελθόντες διὰ τῆς θύρας τοῦ βορείου μέρους, ἔρχονται εἰς τὸν συνήθη τόπον, καὶ ποιοῦσι τὴν μικρὰν εἴσοδον, καὶ κλίνουσιν ἀμφότεροι τὰς κεφαλάς, καὶ τοῦ διακόνου εἰπόντος ἠρέμα.

Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ἅμα καὶ τὸ ὠράριον κρατοῦντος, τοῖς τρισὶ δακτύλοις, λέγει ὁ ἱερεὺς τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου.

Εὐχὴ τῆς εἰσόδου τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου μυστικῶς.

Δέσποτα κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ καταστήσας ἐν οὐρανοῖς τάγματα καὶ στρατιὰς ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων εἰς λειτουργίαν τῆς σῆς δόξης, ποίησον σὺν τῇ εἰσόδῳ ἡμῶν εἴσοδον ἁγίων ἀγγέλων γενέσθαι, συλλειτουργούντων ἡμῖν, καὶ συνδοξολογούντων τὴν σὴν ἀγαθότητα. Ἐκφώνως.

Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ο χορός. Ἀμήν.

Τῆς εὐχῆς δὲ τελεσθείσης, λέγει ὁ διάκονος πρὸς τὸν ἱερέα.

Εὐλόγησον δέσποτα τὴν ἁγίαν εἴσοδον. δεικνύων ἅμα καὶ πρὸς ἀνατολὰς μετὰ τοῦ ὠραρίου.

Καὶ ὁ ἱερεὺς ποιῶν σταυρὸν κατὰ ἀνατολάς, λέγει.

Εὐλογημένη ἡ εἴσοδος τῶν ἁγίων σου, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα ὁ διάκονος προσέρχεται πρὸς τὸν ἐπίσκοπον, καὶ ἀσπάζεται τὸ εὐαγγέλιον, εἰ πάρεστιν, εἴτ' οὖν ἀσπάζεται ὁ ἱερεύς. καὶ τοῦ τελευταίου δὲ τροπαρίου πληρωθέντος, εἰσέρχεται ὁ διάκονος εἰς τὸ μέσον, καὶ στὰς ἔμπροσθεν τοῦ ἱερέως, ἀνυψοῖ μικρὸν τὰς χεῖρας, καὶ δεικνύων τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, λέγει ἐκφώνως.

Σοφία ὀρθή. Εἶτα προσκυνήσας αὐτός τε καὶ ὁ ἱερεὺς κατόπιθεν αὐτοῦ, εἰσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον βῆμα· καὶ ὁ μὲν διάκονος ἀποτίθησι τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ· οἱ δὲ ψάλλοντες, λέγουσι τὰ συνήθη τροπάρια, καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν ἁγίου· καὶ ὅταν μέλλωσιν εἰς τὸ ὕστερον, ὁ διάκονος πρὸς τὸν ἱερέα, λέγει, κλίνων τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν, καὶ τὸ ὠράριον ἐν τῇ χειρὶ κρατῶν.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸν καιρὸν τοῦ τρισαγίου.

Καὶ ὁ ἱερεὺς σφραγίζων αὐτὸν, λέγει.

Ὅτι ἅγιος εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν, πάντοτε νῦν καὶ ἀεί.

Τοῦ δὲ τροπαρίου πληρωθέντος, ἔρχεται ὁ διάκονος ἐπὶ τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ δείκνυσι τὸ ὠράριον τοῖς ἐκτὸς λέγων ἐκφώνως.

Καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ὁ χορός. Ἀμήν.

Τοῦ δὲ χοροῦ ψάλλοντος τὸ τρισάγιον, ὁ ἱερεὺς εὔχεται μυστικῶς.

Εὐχὴ τοῦ τρισαγίου μυστικῶς.

Ὁ θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ τρισαγίῳ φωνῇ ὑπὸ τῶν σεραφὶμ ἀνυμνούμενος, καὶ ὑπὸ τῶν χερουβὶμ δοξολογούμενος, καὶ ὑπὸ πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως προσκυνούμενος· ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ σύμπαντα· ὁ κτίσας τὸν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, καὶ παντί σου χαρίσματι κατακοσμήσας· ὁ διδοὺς αἰτοῦντι σοφίαν καὶ σύνεσιν, καὶ μὴ παρορῶν ἁμαρτάνοντα, ἀλλὰ θέμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ μετάνοιαν· ὁ καταξιώσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ στῆναι κατενώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου, καὶ τὴν ὀφειλομένην σοι προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν προσάγειν· αὐτὸς δέσποτα πρόσδεξαι καὶ ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸν τρισάγιον ὕμνον, καὶ ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί σου· συγχώρησον ἡμῖν πᾶν πλημμέλημα ἑκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον, καὶ ἁγίασον ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα, καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ὁσιότητι λατρεύειν σοι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς

ζωῆς ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς ἁγίας θεοτόκου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων. Ἐκφώνως.

Ὅτι ἅγιος εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ταύτης δὲ τελεσθείσης, καὶ τοῦ χοροῦ ψάλλοντος τό, Δόξα καὶ νῦν. ψάλλουσι καὶ αὐτοὶ ὅ, τε ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος τὸ τρισάγιον, ποιοῦντες ὁμοῦ καὶ προσκυνήματα τρία ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης.

Εἶτα λέγει ὁ διάκονος πρὸς τὸν ἱερέα.

Εὐλόγησον δέσποτα.

Καὶ ἀπέρχονται ἐν τῇ καθέδρᾳ. καὶ ὁ ἱερεὺς λέγει ἀπερχόμενος.

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Ὁ δὲ διάκονος.

Εὐλόγησον δέσποτα τὴν ἄνω καθέδραν.

Καὶ ὁ ἱερεύς.

Εὐλογημένος εἶ ἐπὶ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ τρισαγίου, ὁ διάκονος ἐλθὼν ἔμπροσθεν τῆς θύρας, λέγει.

Πρόσχωμεν.

Καὶ ὁ ἱερεύς. Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ διάκονος. Σοφία.

Καὶ ὁ ἀναγνώστης ἄρχεται. Ἀλληλούϊα. Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Καὶ ὁ διάκονος αὖθις. Πρόσχωμεν.

Ὁ ἀναγνώστης τὸ προκείμενον τοῦ ἀποστόλου καὶ τῆς ἡμέρας.

καὶ ὁ διάκονος αὖθις. Πρόσχωμεν.

Καὶ τοῦ ἀποστόλου πληρωθέντος, ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεύς.

Εἰρήνη σοι. Ὁ διάκονος. Σοφία.

Καὶ ὁ χορὸς τό, Ἀλληλούϊα. Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Καὶ

Καὶ ὁ διάκονος αὖθις. Πρόσχωμεν. ὁ ἀναγνώστης τὸ προκείμενον τοῦ ἀποστόλου καὶ τῆς ἡμέρας. Καὶ ὁ διάκονος αὖθις. Πρόσχωμεν.

καὶ τοῦ ἀποστόλου πληρωθέντος, ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεύς.

Εἰρήνη σοι. ὁ διάκονος. Σοφία. Καὶ ὁ χορὸς, τὸ, Ἀλληλούϊα. Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Καὶ λαβὼν ὁ διάκονος τὸ θυμιατήριον καὶ τὸ θυμίαμα, προσέρχεται τῷ ἱερεῖ, λέγων.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸ θυμίαμα.

Τοῦ δὲ ἱερέως εὐλογοῦντος, καὶ τὴν εὐχὴν εἰπόντος ταύτην.

Θυμίαμά σοι προσφέρομεν Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ἀντικατάπεμψον ἡμῖν τὴν θείαν χάριν τοῦ παναγίου σου πνεύματος, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Θυμιᾷ ὁ διάκονος τὴν ἁγίαν τράπεζαν γύρωθεν, τὸ ἱερατεῖον ὅλον, καὶ τὸν ἱερέα. καὶ μετὰ τοῦτο τὸ θυμιατήριον ἀποθέμενος, ἔρχεται πρὸς τὸν ἱερέα· καὶ κλίνας αὐτῷ τὴν κεφαλὴν, κρατῶν καὶ τὸ ὠράριον σὺν τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ ἄκροις τοῖς δακτύλοις, δηλονότι ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ τῆς ἁγίας τραπέζης, λέγει.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸν εὐαγγελιστὴν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ τοῦδε. ὁ δὲ ἱερεὺς σφραγίζων αὐτὸν, λέγει.

Ὁ θεὸς διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ τοῦδε, δῴη σοι ῥῆμα εἰς τὸ εὐαγγελίσασθαι τῷ εὐαγγελιζομένῳ δυνάμει πολλῇ.

Καὶ ὁ διάκονος εἰπὼν τὸ, Ἀμήν. καὶ προσκυνήσας μετ' εὐλαβείας τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, καὶ ἐξελθὼν διὰ τῶν ἁγίων θυρῶν προπορευομένων καὶ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων, ἔρχεται καὶ ἵσταται ἄνω ἐν τῷ ἄμβωνι ἢ ἐν τῷ τεταγμένῳ τόπῳ. ὁ δὲ ἱερεὺς ἱστάμενος ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης. βλέπων πρὸς δυσμὰς, ἐκφωνεῖ.

Σοφία ὀρθοί· ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου. Καὶ ὁ διάκονος. ἐκ τοῦ κατὰ τοῦδε ἁγίου εὐαγγελίου τὸ ἀνάγνωσμα. καὶ ὁ ἱερεύς.

Πρόσχωμεν. Τοῦ δὲ εὐαγγελίου πληρωθέντος, λέγει πρὸς τὸν διάκονον ὁ ἱερεύς· Εἰρήνη σοι. Καὶ ὁ διάκονος ἐλθὼν ἕως τῶν ἁγίων θυρῶν, ἀποδίδωσι τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον τῷ ἱερεῖ. εἶτα ἐν τῷ συνήθει τόπῳ στὰς, ἄρχεται οὕτως.

Εἴπωμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας εἴπωμεν. Ο χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Κύριε παντοκράτωρ, ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, δεόμεθά σου ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

Ο χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, δεόμεθά σου κύριε ἐπάκουσον.

Ο χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων βασιλέων ἡμῶν, κράτους, νίκης, διαμονῆς, εἰρήνης, ὑγιείας, σωτηρίας αὐτῶν, καὶ τοῦ κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν ἐπιπλέον συναργῆσαι κατευοδῶσαι αὐτοῖς ἐν πᾶσι, καὶ ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. Ο χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ο δ᾽ ἱερεὺς λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, τὴν ἐκτενῆ ταύτην ἱκεσίαν πρόσδεξαι παρὰ τῶν σῶν δούλων, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου, καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου κατάπεμψον ἐφ᾽ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου, τὸν ἀπεκδεχόμενον τὸ παρὰ σοῦ πλούσιον ἔλεος. Ἐκφώνως.

Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ὑπάρχεις, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο χορός. Ἀμήν.

Ο διάκονος. Εὔξασθε οἱ κατηχούμενοι τῷ κυρίῳ.

Ο χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Οἱ πιστοὶ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων δεηθῶμεν, ἵνα ὁ κύριος αὐτοὺς ἐλεήσῃ.

Ο χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Κατηχήσῃ αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

Ο χο-

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ἑνώσῃ αὐτοὺς τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Σῶσον, ἐλέησον, ἀντιλαβοῦ καὶ διαφύλαξον αὐτοὺς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Οἱ κατηχούμενοι, τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ κυρίῳ κλίνατε.

Ὁ χορός. Σοὶ κύριε.

Εὐχὴ κατηχουμένων πρὸ τῆς ἁγίας ἀναφορᾶς, ἣν ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ὁ τὴν σωτηρίαν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐξαποστείλας τὸν μονογενῆ σου υἱὸν καὶ θεὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν, ἐπίβλεψον ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς κατηχουμένους, τοὺς ὑποκεκλικότας σοὶ τὸν ἑαυτῶν αὐχένα· καὶ καταξίωσον αὐτοὺς ἐν καιρῷ εὐθέτῳ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας, ἕνωσον αὐτοὺς τῇ ἁγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ συγκαταρίθμησον αὐτοὺς τῇ ἐκλεκτῇ σου ποίμνῃ. Ἐκφώνως.

Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν λαμβάνει ὁ ἱερεὺς τὸ εἰλητὸν, καὶ κατὰ τὸ σύνηθες ἐξαπλοῖ.

Ὁ διάκονος. Ὅσοι κατηχούμενοι προσέλθετε· οἱ κατηχούμενοι προσέλθετε· ὅσοι κατηχούμενοι προσέλθετε. μή τις τῶν κατηχουμένων. ὅσοι πιστοί, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Εὐχὴ πιστῶν πρώτη μετὰ τὸ ἁπλωθῆναι τὸ εἰλητόν, ἣν ὁ ἱερεὺς μυστικῶς λέγει.

Εὐχαριστοῦμέν σοι κύριε ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων, τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς παραστῆναι καὶ νῦν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ προσπεσεῖν τοῖς οἰκτιρμοῖς σου ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων· πρόσδεξαι ὁ θεὸς τὴν δέησιν ἡμῶν, ποίησον ἡμᾶς ἀξίους γενέσθαι τοῦ προσφέρειν σοι δεήσεις καὶ ἱκεσίας καὶ θυσίας ἀναιμάκτους ὑπὲρ παντὸς τοῦ λαοῦ σου, καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς, οὓς ἔθου εἰς τὴν διακονίαν σου ταύτην, ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἁγίου, ἀκαταγνώστως καὶ ἀπροσκόπτως ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ἐπικαλεῖσθαί σε ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ἵνα εἰσακούων ἡμῶν, ἵλεως ἡμῖν εἴης ἐν τῷ πλήθει τῆς σῆς ἀγαθότητος.

Εὐχομένου τοῦ ἱερέως, ὁ διάκονος λέγει τὰ εἰρηνικά, εἰ ἔστιν, ἔξω τοῦ ἁγίου βήματος ἐν τῷ συνήθει τόπῳ.

Ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν,

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης, πάσης πόλεως, χώρας, καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς, καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διά-

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Σοφία.

Ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως.

Ὅτι πρέπει σοὶ πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ὁ χορός. Ἀμήν.

Εὐχὴ πιστῶν δευτέρα, ἣν ὁ ἱερεὺς μυστικῶς λέγει.

Πάλιν καὶ πολλάκις σοὶ προσπίπτομεν, καὶ σοῦ δεόμεθα ἀγαθὲ καὶ φιλάνθρωπε, ὅπως ἐπιβλέψας ἐπὶ τὴν δέησιν ἡμῶν, καθαρίσῃς ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος· καὶ δώῃς ἡμῖν ἀνένοχον καὶ ἀκατάκριτον τὴν παράστασιν τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου. χάρισαι δὲ ὁ θεὸς καὶ τοῖς συνευχομένοις ἡμῖν προκοπὴν βίου καὶ πίστεως καὶ συνέσεως πνευματικῆς· δὸς αὐτοῖς πάντοτε μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης λατρεύουσί σοι, ἀνενόχως καὶ ἀκατακρίτως μετέχειν τῶν ἁγίων σου μυστηρίων καὶ τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας ἀξιωθῆναι.

Εὐχομένου τοῦ ἱερέως, ὁ διάκονος λέγει τὰ εἰρηνικὰ ἔξω τοῦ ἁγίου βήματος. Ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως.

Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι, σοὶ δόξαν ἀναπέμπωμεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ

πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν, λέγει τὴν εὐχὴν καθ' ἑαυτόν, καὶ οἱ μὲν ψάλται, ψάλλουσι τὸν χερουβικὸν ὕμνον· ὁ δὲ διάκονος προσελθὼν τῷ ἱερεῖ, μετὰ θυμιάματος θυμιᾷ τὴν ἁγίαν τράπεζαν σταυροειδῶς κύκλῳ, καὶ τὸ ἱερατεῖον, καὶ τὸν ἱερέα. καὶ μετὰ τοῦτο ἵσταται ἐν τῇ ἀριστερᾷ τοῦ ἱερέως εὐλαβῶς, προσμένων τὴν συμπλήρωσιν τῆς εὐχῆς.

Εὐχὴ ἣν λέγει ὁ ἱερεὺς μυστικῶς τοῦ χερουβικοῦ ᾀδομένου.

Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς, προσέρχεσθαι ἢ προσεγγίζειν ἢ λειτουργεῖν σοι βασιλεῦ τῆς δόξης· τὸ γὰρ διακονεῖν σοι, μέγα καὶ φοβερὸν καὶ αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίοις δυνάμεσιν· ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν ἄφατον καὶ ἀμέτρητόν σου φιλανθρωπίαν, ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως γέγονας ἄνθρωπος, καὶ ἀρχιερεὺς ἡμῶν ἐχρημάτισας, καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναιμάκτου θυσίας τὴν ἱερουργίαν παρέδωκας ἡμῖν, ὡς δεσπότης τῶν ἁπάντων· σὺ γὰρ μόνος κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν δεσπόζεις τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων ὁ ἐπὶ θρόνου χερουβικοῦ ἐποχούμενος, ὁ τῶν σεραφὶμ κύριος, καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ μόνος ἅγιος, καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. σὲ τοίνυν δυσωπῶ τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ εὐήκοον· ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀχρεῖον δοῦλόν σου, καὶ καθάρισόν μου τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ ἱκάνωσόν με τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, ἐνδεδυμένον τὴν τῆς ἱερατείας σου χάριν, παραστῆναι τῇ ἁγίᾳ σου ταύτῃ τραπέζῃ, καὶ ἱερουργῆσαι τὸ ἅγιον καὶ ἄχραντόν σου σῶμα, καὶ τὸ τίμιόν σου αἷμα· σοὶ γὰρ προσέρχομαι κλίνας τὸν ἐμαυτοῦ αὐχένα, καὶ δέομαί σου μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, μηδὲ ἀποδοκιμάσῃς με ἐκ παίδων σου, ἀλλ' ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀνα-

ξίου

ξίου δούλου σου τὰ δῶρα ταῦτα· σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων καὶ ὁ προσφερόμενος, καὶ προσδεχόμενος καὶ διαδιδόμενος, χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν· καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου πατρί, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Πληρωθείσης δὲ τῆς εὐχῆς, εὔχονται ὁμοῦ τὸν χερουβικὸν ὕμνον, καὶ τρὶς ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν προσκυνοῦντες. εἶτα καὶ τὸν πεντηκοστὸν ψαλμὸν μυστικῶς. καὶ προσκυνοῦντες τρίς, ἀπέρχονται ἐν τῇ προθέσει, προπορευομένου τοῦ διακόνου μετὰ θυμιάματος. καὶ θυμιάσας τὰ ἅγια, καθ' ἑαυτὸν εὐχόμενος τό,

Ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. πρὸς τὸν ἱερέα λέγει. Ἔπαρον δέσποτα.

Ὁ δὲ ἱερεὺς ἄρας τὸν ἀέρα, ἐπιτίθησι τῷ ἀριστερῷ ὤμῳ τοῦ διακόνου, λέγων.

Ἐν εἰρήνῃ ἐπάρατε τὰς χεῖρας ἡμῶν εἰς τὰ ἅγια, καὶ εὐλογεῖτε τὸν κύριον. εὐλογήσαι σε κύριος ἐκ Σιών, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ὁ διάκονος. Ἀμήν.

Εἶτα τὸν ἅγιον δίσκον ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὁ διάκονος μετὰ προσοχῆς λαμβάνει. ὁ δὲ ἱερεὺς αἴρων τὸ ἅγιον ποτήριον μόνον, καὶ ὁ διάκονος κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ ἑνὶ δακτύλῳ τὸ θυμιατήριον. διερχόμενοι τὸν ναόν, εὔχονται ἀμφότεροι ὑπὲρ πάντων, λέγοντες.

Μνησθείη κύριος ὁ θεὸς πάντων ἡμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν. καὶ πολλάκις τοῦτο λέγουσιν, ἕως ἂν πληρωθῇ ἡ μεγάλη εἴσοδος. εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, λέγουσι καθ' ἑαυτούς.

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Εἶτα ὁ διάκονος πάλιν πρὸς τὸν ἱερέα τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνας, λέγει.

Μνήσθητί μου δέσποτα ἅγιε τοῦ ἁμαρτωλοῦ. καὶ ὁ ἱερεύς.

Μνησθείη σου κύριος ὁ θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάν-

ποτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα ἀποτίθεται καὶ αὐτὸς τὸ ἅγιον ποτήριον, ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ, ἐπιλέγων καὶ τὸ τροπάριον τόδε.

Ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, σινδόνι καθαρᾷ εἱλήσας, καὶ ἀρώμασιν ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας ἀπέθετο.

Εἶτα ἀποτίθησι τὰ καλύμματα ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ ἁγίου δίσκου καὶ τοῦ ἁγίου ποτηρίου· τὸν δὲ ἀέρα λαβὼν ἀπὸ τοῦ ὤμου τοῦ διακόνου, καὶ θυμιάσας αὐτὸν ἐπισκεπάζει δι' αὐτοῦ τὰ ἅγια. εἶτα ὁ διάκονος θυμιᾷ τὰ ἅγια τρίς, λέγων οὕτως. Ἀγάθυνον κύριε ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών.

Εἶτα εὐχόμενα τό, Ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.

Ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης προσκυνοῦσι τρίς. καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς ἵσταται· ὁ δὲ διάκονος τὸν αὐχένα κλίνας, πρὸς τὸν ἱερέα λέγει.

Εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ δέσποτα. ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει.

Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. ὁ δὲ διάκονος λέγει.

Τὸ αὐτὸ ἅγιον πνεῦμα συλλειτουργήσει ὑμῖν καὶ ἡμῖν, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Μνήσθητί μου δέσποτα ἅγιε. ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει.

Μνησθείη σου κύριος ὁ θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ὁ διάκονος.

Ἀμήν. ἀμήν. ἀμήν.

Καὶ προσκυνήσας, ἔρχεται ἐν τῷ συνήθει τόπῳ λέγων.

Πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ κυρίῳ. ὁ χορός.

Κύριε ἐλέησον. ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τῶν προτεθέντων τιμίων δώρων, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως καὶ εὐλαβείας καὶ φόβου θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον. ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου, καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Εὐχὴ προσκομιδῆς μετὰ τὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ τῶν θείων δώρων ἀπόθεσιν, ἣν λέγει ὁ ἱερεὺς μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν δέησιν, καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων· καὶ καταξίωσον ἡμᾶς εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τὴν θυσίαν ἡμῶν, καὶ ἐπισκηνῶσαι τὸ πνεῦμα τῆς χάριτός σου τὸ ἀγαθὸν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου. *ὁ διάκονος.* Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι. *ὁ χορός.* Κύριε ἐλέησον. *ὁ διάκονος.* Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. *ὁ χορός.* Παράσχου κύριε. *ὁ διάκονος.* Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγὸν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. *ὁ χορός.* Παράσχου κύριε. *ὁ διάκονος.* Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ο *χορός.* Παράσχου κύριε. *ὁ διάκονος.* Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. *ὁ χορός.* Παράσχου κύριε. *ὁ διάκονος.* Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσαι, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. *ὁ χορός.* Παράσχου κύριε.

Ο *διάκονος.* Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικὰ, καὶ καλὴν ἀπολογίαν τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν χριστῷ τῷ θεῷ παραθώμεθα.

ὁ χορός. Σοὶ κύριε. ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως.

Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ὁ χορός. Ἀμήν. ὁ ἱερεύς. Εἰρήνη πᾶσιν. ὁ διάκονος.

Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν.

ὁ χορός. Πατέρα, υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

Ὁ ἱερεὺς προσκυνεῖ τρίς, λέγων μυστικῶς τρίς.

Ἀγαπήσω σε κύριε ἡ ἰσχύς μου, κύριος στερέωμά μου, καὶ καταφυγή μου.

Καὶ ὁ διάκονος περιπτύσσεται τὸ ὠράριον αὐτοῦ, καὶ προσκυνεῖ τρίς, καὶ ἐπισυνάπτει ἐκφώνως.

Τὰς θύρας, τὰς θύρας. ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν.

Καὶ ὁ χορός, τό. Πιστεύω.

Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἁγίου συμβόλου, λέγει ὁ διάκονος ἐκφώνως.

Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου, πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν. ὁ χορός.

Ἔλαιον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως.

Ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως.

Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν.

Ὁ χορός. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

ὁ ἱε-

Ο ἱερεύς. Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας.

Ο χορός. Ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον.

Ο ἱερεύς. Εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ.

Ο χορός. Ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι προσκυνεῖν πατέρα, υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

Ο ἱερεὺς κλινόμενος ἐπεύχεται μυστικῶς.

Ἄξιον καὶ δίκαιον σὲ ὑμνεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ αἰνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σὲ προσκυνεῖν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου· σὺ γὰρ εἶ θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἀεὶ ὤν, ὡσαύτως ὤν, σὺ καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον. σὺ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, καὶ παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες, καὶ τὴν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τὴν μέλλουσαν. ὑπὲρ τούτων ἁπάντων εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ τῷ μονογενεῖ σου υἱῷ, καὶ τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, ὑπὲρ πάντων ὧν ἴσμεν, καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων. εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ ὑπὲρ τῆς λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας. καίτοι σοὶ παρεστήκασι χιλιάδες ἀρχαγγέλων, καὶ μυριάδες ἀγγέλων, τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ ἑξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά,

Ἐκφώνως.

Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα καὶ λέγοντα·

Ο χορός.

Ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος σαβαώθ· πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Ο διάκονος δὲ λαμβάνει τὸν ἀστερίσκον, καὶ ποιεῖ σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ ἁγίου δίσκου, καὶ σπογγίσας αὐτὸν ἐπὶ εἰλητοῦ, καὶ ἀσπασάμενος, τίθησιν αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀέρος. εἶτα μεταβαίνει ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, καὶ ῥιπίζει ἐπάνω τῶν ἁγίων μετὰ ῥιπιδίου εὐλαβῶς· εἰ δὲ οὐκ ἔστι ῥιπίδιον, ποιεῖ τοῦτο μετὰ καλύμματος. Επεύχεται μυστικῶς ὁ ἱερεύς.

Μετὰ τούτων καὶ ἡμεῖς τῶν μακαρίων δυνάμεων, δέσποτα φιλάνθρωπε, βοῶμεν καὶ λέγομεν, ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος, σὺ καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον· ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος, καὶ μεγαλοπρεπὴς ἡ δόξα σου· ὃς τὸν κόσμον σου οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τὸν μονογενῆ σου υἱὸν δοῦναι, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· ὃς ἐλθὼν, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας, τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν παρεδίδου, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβὼν ἄρτον ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ καὶ ἀχράντοις καὶ ἀμωμήτοις χερσὶν, εὐχαριστήσας καὶ εὐλογήσας, ἁγιάσας, κλάσας, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις εἰπών.

Ο ἱερεὺς κλίνει τὴν κεφαλὴν, καὶ αἴρων τὴν δεξιὰν αὐτοῦ μετ' εὐλαβείας. εὐλογεῖ τὸν ἅγιον ἄρτον, ἐκφώνως λέγων.

Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ο χορός. Ἀμήν.

Ο δὲ διάκονος ἁπλούμενος τοῦ ἰδίου ὠραρίου, δείκνυσι σὺν τῷ ἱερεῖ καὶ αὐτὸς τὸν ἅγιον δίσκον, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου ποτηρίου. ὡσαύτως καὶ ὅταν ἀναφωνῇ ὁ ἱερεύς,

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν.

Ο ἱερεὺς μυστικῶς.

Ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων.

Εκφώνως ὁ ἱερεὺς τὴν χεῖρα ἔχων ἄνωθεν μετ' εὐλαβείας, καὶ εὐλογῶν, λέγει.

Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ο χορός. Ἀμήν.

Ο ἱε-

Ὁ ἱερεὺς κλίνας τὴν κεφαλὴν ἐπεύχεται μυστικῶς.

Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς, καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας. ἐκφώνως.

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα. Ὁ χορός.

Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν σοὶ εὐχαριστοῦμεν κύριε, καὶ δεόμεθά σου ὁ θεὸς ἡμῶν.

Ὁ ἱερεὺς πάλιν κλίνας τὴν κεφαλὴν, ἐπεύχεται μυστικῶς.

Ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν, καὶ παρακαλοῦμεν, καὶ δεόμεθα, καὶ ἱκετεύομεν, κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα.

Ὁ διάκονος ἀποτίθησι τὸ ῥιπίδιον ὅπερ ἐκράτει, ἢ κάλυμμα, καὶ ἔρχεται ἐγγύτερον τοῦ ἱερέως, καὶ προσκυνοῦσιν ἀμφότεροι τρὶς ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ εὐχόμενοι καθ' ἑαυτοὺς τό,

Ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. λέγουσι μυστικῶς τρίς.

Κύριε ὁ τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς ἀποστόλοις καταπέμψας, τοῦτο ἀγαθὲ μὴ ἀντανέλῃς ἀφ' ἡμῶν. καὶ τό, Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

Εἶτα τὴν κεφαλὴν κλίνας ὁ διάκονος, δείκνυσι σὺν τῷ ὠραρίῳ τὸν ἅγιον ἄρτον, καὶ λέγει μυστικῶς.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸν ἅγιον ἄρτον.

Καὶ ὁ ἱερεὺς ἀνιστάμενος, σφραγίζει τρὶς τὰ ἅγια δῶρα, λέγων μυστικῶς.

Ποίησον, τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, τίμιον σῶμα τοῦ χριστοῦ σου.

Ὁ διάκονος. Ἀμήν. καὶ αὖθις ὁ διάκονος.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸ ἅγιον ποτήριον.

Ὁ δὲ ἱερεὺς εὐλογῶν λέγει.

Τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ, τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου.

ὁ διάκ. Ἀμήν. καὶ αὖθις ὁ διάκονος δεικνύων μετὰ ὠραρίου ἀμφότερα τὰ ἅγια, λέγει. Εὐλόγησον δέσποτα.

Ο δὲ ἱερεὺς εὐλογῶν μετὰ τῆς χειρὸς ἀμφότερα τὰ ἅγια, λέγει.

Μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. ὁ διάκονος.

Ἀμὴν, ἀμὴν, ἀμήν.

Καὶ τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνας ὁ διάκονος τῷ ἱερεῖ, καὶ εἰπὼν τό,

Μνήσθητί μου ἅγιε δέσποτα τοῦ ἁμαρτωλοῦ.

Μεθίσταται ἐν ᾧ πρότερον ἵστατο τόπῳ, λαβὼν καὶ τὸ ῥιπίδιον αὖθις ὡς πρότερον. ὁ δὲ ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Ὥστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παῤῥησίαν τὴν πρὸς σὲ, μὴ εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα. ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυομένων προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ἐγκρατευτῶν, καὶ παντὸς πνεύματος ἐν πίστει τετελειωμένου. ἐκφώνως.

Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Ο χορὸς ψάλλει.

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σὲ τὴν θεοτόκον.

ἢ τὸ τῆς ἡμέρας. Ο διάκονος θυμιᾷ γύρωθεν τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ τὰ δίπτυχα· τῶν τε κεκοιμημένων καὶ ζώντων ὧν βούλεται, μνημονεύει. ὁ δὲ ἱερεὺς κλινόμενος εὔχεται μυστικῶς.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ· τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου τοῦδε, οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν.

καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου, ὧν ταῖς ἱκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ὁ θεὸς, καὶ μνήσθητι πάντων τῶν προκεκοιμημένων

ἐπ᾽

ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου.

Ἐνταῦθα ὁ ἱερεὺς μνημονεύει ὧν θέλει, ζώντων καὶ τεθνεώτων.

Ὑπὲρ ζώντων λέγει.

Ὑπὲρ σωτηρίας, ἐπισκέψεως, ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ τοῦδε.

Ὑπὲρ τεθνεώτων λέγει.

Ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ δούλου σου ὁ δεῖνος. ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἔνθα ἀπέδρα λύπη, στεναγμός, ἀνάπαυσον αὐτὴν ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ ἀνάπαυσον αὐτὴν ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου. Ἔτι παρακαλοῦμέν σε, μνήσθητι κύριε πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξου τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας, παντὸς τοῦ πρεσβυτερίου τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, καὶ παντὸς τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος. Ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης· ὑπὲρ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας· ὑπὲρ τῶν ἐν ἁγνείᾳ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων. Ὑπὲρ τῶν πιστοτάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων, παντὸς τοῦ παλατίου καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν. δὸς αὐτοῖς κύριε εἰρηνικὸν τὸ βασίλειον, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν πάσῃ ἐν εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι.

Ὁ μὲν διάκονος ἐπιστρέφει πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἁγίου βήματος κρατῶν τὸ ὡράριον τοῖς τρισὶν ἄκροις δακτύλοις, καὶ λέγει.

Καὶ πάντων καὶ πασῶν. — Ὁ δὲ χορὸς ψάλλει.

Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Ὁ δὲ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ.

Ἐν πρώτοις μνήσθητι κύριε τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν ὁ δεῖνος. ὃν χάρισαι ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις ἐν εἰρήνῃ σῶον, ἔντιμον, ὑγιῆ, μακροημερεύοντα, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας.

Καὶ ὁ διάκονος πρὸς τῇ θύρᾳ στὰς λέγει.

Τοῦ δεῖνος, πανιερωτάτου μητροπολίτου, ἢ ἐπισκόπου, ὅστις ἂν ᾖ. Καὶ ὑπὲρ τοῦ προσκομίζοντος τὰ ἅγια δῶρα ταῦτα, εὐλαβεστάτου ἱερέως ὁ δεῖνος. Ὑπὲρ σωτηρίας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων βασιλέων ἡμῶν, καὶ πάντων καὶ πασῶν. ὁ χορός. Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Μνήσθητι κύριε τῆς πόλεως ἐν ᾗ παροικοῦμεν, καὶ πάσης πόλεως καὶ χώρας, καὶ τῶν ἐν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς. Μνήσθητι κύριε πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Μνήσθητι κύριε τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις, καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων, καὶ ἐπὶ πάντας ἡμᾶς τὰ ἐλέη σου ἐξαπόστειλον. Ἐκφώνως. Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς ἐπιστρέφει πρὸς τὴν θύραν, καὶ εὐλογῶν λέγει ἐκφώνως.

Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ὁ χορός. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Καὶ ὁ διάκονος ἐξέρχεται, εἰ δέοι, εἴτουν ὁ ἱερεύς. καὶ στὰς ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, λέγει.

Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἔτι καὶ ἔτι τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τῶν προσκομισθέντων καὶ ἁγιασθέντων τιμίων δώρων, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος. Ὅπως ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ἡμῶν, ὁ προσδεξάμενος αὐτὰ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν αὐ-

τοῦ

τοῦ θυσιαστήριον εἰς ὀσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ἀντικαταπέμψῃ ἡμῖν τὴν θείαν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ παναγίου πνεύματος, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ο χορός. Κύριε ἐλέησον. ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὁ διάκονος. Κύριε ἐλέησον.

Ο ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Σοὶ παρακατατιθέμεθα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν καὶ τὴν ἐλπίδα δέσποτα φιλάνθρωπε, καὶ παρακαλοῦμεν σε καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν, καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καὶ φρικτῶν μυστηρίων ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ πνευματικῆς τραπέζης μετὰ καθαροῦ συνειδότος εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν εἰς παῤῥησίαν τὴν πρὸς σε, μὴ εἰς κρίμα, ἢ εἰς κατάκριμα. ὁ διάκονος. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ο χορός. Κύριε ἐλέησον. ὁ διάκονος. Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγὸν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. ὁ χορός. Παράσχου κύριε.

ὁ διάκονος. Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσαι, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ διάκονος. Ἀμήν.

Καὶ δεχόμενος τὸ ζέον, λέγει πρὸς τὸν ἱερέα.

Εὐλόγησον δέσποτα τὴν ἁγίαν ζέσιν ταύτην.

Ὁ δὲ ἱερεὺς εὐλογεῖ λέγων.

Εὐλογημένη ἡ ζέσις τῶν ἁγίων σου, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ δὲ διάκονος ἐκχέει σταυροειδῶς ἔνδον τοῦ ἁγίου ποτηρίου, λέγων.

Ζέσις πίστεως πλήρης πνεύματος ἁγίου, Ἀμήν.

Καὶ τοῦτο ποιεῖ ἐκ τρίτου καὶ ἀποτιθέμενος τὸ ζέον, ἵσταται μικρὸν ἄποθεν. ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει. Πρόσελθε διάκονε.

Καὶ προσελθὼν ὁ διάκονος ποιεῖ μετάνοιαν εὐλαβῶς, αἰτῶν συγχώρησιν. ὁ δὲ ἱερεὺς κρατῶν τὸν ἅγιον ἄρτον, δίδωσι τῷ διακόνῳ. καὶ ἀσπασάμενος ὁ διάκονος τὴν μεταδιδοῦσαν αὐτῷ χεῖρα, λαμβάνει τὸν ἅγιον ἄρτον, λέγων.

Μετάδος μοι δέσποτα τὸ τίμιον καὶ ἅγιον σῶμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

Ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει.

Μεταδίδωμί σοι τὸ τίμιον καὶ ἅγιον καὶ ἄχραντον σῶμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Καὶ ἀπέρχεται ὄπισθεν τῆς ἱερᾶς τραπέζης, κλίνας τὴν κεφαλήν, καὶ προσεύχεται ὡς ὁ ἱερεύς. ὁμοίως δὲ ὁ ἱερεὺς λαμβάνει τὸν ἅγιον ἄρτον, κλίνας τὴν κεφαλήν, ἔμπροσθεν τῆς ἱερᾶς τραπέζης, καὶ εὔχεται οὕτως.

Πιστεύω κύριε καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτος ἐγώ εἰμι. καὶ, Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ σήμερον υἱὲ θεοῦ κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ μυστήριον εἴπω· οὐ φίλημά σοι δώσω καθάπερ Ἰούδας, ἀλλ' ὡς ὁ λῃστὴς ὁμολογῶ σοι, μνήσθητί μου κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. καὶ, Κύριε οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα ὑπὸ τὴν ῥυπαρὰν στέγην τῆς ψυχῆς μου εἰσέλθῃς· ἀλ-

λῳ ὡς κατεδέξω ἐν σπηλαίῳ καὶ φάτνῃ ἀλόγων ἀνακλιθῆναι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, καὶ τὴν ὁμοίαν μοι πόρνην τὴν ἁμαρτωλὸν προσερχομένην σοι καταδεξάμενος, αὐτὸς καταξίωσον καὶ ἐν τῇ φάτνῃ τῆς ἀλόγου μου ψυχῆς, καὶ ἐν τῷ ἐσπηλωμένῳ μου σώματι εἰσελθεῖν τοῦ νεκροῦ καὶ λεπροῦ. καὶ ὡς οὐκ ἐβδελύξω τὸ στόμα τὸ ῥυπαρὸν τῆς πόρνης καταφιλούσης τοὺς ἀχράντους σου πόδας, οὕτω δέσποτα θεέ μου μὴ βδελύξῃ καὶ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλόν, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος ἀξίωσόν με κοινωνὸν γενέσθαι τοῦ παναγίου σώματος καὶ αἵματός σου.

Ὁ θεὸς ἡμῶν ἄνες, ἄφες, συγχώρησόν μοι τῷ ἁμαρτωλῷ τὰ παραπτώματά μου, ὅσα σοι ἥμαρτον, τὰ ἑκούσιά τε καὶ ἀκούσια· εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ· εἴτε ἐν λόγῳ, εἴτε ἐν ἔργῳ, εἴτε ἐν ἐπιθυμήσει ἔπραξα· πάντα μοι συγχώρησον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, ταῖς πρεσβείαις τῆς παναχράντου σου καὶ ἀειπαρθένου μητρός, ἀκατάκριτόν με διατήρησον δέξασθαι τὸ τίμιον καὶ ἄχραντον σῶμά σου, εἰς ἴασιν ψυχῆς καὶ σώματος· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ οὕτω μεταλαμβάνουσι τὸν ἅγιον ἄρτον, ὁμοίως καὶ τὸ ἅγιον ποτήριον· καὶ μεταλαμβάνει, πρότερον μὲν ὁ ἱερεὺς τρία ῥοφήματα ἐν μιᾷ ἀποκλίσει· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ῥοφήματι, λέγει.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός. — ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ.
Καὶ τοῦ υἱοῦ. — ἐν τῷ τρίτῳ δέ·
Καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Καὶ μετὰ τὴν μετάληψιν, σπογγίζει τῷ καλύμματι τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ τὰ ἑαυτοῦ χείλη ἐπιδεξίως ἅμα καὶ εὐλαβῶς, λέγων.

Τοῦτο ἥψατο τῶν χειλέων μου, καὶ ἀφελεῖ τὰς ἀνομίας

ποτε, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα ἀποτίθεται καὶ αὐτὸς τὸ ἅγιον ποτήριον, ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ, ἐπιλέγων καὶ τὸ τροπάριον τόδε.

Ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, σινδόνι καθαρᾷ εἱλήσας, καὶ ἀρώμασιν ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας ἀπέθετο.

Εἶτα ἀποτίθησι τὰ καλύμματα ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ ἁγίου δίσκου καὶ τοῦ ἁγίου ποτηρίου· τὸν δὲ ἀέρα λαβὼν ἀπὸ τοῦ ὤμου τοῦ διακόνου, καὶ θυμιάσας αὐτὸν ἐπισκεπάζει δι' αὐτοῦ τὰ ἅγια. εἶτα ὁ διάκονος θυμιᾷ τὰ ἅγια τρίς, λέγων οὕτως. Ἀγάθυνον κύριε ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών.

Εἶτα εὐχόμενοι τό, Ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.

Ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης προσκυνοῦσι τρίς. καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς ἵσταται· ὁ δὲ διάκονος τὸν αὐχένα κλίνας, πρὸς τὸν ἱερέα λέγει.

Εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ δέσποτα. ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει.

Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. ὁ δὲ διάκονος λέγει.

Τὸ αὐτὸ ἅγιον πνεῦμα συλλειτουργήσει ὑμῖν καὶ ἡμῖν, πάντοτε νῦν τε ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Μνήσθητί μου δέσποτα ἅγιε. ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει.

Μνησθείη σου κύριος ὁ θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ὁ διάκονος.

Ἀμήν. ἀμήν. ἀμήν.

Καὶ προσκυνήσας, ἔρχεται ἐν τῷ συνήθει τόπῳ λέγων.

Πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ κυρίῳ. ὁ χορός.

Κύριε ἐλέησον. ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τῶν προτεθέντων τιμίων δώρων, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως καὶ εὐλαβείας καὶ φόβου θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον. ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου, καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Εὐχὴ προσκομιδῆς μετὰ τὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ τῶν θείων δώρων ἀπόθεσιν, ἣν λέγει ὁ ἱερεὺς μυστικῶς.

Κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν δέησιν, καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων· καὶ καταξίωσον ἡμᾶς εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τὴν θυσίαν ἡμῶν, καὶ ἐπισκηνῶσαι τὸ πνεῦμα τῆς χάριτός σου τὸ ἀγαθὸν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου. ὁ διάκονος. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι. ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον. ὁ διάκονος. Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσαι, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. ὁ χορός. Παράσχου κύριε. Ὁ διάκονος. Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά, καὶ καλὴν ἀπολογίαν τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ θεῷ παραθώμεθα.

ὁ χορός. Σοὶ κύριε. ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως.

Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ὁ χορός. Ἀμήν. ὁ ἱερεύς. Εἰρήνη πᾶσιν. ὁ διάκονος.

Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν.

ὁ χορός. Πατέρα, υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

Ὁ ἱερεὺς προσκυνεῖ τρεῖς, λέγων μυστικῶς τρεῖς.

Ἀγαπήσω σε κύριε ἡ ἰσχύς μου, κύριος στερέωμά μου, καὶ καταφυγή μου.

Καὶ ὁ διάκονος περιπτύσσεται τὸ ὠράριον αὐτοῦ, καὶ προσκυνεῖ τρεῖς, καὶ ἐπισυνάπτει ἐκφώνως.

Τὰς θύρας, τὰς θύρας. ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν.

Καὶ ὁ χορὸς, τό. Πιστεύω.

Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἁγίου συμβόλου, λέγει ὁ διάκονος ἐκφώνως.

Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου, πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν. ὁ χορός.

Ἔλαιον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως.

Ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως.

Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν.

Ὁ χορός. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

ὁ ἱε-

Ο ἱερεὺς. Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας.

Ο χορὸς. Ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον.

Ο ἱερεὺς. Εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ.

Ο χορὸς. Ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι προσκυνεῖν πατέρα, υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

Ο ἱερεὺς κλινόμενος ἐπεύχεται μυστικῶς.

Ἄξιον καὶ δίκαιον σὲ ὑμνεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ αἰνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σὲ προσκυνεῖν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου· σὺ γὰρ εἶ θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἀεὶ ὢν, ὡσαύτως ὢν, σὺ καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον. σὺ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, καὶ παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες, καὶ τὴν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τὴν μέλλουσαν. ὑπὲρ τούτων ἁπάντων εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ τῷ μονογενεῖ σου υἱῷ, καὶ τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, ὑπὲρ πάντων ὧν ἴσμεν, καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων. εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ ὑπὲρ τῆς λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας. καίτοι σοι παρεστήκασι χιλιάδες ἀρχαγγέλων, καὶ μυριάδες ἀγγέλων, τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ ἑξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά,

Ἐκφώνως.

Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα καὶ λέγοντα·

Ο χορός.

Ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος σαβαώθ· πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Ο διάκονος δὲ λαμβάνει τὸν ἀστερίσκον, καὶ ποιεῖ σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ ἁγίου δίσκου, καὶ ἀποθήσας αὐτὸν ἐπὶ εἰλητοῦ, καὶ ἀσπασάμενος, τίθησιν αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀέρος. εἶτα μεταβαίνει ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, καὶ ῥιπίζει ἐπάνω τῶν ἁγίων μετὰ ῥιπιδίου εὐλαβῶς· εἰ δὲ οὐκ ἔστι ῥιπίδιον, ποιεῖ τοῦτο μετὰ καλύμματος. Ἐπεύχεται μυστικῶς ὁ ἱερεύς.

Μετὰ τούτων καὶ ἡμεῖς τῶν μακαρίων δυνάμεων, δέσποτα φιλάνθρωπε, βοῶμεν καὶ λέγομεν, ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος, σὺ καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον· ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος, καὶ μεγαλοπρεπὴς ἡ δόξα σου· ὃς τὸν κόσμον σου οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τὸν μονογενῆ σου υἱὸν δοῦναι, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· ὃς ἐλθὼν, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας, τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν παρεδίδου, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβὼν ἄρτον ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ καὶ ἀχράντοις καὶ ἀμωμήτοις χερσὶν, εὐχαριστήσας καὶ εὐλογήσας, ἁγιάσας, κλάσας, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις εἰπών.

Ο ἱερεὺς κλίνει τὴν κεφαλὴν, καὶ αἴρων τὴν δεξιὰν αὐτοῦ μετ' εὐλαβείας. εὐλογεῖ τὸν ἅγιον ἄρτον, ἐκφώνως λέγων.

Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ο χορός. Ἀμήν.

Ο δὲ διάκονος ἁπτόμενος τοῦ ἰδίου ὠραρίου, δείκνυσι σὺν τῷ ἱερεῖ καὶ αὐτὸς τὸν ἅγιον δίσκον, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου ποτηρίου. ὡσαύτως καὶ ὅταν ἀναφωνῇ ὁ ἱερεύς,

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν.

Ο ἱερεὺς μυστικῶς.

Ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεὺς τὴν χεῖρα ἔχων ἄνωθεν μετ' εὐλαβείας, καὶ εὐλογῶν, λέγει.

Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ο χορός. Ἀμήν.

Ο ἱε-

Ὁ ἱερεὺς κλίνας τὴν κεφαλὴν ἐπεύχεται μυστικῶς.

Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς, καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας. Ἐκφώνως.

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα. Ὁ χορός.

Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σοὶ εὐχαριστοῦμεν κύριε, καὶ δεόμεθά σου ὁ θεὸς ἡμῶν.

Ὁ ἱερεὺς πάλιν κλίνας τὴν κεφαλὴν, ἐπεύχεται μυστικῶς.

Ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν, καὶ παρακαλοῦμεν, καὶ δεόμεθα, καὶ ἱκετεύομεν, κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα.

Ὁ διάκονος ἀποτίθησι τὸ ῥιπίδιον ὅπερ ἐκράτει, ἢ κάλυμμα, καὶ ἔρχεται ἐγγύτερον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσκυνοῦσιν ἀμφότεροι τρεῖς ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ εὐχόμενοι καθ' ἑαυτοὺς τό,

Ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. λέγουσι μυστικῶς τρεῖς.

Κύριε ὁ τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς ἀποστόλοις καταπέμψας, τοῦτο ἀγαθὲ μὴ ἀντανέλῃς ἀφ' ἡμῶν. καὶ τό, Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

Εἶτα τὴν κεφαλὴν κλίνας ὁ διάκονος, δείκνυσι σὺν τῷ ὠραρίῳ τὸν ἅγιον ἄρτον, καὶ λέγει μυστικῶς.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸν ἅγιον ἄρτον.

Καὶ ὁ ἱερεὺς ἀνιστάμενος, σφραγίζει τρὶς τὰ ἅγια δῶρα, λέγων μυστικῶς.

Ποίησον, τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, τίμιον σῶμα τοῦ χριστοῦ σου.

Ὁ διάκονος. Ἀμήν. καὶ αὖθις ὁ διάκονος.

Εὐλόγησον δέσποτα τὸ ἅγιον ποτήριον.

Ὁ δὲ ἱερεὺς εὐλογῶν λέγει.

Τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ, τίμιον αἷμα τοῦ χριστοῦ σου. ὁ διάκ. Ἀμήν. καὶ αὖθις ὁ διάκονος δεικνύων μετὰ ὠραρίου ἀμφότερα τὰ ἅγια, λέγει. Εὐλόγησον δέσποτα.

Ὁ δὲ ἱερεὺς εὐλογῶν μετὰ τῆς χειρὸς ἀμφότερα τὰ ἅγια, λέγει.

Μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. ὁ διάκονος. Ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν.

Καὶ τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνας ὁ διάκονος τῷ ἱερεῖ, καὶ εἰπὼν τό,

Μνήσθητί μου ἅγιε δέσποτα τοῦ ἁμαρτωλοῦ.

Μεθίσταται ἐν ᾧ πρότερον ἵστατο τόπῳ, λαβὼν καὶ τὸ ῥιπίδιον αὖθις ὡς πρότερον. ὁ δὲ ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Ὥστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παῤῥησίαν τὴν πρὸς σέ, μὴ εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα. ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυομένων προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ἐγκρατευτῶν, καὶ παντὸς πνεύματος ἐν πίστει τετελειωμένου. ἐκφώνως.

Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Ὁ χορὸς ψάλλει.

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σὲ τὴν θεοτόκον.

ἢ τό τῆς ἡμέρας. Ὁ διάκονος θυμιᾷ γύρωθεν τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ τὰ δίπτυχα· τῶν τε κεκοιμημένων καὶ ζώντων ὧν βούλεται, μνημονεύει. ὁ δὲ ἱερεὺς κλινόμενος εὔχεται μυστικῶς.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ· τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου τοῦδε, οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν.

καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου, ὧν ταῖς ἱκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ὁ θεός, καὶ μνήσθητι πάντων τῶν προκεκοιμημένων

ἐπ'

ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου.

Ἐνταῦθα ὁ ἱερεὺς μνημονεύει ὧν θέλει, ζώντων καὶ τεθνεώτων.

Ὑπὲρ ζώντων λέγει.

Ὑπὲρ σωτηρίας, ἐπισκέψεως, ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ τοῦδε.

Ὑπὲρ τεθνεότων λέγει.

Ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ δούλου σου ὁ δεῖνος. ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἔνθα ἀπέδρα λύπη, στεναγμός, ἀνάπαυσον αὐτὴν ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ ἀνάπαυσον αὐτὴν ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου. Ἔτι παρακαλοῦμέν σε, μνήσθητι κύριε πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξου τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας, παντὸς τοῦ πρεσβυτερίου τῆς ἐν χριστῷ διακονίας, καὶ παντὸς τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος. Ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης· ὑπὲρ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας· ὑπὲρ τῶν ἐν ἁγνείᾳ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων. Ὑπὲρ τῶν πιστοτάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων, παντὸς τοῦ παλατίου καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν. δὸς αὐτοῖς κύριε εἰρηνικὸν τὸ βασίλειον, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν πάσῃ ἐν εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι.

Ὁ μὲν διάκονος ἐπιστρέφει πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἁγίου βήματος κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τοῖς πέντε ἄκροις δακτύλοις, καὶ λέγει.

Καὶ πάντων καὶ πασῶν. — Ὁ δὲ χορὸς ψάλλει.

Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Ὁ δὲ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ.

Ἐν πρώτοις μνήσθητι κύριε τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν ὁ δεῖνος. ὃν χάρισαι ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις ἐν εἰρήνῃ σῶον, ἔντιμον, ὑγιῆ, μακροημερεύοντα, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας.

Καὶ ὁ διάκονος πρὸς τῇ θύρᾳ σταὶς, λέγει.

Τοῦ ὁ δεῖνος, πανιερωτάτου μητροπολίτου, ἢ ἐπισκόπου, ὅστις ἂν ᾖ. Καὶ ὑπὲρ τοῦ προσκομίζοντος τὰ ἅγια δῶρα ταῦτα, εὐλαβεστάτου ἱερέως ὁ δεῖνος. Ὑπὲρ σωτηρίας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων βασιλέων ἡμῶν, καὶ πάντων καὶ πασῶν. ὁ χορός. Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Ο ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Μνήσθητι κύριε τῆς πόλεως ἐν ᾗ παροικοῦμεν, καὶ πάσης πόλεως καὶ χώρας, καὶ τῶν ἐν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς. Μνήσθητι κύριε πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Μνήσθητι κύριε τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις, καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων, καὶ ἐπὶ πάντας ἡμᾶς τὰ ἐλέη σου ἐξαπόστειλον. Ἐκφώνως. Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ο χορός. Ἀμήν.

Ο ἱερεὺς ἐπιστρέφει πρὸς τῇ θύρᾳ, καὶ εὐλογῶν λέγει ἐκφώνως.

Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν. Ο χορός. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Καὶ ὁ διάκονος ἐξέρχεται, εἰ ἔστιν, εἰπόντος ὁ ἱερεύς. καὶ στὰς ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, λέγει.

Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἔτι καὶ ἔτι τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. Ο χορός. Κύριε ἐλέησον. Ο διάκονος. Ὑπὲρ τῶν προσκομισθέντων καὶ ἁγιασθέντων τιμίων δώρων, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. Ο χορός. Κύριε ἐλέησον. Ο διάκονος. Ὅπως ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ἡμῶν, ὁ προσδεξάμενος αὐτὰ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν αὐ-

τοῦ θυσιαστήριον εἰς ὀσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ἀντικαταπέμψῃ ἡμῖν τὴν θείαν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ παναγίου πνεύματος, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον. ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὁ διάκονος. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Σοὶ παρακατατιθέμεθα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν καὶ τὴν ἐλπίδα δέσποτα φιλάνθρωπε, καὶ παρακαλοῦμέν σε καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν, καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καὶ φρικτῶν μυστηρίων ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ πνευματικῆς τραπέζης μετὰ καθαροῦ συνειδότος εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν εἰς παῤῥησίαν τὴν πρός σε, μὴ εἰς κρίμα, ἢ εἰς κατάκριμα. ὁ διάκονος. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον. ὁ διάκονος. Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγὸν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσαι, παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ χορός. Παράσχου κύριε. ὁ διάκονος. Τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος αἰτησάμενοι, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν χριστῷ τῷ θεῷ παραθώμεθα. ὁ χορός. Σοὶ κύριε.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς δέσποτα μετὰ παρρησίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαί σε τὸν ἐπουράνιον θεὸν πατέρα, καὶ λέγειν. ὁ χορός. Πάτερ ἡμῶν.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ὁ χορός. Ἀμήν. ὁ ἱερεύς. Εἰρήνη πᾶσιν. ὁ χορός. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. ὁ διάκονος. Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ κυρίῳ κλίνατε. ὁ χορός. Σοὶ κύριε.

Κλίνας γοῦν ὁ διάκονος μικρὸν τὴν κεφαλὴν, καὶ ὁρῶν τὸν ἱερέα προσκυνοῦντα, προσκυνεῖ καὶ αὐτός. ὁ ἱερεὺς κλινόμενος, ἐπεύχεται μυστικῶς.

Εὐχαριστοῦμέν σοι βασιλεῦ ἀόρατε, ὁ τῇ ἀμετρήτῳ σου δυνάμει τὰ πάντα δημιουργήσας, καὶ τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ σύμπαντα, αὐτὸς δέσποτα οὐρανόθεν ἔπιδε ἐπὶ τοὺς ὑποκεκλικότας σοι τὰς ἑαυτῶν κεφαλάς· οὐ γὰρ ἔκλιναν σαρκὶ καὶ αἵματι, ἀλλὰ σοὶ τῷ φοβερῷ θεῷ· σὺ οὖν δέσποτα, τὰ προκείμενα πᾶσιν ἡμῖν εἰς ἀγαθὸν ἐξομάλισον κατὰ τὴν ἑκάστου ἰδίαν χρείαν· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον, τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον, τοὺς νοσοῦντας ἴασαι, ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων.

Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ὁ χορός. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεύς.

Ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστικῶς.

Πρόσχες κύριε Ἰησοῦ χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ ἁγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἄνω τῷ πατρὶ συγκαθήμενος, καὶ ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών· καὶ καταξίωσον τῇ κραταιᾷ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σώματός σου, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ.

Εἶτα προσκυνεῖ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος ἐν ᾧ ἐστὶ τόπῳ, λέγοντες μυστικῶς τρίς.

Ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.

Καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως, πάντες μετ' εὐλαβείας προσκυνοῦσιν. ὅταν δὲ ἴδῃ ὁ διάκονος τὸν ἱερέα ἐκτείνοντα τὰς χεῖρας, καὶ ἁπτόμενον τοῦ ἁγίου ἄρτου πρὸς τὸ ποιῆσαι τὴν ἁγίαν ὕψωσιν, ἐκφωνεῖ.

Πρόσχωμεν. καὶ ὁ ἱερεύς. Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. ὁ χορός. Εἷς ἅγιος, εἷς κύριος Ἰησοῦς χριστός, εἰς δόξαν θεοῦ πατρός. Ἀμήν.

Εἶτα ψάλλει ὁ χορὸς τὸ κοινωνικὸν τῆς ἡμέρας ἢ τοῦ ἁγίου. καὶ ὁ διάκονος ζώννυται τὸ ὠράριον αὐτοῦ σταυροειδῶς, καὶ στὰς ἐκ δεξιῶν τοῦ ἱερέως κρατοῦντος τὸν ἄρτον, λέγει.

Μέλισον δέσποτα τὸν ἅγιον ἄρτον.

Ὁ δὲ ἱερεὺς μελίζων αὐτὸν εἰς τέσσαρα, μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας λέγει.

Μελίζεται καὶ διαμερίζεται ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ πατρός, ὁ μελιζόμενος, καὶ μὴ διαιρούμενος· ὁ πάντοτε ἐσθιόμενος, καὶ μηδέποτε δαπανώμενος, ἀλλὰ τοὺς μετέχοντας ἁγιάζει.

Τότε λαμβάνει τὸ ἓν μέρος τοῦ ἁγίου ἄρτου, καὶ ἐν τῇ χειρὶ ἔχει. καὶ ὁ διάκονος δεικνύων σὺν τῷ ὠραρίῳ τὸ ἅγιον ποτήριον, λέγει.

Πλήρωσον δέσποτα τὸ ἅγιον ποτήριον.

Ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει.

Πλήρωμα πίστεως, πνεύματος ἁγίου.

Καὶ ποιεῖ διὰ σταυροῦ, καὶ ἐμβάλλει εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον.

Ὁ διάκονος. Ἀμήν.

Καὶ δεχόμενος τὸ ζέον, λέγει πρὸς τὸν ἱερέα.

Εὐλόγησον δέσποτα τὴν ἁγίαν ζέσιν ταύτην.

Ὁ δὲ ἱερεὺς εὐλογεῖ λέγων.

Εὐλογημένη ἡ ζέσις τῶν ἁγίων σου, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ δὲ διάκονος ἐκχέει σταυροειδῶς ἐνδὸν τοῦ ἁγίου ποτηρίου, λέγων.

Ζέσις πίστεως πλήρης πνεύματος ἁγίου, Ἀμήν.

Καὶ τοῦτο ποιεῖ ἐκ τρίτου καὶ ἀποτιθέμενος τὸ ζέον, ἵσταται μικρὸν ἄποθεν. ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει. Πρόσελθε διάκονε.

Καὶ προσελθὼν ὁ διάκονος ποιεῖ μετάνοιαν εὐλαβῶς, αἰτῶν συγχώρησιν. ὁ δὲ ἱερεὺς κρατῶν τὸν ἅγιον ἄρτον, δίδωσι τῷ διακόνῳ. καὶ ἀσπασάμενος ὁ διάκονος τὴν μεταδιδοῦσαν αὐτῷ χεῖρα, λαμβάνει τὸν ἅγιον ἄρτον, λέγων.

Μετάδος μοι δέσποτα τὸ τίμιον καὶ ἅγιον σῶμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

Ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει.

Μεταδίδωμί σοι τὸ τίμιον καὶ ἅγιον καὶ ἄχραντον σῶμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Καὶ ἀπέρχεται ὄπισθεν τῆς ἱερᾶς τραπέζης, κλίνας τὴν κεφαλὴν, καὶ προσεύχεται ὡς ὁ ἱερεύς. ὁμοίως δὲ ὁ ἱερεὺς λαμβάνει τὸν ἅγιον ἄρτον, κλίνας τὴν κεφαλὴν, ἔμπροσθεν τῆς ἱερᾶς τραπέζης, καὶ εὔχεται οὕτως.

Πιστεύω κύριε καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτος ἐγώ εἰμι. καὶ, Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ σήμερον υἱὲ θεοῦ κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ μυστήριον εἴπω· οὐ φίλημά σοι δώσω καθάπερ Ἰούδας, ἀλλ᾽ ὡς ὁ λῃστὴς ὁμολογῶ σοι, μνήσθητί μου κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. καὶ, Κύριε οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα ὑπὸ τὴν ῥυπαρὰν στέγην τῆς ψυχῆς μου εἰσέλθῃς· ἀλ-

λ' ὡς κατεδέξω ἐν σπηλαίῳ καὶ φάτνῃ ἀλόγων ἀνακλιθῆναι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, καὶ τὴν ὁμοίαν μοι πόρνην τὴν ἁμαρτωλὸν προσερχομένην σοι καταδεξάμενος, αὐτὸς καταξίωσον καὶ ἐν τῇ φάτνῃ τῆς ἀλόγου μου ψυχῆς, καὶ ἐν τῷ ἐσπιλωμένῳ μου σώματι εἰσελθεῖν τοῦ νεκροῦ καὶ λεπροῦ. καὶ ὡς οὐκ ἐβδελύξω τὸ σόμα τὸ ῥυπαρὸν τῆς πόρνης καταφιλούσης τοὺς ἀχράντους σου πόδας, οὕτω δέσποτα θεέ μου μὴ βδελύξῃ καὶ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλόν, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος ἀξίωσόν με κοινωνὸν γενέσθαι τοῦ παναγίου σώματος καὶ αἵματός σου.

Ὁ θεὸς ἡμῶν ἄνες, ἄφες, συγχώρησόν μοι τῷ ἁμαρτωλῷ τὰ παραπτώματά μου, ὅσα σοι ἥμαρτον, τὰ ἑκούσιά τε καὶ ἀκούσια· εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ· εἴτε ἐν λόγῳ, εἴτε ἐν ἔργῳ, εἴτε ἐν ἐπιθυμήσει ἔπραξα· πάντα μοι συγχώρησον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, ταῖς πρεσβείαις τῆς παναχράντου σου καὶ ἀειπαρθένου μητρός, ἀκατάκριτόν με διατήρησον δέξασθαι τὸ τίμιον καὶ ἄχραντον σῶμά σου, εἰς ἴασιν ψυχῆς καὶ σώματος· ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ οὕτω μεταλαμβάνουσι τὸν ἅγιον ἄρτον, ὁμοίως καὶ τὸ ἅγιον ποτήριον· καὶ μεταλαμβάνει, προσέχων μὲν ὁ ἱερεὺς τρία ῥοφήματα ἐν μιᾷ ἀποκλίσει· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ῥοφήματι, λέγει.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός. — ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ.

Καὶ τοῦ υἱοῦ. — ἐν τῷ τρίτῳ δέ·

Καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Καὶ μετὰ τὴν μετάληψιν, ἀποσπογγίζει τῷ καλύμματι τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ τὰ ἑαυτοῦ χείλη ἐπιδεξίως ἅμα καὶ ἀβλαβῶς, λέγων.

Τοῦτο ἥψατο τῶν χειλέων μου, καὶ ἀφελεῖ τὰς ἀνομίας

μου, καὶ τὰς ἁμαρτίας μου περικαθαρεῖ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Κρατῶν δὲ τὸ ἅγιον ποτήριον, καλεῖ τὸν διάκονον, λέγων.

Διάκονε πρόσελθε.

Καὶ ὁ διάκονος ἔρχεται, καὶ προσκυνεῖ ἅπαξ λέγων.

Ἰδοὺ προσέρχομαι τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ. καὶ τό, Πιστεύω καὶ ὁμολογῶ. ὅλον. καὶ λέγει ὁ ἱερεύς.

Μεταλαμβάνεις ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ διάκονος ὁ δεῖνα, τὸ τίμιον καὶ ἅγιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν σου, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Μεταλαβόντος δὲ τοῦ διακόνου, λέγει ὁ ἱερεύς.

Τοῦτο ἥψατο τῶν χειλέων σου, καὶ ἀφῃρεῖ τὰς ἀνομίας σου, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου περικαθαρεῖ. ὡς καὶ δι' ἑαυτοῦ εἶπε.

Τότε λαβὼν τὸν ἅγιον δίσκον ὁ διάκονος, ἐπάνω τοῦ ἁγίου ποτηρίου ἀποσπογγίζει τῷ ἁγίῳ σπόγγῳ πάνυ καλῶς καὶ μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας· καὶ σκεπάζει τὸ ἅγιον ποτήριον τῷ καλύμματι. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον δίσκον τίθησι τὸν ἀστέρα καὶ τὰ καλύμματα. καὶ ἀνοίγουσι τὴν θύραν τοῦ ἁγίου βήματος. καὶ ὁ διάκονος προσκυνήσας ἅπαξ λαμβάνει τὸ ποτήριον μετὰ εὐλαβείας, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν θύραν, καὶ ὑψῶν τὸ ἅγιον ποτήριον, δεικνύει αὐτὸ τῷ λαῷ, λέγων.

Μετὰ φόβου θεοῦ καὶ ἀγάπης προσέλθετε. ὁ χορός.

Ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Καὶ ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὸν λαόν, λέγων ἐκφώνως.

Σῶσον ὁ θεὸς τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου.

Καὶ ὁ χορός. Εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα.

Καὶ ἐπιστρέφουσιν ὅ, τε διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ θυμιᾷ ὁ ἱερεὺς τρὶς λέγων καθ' ἑαυτόν.

Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.

Εἶτα

Εἶτα λαβὼν τὸν ἅγιον δίσκον, τίθησιν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ διακόνου. καὶ ὁ διάκονος λαβὼν αὐτὸν μετ' εὐλαβείας, θεωρῶν ἔξω πρὸς τὴν θύραν, οὐδὲν λέγων ἀπέρχεται εἰς τὴν πρόθεσιν, καὶ ἀποτίθησιν αὐτόν. ὁ δὲ ἱερεὺς προσκυνήσας καὶ λαβὼν τὸ ἅγιον ποτήριον, καὶ ἐπιστραφεὶς πρὸς τὴν θύραν, ὁρᾷ τὸν λαόν, λέγων.

Πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ὁ χορός. Ἀμήν.

Ψαλλομένου τοῦ, Πληρωθήτω. ἀποκομίζονται ἐν τῇ προθέσει τὰ ἅγια, προπορευομένου τοῦ διακόνου, λέγοντος τοῦ ἱερέως τὴν εὐχὴν ταύτην μυστικῶς.

Εὐχαριστοῦμέν σοι δέσποτα φιλάνθρωπε, εὐεργέτα τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ ἡμέρᾳ κατηξίωσας ἡμᾶς τῶν ἐπουρανίων σου καὶ ἀθανάτων μυστηρίων· ὀρθοτόμησον ἡμῶν τὴν ὁδόν· στήριξον ἡμᾶς ἐν τῷ φόβῳ σου τοὺς πάντας· φρούρησον ἡμῶν τὴν ζωήν· ἀσφάλισαι ἡμῶν τὰ διαβήματα, εὐχαῖς καὶ ἱκεσίαις τῆς ἐνδόξου θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου.

Καὶ ὁ μὲν διάκονος θυμιάσας τὰ ἅγια, καὶ τὸ θυμιατὸν ἀποθέμενος, καὶ ἐν τῷ συνήθει τόπῳ στάς, λέγει.

Ὀρθοί, μεταλαβόντες τῶν θείων, ἁγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων, ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ. Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι. Ὁ χορός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Τὴν ἡμέραν πᾶσαν, τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον αἰτησάμενοι, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ θεῷ παραθώμεθα.

Ὁ χορός. Σοὶ κύριε. Ἐκφώνως ὁ ἱερεύς.

Ὅτι σὺ ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ὁ διάκονος. Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν. καὶ αὖθις.
Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Εὐχὴ ὀπισθάμβωνος ἐκφωνουμένη παρὰ τοῦ ἱερέως ἔξω τοῦ βήματος.

Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς σε κύριε, καὶ ἁγιάζων τοὺς ἐπὶ σοὶ πεποιθότας, σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου· τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον, ἁγίασον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου· σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ· εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι, ταῖς ἐκκλησίαις σου, τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν, τῷ στρατῷ, καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου, ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἐκ σοῦ, τοῦ πατρὸς τῶν φώτων· καὶ σοὶ τὴν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν καὶ προσκύνησιν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ταύτης τῆς εὐχῆς λεγομένης, ἵσταται ὁ διάκονος ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ κρατῶν τὸ ὠράριον αὐτοῦ, ὡς πολλάκις εἴρηται, τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνει μέχρι συμπληρώσεως τῆς εὐχῆς. καὶ ὁ χορὸς ψάλλει τρὶς τό,

Εἴη τὸ ὄνομα κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος. Καὶ τὸν ψαλμόν.
Εὐλογήσω τὸν κύριον. ἢ τοῦ αἴνου τῆς ἡμέρας.

Εὐχὴ ἐν τῷ συστεῖλαι τὰ ἅγια μυστικῶς.

Τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν αὐτὸς ὑπάρχων Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ πληρώσας πᾶσαν πατρικὴν οἰκονομίαν, πλήρωσον χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Μετὰ τὴν εὐχὴν ἐξέρχεται ὁ ἱερεύς, καὶ στὰς ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, δίδωσι τὸ ἀντίδωρον. εἶτα ποιεῖ ἀπόλυσιν, λέγων.

Δόξα

Δόξα σοι Χριστὲ, ὁ θεὸς ἡμῶν· ἡ ἐλπὶς ἡμῶν, δόξα σοι. καὶ ὁ χορός. Δόξα πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ εἰ ἔστι κυριακὴ, λέγει ὁ ἱερεύς.

Ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν Χριστὸς, ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν.

Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἀναστάσιμος, λέγει.

Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν, ταῖς πρεσβείαις τῆς παναχράντου αὐτοῦ μητρὸς, τῇ θείᾳ δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τῶν ἁγίων, ἐνδόξων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου τῆς ἡμέρας· τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ χρυσοστόμου, τῶν ἁγίων καὶ δικαίων θεοπατόρων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἐλεῆσαι καὶ σῶσαι ἡμᾶς, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος.

Καὶ εὐλογῶν τὸν λαὸν, εἰσέρχεται. μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν, εἰ οὐκ ἔστι διάκονος, εἰσέρχεται ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν πρόθεσιν, καὶ μεταλαμβάνει τὸ ὑπολειφθὲν ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ προσεχῶς καὶ εὐλαβῶς· καὶ ἀποπλύνει τὸ ἅγιον ποτήριον τρὶς τῷ οἴνῳ καὶ τῷ ὕδατι· καὶ ὁρᾷ μὴ μείνῃ τὸ λεγόμενον μαργαρίτης. τότε λέγει.

Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα. ὅλον.

Καὶ συστέλλει τὰ ἅγια, τὸ ποτήριον, τὸν δίσκον μετὰ τῶν καλυμμάτων κατὰ τὸ ἔθος. εἰ δὲ ἔστι διάκονος, ὁ αὐτὸς ποιεῖ. ὁ δὲ ἱερεὺς ἀπέρχεται ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, καὶ ἐκδύει ἑαυτὸν, λέγων τρὶς τὸ,

Ἅγιος ὁ θεός. καὶ τὸ, Παναγία τριάς. καὶ τὸ, Πάτερ ἡμῶν.

Τότε λέγει τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἡ τοῦ στόματός σου καθάπερ πυρσὸς ἐκλάμψασα χάρις, τὴν οἰκουμένην ἐφώτισεν, ἀφιλαργυρίας τῷ κόσμῳ θησαυροὺς ἐναπέθετο, τὸ ὕψος ἡμῖν τῆς ταπεινοφροσύνης ὑπέδειξε. ἀλλὰ σοῖς λόγοις παιδεύων πάτερ Ἰωάννη χρυσόστομε, πρέσβευε Χριστῷ τῷ θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Μετέπειτα, τὸ κοντάκιον.

Ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐδέξω τὴν θείαν χάριν, καὶ διὰ τῶν σῶν χειλέων πάντας ἐκδιδάσκεις προσκυνεῖν ἐν τριάδι τὸν ἕνα θεόν Ἰωάννη χρυσόστομε παμμακάριστε ὅσιε· ὑπαξίως εὐφημοῦμέν σε· ὑπάρχεις γὰρ καθηγητὴς ὡς τὰ θεῖα σαφῶν.

Ἢ λέγει τῆς ἡμέρας, ἢ τὸ ἀναστάσιμον, εἰ ἔστι κυριακή· καὶ τὴν ἀπόλυσιν, ὡς ἔθος, μυστικῶς. τότε ἐξέρχεται εἰς τὰς θύρας τοῦ ἁγίου βήματος, ἐνδεδυμένος τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ τὸ ἱερατικόν, καὶ προσκυνεῖ λέγων τό,

Ὁ θεὸς ἱλάσθητί μου.

Καὶ ἐπιστρέφων πρὸς τὸν λαόν, εὐλογεῖ λέγων ἐκφώνως.

Φυλάξαι κύριος ὁ θεὸς πάντας ὑμᾶς τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ δὲ λαός, κλίνοντες τὰς κεφαλὰς πάντες, λέγουσι τό,

Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων πατέρων.

Καὶ ἀπέρχονται ἐν εἰρήνῃ σὺν θεῷ ἁγίῳ.

ἘΚ

ΕΚ ΤΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ἱεραρχίας, περὶ τῶν ἐν τῇ συνάξει τελουμένων.

ΕΝ. τέλει δὲ πάντων ὁ ἱεράρχης ἐπὶ τὴν ἱερωτάτην εὐχαριστίαν καλεῖ τὸν τετελεσμένον, καὶ τῆς τῶν τελεστικῶν μυστηρίων αὐτῷ μεταδίδωσι κοινωνίας. ἀλλ' εὖγε ὅτι ταύτης ἐμνήσθημεν, ἣν οὐ θεμιτὸν ἐμοὶ παραδραμόντα, τὴν ἱεραρχικὴν τι περὶ ταύτης ἐπεξυμνῆσαι· καὶ γάρ ἐστι κατὰ τὸν κλεινὸν ἡμῶν καθηγεμόνα, τελετῶν τελετή· καὶ χρὴ περὶ τῶν ἄλλων αὐτὴν ἱερογραφικῶς ἐκθέμενον, ἐκ τῆς ἐνθέου κατὰ τὰ λόγια καὶ ἱεραρχικῆς ἐπιστήμης, ἐπὶ τὴν ἱερὰν αὐτῆς ἀναχθῆναι τῷ θεαρχικῷ πνεύματι θεωρίαν. καὶ πρῶτόν γε τοῦτο ἱερῶς ἐποπτεύσωμεν, ὅτου δὴ ἕνεκα τὸ κοινὸν καὶ ταῖς ἄλλαις ἱεραρχικαῖς τελεταῖς ἐκκρίτως αὐτῇ παρὰ τὰς λοιπὰς ἀνατέθειται, καὶ ἑνιαίως ἀνηγόρευται, κοινωνία τε καὶ σύναξις, ἑκάστης ἱεροτελεστικῆς πραγματείας, καὶ τὰς μεριστὰς ἡμῶν ζωὰς εἰς ἑνοειδῆ θέωσιν συναγούσης, καὶ τῇ τῶν διαιρετῶν θεοειδεῖ συμπτύξει τὴν πρὸς τὸ ἓν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν δωρουμένης. φαμὲν δὲ, ὅτι ταῖς τῶν ἄλλων ἱεραρχικῶν συμβόλων μεθέξεσιν, ἡ τελείωσις ἐκ τῆς ταύτης θεαρχικῆς καὶ τελειωτικῆς ἐστι δωρεᾶς· οὐ γὰρ ἔνεστι σχεδὸν τινὰ τελεσθῆναι τελετὴν ἱεραρχικήν, μὴ τῆς θειοτάτης εὐχαριστίας ἐν κεφαλαίῳ τῶν καθ' ἕκαστα τελουμένων, τὴν ἐπὶ τὸ ἓν τοῦ τελεσθέντος ἱερουργούσης συναγωγήν, καὶ τῇ θεοπαραδότῳ δωρεᾷ τῶν τελειωτικῶν μυστηρίων τελεσιουργούσης αὐτοῦ τὴν πρὸς θεὸν κοινωνίαν. εἰ τοίνυν ἑκάστη τῶν ἱεραρχικῶν τελετῶν ἀτελὴς οὖσα, τὴν πρὸς τὸ ἓν ἡμῶν κοινωνίαν καὶ σύναξιν οὐ τελεσιουργήσει, καὶ τὸ εἶναι τελετὴ διὰ τὸ ἀτελὲς ἀφῄρηται· τὸ δὲ τέλος ἁπάσης καὶ τὸ κεφάλαιον, ἡ τῶν θεαρχικῶν μυστηρίων τῷ τελουμένῳ μετάδοσις· εἰκότως ἡ ἱεραρχικὴ σύνεσις ἐπωνυμίαν αὐτῇ κυρίαν ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας ἐφεῦρεν. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἱερὰν τῆς θεογενεσίας τελετήν, ἐπεὶ τοῦ πρώτου φωτὸς μεταδίδωσι, καὶ πασῶν ἀρχὴ τῶν θείων φωταγωγιῶν, ἐκ τοῦ τελουμένου τὴν ἀληθῆ τοῦ φωτίσματος ἐπωνυμίαν ὑμνοῦμεν· εἰ γὰρ καὶ πᾶσι κοινὸν ταῖς ἱεραρχικαῖς τὸ φωτὸς ἱεροῦ μεταδιδόναι τοῖς τελουμένοις· ἀλλ' αὐτή τὸ πρώτως ἰδεῖν ἐδωρήσατό μοι, καὶ διὰ τοῦ ταύτης ἀρχικωτάτου φωτός, ἐπὶ τὴν τῶν ἄλλων ἱερῶν ἐποπτείαν χειραγωγοῦμαι. ταῦτα δὲ εἰπόντες, ἀνασκεψώμεθα καὶ κατίδωμεν ἱεραρχικῶς τὴν καθ' ἕκαστον

ἀκριβῶς τῆς ἁγιωτάτης τελετῆς ἱερουργίαν καὶ θεωρίαν.

ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΣΥΝΑΞΕΩΣ ΕΙΤ᾽ ΟΥ͂Ν ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.

ΟΜΕΝ ἱεράρχης εὐχὴν ἱερὰν ἐπὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου τελέσας, ἐξ αὐτοῦ τοῦ θυμιᾶν ἀρξάμενος, ἐπὶ πᾶσαν ἔρχεται τὴν τοῦ ἱεροῦ χώρου περιοχήν· ἀναλύσας δὲ πάλιν ἐπὶ τὸ θεῖον θυσιαστήριον, ἀπάρχεται τῆς ἱερᾶς τῶν ψαλμῶν μελῳδίας, συνᾳδούσης αὐτῷ τὴν ψαλμικὴν ἱερολογίαν ἁπάσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακοσμήσεως. ἑξῆς δὲ διὰ τῶν λειτουργῶν ἡ τῶν ἁγιογράφων δέλτων ἀνάγνωσις ἀκολούθως γίνεται. καὶ μετὰ ταῦτα ἔξω γίνονται τῆς ἱερᾶς περιοχῆς οἱ κατηχούμενοι, καὶ πρὸς αὐτοῖς οἱ ἐνεργούμενοι, καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ ὄντες· μένουσι δὲ οἱ τῆς τῶν θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἄξιοι. τῶν λειτουργῶν δὲ, οἱ μὲν ἑστᾶσι παρὰ τὰς τοῦ ἱεροῦ πύλας συγκεκλεισμένας· οἱ δὲ ἄλλο τι τῶν τῆς οἰκείας τάξεως ἐνεργοῦσιν· οἱ δὲ τῆς λειτουργικῆς διακοσμήσεως ἔκκριτοι, σὺν τοῖς ἱερεῦσιν ἐπὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου προτιθέασι τὸν ἱερὸν ἄρτον, καὶ τὸ τῆς εὐλογίας ποτήριον, προομολογηθείσης ὑπὸ παντὸς τοῦ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος τῆς καθολικῆς ὑμνολογίας. πρὸς αὐτοῖς ὁ θεῖος ἱεράρχης εὐχὴν ἱερὰν τελεῖ, καὶ τὴν ἁγίαν εἰρήνην ἅπασι διαγγέλλει. καὶ ἀσπασαμένων ἀλλήλους ἁπάντων, ἡ μυστικὴ τῶν ἱερῶν πτυχῶν ἀνάρρησις ἐπιτελεῖται. καὶ ἀπονιψαμένων τὰς χεῖρας ὕδατι τοῦ ἱεράρχου καὶ τῶν ἱερέων, ὁ μὲν ἱεράρχης ἐν μέσῳ τοῦ θείου θυσιαστηρίου καθίσταται, περιεστᾶσι δὲ μόνοι μετὰ τῶν ἱερέων οἱ τῶν λειτουργῶν ἔκκριτοι. καὶ τὰς ἱερὰς θεουργίας ὁ ἱεράρχης ὑπομνήσας, ἱερουργεῖ τὰ θειότατα, καὶ ὑπ᾽ ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα διὰ τῶν ἱερῶς προκειμένων συμβόλων· καὶ τὰς δωρεὰς τῶν θεουργιῶν ὑποδείξας, εἰς κοινωνίαν αὐτῶν ἱερὰν αὐτός τε ἔρχεται, καὶ τοὺς ἄλλους προτρέπεται. μεταλαβὼν δὲ καὶ μεταδοὺς τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας, εἰς εὐχαριστίαν ἱερὰν καταλήγει, τῶν πολλῶν μὲν εἰς μόνα τὰ θεῖα σύμβολα παρακυψάντων, αὐτὸς δὲ ἀεὶ τῷ θεαρχικῷ πνεύματι πρὸς τὰς ἁγίας τῶν τελουμένων ἀρχὰς, ἐν μακαρίοις καὶ νοητοῖς θεάμασιν, ἱεραρχικῶς ἐν καθαρότητι τῆς θεοειδοῦς ἕξεως ἀναγομένου.

ΘΕΩΡΙΑ.

ΔΕΥΡΟ δὴ οὖν ὦ παῖ καλὲ, μετὰ τὰς εἰκόνας, ἐν τάξει καὶ ἱερῶς ἐπὶ τὴν θεοειδῆ τῶν ἀρχετύπων ἀλήθειαν. ἐκεῖνο τοῖς ἔτι τελουμένοις εἰς ἐναρμόνιον αὐτῶν ψυχαγωγίαν εἰπὼν, ὡς οὐδὲ τῶν συμβόλων ἡ ποικίλη καὶ ἱερὰ σύνθεσις, ἀνόνητος αὐτοῖς ὑπάρχει, καὶ μέχρι τῶν ἐκτὸς φαινομένη μόνον. αἱ μὲν γὰρ ἱερώταται τῶν λογίων ᾠδαὶ καὶ ἀναγνώσεις, διδασκαλίαν αὐτοῖς ἐναρέτου ζωῆς ὑφηγοῦνται, καὶ πρό γε τούτου, τὴν παντελῆ τῆς φθορο-

ποιοῦ

πλείου κακίας ἀποκάθαρσιν. ἡ δὲ θειοτάτη τοῦ ἑνὸς καὶ ταυτοῦ καὶ ἄρτου καὶ ποτηρίου κοινὴ καὶ εἰρηναία μετάδοσις, ὁμοτροπίαν αὐτοῖς ἔνθεον ὡς ὁμοτρόποις νομοθετεῖ· καὶ τοῦ θειοτάτου δείπνου καὶ ἀρχισυμβόλου τῶν τελουμένων εἰς μνήμην ἱερὰν ἄγει· καθὸ καὶ αὐτὸς ὁ τῶν συμβόλων δημιουργὸς ἀποκληροῖ δικαιότατα τὸν οὐχ ὁσίως αὐτῷ καὶ ὁμοτρόπως τὰ ἱερὰ συνδειπνήσαντα, διδάσκων ἱερῶς τε ἅμα καὶ θεοπρεπῶς, ὡς ἡ καθ' ἕξιν ἀληθὴς ἐπὶ τὰ θεῖα προσέλευσις, τὴν πρὸς τὸ ὅμοιον αὐτῶν κοινωνίαν τοῖς προσιοῦσι χαρίζεται. Ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἔφην, ἐπὶ τὰ τῶν ἀδύτων προπύλαια καλῶς διαγεγραμμένα, τοῖς ἀτελέσιν ἔτι πρὸς θεωρίαν αὐτάρκη καταλιπόντες, εἰσέλθωμεν ἀπὸ τῶν αἰτιατῶν εἰς τὰ αἴτια· καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν συνάξεως, καὶ τὴν εὐπρεπῆ τῶν νοητῶν Ἰησοῦ τοῦ φωταγωγοῦντος ὀψόμεθα θεωρίαν, τὸ μακάριον ἀποστίλβουσαν ἐμφανῶς τῶν ἀρχετύπων κάλλος.

Ἀλλ' ὦ θειοτάτη καὶ ἱερὰ τελετή, τὰ περικείμενά σοι συμβολικῶς ἀμφιέσματα τῶν αἰνιγμάτων ἀποκαλυψαμένη, τηλαυγῶς ἡμῖν ἀναδείχθητι, καὶ τὰς νοερὰς ἡμῶν ὄψεις, ἑνιαίου καὶ ἀπερικαλύπτου φωτὸς ἀποπλήρωσον.

Δεῖ δὴ οὖν ἡμᾶς ἐντὸς παρεῖναι τῶν πανιέρων ὡς οἷόν τε, καὶ τὸ νοητὸν τοῦ πρώτου τῶν ἀγαλμάτων ἀπογυμνώσαντας, εἰς τὸ θεοειδὲς αὐτοῦ κάλλος ἐνατενίσαι, καὶ τὸν ἱεράρχην ἐνθέως ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ θείου θυσιαστηρίου μέχρι τῶν ἐσχάτων τοῦ ἱεροῦ μετ' εὐκοσμίας ἰόντα, καὶ πάλιν ἐπ' αὐτὸ τελεωτικῶς ἀποκαθιστάμενον. ἥτε γὰρ ὑπὲρ πάντα θεαρχικὴ μακαριότης, εἰ καὶ ἀγαθότητι θείᾳ πρόεισιν εἰς τὴν τῶν μετεχόντων αὐτῆς ἱερὰν κοινωνίαν, ἀλλ' οὐκ ἔξω τῆς κατ' οὐσίαν ἀκινήτου στάσεως καὶ ἱδρύσεως γίνεται. πᾶσι δὲ τοῖς θεοειδέσιν ἀναλόγως ἐλλάμπει, περὶ ἑαυτὴν ὄντως οὖσα, καὶ τῆς οἰκείας ὅλως οὐ παρακινουμένη ταυτότητος. ὡσαύτως ἡ θεία τῆς συνάξεως τελετή, καίπερ ἑνιαίαν καὶ ἁπλῆν ἔχουσα καὶ συνεπτυγμένην ἀρχήν, εἰς τὴν ἱερὰν ποικιλίαν τῶν συμβόλων φιλανθρώπως πληθύνεται, καὶ μέχρι πάσης χωρεῖ τῆς ἱεραρχικῆς εἰκονογραφίας· ἀλλ' ἑνοειδῶς ἐκ τούτων αὖθις εἰς τὴν οἰκείαν μονάδα συνάγεται, καὶ ἑνοποιεῖ τοὺς ἐπ' αὐτὴν ἱερῶς ἀναγομένους. κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ θεοειδῆ τρόπον ὁ θεῖος ἱεράρχης, εἰ καὶ τὴν ἑνιαίαν αὐτοῦ τῆς ἱεραρχίας ἐπιστήμην ἀγαθοειδῶς εἰς τοὺς ὑποβεβηκότας κατάγει, τοῖς τῶν ἱερῶν αἰνιγμάτων πλήθεσι χρώμενος, ἀλλ' αὖθις ὡς ἀπόλυτος καὶ τοῖς ἥττοσιν ἀκατάσχετος, εἰς τὴν οἰκείαν ἀρχὴν ἀμειώτως ἀποκαθίσταται, καὶ τὴν εἰς τὸ ἓν ἑαυτοῦ νοερὰν ποιησάμενος εἴσοδον, ὁρᾷ καθαρῶς τοὺς τῶν τελουμένων ἑνοειδεῖς λόγους, τὸ ἐπὶ τὰ δεύτερα φιλανθρώπου προόδου τὸ πέρας, τὴν εἰς τὰ πρῶτα θειοτέραν ἐπιστροφὴν ποιούμενος. ἡ δὲ τῶν ψαλμῶν ἱερολογία, συνουσιωμένη πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἱεραρχικοῖς μυστηρίοις, οὐκ ἤμελλεν ἀπηρτῆσθαι τοῦ πανιεραρχικωτάτου. πᾶσα μὲν ἱερὰ καὶ ἁγιόγραφος δέλτος, ἢ τὴν ἐκ θεοῦ τῶν ὄντων γενητὴν ὕπαρξίν τε καὶ

διακόσμησιν, ἢ τὴν νομικὴν ἱεραρχίαν καὶ πολιτείαν, ἢ τῶν τοῦ θείου λαοῦ κληροδοσιῶν διανεμήσεις καὶ καταλήψεις· ἢ κριτῶν ἱερῶν, ἢ βασιλέων σοφῶν, ἢ ἱερέων ἐνθέων σύνεσιν ἢ παλαιῶν ἀνδρῶν ἐν ποικιλίᾳ καὶ πλήθει τῶν ἀνιώντων, ἀκατάσειστον ἐν καρτερίᾳ φιλοσοφίαν ἢ τῶν πρακτέων σοφὰς ὑποθήκας, ἢ θείων ἐρώτων ᾄσματα, καὶ ἐνθέους εἰκόνας ἢ τῶν ἐσομένων τὰς ὑποφητικὰς προαναρρήσεις, ἢ τὰς ἀνδρικὰς Ἰησοῦ θεουργίας, ἢ τὰς τῶν αὐτοῦ μαθητῶν θεοπαραδότους καὶ θεομιμήτους πολιτείας, τε ἱερὰς διδασκαλίας· ἢ τὴν κρυφίαν καὶ μυστικὴν ἐποπτείαν τοῦ τῶν μαθητῶν ἀγαπητοῦ καὶ θεσπεσίου· ἢ τὴν ὑπερκόσμιον Ἰησοῦ θεολογίαν, τοῖς πρὸς θέωσιν ἐπιτηδείοις ὑφηγήσατο, καὶ ταῖς ἱεραῖς τῶν τελετῶν καὶ θεοειδέσιν ἀναγωγαῖς συνερρίζωσεν. ἡ γὰρ τῶν θείων ᾠδῶν ἱερογραφία, σκοπὸν ἔχουσα τὰς θεολογίας τε καὶ θεουργίας ἁπάσας ὑμνῆσαι, καὶ τὰς τῶν θείων ἀνδρῶν ἱερολογίας τε καὶ ἱερουργίας αἰνέσαι, καθολικὴν ποιεῖται τῶν θείων ᾠδὴν καὶ ἀφήγησιν, πρὸς πάσης ἱεραρχικῆς τελετῆς ὑποδοχὴν καὶ μετάδοσιν, ἕξιν οἰκείαν ἐμποιοῦσα τοῖς ἐνθέως αὐτὴν ἱερολογοῦσιν. ὅταν οὖν ἡ περιεκτικὴ τῶν παναγίων ὑμνολογία, τὰς ψυχικὰς ἡμῶν ἕξεις ἐναρμονίως διαθῇ πρὸς τὰ μικρὸν ὕστερον ἱερουργηθησόμενα, καὶ τῇ τῶν θείων ᾠδῶν ὁμοφωνίᾳ, τὴν πρὸς τὰ θεῖα καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους ὁμοφροσύνην, ὡς μιᾷ καὶ ὁμολόγῳ τῶν ἱερῶν χορείᾳ νομοθετήσῃ, τὰ συντετμημένα καὶ συνεσκιασμένα μᾶλλον ἐν τῇ νοερᾷ τῶν ψαλμῶν ἱερολογίᾳ, διὰ πλειόνων καὶ σαφεστέρων εἰκόνων καὶ ἀναρρήσεων εὐρύνεται ταῖς ἱερωτάταις τῶν ἁγιογράφων συντάξεων ἀναγνώσεσιν. ἐν ταύταις ὁ βλέπων, ἱερῶς ὄψεται τὴν ἑνοειδῆ καὶ μίαν σύμπνοιαν, ὡς ὑφ' ἑνὸς τοῦ θεαρχικοῦ πνεύματος κεκινημένην· ὅθεν εἰκότως ἐν κόσμῳ μετὰ τὴν ἀρχαιοτέραν παράδοσιν ἡ καινὴ διαθήκη κηρύσσεται, τῆς ἐνθέου καὶ ἱεραρχικῆς τάξεως, ἐκεῖνο οἶμαι δηλούσης, ὡς ἡ μὲν ἔφη τὰς ἐσομένας Ἰησοῦ θεουργίας· ἡ δὲ ἐτέλεσε· καὶ ὡς, ἐκείνη μὲν ἐν εἰκόσι τὴν ἀλήθειαν ἔγραψεν, αὕτη δὲ παροῦσαν ὑπέδειξε· τῶν γὰρ ἐκείνης προαναρρήσεων ἡ κατὰ ταύτην τελεσιουργία τὴν ἀλήθειαν ἐπιστώσατο, καὶ ἔστι τῆς θεολογίας ἡ θεουργία συγκεφαλαίωσις. τούτων, οἱ μὲν ἀπερισάλπιγκτοι καθόλου τῶν ἱερῶν τελετῶν, οὐδὲ τὰς εἰκόνας ὁρῶσιν, ἀναιδῶς ἀπειπάμενοι τὴν σωτηριώδη τῆς θεογενεσίας μύησιν, καὶ τοῖς λογίοις ὀλεθρίως ἀντιφθεγξάμενοι τό, ὁδούς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι. τοὺς δὲ κατηχουμένους, ἐνεργουμένους τε, καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ ὄντας, ὁ τῆς ἁγίας ἱεραρχίας θεσμός, ἐφίησι μὲν ἐπακοῦσαι τῆς ψαλμικῆς ἱερολογίας, καὶ τῆς ἐνθέου τῶν παναγίων γραφῶν ἀναγνώσεως· εἰς δὲ τὰς ἑξῆς ἱερουργίας καὶ θεωρίας οὐ συγκαλεῖται τούτους, ἀλλὰ τοὺς τελείους τῶν τελεσιουργῶν ὀφθαλμούς· ἔστι γὰρ ἡ θεοειδὴς ἱεραρχία δικαιοσύνης ἱερᾶς ἀνάπλεως, καὶ τὸ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ σωτηρίως ἀπονέμει, τὴν ἐναρμόνιον ἑκάστου τῶν θείων μέθεξιν ἐν συμμετρίᾳ καὶ ἀνα-

ἀναλογίαν κατ᾽ αὐτὴν ἱερῶς δωρουμένη. ἡ μὲν οὖν ἐσχάτη τοῖς κατηχουμένοις ἀπονενέμηται τάξις· εἰσὶ γὰρ ἀμέτοχοι καὶ ἀμύητοι παντὸς ἱεραρχικοῦ τελεστηρίου· μηδὲ τὴν κατὰ θείαν ἀπότεξιν ἔνθεον ἐσχηκότες ὕπαρξιν· ἀλλ᾽ ἔτι πρὸς τῶν πατρικῶν λογίων μαιευόμενοι, καὶ ζωοποιοῖς μορφώμασι διαπλαττόμενοι, πρὸς τὴν ἐκ θεογενεσίας ἀρχίζωον καὶ ἀρχίφωτον εὐμακαρίαν διαγωγήν. ὥσπερ οὖν εἰ ἀτέλεστα καὶ ἀμόρφωτα προεκπέσοι τὰ κατὰ σάρκα βρέφη τῆς οἰκείας μαιεύσεως, ἀμβλωθείσης καὶ ἐκτρώματα, τὸ ἀγέννητον καὶ ἄζωον καὶ ἀφώτιστον ἐπὶ γῆς ἀπόπτωσιν ἕξει, καὶ οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν εἴποι πρὸς τὸ φαινόμενον ἀποσκοπῶν, ἐπὶ τὸ φῶς αὐτὰ προαχθῆναι τοῦ κατὰ γαστέρα σκότους ἀπαλλαγέντα· φαίη γὰρ ἂν ἡ τῶν σωμάτων ἐπιστημονικὴ περὶ ταῦτα ἰατρική, τὸ φῶς ἐνεργῆσαι εἰς τὰ δεκτικὰ τοῦ φωτός. οὕτω καὶ τῶν ἱερῶν ἡ πάνσοφος ἐπιστήμη, πρῶτα μὲν αὐτοὺς τῇ τῶν μορφωτικῶν καὶ ζωοποιῶν λογίων εἰσαγωγῇ τροφῇ μαιεύεται, τελεσφορήσασα δὲ τὴν πρὸς θεογενεσίαν αὐτῶν ὑπόστασιν, ἐνδίδωσι σωτηρίως αὐτοῖς ἐν τάξει τὴν πρὸς τὰ φωτοειδῆ καὶ τελεσιουργικὰ κοινωνίαν. νῦν δὲ ὡς ἀτελέστων ἀποδιαστέλλει τὰ τέλεια, τῆς τε εὐκοσμίας τῶν ἱερῶν προμηθουμένη, καὶ τῆς τῶν κατηχουμένων ἐν θεοειδεῖ τῶν ἱεραρχικῶν τάξει μαιεύσεως καὶ ζωῆς. ἡ δὲ τῶν ἐνεργουμένων πληθύς, ἀνίερος μὲν καὶ αὐτή, δευτέρα δὲ πρὸς τὸ ἄνω τῆς τῶν κατηχουμένων ἐστὶν ἐσχατιᾶς· οὐδὲ γὰρ ἴσον ὡς οἶμαι τοῦ παντελῶς ἀμυήτου καὶ τῶν θείων τελετῶν ἄκρως ἀκοινωνήτου, τὸ μετουσίαν τινὰ τῶν ἱερωτάτων ἐσχηκὸς τελεστηρίων. ἔτι δὲ ταῖς ἐναντίαις ἢ θέλξεσιν ἢ ταραχαῖς ἐνεχόμενον· ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἡ τῶν παναγίων θέα καὶ κοινωνία συστέλλεται. καὶ μάλα γε εἰκότως· εἰ γάρ ἐστιν ἀληθὲς ὡς ὁ καθόλου θεῖος ἀνήρ, ὁ τῶν θείων ἄξιος κοινωνός, ὁ πρὸς τὸ τοῦ κατ᾽ αὐτὸν θεοειδοῦς ἄκρον ἐν παντελέσι καὶ τελειωτικαῖς θεώσεσιν ἀνηγμένος, οὐδὲ τὰ σαρκὸς ἐνεργήσει· πλὴν εἰ τὰ κατὰ φύσιν ἀναγκαιότατα, καὶ τοῦτο εἰ τύχοι παρέργως, ναὸς δὲ ἅμα καὶ ὀπαδὸς ἐν τῇ κατ᾽ αὐτὸν ἀκροτάτῃ θεώσει τοῦ θεαρχικοῦ πνεύματος ἔσται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἐνιδρύων, οὐκ ἂν ὁ τοιοῦτος ποτὲ πρὸς τῶν ἐναντίων ἐνεργηθείη φαντασιῶν ἢ δειμάτων· γελάσεται δὲ αὐτά, καὶ προσιόντα καταπαλαίσει, καὶ ἐκδιώξεται, καὶ δράσει μᾶλλον ἢ πείσεται· καὶ πρὸς τῷ τῆς οἰκείας ἕξεως ἀπαθεῖ καὶ ἀνενδότῳ, καὶ ἑτέροις ἰατρὸς ὀφθήσεται τῶν τοιούτων ἐνεργημάτων. οἶμαι δὲ ἐγὼ πρὸς τούτῳ, μᾶλλον δὲ οἶδα σαφῶς, ὡς ἡ τῶν ἱεραρχικῶν ἀμιγεστάτη διάκρισις περὶ τούτων εἰδεῖν ἐνεργουμένους ἐναγεστάτην ἐνέργειαν, ὅσοι τῆς θεοειδοῦς ἀποστάντες ζωῆς, ὁμόφρονές τε καὶ ὁμότροποι τοῖς ὀλεθρίοις γίγνονται δαίμοσι, τὰ μὲν ὄντως ὄντα καὶ ἀθανάτως κτητὰ καὶ αἰωνίως ἡδέα, δι᾽ ἐσχάτην καὶ ἑαυτοῖς ὀλέθριον ἀνοησίαν ἀποστρεφόμενοι· τὴν πρόσυλον δὲ καὶ πολυπαθεστάτην ἀλλοίωσιν, καὶ τὰς ὀλλυμένας καὶ φθοροποιοὺς ἡδονάς, καὶ τὴν ἀβέβαιον ἐν

τοῖς ἀλλοτρίοις, οὐκ οὖσιν, ἀλλὰ δοκοῦσιν εὐπαθείαις ἐπιθυμοῦντες καὶ ἐνεργοῦντες. πρὸ τούτων δ᾽ ὅμως οὗτοι καὶ κυριώτερον ἐκείνων ὑπὸ τῆς τοῦ λειτουργοῦ διακριτικῆς φωνῆς ἀφοριζέσθωσαν· οὐ γὰρ θεμιτὸν αὐτοῖς ἑτέρου τινὸς ἱεροῦ μεταχεῖν, ἢ τῆς τῶν λογίων ἐπιστρεπτικῆς ἐπὶ τὰ κρείττω διδασκαλίας. εἰ γὰρ ἡ τῶν θείων ὑπερκόσμιος ἱερουργία, καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ, καὶ τοὺς πρὸς αὐτὴν ἤδη γεγονότας ἀποκρύπτεται, τὸν μὴ παντελῶς ἱερώτατον οὐ προσιεμένη, πρὸς φωνὴν δὲ καὶ τοῦτο παναγίως, ὅτι καὶ τοῖς κατά τι πρὸς τὸ τῆς θεοειδοῦς ἄκρον ἀτελῶς ἐξασθενοῦσιν, ἀθέατός εἰμι καὶ ἀκοινώνητος· ἀποσοβεῖ γὰρ ἡ κατὰ πάντα ἀμιγεστάτη φωνὴ καὶ τοὺς μὴ δυναμένους συνδεθῆναι τοῖς τῶν ὁσιωτάτων ἀξίως κοινωνοῖς, πολλῷ γε μᾶλλον ἡ τῶν ἐμπαθῶς ἐνεργουμένων πληθὺς ἀνίερος ἔσται, καὶ πάσης ἀλλοτρία τῆς τῶν ἱερῶν ἐποψίας καὶ κοινωνίας. ἐπεὶ τοίνυν τοῦ θείου γεγόνασιν ἔξω ναοῦ, καὶ τῆς ὑπερκειμένης αὐτοῖς ἱερουργίας, οἱ τῶν τελειῶν ἀμύητοι καὶ ἀτέλεστοι· καὶ πρὸς αὐτοῖς οἱ τῆς ἱερᾶς ἀποστάται ζωῆς· ἑπομένως τε τούτοις οἱ πρὸς τὰ τῶν ἐναντίων δείματά τε καὶ φάσματα δι᾽ ἀνανδρίαν εὐπαθεῖς, ὡς οὐκ ἀφικόμενοι διὰ τῆς πρὸς τὰ θεῖα συντόνου καὶ ἀνενδότου συννεύσεως, ἐπὶ τὸ τῆς θεοειδοῦς ἕξεως ἀκίνητον καὶ δραστήριον· εἶτα πρὸς αὐτοῖς, οἱ τῆς ἐναντίας μὲν ἀποστάντες ζωῆς, οὔπω δὲ καὶ τῶν φαντασιῶν αὐτῆς ἕξει καὶ ἔρωτι θείῳ καὶ ἀμιγεῖ καθαρθέντες· καὶ μετ᾽ αὐτοὺς οἱ μὴ καθάπαξ ἑνοειδεῖς, καὶ νομικῶς εἰπεῖν, ἄμωμοι καὶ ἀλώβητοι παντελῶς. οἱ δὲ πανίεροι τῶν πανιέρων ἱερουργοὶ καὶ φιλοθεάμονες, τὴν ἁγιωτάτην τελετὴν ἁγιοπρεπῶς ἐποπτεύοντες, ὑμνοῦσιν ὁμολογίᾳ καθολικῇ τὴν ἀγαθουργὸν καὶ ἀγαθοδότιν ἀρχήν, ὑφ᾽ ἧς αἱ σωτηριώδεις ἡμῖν ἀνεδείχθησαν τελεταί, τὴν ἱερὰν τῶν τελουμένων θέωσιν ἱερουργοῦσαι. τὸν ὕμνον δὲ τοῦτον, οἱ μὲν ὑμνολογίαν καλοῦσιν· οἱ δέ, τῆς θρησκείας τὸ σύμβολον· ἄλλοι δὲ ὡς οἶμαι θειότερον, ἱεραρχικὴν εὐχαριστίαν, ὡς περιεκτικὴν τῶν εἰς ἡμᾶς θεόθεν ἀφικομένων ἱερῶν δώρων· δοκεῖ γάρ μοι τῶν ὑμνουμένων ἁπασῶν θεουργιῶν ἡ πραγματεία περὶ ἡμᾶς γεγονέναι, τὴν μὲν οὐσίαν ἡμῶν καὶ ζωὴν ἀγαθοειδῶς ὑποστήσασα, καὶ ἀρχετύποις κάλλεσι τὸ θεοειδὲς ἡμῶν μορφώσασα· καὶ θειοτέρας ἕξεως καὶ ἀναγωγῆς ἐν μετουσίᾳ καταστήσασα, κατιδοῦσα δὲ τὴν ἐξ ἀπροσεξίας ἐγγενομένην ἡμῖν ἐρημίαν τῶν θείων δωρεῶν, ἐπισκευάσαι τοῖς ἡμᾶς ἀγαθοῖς εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀνακαλέσασθαι, καὶ τῇ παντελεῖ τῶν ἡμετέρων προσλήψει τὴν τελεωτάτην τῶν οἰκείων μετάδοσιν ἀγαθουργῆσαι, καὶ ταύτῃ κοινωνίαν ἡμῖν θεοῦ καὶ τῶν θείων δωρήσασθαι. οὕτω δὲ τῆς θεαρχικῆς φιλανθρωπίας ἱερῶς ὑμνηθείσης, ἐγκεκαλυμμένος μὲν ὁ θεῖος ἄρτος προτίθεται, καὶ τὸ τῆς εὐλογίας ποτήριον. ὁ δὲ θειότατος ἀσπασμὸς ἱερουργεῖται, καὶ τῶν ἁγιογράφων πτυχῶν ἡ μυστικὴ καὶ ὑπερκόσμιος ἀνάρρησις· οὐ γὰρ ἔνεστι πρὸς τὸ ἓν συνάγεσθαι, καὶ τῆς τοῦ ἑνὸς μετέχειν εἰρηναίας ἑνώ-

σεως

στως τοὺς πρὸς ἑαυτοὺς διῃρημένους· εἰ γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ ἑνὸς θεωρίας καὶ γνώσεως ἐλλαμπόμενοι, πρὸς τὴν ἑνοειδῆ καὶ θείαν συναγωγὴν ἑνοποιηθῶμεν, οὐκ ἂν ἐπὶ τὰς μεριστὰς ἀνασχοίμεθα καταπίπτειν ἐπιθυμίας, ἐξ ὧν αἱ πρόσυλοι δημιουργοῦνται καὶ ἐμπαθεῖς πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ὅμοιον ἀπέχθειαι. ταύτην οὖν ὡς οἶμαι, τὴν ἑνοειδῆ καὶ ἀδιαίρετον ζωήν, ἡ τῆς εἰρήνης ἱερουργία νομοθετεῖ, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἐνιδρύουσα, καὶ τῶν μεριστῶν ἀποδιαστέλλουσα τὰ θεῖα καὶ ἑνιαῖα θεάματα. ἡ δὲ ἱερῶν πτυχῶν μετὰ τὴν εἰρήνην ἀνάρρησις, ἀνακηρύττει τοὺς ὁσίως βεβιωκότας, καὶ πρὸς ἐναρέτου ζωῆς τελείωσιν ἀμεταστάτως ἀφικομένους, ἡμᾶς μὲν ἐπὶ τὴν δι' ὁμοιότητος ἑαυτῶν μακαριστὴν ἕξιν καὶ θεοειδῆ λῆξιν προτρέπουσα καὶ χειραγωγοῦσα· τοὺς δέ, ὡς ζῶντας ἀνακηρύττουσα, καὶ ὡς ἡ θεολογία φησίν, οὐ νεκρωθέντας, ἀλλ' εἰς θειοτάτην ζωὴν ἐκ θανάτου μεταφοιτήσαντας. σκόπει δὲ ὅτι καὶ μνημοσύνοις ἱεροῖς ἀνατίθενται, τῆς θείας μνήμης οὐκ ἀνθρωπικῶς ἐν τῇ τοῦ μνημονικοῦ φαντασίᾳ δηλουμένης, ἀλλ' ὡς ἄν τις φαίη, θεοπρεπῶς κατὰ τὴν ἐν θεῷ τῶν τετελεσμένων θεοειδῶν τιμίαν καὶ ἀμετάστατον γνῶσιν· ἔγνω γάρ, ἔφη τὰ λόγια, τοὺς ὄντας αὐτοῦ, καὶ τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ, τοῦ θανάτου τῶν ὁσίων ἀντὶ τῆς ἐν ὁσιότητι τελειώσεως εἰρημένου. καὶ τοῦτο δὲ ἱερῶς ἐννόησον, ὡς ἐπιτεθέντων τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ τῶν σεβασμίων συμβόλων, δι' ὧν ὁ χριστὸς σημαίνεται καὶ μετέχεται, πάρεστιν ἀδιαστάτως ἡ τῶν ἁγίων ἀπογραφή, τὸ συνεζευγμένον αὐτῶν ἀδιαιρέτως ἐμφαίνουσα τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπερκοσμίου καὶ ἱερᾶς ἑνώσεως. τούτων δὲ καθ' ὃν εἴρηται θεσμὸν ἱερουργηθέντων, ἑστὼς ἐπίπροσθεν τῶν ἁγιωτάτων συμβόλων, ὕδατι τὰς χεῖρας ὁ ἱεράρχης νίπτεται μετὰ τοῦ σεμνοῦ τῶν ἱερέων τάγματος· ὅτι μὲν οὖν, ὡς τὰ λόγια φησίν, ὁ λελουμένος οὐ δεῖται τινὸς ἑτέρας, εἰ μὴ τῆς τῶν ἄκρων εἴτ' οὖν ἐσχάτων ἑαυτοῦ νίψεως, δι' ἧς τὸ ἀκροτάτης καθάρσεως ἐν πανάγνῳ τοῦ θεοειδοῦς ἕξει· καὶ πρὸς τὰ δεύτερα προϊὼν ἀγαθοειδῶς, ἄσχετος ἔσται καὶ ἀπόλυτος ὡς καθάπαξ ἑνοειδής, καὶ πρὸς τὸ ἓν αὖθις ἐνιαίως ἐπιστρεφόμενος, ἄχραντον ποιήσεται καὶ ἀκηλίδωτον τὴν ἐπιστροφήν, ὡς τοῦ θεοειδοῦς ἀποσώζων τὸ πλῆρες καὶ ὁλόκληρον· ὁ μὲν ἱερὸς λουτήρ, ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ κατὰ νόμον ἱεραρχίᾳ, νῦν δὲ τοῦ ἱεράρχου καὶ τῶν ἱερέων ἡ τῶν χειρῶν ἀποκάθαρσις, ὑπαινίσσεται· τοὺς γὰρ ἐπὶ τὴν παναγεστάτην ἰόντας ἱερουργίαν, ἀποκεκαθάρθαι δεῖ καὶ τὰς ἐσχάτας τῆς ψυχῆς φαντασίας, καὶ δι' ὁμοιότητος αὐτῇ κατὰ τὸ δυνατὸν προσιέναι· φανοτέρας γὰρ οὕτω τὰς θεοφανείας περιαυγασθήσονται, τῶν ὑπερκοσμίων μαρμαρυγῶν εἰς τὴν τῶν ὁμοιοειδῶν ἐσόπτρων ἀγλαΐαν ὁλικώτερον καὶ διαυγέστερον ἀφιέντων διϊέναι τὴν οἰκείαν αἴγλην. ἡ δὲ τοῦ ἱεράρχου καὶ τῶν ἱερέων ἄχρι τῶν ἄκρων εἴτ' οὖν ἐσχάτων ἀπόνιψις, ἐπίπροσθεν γίνεται τῶν ἁγιωτάτων συμβόλων, ὡς ἐπὶ χριστοῦ τοῦ πάσας ἐφορῶντος ἡμῶν τὰς κρυ-

φιωτάτης ἐννοίας, καὶ τῆς ἀκροτάτης καθάρσεως ἐν τοῖς αὐτοῦ προεπισκόποις ἀκριβασμοῖς, καὶ ταῖς δικαιοτάταις καὶ ἀδεκάστοις κρίσεσιν ἐξεταζομένης. οὕτω τοῖς θείοις ὁ ἱεράρχης ἑνοῦται, καὶ τὰς ἱερὰς θεουργίας ὑμνήσας, ἱερουργεῖ τὰ θειότατα, καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα. τίνας μὲν εἶναι τὰς εἰς ἡμᾶς θεουργίας φαμὲν, ἑξῆς ἀφηγητέον ὅση δύναμις· οὐ γὰρ πάσας ὑμνεῖν ἱκανὸς ἐγὼ, μή τι γε σαφῶς εἰδέναι καὶ ἑτέρους μυσταγωγεῖν. ὅσα δὲ πρὸς τῶν ἐνθέων ἱεραρχῶν ἀκολούθως τοῖς λογίοις ὑμνεῖται, καὶ ἱερουργεῖται, ταῦτα ὡς ἡμῖν ἐφικτὸν ἐροῦμεν, τὴν ἱεραρχικὴν ἐπίπνοιαν ἀρωγὸν ἐπικαλεσάμενοι. τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀρχῆθεν ἀπὸ τῶν θείων ἀγαθῶν ἀνοήτως ἐξολισθήσασαν, ἡ πολυπαθεστάτη ζωὴ διαδέχεται, καὶ τὸ τοῦ φθοροποιοῦ θανάτου πέρας· ἀκολούθως γὰρ ἡ τῆς ὄντως ἀγαθότητος ὀλέθριος ἀποστασία, καὶ τῆς ἱερᾶς ἐν παραδείσῳ θεσμοθεσίας ὑπερβασία, τὸν ἐξοιστρήσαντα τοῦ ζωοποιοῦ ζυγοῦ ταῖς δελεαστικαῖς τοῦ ἐναντίου καὶ δυσμενέσιν ἀπάταις, τοῖς ἐναντίοις τῶν θείων ἀγαθῶν οἰκείαις ῥοπαῖς παραδέδωκεν· ἔνθεν ἐλεεινῶς, ἀντὶ μὲν αἰωνίου τὸ θνητὸν ἀντηλλάξατο· τὴν δὲ οἰκείαν ἀρχὴν ἐν φθαρτικαῖς ἐσχηκυῖα γενέσεσιν, ἐπὶ τὸ τῆς ἀρχῆς κατάλληλον εἰκότως ἤγετο πέρας. ἀλλὰ καὶ τῆς θείας καὶ ἀναγωγοῦ ζωῆς ἐθελουσίως ἀποπεσοῦσα, πρὸς τὴν ἐναντίαν ἐσχατιὰν ἠνέχθη, τὴν πολυπαθεστάτην ἀλλοίωσιν· πλανωμένη δὲ, καὶ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, τῆς ἐπὶ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν, ἐκτετραμμένη, καὶ ταῖς ὀλεθρίαις καὶ κακεργάτισιν ὑποταττομένη πληθύσιν, ἐλάνθανεν, οὐ θεοῖς, οὐδὲ φίλοις, ἀλλὰ δυσμενέσι θεραπεύουσα. τῶν δὲ ἀφειδῶς αὐτῇ κατὰ τὸ οἰκεῖον ἀπηνὲς ἀποκεχρημένων, εἰς ἀνυπαρξίας οἰκτρῶς ἐκπεπτώκει καὶ ἀπωλείας κινδύνους. ἡ δὲ τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος ἀπειροτάτη φιλανθρωπία, καὶ τὴν αὐτουργὸν ἡμῶν ἀγαθοπρεπῶς οὐκ ἀπηνήνατο πρόνοιαν· ἀλλ' ἐν ἀληθεῖ μεθέξει τῶν καθ' ἡμᾶς γενομένη πάντων ἀναμαρτήτως, καὶ πρὸς τὸ ταπεινὸν ἡμῶν ἑνοποιηθεῖσα μετὰ τῆς τῶν οἰκείων ἀσυγχύτου καὶ ἀλωβήτου παντελῶς ἕξεως, τὴν πρὸς αὐτὴν ἡμῖν κοινωνίαν ὡς ὁμογενέσι λοιπὸν ἐδωρήσατο, καὶ τῶν οἰκείων ἀνέδειξε μετόχους καλῶν, τῆς μὲν ἀποστατικῆς πληθύος, ὡς ἡ κρυφία παράδοσις ἔχει, τὸ καθ' ἡμῶν καταλύσασα κράτος, οὐ κατὰ δύναμιν ὡς ὑπερισχύουσα· κατὰ δὲ τὸ μυστικῶς ἡμῖν παραδοθὲν λόγιον, ἐν κρίσει καὶ δικαιοσύνῃ. τὰ καθ' ἡμᾶς δὲ πρὸς τοὐναντίον ἅπαν, ἀγαθουργῶς μετασκευάσασα. τὸ μὲν γὰρ κατὰ νοῦν ἡμῶν ἀλαμπὲς, ἐνέπλησεν ὀλβίου καὶ θειοτάτου φωτὸς, καὶ τοῖς θεοειδέσιν ἐκόσμησε τὸ ἀειδὲς κάλλεσι· τὸ δὲ τῆς ψυχῆς οἰκητήριον, ἐν παντελεῖ σωτηρίᾳ τῆς ὅσον οὔπω καταπεσούσης ἡμῶν οὐσίας, ἐναγεστάτων παθῶν καὶ φθοροποιῶν μολυσμῶν ἠλευθέρωσεν, ἀναγωγὴν ἡμῖν ὑπερκόσμιον ὑποδείξασα, καὶ πολιτείαν ἔνθεον ἐν ταῖς πρὸς αὐτὴν ἡμῶν ἱεραῖς κατὰ τὸ δυνατὸν ἀφομοιώσεσι. τὸ θεομίμητον δὲ πῶς ἂν ἡμῖν ἑτέρως ἐγγένοιτο,

το,

το, μὴ τῆς τῶν ἱερωτάτων θεουργιῶν μνήμης ἀνασευομένης ἀεὶ ταῖς ἱεραρ-
χικαῖς ἱερολογίαις τε καὶ ἱερουργίαις, τοῦτο ποιοῦμεν ὡς τὰ λόγια φησὶν, εἰς
τὴν αὐτῆς ἀνάμνησιν. ἔνθεν ὁ θεῖος ἱεράρχης ἐπὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου κα-
ταστὰς, ὑμνεῖ τὰς ἱερὰς θεουργίας Ἰησοῦ, τῆς θειοτάτης ἡμῶν προνοίας, ἃς
ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν εὐδοκίᾳ τοῦ παναγεστάτου πατρὸς ἐν πνεύ-
ματι ἁγίῳ κατὰ τὸ λόγιον ἐτελείωσεν. ὑμνήσας δὲ, καὶ τὴν σεβασμίαν αὐ-
τῶν καὶ νοητὴν θεωρίαν ἐν νοητοῖς ὀφθαλμοῖς ἐποπτεύσας, ἐπὶ τὴν συμ-
βολικὴν αὐτῶν ἱερουργίαν ἔρχεται, καὶ τοῦτο θεοπαραδότως· ὅθεν εὐλαβῶς
τε ἅμα καὶ ἱεραρχικῶς μετὰ τοὺς ἱεροὺς τῶν θεουργιῶν ὕμνους, ὑπὲρ τῆς
ἑαυτοῦ ἱερουργίας ἀπολογεῖται, πρότερον ἱερῶς πρὸς αὐτὸν ἀναβοῶν, Σὺ
εἶπας, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· εἶτα τῆς θεομιμήτου ταύτης
ἱερουργίας ἄξιος αἰτήσας γενέσθαι, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν χριστὸν ἀφομοιώσει
τὰ θεῖα τελέσαι, καὶ διαδοῦναι πανάγνως καὶ τοὺς τῶν ἱερῶν μεθέξοντας, ἱε-
ροπρεπῶς μεταλαβεῖν, ἱερουργεῖ τὰ θειότατα. καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνη-
μένα διὰ τῶν ἱερῶν προκειμένων συμβόλων. τὸν γὰρ ἐγκεκαλυμμένον καὶ
ἀδιαίρετον ἄρτον ἀνακαλύψας, καὶ εἰς πολλὰ διελὼν, καὶ τὸ ἑνιαῖον τοῦ ποτη-
ρίου πᾶσι καταμερίσας, συμβολικῶς τὴν ἑνότητα πληθύνει καὶ διανέ-
μει, παναγεστάτην ἐν τούτοις ἱερουργίαν τελῶν. τὸ γὰρ ἓν καὶ ἁπλοῦν καὶ
κρύφιον Ἰησοῦ τοῦ θεαρχικωτάτου λόγου, τῇ καθ' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσει
πρὸς τὸ σύνθετόν τε καὶ ὁρατὸν ἀναλλοιώτως ἀγαθότητι καὶ φιλανθρω-
πίᾳ προελήλυθε, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἡμῶν ἑνοποιὸν κοινωνίαν, ἀγαθουρ-
γῶς διεπραγματεύσατο, τὰ καθ' ἡμᾶς ταπεινὰ, τοῖς θειοτάτοις αὐτοῦ κα-
τ' ἄκρον ἑνώσας, εἴπερ καὶ ἡμεῖς ὡς μέλη σώματος συναρμολογηθῶμεν αὐτῷ
κατὰ τὸ ταὐτὸν τῆς ἀλωβήτου καὶ θείας ζωῆς, καὶ μὴ τοῖς φθοροποιοῖς πάθεσι
κατανεκρωθέντες ἀνάρμοστοι καὶ ἀκόλλητοι καὶ ἀσύζωοι γενώμεθα πρὸς
τὰ θεῖα μέλη καὶ ὑγιέστατα. χρὴ γὰρ ἡμᾶς εἰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐφιέμεθα κοι-
νωνίας, εἰς τὴν θειοτάτην αὐτοῦ κατὰ σάρκα ζωὴν ἀποσκοπεῦσαι, καὶ τῇ πρὸς
αὐτὴν ἀφομοιώσει τῆς ἱερᾶς ἀναμαρτησίας, εἰς τὴν θεοειδῆ καὶ ἀλώβητον
ἕξιν ἀναδραμεῖν· οὕτως γὰρ ἐναρμονίως ἡμῖν τὴν πρὸς τὸ ὅμοιον κοινωνίαν
δωρήσεται. Ταῦτα τοῖς ἱερῶς δρωμένοις ὁ ἱεράρχης ἐμφαίνει, τὰ μὲν ἐγκε-
καλυμμένα δῶρα πρὸς τὸ ἐμφανὲς ἄγων, τὸ δὲ ἑνιαῖον αὐτῶν εἰς πολλὰ
διαιρῶν· καὶ τῇ τῶν διανεμομένων πρὸς τὰ ἐν οἷς γίγνεται κατ' ἄκρον ἑνώ-
σει, κοινωνοὺς αὐτῶν ἀποτελῶν τοὺς μετέχοντας· διαγράφει γὰρ ἐν τούτοις,
αἰσθητῶς ὑπ' ὄψιν ἄγων Ἰησοῦν τὸν χριστὸν, τὴν νοητὴν ἡμῶν ὡς ἐν εἰ-
κόσι ζωὴν, ἐκ τοῦ κατὰ τὸ θεῖον κρυφίου τῇ παντελεῖ καὶ ἀσυγχύτῳ καθ' ἡ-
μᾶς ἐνανθρωπήσει, φιλανθρώπως ἐξ ἡμῶν εἰδοποιούμενον· καὶ πρὸς
τὸ μεριστὸν ἡμῶν ἀναλλοιώτως ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν ἑνὸς προϊόντα· καὶ διὰ τῆς
ἀγαθουργοῦ ταύτης φιλανθρωπίας, εἰς μετουσίαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων

ἀγαθῶν καλοῦντα τὸ ἀνθρώπινον φῦλον, εἴπερ ἐθέλοιμεν αὐτῷ τῇ θειοτάτῃ ζωῇ τῇ πρὸς αὐτὸν ἡμῶν κατὰ δύναμιν ἀφομοιώσει, καὶ ταύτῃ πρὸς ἀλλήλους κοινωνοὶ θεοῦ καὶ τῶν θείων ἀποτελεσθησόμεθα. μετασχὼν δὲ καὶ μεταδοὺς τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας, εἰς εὐχαριστίαν ἱερὰν καταλήγει μετὰ παντὸς τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἱεροῦ πληρώματος. ἡ μετοχὴ τῆς μεταδόσεως ἡγεῖται, καὶ τῆς μυστικῆς διανεμήσεως ἡ τῶν μυστηρίων μετάληψις· αὕτη γὰρ ἡ καθολικὴ τῶν θείων εὐκοσμία καὶ τάξις, πρότερον ἐν μετουσίᾳ γενέσθαι καὶ ἀποπληρωθῆναι τὸν ἱερὸν καθηγεμόνα τῶν δι' αὐτοῦ θεόθεν ἑτέροις δωρηθησομένων· οὕτω καὶ ταῖς ἐνθέοις διδασκαλίαις οἱ τολμηρῶς ἀποκεχρημένοι πρὸ τῆς κατ' αὐτὰς πολιτείας καὶ ἕξεως, ἀνίεροι καὶ ἔκφυλοι πάντῃ τῆς ἱερᾶς εἰσὶ θεσμοθεσίας· ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν ἡλιακῶν μαρμαρυγῶν αἱ λεπτότεραι καὶ διειδέστεραι τῶν οὐσιῶν, πρῶται τῆς εἰσρεούσης αὐγῆς ἀποπληρούμεναι, τὸ κατὰ πᾶν ἑαυτῶν ὑπερχεόμενον φῶς, εἰς τὰς μετ' αὐτὰς ἡλιοειδῶς ἐποχετεύουσιν· οὕτω καὶ θείου παντὸς οὐ τολμητέον ἑτέροις ἡγήσασθαι τὸν μὴ κατὰ πᾶσαν ἕξιν αὐτοῦ γεγονότα θεοειδέστατον, καὶ πρὸς τῆς θείας ἐπιπνοίας καὶ κρίσεως ἁρμοστὴν ἀναδεδειγμένον. ἐν τούτοις ἡ πᾶσα τῶν ἱερέων διακόσμησις ἱεραρχικῶς συναχθεῖσα, καὶ τοῖς θειοτάτοις κοινωνήσασα, μετ' εὐχαριστίας ἱερᾶς καταλήγει, τὰς τῶν θεουργιῶν ἀναλόγως ἐπιγνοῦσα καὶ ὑμνήσασα χάριτας. ὥστε οἱ τῶν θείων ἀμέτοχοι καὶ ἀγνῶτες, οὐκ ἂν εἰς εὐχαριστίαν ἀφίκοιντο, καίτοι κατ' οἰκείαν φύσιν ἀξίων ὄντων εὐχαριστεῖσθαι τῶν θειοτάτων δωρεῶν. ἀλλ' ὅπερ ἔφην, οὐδὲ προσβλέψαι ποτὲ τοῖς θείοις δωρεαῖς ἐκ τῆς ἐπὶ τὰ χείρω νεύσεως ἐθελήσαντες, ἀχάριστοι πρὸς τὰς ἀπείρους τῶν θεουργιῶν διαμεμενήκασι χάριτας. γεύσασθε, φησὶ τὰ λόγια, καὶ ἴδετε· τῇ γὰρ ἱερᾷ τῶν θείων μυήσει τὰς μεγαλοδώρους αὐτῶν οἱ μυούμενοι χάριτας ἐπιγνώσονται, καὶ τὸ θειότατον αὐτῶν ὕψος καὶ μέγεθος ἐν τῇ μεθέξει πανιέρως ἐποπτεύοντες, τὰς ὑπερουρανίους εὐχαρίστως ὑμνήσουσι τῆς θεαρχίας ἀγαθουργίας.

ΈΚ ΤΗ͂Σ ἸΟΥΣΤΊΝΟΥ ΤΟΥ͂ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ,

ἀπολογίας τῆς ὑπὲρ χριστιανῶν, περὶ λειτουργίας.

ΗΜΕΙΣ δὲ μετὰ τὸ οὕτως λοῦσαι τὸν πεπεισμένον, καὶ συγκατατεθειμένον, ἐπὶ τοὺς λεγομένους ἀδελφοὺς ἄγομεν, ἔνθα συνηγμένοι εἰσί, κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι ὑπέρ τε ἑαυτῶν καὶ τοῦ φωτισθέντος, καὶ ἄλλων πανταχοῦ πάντων εὐτόνως, ὅπως καταξιωθῶμεν τὰ ἀληθῆ μαθόντες, καὶ δι' ἔργων ἀγαθοὶ πολιτευταί, καὶ φύλακες τῶν ἐντεταλμένων εὑρεθῆναι, ὅπως τὴν αἰώνιον σωτηρίαν σωθῶμεν, ἀλλήλους φιλήματι ἀσπαζόμεθα, παυσάμενοι τῶν εὐχῶν. ἔπειτα προσφέρεται τῷ προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κράματος. καὶ οὗτος λαβών, αἶνον καὶ δόξαν τῷ πατρὶ τῶν ὅλων διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἀναπέμπει· καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ, ἐπὶ πολὺ ποιεῖται· οὗ συντελέσαντος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν, πᾶς ὁ παρὼν λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων, ἀμήν. τὸ δὲ ἀμὴν τῇ ἑβραΐδι φωνῇ, τὸ γένοιτο σημαίνει. εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος, καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι, διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. καὶ ἡ τροφὴ αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριστία, ἧς οὐδενὶ ἄλλῳ μεταλαβεῖν ἐξόν ἐστιν, ἢ τῷ πιστεύοντι ἀληθῆ εἶναι τὰ δεδιδαγμένα ὑφ' ἡμῶν, καὶ λουσαμένῳ τὸ ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ἀναγέννησιν λουτρόν, καὶ οὕτως βιοῦντι ὡς ὁ χριστὸς παρέδωκεν· οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν· οὕτω καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. οἱ γὰρ ἀπόστολοι ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν, ἃ καλεῖται εὐαγγέλια, οὕτως παρέδωκαν ἐντετάλθαι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν, λαβόντα ἄρτον, εὐχαριστήσαντα εἰπεῖν, Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἀνάμνησίν μου· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου· καὶ τὸ ποτήριον ὁμοίως λαβόντα καὶ εὐχαριστήσαντα εἰπεῖν, Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, καὶ μόνοις αὐτοῖς μεταδοῦναι. ὅπερ καὶ ἐν τοῖς τοῦ μίθρα μυστηρίοις παρέδωκαν γίνεσθαι, μιμησάμενοι οἱ πονηροὶ δαίμονες· ὅτι γὰρ ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος τίθεται ἐν ταῖς τοῦ μυουμένου τελεταῖς μετ' ἐπιλόγων τινῶν, ἢ ἐπίστασθε, ἢ μα-

τοῦ δύνασθαι. ἡμεῖς δὲ μετὰ ταῦτα λοιπὸν ἀεὶ τούτων ἀλλήλους ἀναμιμνήσκομεν· καὶ οἱ ἔχοντες, τοῖς λειπομένοις πᾶσιν ἐπικουροῦμεν, καὶ σύνεσμεν ἀλλήλοις ἀεί. ἐπὶ πᾶσί τε οἷς προσφερόμεθα, εὐλογοῦμεν τὸν ποιητὴν τῶν πάντων διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ πνεύματος τοῦ ἁγίου. καὶ τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένῃ ἡμέρᾳ, πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται, καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων, ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκεται μέχρις ἐγχωρεῖ. εἶτα παυσαμένου τοῦ ἀναγινώσκοντος, ὁ προεστὼς διὰ λόγου τὴν νουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται· ἔπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες, καὶ εὐχὰς πέμπομεν· καὶ ὡς προέφημεν, παυσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς, ἄρτος προσφέρεται καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ· καὶ ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας ὅση δύναμις αὐτῷ ἀναπέμπει, καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τὸ ἀμήν. καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι, κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, ὃ βούλεται δίδωσι· καὶ τὸ συλλεγόμενον, παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον, ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι, καὶ τοῖς παρεπιδήμοις οὖσι ξένοις, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι κηδεμὼν γίνεται. τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν, κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα· ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ᾗ ὁ θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην τρέψας, κόσμον ἐποίησε· καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη. τῇ γὰρ πρὸ τῆς κρονικῆς ἐσταύρωσαν αὐτὸν· καὶ τῇ μετὰ τὴν κρονικήν, ἥτις ἐστὶν ἡλίου ἡμέρα, φανεὶς τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ μαθηταῖς, ἐδίδαξε ταῦτα ἅπερ εἰς ἐπίσκεψιν καὶ ὑμῖν ἀνεδώκαμεν.

ΤΟΥ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙσκόπου Νύσης, ὅτι ὁ ἁγιαζόμενος ἄρτος, εἰς σῶμα τοῦ θεοῦ λόγου μεταποιεῖται, καὶ ὅτι ἐπάναγκες τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει αὐτοῦ μεταλαμβάνειν.

ΩΣΠΕΡ οἱ δηλητήριον δι' ἐπιβουλῆς λαβόντες, ἄλλῳ φαρμάκῳ τὴν φθοροποιὸν δύναμιν ἔσβεσαν· χρὴ δὲ καθ' ὁμοιότητα τοῦ ὀλεθρίου καὶ τὸ ἀλεξιτήριον ἐντὸς τῶν ἀνθρωπίνων γίνεσθαι σπλάγχνων, ὡς ἂν δι' ἐκείνων ἐφ' ἅπαν καταμερισθείη τὸ σῶμα ἡ τοῦ βοηθοῦντος δύναμις· οὕτω τοῦ διαλύοντος τὴν φύσιν ἡμῶν ἀπογευσάμενοι, πάλιν ἀναγκαίως καὶ τοῦ συνάγοντος τὸ διαλελυμένον ἐπεδεήθημεν· ὡς ἂν ἐν ἡμῖν γενόμενον τὸ τοιοῦτον ἀλεξιτήριον, τὴν προεντεθεῖσαν τῷ σώματι τοῦ δηλητηρίου βλάβην, διὰ τῆς οἰκείας ἀντιπαθείας ἀπώσαιτο. τί οὖν ἐστι τοῦτο. οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἐκεῖνο τὸ σῶμα, ὃ τοῦ τε θανάτου κρεῖττον ἐδείχθη, καὶ τῆς ζωῆς ἡμῖν προκατήρξατο· καθάπερ γὰρ μικρὰ ζύμη, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος, ὅλον τὸ φύραμα πρὸς ἑαυτὴν ἐξομοιοῖ· οὕτω τὸ ἀθανατισθὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ σῶμα, ἐν τῷ ἡμετέρῳ γενόμενον, ὅλον πρὸς ἑαυτὸ μεταποιεῖ τε καὶ μετατίθησιν· ὡς γὰρ τῷ φθοροποιῷ πρὸς τὸ ὑγιαῖνον ἀναμιχθέντι ἅπαν τὸ ἀνακραθὲν συνηχρείωται· οὕτω καὶ τὸ ἀθάνατον σῶμα ἐν τῷ ἀναλαβόντι αὐτὸ γενόμενον, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τὸ πᾶν μετεποίησεν. ἀλλὰ μὴν οὐκ ἔστιν ἄλλως ἐντός τι γενέσθαι τοῦ σώματος, εἰ μὴ διὰ βρώσεως ἢ πόσεως τοῖς σπλάγχνοις καταμιγνύμενον. οὐκοῦν ἐπάναγκες κατὰ τὸν δυνατὸν τῇ φύσει τρόπον, τὴν ζωοποιὸν δύναμιν τῷ σώματι δέξασθαι· μόνου δὲ τοῦ θεοδόχου σώματος ἐκείνου, ταύτην δεξαμένου τὴν χάριν, δέδεικται δὲ μὴ εἶναι δυνατὸν ἐν ἀθανασίᾳ γενέσθαι τὸ ἡμέτερον σῶμα, εἰ μὴ διὰ τῆς πρὸς τὸ ἀθάνατον κοινωνίας, ἐν μετουσίᾳ τῆς ἀφθαρσίας γενόμενον, σκοπῆσαι προσήκει, πῶς ἐγένετο δυνατὸν τὸ ἓν ἐκεῖνο σῶμα, ταῖς τοσαύταις τῶν πιστῶν μυριάσι κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εἰσαεὶ καταμεριζόμενον ὅλον ἑκάστου διὰ τοῦ μέρους γίνεσθαι, καὶ αὐτὸ μένειν ἐφ' ἑαυτὸ ὅλον. οὐκοῦν ὡς ἂν πρὸς τὸ ἀκόλουθον ἡμῖν ἡ πίστις βλέπουσα μηδεμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ προκειμένου νοήματος ἔχοι, μικρὸν ἂν προσήκει παρασχολῆσαι τὸν λόγον εἰς τὴν φυσιολογίαν τοῦ σώματος. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι ἡ τοῦ σώματος ἡμῶν φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐν ἰδίᾳ τινὶ ὑποστάσει, ζωὴν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιρρεούσης αὐτῇ δυνάμεως συνέχει τε ἑαυτὴν, καὶ ἐν τῷ εἶναι μένει, ἀπαύστῳ κινήσει τό, τε λεῖπον πρὸς ἑαυτὴν ἐφελκομένη, καὶ τὸ περιττεῦον ἀπωθουμένη. ἡ δὲ δύναμις αὕτη, τροφὴ καὶ ἔστι καὶ λέγεται)· ἔστι δὲ, οὐχ ἡ αὐτὴ πᾶσι τοῖς τρεφομένοις σώμασιν, ἀλλά τις κατάλληλος πα-

ἐπὶ τοῦ τὴν φύσιν οἰκονομοῦντος ἀποκεκλήρωται. τὰ μὲν γὰρ τῶν ζώων ῥιζορυχοῦντα τρέφεται· ἑτέροις δὲ ἐστὶν ἡ πόα, τρόφιμος. ἐνίων δὲ τροφὴ, σάρκες εἰσίν· ἀνθρώπῳ δὲ κατὰ τὸ προηγούμενον, ἄρτος· καὶ εἰς τὴν τοῦ ὑγροῦ διαμονὴν καὶ συντήρησιν ποτὸν γίνεται, οὐκ αὐτὸ μόνον τὸ ὕδωρ, ἀλλ' οἴνῳ πολλάκις ἐφηδυνόμενον, πρὸς τὴν τοῦ ἐν ἡμῖν θερμοῦ συμμαχίαν. οὐκοῦν ὁ πρὸς ταῦτα βλέπων, δυνάμει πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ ἡμετέρου σώματος βλέπει· ἐν ἐμοὶ γὰρ ἐκεῖνα γινόμενα, αἷμα καὶ σῶμα γίνεται, καταλλήλως διὰ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως πρὸς τὸ τοῦ σώματος εἶδος τῆς τροφῆς μεθισταμένης. τούτων ἡμῖν τοῦτον διευκρινηθέντων τὸν τρόπον, ἐπαναληπτέον πάλιν πρὸς τὰ προκείμενα τὴν διάνοιαν. ἐζητεῖτο γὰρ, πῶς τὸ ἓν ἐκεῖνο σῶμα τοῦ χριστοῦ, πᾶσαν ζωοποιεῖ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἐν ὅσοις ἡ πίστις ἐστὶ, πρὸς πάντας μεριζόμενον, καὶ αὐτὸ οὐ μειούμενον. τάχα τοίνυν ἐγγὺς τοῦ εἰκότος λόγου γινόμεθα. εἰ γὰρ παντὸς σώματος ἡ ὑπόστασις ἐκ τῆς τροφῆς γίνεται, αὕτη δὲ βρῶσις καὶ πόσις ἐστίν· ἔστι δὲ ἐν μὲν τῇ βρώσει ἄρτος, ἐν δὲ τῇ πόσει ὕδωρ ἐφηδυσμένον τῷ οἴνῳ· ὁ δὲ τοῦ θεοῦ λόγος, τῇ ἀνθρωπίνῃ συνανεκράθη φύσει· καὶ ἐν τῷ σώματι τῷ ἡμετέρῳ γενόμενος, οὐκ ἄλλην τινὰ παρεκαινοτόμησε τῇ φύσει τὴν σύστασιν, ἀλλὰ διὰ τῶν συνήθων τε καὶ καταλλήλων ἔδωκε τῷ καθ' ἑαυτὸν σώματι τὴν διαμονὴν, βρώσει καὶ πόσει περικρατῶν τὴν ὑπόστασιν· ἡ δὲ βρῶσις, ἄρτος ἦν. ὥσπερ ἐφ' ἡμῶν, καθὼς ἤδη εἴρηται, ὁ τὸν ἄρτον ἰδὼν, τρόπον τινὰ, τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον βλέπει· ὅτι ἐν τούτῳ ἐκεῖνος γενόμενος, τοῦτο γίνεται· οὕτω κἀκεῖνο τὸ θεοδόχον σῶμα τὴν τροφὴν τοῦ ἄρτου παραδεξάμενον, λόγῳ τινὶ ταὐτὸν ἦν ἐκείνῳ, τῆς τροφῆς, καθὼς εἴρηται, πρὸς τὴν τοῦ σώματος φύσιν μεθισταμένης· τὸ γὰρ πάντων ἴδιον, καὶ ἐπ' ἐκείνης τῆς σαρκὸς ὡμολογήθη, ὅτι ἄρτῳ τὸ σῶμα κἀκεῖνο διεκρατεῖτο· τὸ δὲ σῶμα τῇ ἐνοικήσει τοῦ θεοῦ λόγου πρὸς τὴν θεϊκὴν ἀξίαν μετεποιήθη. καλῶς οὖν καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ ἁγιαζόμενον ἄρτον, εἰς σῶμα τοῦ θεοῦ λόγου μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν. καὶ γὰρ ἐκεῖνο τὸ σῶμα, ἄρτος τῇ δυνάμει ἦν· ἡγιάσθη δὲ τῇ ἐπισκηνώσει τοῦ λόγου τοῦ σκηνώσαντος ἐν τῇ σαρκί. οὐκοῦν ὅθεν ὁ ἐν ἐκείνῳ τῷ σώματι μεταποιηθεὶς ἄρτος, εἰς θείαν μετέστη δύναμιν, διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ νῦν τὸ ἴσον γίνεται. ἐκεῖ τε γὰρ ἡ τοῦ λόγου χάρις ἅγιον ἐποίει τὸ σῶμα, ᾧ ἐκ τοῦ ἄρτου ἡ σύστασις ἦν, καὶ τρόπον τινὰ καὶ αὐτὸ ἄρτος ἦν. ἐνταῦθά τε ὡσαύτως ὁ ἄρτος, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως· οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γενέσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα διὰ τοῦ λόγου ποιούμενος, καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. πάσης δὲ σαρκὸς καὶ διὰ τοῦ ὑγροῦ τρεφομένης· οὐ γὰρ ἂν δίχα τῆς πρὸς τοῦτο συζυγίας τὸ ἐν ἡμῖν γεῶδες πρὸς τὸ ζῆν διαμείνοι· ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς στερρᾶς τε καὶ ἀντιτύπου τροφῆς τὸ στερρὸν τοῦ σώματος ὑποστηρίζομεν τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ τῷ

ὑγρῷ

ὑγρῷ τὴν παραθήκην ἐκ τῆς ὁμογενοῦς ποιούμεθα φύσεως. ὅταν δ' ἐν ἡμῖν γενόμενοι, διὰ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως ἐξαιματοῦται· καὶ μάλιστά γε εἰ διὰ τοῦ οἴνου λάβοι τὴν δύναμιν πρὸς τὴν εἰς τὸ θερμὸν μεταποίησιν. ἐπεὶ οὖν καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἡ θεοδόχος ἐκείνη σὰρξ πρὸς τὴν σύστασιν ἑαυτῆς προσεδέξατο· ὁ δὲ φανερωθεὶς θεὸς διὰ τοῦτο κατέμιξεν ἑαυτὸν τῇ ἐπικήρῳ φύσει, ἵνα τῇ τῆς θεότητος κοινωνίᾳ συναποθεωθῇ τὸ ἀνθρώπινον· τούτου χάριν πᾶσι τοῖς πεπιστευκόσι τῇ οἰκονομίᾳ τῆς χάριτος, ἑαυτὸν ἐνσπείρει διὰ τῆς σαρκός, ἧς ἡ σύστασις ἐξ οἴνου τε καὶ ἄρτου ἐστί, τοῖς σώμασι τῶν πεπιστευκότων κατακιρνάμενος, ὡς ἂν τῇ πρὸς τὸ ἀθάνατον ἑνώσει, καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀφθαρσίας μέτοχος γένοιτο. ταῦτα δὲ δίδωσι τῇ τῆς εὐλογίας δυνάμει πρὸς ἐκεῖνο μεταστοιχειώσας τῶν φαινομένων τὴν φύσιν.

ΤΟΥ͂ ἘΝ ἉΓΊΟΙΣ ΠΑΤΡῸΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑσκηνοῦ, ὅτι ὁ ἱερουργούμενος ἄρτος καὶ οἶνος, οὐκ ἔστι τύπος τοῦ κυριακοῦ σώματος, ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο ἀληθῶς τὸ ἴδιον σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

ΑΓΑΘΟΣ καὶ πανάγαθος θεός, ὁ ὑπεράγαθος, ὁ ὅλος ὢν ἀγαθότης, διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, οὐκ ἠνέσχετο μόνον εἶναι τὸ ἀγαθόν, ἤτοι τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ὑπὸ μηδενὸς μετεχόμενον, ἀλλὰ καὶ τούτου χάριν ἐποίησε, πρῶτον μὲν, τὰς νοερὰς καὶ οὐρανίους δυνάμεις· εἶτα, τὸν ὁρατὸν καὶ αἰσθητὸν κόσμον· εἶτα, ἐκ νοεροῦ καὶ αἰσθητοῦ, τὸν ἄνθρωπον. πάντα μὲν οὖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα, κοινωνοῦσι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος κατὰ τὸ εἶναι· αὐτὸς γάρ ἐστι τοῖς πᾶσι τὸ εἶναι, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ εἰσι τὰ ὄντα, οὐ μόνον ὅτι αὐτὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι αὐτὰ παρήγαγεν, ἀλλ' ὅτι ἡ αὐτοῦ ἐνέργεια τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα συντηρεῖ καὶ συνέχει· ἐκ περισσοῦ δὲ τὰ ζῶα· κατά τε γὰρ τὸ εἶναι, καὶ κατὰ τὸ ζωῆς μετέχειν, κοινωνοῦσι τοῦ ἀγαθοῦ· τὰ δὲ λογικά, καὶ κατὰ τὰ προειρημένα μέν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ λογικόν, καὶ ταῦτα μᾶλλον· οἰκειότερα γάρ πως εἰσὶ πρὸς αὐτόν, εἰ καὶ πάντων ἀσυγκρίτως ὑπέρκειται. ὁ μέντοι ἄνθρωπος, λογικὸς καὶ αὐτεξούσιος γενόμενος, ἐξουσίαν εἴληφεν ἀδιαλείπτως διὰ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ἑνοῦσθαι τῷ θεῷ, εἴγε διαμένοι ἐν τῷ ἀγαθῷ, τουτέστι τῇ τοῦ κτίσαντος ὑπακοῇ. ἐπεὶ τοίνυν ἐν παραβάσει τῆς τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν ἐντολῆς γέγονε, καὶ θανάτῳ καὶ φθορᾷ ὑποπέπτωκεν, ὁ ποιητὴς

καὶ δημιουργὸς τοῦ γένους ἡμῶν διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ, ὡμοιώθη ἡμῖν, κατὰ πάντα γενόμενος ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ ἑνώθη τῇ ἡμετέρᾳ φύσει· ἐπειδὴ γὰρ μετέδωκεν ἡμῖν τῆς ἰδίας εἰκόνος καὶ τοῦ ἰδίου πνεύματος, καὶ οὐκ ἐφυλάξαμεν, μεταλαμβάνει αὐτὸς τῆς πτωχῆς καὶ ἀσθενοῦς ἡμῶν φύσεως, ἵνα ἡμᾶς καθάρῃ καὶ ἀφθαρτίσῃ, καὶ μετόχους πάλιν τῆς αὐτοῦ καταστήσῃ θεότητος. ἔδει δὲ μὴ μόνον τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐν μετοχῇ γενέσθαι τοῦ κρείττονος, ἀλλὰ καὶ πάντα τὸν βουλόμενον ἄνθρωπον, καὶ δευτέραν γέννησιν γεννηθῆναι, καὶ τραφῆναι τροφὴν ξένην, καὶ τῇ γεννήσει προσφόρον, καὶ οὕτω φθάσαι τὸ μέτρον τῆς τελειότητος. διὰ μὲν οὖν τῆς αὐτοῦ γεννήσεως, ἤτοι σαρκώσεως, καὶ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως, ἠλευθέρωσε τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας τοῦ προπάτορος, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς· καὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπαρχὴ γέγονε, καὶ ὁδὸν καὶ τύπον ἑαυτὸν καὶ ὑπογραμμὸν τέθεικεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοῖς αὐτοῦ ἀκολουθήσαντες ἴχνεσι, γενώμεθα θέσει, ὅπερ αὐτός ἐστι φύσει, υἱοὶ καὶ κληρονόμοι θεοῦ, καὶ αὐτοῦ συγκληρονόμοι. ἔδωκεν οὖν ἡμῖν, ὡς ἔφην, γέννησιν δευτέραν, ἵν᾽ ὥσπερ γεννηθέντες ἐκ τοῦ Ἀδάμ, ὁμοιώθημεν αὐτῷ, κληρονομήσαντες τὴν κατάραν καὶ τὴν φθοράν, οὕτω καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες ὁμοιωθῶμεν αὐτῷ, καὶ κληρονομήσωμεν τήν τε ἀφθαρσίαν καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. ἐπειδὴ δὲ πνευματικός ἐστιν οὗτος ὁ Ἀδάμ, ἔδει καὶ τὴν γέννησιν πνευματικὴν εἶναι, ὁμοίως καὶ τὴν βρῶσιν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ διπλοῖ τινές ἐσμεν καὶ σύνθετοι, δεῖ καὶ τὴν γέννησιν διπλῆν εἶναι, ὁμοίως καὶ τὴν βρῶσιν σύνθετον. ἡ μὲν οὖν γέννησις ἡμῖν δι᾽ ὕδατος καὶ πνεύματος δέδοται, φημὶ δὴ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· ἡ δὲ βρῶσις, αὐτὸς ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· μέλλων γὰρ τὸν ἑκούσιον ὑπὲρ ἡμῶν καταδέχεσθαι θάνατον, ἐν τῇ νυκτί, ἐν ᾗ παρεδίδου ἑαυτόν, διαθήκην καινὴν διέθετο τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, καὶ δι᾽ αὐτῶν πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν. ἐν τῷ ὑπερῴῳ τοίνυν τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου Σιών, τὸ παλαιὸν πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ φαγών, καὶ πληρώσας τὴν παλαιὰν διαθήκην, νίπτει τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας, σύμβολον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος παρεχόμενος· εἶτα κλάσας ἄρτον, ἐπεδίδου αὐτοῖς λέγων, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ὁμοίως δὲ λαβὼν καὶ τὸ ποτήριον ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, μετέδωκεν αὐτοῖς λέγων, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καταγγέλλετε, καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁμολογεῖτε, ἕως ἂν ἔλθῃ. εἰ τοίνυν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ζῶν ἐστι καὶ ἐνεργής, καὶ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος ἐποίησεν· εἰ εἶπε γενηθήτω

γενηθήτω φῶς καὶ ἐγένετο, γενηθήτω στερέωμα καὶ ἐγένετο· εἰ τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν· εἰ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ὕδωρ τε καὶ πῦρ, καὶ ἀὴρ καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν τῷ λόγῳ κυρίου συνετελέσθησαν· καὶ τοῦτο δὴ τὸ πολυθρύλλητον ζῶον ὁ ἄνθρωπος· εἰ θελήσας αὐτὸς ὁ θεὸς λόγος ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ τὰ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου καθαρὰ καὶ ἀμώμητα αἵματα ἑαυτῷ ἀσπόρως σάρκα ὑπεστήσατο, οὐ δύναται τὸν ἄρτον ἑαυτοῦ σῶμα ποιῆσαι; καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ αἷμα; εἶπεν ἐν ἀρχῇ, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῦ ὑετοῦ γινομένου ἐξάγει τὰ ἴδια βλαστήματα τῷ θείῳ συνελαυνομένη καὶ δυναμουμένη προστάγματι. εἶπεν ὁ θεός, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ τοῦτό μου τὸ αἷμα, καὶ τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, καὶ τῷ παντοδυνάμῳ αὐτοῦ προστάγματι, ἕως ἂν ἔλθῃ γίνεται· οὕτω γὰρ εἶπεν, ἕως ἂν ἔλθῃ· καὶ γίνεται ὑετὸς τῇ καινῇ ταύτῃ γεωργίᾳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως, ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπισκιάζουσα δύναμις· ὥσπερ γὰρ πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ θεός, τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργείᾳ ἐποίησεν, οὕτω καὶ νῦν ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια, τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐργάζεται, ἃ οὐ δύναται χωρῆσαι εἰ μὴ μόνη ἡ πίστις. πῶς ἔσται μοι τοῦτο, φησὶν ἡ ἁγία παρθένος, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω· ἀποκρίνεται Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος, πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. καὶ νῦν ἐρωτᾷς, πῶς ὁ ἄρτος γίνεται σῶμα χριστοῦ· καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ, αἷμα χριστοῦ· λέγω σοι κἀγώ. πνεῦμα ἅγιον ἐπιφοιτᾷ, καὶ ταῦτα ποιεῖ τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν θεῖα μυστήρια, σῶμα χριστοῦ. ἄρτος δὲ καὶ οἶνος παραλαμβάνεται· οἶδε γὰρ ὁ θεὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν· ὡς τὰ πολλὰ γὰρ τὰ μὴ κατὰ τὴν συνήθειαν τετριμμένα ἀποστρέφεται δυσχεραίνουσα. τῇ οὖν συνήθει συγκαταβάσει κεχρημένος, διὰ τῶν συνήθων τῆς φύσεως ποιεῖ τὰ ὑπὲρ φύσιν· καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἀνθρώποις ὕδατι λούεσθαι, καὶ ἐλαίῳ χρίεσθαι, συνέζευξε τῷ ἐλαίῳ καὶ ὕδατι τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, καὶ ἐποίησεν αὐτὸ λουτρὸν ἀναγεννήσεως· οὕτως ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἀνθρώποις ἄρτον ἐσθίειν, ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ θεότητα, καὶ πεποίηκεν αὐτά, σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν, ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν γενώμεθα. σῶμά ἐστιν ἀληθῶς ἡνωμένον θεότητι, τὸ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου σῶμα· οὐχ ὅτι αὐτὸ τὸ ἀναληφθὲν σῶμα ἐξ οὐρανοῦ κατέρχεται, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, μεταποιοῦνται εἰς σῶμα καὶ αἷμα θεοῦ. εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς, πῶς γίνεται, ἀρκεῖ σοι ἀκοῦσαι, ὅτι διὰ πνεύματος ἁγίου, ὥσπερ καὶ ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου διὰ πνεύματος ἁγίου ἑαυτῷ καὶ ἐν ἑαυτῷ ὁ κύριος σάρκα ὑπεστήσατο, καὶ πλέον οὐδὲν γινώσκομεν, ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἀληθής ἐστι καὶ ἐνεργὴς καὶ παντοδύναμος, ὁ δὲ τρόπος ἀνεξερεύνητος. οὐ χεῖρον δὲ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ὥσπερ φυσικῶς διὰ τῆς βρώσεως ὁ ἄρτος, καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ

ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν κατὰ τὸν θεῖον Ματθαῖον, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. ὁ δὲ σκοπὸς τίς, καὶ τὸ τέλος τῆς παραδόσεως τῆσδε; ἡ μετουσία χριστοῦ, καὶ ζωὴ ἐν χριστῷ τῶν μετεχόντων αἰώνιος. ἐάν τις γάρ φησι, φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ, ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· καὶ, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ πάλιν, ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ· καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατὴρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα· καὶ, ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ· τὴν γὰρ αὐτοῦ σάρκα ὡς δέλεαρ ἐν ἀγκίστρῳ περιτιθέμενος, τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει, τὸν μὲν ὄφιν καθεῖλκεν, ἡμᾶς δὲ ἀνάγει· βαβαὶ ὡς φρικτὸν καὶ φοβερὸν τὸ μυστήριον. ὁ παραδεδωκὼς τοῦτο, θεός ἐστι, διὰ φιλανθρωπίαν καὶ ἄνθρωπος γενόμενος, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν καὶ θάνατον προερχόμενος, ἵνα τὸν ὑπόδικον τῷ θανάτῳ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἄνθρωπον τοῦ θανάτου ἐξέληται. αἰτία δὲ τῆς παραδόσεως, ἡ τῆς μεγάλης ταύτης εὐεργεσίας ἀνάμνησις· σῶμα καὶ αἷμα χριστοῦ, τὰ τελούμενα· τῆς τελετῆς τέλος, μετουσία χριστοῦ, καὶ ζωὴ αἰώνιος· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῶν μετεχόντων ἐκθέωσις, ὡς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος μεγαλοφώνως βοᾷ, τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ ἐστίν; εἶτα ἐπάγει καὶ λογισμὸν, πῶς γενόμεθα σῶμα χριστοῦ, καί φησι· τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ ἐστίν; ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν· τί γάρ ἐστι, φησὶν, ὁ ἄρτος; δηλονότι σῶμα χριστοῦ· τί δὲ γίνονται οἱ μεταλαμβάνοντες; δηλονότι σῶμα χριστοῦ· μετέχοντες γὰρ τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ καὶ ἡμεῖς, ἐκεῖνο γινόμεθα· ἐπειδὴ γὰρ ἡ πᾶσα ἡμῶν σὰρξ ἐφθάρη ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἐδέησεν ἡμῖν σαρκὸς νέας. τίς οὖν οὕτω θρασὺς καὶ πολύτολμος, ὡς καινοτομεῖν τὴν παράδοσιν, καὶ παραχαράττειν τὸ μυστήριον, καὶ ἀθετεῖν οὕτω τὰ παραδοθέντα τε καὶ μυηθέντα; ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, φησὶν ὁ ἀπόστολος, χωρὶς οἰκτιρμῶν, ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν, ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖ χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος καθυβρίσας. ἀλλὰ τίς ὁ καταπατῶν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ τἆλλα τὰ εἰρημένα κατηγορούμενος; ἢ δῆλον, ὡς ὁ τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ τῆς ἀχαριστίας ἀθετῶν, καὶ μὴ ἀποδεχόμενος, καὶ τὴν τοῦ ἀψευδοῦς στόματος παράδοσίν τε καὶ ἔνταλμα ἐξουθενίζων; τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου εἰπόντος, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου· καὶ, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. τί διστάζεις; τί τῷ παντοδυνάμῳ ἀδυναμίαν περιάπτεις; οὐκ αὐ-

τὸς

πῶς ἐστιν ὁ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγών, ὁ εἷς τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων σαρκωθεὶς, καὶ ὁ τὸν ἄρτον εἰς τὸ αὐτοῦ σῶμα μεταβάλλεσθαι προστάττων; ἢ πάλιν ζητεῖς αἰτίαν καὶ τάξιν φύσεως τῆς τοῦ ἄρτου μεταβολῆς εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα, καὶ τοῦ ὕδατος καὶ οἴνου εἰς αἷμα· ἐπεὶ ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον καὶ νοῦν καὶ ἔννοιαν ἐκ παρθένου ἐτέχθη; ἀπιστήσεις ἄρα καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ ἀνάληψιν, καὶ τἄλλα τοῦ Χριστοῦ θαύματα ὑπὲρ φύσιν καὶ νοῦν καὶ ἔννοιαν ὄντα. τοῦτο δέ ἐστιν, ὅτι τὸν Χριστὸν, οὐ θεὸν ἀληθινὸν καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ ὁμολογεῖς, ἀλλ' ἀφανίζεις, μᾶλλον δὲ ἰουδαΐζεις. ἀλλ' ἴσως πάλιν ἀμφιβάλλεις καὶ ἀπιστεῖς, ὅτι οὐχ ὁρᾷς σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλ' ἄρτον καὶ οἶνον· περὶ οὗ εἰδέναι σε χρὴ ἀχάριστε καὶ ἀγνώμον περὶ τὸν εὐεργέτην, ὅτι ὁ τὰ πάντα εἰδὼς θεὸς, φιλανθρωπότατος ὢν, οἰκονομικῶς τοῦτο ἐποίησε, τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνων, ἵνα μὴ ἀποστρέφωνται οἱ πολλοὶ τὸν ἀρραβῶνα τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ δυσχεραίνωσι, σάρκα καὶ αἷμα βλέποντες. διὸ διὰ τῶν συνηθεστέρων τῆς φύσεως τοῦτο γίνεσθαι ἠβουλήθη, συζεύξας αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ θεότητα, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου εἰπὼν καὶ, λάβετε, φάγετε, καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ πάλιν, ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· καὶ, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. διὰ τοῦτο αὐτῷ πιστεύοντες, οὕτω προσφέρομεν ἄρτον τέλειον, ζῶντα, εἴτουν σῶμα Χριστοῦ τέλειον, καὶ μετὰ τὸ πάθος διαμεμενηκὸς καὶ ὁλόκληρον· οὐδὲ γὰρ ὀστοῦν αὐτοῦ συνετρίβη· καὶ τῆς θείας ζωῆς ἀχώριστον. τοῦτον δὴ αὐτὸς ὁ πρῶτος ἡμῶν καὶ μέγας ἀρχιερεὺς καὶ θύτης καὶ θῦμα τοῖς οἰκείοις μύσταις παρέδωκεν· αὐτοί τε πάλιν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται τοῦ λόγου καὶ ὑπηρέται, τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, παρέδωσαν· πάντες μὲν τῇ ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅπου καὶ ὁ θεῖος Ἰάκωβος ὁ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τὴν μυστικὴν καὶ ἀναίμακτον λειτουργίαν ἐξέθετο· Πέτρος δὲ καὶ Παῦλος, τῇ ἐν Ἀντιοχείᾳ· Παῦλος δὲ ἰδίως, καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· Μάρκος δὲ, τῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας, τῇ ἐν Ἀσίᾳ τε καὶ Εὐρώπῃ· καὶ πάντες τῇ πανταχοῦ ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς συγγραφείσης τῷ ἱερῷ Κλήμεντι λειτουργίας παραδεδώκασιν· ἐν ᾗ ταῦτα οὕτω ῥητῶς κεῖται· Μεμνημένοι οὖν ὧν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν, εὐχαριστοῦμέν σοι θεὲ παντοκράτορ, οὐχ ὅσον ὀφείλομεν, ἀλλ' ὅσον δυνάμεθα, καὶ τὴν διάταξιν αὐτοῦ πληροῦμεν· ἐν ᾗ γὰρ νυκτὶ παρεδίδετο, λαβὼν ἄρτον ταῖς ἁγίαις καὶ ἀμώμοις αὐτοῦ χερσὶ, καὶ ἀναβλέψας πρὸς σε τὸν θεὸν αὐτοῦ καὶ πατέρα, καὶ κλάσας, ἔδωκεν ἡμῖν, εἰπών· λάβετε ἐξ αὐτοῦ, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ περὶ πολλῶν

φιωτάτας ἐννοίας, καὶ τῆς ἀκροτάτης καθάρσεως ἐν τοῖς αὐτὴν προεπισκόποις ἀκριβασμοῖς, καὶ ταῖς δικαιοτάταις καὶ ἀδεκάστοις κρίσεσιν ἐξεταζομένης. οὕτω τοῖς θείοις ὁ ἱεράρχης ἑνοῦται, καὶ τὰς ἱερὰς θεουργίας ὑμνήσας, ἱερουργεῖ τὰ θειότατα, καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα. Τίνας μὲν εἶναι τὰς εἰς ἡμᾶς θεουργίας φαμὲν, ἑξῆς ἀφηγητέον ὅση δύναμις. οὐ γὰρ πάσας ὑμνεῖν ἱκανὸς ἐγὼ, μή τι γε σαφῶς εἰδέναι καὶ ἑτέροις μυσταγωγεῖν. ὅσα δὲ πρὸς τῶν ἐνθέων ἱεραρχῶν ἀκολούθως τοῖς λογίοις ὑμνεῖται, καὶ ἱερουργεῖται, ταῦτα ὡς ἡμῖν ἐφικτὸν ἐροῦμεν, τὴν ἱεραρχικὴν ἐπίπνοιαν ἀρωγὸν ἐπικαλεσάμενοι. τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἀρχῆθεν ἀπὸ τῶν θείων ἀγαθῶν ἀνοήτως ἐξολισθήσασαν, ἡ πολυπαθεστάτη ζωὴ διαδέχεται, καὶ τὸ τοῦ φθοροποιοῦ θανάτου πέρας. ἀκολούθως γὰρ ἡ τῆς ὄντως ἀγαθότητος ὀλέθριος ἀποστασία, καὶ τῆς ἱερᾶς ἐν παραδείσῳ νομοθεσίας ὑπερβασία, τὸν ἐξοιστρήσαντα τοῦ ζωοποιοῦ ζυγοῦ ταῖς κλίσεσι τοῦ ἐναντίου καὶ δυσμενέσιν ἀπάταις, τοῖς ἐναντίοις τῶν θείων ἀγαθῶν οἰκείαις ῥοπαῖς παραδέδωκεν. ἔνθεν ἐλεεινῶς, ἀντὶ μὲν αἰωνίου τὸ θνητὸν ἀντηλλάξατο. τὴν δὲ οἰκείαν ἀρχὴν ἐν φθαρτικαῖς ἐσχηκυῖα γενέσεσιν, ἐπὶ τὸ τῆς ἀρχῆς κατάλληλον εἰκότως ἤγετο πέρας. ἀλλὰ καὶ τῆς θείας καὶ ἀναγωγοῦ ζωῆς ἐθελουσίως ἀποπεσοῦσα, πρὸς τὴν ἐναντίαν ἐσχατιὰν ἠνέχθη, τὴν πολυπαθεστάτην ἀλλοίωσιν. πλανωμένη τε καὶ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, τῆς ἐπὶ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν, ἐκτετραμμένη, καὶ ταῖς ὀλεθρίαις καὶ κακεργάτισιν ὑποταττομένη πληθύσιν, ἐλάνθανεν, οὐ θεοῖς, οὐδὲ φίλοις, ἀλλὰ δυσμενέσι θεραπεύουσα. τῶν δὲ ἀφειδῶς αὐτῇ κατὰ τὸ οἰκεῖον ἀπηνὲς ἀποχρησαμένων, εἰς ἀνυπαρξίας οἰκτρῶς ἐκπεπτώκει καὶ ἀπωλείας κίνδυνον. ἡ δὲ τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος ἀπειροτάτη φιλανθρωπία, καὶ τὴν αὐτουργὸν ἡμῶν ἀγαθοπρεπῶς οὐκ ἀπηνήνατο πρόνοιαν. ἀλλ' ἐν ἀληθεῖ μετοχῇ τῶν καθ' ἡμᾶς γενομένη πάντων ἀναμαρτήτως, καὶ πρὸς τὸ ταπεινὸν ἡμῶν ἑνοποιηθεῖσα μετὰ τῆς τῶν οἰκείων ἀσυγχύτου καὶ ἀλωβήτου παντελῶς ἕξεως, τὴν πρὸς αὐτὴν ἡμῖν κοινωνίαν ὡς ὁμογενέσι λοιπὸν ἐδωρήσατο, καὶ τῶν οἰκείων ἀνέδειξε μετόχους καλῶν, τῆς μὲν ἀποστατικῆς πληθύος, ὡς ἡ κρυφία παράδοσις ἔχει, τὸ καθ' ἡμῶν καταλύσασα κράτος, οὐ κατὰ δύναμιν ὡς ὑπερισχύσασα, κατὰ δὲ τὸ μυστικῶς ἡμῖν παραδοθὲν λόγιον, ἐν κρίσει καὶ δικαιοσύνῃ. τὰ καθ' ἡμᾶς δὲ πρὸς τοὐναντίον ἄπαν, ἀγαθουργῶς μετασκευάσασα. τὸ μὲν γὰρ κατὰ νοῦν ἡμῶν ἀλαμπὲς, ἐνέπλησεν ὀλβίου καὶ θειοτάτου φωτὸς, καὶ τοῖς θεοειδέσιν ἐκόσμησε τὸ ἀειδὲς κάλλεσι. τὸ δὲ τῆς ψυχῆς οἰκητήριον, ἐν παντελεῖ σωτηρίᾳ τῆς ὅσον οὔπω καταπεσούσης ἡμῶν οὐσίας, ἐναγεστάτων παθῶν καὶ φθοροποιῶν μολυσμῶν ἠλευθέρωσεν, ἀναγωγὴν ἡμῖν ὑπερκόσμιον ὑποδείξασα, καὶ πολιτείαν ἔνθεον ἐν ταῖς πρὸς αὐτὴν ἡμῶν ἱεραῖς κατὰ τὸ δυνατὸν ἀφομοιώσεσι. τὸ θεομίμητον δὲ πῶς ἂν ἡμῖν ἑτέρως ἐγγένοι-

το, μὴ τῆς τῶν ἱερωτάτων θεουργιῶν μνήμης ἀνανεουμένης ἀεὶ ταῖς ἱεραρχικαῖς ἱερολογίαις τε καὶ ἱερουργίαις, τοῦτο ποιοῦμεν ὡς τὰ λόγια φησὶν, εἰς τὴν αὐτῆς ἀνάμνησιν. ἔνθεν ὁ θεῖος ἱεράρχης ἐπὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου καταστὰς, ὑμνεῖ τὰς ἱερὰς θεουργίας Ιησοῦ, τῆς θειοτάτης ἡμῶν προνοίας, ἃς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν εὐδοκίᾳ τοῦ παναγεστάτου πατρὸς ἐν πνεύματι ἁγίῳ κατὰ τὸ λόγιον ἐτελείωσεν. ὑμνήσας δὲ, καὶ τὴν σεβασμίαν αὐτῶν καὶ νοητὴν θεωρίαν ἐν νοητοῖς ὀφθαλμοῖς ἐποπτεύσας, ἐπὶ τὴν συμβολικὴν αὐτῶν ἱερουργίαν ἔρχεται, καὶ τοῦτο θεοπαραδότως· ὅθεν εὐλαβῶς τε ἅμα καὶ ἱεραρχικῶς μετὰ τοὺς ἱεροὺς τῶν θεουργιῶν ὕμνους, ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ἱερουργίας ἀπολογεῖται, πρότερον ἱερῶς πρὸς αὐτὸν ἀναβοῶν, Σὺ εἶπας, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· εἶτα τῆς θεομιμήτου ταύτης ἱερουργίας ἄξιος αἰτήσας γενέσθαι, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν Χριστὸν ἀφομοιώσει τὰ θεῖα τελέσαι, καὶ διαδοῦναι παναγίως, καὶ τοὺς τῶν ἱερῶν μεθέξοντας, ἱεροπρεπῶς μετασχεῖν, ἱερουργεῖ τὰ θειότατα. καὶ ὑπ᾽ ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα διὰ τῶν ἱερῶν προκειμένων συμβόλων· τὸν γὰρ ἐγκεκαλυμμένον καὶ ἀδιαίρετον ἄρτον ἀνακαλύψας, καὶ εἰς πολλὰ διελὼν, καὶ τὸ ἑνιαῖον τοῦ ποτηρίου πᾶσι καταμερίσας, συμβολικῶς τὴν ἑνότητα πληθύνει καὶ διανέμει, παναγεστάτην ἐν τούτοις ἱερουργίαν τελῶν. τὸ γὰρ ἓν καὶ ἁπλοῦν καὶ κρύφιον Ιησοῦ τοῦ θεαρχικωτάτου λόγου, τῇ καθ᾽ ἡμᾶς ἐνανθρωπήσει πρὸς τὸ σύνθετόν τε καὶ ὁρατὸν ἀναλλοιώτως ἀγαθότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ προελήλυθε, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἡμῶν ἑνοποιὸν κοινωνίαν, ἀγαθουργῶς διεπραγματεύσατο, τὰ καθ᾽ ἡμᾶς ταπεινὰ, τοῖς θειοτάτοις αὐτοῦ κατ᾽ ἄκρον ἑνώσας, εἴπερ καὶ ἡμεῖς ὡς μέλη σώματος συναρμολογηθῶμεν αὐτῷ κατὰ τὸ ταὐτὸν τῆς ἀμωμήτου καὶ θείας ζωῆς, καὶ μὴ τοῖς φθοροποιοῖς πάθεσι κατανεκρωθέντες ἀνάρμοστοι καὶ ἀκόλλητοι καὶ ἀσύζωοι γενώμεθα πρὸς τὰ θεῖα μέλη καὶ ὑγιέστατα. χρὴ γὰρ ἡμᾶς εἰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐφιέμεθα κοινωνίας, εἰς τὴν θειοτάτην αὐτοῦ κατὰ σάρκα ζωὴν ἀποσκοπεῦσαι, καὶ τῇ πρὸς αὐτὴν ἀφομοιώσει τῆς ἱερᾶς ἀναμαρτησίας, εἰς τὴν θεοειδῆ καὶ ἀμώμητον ἕξιν ἀναδραμεῖν· οὕτως γὰρ ἐναρμονίως ἡμῖν τὴν πρὸς τὸ ὅμοιον κοινωνίαν δωρήσεται. Ταῦτα τοῖς ἱερῶς δρωμένοις ὁ ἱεράρχης ἐμφαίνει, τὰ μὲν ἐγκεκαλυμμένα δῶρα πρὸς τὸ ἐμφανὲς ἄγων, τὸ δὲ ἑνιαῖον αὐτῶν εἰς πολλὰ διαιρῶν, καὶ τῇ τῶν διανεμομένων πρὸς τὰ ἐν οἷς γίνεται κατ᾽ ἄκρον ἑνώσει, κοινωνοὺς αὐτῶν ἀποτελῶν τοὺς μετέχοντας· διαγράφει γὰρ ἐν τούτοις, αἰσθητῶς ὑπ᾽ ὄψιν ἄγων Ιησοῦν τὸν Χριστὸν, τὴν νοητὴν ἡμῶν ὡς ἐν εἰκόσι ζωὴν, ἐκ τοῦ κατὰ τὸ θεῖον κρυφίου τῇ παντελεῖ καὶ ἀσυγχύτῳ καθ᾽ ἡμᾶς ἐνανθρωπήσει, φιλανθρώπως ἐξ ἡμῶν εἰδοποιούμενον· καὶ πρὸς τὸ μεριστὸν ἡμῶν ἀναλλοιώτως ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν ἑνὸς προϊόντα· καὶ διὰ τῆς ἀγαθουργοῦ ταύτης φιλανθρωπίας, εἰς μετουσίαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων

ἀγαθῶν καλοῦντα· τὸ δ' ἀνθρώπινον φῦλον, εἴπερ ἐνωθῶμεν αὐτῷ τῇ θειοτάτῃ ζωῇ τῇ πρὸς αὐτὴν ἡμῶν κατὰ δύναμιν ἀφομοιώσει, καὶ ταύτῃ πρὸς ἀλλήλας κοινωνοὶ θεοῦ καὶ τῶν θείων ἀποτελεσθησόμεθα. μεταχὼν δὲ καὶ μεταδοὺς τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας, εἰς εὐχαριστίαν ἱερὰν καταλήγει μετὰ παντὸς τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἱεροῦ πληρώματος. ἡ μετοχὴ τῆς μεταδόσεως ἡγεῖται, καὶ τῆς μυστικῆς διανεμήσεως ἡ τῶν μυστηρίων μετάληψις· αὕτη γὰρ ἡ καθολικὴ τῶν θείων εὐκοσμία καὶ τάξις, πρότερον ἐν μετουσίᾳ γενέσθαι καὶ ἀποπληρωθῆναι τὸν ἱερὸν καθηγεμόνα τῶν δι' αὐτοῦ θεόθεν ἑτέροις δωρηθησομένων· οὕτω καὶ ταῖς ἐνθέοις διδασκαλίαις οἱ τολμηρῶς ἀποκεχρημένοι πρὸ τῆς κατ' αὐτὰς πολιτείας καὶ ἕξεως, ἀνίεροι καὶ ἔκφυλοι πάντη τῆς ἱερᾶς εἰσὶ θεσμοθεσίας· ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν ἡλιακῶν μαρμαρυγῶν αἱ λεπτότεραι καὶ διειδέστεραι τῶν οὐσιῶν, πρῶται τῆς εἰσρεούσης αὐγῆς ἀποπληρούμεναι, τὸ κατὰ πολὺ ἑαυτῶν ὑπερχεόμενον φῶς, εἰς τὰς μετ' αὐτὰς ἡλιοειδῶς ἐποχετεύουσιν· οὕτω καὶ θείου παντὸς οὐ τολμητέον ἑτέροις ἡγήσασθαι τὸν μὴ κατὰ πᾶσαν ἕξιν αὐτοῦ γεγονότα θεοειδέστατον, καὶ πρὸς τῆς θείας ἐπιπνοίας καὶ κρίσεως ἁρμοστὴν ἀναδεδειγμένον. ἐν τούτοις ἡ πᾶσα τῶν ἱερέων διακόσμησις ἱεραρχικῶς συναχθεῖσα, καὶ τοῖς θειοτάτοις κοινωνήσασα, μετ' εὐχαριστίας ἱερᾶς καταλήγει, τὰς τῶν θεουργιῶν ἀναλόγως ἐπιγνοῦσα καὶ ὑμνήσασα χάριτας. ὥστε οἱ τῶν θείων ἀμέτοχοι καὶ ἀγνῶτες, οὐκ ἂν εἰς εὐχαριστίαν ἀφίκοιντο, καίτοι κατ' οἰκείαν φύσιν ἀξίων οὐσῶν εὐχαριστεῖσθαι τῶν θειοτάτων δωρεῶν. ἀλλ' ὅπερ ἔφην, οὐδὲ προσβλέψαι ποτὲ τοῖς θείοις δώροις ἐκ τῆς ἐπὶ τὰ χείρω νεύσεως ἐθελήσαντες, ἀχάριστοι πρὸς τὰς ἀπείρους τῶν θεουργιῶν διαμεμενήκασι χάριτας. γεύσασθε, φησὶ τὰ λόγια, καὶ ἴδετε. τῇ γὰρ ἱερᾷ τῶν θείων μυήσει τὰς μεγαλοδώρους αὐτῶν οἱ μυούμενοι χάριτας ἐπιγνώσονται, καὶ τὸ θειότατον αὐτῶν ὕψος καὶ μέγεθος ἐν τῇ μεθέξει πανιέρως ἐποπτεύοντες, τὰς ὑπερουρανίους εὐχαρίστως ὑμνήσουσι τῆς θεαρχίας ἀγαθουργίας.

ΕΚ

ΕΚ ΤΗΣ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ,

ἀπολογίας ὑπὲρ χριστιανῶν, περὶ λειτουργίας.

ΗΜΕΙΣ δὲ μετὰ τὸ οὕτως λοῦσαι τὸν πεπεισμένον, καὶ συγκατατεθειμένον, ἐπὶ τοὺς λεγομένους ἀδελφοὺς ἄγομεν, ἔνθα συνηγμένοι εἰσί, κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι ὑπέρ τε ἑαυτῶν καὶ τοῦ φωτισθέντος, καὶ ἄλλων πανταχοῦ πάντων εὐτόνως, ὅπως καταξιωθῶμεν τὰ ἀληθῆ μαθόντες, καὶ δι' ἔργων ἀγαθοὶ πολιτευταί, καὶ φύλακες τῶν ἐντεταλμένων εὑρεθῆναι, ὅπως τὴν αἰώνιον σωτηρίαν σωθῶμεν, ἀλλήλους φιλήματι ἀσπαζόμεθα, παυσάμενοι τῶν εὐχῶν. ἔπειτα προσφέρεται τῷ προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κράματος. καὶ οὗτος λαβών, αἶνον καὶ δόξαν τῷ πατρὶ τῶν ὅλων διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἀναπέμπει· καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ, ἐπὶ πολὺ ποιεῖται· οὗ συντελέσαντος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν, πᾶς ὁ παρὼν λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων, ἀμήν. τὸ δὲ ἀμὴν τῇ ἑβραΐδι φωνῇ, τὸ γένοιτο σημαίνει. εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος, καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι, διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. καὶ ἡ τροφὴ αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριστία, ἧς οὐδενὶ ἄλλῳ μετασχεῖν ἐξόν ἐστιν, ἢ τῷ πιστεύοντι ἀληθῆ εἶναι τὰ δεδιδαγμένα ὑφ' ἡμῶν, καὶ λουσαμένῳ τὸ ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ἀναγέννησιν λουτρόν, καὶ οὕτως βιοῦντι ὡς ὁ χριστὸς παρέδωκεν. οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν· οὕτω καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. οἱ γὰρ ἀπόστολοι ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν, ἃ καλεῖται εὐαγγέλια, οὕτως παρέδωκαν, ἐντετάλθαι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν, λαβόντα ἄρτον, εὐχαριστήσαντα εἰπεῖν, Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἀνάμνησίν μου, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου· καὶ τὸ ποτήριον ὁμοίως λαβόντα καὶ εὐχαριστήσαντα εἰπεῖν, Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, καὶ μόνοις αὐτοῖς μεταδοῦναι. ὅπερ καὶ ἐν τοῖς τοῦ μίθρα μυστηρίοις παρέδωκαν γίνεσθαι, μιμησάμενοι οἱ πονηροὶ δαίμονες· ὅτι γὰρ ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος τίθεται ἐν ταῖς τοῦ μυουμένου τελεταῖς μετ' ἐπιλόγων τινῶν, ἢ ἐπίστασθε, ἢ μα-

θεῖν δύνασθε. ἡμεῖς δὲ μετὰ ταῦτα λοιπὸν ἀεὶ τούτων ἀλλήλους ἀναμιμνήσκομεν· καὶ οἱ ἔχοντες, τοῖς λειπομένοις πᾶσιν ἐπικουροῦμεν, καὶ σύνεσμεν ἀλλήλοις ἀεί. ἐπὶ πᾶσί τε οἷς προσφερόμεθα, εὐλογοῦμεν τὸν ποιητὴν τῶν πάντων διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ διὰ πνεύματος τοῦ ἁγίου. καὶ τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένῃ ἡμέρᾳ, πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγρούς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται, καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων, ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκεται μέχρις ἐγχωρεῖ. εἶτα παυσαμένου τοῦ ἀναγινώσκοντος, ὁ προεστὼς διὰ λόγου τὴν νουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται· ἔπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες, καὶ εὐχὰς πέμπομεν· καὶ ὡς προέφημεν, παυσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς, ἄρτος προσφέρεται καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ· καὶ ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας ὅση δύναμις αὐτῷ ἀναπέμπει, καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τὸ ἀμήν. καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι, κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, ὃ βούλεται δίδωσι· καὶ τὸ συλλεγόμενον, παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον, ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι, καὶ τοῖς παρεπιδήμοις οὖσι ξένοις, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι κηδεμὼν γίνεται. τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν, κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα· ἐπεὶ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ᾗ ὁ θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην τρέψας, κόσμον ἐποίησε· καὶ Ἰησοῦς χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη. τῇ γὰρ πρὸ τῆς κρονικῆς ἐσταύρωσαν αὐτὸν· καὶ τῇ μετὰ τὴν κρονικὴν, ἥτις ἐστὶν ἡλίου ἡμέρα, φανεὶς τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ μαθηταῖς, ἐδίδαξε ταῦτα· ἅπερ εἰς ἐπίσκεψιν καὶ ὑμῖν ἀνεδώκαμεν.

ΤΟΥ̃ ἘΝ ἉΓΊΟΙΣ ΠΑΤΡῸΣ ἩΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ἈΡΧΙΕΠΙ-σκόπου Νύσης, ὅτι ὁ ἁγιαζόμενος ἄρτος, εἰς σῶμα τοῦ θεοῦ λόγου μεταποιεῖται, καὶ ὅτι ἐπάναγκες τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει αὐτοῦ μεταλαμβάνειν.

ΩΣΠΕΡ οἱ δηλητήριον δι' ἐπιβουλῆς λαβόντες, ἄλλῳ φαρμάκῳ τὴν φθοροποιὸν δύναμιν ἔσβεσαν· χρὴ δὲ καθ' ὁμοιότητα τοῦ ὀλεθρίου καὶ τὸ ἀλεξητήριον ἐντὸς τῶν ἀνθρωπίνων γίνεσθαι σπλάγχνων, ὡς ἂν δι' ἐκείνων ἐφ' ἅπαν καταμερισθείη τὸ σῶμα ἡ τοῦ βοηθοῦντος δύναμις· οὕτω τοῦ διαλύοντος τὴν φύσιν ἡμῶν ἀπογευσάμενοι, πάλιν ἀναγκαίως καὶ τοῦ συνάγοντος τὸ διαλελυμένον ἐπεδεήθημεν· ὡς ἂν ἐν ἡμῖν γενόμενον τὸ τοιοῦτον ἀλεξητήριον, τὴν προεντεθεῖσαν τῷ σώματι τοῦ δηλητηρίου βλάβην, διὰ τῆς οἰκείας ἀντιπαθείας ἀπώσοιτο. τί οὖν ἐστὶ τοῦτο. οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἐκεῖνο τὸ σῶμα, ὃ τοῦ τε θανάτου κρεῖττον ἐδείχθη, καὶ τῆς ζωῆς ἡμῖν κατήρξατο· καθάπερ γὰρ μικρὰ ζύμη, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος, ὅλον τὸ φύραμα πρὸς ἑαυτὴν ἐξομοιοῖ· οὕτω τὸ ἀθανατισθὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ σῶμα, ἐν τῷ ἡμετέρῳ γενόμενον, ὅλον πρὸς ἑαυτὸ μεταποιεῖ τε καὶ μετατίθησιν· ὡς γὰρ τῷ φθοροποιῷ πρὸς τὸ ὑγιαῖνον ἀναμιχθέντι ἅπαν τὸ ἀνακραθὲν συνηχρείωται· οὕτω καὶ τὸ ἀθάνατον σῶμα ἐν τῷ ἀναλαβόντι αὐτὸ γενόμενον, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τὸ πᾶν μετεποίησεν. ἀλλὰ μὴν οὐκ ἔστιν ἄλλως ἐντός τι γίνεσθαι τοῦ σώματος, εἰ μὴ διὰ βρώσεως ἢ πόσεως τοῖς σπλάγχνοις καταμιγνύμενον. οὐκοῦν ἐπάναγκες κατὰ τὸ δυνατὸν τῇ φύσει τρόπον, τὴν ζωοποιὸν δύναμιν τῷ σώματι δέξασθαι· μόνου δὲ τοῦ θεοδόχου σώματος ἐκείνου, ταύτην δεξαμένου τὴν χάριν· ἄλλως δὲ δειχθέντος μὴ εἶναι δυνατὸν ἐν ἀθανασίᾳ γίνεσθαι τὸ ἡμέτερον σῶμα, εἰ μὴ διὰ τῆς πρὸς τὸ ἀθάνατον κοινωνίας, ἐν μετουσίᾳ τῆς ἀφθαρσίας γενόμενον, σκοπῆσαι προσήκει, πῶς ἐγένετο δυνατὸν τὸ ἓν ἐκεῖνο σῶμα, ταῖς τοσαύταις τῶν πιστῶν μυριάσι κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εἰσαεὶ καταμεριζόμενον ὅλον ἑκάστου διὰ τοῦ μέρους γίνεσθαι, καὶ αὐτὸ μένειν ἐφ' ἑαυτοῦ ὅλον. οὐκοῦν ὡς ἂν πρὸς τὸ ἀκόλουθον ἡμῖν ἡ πίστις βλέπουσα μηδεμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ προκειμένου νοήματος ἔχοι, μικρόν τι προσήκει παρασχολῆσαι τὸν λόγον εἰς τὴν φυσιολογίαν τοῦ σώματος· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι ἡ τοῦ σώματος ἡμῶν φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐν ἰδίᾳ τινὶ ὑποστάσει, ζωὴν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιρρεούσης αὐτῇ δυνάμεως συνέχει τε ἑαυτήν, καὶ ἐν τῷ εἶναι μένει, ἀπαύστῳ κινήσει τό, τε λεῖπον πρὸς ἑαυτὴν ἐφελκομένη, καὶ τὸ περιττεῦον ἀπωθουμένη· ἡ δὲ δύναμις αὕτη, τροφὴ καὶ ἔστι καὶ λέγεται· ἔστι δὲ, οὐχ ἡ αὐτὴ πᾶσι τοῖς τρεφομένοις σώμασιν, ἀλλά τις κατάλληλος πα-

ἐπὶ τοῦ τὴν φύσιν οἰκονομοῦντος ἀποκεκλήρωται. τοῖς μὲν γὰρ τῶν ζώων ῥιζορυχοῦντα τρέφεται· ἑτέροις δὲ ἐστὶν ἡ πόα τρόφιμος. τισὶ δὲ τροφή, σάρκες εἰσίν. ἀνθρώπῳ δὲ κατὰ τὸ προηγούμενον, ἄρτος. εἰς δὲ τὴν τοῦ ὑγροῦ διαμονήν τε καὶ συντήρησιν ποτὸν γίνεται, οὐχ αὐτὸ μόνον τὸ ὕδωρ, ἀλλ᾽ οἴνῳ πολλάκις ἐφηδυνόμενον, πρὸς τὴν τοῦ ἐν ἡμῖν θερμοῦ συμμαχίαν. οὐκοῦν ὁ πρὸς ταῦτα βλέπων, δυνάμει πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ ἡμετέρου σώματος βλέπει· ἐν ἐμοὶ γὰρ ἐκεῖνα γινόμενα, αἷμα καὶ σῶμα γίνεται, καταλλήλως διὰ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως πρὸς τὸ τοῦ σώματος εἶδος τῆς τροφῆς μεθισταμένης. τούτων ἡμῖν τοῦτον διευκρινηθέντων τὸν τρόπον, ἐπαναληπτέον πάλιν πρὸς τὰ προκείμενα τὴν διάνοιαν. ἐζητεῖτο γάρ, πῶς τὸ ἓν ἐκεῖνο σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πᾶσαν ζωοποιεῖ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἐν ὅσοις ἡ πίστις ἐστί, πρὸς πάντας μεριζόμενον, καὶ αὐτὸ οὐ μειούμενον. τάχα τοίνυν ἐγγὺς τοῦ εἰκότος λόγου γινόμεθα. εἰ γὰρ παντὸς σώματος ἡ ὑπόστασις ἐκ τῆς τροφῆς γίνεται, αὕτη δὲ βρῶσις καὶ πόσις ἐστίν· ἔστι δὲ ἐν μὲν τῇ βρώσει ἄρτος, ἐν δὲ τῇ πόσει ὕδωρ ἐφηδυσμένον τῷ οἴνῳ· ὁ δὲ τοῦ θεοῦ λόγος, τῇ ἀνθρωπίνῃ συνανεκράθη φύσει· καὶ ἐν τῷ σώματι τῷ ἡμετέρῳ γενόμενος, οὐκ ἄλλην τινὰ παρεκαινοτόμησε τῇ φύσει τὴν σύστασιν, ἀλλὰ διὰ τῶν συνήθων τε καὶ καταλλήλων ἔδωκε τῷ καθ᾽ ἑαυτὸν σώματι τὴν διαμονήν, βρώσει καὶ πόσει περικρατῶν τὴν ὑπόστασιν· ἡ δὲ βρῶσις, ἄρτος ἦν. ὥσπερ οὖν ἐφ᾽ ἡμῶν, καθὼς ἤδη εἴρηται, ὁ τὸν ἄρτον ἰδών, τρόπον τινὰ, τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον βλέπει· ὅτι ἐν τούτῳ ἐκεῖνος γενόμενος, τοῦτο γίνεται· οὕτω κἀκεῖνο τὸ θεοδόχον σῶμα τὴν τροφὴν τοῦ ἄρτου παραδεξάμενον, λόγῳ τινὶ ταὐτὸν ἦν ἐκείνῳ, τῆς τροφῆς, καθὼς εἴρηται, πρὸς τὴν τοῦ σώματος φύσιν μεθισταμένης· τὸ γὰρ πάντων ἴδιον, καὶ ἐπ᾽ ἐκείνης τῆς σαρκὸς ὡμολογήθη, ὅτι ἄρτῳ τὸ σῶμα κἀκεῖνο διεκρατεῖτο· τὸ δὲ σῶμα τῇ ἐνοικήσει τοῦ θεοῦ λόγου πρὸς τὴν θεϊκὴν ἀξίαν μετεποιήθη. καλῶς οὖν καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ ἁγιαζόμενον ἄρτον, εἰς σῶμα τοῦ θεοῦ λόγου μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν. καὶ γὰρ ἐκεῖνο τὸ σῶμα, ἄρτος τῇ δυνάμει ἦν· ἡγιάσθη δὲ τῇ ἐπισκηνώσει τοῦ λόγου τοῦ σκηνώσαντος ἐν τῇ σαρκί. οὐκοῦν ὅθεν ὁ ἐν ἐκείνῳ τῷ σώματι μεταποιηθεὶς ἄρτος, εἰς θείαν μετέστη δύναμιν, διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ νῦν τὸ ἴσον γίνεται· ἐκεῖ τε γὰρ ἡ τοῦ λόγου χάρις ἅγιον ἐποίει τὸ σῶμα, ᾧ ἐκ τοῦ ἄρτου ἡ σύστασις ἦν, καὶ τρόπον τινὰ καὶ αὐτὸ ἄρτος ἦν. ἐνταῦθά τε ὡσαύτως ὁ ἄρτος, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως· οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γενέσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ᾽ εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα διὰ τοῦ λόγου ποιούμενος, καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. πάσης δὲ σαρκὸς καὶ διὰ τοῦ ὑγροῦ τρεφομένης· οὐ γὰρ ἂν δίχα τῆς πρὸς τοῦτο συζυγίας τὸ ἐν ἡμῖν γεῶδες πρὸς τὸ ζῆν δυναμοῖτο· ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς στερρᾶς τε καὶ ἀντιτύπου τροφῆς τὸ στερρὸν τοῦ σώματος ὑποστηρίζομεν· τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ τῷ

ὑγρῷ

ὑγρῷ τὴν παραθήκην ἐκ τῆς ὁμογενοῦς ποιούμεθα φύσεως. ὅπερ δὴ ἡμῖν γινόμενον, διὰ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως ἐξαιματοῦται· καὶ μάλιστά γε εἰ διὰ τοῦ οἴνου λάβοι τὴν δύναμιν πρὸς τὴν εἰς τὸ θερμὸν μεταποίησιν. ἐπεὶ οὖν καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἡ θεοδόχος ἐκείνη σὰρξ πρὸς τὴν σύστασιν ἑαυτῆς προσεδέξατο· ὁ δὲ φανερωθεὶς θεὸς διὰ τοῦτο κατέμιξεν ἑαυτὸν τῇ ἐπικήρῳ φύσει, ἵνα τῇ τῆς θεότητος κοινωνίᾳ συναποθεωθῇ τὸ ἀνθρώπινον· τούτου χάριν πᾶσι τοῖς πεπιστευκόσι τῇ οἰκονομίᾳ τῆς χάριτος, ἑαυτὸν ἐνσπείρει διὰ τῆς σαρκὸς, ἧς ἡ σύστασις ἐξ οἴνου τε καὶ ἄρτου ἐστὶ, τοῖς σώμασι τῶν πεπιστευκότων κατακιρνάμενος, ὡς ἂν τῇ πρὸς τὸ ἀθάνατον ἑνώσει, καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀφθαρσίας μέτοχος γένοιτο. ταῦτα δὲ δίδωσι τῇ τῆς εὐλογίας δυνάμει πρὸς ἐκεῖνο μεταστοιχειώσας τῶν φαινομένων τὴν φύσιν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑσκηνοῦ, ὅτι ὁ ἱερουργούμενος ἄρτος καὶ οἶνος, οὐκ ἔστι τύπος τοῦ κυριακοῦ σώματος, ἀλλ᾽ αὐτὸ ἐκεῖνο ἀληθῶς τὸ ἴδιον σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

Ὁ ΑΓΑΘΟΣ καὶ πανάγαθος θεὸς, ὁ ὑπεράγαθος, ὁ ὅλος ὢν ἀγαθότης, διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, οὐκ ἠνέσχετο μόνον εἶναι τὸ ἀγαθὸν, ἤτοι τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ὑπὸ μηδενὸς μετεχόμενον, ἀλλὰ καὶ τούτου χάριν ἐποίησε, πρῶτον μὲν, τὰς νοερὰς καὶ οὐρανίους δυνάμεις· εἶτα, τὸν ὁρατὸν καὶ αἰσθητὸν κόσμον· εἶτα, ἐκ νοεροῦ καὶ αἰσθητοῦ, τὸν ἄνθρωπον. πάντα μὲν οὖν τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ γινόμενα, κοινωνοῦσι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος κατὰ τὸ εἶναι· αὐτὸς γάρ ἐστι τοῖς πᾶσι τὸ εἶναι, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ εἰσὶ τὰ ὄντα, οὐ μόνον ὅτι αὐτὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι αὐτὰ παρήγαγεν, ἀλλ᾽ ὅτι ἡ αὐτοῦ ἐνέργεια τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ γινόμενα συντηρεῖ καὶ συνέχει· ἐκ περισσοῦ δὲ τὰ ζῶα· κατά τε γὰρ τὸ εἶναι, καὶ κατὰ τὸ ζωῆς μετέχειν, κοινωνοῦσι τοῦ ἀγαθοῦ· τὰ δὲ λογικὰ, καὶ κατὰ τὰ προειρημένα μὲν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ λογικὸν, καὶ ταῦτα μᾶλλον· οἰκειότερα γάρ πως εἰσὶ πρὸς αὐτὸν, εἰ καὶ πάντων οὗτος ὑπέρκειται ἀσυγκρίτως. ὁ μέντοι ἄνθρωπος, λογικὸς καὶ αὐτεξούσιος γινόμενος, ἐξουσίαν εἴληφεν ἀδιαλείπτως διὰ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ἑνοῦσθαι τῷ θεῷ, εἴγε διαμένοι ἐν τῷ ἀγαθῷ, τουτέστι τῇ τοῦ κτίσαντος ὑπακοῇ. ἐπεὶ τοίνυν ἐν παραβάσει τῆς τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν ἐντολῆς γέγονε, καὶ θανάτῳ καὶ φθορᾷ ὑποπέπτωκεν, ὁ ποιητὴς

καὶ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἡμῶν διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ, ὡμοιώθη ἡμῖν, κατὰ πάντα γενόμενος ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ ἡνώθη τῇ ἡμετέρᾳ φύσει. ἐπειδὴ γὰρ μετέδωκεν ἡμῖν τῆς ἰδίας εἰκόνος καὶ τοῦ ἰδίου πνεύματος, καὶ οὐκ ἐφυλάξαμεν, μεταλαμβάνει αὐτὸς τῆς πτωχῆς καὶ ἀσθενοῦς ἡμῶν φύσεως, ἵνα ἡμᾶς καθάρῃ καὶ ἀφθαρτίσῃ, καὶ μετόχους πάλιν τῆς αὐτοῦ καταστήσῃ θεότητος. ἔδει δὲ μὴ μόνον τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐν μετοχῇ γενέσθαι τοῦ κρείττονος, ἀλλὰ καὶ πάντα τὸν βουλόμενον ἄνθρωπον, καὶ δευτέραν γέννησιν γεννηθῆναι, καὶ τραφῆναι τροφὴν ξένην, καὶ τῇ γεννήσει προσφόρον, καὶ οὕτω φθάσαι τὸ μέτρον τῆς τελειότητος. διὰ μὲν οὖν τῆς αὐτοῦ γεννήσεως, ἤτοι σαρκώσεως, καὶ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως, ἠλευθέρωσε τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας τοῦ προπάτορος, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς· καὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπαρχὴ γέγονε, καὶ ὁδὸν καὶ τύπον ἑαυτὸν καὶ ὑπογραμμὸν τέθεικεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοῖς αὐτοῦ ἀκολουθήσαντες ἴχνεσι, γενώμεθα θέσει, ὅπερ αὐτός ἐστι φύσει, υἱοὶ καὶ κληρονόμοι θεοῦ, καὶ αὐτοῦ συγκληρονόμοι. ἔδωκεν οὖν ἡμῖν, ὡς ἔφην, γέννησιν δευτέραν, ἵν' ὥσπερ γεννηθέντες ἐκ τοῦ Ἀδάμ, ὁμοιώθημεν μὲν αὐτῷ, κληρονομήσαντες τὴν κατάραν καὶ τὴν φθοράν, οὕτω καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες ὁμοιωθῶμεν μὲν αὐτῷ, καὶ κληρονομήσωμεν τήν τε ἀφθαρσίαν καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. ἐπεὶ δὲ πνευματικός ἐστιν οὗτος ὁ Ἀδάμ, ἔδει καὶ τὴν γέννησιν πνευματικὴν εἶναι, ὁμοίως καὶ τὴν βρῶσιν. ἀλλ' ἐπεὶ διπλοῖ τινές ἐσμεν καὶ σύνθετοι, δεῖ καὶ τὴν γέννησιν διπλῆν εἶναι, ὁμοίως καὶ τὴν βρῶσιν σύνθετον. ἡ μὲν οὖν γέννησις ἡμῖν δι' ὕδατος καὶ πνεύματος δέδοται, φημὶ δὴ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· ἡ δὲ βρῶσις, αὐτὸς ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστός, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. μέλλων γὰρ τὸν ἑκούσιον ὑπὲρ ἡμῶν καταδέχεσθαι θάνατον, ἐν τῇ νυκτί, ᾗ παρεδίδου ἑαυτόν, διαθήκην καινὴν διέθετο τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, καὶ δι' αὐτῶν πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν. ἐν τῷ ὑπερῴῳ τοίνυν τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου σιών, τὸ παλαιὸν πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ φαγών, καὶ πληρώσας τὴν παλαιὰν διαθήκην, νίπτει τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας, σύμβολον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος παρεχόμενος. εἶτα κλάσας ἄρτον, ἐπεδίδου αὐτοῖς λέγων, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ὁμοίως δὲ λαβὼν καὶ τὸ ποτήριον ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, μετέδωκεν αὐτοῖς λέγων, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καταγγέλλετε, καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁμολογεῖτε, ἕως ἂν ἔλθῃ. εἰ τοίνυν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ζῶν ἐστὶ καὶ ἐνεργής, καὶ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος ἐποίησεν· εἰ εἶπε γενηθήτω

γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο, γενηθήτω στερέωμα καὶ ἐγένετο. εἰ τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν· εἰ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ὕδωρ τε καὶ πῦρ, καὶ ἀὴρ καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν τῷ λόγῳ κυρίου συνετελέσθησαν· καὶ τοῦτο δὴ τὸ πολυθρύλλητον ζῷον ὁ ἄνθρωπος· εἰ θελήσας αὐτὸς ὁ θεὸς λόγος ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ τῶν τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου καθαρῶν καὶ ἀμωμήτων αἱμάτων ἑαυτῷ ἀσπόρως σάρκα ὑπεστήσατο, οὐ δύναται τὸν ἄρτον ἑαυτοῦ σῶμα ποιῆσαι; καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ αἷμα; εἶπεν ἐν ἀρχῇ, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῦ ὑετοῦ γινομένου ἐξάγει τὰ ἴδια βλαστήματα τῷ θείῳ συνελαυνομένη καὶ δυναμουμένη προστάγματι. εἶπεν ὁ θεός, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ τοῦτό μου τὸ αἷμα, καὶ τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, καὶ τῷ παντοδυνάμῳ αὐτοῦ προστάγματι, ἕως ἂν ἔλθῃ γίνεται· οὕτω γὰρ εἶπεν, ἕως ἂν ἔλθῃ· καὶ γίνεται ὑετὸς τῇ καινῇ ταύτῃ γεωργίᾳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως, ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπισκιάζουσα δύναμις· ὥσπερ γὰρ πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ θεός, τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργείᾳ ἐποίησεν, οὕτω καὶ νῦν ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια, τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐργάζεται, ἃ οὐ δύναται χωρῆσαι εἰ μὴ μόνη ἡ πίστις. πῶς ἔσται μοι τοῦτο, φησὶν ἡ ἁγία παρθένος, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω· ἀποκρίνεται Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος, πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. καὶ νῦν ἐρωτᾷς, πῶς ὁ ἄρτος γίνεται σῶμα χριστοῦ· καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ, αἷμα χριστοῦ· λέγω σοι κἀγώ. πνεῦμα ἅγιον ἐπιφοιτᾷ, καὶ ταῦτα ποιεῖ τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν θεῖα μυστήρια, σῶμα χριστοῦ. ἄρτος δὲ καὶ οἶνος παραλαμβάνεται· οἶδε γὰρ ὁ θεὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν· ὡς τὰ πολλὰ γὰρ τὰ μὴ κατὰ τὴν συνήθειαν τετριμμένα ἀποστρέφεται δυσχεραίνουσα. τῇ οὖν συνήθει συγκαταβάσει κεχρημένος, διὰ τῶν συνήθων τῆς φύσεως ποιεῖ τὰ ὑπὲρ φύσιν· καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἀνθρώποις ὕδατι λούεσθαι, καὶ ἐλαίῳ χρίεσθαι, συνέζευξε τῷ ἐλαίῳ καὶ ὕδατι τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, καὶ ἐποίησεν αὐτὸ λουτρὸν ἀναγεννήσεως· οὕτως ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἀνθρώποις ἄρτον ἐσθίειν, ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ θεότητα, καὶ πεποίηκεν αὐτά, σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν, ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν γενώμεθα. σῶμά ἐστιν ἀληθῶς ἡνωμένον θεότητι, τὸ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου σῶμα· οὐχ ὅτι αὐτὸ τὸ ἀναληφθὲν σῶμα ἐξ οὐρανοῦ κατέρχεται, ἀλλ᾽ ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, μεταποιοῦνται εἰς σῶμα καὶ αἷμα θεοῦ. εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς, πῶς γίνεται, ἀρκεῖ σοι ἀκοῦσαι, ὅτι διὰ πνεύματος ἁγίου, ὥσπερ καὶ ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου διὰ πνεύματος ἁγίου ἑαυτῷ καὶ ἐν ἑαυτῷ ὁ κύριος σάρκα ὑπεστήσατο, καὶ πλέον οὐδὲν γινώσκομεν, ἀλλ᾽ ὅτι ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἀληθής ἐστι καὶ ἐνεργὴς καὶ παντοδύναμος, ὁ δὲ τρόπος ἀνεξερεύνητος. οὐ χεῖρον δὲ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ὥσπερ φυσικῶς διὰ τῆς βρώσεως ὁ ἄρτος, καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ

διὰ τῆς πόσεως, εἰς σῶμα τοῦ ἐσθίοντος καὶ πίνοντος μεταβάλλονται, καὶ οὐ γίνονται ἕτερον σῶμα παρὰ τὸ πρότερον αὐτοῦ σῶμα. οὕτως ὁ τῆς προθέσεως ἄρτος, οἶνός τε καὶ ὕδωρ διὰ τῆς ἐπικλήσεως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπερφυῶς μεταποιοῦνται εἰς τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ καὶ τὸ αἷμα· καὶ οὐκ εἰσὶ δύο, ἀλλ' ἓν καὶ τὸ αὐτό. γίνεται τοίνυν τοῖς πίστει ἀξίως μεταλαμβάνουσιν, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς φυλακτήριον ψυχῆς τε καὶ σώματος· τοῖς δὲ ἐν ἀπιστίᾳ ἀναξίως μετέχουσιν, εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν· καθάπερ καὶ ὁ τοῦ κυρίου θάνατος, τοῖς μὲν πιστεύουσι γέγονε ζωὴ καὶ ἀφθαρσία εἰς ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου μακαριότητος· τοῖς δὲ ἀπειθοῦσι καὶ τοῖς κυριοκτόνοις, εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν αἰώνιον. οὐκ ἔστι τύπος ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ· μὴ γένοιτο· ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου τεθεωμένον, αὐτοῦ τοῦ κυρίου εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστίν, οὐ τύπος τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ σῶμα· καὶ οὐ τύπος τοῦ αἵματος, ἀλλὰ τὸ αἷμα. καὶ πρὸ τούτου τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθής ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθής ἐστι πόσις· καὶ πάλιν, ὁ τρώγων με ζήσεται. διὸ μετὰ παντὸς φόβου καὶ συνειδήσεως καθαρᾶς καὶ ἀδιστάκτου πίστεως προσέλθωμεν. καὶ πάντως ἔσται ἡμῖν, καθὼς πιστεύομεν μὴ διστάζοντες. τιμήσωμεν δὲ αὐτὸ πάσῃ καθαρότητι ψυχικῇ τε καὶ σωματικῇ· διπλοῦν γάρ ἐστι. προσέλθωμεν αὐτῷ, πόθῳ διακαεῖ, καὶ σταυροειδῶς τὰς παλάμας τυπώσαντες, τοῦ ἐσταυρωμένου τὸ σῶμα ὑποδεξώμεθα· καὶ ἐπιθέντες ὀφθαλμοὺς καὶ χείλη καὶ μέτωπα, τοῦ θείου ἄνθρακος μεταλάβωμεν, ἵνα τὸ πῦρ τοῦ ἐν ἡμῖν πόθου προσλαβὸν τὴν ἐκ τοῦ ἄνθρακος πύρωσιν, καταφλέξῃ ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, καὶ φωτίσῃ ἡμῶν τὰς καρδίας, καὶ τῇ μετουσίᾳ τοῦ θείου πυρὸς πυρωθῶμεν καὶ θεωθῶμεν. ἄνθρακα εἶδεν Ἡσαΐας· ἄνθραξ δὲ ξύλον λιτὸν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἡνωμένον πυρί· οὕτω καὶ ὁ ἄρτος τῆς κοινωνίας, οὐκ ἄρτος λιτός ἐστιν, ἀλλ' ἡνωμένος θεότητι. σῶμα δὲ ἡνωμένον θεότητι, οὐ μία φύσις ἐστίν, ἀλλὰ μία μὲν τοῦ σώματος, τῆς δὲ ἡνωμένης αὐτῷ θεότητος ἑτέρα· ὥστε τὸ συναμφότερον, οὐ μία φύσις, ἀλλὰ δύο. ἄρτῳ καὶ οἴνῳ ἐδεξιοῦτο Μελχισεδὲκ τὸν Ἀβραάμ, ἐκ τῆς τῶν ἀλλοφύλων κοπῆς ὑποστρέφοντα, ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου. ἐκείνη ἡ τράπεζα ταύτην τὴν μυστικὴν προεικόνιζε τράπεζαν, ὃν τρόπον ἐκεῖνος ὁ ἱερεύς, τοῦ ἀληθινοῦ ἀρχιερέως χριστοῦ τύπος ἦν καὶ εἰκόνισμα· σὺ γάρ φησιν, εἶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. τοῦτον τὸν ἄρτον, οἱ ἄρτοι εἰκονίζουσι τῆς προθέσεως. αὕτη ἐστὶν ἡ καθαρὰ θυσία δηλαδὴ καὶ ἀναίμακτος, ἣν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, αὐτῷ προσφέρεσθαι διὰ τοῦ προφήτου ὁ κύριος ἔφησε. σῶμά ἐστι καὶ αἷμα χριστοῦ, εἰς σύστασιν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τε καὶ σώματος χωροῦν· οὐ δαπανώμενον, οὐ φθειρόμενον, οὐκ εἰς ἀφε-

δρῶνα

ἀφεδρῶνα χωρεῖ· μὴ γένοιτο· ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἡμῶν οὐσίαν καὶ συντήρησιν, βλάβης παντοδαπῆς ἀμυντήριον, ῥύπου παντὸς καθαρτήριον· ἂν μὲν χρυσὸν λάβῃ κίβδηλον, διὰ τῆς κριτικῆς πυρώσεως καθαίρει· ἵνα μὴ ἐν τῷ μέλλοντι σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν· καθαίρει γὰρ νόσους καὶ παντοίας ἐπιφοράς, καθώς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ κυρίου, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει, ὥστε ὁ μετέχων τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. δι᾽ αὐτοῦ καθαιρόμενοι ἑνούμεθα τῷ σώματι τοῦ κυρίου καὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ, καὶ γινόμεθα σῶμα χριστοῦ. οὗτος ὁ ἄρτος ἐστὶν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ μέλλοντος ἄρτου, ὅς ἐστιν ὁ ἐπιούσιος· τὸ γὰρ ἐπιούσιον δηλοῖ, ἢ τὸν μέλλοντα, τουτέστι, τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἢ τὸν πρὸς συντήρησιν τῆς οὐσίας ἡμῶν λαμβανόμενον. εἴτε οὖν οὕτως, εἴτε οὕτως, τὸ τοῦ κυρίου σῶμα προσφυῶς λεχθήσεται· πνεῦμα γὰρ ζωοποιοῦν ἐστιν ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου. διότι ἐκ τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος συνελήφθη· τὸ γὰρ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστι. τοῦτο δὲ λέγω οὐκ ἀναιρῶν τὴν τοῦ σώματος φύσιν, ἀλλὰ τὸ ζωοποιὸν καὶ θεῖον τοῦτο δηλῶσαι βουλόμενος.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΕΘΩΝΗΣ,

πρὸς τοὺς διστάζοντας καὶ λέγοντας ὅτι ὁ ἱερουργούμενος ἄρτος καὶ οἶνος, οὐκ ἔστι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

ΤΗΝ μυστικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον ἱερουργίαν, καθ᾽ ἣν ὅ τε ἄρτος καὶ τὸ ποτήριον καθαγιαζόμενα, εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν, παρὰ τίνος ἂν τὴν ἀρχὴν φαίης δοθῆναι; ἆρ᾽ οὐχὶ παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, καθὼς ἡμᾶς τὰ ἱερὰ διδάσκουσιν εὐαγγέλια; παρ᾽ αὐτοῦ πάντως. οἷος δὲ καὶ ὁ λόγος τῆς παραδόσεως; τοῦτο ποιεῖτε, φησίν, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· καὶ ὁ θεῖος παῦλος· ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε. πῶς καὶ τίνα τρόπον, παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἐμάθομεν· λαβὼν γάρ φησι, τὸν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε· λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον καὶ διδόμενον· ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων, τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ αἵματί μου.

Ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν κατὰ τὸν θεῖον Ματθαῖον, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. ὁ δὲ σκοπὸς τίς, καὶ τὸ τέλος τῆς παραδόσεως τί ἄλλο, ἢ μετουσία χριστοῦ, καὶ ζωὴ ἐν χριστῷ τῶν μετεχόντων αἰώνιος. ἐάν τις γάρ φησι, φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καί, ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· καί, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ πάλιν, ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ· καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ· τὴν γὰρ αὐτοῦ σάρκα ὡς δέλεαρ ἐν ἀγκίστρῳ περιθέμενος, τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει, τὸν μὲν ὄφιν καθεῖλκεν, ἡμᾶς δὲ ἀνάγει· βαβαὶ ὡς φρικτὸν καὶ φοβερὸν τὸ μυστήριον. ὁ παραδεδωκὼς τοῦτο, θεός ἐστι, διὰ φιλανθρωπίαν καὶ ἄνθρωπος γενόμενος, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν καὶ θάνατον περιερχόμενος, ἵνα τὸν ὑπόδικον τῷ θανάτῳ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἄνθρωπον τοῦ θανάτου ἐξέληται. αἰτία δὲ τῆς παραδόσεως, ἡ τῆς μεγάλης ταύτης εὐεργεσίας ἀνάμνησις· σῶμα καὶ αἷμα χριστοῦ, τὰ τελούμενα· τῆς τελετῆς τέλος, μετουσία χριστοῦ, καὶ ζωὴ αἰώνιος· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῶν μετεχόντων ἐκθέωσις, ὡς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος μεγαλοφώνως βοᾷ, τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ ἐστίν; εἶτα ἐπάγει καὶ λογισμόν, πῶς γενόμεθα σῶμα χριστοῦ, καὶ φησί· τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ ἐστίν; ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμέν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν· τί γάρ ἐστι, φησίν, ὁ ἄρτος· δηλονότι σῶμα χριστοῦ· τί δὲ γίνονται οἱ μεταλαμβάνοντες· δηλονότι σῶμα χριστοῦ· μετέχοντες γὰρ τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ καὶ ἡμεῖς, ἐκεῖνο γινόμεθα· ἐπειδὴ γὰρ ἡ πᾶσα ἡμῶν σάρξ ἐφθάρη ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἐδέησεν ἡμῖν σαρκὸς νέας. τίς οὖν οὕτω θρασὺς καὶ πάντολμος, ὡς καινοτομεῖν τὴν παράδοσιν, καὶ παραχαράξαι τὸ μυστήριον, καὶ ἀθετεῖν οὕτω τὸν παραδόντα τε καὶ μυήσαντα. ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, φησὶν ὁ ἀπόστολος, χωρὶς οἰκτιρμῶν, ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν, ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας. ἀλλὰ τίς ὁ καταπατῶν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ τἄλλα τὰ εἰρημένα κατηγορούμενος· ἢ δῆλον, ὡς ὁ τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ τῆς ἀχαριστίας ἀθετῶν, καὶ μὴ ἀποδεχόμενος, καὶ τὴν τοῦ ἀψευδοῦς στόματος παράδοσίν τε καὶ ἔνταλμα ἐξουθενίζων; τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου εἰπόντος, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου· καί, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. τί διστάζεις· τί τῷ παντοδυνάμῳ ἀδυνατεῖν περιάπτεις. οὐκ αὐ-

τὸς

τὸς ἐστὶν ὁ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγὼν, ὁ εἷς τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων σαρκωθεὶς, καὶ ὁ τὸν ἄρτον εἰς τὸ αὐτοῦ σῶμα μεταβάλλεσθαι προστεταχώς; ἢ πάλιν ζητεῖς αἰτίαν καὶ τάξιν φύσεως τῆς τοῦ ἄρτου μεταβολῆς εἰς τὸ τοῦ χριστοῦ σῶμα, καὶ τοῦ ὕδατος καὶ οἴνου εἰς αἷμα· ἐπεὶ ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον καὶ νοῦν καὶ ἔννοιαν ἐκ παρθένου ἐτέχθη; ἀπιστήσεις ἄρα καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ ἀνάληψιν, καὶ τἄλλα τοῦ χριστοῦ θαύματα ὑπὲρ φύσιν καὶ νοῦν καὶ ἔννοιαν ὄντα. τοῦτο γάρ ἐστιν, ὅτι τὸν χριστὸν, οὐ θεὸν ἀληθινὸν καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ ὁμολογεῖς, ἀλλ' ἀφανίζεις, μᾶλλον δὲ ἰουδαΐζεις. ἀλλ' ἴσως πάλιν ἀμφιβάλλεις καὶ ἀπιστεῖς, ὅτι οὐχ ὁρᾷς σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλ' ἄρτον καὶ οἶνον· περὶ οὗ εἰδέναι σε χρὴ ἀχάριστε καὶ ἀγνῶμον περὶ τὸν εὐεργέτην, ὅτι ὁ τὰ πάντα εἰδὼς θεὸς, φιλανθρωπότατος ὢν, οἰκονομικῶς τοῦτο ἐποίησε, τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνων, ἵνα μὴ ἀποστρέφωνται οἱ πολλοὶ τὸν ἀρραβῶνα τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ δυσχεραίνωσι, σάρκα καὶ αἷμα βλέποντες. διὸ διὰ τῶν συνηθεστέρων τῆς φύσεως τοῦτο γίνεσθαι ἠβουλήθη, συζεύξας αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ θεότητα, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου εἰπών· καὶ, λάβετε, φάγετε, καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· καὶ πάλιν, ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· καὶ, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. διὰ τοῦτο αὐτῷ πιστεύοντες, οὕτω προσφέρομεν ἄρτον τέλειον, ζῶντα, εἴτουν σῶμα χριστοῦ τέλειον, καὶ μετὰ τὸ πάθος διαμεμενηκὸς καὶ ὁλόκληρον· οὐδὲ γὰρ ὀστοῦν αὐτοῦ συνετρίβη· καὶ τῆς θείας ζωῆς ἀχώριστον, τοῦτον δὴ αὐτὸς ὁ πρῶτος ἡμῶν καὶ μέγας ἀρχιερεὺς καὶ θύτης καὶ θῦμα τοῖς οἰκείοις μύσταις παρέδωκεν· αὐτοί τε πάλιν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται τοῦ λόγου καὶ ὑπηρέται, τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, παρέδωσαν· πάντες μὲν τῇ ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅπου καὶ ὁ θεῖος Ἰάκωβος ὁ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τὴν μυστικὴν καὶ ἀναίμακτον λειτουργίαν ἐξέθετο· Πέτρος δὲ καὶ Παῦλος, τῇ ἐν Ἀντιοχείᾳ· Παῦλος δὲ ἰδίως, καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· Μάρκος δὲ, τῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας, τῇ ἐν Ἀσίᾳ τε καὶ Εὐρώπῃ· καὶ πάντες τῇ πανταχοῦ ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς συγγραφείσης τῷ ἱερῷ Κλήμεντι λειτουργίας παραδεδώκασιν· ἐν ᾗ ταῦτα οὕτω ῥητῶς κεῖται· Μεμνημένοι οὖν ὧν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν, εὐχαριστοῦμέν σοι θεὲ παντοκράτορ, οὐχ ὅσον ὀφείλομεν, ἀλλ' ὅσον δυνάμεθα, καὶ τὴν διάταξιν αὐτοῦ πληροῦμεν· ἐν ᾗ γὰρ νυκτὶ παρεδίδετο, λαβὼν ἄρτον ταῖς ἁγίαις καὶ ἀμώμοις αὐτοῦ χερσὶ, καὶ ἀναβλέψας πρός σε τὸν θεὸν αὐτοῦ καὶ πατέρα, καὶ κλάσας, ἔδωκεν ἡμῖν, εἰπών· λάβετε ἐξ αὐτοῦ, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ περὶ πολλῶν

θρυπτόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον κεράσας ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ ἁγιάσας, ἔδωκεν ἡμῖν λέγων, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. μεμνημένοι τοίνυν τοῦ πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἐπανόδου, καὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας, ἐν ᾗ ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, προσφέρομέν σοι τῷ βασιλεῖ καὶ θεῷ, κατὰ τὴν αὐτοῦ διάταξιν, τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, εὐχαριστοῦντές σοι δι' αὐτοῦ, ἐφ' οἷς κατηξίωσας ἡμᾶς ἑστάναι ἐνώπιόν σου καὶ ἱερατεύειν σοι· καὶ ἀξιοῦμέν σε, ὅπως εὐμενῶς ἐπιβλέψῃς ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα ἐνώπιόν σου, σὺ ὁ ἀνενδεὴς θεός, καὶ εὐδοκήσῃς ἐπ' αὐτοῖς εἰς τιμὴν τοῦ χριστοῦ σου· καὶ καταπέμψῃς τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα ἐπὶ τὴν θυσίαν ταύτην, τὸν μάρτυρα τῶν παθημάτων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ὅπως ἀποφήνῃ τὸν ἄρτον τοῦτον, σῶμα τοῦ χριστοῦ σου· καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, αἷμα τοῦ χριστοῦ σου. καὶ πάλιν ὁ μέγας Παῦλος, ἐγὼ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ εἶπε· λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ. εἰ δὲ ὑπονοεῖς τοῦτο τὸ παρ' ἡμῶν ἐπιτελούμενον ἔλαττον εἶναι ἐκείνου, οὐκ οἶδας ὅτι ὁ χριστὸς καὶ νῦν ἐνεργεῖ, καὶ νῦν πάρεστιν· ἔσομαι γὰρ μεθ' ὑμῶν τὰς ἡμέρας ἁπάσας ἄχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἐπηγγείλατο. τοῦτο τὸ μυστήριον πάλιν ὑπερεκπληττόμενος ὁ θεῖος ἀπόστολος, μετὰ φόβου θεοῦ καὶ πίστεως ἀξίως ἡμᾶς αὐτοῦ μετέχειν παρακελεύεται, τὴν τιμωρίαν τοῦ παραβαίνοντος ἀφορίζει, ὃς ἂν ἐσθίῃ, λέγων, τὸν ἄρτον τοῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου. τουτέστι δὲ εἰπεῖν κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, καθάπερ παρέδωκε μὲν αὐτὸν Ἰούδας, ἐπαρῴνησαν δὲ εἰς αὐτὸν Ἰουδαῖοι, οὕτως ἀτιμάζουσιν αὐτὸν οἱ τὸ πανάγιον αὐτοῦ σῶμα ἀναξίως τῷ στόματι δεχόμενοι, καὶ ἐναγεῖ προσφέροντες στόματι. διό φησι, δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτόν, οὐχ ἕτερος τὸν ἕτερον· τοῦτο γὰρ κρῖναί ἐστιν· ἀλλὰ πρὸς τὸν ἕκαστος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων, τουτέστιν ἐξετάζων καὶ ἐννοῶν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου προκείμενον. εἰ δὲ ὁ καθ' ἑαυτὸν ἔν τινι τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ὀλισθαίνων, καὶ προσιὼν ἀδιακρίτως, ὡς ἀναξίως μετέχων, τοσαύτης ἀξιοῦται τῆς κατακρίσεως, ὁ περὶ αὐτὴν τὴν ἱερουργίαν ἐξαμαρτάνων καὶ ἀμέσως αὐτὸ τὸ κυριακὸν καθυβρίζων σῶμα καὶ ἀπαρνούμενος, τήν τε παράδοσιν ἀθετῶν, καὶ τὸν παραδεδωκότα καταπατῶν,

πατῶν, τίνος ἂν εἴη καὶ πόσῳ μᾶλλον χείρονος τε καὶ μείζονος ἄξιος· καὶ κατηγορίας καὶ τιμωρίας· ἆρ' οὐ φρίκης γέμει τὰ εἰρημένα; ἆρ' ὑπολέλειπταί τις ὑπερβολὴ τῷ τῆς καινοτομίας καὶ παραβάσεως καὶ ἀθεΐας τολμήματι; ἀλλὰ ῥῦσαι κύριε διὰ τοῦ ἐλέους σου τοιαύτης ἀπάτης τε καὶ παραφροσύνης πάντας τοὺς μὴ ὀρθῶς ὁμολογοῦντας τὸν ὑφ' ἡμῶν ἱερουργούμενον ἄρτον καὶ οἶνον, σῶμα τέλειον καὶ αἷμα τίμιον εἶναι τοῦ χριστοῦ σου.

ΤΟΥ̂ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΣΑΜΩΝΑ̂ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΓΑΖΗΣ ΔΙΑλεξις πρὸς Αχμεδ τὸν Σαρακηνόν, ἀποδεικνύουσα τὸν ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἱερουργημένον ἄρτον καὶ οἶνον, σῶμα καὶ αἷμα ἀληθινὸν καὶ ὁλόκληρον εἶναι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

ΕΤΥΓΧΑΝΟΜΕΝ ποτὲ πορευόμενοι τὴν εἰς Ἐμεσσὴν μετὰ πολλῶν ἄλλων, καὶ τῇ συνήθει διαλέξει τῇ κατὰ τὴν ὁδὸν παραμύθιον οὔσῃ χρώμενοι, περὶ διαφόρων ὑποθέσεων, πέρας τοῦ δέοντος ἐν συνουσίᾳ διέλθωμεν· ἐξ ὧν καί τις σοφὸς ἀνὴρ καὶ λόγιος Σαρακηνὸς τὸ γένος εἰς τὴν τῶν μυστηρίων διήγησιν τραπεὶς, ἠρώτησεν ἐμὲ, οὑτωσὶ φάσκων· διὰ τί ὦ ἐπίσκοπε, ὑμεῖς οἱ ἱερεῖς ἐμπαίζετε τοὺς χριστιανοὺς τὸν ἐξ ἀλεύρου ὀπτώμενον ἄρτον αὐτοῖς κατὰ βραχὺ μερίζοντες, καὶ σῶμα χριστοῦ ὀνομάζοντες, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν παρέχειν αὐτὸν τοῖς μεταλαμβάνουσι δυνάμενον διαβεβαιοῦντες· ἆρα ἢ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐμπαίζετε, ἢ τοὺς ὧν ἄρχετε; Σα. καὶ τί λέγεις, ἄρτος οὐκ ἔστι θεοῦ σῶμα; Αχ. ἑκάτερον ἀπορῶ μέρος ἀποκρίνασθαι τῆς ἀντιφάσεως. Σα. τοσοῦτόν σε ἡ μήτηρ σου γεγέννηκεν; Αχ. οὐχί. Σα. ἀλλὰ πόσον. Αχ. σμικρόν. Σα. καὶ τίς σε ἐμεγάλυνε. Αχ. θεοῦ θέλοντος ἡ τροφή. Σα. οὐκοῦν ἄρτος σοι γέγονε σῶμα; Αχ. σύμφημι. Σα. καὶ πῶς σοι ἄρτος γέγονε σῶμα; Αχ. τὸν τρόπον ἀγνοῶ. Σα. διὰ τοῦ λαιμοῦ ἡ βρῶσις καὶ ἡ πόσις εἰς τὸν στόμαχον κατέρχεται ὡς εἰς χύτραν· παρακειμένου δὲ τῷ στομάχῳ θερμοῦ ὄντος τοῦ ἥπατος, ἕψεται ἡ τροφὴ καὶ χυλοῦται· καὶ τὸ μὲν παχυμερὲς, κάτω χωρεῖ· τὸ δὲ λεπτομερὲς, κεχυλωμένον ἐπιπολάζει· ὡς θερμὸν δὲ ὑπάρχον τὸ ἧπαρ καὶ σομφῶδες, ἀνασπᾷ καὶ αἱματοῖ· καὶ ὡς δι' ὀχετῶν ἅπαν τὸ σῶμα διὰ τῶν φλεβῶν καταρδεύει, μερίζον τὴν χυλωθεῖσαν ἐν τῷ στομάχῳ τροφὴν, καὶ ἐν αὐτῷ αἱματωθεῖσαν, ἑκάστῳ τῶν μελῶν συμμεταβαλλομένην, οἷόν ἐστιν ἐκεῖνο, ὀστέοις ὀστοῦν, μυελῷ μυελὸν, νεύροις

νεῦρον, ὀφθαλμοῖς ὀφθαλμοί, θριξὶ τρίχα, δέρματι δέρμα, ὄνυξιν ὄνυχα· καὶ οὕτω γὰρ ἡ τοῦ βρέφους εἰς ἄνδρα αὔξησις, τοῦ ἄρτου αὐτοῦ γεγονότος σώματος, καὶ τῆς πόσεως αἷμα. Αχ. ἔοικε. Σα. Τὸν τρόπον τὸν αὐτὸν καὶ τὸ ἡμέτερον τοῦτο μοι γίνεσθαι μυστήριον· τιθέασι γὰρ ἐπὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν οἱ ἱερεῖς τὸν ἄρτον, ὁμοίως καὶ τὸν οἶνον καὶ δεομένου, ἐπικλήσει ἁγίᾳ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κάτεισι, καὶ ἐπιφοιτᾷ τοῖς προκειμένοις καὶ τῷ πυρὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος, εἰς σῶμα καὶ αἷμα χριστοῦ, τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον μεταβάλλει, οὐχ ἧττον ἢ τὸ ἧπαρ τὴν τροφὴν, εἰς τὸ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου. ἢ οὐ δίδως ὥσπερ δύνασθαι τὸ παράδοξον τοῦ θεοῦ πνεῦμα ὅπερ τὸ σὸν δύναται ἧπαρ ἐκτελεῖν; Αχ. δίδωμι. Σα. τούτου τοίνυν τοῦ σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβανόμενοι εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, τοῦ δεσπότου ἡμῶν εἰρηκότος, ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον· τοῖς δὲ δυσπαθῶς ἔχουσι πρὸς τὸ φαινόμενον, ὡς μὴ βλέπουσι τὸ συμβαῖνον τῇ ἐπαλληλίᾳ τῶν σωματικῶν ἐνεργουμένων· ἄρτος γὰρ καὶ οἶνος φαίνεται· πρὸς σέ τε δὲ καὶ τοῖς λέγουσι, πῶς ἐστὶ δυνατὸν εὐχῇ καὶ δυνάμεως θείας ἐπικλήσει ἐπὶ τοῦ ἄρτου γινομένῃ μεταβάλλεσθαι αὐτὸν εἰς σάρκα ζῶσαν, ἁπλοῦς ἐξαρκεῖ λόγος· ἀντερωτήσομεν γὰρ, τοῦ τρόπου τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως, πᾶσιν ὄντος προδήλου, πῶς ἄνθρωπος ἐκεῖνο τὸ ὑγρὸν γὰρ, τὸ εἰς ἀφορμὴν τῆς συστάσεως τοῦ ζῴου καταβαλλόμενον· ἀλλὰ μὴν, οὐδεὶς ἐστ᾽ ἐκείνου λόγος ἐστὶν ὁ λογισμὸς τινὶ τὸ πιθανὸν ἐξευρίσκων· τί γὰρ κοινὸν ἔχει ὅρος ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἐκείνην θεωρουμένην ποιότητα συγκρινόμενος· ἄνθρωπος μὲν γὰρ, λογικόν τι χρῆμα καὶ διανοητικόν ἐστιν· ἐκεῖνο δὲ ἐν ὑγρᾷ τινὶ θεωρεῖται ποιότητι· καὶ πλέον οὐδὲν τοῦ κατ᾽ αἴσθησιν ὁρωμένου, καταλαμβάνει ἡ ἔννοια· ἀλλὰ θείᾳ δυνάμει ἐκεῖνο ἄνθρωπος γὰρ τῆς μὴ συμπαρούσης, ἀκίνητόν ἐστι καὶ ἀνενέργητον. εἰ οὖν ἐκεῖ οὐ τὸ ὑποκείμενον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ᾽ ἡ θεία δύναμις πρὸς ἀνθρώπου φύσιν μεταποιεῖ τὸ φαινόμενον, τῆς ἐσχάτης ἂν εἴη ἀγνωμοσύνης, ἐκεῖ τοσαύτην θεοῦ προσμαρτυροῦντας δύναμιν, ἀτονεῖν ἐν τῷ μέρει τούτῳ τὸ θεῖον οἴεσθαι πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματος. Αχ. ἀλλά τι κοινὸν ἄρτῳ καὶ σαρκί. Σα. καὶ τί κοινὸν λέξον μοι, ὑγρότητι καὶ εἰκόνι θεοῦ· ἀλλ᾽ ὥσπερ οὐδὲν ἐκεῖ τὸ παράδοξον, εἰ θεοῦ βουλομένου, πρὸς τὸ τιμιώτατον ζῶον τὸ ὑγρὸν μεταβαίνει, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτου τὸ ἴσον πιστευτέον, μηδὲν εἶναι θαυμαστὸν, εἰ θείας δυνάμεως παρουσίᾳ πρὸς ἀφθαρσίαν μετασκευάζεται ὁ ἄρτος, καὶ εἰς σῶμα χριστοῦ μεταβάλλεται. Αχ. ἀλλ᾽ ὁ χριστὸς ὅτε τοῦτο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ παρέδωκε, οὔτ᾽ αὐτὸς πολλὰς εὐχὰς εἶπε, οὔτε ἡμῖν οὕτω προσεπέτρεψε λέγειν. πῶς τοίνυν ὑμεῖς οὐχ οὕτω ποιεῖτε, ἀλλ᾽ εὐχῶν πολλῶν δεῖσθε. Σα. ὁ χριστὸς καθὸ θεὸς, κύριος ἦν καὶ τοῦ ἑαυτοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἥ φησιν αὐτὸς, ὅτι ἐξουσίαν ἔχω τὴν ψυχήν μου θεῖναι, καὶ πάλιν λαβεῖν αὐτήν·

καὶ

ὁ αὐτὸς φύσει θεὸς ὤν, ἡγίασεν εὐθὺς τῇ αὐτοῦ θείᾳ δυνάμει καὶ χάριτι τοῦτον τὸν ἄρτον, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου εἰπών, ἔχων καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ· καὶ οὕτως τὸν ἄρτον οἰκεῖον σῶμα ἐποίησε· καὶ οὐκ ἐδεῖτο ἑτέρου τινὸς ὑπερέχοντος, καὶ τὸν ἄρτον ἁγιάσοντος· τὸ γὰρ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται· αὐτὸς δὲ ὁ χριστὸς οὐκ ἐλάττων ὢν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος, αὐτεξουσίως ἐποίει ὅσα ἐβούλετο. ὁ δέ γε παρ' ἡμῖν ἱερεὺς, εἰ καὶ τύπον φέρει χριστοῦ, ἀλλ' ἄνθρωπός ἐστι πάντῃ ἔτι πως ὑποκείμενος ἁμαρτίαις καὶ κατηγορούμενος· οὐδεὶς γὰρ ἀναμάρτητος, ὡς τὰ θεῖα λόγια, κἂν μία ὥρα ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ, εἰ μὴ μόνος ὁ θεός· διὰ τοῦτο δεῖται πολλῶν εὐχῶν, καὶ πρότερον μὲν ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἀγνοημάτων, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος Παῦλος· διὸ καὶ πᾶς ὁ λαὸς παριστάμενος ἔξω τοῦ ἀδύτου, συμπονεῖ καὶ συμπαρεύχεται τῷ ἱερεῖ. δέεται τοίνυν ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ὡς μέσον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἱστάμενος πρέσβυς, ἵνα μὴ κώλυμα γένηται τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος ἐπελεύσεως, ἀλλὰ καταπέμψῃ καὶ αὖθις τὸ πανταχοῦ παρὸν θεῖον καὶ τελεταρχικὸν καὶ ἁγιαστικὸν πνεῦμα, δι' οὗ τὰ πάντα τά τε ἐν οὐρανῷ, τά τε ἐπὶ γῆς λεγόμενα ἅγια, τῇ μετοχῇ τῆς ἁγιαστικῆς αὐτοῦ χάριτος ἁγιάζεται· εἰς τὸ τελεσιουργῆσαι τὸν προκείμενον εἰς θυσίαν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον, καὶ ποιῆσαι αὐτὰ, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ κυριακὸν σῶμα καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ· ὁ πατὴρ γὰρ εὐδόκησε, φασὶ τὰ παρ' ἡμῖν λόγια, καὶ ὁ υἱὸς ἐσκήνωσε, καὶ ἡ παρθένος ἔτεκε θεὸν ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα συνήργησεν· ὃ καὶ ἐκ τῶν παρθενικῶν αἱμάτων μέρος λαβὸν, ᾠκοδόμησε τὸν σωματικὸν ναὸν τοῦ χριστοῦ. κἀντεῦθεν δηλοῦμεν καὶ τὸ ἀχώριστον καὶ ἰσοδύναμον, καὶ ὁμοφυὲς καὶ παντοδύναμον τῆς ἁγίας τριάδος, εἰ καὶ ταῖς ὑποστάσεσι διῄρηται, καὶ ὅτι ἔνθα ἐστὶ μία τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἀχωρίστως καὶ αἱ λοιπαὶ δύο τῇ φύσει σύνεισιν, ὡς συνδημιουργοὶ καὶ τοῦ παντὸς προνοητικοί. Αχ. καλῶς τὰ ἀπόρρητα διεξέρχῃ· ἀλλὰ τί δήποτε ὁ χριστὸς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐσθίειν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι παρέδωκεν.

Σα. Ἀρρήτῳ φιλανθρωπίᾳ καὶ θαυμαστῇ οἰκονομίᾳ ἐγένετο τοῦτο μὲν, πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐναντίων δυνάμεων· τοῦτο δὲ, καὶ εἰς τελειοποίησιν ἡμῶν ψυχῆς ἅμα καὶ σώματος· ἐπειδὴ οὐκ ἦν δυνατὸν ἔτι καὶ σωματικῶς ἡμῖν τοῖς ἐπὶ γῆς τὸν χριστὸν μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος συναναστρέφεσθαι καὶ συνδιάγειν, καὶ τὰς παντοίας νόσους ἡμῶν ἑκάστῃ ὥρᾳ ἰᾶσθαι· διὰ τοῦτο τοίνυν παντοδύναμος ὢν καὶ πολυεύσπλαγχνος καὶ φιλάνθρωπος, ἠβουλήθη ἡμᾶς μὴ χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς τέκνα αὐτῷ συνεῖναι διὰ τῆς μετοχῆς καὶ κοινωνίας τούτου τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ὕδατος, ὡς συνηθεστέρων ὄντων τῇ ἡμετέρᾳ φύσει καὶ μὴ βδελυκτῶν, εἰς σῶμα αὐτοῦ καὶ αἷμα μεταβαλλομένων θείᾳ δυνάμει κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόσταξιν· ὃ καὶ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ φυλακτήριον ψυχῆς τε

καὶ σώματος τοῖς πᾶσιν ἀξίως μεταλαμβάνουσι γίνεται· ἐὰν γὰρ μὴ φάγητε, ἔφη, τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· διὸ καὶ ἡμῖν οὕτω παραδοθὲν, καὶ φυλάττεται καὶ ἀναμφιβόλως πιστεύεται, ἄχρις οὗ ἂν αὐτὸς ἔλθῃ κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. Αχ. αὕτη ἄρα ἡ κοινωνία καὶ ἡ θυσία τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ ἣν προσφέρετε οἱ ἱερεῖς, σῶμα καὶ αἷμα ἀληθινόν ἐστι χριστοῦ, ἢ ἀντίτυπος τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὡς ἡ θυσία τοῦ τράγου ἣν ἰουδαῖοι προσάγουσι; Σα. μὴ γένοιτο ἡμᾶς εἰπεῖν ἀντίτυπον τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ τὴν ἁγίαν κοινωνίαν, ἢ ψιλὸν ἄρτον, ἢ τύπον, ἢ εἰκόνα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα ἀληθῶς χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν τεθεωμένον μεταλαμβάνειν, τοῦ σαρκωθέντος καὶ γεννηθέντος ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας· οὕτω γὰρ πιστεύομεν, καὶ οὕτως ὁμολογοῦμεν κατὰ τὴν φωνὴν αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ, ἣν πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τοῦ δείπνου τοῦ μυστικοῦ μεταδιδοὺς αὐτοῖς τὸν ζωοποιὸν ἄρτον, ἔλεγε, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μεταδιδοὺς αὐτοῖς, φησί, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα· οὐκ εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ ἀντίτυπον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος, ἢ ἡ εἰκών. καὶ ἐν ἑτέροις δὲ πλείοσι τόποις φαίνεται ὁ χριστὸς εἰπών, ὅτι ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον. λοιπὸν, αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ μαρτυροῦντος, ὅτι σῶμα αὐτοῦ ἐστὶν ἀληθῶς καὶ αἷμα, ὅπερ οἱ πιστοὶ προσάγοντες μεταλαμβάνομεν, τί δεῖ πλέον περὶ τούτου ἀμφιβάλλειν, εἰ θεὸν καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ αὐτὸν εἶναι πιστεύομεν· εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸν κόσμον πεποίηκε, καὶ ὁ αὐτοῦ λόγος ἀληθής ἐστι καὶ ζῶν καὶ ἐνεργὴς καὶ παντοδύναμος, καὶ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος ἐποίησεν, οὐ δύναται τὸν ἄρτον εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα μεταποιῆσαι, καὶ τὴν τοῦ ὕδατος καὶ οἴνου κρᾶσιν εἰς τὸ ἴδιον αἷμα; ὡς γὰρ εἶπεν ἐν τῇ ἀρχῇ, βλαστησάτω ἡ γῆ χλοάζουσαν βοτάνην, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὕοντος αὐτοῦ βλαστάνει βοτάνας ἡ γῆ, ὑπερασπιζομένη καὶ βιαζομένη ὑπὸ τῆς κελεύσεως τοῦ θεοῦ· οὕτως εἶπεν ὁ θεὸς, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, καὶ τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, καὶ ταύτῃ τῇ τοῦ παντοδυνάμου προστάξει μέχρι τῆς αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας, γίνεται, θεία ἐπιπνοία καὶ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος. Αχ. Ἀλλὰ διὰ τί μᾶλλον ὁ χριστὸς ὑπὸ τῷ εἴδει τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, καὶ ὕδατος, τοῦ σώματος αὐτοῦ κεκρυμμένου καὶ τοῦ αἵματος, μεταλαμβάνειν παρέδωκεν, ἢ ὑπὸ ἄλλῃ ὕλῃ. Σα. καὶ ἤδη εἴρηκα περὶ τούτου, καὶ πάλιν λέξω· θεοῦ συγκαταβάσει καὶ ἀφάτῳ προνοίᾳ, ἀφέσει τε καὶ ἀξιώσει εἰς ἡμᾶς τοῦτ' ἐγένετο, ἵνα τοῖς τῆς φύσεως συνήθεσιν, εἰς τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν διαπερῶμεν καὶ ἀναφερώμεθα εἰς τὰ ὑπὲρ φύσιν, φημὶ δὴ εἰς τὰ θεῖα μυστήρια. ἀλλ' οὖν ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις βρώμασιν ὁ ἄρτος τὴν πρώτην εἴληφε τάξιν, ὁμοίως καὶ ἐν τοῖς ποτοῖς τὸ ὕδωρ καὶ ὁ οἶνος προτερεύει. τούτοις τοίνυν, τῷ ἄρτῳ φημὶ καὶ τῷ οἴνῳ καὶ ὕδατι

ἡμῶν

ἡμῶν ἑνωθεῖσι συζεύξας ὁ κύριος τὴν αὐτοῦ θεότητα, τῇ δυνάμει τοῦ ῥήματος αὐτοῦ, ᾗ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα αὐτὰ μεταβάλλει· ἄρτος δ' ὅμως καὶ οἶνος παραλαμβάνεται καὶ φαίνεται. καὶ τοῦτο τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ καὶ συγκαταβατικῆς δωρεᾶς, ἀφαιρεῖται ἡμᾶς τὴν φρίκην καὶ τὸν φόβον, ὃν φρίττοντες κατειχόμεθα ἄν, εἰ τὴν αὐτοῦ σάρκα ἐν τῷ αὐτῆς ἰδίῳ εἴδει, καὶ τὸ αἷμα ἐκέλευσεν ἡμᾶς λαμβάνειν. πρὸς τούτοις δὲ, καὶ τὰ ἔκφυλα ἔθνη, ἡμῶν σαρκοβορίαν κατέγνωσαν ἄν, λέγοντα δίκην θηρίων ἡμᾶς αἱμοποτεῖν καὶ ὠμοβορεῖν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν, ἄρτον μόνον καὶ οἶνον ὁρῶσιν· οἱ δὲ πιστοὶ, σῶμα τοῦ χριστοῦ, καὶ αἷμα τὸ ἐκ τῆς ἀχράντου χεόμενον πλευρᾶς· ὥσπερ καὶ ἐν τῷ τοῦ βαπτίσματος λουτρείῳ οἱ ἀπιστίᾳ κατεχόμενοι, ὕδωρ μόνον ἐπὶ τῆς κολυμβήθρας ὁρῶσιν· οἱ δὲ πιστοὶ, τὸ ὕδωρ καὶ πῦρ καὶ πνεῦμα καθορῶσιν. ὅταν δὲ καὶ ἐκεῖνοι μέτοχοι γίνωνται τοῦ βαπτίσματος, τότε καὶ αὐτοὶ τὸ βέβαιον ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ λαμβάνουσι πρὸς τὴν ἀόρατον ἀναγέννησιν. ὥστε, εἴ τις ἐστὶν ἐν τῷ ὕδατι χάρις, οὐκ ἐκ τῆς φύσεώς ἐστι τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ πνεύματος παρουσίας. Αχ. πρόδηλον ὅτι πάντα εἶπον καλῶς κηρύττεις καὶ διεξέρχῃ τὰ τῆς πίστεως τοῦ χριστοῦ μυστήρια· περὶ τούτου δὲ ἀπορήσειεν ἄν τις, πῶς εἷς ὢν ὁ θεὸς καὶ τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ ἕν, εἰς ἀναρίθμητα σώματα καὶ μέρη διαιρεῖται. πολλοὶ γὰρ διαιρούμενα ἄρα χριστοί εἰσιν, ἢ εἷς, ἢ ἐν ἑκάστῳ μέρει εἷς, καὶ ὁ αὐτὸς σῶος καὶ ὁλόκληρος. Σα. ἐκ τῶν αἰσθητῶν καὶ ὑλικῶν παραδειγμάτων, τὰ ἄϋλα καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν ἀποδεικνύομεν· ἀκουέτω τοίνυν τούτου τοῦ παραδείγματος, καὶ νοείτω τὴν ἐν αὐτῷ ἐγκεκρυμμένην τοῦ λόγου δύναμιν. θετέον· κάτοπτρόν τις ἐρρηχὼς προσούδισε, καὶ εἰς πολλὰ κλάσματα κατέκλασεν· ἐν ἑκάστῳ δ' ὅμως κλάσματι τὴν σκιὰν σώαν τις ὄψεται· οὕτω νοήσαι ἄν τις καὶ ἐκ ταύτης τῆς σκιᾶς, τὴν τοῦ χριστοῦ σάρκα εἶναι σώαν τε ὁλόκληρον ἐν ἑκάστῳ κλάσματι καθ' ὥραν καὶ ὁσάκις καὶ πανταχοῦ κλωμένῳ. καὶ αὖθις λάβε καὶ ἕτερον παράδειγμα· πῶς ὅ,τι ἂν ἄνθρωπος ῥῆμα προφέρων λέγῃ, καὶ ὁ λέγων νοεῖ αὐτὸ καὶ ἀκούει, καὶ οἱ παρ' αὐτῷ ἀκούουσιν, εἰ καὶ πολλοί εἰσιν οἱ ἀκούοντες, οὐ διῃρημένον, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸ αὐτὸ· τοιοῦτον θετέον καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ. τὸ τοῦ χριστοῦ πανάγιον σῶμα, καθεζόμενον παρὰ τῷ πατρὶ, μένει ἐν αὐτῷ· ἀλλὰ δή γε ὁ ἱερουργούμενος ἄρτος εἰς τὸ ἀληθὲς τοῦ χριστοῦ σῶμα μεταβαλλόμενος δυνάμει θείᾳ δι' ἐπιφοιτήσεως τοῦ παναγίου πνεύματος, κἂν γὰρ μερίζεται, ἀλλ' ὁλόκληρον καὶ σῶον ἐν ἑκάστῳ κλάσματι σώζεται, ὡς καὶ ὁ λόγος τοῦ λέγοντος πρὸς πάντας τοὺς ἀκούοντας, ὁλόκληρος καὶ οὐ διῃρημένος ἀκούεται. οὕτω διὰ τῶν ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν παραδειγμάτων τοὺς ἀπειθεῖς καὶ περιέργους εἰς τὸ κατανοῆσαι τὰ τοῦ θεοῦ μυστήρια ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον τε ἔννοιαν καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ὄντα ἀνάγομεν. ὅτε δὴ τοίνυν ὁ ἀ-

κλασθεὶς ἄρτος εἰς μέρη τέμνηται, ὅς τὸ πανάγιον τοῦ χριστοῦ ἐστὶ σῶμα, μὴ νομίσῃς ὅτι μερίζεται ἢ ἀποσπᾶται ἢ διαιρεῖται τὸ ἄχραντον ἐκεῖνο σῶμα· ἀθάνατον γὰρ καὶ ἄφθαρτον καὶ ἀδαπάνητον· ἀλλ' ὅτι μερισμός ἐστιν ἐκεῖνος τῶν αἰσθητῶν συμβεβηκότων μόνον μετὰ τὸν ἁγιασμόν, πρὸς ῥώμην πίστεως καὶ παράστασιν ὅρα τοῦ σημείου τῶν μυούντων, καὶ ἀρραβῶνα καὶ ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου. Αχ. Ὄντως θαυμαστὰ καὶ παράδοξα καὶ ὑπὲρ φύσιν καὶ νοῦν καὶ ἔννοιαν ἀνθρωπίνην τὰ τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν ἀπόρρητα μυστήρια, πάτερ ἀββᾶ. εὐχαριστῶ δέ σοι, ὅτι καὶ ἡμῖν ἀπέδειξας ἄγαν ὁμαλώτατον καὶ λεῖον καὶ ἀληθὲς δόγμα, τὸν χριστὸν παντοδύναμον καὶ φιλάνθρωπον καὶ ἀληθῆ θεὸν ὑποδεικνύον, ἐξ οὗ ἀπελήλαται τὸ ψεῦδος· ἐξελήλαται δὲ καὶ πᾶσα φαντασία. ἀλλ' ἴωμεν· ἀξίως γὰρ ταῦτα πεφιλοσόφηται. μυωπίζομεν δ' ἔτι μᾶλλον, ἐπεὶ ὡς ὁρᾷς, κέκλικεν ἡ ἡμέρα.

Ἀσεβοῦς καὶ θεομισοῦς ἀνθρωπαρίου σύγγραμμα πυρὸς ἄξιον, ἀναγνώσεως δὲ παντάπασιν ἀνάξιον.

ΜΑΡΚΟΥ ἈΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΦΕΣΟΥ, ΟΤΙ ΟΥ ΜΟΝΟΝ ΑΠΟ

τῆς φωνῆς τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων ἁγιάζονται τὰ θεῖα δῶρα, ἀλλ' ἐκ τῆς μετὰ ταῦτα εὐχῆς καὶ εὐλογίας τοῦ ἱερέως δυνάμει τοῦ ἁγίου πνεύματος.

ΗΜΕΙΣ ἐκ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διαδεξαμένων αὐτοὺς διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, τὴν τῆς μυστικῆς λειτουργίας ἔκθεσιν παρειληφότες, παρ' οὐδενὶ τούτων εὕρομεν ὑπ' αὐτῶν τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων καὶ μόνον ἁγιάζεσθαι καὶ τελειοῦσθαι τὰ τῆς εὐχαριστίας δῶρα, καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ αἷμα μεταποιεῖσθαι· ἀλλὰ προλεγόμενα μὲν διηγηματικῶς τὰ ῥήματα παρὰ πᾶσι συμφώνως, ἡμᾶς τε ἀναφέρονται τὰ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ τότε πραχθέντος, καὶ δύναμιν ὥσπερ ἐνιέντα τοῖς προκειμένοις εἰς τὴν μεταβολήν· ἐπιγινομένην δὲ μετὰ ταῦτα τὴν εὐχήν τε καὶ εὐλογίαν τοῦ ἱερέως, ἐνεργείᾳ μεταποιεῖσθαι ἤδη τὰ δῶρα πρὸς αὐτὸ τὸ πρωτότυπον ἐκεῖνο σῶμα καὶ αἷμα τὸ δεσποτικόν. Ταῦτα δὲ καὶ αἱ ἐκθέσεις αὐταὶ μαρτυροῦσι, σύμφωνοι παρ' ἡμῖν εὑρισκόμεναι· καὶ ὁ λόγος ἐπὶ ταύταις ἀποδειχθήσεται. ἐν μὲν γὰρ τῇ συγγραφείσῃ διὰ Κλήμεντος λειτουργίᾳ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων, μετὰ τὸ διηγήσασθαι τὰ δεσποτικὰ θαύματα καὶ τὰς πράξεις, ἔτι δὲ τὰ περὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον, οὕτω κεῖται ῥητῶς· Μεμνημένοι οὖν ὧν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν, εὐχαριστοῦμέν σοι θεὲ παντοκράτορ,

οὐχ ὅσον ὀφείλομεν, ἀλλ᾽ ὅσον δυνάμεθα, καὶ τὴν διάταξιν αὐτοῦ πληροῦμεν· ἐν ᾗ γὰρ νυκτὶ παρεδίδοτο, λαβὼν ἄρτον ταῖς ἁγίαις καὶ ἀμώμοις αὐτοῦ χερσὶ, καὶ ἀναβλέψας πρὸς σὲ τὸν θεὸν αὐτοῦ καὶ πατέρα, καὶ κλάσας, ἔδωκεν ἡμῖν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἰπών· λάβετε ἐξ αὐτοῦ, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ περὶ πολλῶν θρυπτόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον κεράσας ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ ἁγιάσας, ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. μεμνημένοι τοίνυν τοῦ πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἐπανόδου, καὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας, ἐν ᾗ ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, προσφέρομέν σοι τῷ βασιλεῖ καὶ θεῷ κατὰ τὴν αὐτοῦ διάταξιν, τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, εὐχαριστοῦντές σοι δι᾽ αὐτοῦ, ἐφ᾽ οἷς κατηξίωσας ἡμᾶς ἑστάναι ἐνώπιόν σου καὶ ἱερατεύειν σοι· καὶ ἀξιοῦμέν σε, ὅπως εὐμενῶς ἐπιβλέψῃς ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα ἐνώπιόν σου, σὺ ὁ ἀνενδεὴς θεός· καὶ εὐδοκήσῃς ἐπ᾽ αὐτοῖς εἰς τιμὴν τοῦ χριστοῦ σου, καὶ καταπέμψῃς τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα ἐπὶ τὴν θυσίαν ταύτην, τὸν μάρτυρα τῶν παθημάτων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ὅπως ἀποφήνῃ τὸν ἄρτον τοῦτον, σῶμα τοῦ χριστοῦ σου· καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, αἷμα τοῦ χριστοῦ σου. Ταῦτα μὲν οἱ θεῖοι ἀπόστολοι διὰ τῆς συγγραφῆς τοῦ μακαρίου Κλήμεντος τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασιν. ὁ δέ γε θεῖος Ἰάκωβος ὁ τῆς Ἱεροσολύμων πρῶτος ἐπίσκοπος, καὶ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως ἀδελφὸς ὁμοῦ καὶ διάδοχος, καὶ αὐτὸς τὴν μυστικὴν ἐκτιθέμενος λειτουργίαν, ἐν τῷ αὐτῷ μέρει μετὰ τὸ διηγήσασθαι τὰ δεσποτικὰ ῥήματα, τοιάδε γράφει· Μεμνημένοι οὖν καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ τῶν ζωοποιῶν αὐτοῦ παθημάτων, τοῦ σωτηρίου σταυροῦ, καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ταφῆς, καὶ τῆς τριημέρου ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου, καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν σου τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καθέδρας, καὶ τῆς δευτέρας ἐνδόξου καὶ φοβερᾶς αὐτοῦ παρουσίας, ὅταν ἔλθῃ μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ὅταν μέλλῃ ἀποδιδόναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, προσφέρομέν σοι δέσποτα τὴν φοβερὰν ταύτην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν. Καὶ μετ᾽ ὀλίγα· Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ ἐξαπόστειλον ἐφ᾽ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα ἅγια δῶρα ταῦτα τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιὸν, τὸ σὺν θρονὸν σοι τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ τῷ μονογενεῖ σου υἱῷ, τὸ συμβασιλεῦον, τὸ ὁμοούσιόν τε καὶ συναΐδιον, τὸ λαλῆσαν ἐν νόμῳ καὶ προφήταις, καὶ τῇ καινῇ σου διαθήκῃ, τὸ καταβὰν ἐν εἴδει περιστερᾶς ἐπὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ, καὶ μεῖναν ἐπ᾽ αὐτὸν, τὸ καταβὰν ἐπὶ τοὺς ἁγίους σου ἀποστόλους ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν ἐν τῷ ὑπερῴῳ τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου Σιὼν ἐν τῇ

ἡμέρᾳ τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς· αὐτὸ τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον κατάπεμψον δέσποτα ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα ἅγια δῶρα ταῦτα, ἵνα ἐπιφοιτῆσαν τῇ ἁγίᾳ καὶ ἀγαθῇ καὶ ἐνδόξῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ, ἁγιάσῃ καὶ ποιήσῃ, τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, σῶμα ἅγιον τοῦ χριστοῦ σου· καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο αἷμα τίμιον τοῦ χριστοῦ σου. Τούτοις ἀκολουθοῦντες καὶ οἱ μετὰ ταῦτα τὴν αὐτὴν λειτουργίαν ἐπιτεμόντες, ὅ,τι μέγας Βασίλειος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ χρυσόστομος Ἰωάννης, ὁ μὲν περὶ τοῦτο τὸ μέρος γινόμενος, καὶ αὐτὸς διηγούμενος τὴν πρώτην ἐκείνην ἱερουργίαν ὑπὸ τοῦ δεσπότου παραδεδομένην, Κατέλιπε, φησὶν, ἡμῖν ὑπομνήματα τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ πάθους, ταῦτα ἃ προτεθείκαμεν κατὰ τὰς αὐτοῦ ἐντολάς· μέλλων γὰρ ἐξιέναι ἐπὶ τὸν ἑκούσιον καὶ ἀοίδιμον καὶ ζωοποιὸν αὐτοῦ θάνατον, τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδου ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβὼν ἄρτον ἐπὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ καὶ ἀχράντων χειρῶν, καὶ ἀναδείξας σοὶ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἁγιάσας, κλάσας, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, εἰπὼν, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου λαβὼν, κεράσας, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἁγιάσας, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις εἰπὼν, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. καὶ μετ' ὀλίγα· Διὰ τοῦτο δέσποτα πανάγιε καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀνάξιοι δοῦλοί σου, οἱ καταξιωθέντες λειτουργεῖν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, οὐ διὰ τὰς δικαιοσύνας ἡμῶν· οὐ γὰρ ἐποιήσαμέν τι ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ διὰ τὰ ἐλέη σου καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου, οὓς ἐξέχεας πλουσίως ἐφ' ἡμᾶς, θαῤῥοῦντες προσεγγίζομεν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ προσθέντες τὰ ἀντίτυπα τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ σου, σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ παρακαλοῦμεν ἅγιε ἁγίων, εὐδοκίᾳ τῆς σῆς ἀγαθότητος, ἐλθεῖν τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ καὶ ἁγιάσαι, καὶ ἀναδεῖξαι, τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ· τὸ δὲ ποτήριον τοῦτο, αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, τὸ ἐκχυθὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. ὁ δέ γε θεῖος Χρυσόστομος τὰ αὐτὰ πάλιν ἐπιτομώτερον ἀπαγγέλλων, Ἐλθὼν ὁ κύριος, φησὶ, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας, τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν παρεδίδου, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβὼν ἄρτον ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ καὶ ἀχράντοις καὶ ἀμωμήτοις χερσὶν, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἁγιάσας, κλάσας, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις εἰπών· λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ὁμοίως καὶ τὸ ποτή-

ριον

εἶναι μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. καὶ μετὰ μικρὸν, οὕτως ἐπισυνάπτει. Προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν· καὶ παρακαλοῦμεν, καὶ δεόμεθα, καὶ ἱκετεύομεν, κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ποίησον, τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, τίμιον σῶμα τοῦ χριστοῦ σου· τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ, τίμιον αἷμα τοῦ χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. οὕτω μὲν ἅπαντες οὗτοι συμφώνως, προλέγουσι μὲν τὰ δεσποτικὰ ῥήματα, καὶ δι' αὐτῶν εἰς ἀνάμνησιν ἡμᾶς ἄγουσι τοῦ τότε πραχθέντος, καὶ τὴν ἁγιαστικὴν δύναμιν ἐνιᾶσι τελουμένοις· ἐπεύχονται δὲ ὕστερον, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπικαλοῦνται χάριν, ὥστε αὐτὴν ἐλθοῦσαν, τὰ εἰρημένα τότε, τοῖς νῦν ἐφαρμόσαι, καὶ τὰ προκείμενα τελειῶσαι, καὶ πρὸς τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ αἷμα μεταποιῆσαι· αὕτη γὰρ καὶ ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς παρθένου τὴν θεοφόρον ἐκείνην συνεστήσατο σάρκα, κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου, πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, μετὰ τὸ εἰπεῖν τὰ δεσποτικὰ ῥήματα διηγηματικῶς ὡς παρ' αὐτοῦ εἰρημένα ἐπὶ τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος, ἀντίτυπα καλεῖ τὰ προκείμενα, δηλῶν ὡς μήπω τετελεσμένα διὰ τῶν ῥημάτων ἐκείνων, ἀλλ' ἔτι τύπον τινὰ καὶ εἰκόνα φέροντα. καὶ οὕτως εὐθὺς ἐφεξῆς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλθεῖν ἐπεύχεται, καὶ ἀναδεῖξαι, τὸν μὲν ἄρτον, αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα· τὸ δὲ ποτήριον, αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα. καὶ τοῦτό γε λίαν εἰκότως· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς πρώτης ἐκείνης δημιουργίας, ἔλαβε μὲν ἡ γῆ τὴν τοῦ βλαστάνειν τὰ ἐξ αὐτῆς δύναμιν διὰ τοῦ θείου προστάγματος, καὶ τὸ πρόσταγμα ἐκεῖνο καθά φησιν ὁ αὐτὸς διδάσκαλος, ἐναπομεῖναν τῇ γῇ, τὴν τοῦ βλαστάνειν αὐτῇ διηνεκῶς παρέχεται δύναμιν· χρεία δὲ ὅμως τῆς ἡμετέρας ἐπιμελείας, καὶ γεωργικῶν χειρῶν εἰς τὸ τελεσιουργεῖν τὰ φυόμενα· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ λόγος ἐστὶν, ἅπαξ ῥηθεὶς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, ὡς καὶ ὁ θεῖος φησὶ Χρυσόστομος, διὰ παντὸς ἐνεργεῖ· συνεργεῖ δὲ ὅμως καὶ ἡ τῆς θείας ἱερωσύνης δύναμις, διὰ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς εὐλογίας εἰς τὴν τῶν προκειμένων τελείωσιν· αὕτη γὰρ καὶ τὸ τοῦ βαπτίσματος ὕδωρ, ὕδωρ ὂν ἁπλῶς ἐκ τοῦ φαινομένου, πάσης ἁμαρτίας καθαρτικὸν ἀπεργάζεται, τοῦ θείου πνεύματος ἀθεωρήτως συντρέχοντος· αὕτη καὶ τὸ χρίσμα τοῦ μύρου καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοὺς καὶ τἄλλα πάντα τῆς ἐκκλησίας μυστήρια τελεσιουργεῖ, διὰ τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος χάριτος. οὐ τοίνυν τῇ ἡμετέρᾳ εὐχῇ θαρροῦντες, οὐδὲ τῶν ῥημάτων ἐκείνων ἀδυναμίαν καταγινώσκοντες, ἐπευχόμεθα τοῖς προκειμένοις, καὶ οὕτως αὐτὰ τελειοῦσθαι πιστεύομεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ῥήματα τὴν οἰκείαν σώζειν ὁμολογοῦμεν ἰσχὺν, καὶ τὴν τῆς θείας ἱερωσύνης ἐπιδεικνύμενοι

δύναμιν, τελεστικὴν οὖσαν πάντως μυστηρίου τῇ ἐπικλήσει τοῦ δι' αὐτῆς ἐνεργοῦντος ἁγίου πνεύματος· οὕτω γὰρ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος αὖθις, ἐν τῷ περὶ ἱερωσύνης τρίτῳ περὶ αὐτοῦ τούτου ταυτί φησιν· Ἕστηκεν ὁ ἱερεύς, οὐ πῦρ καταφέρων, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὴν ἱκετηρίαν ἐπὶ πολὺ ποιεῖται, οὐχ ἵνα τις λαμπὰς ἄνωθεν ἀφεθεῖσα, καταναλώσῃ τὰ προκείμενα, ἀλλ' ἵν' ἡ χάρις ἐπιπεσοῦσα τῇ θυσίᾳ, δι' ἐκείνης τὰς ἁπάντων ἀνάψῃ ψυχάς, καὶ ἀργυρίου λαμπροτέρας ἀποδείξῃ πεπυρωμένου. ἀλλ' οὐδ' ἀμφιβολίαν τινὰ καὶ ἀδηλίας εὐχομένους ἡμᾶς ὑποπτεύειν χρεών, αὐτοῦ τοῦ θυομένου καὶ μεταλαμβανομένου δεσπότου κελεύσαντος τοῦτο ποιεῖν ἡμᾶς· τοῦτο γάρ φησι, ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· καὶ ἐπαγγελλομένου δώσειν πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸ ἅπασι, μή τί γε ἱερεῦσι, καὶ σφόδρα γε βουλομένου τοῦτο καθ' ἑκάστην ἐπιτελεῖσθαι παρ' ἡμῶν, ὡς διὰ πάντων ἑξῆς ἀναφαίνεται. ἢ σύ γε τυχὸν ἐκ τούτου, καὶ τὸ βάπτισμα ὑποπτεύσεις, δι' εὐχῶν ὁμοίως καὶ ἐπικλήσεων τελούμενον, καὶ τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, εἰ ἀληθῶς ἐδέξω, δισταγμόν τινα ἕξεις διὰ τῆς ἱερατικῆς χάριτος ἐπιδιδομένην; καὶ τἄλλα πάντα δὲ ὁμοίως ἐκκλησιαστικὰ μυστήρια διαγράψεις. ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα οὐκ ἔστι· πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος, μεθ' ἡμῶν ἔσεσθαι τὰς ἡμέρας ἁπάσας, ἄχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. ἡμεῖς μὲν οὖν ταῦτα παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνους ἐκδεξαμένων παραλαβόντες, καὶ κατέχομεν ἀμεταποιήτως, καὶ τὸν γινόμενον ἐπ' αὐτοῖς ἀποδίδομεν λόγον. ὅτι δὲ ὁ τοῦ κυρίου περὶ τῶν μυστηρίων λόγος, ἐν εἴδει διηγήσεως λεγόμενος, πρὸς ἁγιασμὸν δώρων ἀρκεῖ, οὐδεὶς οὔτε τῶν ἀποστόλων, οὔτε τῶν διδασκάλων εἰπὼν φαίνεται· ἀλλ' ὅτι μὲν ἅπαξ ὑπ' ἐκείνου ῥηθεὶς, αὐτῷ τῷ ὑπ' ἐκείνου ῥηθῆναι, καθάπερ ὁ δημιουργικὸς λόγος ἀεὶ ἐνεργεῖ. τοῦτο φησὶν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς Ἰωάννης. ὅτι γε νῦν ὑπὸ τοῦ ἱερέως λεγόμενος, διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ λέγεσθαι τοῦτο δύναται, οὐδαμόθεν ἐστὶ μαθεῖν ἐπεὶ οὐδ' αὐτὸς ὁ δημιουργικὸς λόγος ἐνεργεῖ, ὅτι ἐφ' ἑκάστῳ τῶν γινομένων ὑπό τινος ἀνθρώπου λέγεται· ἀλλ' ὅτι ἐστὶν ἅπαξ ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰρημένος. καὶ μὴν οὐδ' αὐτοὶ φήσουσιν ἐνεργεῖν τὸν δεσποτικὸν λόγον, ὑπὸ τοῦ τυχόντος ἁπλῶς λεγόμενον, οὐδ' ἄνευ θυσιαστηρίου. εἰ τοίνυν ἱερέως δεῖ καὶ θυσιαστηρίου, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα πρὸς τοῦτο συντείνει, διὰ τί μὴ καὶ εὐχῶν δεήσεται εὐλογίας, καὶ τῆς δι' αὐτῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἥ τις πάντα τελεῖ τὰ μυστήρια. πρὸς τούτοις, ὁ ἱερὸς Διονύσιος ἐπιμαρτυρήσων πάρεστι τοῖς παρ' ἡμῶν τελουμένοις· ἐν γὰρ τῇ θεωρίᾳ τοῦ τῆς συνάξεως μυστηρίου, Τὰς ἱεράς, φησί, θεουργίας ὁ ἱεράρχης ὑμνήσας, ἐπὶ τὴν ἱερουργίαν ἔρχεται· καὶ πρότερον μὲν ὑπὲρ ταύτης ἀπολογεῖται καὶ ἀναβοᾷ, σὺ εἶπας τοῦτο, ποιεῖτε εἰς ἐμὴν τὴν ἀνάμνησιν. εἶτα τῆς θεομιμήτου ταύτης ἱερουργίας ἄξιος αἰτεῖ γενέσθαι, καὶ τῇ πρὸς χριστὸν ἀφο-

μοιώσει

μοιῶσι τὰ θεῖα πολυπράγμως τελέσαι καὶ διαδοῦναι, καὶ τοὺς μεθέξοντας ἱεροπρεπῶς μεταλαχεῖν. εἶτα οὕτως ἱερουργεῖ τὰ θειότατα, καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα διὰ τῶν ἱερῶς προκειμένων· τὸν γὰρ ἐγκεκαλυμμένον καὶ ἀδιαίρετον ἄρτον ἀνακαλύψας, εἰς πολλὰ διελών, καὶ τὸ ἑνιαῖον τοῦ ποτηρίου πᾶσι καταμερίσας, συμβολικῶς τὴν ἑνότητα πληθύνει τε καὶ διανέμει. καὶ μετ' ὀλίγα· Μεταλαχὼν δὲ καὶ μεταδοὺς ὁ ἱεράρχης, εἰς εὐχαριστίαν ἱερὰν καταλήγει. Ταῦτα συνορᾶν ἔξεστι τῷ βουλομένῳ παντί, ὅσον ἐστὶ σύμφωνα τοῖς παρ' ἡμῶν τελουμένοις, ἢ τοῖς παρὰ λατίνων· ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀκολουθοῦντες τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις καὶ διδασκάλοις, κατὰ τὰς ὑπ' αὐτῶν παραδεδομένας ἐκθέσεις, καὶ τούτῳ δὲ τῷ ἱεροφάντορι, τὰς ἱερὰς θεουργίας ὑμνοῦμεν, τουτέστιν ὡς αὐτός φησι, τὴν δι' ἡμᾶς ἐνανθρώπησιν τοῦ θεοῦ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ θάνατον, τὴν θεογενεσίαν τῶν βαπτιζομένων, τὴν θείαν υἱοθεσίαν, τὴν διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν θέωσιν· εἶθ' οὕτως ἐπὶ τὴν ἱερουργίαν ἐρχόμενοι, πρότερον μὲν ὑπὲρ ταύτης ἀπολογούμεθα, καὶ ἀναβοῶμεν αὐτὰ τὰ δεσποτικὰ ῥήματα, ἃ τότε εἶπε· καὶ ἐπιλέγομεν, ὅτι αὐτὸς προσέταξε, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· εἶτα τῆς θεομιμήτου ταύτης ἱερουργίας ἄξιοι αἰτοῦμεν τε γενέσθαι, καθὰ περιέχουσιν αἱ ἐκθέσεις, ἱερουργοῦμεν τὰ θειότατα διὰ τῆς εὐχῆς καὶ εὐλογίας, καὶ τῆς τοῦ θείου πνεύματος ἐπιφοιτήσεως· καὶ τὸν ἐγκεκαλυμμένον πως καὶ ἀδιαίρετον ἄρτον ἀνακαλύψαντες, εἰς πολλὰ διαιροῦμεν, καὶ τὸ ἑνιαῖον τοῦ ποτηρίου πᾶσι καταμερίζομεν. οἱ δὲ παρὰ λατίνοις ἱερεῖς, μέμνηνται μὲν καὶ αὐτοὶ διηγηματικῶς τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων, ὅτι αὐτὸς προσέταξε, λάβετε, φάγετε, καὶ πίετε πάντες· καὶ, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ἱερουργεῖ δὲ οὐδὲν μᾶλλον, ἀλλ' οἴεται τὴν διήγησιν αὐτὴν τῶν ῥημάτων πρὸς τὸν ἁγιασμὸν καὶ τὴν ἱερουργίαν ἀρκεῖν· εἶτα τὸν ἄζυμον ἄρτον ἐκεῖνον, οὐκ ἐγκεκαλυμμένον πως, ἀλλ' ὅθεν ἔτυχεν οὕτω λαβὼν καὶ ὑψώσας, μέρος μὲν ἀπορρήγνυσι, καὶ τῷ ποτηρίῳ ἐμβάλλει· τὸ δὲ λοιπὸν καθίησιν εἰς τὸ στόμα, καὶ τὸ ποτήριον ἐκπιὼν ὅλον ὁμοίως, ἀσπάζεσθαι αὐτὸν προτρέπεται τοὺς συλλειτουργοῦντας αὐτῷ διακόνους, μηδενὶ μηδὲν μεταδούς, ὃ τὸ, λάβετε, φάγετε πάντες, καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, μεγαλαυχεῖ. Ταῦτα οὖν πρόδηλον φέρει τὴν ἐναντίωσιν καὶ πρὸς τὰς παραδεδομένας ἐκθέσεις καὶ ἐξηγήσεις, καὶ πρὸς τὰ δεσποτικὰ ῥήματα, καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐκείνων φωνάς· εἶτα τολμήσουσιν οὕτως ἔχοντες ἐγκαλεῖν ἡμῖν καὶ περιεργάζεσθαι τὰ ἡμέτερα καὶ ἐφερμηνεύειν, οὕτως ἀκόλουθα τοῖς ἁγίοις ὄντα; ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος φησὶ τὸν δεσποτικὸν λόγον ἅπαξ ῥηθέντα, τὴν θυσίαν ἀπηρτισμένην ἐργάζεσθαι· ἅπαξ ῥηθέντα φησίν, οὐ νῦν ὑπὸ τοῦ ἱερέως λεγόμενον, ἀλλ' ἅπαξ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ῥηθέντα, τὴν τελεστικὴν ἀεὶ δύναμιν ἐνιέναι τοῖς προκειμένοις. οὐκ ἤδη καὶ ἐνεργείᾳ τελεῖ αὐτά· τοῦτο γὰρ ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοίτησις

ἐργάζεται διὰ τῆς τοῦ ἱερέως εὐχῆς. καὶ δῆλον ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν, ὡς πρότερον ἐξεθέμεθα· μετὰ τὸ εἰπεῖν τὰ δεσποτικὰ ῥήματα, Κατάπεμψον, φησί, τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον, καὶ ποίησον, τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, τίμιον σῶμα τοῦ χριστοῦ σου· τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ, τίμιον αἷμα τοῦ χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. ταῦτα εἰ μὲν πείθουσι τοὺς φιλονείκως ἔχοντας, ἐλέγχεσθαι ἂν εἶεν δίκαιοι τῆς διπλῆς ἀγνοίας, καὶ τῆς εἰς βάθος πωρώσεως.

ΤΟΥ͂ ἘΝ ἉΓΊΟΙΣ ΠΑΤΡῸΣ ΗΜΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙ-σκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἱστορία ἐκκλησιαστικὴ καὶ μυστικὴ θεωρία.

ἘΚΚΛΗΣΙΑ ἐστὶ ναὸς θεοῦ, τέμενος ἅγιον, οἶκος προσευχῆς, συνάθροισις λαοῦ, σῶμα χριστοῦ, ὄνομα αὐτοῦ, νύμφη χριστοῦ, ἐκκαλουμένη πρὸς μετάνοιαν καὶ πρὸς εὐχὴν τοὺς λαούς. τῷ ὕδατι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος αὐτοῦ καθαρισθεῖσα, καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ τῷ τιμίῳ ἐρραντισμένη, καὶ νυμφικῶς ἐστολισμένη, καὶ τῷ τοῦ ἁγίου πνεύματος μύρῳ σφραγιζομένη, κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον, Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σοι, καὶ εἰς ὀσμὴν μύρου σου δραμοῦμεν, ὅτι ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα τὸν πώγωνα τοῦ Ἀαρών, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ὤαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ. Ἄλλως. Ἐκκλησία ἐστὶν ἐπίγειος οὐρανός, ἐν ᾗ ὁ ἐπουράνιος θεὸς ἐνοικεῖ καὶ ἐμπεριπατεῖ, ἀντιτυποῦσα τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν χριστοῦ, δεδοξασμένη ὑπὲρ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου τοῦ Μωϋσέως, ἐν πατριάρχαις προτυπωθεῖσα, ἐν ἀποστόλοις θεμελιωθεῖσα, ἐν ᾗ τὸ ἱλαστήριον, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἐν προφήταις προκηρυχθεῖσα, ἐν ἱεράρχαις κατακοσμηθεῖσα, καὶ ἐν μάρτυσι τελειωθεῖσα, καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτῶν λειψάνοις ἐνθρονιασθεῖσα. Ἄλλως. Ἐκκλησία ἐστὶν οἶκος θεϊκός, ἔνθα ἡ μυστικὴ ζωοθυσία γίνεται, καὶ τὰ ἔνδον τοῦ ἱερατείου, καὶ τὸ ἅγιον σπήλαιον· ἔνθα ὁ τάφος καὶ ἡ τράπεζα ἡ ψυχοτρόφος καὶ ζωοποιός· καὶ οἱ ἐν αὐτῇ μαργαρῖται, τὰ θεῖα δόγματα τῆς διδασκαλίας τοῦ κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

ὁ δὲ σημαντήρ, κατὰ τὸν τύπον τῶν ἥλων, ἐν οἷς προσηλώθησαν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τοῦ κυρίου, καὶ ἐδόνησεν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἄλλως.

Τὸ σημαντήριον αἰνίττεται τὰς τῶν ἀγγέλων σάλπιγγας, καὶ διεγείρει τοὺς ἀγωνιστὰς πρὸς πόλεμον τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν.

τὸ βάπτισμά ἐστι, καθὼς ὁ θεὸς διετάξατο τῷ Μωϋσῇ λέγων, Καταβὰς διαμάρτυρε τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἅγνισον αὐτούς, καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἔστωσαν ἕτοιμοι τοῦ ἀναβῆναι εἰς τὸ ὄρος πρός με· καὶ πάλιν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγει κύριος ὁ θεός, Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡσεὶ χιόνα λευκανῶ· καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ κύριος λέγει, Ἐὰν

μή τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· καὶ τοῖς αὐτοῦ ἀποστόλοις παρήγγελλε λέγων, Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. βεβαπτίσμεθα δὲ κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ, καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ· διὰ γὰρ τῆς ἐν τῷ ὕδατι καταδύσεώς τε καὶ ἀναδύσεως, τριπλῆς τε ἐπικλύσεως, τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ ἐξεικονίζομεν καὶ ὁμολογοῦμεν· ἔτι δὲ καὶ ὅτι αὐτὸς ἐβαπτίσθη ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπὸ Ἰωάννου.

Τὸ χρίεσθαι ἐλαίῳ τοὺς βαπτιζομένους, ἐστὶ κατὰ τὸ ἔλαιον ᾧ ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ οἱ προφῆται, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἐχρίσθη, ὡς βασιλέας καὶ ἱερέας τῷ χρίσματι τῆς σαρκώσεως. ἔστι δὲ καὶ τὸ μὴ δύνασθαι τὸν διάβολον κρατεῖν ἡμῶν τῷ κράτει τῆς ἁμαρτίας τοῦ θανάτου, ὅ ἐστιν, ὁ παραβάσει τοῦ Ἀδὰμ ἐπελθὼν ἡμῖν θάνατος.

Τὸ ὕδωρ ἐστὶ μυστικῶς ἐμφαῖνον ἡμῖν τὸ μυστικὸν λουτρὸν τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς κάθαρσιν τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἀναζήτησιν τῆς παλιγγενεσίας, καὶ ζωῆς αἰωνίου ἀναγέννησιν· δι' οὗ βαπτίσματος τὴν υἱοθεσίαν δεξάμενοι, ἀπηλλάγημεν τῆς δουλείας, καὶ τῆς καταδυναστείας τοῦ διαβόλου, καὶ ἀπελάβομεν τὴν ἐλευθερίαν τῆς χάριτος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ ἁγιάσας καὶ καθαρίσας ἡμᾶς ὕδατι καὶ πνεύματι, προσήγαγε τῷ θεῷ καὶ πατρὶ λέγων, Πάτερ δίκαιε, ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκας, ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσι καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι, καὶ γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν χριστόν, τοῦ εἶναι αὐτοὺς κληρονόμους τῆς βασιλείας μου. περὶ ὧν φησὶν ὁ πατήρ· Ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς λαὸν ἡγιασμένον, εἰς βασίλειον ἱεράτευμα. Τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα βεβαιοῖ τὰς ἐπαγγελίας, ὡς μάρτυς πιστὸς καὶ ἀπαράγραφος, πληροφορῶν ἡμᾶς. ἰδὴ ἐπιγραφὴν ἁγίαν· καὶ γὰρ ὑπογραφῇ τὴν ἁγίαν τελάδα λιβέλλου δίκην τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς γλῶσσα τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, καὶ κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου. διαχαράττων οὕτω ἐν τῇ σημειώσει τοῦ χριστοῦ, οὐ διὰ μέλανος καὶ χάρτου, ἀλλὰ διὰ μύρου τῆς χρίσεως, καὶ ὡς ἐν τόμοις καινοῖς ταῖς πλαξὶ τῶν καρδιῶν τῶν πιστῶν τὸν σταυρὸν τοῦ χριστοῦ ἐγχαράττων, καθὼς φησὶν ὁ προφήτης, Καὶ ἔγραψα τὸν νόμον μου, φησὶν ὁ θεός, ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἐνσημειώσομαι αὐτοὺς ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν, τοῦ σημειωθῆναι αὐτοὺς τὸ φῶς τοῦ προσώπου μου, καὶ εἶναι αὐτοὺς ὀνομαστοὺς ἐν πάσῃ τῇ γῇ, δεικνύων ἡμᾶς καὶ κληρονόμους τῆς αὐτοῦ βασιλείας, καὶ υἱοὺς γνησίους καὶ συγκληρονόμους αὐτοῦ, ἐάνπερ καὶ ἀγωνισώμεθα φυλάξαι τὸ ἅγιον βάπτισμα σῶον, καὶ τὴν σφραγίδα σῴαν. Ἡ κόγχη ἐστί, κατὰ τὸ ἐν Βηθλεὲμ σπήλαιον, ὅπου ἐγεννήθη ὁ χριστός·

καὶ

καὶ κατὰ τὸ σπήλαιον ὅπου ἐτάφη, καθὼς φησὶν ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, ὅτι ἦν σπήλαιον λελατομημένον ἐκ πέτρας, κἀκεῖ ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

ἡ δὲ ἐκκλησία ἐστὶν ἔνθα ἡ μυστικὴ ζωοθυσία γίνεται· καὶ τὰ ἔνδον τοῦ σπηλαίου, ἔνθα ὁ τάφος κεῖται ἀντὶ αὐτοῦ, ἔνδον τοῦ ἱερατείου.

ἡ δὲ κόγχη τοῦ θυσιαστηρίου, ἡ μετάθεσίς ἐστι τοῦ σταυροῦ· οἱ πύργοι δὲ, τὰ σημεῖα. διὰ τοῦτο δ᾽ ἀμφότερα λογοθετοῦνται εἰς πρόσωπον τῶν ἱερουργούντων. ἡ ἁγία τράπεζά ἐστιν, ἀντὶ τοῦ τόπου τῆς ταφῆς, ἐν ᾧ ἐτέθη ὁ χριστὸς, ἐν ᾗ πρόκειται ὁ ἀληθινὸς καὶ οὐράνιος ἄρτος, ἡ μυστικὴ καὶ ἀναίμακτος θυσία, ζωοθυτούμενος τὴν σάρκα αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα, εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν ζωῆς αἰωνίου προέθηκε τοῖς πιστοῖς. ἔστι δὲ καὶ θρόνος θεοῦ ἡ αὐτή, ἐν ᾧ ὁ ἐπουράνιος θεὸς, ὁ ἐπὶ τῶν χερουβὶμ ἐποχούμενος, σωματωθεὶς ἐπανεπαύσατο· καθ᾽ ἣν τράπεζαν καὶ ἐν τῷ μυστικῷ αὐτοῦ δείπνῳ, μέσον τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ καθίσας, καὶ λαβὼν ἄρτον καὶ οἶνον, εἶπε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, λάβετε, φάγετε καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ τὸ αἷμά μου. προετυπώθη δὲ ἐν τῇ νομικῇ τραπέζῃ, ἔνθα ἦν τὸ μάννα, ὅ ἐστι χριστὸς, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. ἡ ἁγία τράπεζά ἐστιν, ἀντὶ τῆς τραπέζης τοῦ χριστοῦ σὺν τοῖς μύσταις· καὶ οἱ ἐν αὐτῇ μεταγράφεται τὰ θεῖα δόγματα τῆς διδασκαλίας τοῦ χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς.

τὸ κιβώριόν ἐστιν ἔνθα ἐστὶν ἡ σταύρωσις, ἀντὶ τοῦ τόπου ὅπου ἐσταυρώθη ὁ χριστός· ἐγγὺς γὰρ ὁ τόπος καὶ ὑπόβαθρος, ὅπου ἐτάφη· ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν συντομίᾳ ἐμφέρεσθαι τὴν σταύρωσιν, καὶ τὴν ταφὴν, καὶ τὴν ἀνάστασιν χριστοῦ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τέτακται. ἔστι δὲ καὶ κατὰ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης κυρίου ἐν ᾗ λέγεται ἅγια ἁγίων καὶ ἁγίασμα αὐτοῦ· ἐν ᾗ προσέταξεν ὁ θεὸς γενέσθαι δύο χερουβὶμ ἑκατέρωθεν τορευτά· τὸ γὰρ κιβ, ἔστι κιβωτὸς, τὸ δὲ ὤριον, φωτισμὸς κυρίου, ἢ φῶς θεοῦ. θυσιαστήριόν ἐστιν ἱλαστήριον, ἐν ᾧ προσεφέρετο περὶ τῆς ἁμαρτίας κατὰ τὸ ἅγιον μνῆμα τοῦ χριστοῦ, ἐν ᾧ θυσιαστηρίῳ καὶ θυσίαν ἑαυτὸν ὁ χριστὸς προσήγαγε τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὡς ἀμνὸς θυόμενος, καὶ ὡς ἀρχιερεὺς καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, προσφέρων καὶ προσφερόμενος, εἰς μυστικὴν καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, καὶ λογικὴν λατρείαν τοῖς πιστοῖς ἱεροθυτούμενος, δι᾽ ἧς μέτοχοι γεγόναμεν τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ἀθανάτου, ὅνπερ ἀμνὸν προετύπωσεν ἐν Αἰγύπτῳ Μωσῆς πρὸς ἑσπέραν, καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ τὸν ὀλοθρευτὴν ἄγγελον ἀπέστρεψε, τοῦ μὴ θανατῶσαι τὸν λαόν· τὸ γὰρ πρὸς ἑσπέραν σημαίνει, ὅτι καὶ πρὸς ἑσπέραν ἐσφαγιάσθη ὁ ἀληθινὸς ἀμνὸς, ὁ τοῦ κόσμου αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ χριστός· καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη χριστός. θυσιαστήριόν ἐστι καὶ λέγεται ἡ φάτνη καὶ ὁ τάφος τοῦ κυρίου. θυσιαστήριόν ἐστι καὶ λέγεται κατὰ τὸ ἐπουράνιον καὶ νοερὸν θυσιαστήριον, ἐν ᾧπερ ἀντιτυποῦσι τὰς νοερὰς καὶ λειτουρ-

γικῆς ἱεραρχίας τῶν ἀΰλων καὶ ἄνω δυνάμεων, καὶ οἱ ἐπίγειοι καὶ ἔνυλοι ἱερεῖς παρεστῶτες καὶ λατρεύοντες τῷ κυρίῳ διὰ παντός· ὥστε καὶ τούτους δεῖ εἶναι, ὡς πῦρ φλέγον. κατὰ γὰρ τὴν τῶν ἐπουρανίων ἀκολουθίαν, καὶ τὴν τῶν ἐπιγείων διάταξιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ κριτὴς τῶν ἁπάντων ἐνομοθέτησε.

Βῆμά ἐστιν ὑποβάθρας τόπος καὶ θρόνος, ἐν ᾧ ὁ παμβασιλεὺς χριστὸς προκάθηται μετὰ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων, ὡς λέγει πρὸς αὐτούς, ὅτι καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνων κρίνοντες τὰς ιβʹ. φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. θρόνοι δὲ λέγονται τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως, ἐν ᾧ κηρύγματι θαῤῥοῦντες, ἐδίδαξαν, καὶ δι᾽ αὐτοῦ λαμβάνουσι τὴν ἀντιμισθίαν τοῦ κηρύγματος, τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν, ἐπεὶ καθέδρα ἐκεῖ οὐκ ἔστιν. ὑποδείκνυσι δὲ καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν, καθ᾽ ἣν ἐλθὼν ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἀποδοὺς ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ πάντα κόσμον κρῖναι, ὡς λέγει ὁ προφήτης, Ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν, θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαβίδ.

Κοσμήτης ἐστὶ κατὰ τὸ νομικὸν καὶ ἅγιον κόσμιον, ἐμφαῖνον τοῦ σταυρωθέντος χριστοῦ τὸ ἐκσφράγισμα, διὰ τοῦ σταυροῦ κοσμούμενον.

Κιόνια ἤτοι τὰ στήθια τὰ διαχωρίζοντα τὸ βῆμα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ναοῦ, εἰσὶν ἃ δηλοῦσι τὸν μὲν ἔξωθεν τοῦ βήματος ναόν, τὴν εἴσοδον καὶ παράστασιν τοῦ λαοῦ τοῦ εἰσερχομένου εἰς προσευχήν· τὸ δὲ ἔσωθεν ἤτοι τὸ βῆμα, δηλοῖ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, εἰς ὃ καὶ μόνοι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μετ᾽ αὐτῶν εἰσίασι.

Κάγκελλά εἰσι, τὸν προσευχῆς τόπον δηλοῦντα, ἐν οἷς σημαίνει, τὴν μὲν ἔξωθεν τοῦ λαοῦ εἴσοδον, τὴν δὲ ἔσωθεν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ὑπάρχουσαν καὶ μόνοις τοῖς ἱερεῦσιν οὖσαν ἐπίβατον. ἔστι δὲ καὶ ἀληθῶς εἰς τὸ ἅγιον μνῆμα κάγκελλα χαλκᾶ, διὰ τὸ μηδένα εἰσιέναι ἐν αὐτῷ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν.

Ὁ ἄμβων ἐστὶν ἐμφαίνων τὸ σχῆμα τοῦ λίθου τοῦ ἁγίου μνήματος, ὃν ὁ ἄγγελος ἀποκυλίσας ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνήματος, ἀνεβόα τὴν ἀνάστασιν τοῦ κυρίου ταῖς μυροφόροις. ἔστι δὲ καὶ κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα, Ἐπ᾽ ὄρους πεδινοῦ ἄρατε σημεῖον· ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος, καὶ ὕψωσον φωνήν· ὄρος γάρ ἐστιν εἰς τόπον πεδινὸν καὶ ὁμαλὸν κείμενον.

Τὸ κατὰ ἀνατολὰς εὔχεσθαι, παραδεδομένον ἐστίν, ὡς καὶ τὰ λοιπά, ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἔστιν οὕτως, διὰ τὸ τὸν νοητὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν ἐπὶ γῆς φανῆναι ἐν τοῖς μέρεσι τῆς ἀνατολῆς τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου, κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα, Ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ· καὶ πάλιν, Προσκυνήσατε τῷ κυρίῳ τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολάς, καὶ προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ· καὶ πάλιν, Στήσονται οἱ πόδες κυρίου ἐπὶ τὸ ὄρος κυρίου τῶν ἐλαιῶν κατὰ ἀνατολάς· ταῦτά φασιν οἱ προφῆται, καὶ διὰ τὸ ἀποκαραδοκεῖν ἡμᾶς πάλιν τὸν ἐν Ἐδὲμ παράδεισον, κατὰ ἀνατολὰς ἀπολαμβάνειν, καὶ ὡς ἐκδεχομένους τὴν ἀνατολὴν τῆς φωτοφανείας τῆς δευτέρας τοῦ κυρίου παρουσίας καὶ παλιγγενεσίας.

Τὸ

τὸ μὴ κλίνειν γόνυ τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς ἁγίας κυριακῆς, σημαίνει τὴν τῆς καταπτώσεως ἡμῶν ἀνόρθωσιν γινομένην, διὰ τῆς τριημέρου τοῦ χριστοῦ ἀναστάσεως. τὸ δὲ μέχρι τῆς πεντηκοστῆς μὴ κλίνειν γόνυ, ἔστι τὰς ἑπτὰ ἡμέρας μετὰ τὸ ἅγιον πάσχα ἑπταπλωμένας κρατεῖν τῇ διακαινησίμῳ. τὸ ἑπτάκις ἑπτὰ, τεσσαρακονταεννέα, καὶ ἡ κυριακὴ πεντήκοντα.

τὸ δὲ ξύρισμα τῆς κεφαλῆς τοῦ ἱερέως, καὶ τὸ γυροειδὲς αὐτοῦ τμῆμα τὸ μέσον τῶν τριχῶν, ἀντὶ τοῦ ἀκανθίνου στεφάνου, ὅνπερ ὁ χριστὸς ἐφόρεσεν.

ὁ ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ ἱερέως περικείμενος διπλοῦς στέφανος ἐκ τῆς τῶν τριχῶν σημειώσεως, εἰκονίζει τὴν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου τιμίαν κάραν, ἣν ἐν τῷ τοῦ κυρίου καὶ διδασκάλου κηρύγματι ἀποσταλεὶς, καὶ καρεὶς ὑπὸ τῶν ἀπειθούντων τῷ λόγῳ, ὡς ἐμπαιζόμενος ὑπ' αὐτῶν, ταύτην ὁ διδάσκαλος χριστὸς εὐλόγησε, καὶ ἐποίησε τὴν ἀτιμίαν τιμὴν, καὶ τὴν χλεύην εἰς δόξαν, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον, οὐκ ἐκ λίθων τιμίων, ἀλλὰ τῷ λίθῳ καὶ τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐκλάμπουσαν, ὑπὲρ χρυσίον καὶ τοπάζιον καὶ λίθους τιμίους· κορυφὴ γὰρ κεκαλλωπισμένη, καὶ στέφανος, τοῦ δωδεκαλίθου, οἱ ἀπόστολοί εἰσι· πέτρα δὲ ὁ παναγιώτατος ἀπόστολος ὑπάρχει ἀρχιεράρχης τοῦ χριστοῦ.

ἡ στολὴ τοῦ ἱερέως ὑπάρχει κατὰ τὸν ποδήρη Ἀαρὼν, τουτέστιν ἱμάτιον, ὅ ἐστιν ἱερατικὸν ἔνδυμα τὸ μέχρι τῶν ποδῶν τὸ τιμιώτατον· ἔστι δὲ πυροειδὴς κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον· καὶ πάλιν, Τίς οὗτος ὁ παραγινόμενος ἐξ Ἐδώμ· ἐδὼμ γὰρ ἑρμηνεύεται γήϊνος, ἢ ἐκλεκτὸς, ἢ κόκκινος. εἶτα ἐπάγει, Ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ, ἐξ ἀμπέλου Βοσόρ. διὰ τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐνδύματά σου· ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ, ἐμφαίνοντος τὴν βαφεῖσαν τοῦ χριστοῦ στολὴν τῆς σαρκὸς ἐν αἵμασιν, ἐν τῷ ἀχράντῳ αὐτοῦ σταυρῷ· πάλιν δὲ ὅτι τὴν κοκκίνην χλαμύδα ἐφόρεσεν ἐν τῷ πάθει ὁ χριστὸς, ἐμφαίνουσιν οἱ ἀρχιερεῖς ποίου ἀρχιερέως εἰσὶν ὑπασπισταί.

τὸ δὲ ἀπεζωσμένους τοὺς ἱερεῖς περιπατεῖν φελωνίοις, δείκνυσιν ὅτι καὶ ὁ χριστὸς ἐν τῷ σταυρῷ ἀπερχόμενος οὕτως ἦν βαστάζων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ.

ἐν ταῖς ἄνω λαμπρότησι τῶν νοερῶν οὐρανίων λειτουργῶν, προφητῶν καὶ ἱεραρχῶν, εἰσὶ πρεσβύτεροι εἴκοσι τέσσαρες, καὶ διάκονοι ἑπτά· οἱ μὲν πρεσβύτεροι κατὰ μίμησιν τῶν σεραφικῶν δυνάμεών εἰσι, ταῖς μὲν στολαῖς, δίκην πτερύγων κατακεκαλυμμένοι· ταῖς δὲ δυσὶ πτέρυξι τῶν χειλέων τὸν ὕμνον βοῶντες, καὶ κατέχοντες τὸν θεῖον καὶ νοητὸν ἄνθρακα χριστὸν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, τῇ λαβίδι τῆς χειρὸς φανερῶς φέροντες.

οἱ δὲ διάκονοι εἰς τύπον τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων ταῖς λεπταῖς τῶν λεπτῶν ὠραρίων πτέρυξιν, ὡς λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα περιτρέχουσι. πρῶτον μὲν τὸ στιχάριον λευκὸν ὂν, τῆς θεότητος τὴν ἀγλαΐαν

ἐμφαίνει, καὶ τοῦ ἱερέως τὴν λαμπρὰν πολιτείαν. τὰ λωρία τοῦ στιχαρίου εἰσὶ τὰ ἐν τῇ χειρί, ἐμφαίνοντα τὸν δεσμὸν τοῦ χριστοῦ· δήσαντες γὰρ αὐτὸν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα καὶ τὸν Πιλάτον.

Τὰ λωρία τὰ εἰς τὰ πλάγια, εἰσὶ τὸ αἷμα τὸ ῥεῦσαν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ χριστοῦ ἐν τῷ σταυρῷ. τὸ περιτραχήλιόν ἐστι τὸ φακεώλιον μεθ' οὗ ἐπεφέρετο ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως δεδεμένος, καὶ συρόμενος ἐπὶ τὸ πρόσθεν ἐπὶ τῷ τραχήλῳ ὁ χριστός, ἐν τῷ πάθει αὐτοῦ ἀπερχόμενος.

Τὸ δὲ τοῦ ἐπιτραχηλίου δεξιὸν μέρος, πέφυκεν ὁ κάλαμος ὃν ἔδωκαν ἐμπαίζοντες τῇ δεξιᾷ τοῦ χριστοῦ. τὸ δὲ τοῦ ἐξ εὐωνύμου μέρους, ἡ τοῦ σταυροῦ βασταγὴ ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτοῦ. ἡ δὲ ζώνη, ἣν περιζώννυται, πέφυκεν ἡ εὐπρέπεια, ἣν ὁ χριστὸς βασιλεύσας, εὐπρεπῆ περιεζώσατο δύναμιν τῆς θεότητος. τὸ δὲ φελώνιον, ἐμφαίνει τὴν ἀπὸ κοκκίνου πορφύραν, ἣν περὶ τὸν Ἰησοῦν ἐμπαίζοντες, οἱ ἀσεβεῖς ἐφόρεσαν· ἔστι δὲ καὶ ἡ στολὴ τοῦ βαπτίσματος. τὸ ὠμοφόριόν ἐστι τοῦ ἀρχιερέως, κατὰ τὴν στολὴν τοῦ Ἀαρών, ἣν περ ἐφόρουν οἱ ἐν νόμῳ ἀρχιερεῖς, σουδαρίοις μακροῖς τὸν εὐώνυμον ὦμον περιτιθέντες, κατὰ τὸν ζυγὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ χριστοῦ.

Τὸ δὲ ὠμοφόριον ὃ περιβέβληται ὁ ἐπίσκοπος, δηλοῖ τὴν τοῦ προβάτου δορὰν, ὅπερ πλανώμενον εὑρὼν ὁ κύριος, ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτοῦ ἀνέλαβε, καὶ σὺν ταῖς μὴ πεπλανημένοις ἠρίθμησεν. ἔχει δὲ καὶ σταυρούς, διὰ τὸ καὶ τὸν χριστὸν ἐπὶ τοῦ ὤμου βαστάσαι τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ἔτι δὲ καὶ οἱ θέλοντες κατὰ χριστὸν ζῆν ἐπὶ τὸν ὦμον αἴρουσι τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἡ κακοπάθεια· σύμβολον γὰρ κακοπαθείας ὁ σταυρός. τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐστι κατὰ μίμησιν τοῦ ἐρημοπολίτου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὅτι τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἦν ἐκ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώνη δερματίνη περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ.

Τὸ δὲ κείρεσθαι τὴν κάραν ὁλοτελῶς, κατὰ μίμησιν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, καὶ Παύλου τοῦ ἀποστόλου, καὶ τῶν λοιπῶν.

Τὰ δὲ ἀναβόλαια, εἰσὶ κατὰ τὰ ἀναβόλαια, ἅπερ ἐφόρουν ἱμάτια.

Τὰ δὲ κουκούλλια, κατὰ τὸν λέγοντα ἀπόστολον, ὅτι ἐσταύρωταί μοι ὁ κόσμος, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. τὸ δὲ μανδίον, ἐμφαῖνον διὰ τῆς ἀπολελυμένης ἀπλώσεως τὴν πτερωτικὴν τῆς τῶν ἀγγέλων μιμήσεως, καθότι ἀγγελικὸν σχῆμα λέγεται. ἡ δὲ ὀθόνη μεθ' ἧς λειτουργοῦσιν οἱ διάκονοι, δηλοῖ τὴν τοῦ χριστοῦ ταπείνωσιν, ἣν ἐνεδείξατο ἐν τῷ νιπτῆρι. τὸ δὲ ἐγχείριον τὸ ἐπὶ τῆς ζώνης, ἐστὶ τὸ ἀπομάξαι τὰς χεῖρας αὐτοῦ λέντιον, καὶ πέφυκε τὸ ἐγχείριον ἔχειν ἐπὶ τῆς ζώνης, ἀντίτυπον τοῦ ἀπομάξαντος τὰς χεῖρας, καὶ τὸ ἀθῷός εἰμι ἐπιφωνήσαντος. ἡ προσκομιδὴ ἡ γινομένη ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, ἐμφαίνει τὸν κρανίου τόπον, ἐν ᾧ ἐσταυρώθη ὁ χριστός. ἐν ᾧ λόγος, κεῖσθαι τὸ κρανίον τοῦ προπάτορος Ἀδάμ. δείκνυσι δὲ, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον ὅπου ἐσταυρώθη. προετυπώθη δὲ ὁ τοῦ κρανίου τόπος ἐκεῖ ἐν τῷ Ἀβραάμ,

ὅτε

ὅτε ἐφ' ἑνὶ τῶν ὀρέων, τοῦ θεοῦ κελεύσαντος, τὸ θυσιαστήριον ἐκ λίθων ἐποίησε, καὶ ἐπέβασε ξύλα, καὶ ἔθηκε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνήνεγκε κριὸν ἀντ' αὐτοῦ εἰς ὁλοκάρπωσιν· οὕτως ὁ θεὸς καὶ πατήρ, ὁ ἄναρχος καὶ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν, τὸν ἄναρχον υἱὸν αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, σαρκωθέντα ἐκ τῆς παρθένου καὶ θεοτόκου, ἐκ τῆς ὀσφύος Ἀβραὰμ κατ' ἐπαγγελίαν τοῦ ὅρκου οὗ ἔθηκε πρὸς αὐτόν, ὥστε καὶ ὑπὲρ γένους ἀνθρώπου, οὐκ ἐφείσατο τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ μονογενοῦς, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν· καὶ ἔπαθε μὲν ὡς ἄνθρωπος ἐν τῇ σαρκί, ἀλλ' ἔμενεν ἀπαθὴς τῇ θεότητι· καὶ γὰρ ὁ χριστὸς ἀναφερόμενος ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ, ἐβάσταζε τὸν σταυρόν, καὶ ἀντὶ κριοῦ ἐτύθη τὸ σῶμα αὐτοῦ τὸ ἄμωμον, ὡς ἀμνὸς σφαττόμενος τῇ λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, καὶ ἀρχιερεὺς γινόμενος ὡς υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ προσφέρων ἑαυτόν, καὶ προσφερόμενος εἰς τὸ ἀνενέγκαι ἁμαρτίας πολλῶν· καὶ τέθνηκε μὲν ὡς ἄνθρωπος, ἀνέστη δὲ ὡς θεός, διὰ τὴν εἶχεν ὑπερκόσμιον δόξαν παρὰ τῷ θεῷ καὶ γεννήτορι. ἡ δὲ προσκομιδὴ τοῦ ἄρτου, πέφηνε τὸ σῶμα τοῦ κυρίου, τὸ παθὸν διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν τῶν πιστῶν.

ὁ ἄρτος τῆς προθέσεως ὁ ἀποκαθιερούμενος, ἐμφαίνει τὴν κάθαρσιν τοῦ κόσμου, καὶ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρηστότητος τοῦ θεοῦ, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ἑαυτὸν προσέθηκε θυσίαν καὶ προσφοράν, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀντίλυτρον ἐξίλασμα ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας· ἀναλαβὼν μὲν τὸ φύραμα ὅλον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως χωρὶς ἁμαρτίας· προσενεχθεὶς δὲ ὡς ἀπαρχὴ καὶ ἐξαίρετον ὁλοκάρπωμα, τῷ θεῷ καὶ πατρὶ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὡς λέγει, Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. περὶ οὗ φησὶ καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας, Δεῦτε καὶ ἐμβάλλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, δηλονότι τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, τὸ ἐν τῷ σώματι ἐμπαγέν.

ἡ δὲ λόγχη, ἀντὶ τῆς κεντησάσης τὴν πλευρὰν τοῦ κυρίου.

τὸ δὲ ἐν τῇ λόγχῃ ἀποκαθαίρεσθαι, σημαίνει τό, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ τὰ ἑξῆς. ὁ δὲ δίσκος, ἡ κλίνη ἐστίν, ἐν ᾗ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διακόνου κατασκευάζεται, οἵτινες εἰσὶν Ἰωσὴφ καὶ Νικόδημος. ὁ δὲ οἶνος, πέφηνε τὸ αἷμα τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ χριστοῦ ῥεῦσαν. ἔστι δὲ καὶ ὁ μυστικὸς οἶνος, ὃν ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ δείπνῳ.

τὸ δὲ ὕδωρ πέφηνε τὸ ῥεῦσαν ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ, καὶ διὰ τὴν θερμότητα δηλοῖ τὴν ζέσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος· τὴν δὲ λευκότητα, τὴν ἀκίβδηλον πίστιν. ὁ οἶνος ὁμοῦ καὶ τὸ ὕδωρ, εἰσὶ τὸ ἐξελθὸν ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ αἷμα καὶ ὕδωρ, καθὼς ὁ προφήτης λέγει, Ἄρτος αὐτῷ δοθήσεται φαγεῖν, καὶ ὕδωρ αὐτῷ ποτὸν πιστόν· ἀντὶ γὰρ τῆς λόγχης τῆς κεντησάσης τὸν χριστὸν ἐν τῷ σταυρῷ ὑπὸ Λογγίνου, ἐστὶν αὕτη ἡ λόγχη.

ὁ ἄρτος καὶ τὸ ποτήριον κυρίως καὶ ἀληθῶς, κατὰ μίμησιν τοῦ μυστικοῦ ἐκεί-

νου δείπνου, ἐν ᾧ ὁ χριστὸς ἔλαβεν ἄρτον καὶ οἶνον, καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ τὸ αἷμα, δηλονότι κοινωνοὺς ἡμᾶς ἐποίησε τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ.

ἡ δὲ προσφορὰ, ἡ καὶ ἄρτος καὶ εὐλογία καὶ ἀπαρχὴ λεγομένη, ἐξ ἧς τὸ κυριακὸν σῶμα διατέμνεται, εἰς τύπον τῆς ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου λαμβάνεται, ἥτις κατ' εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς, καὶ ἔλευσιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ λόγου, καὶ ἐπέλευσιν τοῦ θείου πνεύματος, τὸν ἕνα τῆς ἁγίας τριάδος, υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ λόγον, εἰσδεξαμένη, τέλειον θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον ἀπεκύησεν. ὥσπερ δὲ πάλιν ὁ ὑπερούσιος θεὸς, σάρκα ἐκ ταύτης προσλαβόμενος ἐν μιᾷ ὑποστάσει, τέλειος ὢν θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὅμοιος ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας· οὕτω καὶ τὸ κυριακὸν σῶμα ὡς ἐκ μέσου κοιλίας καὶ σαρκὸς τοῦ παρθενικοῦ σώματος, τοῦ ὅλου ἄρτου φημὶ τῆς εὐλογίας καὶ τῆς προσφορᾶς, παρὰ τοῦ διακόνου, ὡς ἡ μεγάλη ἐκκλησία παρέλαβε, διατέμνεται σιδήρῳ τινὶ, ὅπερ καὶ λόγχην λέγουσιν, εἰ καὶ μήπω ταύτης ἐστὶν ὁ καιρὸς, καὶ οὕτως ἰδιοϋποστάτως ἐκ μέσου ταύτης ἀφαιρεῖται.

ὁ μέντοι διάκονος ὁ τοῦτο ἐνεργῶν, ἑτοιμάσας σὺν αὐτῷ καὶ τὸ μέλλον ἐπιτελεῖσθαι δεσποτικὸν αἷμα, ἐν τῷ προσήκοντι τοῦ πάθους καιρῷ, διὰ τῆς τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος ἐπιφοιτήσεως, ἀφίησι ταῦτα ἐν τῇ προθέσει, τὴν εὐχὴν ἐπιλέγοντος τοῦ ἱερέως. αὖθις δὲ ὁ τὸ θεῖον σῶμα διατέμνων διάκονος, ἀπὸ τῆς εὐλογίας τὸν ἄγγελον μιμεῖται, τὸν τῇ παρθένῳ τὸ χαῖρε προσφθεγγόμενον. εἰ δὲ καὶ ἱερεῖς τοῦτο τέμνουσιν, οὐ θαυμαστόν· πρὸς γὰρ τὰ ἔθη τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὁρᾶν χρή. οὕτω τοιγαροῦν ἀφίεται τὸ θεῖον σῶμα ἐν τῇ προθέσει, ὥσπερ ἐν Βηθλεέμ, ὅπου γεγέννηται ὁ χριστὸς, οὗ αἱ ἔξοδοι ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος· ὁμοῦ δὲ καὶ ὡς ἐν τῇ Ναζαρέτ. πρὸς δὲ, καὶ τῆς ἐν Καπερναοὺμ διατελέσεως τὸν τόπον ἡ πρόθεσις ἐκπληροῖ· τούτου γὰρ ἕνεκεν ἐν προοιμίοις προέφημεν, ὅτι τὸ ἓν τῶν ἐν ναῷ τυπουμένων, ἐπὶ δυσὶ καὶ τρισὶ τῶν τότε τελεῖται καὶ διαφέρεται· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τὸν τριακονταετῆ χρόνον τὸν πρὸ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς διατριβῆς ἡ πρόθεσις ἐκπληροῖ. τὸ δὲ ποτήριόν ἐστιν ἀντὶ τοῦ σκεύους, ὃ ἐδέξατο τὸ ἐκχυθὲν αἷμα τῆς κεντηθείσης ἀχράντου πλευρᾶς, καὶ χειρῶν καὶ ποδῶν τοῦ χριστοῦ τὸ ἀπομύελισμα. ὁ δὲ κρατὴρ, τὸ ῥύσιον ποτήριον, ὅπερ δέδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐν τῷ δείπνῳ.

ποτήριον δὲ πάλιν ἐστὶ κατὰ τὸν κρατῆρα, ὃν γράφει κυρίως· ἡ γὰρ ἡ σοφία καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἐκέρασε τὸ ἑαυτοῦ αἷμα, ἀντὶ τοῦ οἴνου ἐκείνου, καὶ προσέθηκεν ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ τραπέζῃ, λέγων τοῖς πᾶσι, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, ἀντὶ τοῦ οἴνου τοῦ κεκερασμένου εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον.

κρατῆρες ἑρμηνεύονται καὶ οἱ μαζοὶ τῆς θεοτόκου, ῥύσιον εὐφροσύνης ποτήριον, καὶ φυλακτήριον πάντως ψυχῆς βελτίου.

τὸ δὲ

Τὸ δὲ σκευοφυλάκιον ὅπου ἡ προσκομιδὴ ἐπιτελεῖται, ἀντὶ τοῦ κρανίου τόπου ἐστί. Τὸ εἰλητὸν, σημαίνει τὴν σινδόνα, ἐν ᾗ ἐνειλήθη τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ, ἐκ τοῦ σταυροῦ καταβὰν καὶ ἐν μνήματι τεθέν. καὶ ἡ ἐπάνω κάλυψις τοῦ δίσκου, ἐμφαίνει τὴν σινδόνα, ἣ εἵλιξαι τὸ σῶμα τοῦ κυρίου.

Τὸ δὲ δισκοκάλυμμα ἐστὶν, ἀντὶ τοῦ σουδαρίου τοῦ ὄντος ἐπὶ τοῦ προσώπου περικαλύπτοντος αὐτὸν ἐν τῷ τάφῳ. Τὸ καταπέτασμα ἤτοι ὁ ἀὴρ, ἐστὶ καὶ λέγεται ἀντὶ τοῦ λίθου οὗ ἠσφαλίσατο τὸ μνημεῖον ὁ Ἰωσήφ, ὅπερ ἐσφράγισεν ἡ Πιλάτου κουστωδίας. Ἰδοὺ ἐσταύρωται ὁ χριστός, τέθαπται ἡ ζωή, ἠσφαλίσθη ὁ τάφος. καὶ εὐθέως ὁ θυμιατὴρ ὑποδείκνυσι τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ χριστοῦ· τὸ πῦρ, τὴν θεότητα, καὶ ὁ εὐώδης καπνὸς μηνύει τὴν εὐωδίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος προπορευομένην· ὁ γὰρ θυμιατὴρ, ἑρμηνεύεται εὐωδεστάτη εὐφροσύνη. Τὸ δὲ θυμίαμα πέφηνεν, ἀντὶ τῶν ἀρωμάτων, ἃ προσέφερον εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ κυρίου. καὶ ἡ σμύρνα, καὶ ὁ λίβανος τῶν μάγων, ἡ καθαρὰ προσευχὴ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἐξ ὧν ἡ εὐωδία ἔρχεται, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, Χριστοῦ εὐωδία ἐσμέν.

γνῶτε οὖν πάντες οἱ ἱερεῖς, οἱ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες, καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἱερουργοῦντες, ὅτι τὰ ζωηφόρα πάθη χριστοῦ καταγγέλλομεν.

δέδοται τοίνυν κανὼν παρὰ τοῦ ἀρχιερέως τῷ ἱερεῖ τῷ μέλλοντι ἄρχεσθαι τῆς θείας μυσταγωγίας. ἐστὶ δὲ ὁ κανὼν σχηματίζων τὸν παρὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου προαναφωνηθέντα κανόνα, τῆς τοῦ προδρόμου Ἰωάννου φωνήσεως, καὶ τῆς χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας.

ὁ δὲ γὰρ ἱερεὺς ὁ τὴν ἔναρξιν τῆς θείας λειτουργίας ποιούμενος, εἰκόνα φέρει τοῦ προδρόμου Ἰωάννου καὶ βαπτιστοῦ προκαταρξαμένου τοῦ κηρύγματος, καὶ λέγοντος, Μετανοεῖτε ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βαπτίζοντος πάντας τοὺς προσερχομένους. οἱ διάκονοί εἰσιν οἱ ποιμένες.

οἱ ἱερεῖς εἰσὶν οἱ ἄγγελοι. ὁ διάκονος· Εὐλόγησον δέσποτα. ὁ ἱερεύς· Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

οὕτω τὴν πρώτην ἔχει τάξιν τῶν πρὸς τὸν θεὸν ἐντεύξεων ἡ δοξολογία· διὰ τοῦτο πρὸ πάσης εὐχῆς καὶ ἱερολογίας, ὁ ἱερεὺς δοξολογεῖ τὸν θεόν. οὐ μὴν τὸ τριαδικὸν ἐπιφημίζει τοῦ θεοῦ, καὶ οὐ τὸ ἔπαινον· οὐ γὰρ εὐλογητὸς ὁ θεός, ἢ εὐλογημένη ἡ τοῦ θεοῦ βασιλεία, ἀλλὰ τοῖς προσώποις διῃρημένως, Εὐλογημένη ἡ βασιλεία φησί, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὅτι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου πρώτης, ἔμαθον οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἐστὶ τρία πρόσωπα ὁ θεός. ταύτης δὲ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου, μυσταγωγία ἐστὶ τὰ τελούμενα· ὅθεν ἐν τοῖς προοιμίοις αὐτῶν, ἔδει προλάμπειν καὶ κηρύττεσθαι τὴν τριάδα· καὶ ὑπὸ τῶν ἄνω δυνάμεων δοξάζεται ὁ θεὸς τρισὶν ἁγιασμοῖς, καὶ ὑπὸ ἀνθρώπων ἡ βασιλεία τοῦ χριστοῦ εὐλογεῖται, ὃς δυνάμει θεότητος αὐτοῦ τὸν ᾅδην ἐσκύλευσε, καὶ ἡμᾶς ἠλευ-

θύρωσε. τὸ δὲ ἀμὴν, ἀληθῶς, ἢ γένοιτο. διὰ δὲ τὸ, εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων, τὸν καπνὸν τῆς πόλεως Βαβυλῶνος ἀναβαίνειν δηλοῦται, ὅτι τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς Βαβυλῶνος ἐξεζήτησε, καὶ τοὺς αὐτῆς οἰκήτορας διὰ κολάσεως εὐηργέτησεν, ἐκκοπὴν τῆς ἁμαρτίας ἐργασάμενος.

ὁ διάκονος. Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. μετὰ δὲ τὴν δοξολογίαν, τὴν αἴτησιν λέγει· τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν· καὶ ἵνα μὴ βαττολογῶμεν διδάσκει ἡμᾶς, ἃ δεῖ περὶ τῆς εὐχῆς, ὅτι ἐν εἰρήνῃ εὔχεσθαι δεῖ· οὔτ' ἐξομολογησαμένους πρότερον, οὔτ' εὐχαριστήσαντας τῷ θεῷ, ὅτι ἐν τῷ εἰπεῖν τὴν εἰρήνην, κἀκεῖνα περιέλαβεν, εἴ τις ἀκριβῶς ἐθέλει σκοπεῖν· νῦν διδάσκει, πρὸ πάντων δεῖ αἰτεῖσθαι τὴν ἄνωθεν εἰρήνην καὶ τὴν τῶν ψυχῶν σωτηρίαν· οὕτω γὰρ ὁ χριστὸς ἐκέλευσεν αἰτεῖσθαι μετὰ ἠρέμου νοὸς τὰς εὐχὰς ἡμῶν ἀποδῶμεν. Τῆς παναγίας, ἀχράντου, καὶ τὰ ἑξῆς. Τὰς πράξεις πάντων τῶν ἁγίων μνησθέντες, ἕτερος τὸν ἕτερον, καὶ τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν, σὺν τοῖς καλοῖς ἡμῶν ἔργοις τῷ θεῷ παραδώσωμεν.

Τὰ ἀντίφωνά εἰσι, τῶν προφητῶν αἱ προρρήσεις, προκαταγγέλουσαι τὴν παρουσίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τὴν ἐκ παρθένου ἐπὶ γῆς, καὶ βοῶσαι, Ὁ θεὸς ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο, ἤγουν τὴν σάρκωσιν αὐτοῦ δηλοῦσαι, ἣν ἡμεῖς ὑποδεξάμενοι καὶ μαθόντες διὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ αὐτοπτῶν τοῦ λόγου γενομένων τῶν ἀποστόλων, λέγομεν.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐν ἀρχῇ πάσης τελετῆς ὀρθρινῆς τε καὶ λυχνικῆς, πρῶτον τῆς παλαιᾶς ᾄδονται οἱ ψαλμοὶ, εἶτα τὰ τῆς νέας χάριτος ᾄσματα, ὡς προηγησαμένης τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἧς νομοθέτης ἐστὶν ὁ γεννηθεὶς ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐχρημάτισεν, ἵν' ἔχωσιν εἰδέναι πάντες, ὡς εἷς καὶ ὁ αὐτὸς θεὸς, καὶ δεσπότης, ὁ ταῦτα κἀκεῖνα νομοθετήσας χριστός.

Ἀντίφωνον α. Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ κυρίῳ. τὰ κατὰ τὴν καρδίαν ἡμῶν ἔργα, διηγήσασθαι τῷ κυρίῳ ἀγαθόν ἐστι.

Καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματί σου ὕψιστε. ἐν μέρει εἰπεῖν, οἷς σοι προσφέρομεν, ὕμνοις δεῖ. Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου κατὰ νύκτα· τοῦ διηγήσασθαι φανερῶς, τὸ, πῶς ἠλεήθημεν, καὶ κατὰ πάσης ἁμαρτίας προσφέρειν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων σου.

Ὅτι εὐθὺς κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν. ἐπειδὴ ἀληθὴς κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν.

Καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ. καὶ οὐδὲν ψεῦδος παρὰ τῷ θεῷ.

Ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ἀκμὴν καὶ ἀκμὴν μετὰ ἠρέμου νοὸς τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. Ἐκφώνως.

Ὅτι σὸν τὸ κράτος, καὶ σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ κυρία καὶ ἡ βασιλεία πάντων τῶν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς οἱ ἐπὶ γῆς τὴν εὐχαριστίαν ἀ-

πάντες

πάντες καὶ δόξαν ἀδιάλειπτον σοὶ ἀναπέμπομεν, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. ἐστὶ δηλαδή, ἢ γένοιτο. Ἀντίφωνον β΄.

Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο. ὁ κύριος ἐβασίλευσεν ἐπὶ τοὺς οὐρανούς, καὶ τὸν πιστὸν λαὸν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθεν εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ διαβόλου.

Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται. ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην τὴν ἐκκλησίαν ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Τὰ μαρτύριά σου ἐπιστώθησαν σφόδρα· τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα κύριε. τὰ παθήματά σου ἐπιστώθησαν εἰς τὸν κόσμον· τῷ λαῷ σου πρέπει ἡ χάρις σου εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας.

Συντέτακται δὲ τῷ τέλει τοῦ πρώτου ἀντιφώνου, τό, Ταῖς πρεσβείαις τῆς θεοτόκου σῶσον ἡμᾶς. ἵνα χάριν ἡ πάντως βεβαιοῦν τὰ πρότερον εἰρημένα, περὶ τοῦ τόπου τῆς ἀειπαρθένου, ὡς τῆς αὐτῆς αὐτῇ προσήκεται διακονίας, καὶ δηλαδὴ οἰκονομίας. τῷ δευτέρῳ δὲ τὸ ἐφύμνιον, Ταῖς πρεσβείαις τῶν ἁγίων σου· ἐπεὶ γὰρ ὑπὲρ σωτηρίας ψυχῶν καὶ συγχωρήσεως πταισμάτων τὴν θείαν τελοῦμεν μυσταγωγίαν, εἰκότως, ὡς ὑπερτίμαν οὖσαν τὴν θεομήτορα πάντων τῶν ἁγίων, ἢ καὶ αὐτῶν τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων, εἰς ἱκεσίαν προσκαλούμεθα· εἶτα τοὺς εὐαρεστήσαντας τῷ ταύτης υἱῷ.

Τὸ δ' ἐντάφιον, ὃ κατὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἀντιφώνου λέγεται, τό, Ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς, ποίημά ἐστιν Ἰωσὴφ καὶ Νικοδήμου· ἀπαίροντες γὰρ τὸν κύριον πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι αὐτόν, ἐμνήσθησαν αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σώματος τοῦ κυρίου, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἀχωρίστου θεότητος. ἕνιοι δὲ λέγουσιν, ὅτι τὸ αὐτὸ ἐντάφιον ἐκπεφώνηται, παρὰ τοῦ τῆς θείας λήξεως βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, σφόδρα καὶ αὐτὸ τοῖς συμβόλοις τῆς χριστοῦ γεννήσεως ἐφαρμόζον· ἐστὶ γάρ φησιν, ὁ γεννηθείς, ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος προανάρχου πατρὸς ὑπάρχων, καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου, ἀτρέπτου μεινάσης τῆς θεότητος καὶ ἀσυγχύτου, εἷς ἐστι τῆς ἁγίας τριάδος, ἐνανθρωπήσας καὶ σταυρωθῆναι καταδεξάμενος, ὁ καὶ ἐν τρισαγίῳ ὕμνῳ συνδοξαζόμενος ὑπὸ τῶν νοερῶν καὶ οὐρανίων δυνάμεων· ἀνεκφοιτήτως γὰρ καὶ ἀχωρίστως τῶν πατρικῶν κόλπων καταβὰς σεσάρκωται. αὐτὸς οὖν ἐστιν ὁ σώζων ἡμᾶς. ὁ διάκονος. Ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ. ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως.

Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ὑπάρχεις, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν. ἀγαθὸς θεὸς λεγόμενος καὶ φιλάνθρωπος εἶ, ὅτι τὸν υἱόν σου εἰς τὸν κόσμον ἱλασμὸν ἀπέστειλας· διὰ τοῦτο τὴν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν σοι ἀναπέμπομεν, ὅ ἐστι προσάγομεν, νῦν καὶ πάντοτε εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀντίφωνον γ΄.

Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ. δεῦτε ἐμπλησθῶμεν πάσης χαρᾶς

ἐν κυρίῳ. Ἀλαλάξωμεν τῷ θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν. δεηθῶμεν μετὰ δακρύων τοῦ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ. Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάξωμεν αὐτῷ. καὶ περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ δεηθῶμεν αὐτῷ, καὶ ψάλλοντες ἱκετεύσωμεν αὐτόν.

Ὅτι θεὸς μέγας κύριος καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. μέγας θεός ἐστιν Ἰησοῦς χριστὸς, καθὼς ὁ ἀπόστολος λέγει, ἐν τῷ εἰπεῖν, Τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐβασίλευσε, καὶ βασιλεύσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἀπώσεται κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ὅτι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ τὰ ὕψη τῶν ὀρέων αὐτοῦ. ὁ πιστὸς λαὸς δηλονότι καὶ οἱ λοιποὶ τῶν προφητῶν. Ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτήν. ὅτι αὐτοῦ ἐστι πολὺ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτὸς τὸ πρότερον ἐδημιούργησεν αὐτοὺς, καὶ πάλιν ἐν τῷ βαπτίσματι αὐτοῦ ἀνεκαίνισεν αὐτούς.

Καὶ τὴν ξηρὰν αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἔπλασαν. καὶ τὴν καρδίαν πάντων τῶν ἀνθρώπων ἔκλυσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ, ἐν τῷ λουτρῷ τῆς ἀφθαρσίας. ἡ εἴσοδος τοῦ εὐαγγελίου, ἐμφαίνει τὴν παρουσίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος. Ὅταν εἰσαγάγῃ, ἤγουν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ, τὸν πρωτότοκον τὸν μονογενῆ αὐτοῦ, εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει, Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ.

ἔπειτα δεικνύντος καὶ τοῦ ἀρχιερέως, διὰ τῆς στολῆς αὐτοῦ, τὴν τῆς σαρκὸς τοῦ χριστοῦ στολὴν, τὴν ἐρυθρὰν καὶ αἱματώδη ἣν ἐφόρεσεν ὁ ἄϋλος καὶ θεὸς, ὡς πορφύραν βαφεῖσαν ἐξ ἀχράντων αἱμάτων τῆς θεοτόκου, καὶ ἀνέλαβε τὸ πλανηθὲν πρόβατον ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτοῦ, τὸ ἀρχαῖον κώδιον τοῦ ἀδαμιαίου φυράματος, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ῥάβδῳ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ· ἐν σπαργάνοις μὲν εἰληθεὶς καὶ τεθεὶς, οὐκ ἐν φάτνῃ μὲν τῶν ἀλόγων, ἀλλ᾽ ἐν τραπέζῃ λογικῇ ἀνθρώπων, ὃν ἐν τῇ γεννήσει αὐτοῦ ὕμνησαν ἀγγέλων στρατιαὶ, λέγουσαι· Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία· καὶ πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι, καὶ ψαλλάτωσάν σοι. καὶ πάντων καθυπακουόντων, λέγει·

Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ, σῶσον ἡμᾶς υἱὲ θεοῦ. πρῶτον αὐτῷ κλίνωμεν γόνυ, ὡς ὑπεύθυνοι ὄντες, καὶ τότε συγχώρησιν αὐτῷ αἰτήσωμεν, ὧν ὀφείλομεν αὐτῷ· καὶ κηρύττωμεν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, φανερωθεῖσαν ἡμῖν ἐν χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

Ἄλλως περὶ τῆς εἰσόδου.

Δοκεῖ μὲν γὰρ τὸ ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου ἀνάδειξιν καὶ φανέρωσιν τοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν, τὴν τοῦ ἀρχιερέως εἴσοδον ὑπαινίττεσθαι· μέχρι γὰρ ταύτης, εἰ καὶ ἦν ὁ ἀρχιερεὺς, ἀλλ᾽ οὐχὶ πᾶσι δῆλος καὶ γνώριμος, οὐδὲ εἰς μέσον ἑστὼς, καὶ τὰ ὑπερφυῆ καὶ ἐξαίσια τελῶν· ἀλλ᾽ ὁ τὸν κλῆρον λαβὼν ἱερεὺς, ὡς

προσ

πρόδρομος ἐνήργει, τὸ διὰ μετανοίας βάπτισμα· ὃς εἰσελθόντα ἰδὼν τὸν ἀρχιερέα, μαθήσεται, μονονουχὶ τοῦτ' ἐκεῖνο ἠρέμα πρὸς ἑαυτὸν διαλεγόμενος, ὅπερ ἔφησε καὶ ὁ Ἰωάννης, Τοῦτον δεῖ αὐξάνεσθαι, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. καὶ εὐθὺς παραχωρεῖ τῷ ἀρχιερεῖ τὰ μείζονα τελεσιουργεῖν· ὃς καὶ λέγει·

Ὅτι ἅγιος εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν. ὁ τρισάγιος ὕμνος, ἐστὶ μὲν οὕτως, ὡς ἐκεῖ μὲν οἱ ἄγγελοι εἶπον· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου κύριε, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ· ἐνταῦθα δὲ ὡς οἱ μάγοι τὰ δῶρα προσφέροντες τῷ χριστῷ, πίστιν, ἐλπίδα καὶ ἀγάπην, ὡς χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν, τῶν ἀσωμάτων τὸ ᾆσμα βοῶντες πιστῶς καὶ λέγοντες· Ἅγιος ὁ θεός· ὁ θεὸς, ἤτοι ὁ πατήρ. Ἅγιος ἰσχυρὸς, ὁ υἱὸς καὶ λόγος· διότι τὸν καθ' ἡμῶν ἰσχυρὸν διάβολον δεσμεύσας, κατήργησε διὰ τοῦ σταυροῦ, τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἡμῖν ἔδωκε τοῦ πατεῖν ἐπάνω αὐτοῦ.

Ἅγιος ἀθάνατος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ζωοποιὸν, δι' οὗ πᾶσα ἡ κτίσις ζωοποιεῖται, καὶ διαμένει, καὶ βοᾷ λέγουσα, Ἐλέησον ἡμᾶς.

ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ τῆς ἀληθείας, ὁ τὴν θυσίαν τελεσιουργῶν, καὶ ἀεὶ ἐπιφοιτῶν τοῖς τέκνοις τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐλεεῖ καὶ ἀθανατοῖ διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἄλλως. Ἅγιος ὁ θεὸς, ἤτοι ὁ πατὴρ, ὁ ὢν καὶ ἦν καὶ ἐρχόμενος· ὁ χρηματίσας πάλαι τῷ Μωϋσῇ λέγων· Ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, ὁ θελήσας τὸν μόσχον θῦσαι δι' ὑμᾶς. Ἅγιος ἰσχυρὸς, ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ὃς ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ μόσχος ὁ ἀεὶ θυόμενος ἑκὼν, καὶ ἀεὶ ζῶν. διὰ δὲ τὸ, Ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ἅμα καὶ ὁ μόσχος ὁ ἀεὶ θυόμενος ἑκὼν, καὶ ἀεὶ ζῶν καὶ διαμένων, τὸ ἀθάνατον σημαίνει, τοῦ περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ πάντων τῶν ὄντων, τήν τε ἀρχὴν καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ τελευταῖα. Ἄλλως.

Ἅγιος ἰσχυρὸς, ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ· ἰσχυρὸς μὲν, ὡς ἰσχὺς θεοῦ, σοφία καὶ δύναμις, κατὰ τὸν λέγοντα ἀπόστολον, Ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ἰσχυρὸς καὶ δυνατὸς, καὶ ζῶν, ἐνεργής τε καὶ τομώτερος μαχαίρας διστόμου, καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἅγιος ἀθάνατος, σημαίνει, τοῦ περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ, πάντων τῶν ὄντων τήν τε ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος. λέγεται δὲ ἐκ τρίτου τὸ τρισάγιον, ἐπεὶ ἁρμόττει καὶ ἐφ' ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν τριῶν προσώπων τῆς μιᾶς θεότητος, τὰ τρία ταῦτα ἅγια· ἕκαστον γὰρ τούτων, καὶ ἅγιός ἐστι, καὶ ἰσχυρὸς, καὶ ἀθάνατος· φύσις μὲν γὰρ καὶ οὐσία τοῖς τρισὶ μία. ὄνομα δὲ κοινὸν ἓν ἡ θεότης, εἰ καὶ ἕκαστον τῶν τριῶν προσώπων θεὸς ὀνομάζεται τέλειος. ἐν τούτοις δὲ τοῖς βραχέσι ῥήμασι καλῶς νοεῖται καὶ τὸ παρὰ τοῦ μεγάλου θεολόγου οὕτω πως εἰρημένον· Διαιρεῖται γὰρ ἀδιαιρέτως, ἵν' οὕτως εἴπω, καὶ συνάπτεται διῃρημένως. καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός· Οὐ φθάνω τὸ ἓν νοῆσαι καὶ τοῖς τρισὶ περιλάμπομαι· οὐ φθάνω τὰ τρία διελεῖν, καὶ εἰς τὸ ἓν ἀναφέρομαι. ἀλλὰ μή τις τὰς μαρτυρίας ταύτας τοῦ τρισαγίου ἀκούων, νομίσῃ τὸν τρισάγιον τὴν ἀρχὴν λα-

βεῖ, ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως· πάλαι γὰρ ὑπὸ τῶν θεηγόρων προφητῶν, μυστικῶς τῷ πνεύματι προαναπεφωνημένος ἦν.

Τούτου γὰρ τὸν τύπον καὶ τὰς ῥήσεις ἱστορῶν ὁ Δαβίδ, διὰ βραχυλογίας οὕτω παρίστησιν, Ἐδίψησε λέγων, ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα. καὶ ἀλλαχοῦ, Τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. καὶ ἑτέρωθεν, Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς. ὁ δὲ ὑπὸ Ἡσαΐου ἐκφωνηθεὶς σεραφικὸς ὕμνος, καὶ τὰ τρία ἅγια εἰς μίαν κυριότητα συνάγων καὶ θεότητα, ἵνα διαφορὰν φέρει τοῦ παρ᾽ ἡμῶν ᾀδομένου τρισαγίου. Τὸ δὲ ἀνελθεῖν ἐν τῷ συνθρόνῳ τὸν ἀρχιερέα, καὶ σφραγίσαι τὸν λαόν, ἐστίν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ μέλλων πληροῦν τὴν κατὰ σάρκα ἡμῶν οἰκονομίαν, ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, εὐλόγησε τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητάς, λέγων αὐτοῖς, Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, δεικνύων ὅτι τὴν αὐτὴν εἰρήνην καὶ εὐλογίαν δέδωκε τῷ κόσμῳ ὁ Χριστὸς διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ.

Ἄλλως. Ἡ σφραγίς, ἣν ὁ ἀρχιερεὺς εἴωθε ποιεῖν ἐν τῷ τέλει τοῦ τρισαγίου, εἰς πλήρωσιν μὲν καὶ οἱονεὶ ἐκσφράγισμα τῶν περὶ Χριστοῦ προηγορευμένων προφητικῶν χαρακτηρίζεται· ἡ γὰρ αὐτοῦ διὰ σαρκὸς παρουσία, σφραγὶς ἐγένετο, ἐπικυροῦσα τὰ ὑπ᾽ ἐκείνων προηγορευμένα ὡς ἀληθῆ. αὕτη δὲ καὶ εἰς ἀρχὴν τῶν θεοπρεπῶν ἔργων, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀναπλάσεως τέτακται. Τάξις γάρ φησιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος, ἀεί ἐστιν ἐκ θεοῦ τε ἄρχεσθαι, καὶ εἰς θεὸν ἀναπαύεσθαι. ἀρχιερεύς, ὁ κύριος· θρόνος, ἡ παρθένος. τὸ δὲ καθίσαι ἐστίν, ὅτι ὁ υἱὸς τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἣν ἐφόρεσε, καὶ τὸ πρόβατον ὃ ἀνέλαβεν ἐπὶ τῶν ὤμων, ὅπερ σημαίνει τὸ ὠμοφόριον, ὅ ἐστι τὸ ἀδαμιαῖον φύραμα, ἀνεβίβασεν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ κυριότητος τῶν ἄνω δυνάμεων, καὶ προσήγαγεν αὐτὸ τῷ θεῷ καὶ πατρί· ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν ἐθέωσεν, ὁ δὲ ἐθεώθη, τουτέστι τὸ πρόσλημμα, ὃ διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ προσενέγκαντος, καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ προσενεχθέντος, ἐδέξατο αὐτὸ ὁ θεὸς καὶ πατήρ, ὡς θυσίαν καὶ προσφορὰν εὐάρεστον ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· περὶ οὗ εἶπεν ὁ Δαβίδ, Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἤτοι ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ ἐν ὑψηλοῖς. οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὁ ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. μετὰ δὲ τὸν τρισάγιον ὕμνον, ἀναγινώσκεται βιβλίον ἀποστολικόν, καὶ λέγει ὁ διάκονος· Πρόσχωμεν. ἀκουτισθῶμεν. ἐνωτισθῶμεν πάντες μετὰ ἠρεμοῦς νοός. Σοφία.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ὁ ἅγιος καὶ ἀγαπητός, ἀναγγέλλει τὰ τοῦ πατρός, ἅ εἰσιν ἀπόκρυφα. Τὸ προκείμενον μηνύει πάλιν, τὴν τῶν προφητῶν ἐκφαντορίαν, καὶ τὴν προμήνυσιν τῆς τοῦ βασιλέως Χριστοῦ παρουσίας, ὡς στρατιῶται προτρέχοντες καὶ βοῶντες· Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ ἐμφάνηθι, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς. καὶ ὁ θεὸς κά-

θηται

θηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. καὶ ὁ αὐτόπτης καὶ ὑπουργὸς τοῦ λόγου Παῦλος βοᾷ, κηρύττων τοῦ θεοῦ τὴν βασιλείαν, καὶ λέγων, Χριστὸς παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς μείζονος, καὶ τὰ ἑξῆς. μεθ' οὗ βοᾷ καὶ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἐστὶν ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· αὐτὸς ἡμᾶς ἁγιάσει ἐν πνεύματι καὶ πυρί, καὶ μέσον ἡμῶν ἔστηκε. μετὰ δὲ τοῦτο, καὶ ἡ τῶν ἀποστόλων κλῆσις, καὶ ἡ ἀνάδειξις αὐτῶν ἀναφαίνεται διὰ τῆς τῶν πράξεων αὐτῶν, ἢ τῶν ἐπιστολῶν ἀναγνώσεως. Τὸ ἀλληλούϊα, βοᾷ Δαβίδ, καὶ λέγει, Ὁ θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς ἥξει, καὶ πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται. ἐφάνησαν αἱ ἀστραπαὶ τῶν εὐαγγελιστῶν αὐτοῦ τῇ οἰκουμένῃ· τῇ γὰρ ἑβραΐδι διαλέκτῳ, ἐστὶ τὸ ἀλ, ἔρχεται, ἐφάνη· τὸ δὲ ηλ, ὁ θεός· τὸ δὲ ουϊα, αἰνεῖτε καὶ ὑμνεῖτε τὸν ζῶντα θεόν. Ἄλλως. ἀλ ὁ πατήρ· ηλ, ὁ υἱός· ουϊα, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.
Ἀλληλούϊα, θεὸς ἰσχυρὸς, κραταιὸς, αἶνος θεοῦ· αἰνεῖτε τὸν ὄντα θεόν. Ἀλληλούϊα, αἶνος τῷ ὄντι θεῷ. Ἄλλως. Ἀλληλούϊα, θεῖον αἶνον σημαίνει τρισσῶς, διὰ τὴν τρισυπόστατον πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος ἑνιαίαν θεότητα. Ἄλλως. Ἀλληλούϊα, κήρυξ τοῦ εὐαγγελίου κράζων ὁ κύριος ἔρχεται. Ἄλλως. Ἀλληλούϊα, αἰνέσατε, ὑμνήσατε. λέγεται δὲ τοῖς ἀγγέλοις ταύτῃ τῇ φωνῇ ὑμνεῖν τὸν θεὸν, ὥσπερ τὰ χερουβὶμ τὸ ἅγιος. καὶ τοῦτο οἱ ἅγιοι πατέρες παραδεδώκασιν, αὐτήκοοι γενόμενοι, ὥσπερ Ἡσαΐας τῶν σεραφίμ.
καὶ γὰρ εὐθέως ὁ θυμιατὸς ὑποδείκνυσι τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ χριστοῦ· τὸ πῦρ, τὴν θεότητα· ὁ εὐώδης καπνὸς μηνύει τὴν εὐωδίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος προπορευομένην· ὁ γὰρ θυμιατὸς, ἐστὶν εὐωδεστάτη εὐφροσύνη.
Σοφία. ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. Ὀρθοὶ ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου. τουτέστιν αἴρωμεν τὰς διανοίας ἡμῶν σὺν τοῖς ἔργοις ἀπὸ τῶν γηΐνων, καὶ συνήσωμεν τῶν ἀγαθῶν τὴν δήλωσιν. Τὸ εὐαγγέλιόν ἐστιν, ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καθ' ἣν ὤφθη ἡμῖν, οὐκέτι διὰ νεφελῶν καὶ αἰνιγμάτων λαλῶν ἡμῖν ὡς ποτὲ τῷ Μωϋσῇ, διὰ φωνῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ σαλπίγγων, ἤχου καὶ γνόφου καὶ πυρὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἢ τοῖς πάλαι προφήταις, δι' ἐνυπνίων, ἀλλ' ἐμφανῶς ὡς ἄνθρωπος ἀληθῶς ἐφάνη, καὶ ὤφθη ἡμῖν, ὡς πρᾶος καὶ ἥσυχος βασιλεύς, ὁ πρὶν καταβὰς ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον ἀψοφητί· καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. δι' οὗ ἐλάλησεν ἡμῖν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ στόμα πρὸς στόμα, καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων. περὶ οὗ ὁ πατὴρ ἐξ οὐρανοῦ μαρτυρεῖ, καὶ λέγει· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός. Σοφία. λόγος καὶ δύναμις, ὁ ἐν προφήταις ῥηθεὶς, καὶ προκηρυχθεὶς ἡμῖν, ἐν εὐαγγελίοις δὲ φανερωθείς, ἵνα ὅσοι παρέλαβον αὐτὸν καὶ πιστεύσωσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, λάβωσιν ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, ὃν ἀκηκόαμεν καὶ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, σοφίαν καὶ λόγον θεοῦ τοῦτον εἶναι) πάντες πι-

στεύοντες βοῶμεν, δόξα σοι κύριε. εἶτα πάλιν τὸ πνεῦμα, τὸ ἐν νεφέλῃ φωτεινῇ ἐπισκιάζον, νῦν δὲ ἀνθρώπου βοᾷ. Προσέχωμεν. Πρόσχετε, τουτέστιν, αὐτοῦ ἀκούετε. Ματθαῖος, ἑρμηνεύεται, μέλι. Μάρκος, οἶνος. Λουκᾶς, γάλα. Ιωάννης, ἔλαιον.

Τὰ τέσσαρα εὐαγγέλιά εἰσι, κατὰ τὰ τέσσαρα πνεύματα καθολικά, ἀπηλιώτην, ζέφυρον, νότον, καὶ βορρᾶν· αὐτὰ γάρ εἰσι πρὸς σύστασιν τοῦ παντός. καθολικὰ δὲ λέγονται, διὰ τὰ ἀντιπνέοντα ὄχλῳ. καὶ ἄλλως.

τέσσαρά εἰσιν εὐαγγέλια, καὶ τέσσαρα καθολικὰ πνεύματα, κατὰ τὰ τετράμορφα ζῶα, λέγω δὲ τὰ χερουβίμ, ἐν οἷς κάθηται ὁ τῶν ὅλων θεός. ἐξ ὧν φαίνεται, ὅτι ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ θεός, καὶ συνέχων τὸ πᾶν, φανερωθεὶς, ἔδωκεν ἡμῖν τετράμορφον τὸ εὐαγγέλιον, ἑνὶ δὲ πνεύματι συνεχόμενον· καὶ γὰρ τετραπρόσωπά εἰσι. καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰκονίζουσι τὴν πραγματείαν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ζῶον, φησὶν, ὅμοιον λέοντι, τὸ ἔμπρακτον αὐτοῦ καὶ ἡγεμονικὸν καὶ βασιλικὸν χαρακτηρίζον. τὸ δὲ δεύτερον, ὅμοιον μόσχῳ, τὴν ἱερουργικὴν καὶ ἱερατικὴν τάξιν ἐμφαῖνον. τὸ δὲ τρίτον, ἔχον πρόσωπον ἀνθρώπου, τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ παρουσίαν φανερῶς διαγράφον. τὸ τέταρτον, ὅμοιον ἀετῷ πετομένῳ, τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφιπταμένην δόσιν σαφηνίζον.

Τοίνυν καὶ τὰ εὐαγγέλια, τούτοις σύμμορφά εἰσιν, ἐν οἷς ἐπικάθηται ὁ χριστός· τὸ μὲν γὰρ, ἀετὸς, κατὰ Ιωάννην εὐαγγέλιον, τὴν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἡγεμονικὴν αὐτοῦ καὶ ἔνδοξον γέννησιν διηγεῖται λέγων· Εν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. καὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. τὸ δὲ, ταῦρος, κατὰ Λουκᾶν, ἅτε ἱερατικοῦ χαρακτῆρος ὑπάρχον, ἀπὸ Ζαχαρίου ἱερέως θυμιῶντος ἄρχεται λέγων· Επειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν, καὶ τὰ ἑξῆς. ἤδη γὰρ ὁ σιτευτὸς μόσχος ὑπὲρ τῆς εὑρέσεως τοῦ νεωτέρου παιδὸς ἔμελλε θύεσθαι. βοῦς τὸ ὀρεκτικὸν ἤπερ σημαίνει. ποικίλος δὲ ἵππος, Λουκᾶς, ὡς εὐλαλώτερος καὶ ποικιλώτερος τὸ κατὰ τὸν κύριον ἐκθέμενος. Ματθαῖος δὲ, τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ γέννησιν κηρύττει λέγων· Βίβλος γενέσεως Ιησοῦ χριστοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς. Τοῦ δὲ Ιησοῦ χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν. ἀνθρωπόμορφον οὖν τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο. ἄνθρωπος τὸ λογικὸν, ἄνθρωπος μὲν, τὸν ἐγκέφαλον. λατῖνοι δὲ λέγουσι, ῥατζιονάβιλε, ἕλληνες δὲ λέγουσι φρόνησιν καὶ λογιότητα· οἱ δὲ ἄραβες ἤτοι σαρακηνοὶ, ἐλαφάκαρ, ἐλακὶλ, ἢ τζρουκοῦ. πυρρὸς οὖν ἵππος, Ματθαῖος, ὡς τὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου τρανῶς ἐκθέμενος. λέοντος δὲ Μάρκος ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος, τοῦ ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο λέγων· Αρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ιησοῦ χριστοῦ, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· Ιδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, τὴν πτερωτικὴν εἰκόνα τοῦ εὐαγγελίου, διὰ τούτων δεικνύς.

Λέων

λέων θυμικόν. λατῖνοι λέγουσιν, ἰρασκίβιλε. Καὶ ἄλλως. Τὸ θυμικὸν, ἀνδρίαν καὶ δειλίαν λατῖνοι ἰρασκίβιλε, Γραικοὶ, ἐλγαδαίβ, εὐιλέν, οὐελγίβελ. Καὶ ἄλλως. Ψαρὸς ἵππος, Μάρκος, ὡς διαθέστερον τὸ εὐαγγέλιον γράψας. Ἰωάννης, ἀετὸς, τὸ πνευματικόν. Καὶ ἄλλως. Ἀετὸς δὲ ἡ ψυχή. Καὶ ἄλλως. Λευκὸς ἵππος Ἰωάννης, ὡς λευκότερον πᾶσαν ἀρετὴν στιλπνύσας. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, τοῖς μὲν πρὸ Μωϋσέως πατριάρχαις, κατὰ τὸ θεϊκὸν καὶ ἔνδοξον ὡμίλει· τοῖς δὲ ἐν τῷ νόμῳ, ἱερατικὴν τάξιν ἀπένειμεν. μετὰ δὲ ταῦτα ἄνθρωπος γενόμενος, τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς πᾶσαν ἐξέπεμψε τὴν γῆν, σκεπάζων ἡμᾶς ταῖς αὐτοῦ πτέρυξιν. ὁποία οὖν ἡ πραγματεία τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τοιαύτη καὶ τῶν ζώων ἡ μορφὴ, τοιοῦτος καὶ τῶν εὐαγγελίων ὁ χαρακτήρ· τετράμορφα γὰρ τὰ ζῶα, τετράμορφον καὶ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἡ πραγματεία τοῦ κυρίου, καὶ διὰ τοῦτο, τέσσαρες ἐδόθησαν καθολικαὶ διαθῆκαι τῇ ἀνθρωπότητι· μία μὲν τῷ κατακλυσμῷ τοῦ τόξου, ἐπὶ τοῦ τόξου· δευτέρα δὲ, τῷ Ἀβραὰμ, ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς περιτομῆς· τρίτη δὲ, ἡ νομοθεσία διὰ Μωϋσέως· τετάρτη δὲ, ἡ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, μάταιοι πάντες καὶ ἀμαθεῖς, προσέτι δὲ καὶ τολμηροὶ, οἱ ἀθετοῦντες τὴν ἰδέαν τοῦ εὐαγγελίου, καὶ εἴτε πλείονα, εἴτε ἐλάττονα τῶν εἰρημένων περιφέροντες εὐαγγελίων πρόσωπα· οἱ μὲν, ἵνα πλείονα δόξωσι τῆς ἀληθείας ἐξευρηκέναι· οἱ δὲ, ἵνα τὰς οἰκονομίας τοῦ θεοῦ ἀθετήσωσιν. αἱ μετὰ τὴν τῶν θείων εὐαγγελίων ἀνάγνωσιν εὐχαὶ καὶ αἰτήσεις, ἄχρι τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου, τὴν ἐπὶ τελεσὶ χρόνοις διδασκαλίαν ἐμφαίνουσι τοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν, καὶ τὴν πρὸς τὸ βάπτισμα εὐτρεπιζομένων κατήχησιν· ἐφ' ὃ τοῦτο ἡ τῶν λόγων δύναμις, καὶ ἡ τῶν θαυμάτων ἐνέργεια καθυφείλκετο. ὅτε δὲ καὶ οἱ κατηχούμενοι καὶ μήπω καταξιωθέντες τῶν τοῦ χριστοῦ μυστηρίων, ἔξω μεθίστανται. αἱ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τούτων γινόμεναι εὐχαὶ, ὑπὲρ αὐτῶν τε γίνονται τῶν κατηχουμένων, πιστῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερέως· ἐννοοῦντες γὰρ οἱ θεσπέσιοι πατέρες, ὁποίαν εἶναι χρὴ τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν χεῖρα τοῦ μέλλοντος ἅπτεσθαι, τοῦ παναχράντου σώματος χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, καὶ ὡς καθαρωτέρας τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ταύτην δεῖ τυγχάνειν, τὰς ὑπὲρ τῆς συγχωρήσεως τούτων εὐχὰς, διὰ φιλανθρωπίας ἐσομένης, ἐξέθεντο.

Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου. μέγα ἔλεος, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ λόγος, ὃν εἰς τὸν κόσμον ἀπέστειλεν ἱλασμὸν ὁ πατήρ.

Τὸ κατασφραγίσαι τὸν λαὸν τὸν ἀρχιερέα, ὑποδεικνύει τὴν μέλλουσαν χριστοῦ παρουσίαν, ἐν τῷ ἑξακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἔτει μέλλειν ἔσεσθαι, διὰ τῆς ψηφίδος τῶν δακτύλων ἐμφαινούσης, ἑξακισχιλιοστὸν πεντακοσιοστόν. τοῦτο καὶ Ἱππόλυτος Ῥώμης, καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος λέγουσιν ἐν τοῖς περὶ τοῦ ἀντιχρίστου λόγοις αὐτῶν, ἐν τῷ ἑξακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ

ἐπὶ, τὴν μέλλουσαν πρεσβείαν ἔσεσθαι, καὶ ὁ Χρυσόστομος.

Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ὑπάρχεις. Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε. οἱ κατηχούμενοι ἐξέρχονται, ὡς ἀμύητοι τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, περὶ ὧν λέγει ὁ κύριος, ὅτι καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης, καὶ τὰ ἑξῆς.

Εὔξασθε οἱ κατηχούμενοι τῷ κυρίῳ. οἱ ἀμύητοι, οἱ ἀβάπτιστοι, καὶ οἱ ἐν ἐπιτιμίοις δι' ἐξαγορεύσεως· ἀμύητοι μέν, οἱ ἄπειροι, οἱ ἔτι μὴ μετασχόντες τῶν θείων μυστηρίων· ἀβάπτιστοι δέ, οἱ μὴ φωτισθέντες ἔτι διὰ τοῦ λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος· οἱ ἐξαγορεύσαντες καὶ ἔτι ἐν ἐπιτιμίοις ὄντες.

προσφωνή, Ἵνα πάντες εὔξωνται ὅπως τύχωσι τῆς ἀφέσεως, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ θύματος διὰ τοῦ βαπτίσματος. Οἱ πιστοὶ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων δεηθῶμεν. οἱ φωτισθέντες καὶ ἀμνησίκακοι ὄντες, οἱ καὶ ἀνεχόμενοι τῆς ἀδικίας, καὶ συγχωροῦν καὶ εὐεργετοῦν τοῖς ἀδικοῦσιν, εὔξασθε ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων, ἤγουν ὑπὲρ τῶν ἀμυήτων, ὡς φησιν ὁ ἀπόστολος, Οἱ δυνατοὶ τῶν ἀδυνάτων τὰ βάρη βαστάζετε. Κατηχήσῃ αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. διδάξῃ αὐτοὺς τὰ τοῦ σωτῆρος τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος.

Ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης. φανερώσῃ αὐτοῖς τὴν δήλωσιν τῶν ἀγαθῶν πραγμάτων. Ἑνώσῃ αὐτοὺς τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ. ἀξιώσῃ αὐτοὺς τῆς ζωοποιοῦ θυσίας.

Οἱ κατηχούμενοι, τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ κυρίῳ κλίνατε. οἱ ἀμύητοι, τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰς καρδίας ἁγνὰς πρὸς τὸν κύριον νείματε.

Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον. ἵνα φωτισθέντες, καὶ τῆς ἀφέσεως, καὶ τῆς μυστικῆς ζωοθυσίας τυχόντες, δοξάζωσί σε σὺν ἡμῖν, τὸν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

τὸ εἰλητὸν σημαίνει τὴν σινδόνα, ἐν ᾗ ἐνειλίχθη τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐκ τοῦ σταυροῦ καταβάν, καὶ ἐν μνημείῳ τεθέν. Ὅσοι κατηχούμενοι προσέλθετε. πᾶς ἀμύητος καὶ ἀφώτιστος, καὶ ὢν ἐν ἐπιτιμίοις ἔτι, ἀκούσατε, ἥκατε, φωτίσθητε, καὶ τῇ ψυχοτρόφῳ τραπέζῃ προσπελάσατε, καὶ τὸν ἱερουργούμενον, ἁγναῖς καρδίαις καὶ ψυχαῖς βλέψατε, ἵνα ὡς οἱ πιστοὶ ἦτε, καὶ μὴ ἦτε ἔτι κατηχούμενοι, ἀκμὴν καὶ ἀκμὴν μετ' ἠρέμου νοὸς τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὁ χερουβικὸς ὕμνος ἐμφαίνει διὰ τῆς τῶν διακόνων προοδοποιήσεως, καὶ τῆς τῶν ῥιπιδίων, ἤτοι τῆς τῶν σεραφικῶν ἀπεικονισμάτων ἱστορίας, τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων καὶ δικαίων πάντων συνεισερχομένων μετὰ τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων ὑπάρχοντος, συνεισπορευομένων ἔμπροσθεν χερουβικῶν δυνάμεων, καὶ ἀγγελικῶν στρατιῶν, καὶ χορῶν ἀσωμάτων καὶ ἀΰλων τάξεων ἀοράτως προτρεχουσῶν, καὶ ὑμνουσῶν καὶ δορυφορουσῶν ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου βασιλέως Χριστοῦ, προσερχομένου εἰς μυστικὴν θυσίαν, καὶ ὑπὸ χειρῶν ἐνύλων βασταζομένου, μεθ' ὧν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον συνεισπορεύεται

ἔμπρο

ἐμπρέπεσθαι. ἐν τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ καὶ λογικῇ λειτουργίᾳ, νοερῶς θεωρούμενον, πυρὶ καὶ θυμιάματι καὶ ἀτμίδι καπνοῦ εὐώδους· τοῦ μὲν πυρὸς, δηλοῦντος τὴν θεότητα· τῆς δὲ ἀτμίδος τοῦ εὐώδους καπνοῦ, τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἐπελθόντος ἀοράτως καὶ εὐωδιάζοντος ἡμᾶς, διὰ τῆς μυστικῆς καὶ ζωοθύτου καὶ ἀναιμάκτου λατρείας καὶ ὁλοκαρπώσεως. ἀλλὰ καὶ αἱ νοεραὶ δυνάμεις, καὶ αἱ χοροστασίαι τῶν ἀγγέλων, ὁρῶσαι τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου χριστοῦ τετελεσιουργημένην αὐτοῦ οἰκονομίαν· λοιπὸν δὲ καὶ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην γενομένην, καὶ τὴν ἐν τῷ ᾅδῃ κάθοδον, καὶ τριήμερον ἀνάστασιν, καὶ ἀνάβασιν αὐτοῦ, σὺν ἡμῖν βοῶσιν ἀοράτως, τὸ ἀλληλούϊα.

ὁρῶσαι αἱ νοεραὶ δυνάμεις, τὸ χερουβικὸν ἐρχόμενον μετὰ τῶν ἱερῶν δώρων, ἤγουν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ἀπὸ τοῦ κρανίου ἕως τοῦ τάφου, σὺν ἡμῖν ἀοράτως βοῶσι τὸν ὕμνον, τὸ ἀλληλούϊα.

Ἰεζεκιὴλ γάρ φησι· Καὶ τὰ χερουβὶμ εἱστήκει ἐκ δεξιῶν τοῦ οἴκου, ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι τὸν ἄνδρα τὸν ἐνδεδυμένον τὴν στολήν· καὶ ἡ νεφέλη ἐπλήρωσε τὴν αὐλὴν τὴν ἐσωτέραν· καὶ ἀπῆρεν ἡ δόξα κυρίου ἀπὸ τῶν χερουβὶμ εἰς τὸ αἴθριον τοῦ οἴκου· καὶ ἐνέπλησε τὸν οἶκον ἡ νεφέλη· καὶ ἡ αὐλὴ ἐπλήσθη τοῦ φέγγους τῆς δόξης κυρίου. ἔστι δὲ ἡ ἁγία τράπεζα κατὰ μίμησιν τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ χριστοῦ, καθ᾽ ἣν ὁ Ἰωσὴφ καθελὼν τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἐνείλησε σινδόνι καθαρᾷ, καὶ ἀρώμασι καὶ μύροις αὐτὸ ἀλείψας, ἐβάστασε σὺν Νικοδήμῳ, καὶ ἐκήδευσεν αὐτὸ ἐν μνημείῳ καινῷ λελατομημένῳ ἐκ πέτρας, ὅπερ ἐστὶν ἀντίτυπον τοῦ ἁγίου μνήματος ἐκείνου, τὸ θυσιαστήριον, καὶ τὸ καταπέτασμα, δηλαδὴ ἐν ᾧ ἐτέθη τὸ ἅγιον καὶ παράχραντον σῶμα, ἡ ἁγία τράπεζα. Ἄλλως. Ἡ τῶν ἁγίων μετάθεσις ἀπὸ τῆς προθέσεως, τοῦ σώματος φημὶ τοῦ δεσποτικοῦ καὶ τοῦ αἵματος, καὶ ἡ τούτων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδος, καὶ τὸ χερουβικὸν, τὴν ἀπὸ Βηθανίας πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ δηλοῖ τοῦ κυρίου εἰσέλευσιν. τηνικαῦτα γὰρ καὶ ὁ πλεῖστος ὄχλος, καὶ οἱ τῶν ἑβραίων παῖδες, ὡς βασιλεῖ καὶ νικητῇ τοῦ θανάτου, τὸν ὕμνον ἀνέφερον αἰσθητῶς· νοητῶς δὲ ἄγγελοι μετὰ τῶν χερουβὶμ, τὸν τρισάγιον ἀπεδίδουν ὕμνον, καὶ τὰ σκῆπτρα καὶ τὰς ῥομφαίας, ὡς σύμβολα βασιλέως, ἐπιφέροντες οἱ διάκονοι. αἱ ῥιπίδες δὲ, εἰς τύπον εἰσὶ τῶν χερουβίμ. ὁ δὲ χερουβικὸς ὕμνος ᾀδόμενος, προσδιακελεύεται πάντας, ἐντεῦθεν καὶ μέχρι τέλους τῆς ἱερουργίας προσεκτικώτερον ἔχειν τὸν νοῦν, πᾶσαν βιωτικὴν μέριμναν κάτωθεν ἀφεμένους, ὡς βασιλέα μέλλοντες ὑποδέχεσθαι διὰ τῆς κοινωνίας. ἡ δὲ πρὸς τὴν ἁγίαν τράπεζαν τῶν ἁγίων ἀπόθεσις, μίμησιν ἔχει, τηνικαῦτα μὲν τοῦ ἐσταυρωμένου αἰωρήσεως· μετ᾽ ὀλίγον δὲ, ἡ αὐτὴ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὕψωσιν. ἐν δὲ τῷ τέλει τὴν ταφὴν εἰκονίζει, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀνάληψιν· ἵνα γὰρ μὴ τοῦ καθ᾽ ἕκαστον τῶν τότε γινομένων, τὴν ὥραν, καὶ τὸν καιρὸν, καὶ τὸν τόπον ἀφορίζοντες οἱ ἅγιοι πατέρες, ἔτι καὶ

μεταθέσιων ἑτέρων καὶ θυσιαστηρίων πλειόνων δηλοῦσι, κἂν τούτων μιμητὸν τὸ τῆς ἐκκλησίας καταστῇ μυστήριον. τί ἄρα σκοποῦσιν, ἢ προσέτυσαν ὡς λίαν μεγαλοπρεπές, καὶ τοῦ ἐν αὐτοῖς οἰκοῦντος πνεύματος ἄξιον, τῆς θεουργοῦ δημιουργίας τὸν τρόπον ἐμιμήσαντο, ὡς οἷόν τε αὐθεόπτας μιμεῖσθαι τὰ θεῖα καὶ κατεργάζεσθαι· καὶ ὡς οὐρανὸν μὲν, τὸ ἐπάνω τῆς ἁγίας τραπέζης ὀρόφιον ἀποτετόρνευσαν ὡς ὅλην δὲ γῆν ὁρίζον), τὸ δὲ ὑπὸ τεσσάρων κιόνων τοῦ εἰρημένου κιβωρίου συγκλειόμενον ἢ περιγραφόμενον ἱερὸν ἔδαφος· ἐν ᾧ πληροῦται καὶ ὁ προφητικὸς λόγος ὁ λέγων· Εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς ὁ θεός· εἰ μὴ γὰρ οὕτω ταχθείη, πῶς ἂν οἱ ἐν Ἰνδίᾳ τελοῦντες τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον, καὶ πιστεύοντες αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν εἶναι σταυρούμενον, καὶ θαπτόμενον, καὶ ἀνιστάμενον, ταύτην τὴν σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς φήσαιεν ἂν ἐργάσασθαι τὸν διασωτῆρα, πῶς δὲ οἱ τὰς Βρεττανικὰς νήσους οἰκοῦντες πιστοὶ, τὸ αὐτὸ μετασωζομένης διανοίας εἰσδέξονται, πάντων ὁμολογούντων ἐν Ἱεροσολύμοις περιγεγράφθαι τῆς γῆς τὸ μεσαίτατον· ἢ πάντως ὅτι μεθόριον οὐρανοῦ τε καὶ γῆς οὖσα ἡ ἁγία τράπεζα, καὶ αὖθις κατὰ τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ κύκλου ὑφισταμένη, καὶ τὸ μέσον τῶν κιόνων, τῶν κύκλῳ ῥιπιδίων κατὰ τὴν στάσιν ἔχουσα τόπον, ὅπου περ ἂν εἴη αὕτη ἐν μέσῳ τῆς γῆς τὴν σωτηρίαν ἐργάζεσθαι ἐπεμφαίνει, ἔνθα δὴ καὶ πάντα τὰ τοῦ πάθους ὑπέστη ὁ κύριος, τὴν προδοσίαν, τὴν κρίσιν, τὰ πρὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ μετὰ τὸν σταυρόν. εἰκότως οὖν οἱ ἅγιοι πατέρες, οὕτω πλάττεσθαι ταῦτα καὶ προσφέρεσθαι ἐδογμάτισαν.

Ὁ δίσκος ἐστὶν ἀντὶ τῶν χειρῶν Ἰωσὴφ καὶ Νικοδήμου, τῶν κηδευσάντων τὸν Χριστόν. ἑρμηνεύεται δὲ δίσκος, ἔνθα ὁ Χριστὸς ἐπιφέρεται, κύκλος οὐρανοῦ, ἐμφαίνων ἐν μικρᾷ περιγραφῇ, τὸν νοητὸν ἥλιον, Χριστὸν ἐν τῷ ἄρτῳ ὁρώμενον. Τὸ δὲ ποτήριόν ἐστιν, ἀντὶ τοῦ σκεύους, ὃ ἐδέξατο τὸ ἐκβληθὲν αἷμα τῆς κεντηθείσης ἀχράντου πλευρᾶς, καὶ χειρῶν καὶ ποδῶν τοῦ Χριστοῦ ἀπομύρισμα. Ποτήριον δὲ πάλιν ἐστὶ κατὰ τὸν κρατῆρα, ὃν γράφει κυρίως ἡ Σοφία, ἤτοι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· ἐκέρασε γὰρ τὸ αἷμα αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ οἴνου ἐκείνου, καὶ προτέθηκεν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, λέγων τοῖς πᾶσι· Πίετε τὸ αἷμά μου ἀντὶ οἴνου κεκερασμένου ὑμῖν, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Χριστὸς ἡ τοῦ θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ᾠκοδόμησεν, ἐξ ἀπειράνδρου μητρὸς ἁγνῆς καὶ παρθένου, τῆς προκαθαρθείσης ψυχῇ καὶ σώματι· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· καὶ ὑπήρεισε στύλους ἑπτά, τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἑβδομάδα· ὥς φησιν ὁ Ἡσαΐας· Ἐπαναπαύσεται γὰρ ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα, ἤγουν αἱ ἑπτὰ ἐνέργειαι τοῦ πνεύματος· ἐν οἷς εἰσιν ἀντίθετα τῆς πονηρίας ὁμοίως. Ἔσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα, τοὺς προφήτας τοὺς κατὰ καιρὸν ἀναιρουμένους παρὰ τῶν ἀπίστων ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ βοῶντας, Ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογί-

σθημεν

θημένῳ ὡς πρόβατα σφαγῆς. Καὶ ἐκέρασεν εἰς κρατῆρα τὸν ἑαυτῆς οἶνον εἰς τὴν ὑπεραγίαν παρθένον, τὴν ἑαυτοῦ θεότητα, ἑνώσας τῇ σαρκὶ ὡς οἶνον ἄκρατον· ὁ σωτὴρ γὰρ ἐσαρκώθη ἐξ αὐτῆς ἀσυγχύτως καὶ ἀσυνδιαιρέτως, θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Καὶ ἡτοιμάσατο τὴν ἑαυτῆς τράπεζαν, τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἁγίας τριάδος καταγγελομένην. Ἀπέστειλε δὲ τοὺς ἑαυτῆς δούλους, εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον προσκαλουμένους πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ, καὶ τοῖς ἐνδεέσι φρενῶν εἶπε, τοῖς μήπω κεκτημένοις τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν χάριν, Ἔλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν. τὴν θείαν αὐτοῦ σάρκα, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ αἷμα, δέδωκεν ἡμῖν ὁ χριστὸς ἐσθίειν καὶ πίνειν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Τὸ δισκοκάλυμμα ἐστιν, ἀντὶ τοῦ σουδαρίου, ὃ ἦν ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, περικαλύπτον αὐτὸν ἐν τῷ τάφῳ.

Τὸ δὲ καταπέτασμα, ἤγουν ὁ ἀὴρ, ἐστὶ καὶ λέγεται ἀντὶ τοῦ λίθου τοῦ ἠσφαλισε τὸ μνημεῖον ὁ Ἰωσὴφ, ὅνπερ ἐσφράγισεν ἡ τοῦ Πιλάτου κουστωδία.

Ἰδοὺ ἐσταύρωται ὁ χριστός· ἐτάφη ἡ ζωή· ἠσφαλίσθη ὁ τάφος· ἐσφραγίσθη ὁ λίθος. ἡ δὲ νίψις τῶν χειρῶν, ἀντὶ τοῦ νίψαντος, καὶ ἀθῷός εἰμι φωνήσαντος. καθ' ἡμᾶς δὲ τοὺς ἱερεῖς δηλοῖ, ἵνα καθαρεύοντες τὸν σωματικὸν, νοῦν καὶ διανοίαν, ἅτινά εἰσι χεῖρες τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, μετὰ φόβου καὶ καθαρότητος καὶ ἐπιεικείας πάσης, προσίωμεν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ.

Νίψομαι ἐν ἀθῴοις τὰς χεῖράς μου. προσαθήσω τοῖς καθαροῖς ἱερεῦσι, τὰς δύο φύσεις μου· τὰς τῆς ψυχῆς χεῖρας λέγω, νίψομαι ἐν ἁγνότητι. Καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου κύριε· ὅτι γὰρ ἀεὶ τῷ θεῷ προσεδρεύειν ὀφείλομεν, οὐδαμοῦ πρὸς τὴν ἄσωτον ἁμαρτίαν ἐμπίπτοντες. Καὶ αὖθις

Λειτουργήσω σοι καὶ μεταδώσω τῷ πιστῷ λαῷ τοῦ ἀκοῦσαί με φωνῆς αἰνέσεώς σου, τὴν ἐκφώνησιν δηλοῖ, τοῦ, Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέροντες.

Καὶ αὖθις· Τὴν ἀνάγνωσιν λέγει· Ἀκούσω καὶ διδάξω τὸν αὐτὸν λαὸν, ἤγουν τὸν πιστὸν καὶ ἀκούσαντες φυλάξομεν ἅμα τὰς ἐντολάς σου, καὶ διηγήσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου, τὰς μυστικὰς λέγω εὐχὰς τῆς φιλανθρωπίας. Κύριε ἠγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου· τὴν ἐκκλησίαν λέγει. εὐπρέπεια δὲ τῆς ἐκκλησίας, ὁ πιστὸς λαός ἐστι.

Καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου. τὴν καθαρὰν μήτραν λέγει τῆς παρθένου, ἐν ᾗ ἐσκήνωσε. Καὶ αὖθις. Τὸν τόπον ἔνθα σὺ κατοικεῖς. τὴν δέησιν δὲ ἀποπληροῦντες ὑπὲρ τῶν ἐνεχθέντων τιμίων δώρων λέγει. Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, τοῦ τε προδρόμου, καὶ ἀποστόλων καὶ πάντων τῶν ἁγίων τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις μιμηθέντες, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἕτεροι ἑτέρου ἁμιλληθέντες, τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν μετὰ τῶν ἁγίων παραδώσωμεν τῷ θεῷ σὺν ἔργοις ἀγαθοῖς.

Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Διὰ τῆς συμπαθείας τοῦ υἱοῦ σου τῆς εἰς ἡμᾶς, εὐλογοῦ-

μένῳ σὺν ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Εἰρήνη πᾶσιν. ὁμογνωμοσύνην καὶ ἀγάπην καὶ ταυτότητα ἀλλήλοις συνάπτοντες, τῆς κυρίου τὴν μίμησιν αὐτοὶ ἀντιλαμβανόμενοι, εἰρήνην τὴν οἰκείαν ἀφιέντες, καὶ διδόντες, καὶ ἐκφωνοῦντες, ἤρεμον ἐννοοῦ πάντες σχῶμεν.

Καὶ τῷ πνεύματί σου. τουτέστι τὴν πρὸς σὲ ἀδιαίρετον ἕνωσιν δὸς ἡμῖν, ἵνα τῷ πνεύματι εἰρηνεύοντες, ἀχώριστοι τυγχάνωμεν.

Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους. τὰς ψυχὰς ἀγάπῃ συνδέσμῳ συνάψαντες, καὶ οὕτω δυνησόμεθα μετὰ παρρησίας ἀπολαῦσαι τῆς προκειμένης τραπέζης. τὸ Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, δηλοῖ καὶ τὴν πρὸς πάντας ἀγάπην, καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἀλλήλους, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ γνωσομένην ὁμόνοιαν, καὶ τὴν τῶν αἰσθήσεων πρόοδον, καὶ τὴν τῶν νοητῶν φανέρωσιν, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου συμβόλου τῆς πίστεως, καὶ τὴν κοινὴν τῶν θείων μυστηρίων διαδοχήν.

Τὰς θύρας, τὰς θύρας, ἐν σοφίᾳ. τὰς ἐνθυμήσεις τῆς διανοίας ἡμῶν ἄρωμεν ἀπὸ τῶν γηΐνων ἔργων καὶ ἐνθυμημάτων.

Πρόσχωμεν ἐν τῇ σοφίᾳ, ἤγουν ἐν τῷ υἱῷ καὶ λόγῳ τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς τὴν σοφίαν τοῦ θείου συμβόλου, τοῦ παρὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἐκτεθέντος, ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ προσέξωμεν· τουτέστι, τοῦ Πιστεύω εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα· καὶ ἑκόντες καὶ συνιέντες μετ' ἠρέμου νοὸς προσέλθωμεν τῇ μυστικῇ ζωοθυσίᾳ. τὸ θεῖον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως σύμβολον λέγεσθαι διατέτακται, ἵν' ἐκ τούτου γνώριμον εἴη τοῖς πᾶσιν, ὅτι ὁ εἷς τῆς ἁγίας τριάδος ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ προανάρχου πατρὸς, ἐστὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἄνθρωπος γέγονε, σαρκωθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, σταυρωθεὶς, καὶ ταφεὶς, καὶ ἀναστὰς οὐ κατὰ τὰς θείας ἐντολάς, τὰ τελούμενα ταῦτα πράττομεν ἵνα μὴ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις εἰσαεὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐνεργουμένης, οὕτω φαινώμεθα ζῶντες ὁμοῦ καὶ πολιτευόμενοι καὶ τὰ μὲν πάθη, σαρκὶ τοῦτον ὑπομεμενηκέναι ὁμολογῶμεν ἀπαθῆ δὲ τούτου φυλάττεσθαι τὴν θεότητα· ἅμα δὲ, ἵνα τῇ ἐκφωνήσει τοῦ θείου τοῦδε συμβόλου, καὶ οἱ ἀγνοοῦντες καὶ ἀμαθεῖς, τούτου ἀκούοντες ᾀδομένου, διὰ παντὸς ἐν γνώσει ἔχωσι τὰ ἔκφορα τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως, καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀκοαῖς οὐκ ἀπόρρητα.

ἡ δὲ τῶν θυρῶν κλεῖσις, καὶ ἡ ἐπάνωθεν τούτων ἐξάπλωσις τοῦ καταπετάσματος, ὡς οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις εἰώθασι, καὶ ἡ διὰ τοῦ λεγομένου ἀέρος τῶν θείων ἐπικάλυψις, ὡς οἶμαι, τὴν νύκτα ἐκείνην δηλοῖ, καθ' ἣν ἡ τοῦ μαθητοῦ προδοσία προέβη, καὶ ἡ πρὸς Καϊάφαν ἀπαγωγὴ, καὶ ἡ πρὸς Ἄνναν παράστασις, καὶ αἱ ψευδομαρτυρίαι. καὶ μὴν καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ, καὶ οἱ κολαφισμοὶ, καὶ τἄλλα ὅσα τοιαῦτα συμβέβηκε· διὰ τί δ' ἄλλο γὰρ τὸ κάλυμμα τοῦτο ἀὴρ ὠνομάσθη, ἢ πάντως διὰ τὸ τὸν ἐπικαλυπτόμενον παρ' αὐτοῦ σκοτεινὸν ἀέρα, τῆς εἰρημένης νυκτὸς εἰκονίζεσθαι, καθ' ἣν καὶ Πέ-

τρος

Πέτρος ὁ μέγας, ἔξω τῆς θύρας ἑστὼς, πρεσβείᾳ τοῦ ἐγνωσμένου τῷ ἀρχιερεῖ μαθητοῦ, ἔνδον ἐγένετο τῆς αὐλῆς, ἔνθα καὶ ἡ παιδίσκη τούτῳ ἐντυχοῦσα, καὶ οἱ περὶ τὴν πυρὰν παρεστῶτες, ἰδόντες, διήλεγχον· καὶ τὰ λοιπὰ τούτῳ ἐπηκολούθησαν, ὅσα περὶ τὸν κρημνὸν τῆς ἀρνήσεως κατήπειγον· δι' ἃ τὸ πλῶμα συγχωρηθέντα, ἤπιονα γενέσθαι τῆς ἐπιστρώσεως, ἢ τῆς καυχήσεως.

Αἰρομένου δὲ τοῦ ἀέρος, καὶ τοῦ καταπετάσματος συστελλομένου τῶν θυρῶν τε ἀνοιγομένων, ἡ παρρησία διατυποῦται· καθ' ἣν ἀπήγαγον αὐτὸν, καὶ παρέδωκαν Ποντίῳ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι. Πρόσεισιν ὁ ἱερεὺς, συνέρχεται ταῖς ἀγγελικαῖς δυνάμεσιν, οὐκέτι ὡς ἐν ἐπιγείῳ τόπῳ ἑστώς· ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ἐπουρανίῳ θυσιαστηρίῳ, ἔμπροσθεν τοῦ φοβεροῦ θυσιαστηρίου τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ παριστάμενος, θεωρεῖ τὸ μέγα καὶ ἀνερμήνευτον καὶ ἀνεξιχνίαστον τοῦ χριστοῦ μυστήριον. ὁμολογεῖ τὴν χάριν, κηρύττει τὴν ἀνάστασιν, σφραγίζει τὴν πίστιν τῆς ἁγίας τριάδος· πρόσεισι λευχειμονῶν ὁ ἄγγελος, τὸν λίθον τοῦ τάφου ἀποκυλίων τῇ χειρί· δεικνύων τῷ σχήματι, βοῶν τῇ φωνῇ ἐντρόμῳ· καὶ διὰ τοῦ διακόνου κηρύττων, τὴν τριήμερον ἔγερσιν, καὶ ὑψῶν τὸ καταπέτασμα, φωνεῖ ὁ διάκονος λέγων· Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου. ἰδοὺ πρώτη ἡμέρα. Πρόσχωμεν τῇ ἁγίᾳ ἀναφορᾷ. ἰδοὺ δευτέρα ἡμέρα. Ἐν εἰρήνῃ προσφέροντες. ἰδοὺ τρίτη ἡμέρα. καὶ ἄλλως.

Στῶμεν καλῶς. τὰς διανοίας ἡμῶν στερεωμένας ἔχοντες, ἀκούσωμεν τῆς μυστικῆς ζωοθυσίας. ὁ λαὸς βοᾷ τὴν τῆς ἀναστάσεως τοῦ χριστοῦ χάριν. Ἔλαιον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως. ὁ δὲ ἱερεὺς διδάσκει τὸν λαὸν, ἣν διὰ τῆς χάριτος τοῦ χριστοῦ μεμάθηκε τριαδικὴν θεογνωσίαν. Ἡ χάρις τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν. ἄλλοι δὲ ἱερεῖς προσφέρουσιν οὕτως· Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν.

Ὁ λαὸς, συνομολογεῖ, καὶ συνεύχεται λέγων, Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου, ὡς ἀνωτέρω ἔφημεν, οὕτω πράξωμεν. ἢ οὕτως. ἐὰν πράξωμεν ὡς ἀνωτέρω ἔφημεν, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ κυρίου μετὰ πάντων ἡμῶν· αὐτὸς γὰρ διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἣν εἰς ἡμᾶς ἐνεδείξατο, τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἀπέστειλε, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἱλασμὸν εἰς τὴν ζωοθυσίαν δέδωκε, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, τὸ ῥύσιον ποτήριον εὐφροσύνης. εἶτα πάντας ὁ ἱερεὺς ἀναβιβάζων εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐπουράνιον, ἐν ᾗ ἑστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν περὶ τῆς ἐκπλώσεως, ἐν ταῖς αὐλαῖς σου Ἱερουσαλὴμ, εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, βοᾷ, Βλέπετε. Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας. οἱ πάντες διαμαρτύρονται λέγοντες· Ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον. ὁ ἱερεύς.

Εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ. βλέπετε, ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας, ἀπὸ τῶν γηΐνων αἴρωμεν τὰς αἰσθήσεις εἰς τὸν ἄνω βασιλέα, καὶ τὰ αὐτοῦ ἀρεστὰ πράξωμεν. Εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ· ἤγουν τῷ δόντι ἑαυτὸν λύτρον ὑπὲρ

ἡμῶν καὶ ἀντάλλαγμα. Εὐχαριστήριον ὕμνον ἀπονείμωμεν τῷ κυρίῳ· καὶ τὴν ἐφ' ἧς ἐσώθημεν ἐποπτὴν, εὐχαριστίαν καὶ δόξαν ἀπονείμωμεν τῷ κυρίῳ. Ὅτι ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι, φησὶν ὁ λαός. Τὸ καταπέτασμα λέγεται διὰ τὸν λέγοντα ἀπόστολον, Ὅτι ἔχομεν παῤῥησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ χριστοῦ, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας, καὶ πρόσφατον καὶ ζῶσαν, διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ. εἶτα πρόσεισιν ὁ ἱερεὺς μετὰ παῤῥησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, μετ' ἀληθινῆς καρδίας, ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἀπαγγέλων τῷ θεῷ, καὶ συλλαβὼν μόνος αὐτῷ, οὐκέτι διὰ νεφέλης, ὡς ποτὲ Μωϋσῆς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, ἀλλ' ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτρίζων· καὶ μεμύηται τὴν τῆς ἁγίας τριάδος θεολογίαν καὶ πίστιν, καὶ μόνος μόνῳ προσλαλεῖ θεῷ μυστήρια, μυστήρια ἀπαγγέλων ἐν μυστηρίοις, τὰ κεκρυμμένα πρὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ γενεῶν, νῦν δὲ φανερωθέντα ἡμῖν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἅπερ ἡμῖν ἐξηγήσατο ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός· καθὼς γὰρ ἐλάλησεν ὁ θεὸς τῷ Μωϋσῇ ἀοράτως, καὶ ὁ Μωϋσῆς πρὸς τὸν θεόν· οὕτω καὶ ὁ ἱερεὺς, μέσον τῶν δύο χερουβὶμ ἑστὼς ἐν τῷ ἱλαστηρίῳ, καὶ κατακύπτων διὰ τὴν ἄστεκτον καὶ ἀθεώρητον τῆς θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα, τὴν οὐράνιον λατρείαν νοερῶς ὁρᾷ, καὶ μυεῖται τῆς ζωαρχικῆς καὶ μοναρχικῆς ὑπερουσίου τριάδος τὴν θείαν ἔλλαμψιν, τοῦ μὲν θεοῦ καὶ πατρὸς, τὸ ἄναρχον καὶ ἀγέννητον· τοῦ δὲ υἱοῦ καὶ λόγου, τὸ συνάναρχον καὶ ὁμοούσιον, καὶ γεννητόν. τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος, τὸ συναΐδιον καὶ ὁμοφυὲς καὶ ἐκπορευτόν, τριάδα ἁγίαν κατὰ τὴν τῶν ὑποστάσεων εἴτουν προσώπων ἀσύγχυτον ἀϊδιότητα· κατὰ δὲ τὴν τῆς φύσεως ἕνωσιν, ἀδιαίρετον καὶ ἀδιάστατον μίαν θεότητα, καὶ βασιλείαν καὶ δόξαν. καὶ νοερῶς ὁρᾷ καὶ βοᾷ τὴν τῶν σεραφικῶν δυνάμεων τρισάγιον δοξολογίαν, τῶν μὲν χερουβὶμ ἐπισκιαζόντων, καὶ τῶν σεραφὶμ κεκραγότων, μεθ' ὧν βοᾷ,

Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα. εἶτα ὁ λαὸς, ἀντὶ τῶν χερουβικῶν δυνάμεων καὶ τετραμόρφων ζώων βοᾷ, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος σαβαώθ· τουτέστιν ὁ τρισάγιος καὶ εἷς θεὸς τῶν δυνάμεων. ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. ὡσαννά ἐστι, σῶσον δὴ, ὡς φησὶν ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα. ᾄδοντά ἐστιν ὁ ἀετός· βοῶντά ἐστιν, ὁ βοῦς· κεκραγότα, ὁ λέων· καὶ λέγοντα, ἄνθρωπος, λογικὸς ἄνθρωπος ἀντὶ τῶν χερουβικῶν δυνάμεων, καὶ τὰ τετράμορφα ζῶα βοᾷ, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος· τουτέστιν ὁ τρισάγιος καὶ εἷς θεὸς τῶν δυνάμεων. Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος σαβαώθ. ἅγιος μὲν ὁ πατὴρ, ὡς κυρίως ἅγιος καὶ μακάριος· ἐκείνη γὰρ καὶ μόνη μακαρία φύσις ἡ τοῦ θεοῦ. Ἅγιος ὁ υἱὸς, ὡς λόγος θεοῦ καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καὶ ἐκ μαγείου τοῦ

ἀρχε-

ἀρχετύπου καὶ σφραγὶς ἀκίνητος, καὶ ἀναλλοίωτος φύσις· υἱὸς μὲν, ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἤγουν ἐκ τοῦ πατρὸς, γεννηθεὶς ἀπαθῶς ὡς λόγος ἐκ νοῦ, καὶ ὡς δι᾽ αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὰ πάντα, τά τε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, κατὰ τὸν ἀπόστολον. τῷ γὰρ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, ὡς φησὶν ὁ Δαβίδ. ἅγιον δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐν υἱῷ ἀναπαυόμενον, καὶ ἁγιάζον τὰ πάντα, καὶ τελεσιουργὸν, μὴ τελειούμενον ἁγιάζον, οὐχ ἁγιαζόμενον· ὥσπερ γὰρ ὁ ἥλιος, πηγὴ καὶ αἰτία τῆς τε ἀκτῖνος καὶ τῆς ἐλλάμψεως ὤν, διὰ δὲ τῆς ἀκτῖνος ἡμῖν ἡ ἔλλαμψις μεταδίδοται, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ φωτίζουσα ἡμᾶς, καὶ μετεχομένη ὑφ᾽ ἡμῶν, οὕτω δὴ καὶ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ, πηγὴ οὖσα καὶ αἰτία υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. τὸ δὲ πνεῦμα ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον δι᾽ υἱοῦ διαδίδοται καὶ πεφανέρωται. τὸ δὲ εἰπεῖν κύριος, ἑνοῖ τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἓν τὰ τρία δείκνυσι.

Τρίτον ἅγιος τὰ σεραφὶμ λέγουσι, πληροῦντα τὴν δοξολογίαν εἰς τὸ κύριος σαβαὼθ, ἑνιαίαν φύσιν ἐκθέντα, τὴν ἁγίαν τριάδα, ὡς καὶ παρ᾽ αὐτῶν ἡμῖν μεμαρτύρηται τῶν ἁγίων σεραφίμ· ἡμεῖς δὲ οἱ πιστοὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐν ᾧ τὴν τελειότητα ἐλάβομεν, σὺν ἀγγέλοις ἀσιγήτως θεολογοῦμεν δοξάζοντες· τοῦτο γὰρ ταῖς ὑποστάσεσι τριάς· εἷς δὲ ὁ θεὸς, ᾧ καὶ ψαλλόμενον· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. τὸ ἑβραϊκὸν οὕτω κεῖται, ὡσαννὰ, ἀδωναΐ, ἀσδυνὰ βαρούχ, πατὴρ, ἀβαὰθ, σεμνὰ, δεινίμ, σαβαώθ. ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων. ὁ θελήσας τυθῆναι τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, καὶ μόσχος ὁ ἀεὶ θυόμενος ἑκὼν, καὶ ἀεὶ ζῶν, ὁ τελεσιουργῶν τὴν μυστικὴν θυσίαν, καὶ ἀεὶ ἐπιφοιτῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος. ἅγιος εἶ βασιλεῦ τῶν αἰώνων, καὶ πάσης ἁγιωσύνης δοτήρ. σὺ εἶ ὁ παντοκράτωρ, ὁ σφραγίζων τὰ ἅγια δῶρα. ἅγιος δὲ καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς, ὁ πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ σοῦ ἀῤῥήτως γεννηθείς. ἅγιον δὲ τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον, τὸ ἐρευνῶν τὰ πάντα καὶ τὰ βάθη σου τοῦ θεοῦ· δι᾽ οὗ ἅπαντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἁγιάζεται. τὰ δὲ ῥιπίδια καὶ οἱ διάκονοι, ἐμφαίνουσι τὰ ἑξαπτέρυγα σεραφὶμ, καὶ τὴν τῶν πολυομμάτων χερουβὶμ ἐμφέρειαν· καὶ γὰρ κατὰ τὴν τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἐπουρανίων ὑπερκόσμιον καὶ νοερὰν τάξιν, οὕτω καὶ τὰ ἐπίγεια μιμοῦνται· καὶ γὰρ τὰ τετράμορφα ζῶα, ἀντιφωνητικῶς ἀλλήλοις ἀντιδεχόμενα, βοῶσι· τὸ μὲν πρῶτον ζῶον, τὸ εἰς ὁμοίωμα λέοντος βοᾷ, ἅγιος· τὸ δὲ δεύτερον, τὸ εἰς ὁμοίωμα μόσχου, βοᾷ, ἅγιος· τὸ δὲ τρίτον, τὸ εἰς ὁμοίωμα ἀετοῦ, βοᾷ ἅγιος. τὸ δὲ τέταρτον, τὸ εἰς ὁμοίωμα ἀνθρώπου, βοᾷ, κύριος σαβαώθ. ἐν τρισὶν ἁγιασμοῖς, εἰς μίαν θεότητα συνιοῦσι κυριότητα καὶ δύναμιν, καθὼς ὁ προφήτης τεθέαται, Ὅτι εἶδε τὸν κύριον ἐπὶ θρόνου καθήμενον ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ τὰς σεραφικὰς δυνάμεις κύκλῳ ἑστώσας, καὶ ἐκ τῆς φωνῆς ἐπλήσθη ὁ οἶκος καπνοῦ. τὸ δὲ, Ἀπεστάλη ἓν τῶν σεραφὶμ, καὶ εἶχεν ἄνθρακα

ἐν τῇ χειρὶ, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, σημαίνει τὸν ἱερέα τὸν κατέχοντα τὸν πνευματικὸν ἄνθρακα, χριστὸν, τῇ λαβίδι τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἁγιάζοντα καὶ καθαίροντα τοὺς προσδεχομένους καὶ μεταλαμβάνοντας· καὶ γὰρ εἰς τὰ οὐράνια καὶ ἀχειροποίητα καὶ ἅγια εἰσῆλθεν ὁ χριστὸς, καὶ ἐνεφανίσθη ἐν δόξῃ τῷ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς προσώπῳ, ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενος ἀρχιερεὺς μέγας, διεληλυθὼς τοὺς οὐρανούς. καὶ ἔχομεν αὐτὸν παράκλητον πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἱλασμὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὡς καταρτισάμενος ἡμῖν τὸ ἅγιον καὶ συναΐδιον αὐτοῦ σῶμα, καὶ τὸ τίμιον αἷμα, λύτρον ὑπὲρ πάντων ἡμῶν, καθὼς ὁ αὐτὸς λέγει· Πάτερ ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσι καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ· καὶ θέλω ἵνα ὅπου ἐγὼ εἰμὶ, καὶ οὗτοι ὦσι, καὶ θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν, ὅτι ἠγάπησα αὐτοὺς, καθὼς ἠγάπησας ἐμὲ, πρὸ καταβολῆς κόσμου. αὐτὸς εἶπε, Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τοῦτο τὸ αἷμά μου· αὐτὸς καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἐκέλευσε, καὶ δι' ἐκείνων ἁπάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, τοῦτο ποιεῖν· Τοῦτο γάρ φησι ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· οὐκ ἂν ἐκέλευσε τοῦτο ποιεῖν, εἰ μὴ δύναμιν ἐνθήσειν ἔμελλεν, ὥστε δύνασθαι τοῦτο ποιεῖν. καὶ τίς ἡ δύναμις; τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἡ ἐξ ὕψους τοὺς ἀποστόλους ὁπλίσασα, κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ κυρίου· Καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ, ἕως ἂν ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους. τοῦτο τὸ ἔργον ἐκείνης τῆς καθόδου· οὐ γὰρ κατελθὸν ἅπαξ, εἶτα ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς, ἀλλὰ μεθ' ἡμῶν ἐστὶ, καὶ ἔσται μέχρι παντὸς εἰς τὸν αἰῶνα· τοῦτο διὰ τῆς χειρὸς τῶν ἱερέων καὶ τῆς γλώττης τὰ μυστήρια τελεσιουργεῖ. καὶ οὐ τὸ ἅγιον πνεῦμα μόνον ἔπεμψεν ὁ κύριος ἡμῶν· ὥστε μένειν μεθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐπηγγείλατο μένειν μεθ' ἡμῶν, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. ἀλλ' ὁ μὲν παράκλητος ἀοράτως πάρεστιν, ὅτι σῶμα αὐτὸς οὐκ ἐφόρεσεν. ὁ δὲ κύριος καὶ ὁρᾶται, καὶ ἁφῆς ἀνέχεται διὰ τῶν φρικτῶν καὶ ἱερῶν μυστηρίων, ὡς ἂν τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀναλαβὼν, καὶ φέρων εἰς τοὺς αἰῶνας. αὕτη ἡ τῆς ἱερωσύνης δύναμις ἐστὶν ὁ ἱερεύς· οὐ γὰρ ἅπαξ ἑαυτὸν προσαγαγὼν, καὶ θύσας, ἐπαύσατο τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ διηνεκεῖ ταύτῃ λειτουργεῖ τὴν λειτουργίαν ἡμῶν, καθ' ἣν καὶ παράκλητός ἐστιν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν θεὸν δι' αἰῶνος οὗ χάριν εἴρηται) πρὸς αὐτόν· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. διὰ τοῦτο οὐδεμία τοῖς πιστοῖς περὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν δώρων ἀμφιβολία, οὐδὲ περὶ τῶν ἄλλων τελετῶν, εἰ κατὰ τὴν πρόθεσιν καὶ τὰς εὐχὰς τῶν ἱερέων ἀποπληροῦνται.

Τί δή ποτ' αὖ τις εἴποι περὶ τῶν θείων ῥιπιδίων ἐγκεχειρισμένων τοῖς διακόνοις, καὶ ὑπ' αὐτῶν στρεφομένων αἰφνιδίως ὡς ἐν ἐκπλήξει, ἄχρι τῆς θεολέκτου προσευχῆς. τολμηρὸν μὲν οὖν τὸ περὶ τούτων φθέγγεσθαί τι. ἐπεὶ δ' ἅπαξ ὑπείξαμεν τῇ ἐντολῇ τοῦ κελεύσματος, φέρε καὶ περὶ τούτων εἴπωμεν, ὅσα δοίη θεὸς, εἰ μὲν καὶ τοῖς ἄλλοις δεκτά, τῷ θεῷ χάρις· οὐ γὰρ πάν-

τῇ ψιλῇ οἶδα, οὐδ' ἔξω τῶν δογμάτων τῆς τῶν χριστιανῶν ὀρθοδόξου πίστεως. φαμὲν οὖν ὡς πάντοτε μὲν ἀδιαστάτως συμπαρῆσαν καὶ δυνάμεις ὑπέρτεροι τῷ δεσπότῃ χριστῷ· ἐξαιρέτως δὲ, ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ᾗ παρεδόθη. αὗται τοίνυν ὁρῶσαι τὴν πρὸς Καϊάφαν ἀπαγωγὴν, τὴν πρὸς ἀνθύπατον παράστασιν, τὰς ψευδομαρτυρίας, τὰ ῥαπίσματα, τὰ ἐμπτύσματα, τὰ κολαφίσματα, τὴν χλεύην ἐκείνην τῶν ἰουδαίων, τῶν στρατιωτῶν τὸ κόκκινον ἔνδυμα, τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον, τὰς μετὰ γέλωτος προσκυνήσεις, τἆλλα πάντα, ὅσα τε ἡ τῶν θείων εὐαγγελίων ἱστορεῖ διήγησις, καὶ ὅσα διὰ τὸ πλῆθος ἴσως παρέλειψεν, ἐφ' ἑκάστῳ τῶν γινομένων διαποροῦσαι, καὶ ἐκπληττόμεναι τῆς μακροθυμίας τὸ μέγεθος, καλύπτουσαι τὰς ἑαυτῶν ὄψεις ἀπεστρέφοντο, καὶ πάλιν τὴν δεσποτείαν αἰδούμεναι, αὖθις ἐπέστρεφον. τοῦτο δὲ ἐποίουν, ἄχρι τῆς ἐπὶ σταυροῦ ἀνυψώσεως· τέλος γὰρ τῶν τοῦ σώματος παθῶν, καὶ τῆς ἐπὶ τούτοις αἰσχύνης, ὁ σταυρὸς γέγονεν, ὃς δόξα μᾶλλον, καὶ οὐκ αἰσχύνη· ἀρχὴ γὰρ ἐστὶ τῶν ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων τῆς θεότητος· ἐντεῦθεν γὰρ ὁ κοσμικὸς ἐκεῖνος σεισμὸς, τὸ πελώριον σκότος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἥ τε τοῦ καταπετάσματος καὶ τῶν πετρῶν διαῤῥήξεις, καὶ ἡ τῶν μνημάτων ἀνάοιξις· ἔτι γε μὴν καὶ ἡ τῶν νεκρῶν ἐξανάστασις, καὶ ὅσα ἐν ᾅδου κατελθὼν ὁ σωτὴρ εἰργάσατο· καὶ διὰ τοῦτο παρ' αὐτῷ τῷ τόπῳ τῆς σταυρώσεως γινομένῳ τῷ χριστῷ, τὰ ἐκπλήξεως καὶ τοῦ θαύματος εἴδη αἱ θεῖαι δυνάμεις ἀπέθεντο. καὶ τοῦτο δῆλον, ὡς τὰ περὶ τοῦ σταυροῦ πάντα ὀνείδη, καὶ αἱ χλευασίαι καὶ ἀτιμίαι, καὶ οἱ καταγέλωτες, πλέον ἥπτοντο τοῦ πάσχοντος, ὥσπερ καὶ τῶν νοερῶν θείων δυνάμεων.

εἶτα πάλιν ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλει τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, τὰ τῆς χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως μυστήρια, τὴν ἐξ ἁγίας παρθένου καὶ θεοτόκου ἀνέκφραστον γέννησιν, τὴν ἀναστροφὴν καὶ ἐμπολίτευσιν τὴν ἐν τῷ κόσμῳ, τὸν σταυρὸν, τὸν θάνατον, τὴν ἐν τῷ ᾅδῃ αὐτοῦ κατάβασιν, τὴν τῶν δεσμίων δι' αὐτοῦ ἐλευθερίαν, τὴν ἐκ νεκρῶν τριήμερον καὶ ἁγίαν ἀνάστασιν, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀνάληψιν, τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καθέδραν, τὴν δευτέραν καὶ μέλλουσαν αὐτοῦ ἔνδοξον παρουσίαν πάλιν τὴν πρὸς ἡμᾶς· καὶ πάλιν μυσταγωγεῖται θεὸν ἀγέννητον, τουτέστι θεὸν καὶ πατέρα, καὶ γαστέρα πρὸ ἑωσφόρου, καὶ πρὸ αἰώνων τὸν υἱὸν γεννῶσαν, καθὼς λέγει· Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου γεγέννηκά σε. καὶ παρακαλεῖ πάλιν τελειῶσαι τὸ μυστήριον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ γεννηθῆναι ἤτοι μεταποιηθῆναι αὐτὸν τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ, καὶ πληρωθήσεται τὸ, Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. ὅθεν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ πατρὸς, καὶ βουλήσει τοῦ υἱοῦ ἀοράτως παρὸν, καὶ ἀποδεικνύει τὴν θείαν ἐνέργειαν, καὶ τῇ χειρὶ τοῦ ἱερέως ἐπισφραγίζει, καὶ μεταβάλλει καὶ τελειοῖ τὰ προκείμενα ἅγια δῶρα εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ εἰπόντος, ὅτι ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁ-

γιάζω ἐμαυτὸν, ἵνα ὦσι καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι· ὅπως ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. ὅθεν γινόμενοι θείων μυστηρίων αὐτόπται, καὶ μέτοχοι ζωῆς ἀθανάτου, καὶ κοινωνοὶ θείας φύσεως, δοξάζομεν τὸ μέγα καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἀνεξιχνίαστον μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· δοξάζοντες δὲ βοῶμεν·

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέροντες. Τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ εἰπόντος, Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὅ ἐστιν, ἃ ἡμῖν διὰ τῶν ἁγίων σου ἀποστόλων παρέδωκας, ταῦτά σοι προσφέρομεν διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν. Ὁ λαός. Σὲ ὑμνοῦμεν, τὸν θεὸν καὶ πατέρα· σὲ εὐλογοῦμεν, τὸν υἱὸν, καὶ λόγον σοὶ εὐχαριστοῦμεν, τῷ ἁγίῳ πνεύματι· κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, τριὰς ἐν μονάδι, καὶ μονὰς ἐν τριάδι, ὁμοούσιε καὶ ἀδιαίρετε, παράδοξον ἔχουσα, καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν προσώπων, καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς μιᾶς φύσεως τῆς θεότητος· καὶ γὰρ τὸ ἐπικεκυφότως ποιεῖν τὸν ἱερέα τὴν θείαν μυσταγωγίαν, ἐμφαίνει τὸ συλλαλεῖν ἀοράτως τῷ μόνῳ θεῷ. ὅθεν καὶ τὴν θείαν φωτοφανείαν ὁρᾷ, καὶ τῇ λαμπρότητι τῆς δόξης τοῦ προσώπου τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἐμφαιδρύνεται καὶ ὑποστέλλει ἑαυτὸν τῷ φόβῳ καὶ τῇ αἰδοῖ· καθὼς Μωϋσῆς ὅτε εἶδε τὸν θεὸν ἐν εἴδει πυρὸς ἐν τῷ ὄρει, ἔντρομος γινόμενος, ἀνέστρεψε καὶ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· εὐλαβεῖτο γὰρ κατανοῆσαι ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ τὸ πρόσωπον.

Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας, ἀχράντου. χρὴ ἡμᾶς τὴν κυρίαν τοῦ παντὸς ἐπαινεῖν, καὶ τὸ χαῖρε τοῦ ἀγγέλου ἐκφωνεῖν.

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν. ὁ θεὸς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἔπλασεν ἡμᾶς, ὅ ἐστι κατὰ τὸ ὅσιον καὶ δίκαιον καὶ δυνατόν. παραβάντες δὲ, δοῦλοι γεγόναμεν Φαραὼ τοῦ πικροῦ δεσπότου. ἐλθὼν δὲ νῦν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἰδίῳ αἵματι, καὶ ἐνέδυσεν ἡμᾶς τὸν νέον ἄνθρωπον· καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα ἡμῖν δέδωκεν εἰπών· Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. ἡμεῖς δὲ μεμνημένοι τῆς αὐτῆς ἐντολῆς, τὰ ἀντίτυπα προσφέρομεν λέγοντες· Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ, καὶ τὰ ἑξῆς. νοητῶς, ὅ ἐστι τὸ ἀρχέτυπον ἡμῶν ἀξίωμα, δηλαδὴ τὸ κατ' εἰκόνα, ὅ ἐστι τὸ δίκαιον, τὸ ὅσιον, καὶ τὸ δυνατόν· δίκαιον μὲν, μήτε ἀδικεῖσθαι, μήτε ἀδικεῖν· ὅσιον δὲ, τῶν ἀδικουμένων ἀνέχεσθαι, καὶ συγχωρεῖν τοῖς ἀδικοῦσι, μᾶλλον δὲ καὶ εὐεργετεῖν αὐτούς. κατὰ πάντα δὲ δεῖ ὑμνεῖν αὐτὸν ὡς θεὸν καὶ κύριον τοῦ παντός.

Τὸ δὲ σφραγίσαι τὰ θεῖα δῶρα, ἵνα τῇ ἐπιφοιτήσει καὶ ἐνδόξῳ παρουσίᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος, μεταβάλῃ καὶ ποιήσῃ, τὸν μὲν ἄρτον, αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ, αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ἐκχυθὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας· καὶ ἵνα τοῖς μεταλαμβάνουσιν ἐξ αὐτοῦ, γένηται εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον.

Τὸ δὲ Ἐξαιρέτως, τουτέστιν ὦ μῆτερ ἁγνὴ τοὺς ἀφεγγεῖς τύπους καὶ τὰς παρελθούσας σκιὰς τοῦ λόγου θεασάμενοι, καὶ τὰ ἐν τούτοις, κεκλεισμένης πύλης, φῶς τῆς ἀληθείας ἀναλάμψαν, δοξάζομεν· σὴν δὲ γαστέρα ἐπαξίως εὐλογοῦμεν. Καὶ ὧν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔχει. ὁ λαός. Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Ἐντέλλεται ὁ ἱερεὺς τῷ λαῷ, μνημονεύειν τὰς τῶν διανοιῶν ὀργάς, ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας μυσταγωγίας, καὶ ἀπορρίψαι αὐτὰς ἐκ πάντων καὶ πασῶν τῶν μισούντων ἡμᾶς. Γίνεται δὲ καὶ μνήμη πρὸς τὸν θεὸν ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πνευμάτων, καὶ πάσης σαρκὸς, ὡς νεκρῶν καὶ ζώντων τὴν ἐξουσίαν ἔχοντα, καὶ δεσπόζοντα ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· καὶ ὡς τοῦ βασιλέως χριστοῦ παρόντος, καὶ ὡς τοῦ ἁγίου πνεύματος πάντας προσκαλουμένου, ζῶντάς τε καὶ μεταστάντας, πρὸς τὰς ἐκεῖσε μονάς, καὶ καταπαύσεις, εἰς τὴν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ προσέλευσιν, συναθροισθῆναι καὶ προσφθάσαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἀκουτισθῆναι τὴν φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ· ὡς πασῶν τῶν ἐν ᾅδῃ ψυχῶν ἀπολυθεισῶν τῶν δεσμῶν, διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως χριστοῦ· αὐτὸς γὰρ ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ καὶ πρωτότοκος γενόμενος τῶν κεκοιμημένων· καὶ πᾶσιν ὁδοποιήσας τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν· καὶ πρὸς τὴν ἀθάνατον καὶ μακαρίαν ζωὴν ἀναπαύων τοὺς ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ κοιμηθέντας. συγκαλοῦνται δὲ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ αὐτῶν μετὰ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ μαρτύρων συνεστιαθῆναι καὶ ἀνακλιθῆναι μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ἐν τῇ μυστικῇ τραπέζῃ τῆς βασιλείας χριστοῦ.

Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον. δεόμεθά σου ὥσπερ ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ εἰς τὴν σὴν δοξολογίαν· οὕτω τὴν ἕνωσιν καὶ ἓν πνεῦμα, καὶ μίαν ψυχὴν δὸς ἡμῖν, ἵνα συναπτόμενοι τῷ τῆς ἀγάπης συνδέσμῳ, δυνησώμεθα μετὰ παρρησίας ἀπολαύειν τῆς προκειμένης τραπέζης, καὶ γενώμεθα ἄξιοι τῶν θείων μυστηρίων, δοξάζοντες καὶ ὑμνοῦντες τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν. ἐὰν οὕτω πράξωμεν ὡς ἀνωτέρω ἔφημεν, τὰ ἐλέη τοῦ θεοῦ ἔσται μετὰ πάντων ἡμῶν. ἔλεος θεοῦ, ὁ χριστός ἐστιν, ὁ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὸ ἐλεῆσαι ἡμᾶς, ἀπὸ τοῦ μεγάλου θεοῦ ἀποσταλείς· ὃς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ ἠλεημένοι γὰρ εἰς ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ κοινωνίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος συνελθόντες, διὰ τῆς οἰκονομίας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποθανόντος καὶ ἐγερθέντος, καὶ καθίσαντος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, οὐκ ἔτι ἐπὶ γῆς ἐσμὲν, ἀλλ' ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ τῷ βασιλικῷ παρεστήκαμεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου ὁ χριστός ἐστι, καθὼς αὐτὸς λέγει· Πάτερ δίκαιε ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ, καὶ θεωρῶσι

τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησας αὐτούς, καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας. πολῖται δὲ οἱ τὴν υἱοθεσίαν ἀπολαβόντες, καὶ συγκληρονόμοι τοῦ Χριστοῦ γενόμενοι, διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων ἡμῶν, ἔχομεν τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν. οὗτινος τὴν χάριν καὶ τὴν ἐνέργειαν θεωρῶν ὁ ἱερεύς, βοᾷ ἐν λέγει, Αββᾶ ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος, ἀξίωσον ἡμᾶς ἀκατακρίτως μετὰ παρρησίας τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαί σε καὶ λέγειν·

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἀληθῶς πατὴρ πάντων ἡμῶν ἐστι, καὶ πάντας τηρεῖ. καὶ εἰ μὲν τὸ θέλημα αὐτοῦ πράττομεν, ἔστι πατὴρ ἡμῶν· εἰ δὲ μή, οὗτινος τὸ ἔργον ποιοῦμεν, ἐκεῖνος ἐστι πατήρ. Καὶ ἄλλως. πατέρα αὐτὸν καλεῖς, ὡς τέκνον πολιτεύου, ἵνα εὐάρεστος αὐτῷ γένῃ τῷ πατρὶ τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· εἰς γὰρ τὸν κοσμοκράτορα τῶν κάτω συρομένων στρατευόμενος, καὶ υἱοθετούμενος αὐτῷ διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων, τολμᾷς τὸν αἴτιον πάντων ἀγαθῶν κύριον, εἰπεῖν πατέρα· δῆλον δὲ ὅτι ἐκεῖνον, οὐ τὸν κύριον Σαβαὼθ καλεῖς πατέρα, ἀλλὰ τὸν ἀντικείμενον, οὗ καὶ τὰ ἔργα πράττεις: Ἄλλως.

Πατέρα λέγεις ἄνθρωπε τὸν θεόν, καλῶς λέγεις· ἔστι γὰρ πατὴρ καὶ ποιητὴς πάντων ἡμῶν· ἀλλὰ σπούδασε ἐργάζεσθαι ἔργα ἀρέσκοντα τῷ πατρί σου. εἰ δὲ κακὰ ἔργα ποιεῖς, πρόδηλον ὅτι τὸν διάβολον ἐπικαλεῖς πατέρα· ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ἔφορος τῶν κακῶν. ἀλλὰ σπούδασε ἐκφυγεῖν τοῦτον, καὶ ἀρέσαι τῷ ἀγαθῷ πατρί σου καὶ ποιητῇ σου.

Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. ὄνομά ἐστι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς· Χριστὸς γάρ, καὶ ἡμεῖς Χριστιανοί, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπικέκληται ἡμῖν. καὶ ἀληθῶς ἅγιος ὁ θεός, ἀλλ' ἡμεῖς παρακαλοῦμεν, ἵνα ἁγιάσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, ὅ ἐστι τὸ ἔργον ἡμῶν, ἀξιολόγιστον, ἅγιον καὶ ὅλως καθαρὸν ποιήσῃ τὸ σῶμα ἡμῶν, ἵνα ἀνέγκλητον εὑρεθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀπολογίας. καὶ τί γάρ, οὐκ ἔστιν ἅγιος ὁ θεός; ναὶ ἅγιος. ἀλλὰ τοῦτο λέγεις, ἐν ἐμοὶ ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ὅπως ἴδωσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ καλὰ ἔργα μου, καὶ δοξάσωσί σε τὸν πατέρα καὶ ποιητήν μου.

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ἅγιον ὡς λέγει, Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐντὸς ἡμῶν ἐστι· τῷ πνεύματι γὰρ τῷ ἁγίῳ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ τὸ βασιλεύειν πέλει, τῷ ἁγιάζοντι καὶ φωτίζοντι τὰς νοερὰς καὶ ἀγγελικὰς δυνάμεις, καὶ οὐρανίους στρατιάς, καὶ πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, καὶ πιστεύοντα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀληθῶς βασιλεὺς γῆς, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων. ἀλλ' ὥσπερ πόλις κυκλωθεῖσα ὑπὸ ἐχθρῶν, ζητεῖ τὴν τοῦ βασιλέως βοήθειαν· οὕτω καὶ ἡμεῖς κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων καὶ τῶν ἁμαρτιῶν, ζητοῦμεν τὴν αὐτοῦ βοήθειαν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς. τὸν βασιλέα καλεῖς, γενοῦ ὡς πνευματικὸς στρατιώτης, ἵνα ἀρέσῃς τῷ βασιλεῖ τῷ στρατολογήσαντί σε. καὶ τί γάρ, οὐκ ἔστι βασιλεὺς ὁ θεός, ὅτι μέλλει ἔρχεσθαι ἡ βασιλεία αὐ-

τοῦ, καὶ βασιλεὺς πάντων ἐστίν. ἀλλ᾽ ὥσπερ πόλις κυκλωθεῖσα, ὡς εἴρηται.

Καὶ κατ᾽ ἄλλον τρόπον. ἐπειδὴ ὁ προφήτης λέγει· Ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη, τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ὡς μέλλοντι χρησάμενος, χάριν τούτου κράζομεν, Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου ἐφ᾽ ἡμᾶς τὰ ἔθνη κύριε.

Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἡ οἰκονομία τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐστίν. οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ, ἐν ὁμονοίᾳ καὶ συμφωνίᾳ ὑπάρχουσιν· οὕτω ζητοῦμεν καὶ ἡμεῖς ἐν ἀγάπῃ ἀδιακρίτῳ γενέσθαι. ὁποῖον θέλημα ζητεῖς ἐν οὐρανῷ γενέσθαι, τὸ ἐν τῇ γῇ δύνασαι πληρῶσαι. τὸ δὲ νόημά ἐστιν οὕτως· κύριε ὥσπερ ἐγένετο ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ θέλημά σου, καὶ εἰσὶ πάντες οἱ ἄγγελοι ἐν εἰρήνῃ, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὁ φθονῶν καὶ φθονούμενος, οὔτε θλίβων καὶ θλιβόμενος, οὔτε πολεμῶν καὶ πολεμούμενος, ἀλλὰ πάντες ἐν γαλήνῃ βαθείᾳ δοξάζουσί σε· οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ἵνα πάντα τὰ ἔθνη ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζωμέν σε τὸν ποιητὴν καὶ πατέρα πάντων ἡμῶν.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον. ὁ ἄρτος ὁ ἐπιούσιός ἐστιν ὁ χριστὸς, ὁ ὢν, καὶ πρὸ ὢν, καὶ μένων εἰς τοὺς αἰῶνας. ὁ ἑκουσίως ἐσθιόμενος, καὶ ἀδαπάνητος διαμένων ἀεὶ, καὶ διδοὺς ζωὴν τῷ κόσμῳ· ὃν διὰ τοῦ βαπτίσματος δεξάμενοι, οὕτω λαβεῖν πάντοτε καὶ ἔχειν καὶ ἐσθίειν αἰτούμεθα. τὸν πρέποντα τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν, ὅς ἐστιν ἀρκετὸν ἡμῖν, ἵνα μὴ πεινώμενοι καὶ λιμῷ τηκόμενοι, εἰς βλασφημίας καταπίπτωμεν, ἢ περιττεύοντες ἐπαρθῶμεν καὶ ἀπορρίψωμεν ἀπὸ σοῦ. ἄρτον ἐὰν ζητῇς, χρεωστεῖ καὶ σάρκα. εἰ δὲ λείπῃ καὶ σπορὴ, περιτρεψάτω σε ζητῆσαι. ἐπιούσιον ἄρτον αἰτούμεθα λαβεῖν, ἐπειδὴ ὁ πᾶς ἄνθρωπος, ἐκ δύο οὐσιῶν συνίσταται, ψυχῆς τε λέγω καὶ σώματος· καὶ διὰ τοῦτο, ἐφ᾽ ἑκάστῃ οὐσίᾳ τὸν πρέποντα ἄρτον αἰτούμεθα· ἄρτος μὲν γὰρ σώματος, ἐστὶν ὁ ἐσθιόμενος ἄρτος· ὁ δὲ ψυχῆς, λόγος θεοῦ. ἄνοιγε τοίνυν σου τὸ στόμα καὶ συχνότερον μιμνήσκου θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀναπνεῖ. Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν. συγχώρησον ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν, λέγοντες, ὥσπερ ἡμεῖς τοῖς πταίουσιν ἡμῖν. καὶ εἰ οὕτω ποιοῦμεν, καὶ αὐτὸς ἡμῖν οὕτω ποιήσει· ἐὰν ἀφῆκες ἄνευ ζητεῖ. ἐὰν ἔλυσας ἀδελφὸν ἀπ᾽ ἔχθρας, παρακαλεῖ. εἰ δὲ μνησικακίαν ἔχεις, ποίαν ἄφεσιν ζητεῖς. ἡ δὲ ἐπίλυσίς ἐστιν οὕτως, ὡς φέρε εἰπεῖν· κύριε ἄφες ἡμῖν τὰ χρέα ἡμῶν, τουτέστι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ τὰ πταίσματα, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσι καὶ πταίουσιν εἰς ἡμᾶς ἀδελφοῖς ἡμῶν, ἐλευθέροις τε καὶ δούλοις, καὶ πᾶσι τοῖς ὑποχρέοις ἡμῶν. ταῦτα λέγων ἄνθρωπε, ἐὰν οὕτω ποιῇς, ἐννόησον, ὅτι φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος. καὶ διορθωσάμενος, ἐπίστρεψον πρὸς τὸν θεὸν καὶ πατέρα καὶ ποιητήν σου.

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν· ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ἡμεῖς δὲ ὄντα ἐσμὲν ἄξιοι πάσης κολάσεως, καὶ παρακαλοῦμεν

μὴ παραδῴης ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθίστων ἀνθρώπων, καὶ πονηρῶν δαιμόνων, πρὸς τὸ κολάσαι ἡμᾶς· ἀλλὰ σὺ κύριε ἡμᾶς παίδευσον, ὅτι ὡς ἡ φιλανθρωπία σου, οὕτω καὶ ἡ παιδεία σου. εἰ γάρ, ὁ θεὸς εἰσάγει ἄνθρωπον εἰς πειρασμόν; μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ αἴτιος τῶν κακῶν ὁ θεός· ἀλλὰ παρακαλέσωμεν αὐτόν, ἵνα τοῖς πολλοῖς αὐτοῦ οἰκτιρμοῖς, μὴ ἐάσῃ ἡμᾶς πειρασθῆναι.

Κύριε ἐὰν ζητήσῃ ἡμᾶς ὁ σατανᾶς σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον, ὥσπερ καὶ τοὺς ἁγίους σου ἀποστόλους ἐζήτησε μέν, ἀπέτυχε δέ, ἢ ὡς τὸν πάλαι Ἰώβ, μὴ δώσῃς αὐτῷ ἐξουσίαν καθ' ἡμῶν. ἀλλ' εἰ καὶ πονηρὸς ἄνθρωπος θελήσει ἡμᾶς πειράσαι, μὴ δώσῃς ἡμᾶς τῷ θελήματι αὐτοῦ, ἀλλὰ σκέπασον ἡμᾶς ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων σου. Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· σοῦ γάρ ἐστιν ἡ ἐξουσία καὶ ἡ κυρεία τοῦ ἐλεεῖν καὶ σώζειν, τοῦ θανατεῖν καὶ ζωογονεῖν, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Κύριε ἐπειδὴ σή ἐστιν ἡ βασιλεία, μὴ ἐάσῃς ἡμᾶς φοβηθῆναι ἑτέραν βασιλείαν, μήτε δύναμιν μήτε δεσποτείαν· ἀλλ' εἰ καὶ ἄξιοί ἐσμεν κολάσεων, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, σὺ ἡμᾶς οἵῳ τρόπῳ θέλῃς, τιμώρησον. καὶ μὴ παραδῷς ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. ἐμπεσούμεθα δὲ εἰς χεῖρας σάς· ὅτι ὡς ἡ μεγαλωσύνη σου, οὕτω καὶ τὸ ἔλεός σου πάτερ παντοκράτορ.

Εἰρήνη πᾶσιν. ἤρεμον τὸν νοῦν ἕξοιμεν πάντες. Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν. τὰς διανοίας ὑμῶν σὺν τοῖς ἔργοις τῷ κυρίῳ ἐπιστρέψωμεν, δεόμενοι τὰ προκείμενα δῶρα εἰς ἀγαθὸν ἐξομαλίσαι κατὰ τὴν χρείαν ἑκάστου.

Εὐχαριστοῦμέν σοι χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου. εἶτα βοᾷ ὁ ἱερεὺς τοῖς πᾶσι λέγων· Ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὁμοιοπαθὴς ὑμῖν, μὴ γινώσκων ἑκάστου ὑμῶν τὰ ἔργα· ὁρᾶτε οὖν καὶ γίνεσθε ἅγιοι, ἐπεὶ ὁ χριστὸς ὃν μέλλετε μεταλαβεῖν, ἅγιος θεός ἐστι, καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. τοῖς ἀμνησικάκοις καὶ καθαροῖς τῇ καρδίᾳ ἀξιοῖ ὁ θεὸς δοῦναι τὰ ἅγια. ἁγίους λέγει, τοὺς κεκαθαρμένους ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ ἔχοντας πίστιν εἰλικρινῆ εἰς τὰ ἅγια. ὁ λαὸς ὁμολογεῖ καὶ λέγει· Εἷς ἅγιος, εἷς κύριος Ἰησοῦς χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός. ἀμήν. εἷς ἅγιος καὶ θεὸς ἀναμάρτητός ἐστιν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς σὺν θεῷ πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄλλως. Θεὸν λέγει, τὸν ἐν τριάδι ὑμνούμενον. Τὸ δὲ συγκαλύπτεσθαι διὰ τῶν πτερύγων, τοιαῖσδε καὶ τοιαῖσδε θέσιν, κατὰ τὴν τοῖς θεόπταις ὀφθεῖσαν ὄψιν. ἢ διὰ τὸ τριαδικὸν μᾶλλον τοῦ ἁγιασμοῦ κρυφίως τὸν ἀριθμὸν ὑπαινίττεσθαι τῶν ὑποστάσεων, καὶ τὸ μοναδικὸν ὁμοίως τῆς ἐξουσίας καὶ φύσεως καὶ θεότητος, τῇ μοναδικῇ τῆς κυριότητος. δοξάζεται δὲ διὰ τοῦ ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, καὶ ὁ τῶν τριῶν προσώπων ἁγιασμός. πάλιν ὁρᾶται, καὶ ἡ κυριότης τῆς μιᾶς φύσεως ὑμνεῖται ἤτοι ὁ ἐν τριάδι θεός, τρισὶ σεραφικοῖς ἁγιασμοῖς δοξάζεται

ζεται, καὶ εἰς μίαν συνιοῦσι καὶ συνερχομένοις κυριότητα τῆς φύσεως καὶ θεότητος. τὸ δὲ τριαπλοῦν τὸν ἁγιασμὸν, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις αἰνίττεται· καὶ ἡ κυριότης τὸ μοναδικὸν τῆς μιᾶς ἐξουσίας τε καὶ φύσεως. τὸ γοῦν συγκαλύπτεσθαι, τὸ ἄγνωστον καὶ κρύφιον διὰ τῆς τῶν πτερύγων συμπτύξεως ὑποδηλοῖ τῆς θεότητος. ὅταν γὰρ εἴπῃ, Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, τοῦτο λέγει, περὶ τῶν καθαρῶν καὶ ἁγίων· τῶν γὰρ ἁγίων, οὐχὶ τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων πλοῦτος. ἡ δὲ ὕψωσις τοῦ τιμίου σώματος, εἰκονίζει τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὕψωσιν, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ θάνατον, καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάστασιν.

Τὸ δὲ ὑψῶσαι τὸν ἱερέα τὸν θεῖον ἄρτον, καὶ τύπον σταυροῦ τρεῖς ποιῆσαι ἐν τῷ ἀέρι μετὰ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ ἄρτου, τοῦτο αἰνίττεται· ὁ μὲν εἷς σταυρὸς ὁ τυπούμενος ἄνω, ἀνακαθιῶσαι δηλοῖ τὸν ἄνω αἰθέρα· ὁ δὲ μέσος, τὸν ἀέρα· ὁ δὲ κάτω, ὁ ἐπιπέδῳ καὶ πλησίον τοῦ δίσκου, τὴν γῆν, ἐν ᾗ καὶ τὸ ζωοποιὸν ἐκεῖνο τοῦ Χριστοῦ σῶμα ἐτάφη. τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ ποιῆσαι τύπον σταυροῦ, καὶ αὐτὸν τρίτον, ἀνακαθιῶσαι δηλοῖ τὸν τετραχῆ ἅπαντα κόσμον, παρὰ τῆς θείας ἐνσάρκου οἰκονομίας, καὶ παρὰ αὐτοῦ τοῦ ζωοποιοῦ πάθους Χριστοῦ τοῦ θεοῦ. καὶ ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς σταυρούμενος, κατὰ δύσιν μὲν ἦν βλέπων· αἱ δὲ τίμιαι αὐτοῦ χεῖρες, ἡ μὲν ἐν τῇ μεσημβρίᾳ, ἡ δὲ ἐν τῇ ἄρκτῳ ἐκτεταμένη ἦν. τὸ δὲ κατὰ ἀνατολὰς, κατὰ τὸν λέγοντα· Ὁ θεὸς ἀπὸ θαιμὰν ἥξει. ἐπεὶ αὐτός ἐστιν ὁ νοητὸς ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἀνατολὴ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ διὰ τὸ προσδοκεῖν ἐκεῖσε τὴν αὐτοῦ ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν.

Τὸ δὲ τρεῖς σταυροὺς, τὸ τῆς ἁγίας τριάδος μυστήριον δηλοῖ. ἔπαθε μὲν ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, εὐδοκίᾳ τοῦ συναϊδίου θεοῦ καὶ πατρός· συνεργίᾳ δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ λαὸς βοᾷ, Εἷς ἅγιος, εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός· ἅγιον μὲν καὶ κύριον λέγων, τὸν ἐν τριάδι ὑμνούμενόν τε καὶ δοξαζόμενον θεόν· τὸ γὰρ τριαπλοῦν τὸν ἁγιασμὸν, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις δηλοῖ καὶ αἰνίττεται. τὸ δὲ ὑψῶσαι τὸν θεῖον ἄρτον μόνον, τοῦτό ἐστιν· ἐπεὶ αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς κύριος· καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ κατὰ τὸν ἀπόστολον. τὰ δὲ ἄλλα τίμια δῶρα, μέλη Χριστοῦ, καὶ σῶμα Χριστοῦ, ἤγουν τοῦ τιμίου σώματος Χριστοῦ τοῦ θεοῦ· ἐκεῖνος γάρ ἐστι μόνος, ἐν ᾧ τυποῦται καὶ δείκνυται τὸ θεῖον καὶ ζωηφόρον πάθος, τοῦ τυθέντος ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· ἐπειδήπερ αὐτὸς μόνος ὁ θεῖος ἄρτος, σφάττεται μὲν, καὶ ὡς ἀμνὸς θύεται. τὰ δ' ἄλλα τῶν θείων δώρων οὐ λογχεύονται μετὰ τῆς λόγχης σταυροειδῶς· ἀλλ' ὡς μέλη καὶ μέρη σώματος, μερίζονται καὶ κατασφάττονται. μετέχων οὖν ἐκεῖνος ὁ θεῖος ἄρτος ἁγιασμοῦ, μεταδίδωσι καὶ τοῖς ἄλλοις τιμίοις δώροις· ὁμοίως καὶ τῷ ποτηρίῳ μεταδίδωσι τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς χάριτος.

Μετὰ δὲ τὴν ὕψωσιν, εὐθὺς ὁ μερισμὸς τοῦ θείου ποιεῖται σώματος, ἀλλὰ κἂν μερίζηται, ἀμέριστος διαμένει καὶ ἄτμητος, ἐφ' ἑνὶ ἑκάστῳ μέρει τῶν τεμνομένων ὅλος γνωριζόμενός τε καὶ εὑρισκόμενος· εἰ γὰρ καὶ φθορᾷ

ὑπέστη τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἐν τῷ ᾅδῃ οὐκ εἶδε διαφθοράν.

Τὸ τε δὲ κομίζεσθαι ὕδωρ θερμότατον εἰς μικρὸν λεβητάριον, καὶ κιρνᾶσθαι ἐξ αὐτοῦ τὰ προκείμενα τῇ θείᾳ τραπέζῃ, εἴτε κρατῆρες, εἴτε ποτήρια εἶεν. ἵν' ὥσπερ ἐκ ζώσης προῆλθον τῆς θείας πλευρᾶς ἀμφότερα θερμότητος πεπληρωμένα, οὕτω δὴ καὶ τὸ ὕδωρ θερμότατον ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως ἐπεμβαλλόμενον, τελέσῃ τὸν τύπον τοῦ μυστηρίου διαπληρῶσι τῶν μεταλαμβανόντων τῇ θηλῇ τοῦ ποτηρίου, ὡς αὐτῇ τῇ ζωοπόρῳ πλευρᾷ ψαυόντων. Ταῦτα καὶ θύρα τίς ἐστι, πρὸς τὸ τῆς τριάδος πίστιν τε καὶ ἐπίγνωσιν. καὶ τοῦτο ὁ μέγας Ἰωάννης καὶ θεολόγος παρίστησι, τοῖς τρισὶ τούτοις μάρτυσι, τῆς σωτηρίου πίστεως καὶ δυνάμεως ἐπιστηρίζων τὸν λόγον. Τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα, τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν.

ἡ δὲ μετάληψις δηλοῖ καὶ τὴν περὶ τοῦ πάθους ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου μετάδοσιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ καινοῦ ποτηρίου· περὶ οὗ εἶπεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν, Οὐκέτι ἐκ τούτου πίω, ἄχρις ὅτου πίω αὐτὸ καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου· ὃ καὶ ἔπιε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ξένως ὁμοῦ καὶ καινοπρεπῶς· οὐ γὰρ ὡς χρείαν τινὰ καὶ τότε τοῦ σώματος ἔχοντος τροφῆς, ἀλλ' εἰς πληροφορίαν τῶν μαθητῶν τῆς ἀναστάσεως ἕνεκα. Τὸ δὲ μεταλαβεῖν τὸν ἱερέα μόνον τὸν θεῖον ἄρτον, ἀλλὰ μὴν αἵματος, εἰ δὲ οὕτως μεταχεῖν τοῦ θείου αἵματος, οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, εἰ μὴ αἱματώδη ἔτι εἶναι τὸν θεῖον ἀμνόν, ἀπὸ τῆς θείας καὶ ζωηφόρου σφαγῆς, καὶ τοῦ νοητοῦ θύματος, ἣν ὁ ἱερεὺς ἐπεποιήκει μυστικῶς ἐν τῇ προθέσει. ἡ εὐχὴ ἡ μετὰ τὸ μεταλαβεῖν τὸν ἱερέα, Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξεναντίας πάντων τῶν θλιβόντων με. τὴν ἐπουράνιον λέγει τράπεζαν, τὸ μυστήριον τὸ ἀθάνατον τράπεζαν, τὸ ἄχραντον σῶμα. Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου. τὸ ἔλαιον λέγει τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου πνεύματος. Καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με, ὡσεὶ κράτιστον. τὴν ἀθάνατον πόσιν λέγει τοῦ θείου αἵματος. Ἄλλως. Ποτήριον, τὸ τίμιον αἷμα· καὶ τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ κυρίου εἰς μακρότητα ἡμερῶν, εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. οἶκος ὁ οὐρανός, καὶ ἡ ἐκκλησία, καὶ ἡ Σιών.

Μετὰ φόβου θεοῦ καὶ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε χριστῷ τῷ θεῷ καὶ βασιλεῖ ἡμῶν. δεῖ οὖν φόβον ἔχειν ἡμᾶς καὶ ἀγάπην ἐν καιρῷ τῶν μυστηρίων, καὶ μετὰ πίστεως προσελθεῖν ὅτι κἂν μυρία δηλαδὴ δικαιώματα ἔχωμεν, καὶ μισόκακοι ὦμεν, οὐδὲν ἐξ αὐτῶν σωτηρίας, λέγει, καρπώσασθαι δυνησόμεθα. διὰ τοῦτο καὶ φόβον δεῖ ἔχειν καὶ ἀγάπην ἐν καιρῷ τῆς θυσίας· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐμνημόνευσε δικαιοσύνης, εἰ μὴ τὴν ἀγάπην· αὐτὸς γὰρ ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, εἰρηνικῶς προσέξεν[illegible]αυτὶ τῷ πιστεύοντι, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα μετὰ φόβου καὶ πίστεως δέδωκεν.

Ὀρθοί, οἱ μεταλαβόντες τῶν θείων ἀχράντων ἀθανάτων. τουτέστιν ὀρθοὶ τῇ διανοίᾳ σὺν τοῖς ἔργοις στῶμεν μεταλαβόντες· καὶ ἀξίως αὐτῷ εὐχαρι-

στήσω-

στήσωμεν, ὅτι ἠξίωσεν ἡμᾶς τῶν θείων μυστηρίων γεύσασθαι, καὶ ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ σὺν αὐτῷ αὐλισθῆναι. ἀμήν. Ἄλλως. Οἱ μετασχόντες τῆς ζωοποιοῦ θυσίας, ἢ οὐσίας, ἀπὸ τῶν γηΐνων πρὸς τὰ οὐράνια διαρθρώσωμεν τὸν νοῦν, καὶ ἀξίως τῷ Χριστῷ εὐαρεστήσωμεν, ὅτι ἠξίωσεν ἡμᾶς μετασχεῖν τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ. ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, καὶ τῆς ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ θεοφανείας, χάριτι αὐτοῦ. ἡ δὲ ἐστὶ παλιγγενεσία· τὸ ἐκ δευτέρου γεννηθῆναι, καὶ ἀνακαινισθῆναι. ἡ δὲ ἆρσις τῶν καταλειφθέντων θείων λειψάνων, τὴν ἀνάληψιν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν ὑπαινίττεται. ὁ δὲ τελευταῖος θυμιατὸς, τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὴν διὰ ἐμφυσήματος δοθεῖσαν τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

Ἡ δὲ ὀπισθάμβωνος εὐχὴ, οἱονεὶ σφραγίς ἐστι πάντων τῶν αἰτημάτων, καὶ ἀνακεφαλαίωσις τακτικὴ, πρέπουσα τοῖς προφήτοις καὶ τιμιωτέροις ἐπιλόγοις. ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα ἡ θεία ἱερουργία, προηγουμένως μὲν, ὑπὲρ τῶν προσενεχθέντων, καὶ δι' οὓς προσήγαγον τελεῖται, ἔπειτα καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν διαλειφθέντων· κατὰ τοῦτο ἐν τῷ τέλει, τάξιν ἐπιτίθησι τὴν ἑκάστης πρέπουσαν ἐκφωνουμένης εὐχῆς. ἐπειδὴ γάρ τινες, τῶν ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου ἑστώτων, εἰς ἀπορίαν πολλάκις χωροῦσι, γνωσιμαχοῦντες καὶ λέγοντες, τίς ἄρα ὁ σκοπὸς, καὶ ἡ τῶν παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ὑποψιθυριζομένων εὐχῶν ἔννοιά τε καὶ δύναμις, καὶ ἐφίενται εἰδῆσαι ἵνα καὶ τούτων καταλάβωσι, κατὰ τοῦτο οἱ θεῖοι πατέρες, ὡς ἀνακεφαλαίωσιν πάντων τῶν διὰ τῶν εὐχῶν αἰτουμένων, τὸν χαρακτῆρα ταύτης ἐποιήσαντο, διδάσκοντες τοὺς ἐπιζητοῦντας, ἐκ τοῦ κρασπεδίου τὸ ὕφασμα. ὁ δὲ τοῦ παρθενικοῦ σώματος τόπος, ὁ μερισμὸς τῆς εὐλογίας καὶ προσφορᾶς, κλᾶται μὲν ὡς ἄρτος, διανέμεται δὲ ὡς ἀρρήτου εὐλογίας μετάληψις τοῖς μεταλαμβάνουσι μετὰ πίστεως· ὡς προσφορὰ δὲ τοῖς ἐνωχοῦσι πλήρης ἁγιωσύνης, ἐκ τῶν ἁγίων ἀντιπροσφέρεται· καὶ οὕτως ἀπὸ μὲν τῆς μεταλήψεως τοῦ ἀχράντου σώματος, τοῦ ἐξ αὐτῆς τεχθέντος Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, ὁ ἁγιασμὸς καὶ ἡ υἱοθεσία τοῖς πιστοῖς παραγίνεται. ἡ γὰρ πνευματικὴ εὐλογία, καὶ ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν χορηγία, τῷ τῶν χριστιανῶν γένει, ἐκ τῆς διανομῆς τοῦ ἄρτου τοῦ σώματος τῆς θεοτόκου γίνεται καὶ πιστεύεται. ὁ μὲν θεόπτης ἐκεῖνος Μωϋσῆς, πάλαι αἵματα τράγων καὶ μόσχων ἐρράντιζε τὸν λαὸν, λέγων· Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κυρίου ἐστίν. ὁ δὲ Χριστὸς καὶ θεὸς, τὸ ἴδιον σῶμα δέδωκε, καὶ τὸ ἴδιον αἷμα ἐξέχεε, καὶ ἐκέρασε τὸ καινῆς διαθήκης πόμα, λέγων, Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τὸ αἷμά μου, τὸ κλώμενον καὶ διαχεόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ὥστε ὁσάκις ἐσθίετε τὸν ἄρτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασίν μου ὁμολογεῖτε. καὶ οὕτω λοιπὸν μετὰ τοιαύτης ἐννοίας, ἐσθίομεν τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον πίνομεν, ὡς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν ὁμολογοῦντες τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

LITVRGIAE
SIVE MISSÆ SANCTORVM PATRVM:

Iacobi apoſtoli & fratris Domini.
Baſilij magni, è vetuſto codice Latinæ tralationis.
Ioannis Chryſoſtomi, interprete Leone Thuſco.

DE RITV MISSÆ ET EVCHARISTIA:

Ex libris B. Dionyſij Areopagitæ.
Iuſtini martyris. Gregorij Nyſſeni.
Ioannis Damaſceni. Nicolai Methonenſis.
Samonæ Gazæ archiepiſcopi.
Germani archiepiſcopi Conſtantinopolitani.
Nicolai Cabaſilæ, Gentiano Herueto interprete.
Maximi Monachi B. Dionyſij interpretis.
Beſſarionis Cardinalis.
Proclus archiepiſcopus Conſtantinopolitanus præfatur.

QVIBVS ACCESSIT AD CALCEM E LIBRIS *D. Ioan. Chryſoſtomi, locorum annotatio, & initio aliquot Capita, vnde Liturgica comprobantur, auctore F. Claudio De Saincles, Theologo Pariſienſi.*

Δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι.

PARISIIS, M. D. LX.
Apud Guil. Morelium, in Græcis typographum Regium.
PRIVILEGIO REGIS.

PAR priuilege du Roy il est defendu a tous imprimeurs & libraires quels qu'ils soyent en ce Royaulme, de n'imprimer, ne faire imprimer aucuns des liures qui auroyent premierement esté imprimez & mis en lumiere par Guillaume Morel imprimeur & libraire dudict seigneur es lettres Grecques: ou par luy notablement corrigez & emendez, en quelque langue que ce soit: ne si ailleurs estoyent imprimez, iceulx vendre ne distribuer, de cinq ans prochainement suyuants apres ladicte impression premiere, ou de deux ans apres l'impression desdicts liures corrigez, sur peine de confiscation desdicts liures & d'amende arbitraire, comme appert par les lettres de ce, données à sainct Germain en Laye, l'vnziesme iour de Iuillet mil cinq cens cinquante cinq, signées par le Roy. Clause. & sellées du grand seel dudict seigneur, verifiées & publiées par le preuost de Paris ou son lieutenant, le vingtneufiesme de Iuillet oudict an.

LEQuel Priuilege donné audict Morel par le feu Roy, que Dieu absolue, luy a esté & est continué & confirmé par le Roy nostre Sire a present regnant, selon qu'il est contenu es lettres de ce, données a Bloys, le dixhuictiesme iour de Ianuier, Mil cinq cens cinquanteneuf.

Signées Dumesnil. & sur le reply. Par le Roy. Robertet. Sellées du grand seel.

OCTO CAPITA IN PRÆFATIONIS LOCVM, PER F. CLAVDIVM DE SAINCTES

Lutetiæ Theologum.

OMNES HOSTES ECCLESIÆ CATHOLICÆ, *hostes propemodum sacrificij ac Missæ semper extiterunt.*

Caput primum.

QVONIAM in perpetuam Christi memoriam, in salutis tesseram, & ad nos conciliandos, sacrificium Eucharistiæ nobis est à domino relictum, diabolus, cuius omne studium & conatus est è nostris animis Christum eripere, nos à mutua charitate distrahere, ac postremo in salutis periculum adducere, nescio quo artificio neminem hactenus contra Ecclesiam excitauit, qui non aliquid contra sacrosanctam Eucharistiam, aut eius legitimum ministerium struxerit, & molitus sit, donec ad Antichristi nouissima tempora ventum fuerit, quibus (vt habet in libro de Antichristo Hippolytus martyr, in Danielem de fine mundi paraphrastes) Ecclesiarum ædes sacræ tugurij instar erunt, preciosum corpus Christi & sanguis non extabit, Liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur. Quæ à Tyrannis ad Constãtinum vsque, Christianorum religioni prohiberentur, ex eorundem restitutione declarat Eusebius. Pace reddita, inquit, eorum qui præerant Ecclesijs legitimi cultus visebãtur, sacrorúmque operationes ab his qui ad illas erant consecrati, & honesti Ecclesiarum ritus, hic psalmodijs ac reliquis nobis diuinitus traditis elogijs, illic verò diuinis ac mysticis ministerijs, sicut & arcanæ salutaris paßionis symbola, perfici & administrari cernebãtur, simul & cuiusuis ætatis viri ac fœminæ totis animi viribus hilarique mente precando & gratias agendo, deum bonorum auctorem venerabantur. Licinius iterum non prius in nostros Constantini odio exarsit, quàm illa omnia peragi inhibuerit. Quid infandos loquar Apostatas, Lucianum & Iulianum? quorum ille non ob aliud crimen Christum à Iudæis neci traditum comminiscitur, quàm quòd nouum mundo inuexisset mysterium, κοινὴν πάντων, de qua posterius. In huius vero imperio sacrificium nostrum imprimis sublatum est, quemadmodum in vita martyrum Iuuentij atque Maximi apud Chrysostomum legitur: mensa sacra fœdißime cõspurcata, sacra vasa direpta, quibus sacrificabatur Mariæ filio.

Ex lib. Hippolyti, qui extat. Hieron. in Daniel. citat.

Eus. lib. 10. cap. 3 ad exemplar Græcum.

Eus. lib. 2. vit. Consta.

Niceph. lib. 10. cap. 29.

QVOTIES apud me factiones atque hæreses quæ longius radices egerunt, & mundum occuparunt, cogito, amplecti & admirari soleo, vt à deo oblatum sanctißimo Eremitæ Antonio visum diuinitus vt prænosceret Arrianos, imo vt ipsa res admonet, omnium insigniorum sectarum hæreticos, qui Christi Ecclesiam erant discerpturi: vidit in somniis Mulos altare impetere, & sacram mensam euertere. Adeo hæreticorum prauitas fere semper cum sacrilegio coniuncta est, vt non alio signo ostendi debuerit: vt non aliunde Helias de sua legis hæreticis exordiatur conqueri, Domine altaria tua suffoderunt.

Theodor. li. 3. c. 12. histo. Sozom. lib. 6. c. 5.

3. Reg. 19.

GNOSTICORVM spurcitias dum à catholico sacrificio recedũt, indignum est recitare. Arrianorum quò progressa sit quasi quibusdam gradibus impietas, deplorant Basilius, & Gregorius Nanzanzenus. Ille altaria cultu spirituali vacare luget, ab Eustathio hæretico Basilidis catholici altaria subuerti, mutatis improbe mensis hæreticum λειτουργεῖν, hoc est Missæ munus perficere. Hic verò plane tragica, quorum à commemoratione aures abhorrent, vbi semetipsum cum Arrianis confert: Quorum mysticum sanguinem, ait, cæso miscui sanguine? ex quanam domo sepulchrum feci? Quæ λειτουργικὰ σκεύη τοῖς πολλοῖς ἄψαυστα, ministerij vasa, & populo ad tangendum prohibita, impiorum manibus exposui, vel Nabuzardan principi coquorum, vel Balthasar male in sanctis delicatè agenti? θυσιαστήρια ἠγαπημένα, Altaria dilecta, vt ait scriptura, nunc autem impie à vobis defœdata sunt, &c. Quid referam (alio loco adiungit) cædes super cædes, cadauera super cadauera, sacrosancta pedibus inquinatis conculcata altaria, impudicis & cantionibus & figuris polluta, & vt audio (cur hæc lingua audax proferi?) saltationes super illis, & Ecclesiæ resonantias crepitaculis violatas, linguas blasphemas super sacris thronis concionantes, μυστήρια κωμῳδούμενα, mysteria in comœdias conuersa, sacerdotes abactos, monachos dilaceratos?

Basil. epist. 70. & 72.

Nazan. or. de Arrianis & seipso.

Ad Heronẽ de exil. reu.

DONATISTARVM genera sacrilega Optatus Mileuitanus antiquißimus au-

Extãt Opt. lib. 6. in Parmenianum.

ctor toto sexto libro persequitur, ex quo pauca de multis delibamus. Quid tam nefarium quàm altaria dei in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere? in quibus vita populi, & membra Christi portata sunt? quo postulatus descendit Spiritus sanctus? vnde à multis pignus salutis æternæ & tutela fidei, ac spes resurrectionis accepta est? Altaria inquam, in quibus fraternitatis munera non iussit saluator poni, nisi quæ essent de pace condita. Quid est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? si nos liuoris iudicio sordidi vobis videbamur, quid vobis fecerat qui illuc inuocari consueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius corpus & sanguis illic habitabat? Hoc modo Iudæos estis imitati, illi iniecerunt manus Christo in cruce, à vobis percussus est in altari. Emerũt calices in vsus suos sordidæ mulieres, &cæt. Legãt alia huius libri obsecro, quibus curæ est satanismum à Christianismo dignoscere.

Leo I. Ep. 75 LEO sanctus atque eruditus pontifex in his quæ Alexandriæ ab Euthychianis quotidie designarentur, Per crudelissimam, inquit, insanissimámque sæuitiam, omne illic cælestium sacramentorum lumen extinctum est, intercepta sacrificij oblatio, defecit chrismatis sanctificatio patricidalibus manibus impiorum, omnia se subtraxere mysteria.

NON pauca in rem nostram diuinam posteriorum Græcorum atque aliorum hæreticorum flagitia hîc prætereo, non omissurus in Hæreticismo, quem ad nostram consolationem ex omni antiquitate reponimus. Quicquid hoc loco attigi, eò spectat ne ignoremus diaboli astutias, à quo nunquam fere quicquam contra veritatem & Christum cuditur, quin tandem in sacrificium quo nobis adest Christus, recidat & redundet.

VIDEMUS quorum patrum mensuram hac in parte adimpleant nostrorum temporum secta dissecta. Habent quos sequantur ad extinguendum iuge sacrificium, Antichristum, atque eius anteambulones Tyrannos, Apostatas illustriores, hæreticos omnium calculo magis impios, quibus hac impietate sunt superiores & deteriores, quòd cum sacrificio & sacrificij fidem omnem abrogent. Quantum ad nos attinet, vt à Manichæis & à Gentibus in hac oblatione quasi creaturam adoraremus, aut Bacchum ac Cererem: ita facilè patimur ab illis idololatras inclamari. Quin

Augustin. lib. 20. in Faustum, cap. 13

contra blasphemias, Deo nostro gratias agimus, vel eo nomine maximè, quòd non alijs rationibus sacrificium atque eius Liturgia vel Missa refellatur, quàm quibus Christus, atque eius ad vnum Iota Euangelium dilapidatum sit & explausum, aut postea ab Antichristo dilapidabitur & explaudetur. Vnus histrionicè Missam vt diabolicam traducit, quẽadmodum à Marcione Christus filius diaboli, & à Iudæis quasi diabolus est cognominatus. Alter abusus exagitat. Alij & hi quidem hæresiarchæ qui nos circũstant, post sacrilega conuicia, post comicas anatomias eò rediguntur, vt regnum Consuetudinis tandem cõquerantur: quam licet maximè sudent, ab Apostolis non acceptam non possunt doctis & in antiquitate versatis persuadere, vt patrum errantium, sicuti volunt, doleant vicem & perpetuam seriem: vt postremo quoties licet impune, iam non legibus agant, sed viribus, ac ministros tuos domine Iesu cum altaribus subruant, aut afflictos expellant. Obsecro domine à quibus vnquã quàm hac tota via es appetitus? A quibus tuum Euangelium ac veritas his omnibus machinis si propius admittantur, non facilè expugnabitur, & in varias seditiones comminuetur? si in nostra naui dormieris, aut à nobis per peccata nostra oculus præsidij tui dimotus fuerit, tu Domine qui habitas in cælis iam ouantes quasi de victoria, cum antiquis ipsorum patribus aut irridebis eos, aut de proximo tuo aduentu, quibus hæc futura contra tuum iuge sacrificium ex Daniele prænunciasti, vt perseueremus vsque in finem, admonebis, sed non nisi tua gratia ac

Dan. 9.

manu protegente, quam circa nos excubare supplices ne deficiamus ad te vociferamur Domine, quamuis plane immeritos omnibus votis precamur, exaudi.

VNDE DIFFICVLTAS ET TANTA CONcertatio de Missa & Liturgia. Cap. 2.

PRINCIPIO vniuersum de Eucharistia negocium suapte natura arduum est, & à sensibus corporis atque animi remotissimũ, in dei nostri verbis & potentia cõstitutum. Deinde ad credendum non nisi expressissimè scripta, imo verò sculpta iam animum obfirmauimus. At inter omnia Christianismi capita hoc vnicum præter alia mysterium ad nos vsque à patribus est habitum & nuncupatum, quibus de eo semper fuit summa religio quicquam apertius, aut multa scribere. Omnem de ipso doctrinam à fidelium conscientia & more petendam esse nusquam attingunt, quin admoneant. Vox D. Pauli est, Vt prudentibus loquor, vos ip-

I. Corint. 10 si intelligite quæ dico. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio corporis domini est

mini est, &c. Communis sermo malorum est, vt Origenis, Nouit qui mysterijs imbutus, & car- Ho. 9. in Leuit.
uem & sanguinem verbi dei: non ergo immoremur, in his, ait, quæ & scientibus nota sunt, &
ignorantibus patere non possunt: vt Chrysostomi, Qui mysterijs initiati sunt, intelligunt quæ Ho. de sancto Philogonio.
dicuntur: Mysteriorum consortes norunt quod dicitur, sequamur initiati, quæ dicuntur norunt fideles. Immensum, hæc dicendi compendia è singulis aduotare. Ergo quibus mos populi
dei iam fabula censetur, & arcana scientia per manus tradita nulla putatur, mirabimur si de Hom. 51. ad pop. Antioch. & 61.
hoc toto sacramento nobis restet, vt mitißime dicam, dubitare?

QVIBVS EX CAVSIS MISSA ADEO IMPIE nunc contemnatur. Cap. 3.

CAVSAS *breuiter collegimus, quibus nobis persuademus augustißimum hoc sacrificium in eum quem cernimus venisse contemptum: & nisi prouisum fuerit, cum suo interitu aut mundi prorsus, aut Ecclesiæ saltem apud nos, quemadmodum apud alios, peßimum exitum esse allaturum. Potißimam certe ac primam causam puto, vnde vniuersa fundi Christiani calamitas est: Quòd omnis caro corrupit viam suam, quod mentem nostram omnium vitiorum colluuies depreßit, & ad ea tantum quæ aspectu percipiuntur propemodum abiecit. Hinc magna pars*
hominũ quasi semper pueri, quos si ad videnda mysteria nostra adduxeris, ait Chrysostomus, Ho. 55. in Matth.
procul dubio mirabundi rideant necesse est, antequam instituantur, aut nesciunt, aut non attendunt quid in sacrificio fiat & dicatur. Heu me, conqueritur Chrysostomus, quæ veneranda in Hom. 3. ad Coloss.
Ecclesia & suspicienda traduntur, schemata rerum duntaxat effecta sunt, quasi nulla prorsus adsit veritas: heu me, huius exercitus symbola in verbis duntaxat consistunt. Vnde ignoratis qua ratione dicatur, Pax vobis, &c. Hinc porci atque Epicurei Christiani margaritam domini conculcant. Hinc iam non habetur vt in arcanis hoc mysterium, neque cum patribus, non nisi pie, parce ac sobrie de ipso colloquimur: sed mulierculæ oneratæ peccatis & delicijs corruptissimæ inter suos procos sanctum domini conspurcant: & tamẽ si superis placet, philosophantur.
Hinc qui cum Agi rege & cum hominibus sibi sapere videntur, Dauidem se suis manibus por- August. psal. 33.
tãtem vt delirum subsannãt, hoc est, Christum & à Christo suffectos presbyteros vt insanos, tantum non lapidant, aut vt clementius loquar, non conspuunt. Vbi pium silentium & maiestas Prosper.
quæ mysterijs omnium gentium debetur? Vbi imperata Christianis religio? Nolite sanctum da- Synesius lib. 2. de prouidentia.
re canibus, &c. Audiant hoc loco illi qui impudenter ac temere omnibus copulantur, despicabilia ea quæ sunt reuerenda facientes. Nam & mysteria ideo clausis ianuis celebrantur, &
eos qui nondum initiati sunt adesse prohibemus, &c. Non pudet coram catechumenis, & quod Chrysost.
peius est coram Ethnicis, ita de mysterijs tragicari? Nolite dare sanctum canibus, neq; marga- Ho. 24. in Matthæum.
ritas proijciatis ante porcos. Non est fas mysteria gentibus prodere, ne per imperitiam ea subsannent, aut catechumeni per curiositatem scandalisentur. Ex causis contempti sacrificij alte- Athanas. Apologia 2.
ram iuratus Ecclesiæ hostis Lutherus à se ortam suo indicio quasi sorex prodidit: Diffiteri nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius, aut alius quispiam ante quinquennium persuadere mi- Epistola ad Argentinẽses.
hi potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: Grauibus enim curis anxius in hac materia desudabam, cum probe perspicerem, hac re papatui valde me incommodare posse. En libido perdẽdi miscendique omnia Ecclesiæ iura, quæ hactenus omnes Christi perduelles in sacrificium armauit, vt primo capite ostendimus. En iracundia quæ animũ impedit, ne poßit cernere verum: facit vt de Missa hostiliter digladie-
mur. Sic Nouatiani Episcoporum odio, quos potuerunt à pœnitentia olim auocarunt, vt relictis Cypria. lib. 1. Epistol. 8.
domini sacerdotibus, contra Euangelicam disciplinam noua traditio sacrilegæ institutionis exurgeret. Sed si nos vobis, vt ex Optato repetam, liuoris iudicio sordidi videmur, quid vobis
fecit qui in sacrificio inuocari consueuit? quid vos offendit Christus, cuius corpus & sanguis illic habitat?

POST *Lutherum deteriores secuti, his peßimis sibi adhibitis arbitris ira & odio, viam cõtra sacrificium sunt ingreßi, quam ad hoc aspernandum compendiariam multis locis *Chrysostomus præmonuit. Nunquid theatra sunt, inquit, præsentia? Sed puto theatra faciunt vt hîc rideatis: infrænes nobis iuuenes cõstituunt & incompositos. Quæ hîc ædificantur, illic subuertuntur. Non cogitas hîc adesse dominum, qui mentem cuiusque metitur, & conscientiæ rationem habet? Non cogitas quòd angeli huic stupendæ aßistunt mensæ? Verum tu ista non cogitas, quoniam ea quæ in theatris audiuntur & spectantur, mentem tuam obscurarunt, & ideo quæ illic geruntur, in Ecclesiæ ritus inducis. A theatris nobis perniciosa inuehuntur exempla, illinc*

*Ho. 40. ad pop. Antioc. Ho. 24. in Acta apostolorum. Ho. in laudem eorum qui comparuerunt in Eccl. Ho. 74. in Matthæum.

irreligiosæ vulgarésque voces: Nulla res æquè eloquia Dei adducit in contemptum, vt spectaculorum quæ in scena proponuntur admiratio. Proinde frequenter vos hortatus sum, ne quis eorum qui huc veniunt, & diuina doctrina fruuntur, necnon qui horrendæ ac mysticæ victimæ participes sunt, ad illa iret spectacula, ne diuina cum dæmoniacis commisceret mysteria.

A B *hæresibus, à delicatis nostris temporibus hos fructus messuimus, vt plures numeremus magnis nostris gemitibus sacrorum atque omnium hominum histrionice illusores, quàm fidei non dicam catholicæ, sed quouis modo Christianæ propugnatores. Iam sales Christianis sapiunt suauius Euangelio, habentur in delicijs ac manibus teruntur scurrarum impiorum nugæ aut doctæ aut indoctæ, longè magis quàm omnes qui ad pietatem & Dei cultum nos efformant sermones.*

G R V N N I T *in sacrificium, quibus potest iocis, Lutherus: Viretus nō anatomice, sed Verrice vt singularis ferus discerpit. Atheus Rableus impijs suis salibus perfricat, vt Hæreticos & Epicureos oblectet. Hoc omnium denique hæreticorum rudimētum facilè est obseruare, vt aliquid mimicè contra sanctum domini oblatrent. Interim spectantur, audiūtur, imbibuntur: serpit tandē ad pios contagio. ideo quod suæ inde timebat Ecclesiæ Chrysostomus, nostram per-*
Daniel. 3. *peti non miramur. Alias causas tribuam cum Daniele, omniū nostrum peccatis, quibus cum Iudæis & Christianis ab Hierusalem ad nos vsque qui pauci restamus, futuri certe sumus humiles in terra, nisi cauerimus: ita vt neque dux in nobis inueniatur, neq; propheta, neq; holocau-*
Malach. pr. *stū, neque sacrificium, neque oblatio. Omnes cùm accuso, neque me, neque ordinem meum excu-*
1. Reg. 4. *so: sacerdotū peccata in causa sunt maximè, vt malè audiat nomen & sacrificium domini, at-*
Euseb. lib. 8 cap. 1. historiæ. *que vt illud auferatur, & arca domini quæ est eius Ecclesia, primùm hæreticis, postremo barbaris dedatur, sicut prophetæ admonent & historiæ enarrant. Ista ab alijs piè & copiosè deplorata prætereo, & à Iesu Christo Seraphim supplex postulo, qui nō tantū labia mea polluta expiet, sed me totum omnium qui peccauerunt nequissimū diuina gratia perpurget & emundet.*

DE NOMINIBVS MISSÆ ET LITVRGIÆ. Cap. 4.

N E Q V I D *desit nostrorum temporum tumultibus, non minus in hæreticorum odium incurrit & traducitur nomen Missæ, quàm olim ab Arrianis ὁμοούσιον. Nostrum est cum maioribus nostris catholicis vna cum re appellationes catholicas, præsertim non à nobis excogitatas, sed à patribus sapienter impositas retinere ac tueri.*

D E *vsu nominis hoc imprimis habeto, apud solos Latinos in nostri sacrificij significatu*
Acto. 13. *quantum assequor, Missam reperiri. Etenim Græci in verbis feliciores, post Lucam vocabulum accommodatissimum λειτουργίας conseruarunt. Nam quod in Ignatij ac conciliorum veterum, aliorúmque Græcorum libris olim Latinitate donatis Missa legitur, prudentia fuit Latinorum interpretum, non error, qui λειτουργίαν, aut ei cognata nomina in Missam suis hominibus agnitam transtulerunt. Ex Iudæis Christianis nullos libros Hebraïcè conscriptos à successoribus apostolorum ad nos transmisit prima ecclesia. Idcireo quo nuncuparint nomine Christi sacrifi-*
Lib. 7. *cium, non facilè affirmauerimus. Extant quidem apostolorum vitæ ex Abdia per Iulium Africanum aut alium, Latinè loquentes. In ea quæ de Matthæo describitur verbum Missæ legitur: ex Hebræo sit traductum necne, prorsus ignoro, nisi quòd contextus ex etymo Latini nominis ibi appositum significat.*

Q V A M *dudum in Latina nostra Ecclesia vox Missæ inualuerit, nobis obscurius reddūt qui epistolas primorum pontificum & martyrum omnino ex nostra antiquitate expugnant: quàm verè, alio loco nos disputaturos pollicemur. Illi certè quos citra vllam controuersiā omnes habent Italicæ Ecclesiæ ferè primos scriptores, & omni exceptione maiores, Ambrosius & Leo, pontificum doctissimi atque sanctissimi indubitanter Missa vsi sunt. Ille, vbi de tradendis*
Epistola 33. *basilicis, quo totum effudit Ambrosium: Ego mansi in munere, Missam facere cœpi, orare in oblatione Deum vt subueniret.*

Epistola 88. & 81. L E O N I S *est hæc oratio: Nec publicè in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, &c. Necesse est (alio loco inquit) vt quædam pars populi sua deuotione priuetur: si vnius tantum Missæ more seruato, sacrificium offerre non possunt, nisi qui prima diei parte conuenerint.*

N E M O *mihi persuaserit, ab illis, tametsi non pœnitendis auctoribus, hoc nomen confictum, sed pro consuetudine ab incunabulis Romanæ Ecclesiæ à quibus non longè aberant, vsurpatum.*

C Æ T E R V M *à cuius nationis lingua Missa ad nos defluxerit, hoc tertium est de quo à*

multis

multis contenditur. Allatus à me Ambrosius subindicat à dimissione censeri, ita vt Latinam agnoscat, Dimissis, inquit, catechumenis, &c. Epist. 33.

SIC *qui apud nos est Latinus è Græco Cassianus, congregationis ac vigiliarum Missam vocat, pro fine cum potestate abeundi ac cessandi. hinc à duobus hominum generibus de sacrificio dimittēdis, duas partes missæ in duas Missas nostri commutarunt, vt alteram Catechumenorum dixerint, qui ante inchoationem sacrificij è cœtu per diaconum hac voce apud Latinos emittebantur: Si quis non communicat, det locum, sicut apud Gregorium est, aut vt apud alios, Si quis est catechumenus, exeat foras. Alteram fidelium, quibus consummato sacrificio & omni re diuina peracta clamat diaconus: Ite missa est, quasi missio est, vt Rhenanus existimat. hoc etiam factitari solitum in Græca Ecclesia, faciunt vt opiner Athanasius & Chrysostomus: hic quidem. Ingressus, ait, es in Ecclesiam ô homo, ne exeas ἐὰν μὴ ἀπολυθῇς, nisi dimittare. Ἐὰν γὰρ πρὸ τῆς ἀπολύσεως ἐξέλθῃς· nam si ante missionem exieris, perinde vt fugitiuus rationem reposceris. Ille verò inquit, Pleriq; populorum missione è sacris facta abierant, aliquot mulierculis remanentibus. &c.* Lib. 3. ca. 7. & 8. Lib. 2. Dialog. cap. 23. In commēt. Tertulliani. Hom. de Eccles. et myst. Epist. ad solitarios.

HOC *solitum quoque in gentium mysterijs non ignoramus, in quibus sacrificijs rem diuinam facturus populum rogabat, τίς τῇδε, Quis hic? Cui qui aderant respondebant, πολλοὶ κἀγαθοί. Multi & boni. postrimo sacrificium hac voce concludebat, λαοῖς ἄφεσις. quemadmodū ex Apuleio Beroaldus, Alciatus, Iacobus Spiegel copiosissimè explicant. Non tamen vt ex eo Missam nostram quasi paganicam accusent hæretici, non magis quàm si ipsos atque vniuersos cuiuscunque fidei Christianos paganorum conuitio afficeremus, quia baptizentur, quia pane & verbo sacro in mysterijs vtantur, quæ atque alia nostra suos facere diabolus Dei æmulus atque simia ad rerum nostrarum calumniam docuit, vt admonent Iustinus ac Tertullianus. In re quam tractamus, obseruo in maioribus meis vix illos vti ἀφεῖναι pro dimissione, illa ne fortasse cum idololatrarū sermone consentirent, sed ἀπολύσει, vt ex Chrysostomo petes: quā fortasse sumpserunt ex Lucæ verbo, qui vbi τῶν λειτουργῶν meminit, Tunc ieiunantes, inquit & orātes, imponentésq; eis manus, ἀπέλυσαν, dimiserūt eos. A quo si ἀπολύειν deduxero, quis mihi iure succensebit? Itaque, vt locum hunc concludam, mea est sententia, Latinos nomen missæ accepisse à primis Christianis. Sed quoniam rerum potius quàm verborum, pietatis magis quàm eruditionis nostri semper fuerunt studiosi, cùm occurreret in promptu, Missam ex suæ linguæ etymologia exposuerunt. Nec in hac sola voce, quin in omnibus ferè peregrinis ex summis viris aliqui sunt semper hallucinati: nullo religionis periculo, vt Iustinus in satana lapsus est. &c.* Lib. 7. cap. 10. parerg. In Dictionario Iuris. Apolog. ad Antonium. De præscri. Hæretic. Act. 13. Dial. contra Iudæos.

QVOTIES *profectò cum doctis hominibus Missah Hebræorum cum Liturgia Græcorum comparo, decedere de sententia nondum possum, quin Missæ nomen Hebrais acceptum referam, apud quos Mas, vnde Missah deflectitur. Indicat quod Iuriscōsulti ciuile munus vocauerunt, vt definit Martianus, quod necessario subimus lege, more & imperio eius qui iubendi habet potestatem, vt sit onus, ministerium & obsequium, sicut promiscuè munus illud à legibus appellatur, & quod pro varia ratione varia sortitur nomina: Quia indicetur indictio vocitatur, quia colligatur collectio, tributum quia tribuatur, oblatio quia offeratur, exactio quia exigatur. Arcadius ipsum diuidit in patrimoniale, personale, ac mixtum. Eiusdem sanè est significatus atque energiæ Mas apud Hebræos, & λειτουργία apud Græcos. Pro onere personali, Iuuenes eius erunt Lemas, hoc est in tributum, siue ministerium atque obsequium. Erunt tibi Lamas, in tributum, seu obsequium. Patrimoniale est, Collatio præstatióque vt tributorum, indictionum, oblationum. Sic fecit Rex Salomon ascendere Mas, id est tributum de omni Israel. Sic ex Deuteronomio Missah toties à nostris aduotatum licet explicare. Celebrabis festum diem hebdomadarum domino Deo tuo Missah, id est oblationem spontaneam, manus tuæ quam offeres iuxta benedictionem domini Dei tui, ita & Chaldæus paraphrastes interpretatur, Facies festum hebdomadarum cum oblatione spōtanea, quam dabis secundum quod benedixerit tibi dominus: Quantitas quidem seu muneris seu oblationis erat libera, sed munus & oblatio necessaria: sic enim concluditur, Non apparebis in conspectu domini vacuus. Mixtum onus ostendit Exodus: Pharao constituit præfectos Missim quos septuaginta verterūt, τοὺς ἐπιστάτας τῶν ἔργων præfectos operum, qui opprimerēt populum dura seruitute populique sumptibus ac laboribus pensum exigerent quotidianum.* Esa. 31. Deuter. 20. 3. Reg. 5. Deuter. 16. Exod. 1.

CVM *igitur Christus rerum parens Deo omne tributum generis humani persoluerit, omne obsequium animi atq; corporis, & quod habuit deniq; sanguinis summum precium in publicum expenderit Deo & hominibus conciliandis, totum illud accommodatissimè appella-*

nerimus Missah. Nos verò cùm non aliud Deo quotidie præstemus munus, neque aliam oblationem exhibeamus, primos ex Iudæis Christianos Missah Ecclesiæ tradidisse nō dubito, cuius vocem Latini, quibus adeo proprium nomen & sacrum deerat, merito retinuerūt: Græci quibus maior verborum copia suppetit, in suam Liturgiam commutarunt, quæ planè idem efferat. Est enim λειτουργία κυρίως ἡ δημοσία ὑπηρεσία, παρὰ τὸ λῆιτον καὶ τὸ ἔργον, η in ε per systolē mutato, & tum ε & ι in ει diphthōgum coeuntibus, vt Etymologici auctor notat. Id est, Liturgia propriè dicitur officium, seu ministerium & munus publicū, à voce antiqua λῆιτον, quæ πρυτανεῖον καὶ δημόσιον, id est, publicum significat. De Liturgia vt tributum est, seu functio alia publica, Demosthenis contra Leptinem tota est oratio.

Suidas, Etymolog.

HINC pro immunitate passim in Græcis legibus, obuia ἀλειτουργησία, quam hoc modo attingit Modestinus, Accipiens vel habens ἀλειτουργησίαν ciuilium vel publicarum Liturgiarum, & cæt. Itaque si placet Missah Hebræorum ad Græcos traducere, quo id facias aptissimè non aliud quàm Liturgias nomen comperies, vt quod æquè latè pateat, nec minoris sit emphasis. Contra si Liturgiam Græcorum vis ad linguam sanctam reuocare, per Missah id cures necesse est. Si Latinè vtrunque postulas, nullum quàm Officij nomen significantius habebitur, quo Latina Ecclesia cùm agitur de sacrificio ac diuino obsequio sæpe delectatur, vt alias docebitur. Deinceps cogitandum Missah ac Liturgiam à sua amplitudine significatus per primos Christianos in has angustias esse redacta, vt ad solum Dei cultum & sacrificij obsequium vsurpentur. Græci Lucam Euangelistam hac in re sunt secuti, cuius quoniam scriptura alio torquetur ab hæreticis, contextum quæso videamus: Ἦσαν δέ τινες ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὖσαν ἐκκλησίαν προφῆται καὶ διδάσκαλοι, ὅ τε Βαρνάβας, καὶ Συμεὼν ὁ καλούμενος Νίγερ, καὶ Λούκιος ὁ Κυρηναῖος, Μαναήν τε Ἡρώδου τοῦ τετράρχου σύντροφος, καὶ Σαῦλος λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· Ἀφορίσατε δή μοι τόν τε Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς. τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι, καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἀπέλυσαν.

ff. de excusationib. tutorū. lib. 15.

Act. 13.

VETVS sic habet interpretatio: Erant autem in Ecclesia quæ erat Antiochiæ, prophetæ ac doctores, in quibus Barnabas & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenēsis, & Manahem, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus & Saulus. Ministrantibus autem illis domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritus sanctus, Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque manus eis, dimiserunt illos. Hæreticorum cōtra catholicos concertatio est de expositione λειτουργούντων δὲ αὐτῶν. Hæretici, siue ministrantibus illis, siue sacrificantibus transferatur, ad docendi officium quod publicum & sacrum apostolis fuit, deriuant: ac se Chrysostomi hoc loco profitentur sectatores, cùm nulli magis de sacerdotio & sacrificio quàm Chrysostomo repugnent. Nos contra, vt ad sacerdotij munus hunc locum referamus, quatuor mouent. Imprimis auctoris Lucæ stilus, apud quem nō nisi de sacerdotij ac sacrificij negotio λειτουργεῖν, & ab eo deducta leguntur, vt ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας, cùm de Zacharia ageret. Vt impleti sunt, inquit, dies officij eius. quod vtique vt litera commonstrat, in re diuina facienda consistebat. Deinde locus ipse satis apertè significatū. Quid enim tunc ieiunantes & orantes imponentésque eis manus, dimiserunt eos, nisi vt expressius Græcè scribitur, τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι, καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἀπέλυσαν. Id est completo ieiunio, oratione confecta, ac manibus impositis, eos dimiserūt. Quod prius dixerat λειτουργούντων ac νηστευόντων, alio verbo repetiuit νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι, vt λειτουργούντων certè ad orationem, & Dei cultum ac rem diuinam pertineat, quemadmodū & προσευξάμενοι. Tertio quid singularis commercij cum ieiunio in apostolis habebat docendi officiū, quod passim ac promiscuè administrabant? certe nemo mihi persuadebit, quin hic diuinus scriptor subindicet singulare ac sacrum quoddam ministerium ac ritum, quo se ad Dei spiritum aduocandum cum ieiunio apostoli disponerent. Postremò lucem non obscuram huic loco affert traditio primorum Christianorum ad nos vsque perseuerans. Omnes constanter Liturgias nomine sacrificij administrationem nuncuparunt.

Luc. 1.

Cano. 28. Apostolorum. ITA Apostoli: Si quis Episcopus aut presbyter aut diaconus ob manifesta crimina iuste depositus, ausus fuerit, ἅψασθαι τῆς ποτὲ ἐγχειρισθείσης αὐτῷ λειτουργίας, contingere suam de sacrificio administrationem, deponitor. hoc pacto genus istud dicēdi ex Apostolis per patres Gangrensis Concilij repetitum est. Presbyteros qui matrimonia contraxerunt, sperni debere dicunt, ἢ τῆς λειτουργίας τῆς ὑπ' αὐτοῦ γινομένης μὴ ἀπτέσθαι, nec sacrificia quæ ab eis conficiuntur attingi. Iacobus Missam suam, Chrysostomus, Basilius, atque alij qui rem diuinam tractarunt, Liturgias vocabulo expresserunt. Quoties de sacro hoc ministerio habetur oratio, patres nullius nominis frequentius quàm liturgias meminerunt. Ignatius diaconos ad Angelorum exemplar

In epist. Cōcilij.

huic

huic sacrificio quasi deo in cælis λειτουργοῦντας τὴν λειτουργίαν καθαρὰν καὶ ἄμωμον, inseruire puræ & immaculatæ ostendit. Ita quoque patres Gangrensis Synodi, Si quis existimat de presbytero qui aliquãdo vxorem duxerit, ὡς μὴ χρῆναι λειτουργοῦντος αὐτοῦ προσφορᾶς μεταλαμβάνειν. id est quod non oporteat eo sacrificante ipsius oblationi communicare, anathema sit. Multa huius generis occurrant quæ legendis veteribus obseruabit lector Christianus. Post hunc potissimum significatum nouimus nostros per λειτουργεῖν & per λειτουργίας, non tantum sacrificij faciendi munus comprehensos, sed omnia ad quæ constituitur omnis pontifex, vt offerat dona ac sacrificia atque omnem cultum deo pro populo: cuiusmodi sunt etiam preces statis horis publicæ, quas vocamus Horarias, sacramentorum ministeria, atque alia: ita vt totum continetur sacrum quod vulgo dicitur Officium: sed maxime vt rem sacrificij attingit, & ad illud refertur. sic enim apud Gregorium Nanzianzenum est: Si cuncti ad sacerdotij principatum aspirent, ac nemo subijci sustineat, æque confusum erit vt si omnes τὴν ἐπὶ λειτουργίας χειραγωγίαν ἢ ἡγεμονίαν, siue ministerium siue principatum vocemus, detrectauerit. Sic enim maxima ex parte claudicabit, & iam non amplius honestatem suam honesta Ecclesiæ consuetudo retinebit. Quo facto quomodo posthac aut à quibus coletur deus, aut ea quæ mystica sunt ac sursum ad cælestia ducunt, dispensabuntur, non existente rege, non principe, non sacerdotio, non sacrificio, non existentibus omnibus quorum olim tanquam maximorum bonorum priuatione propter grauia scelera immorigeri puniti sunt ac damnati? Sic Ancyranum Cõcilium: Presbyteros qui immolauerunt, &c. placuit honorem sedis retinere: Offerre autem, & sermonem apud populum facere, ἢ ὅλως λειτουργεῖν, id est aut aliquibus sacerdotum officijs fungi, non liceat. Nouimus etiam nõ ad solos sacerdotes λειτουργεῖν in hoc sensu pertinere, sed ad omnes ordines qui ad sacrum ministeriũ consecrati publicè sunt & addicti. Interim cum id ingenuè fateamur, impij sunt qui suo more inde sublatum volũt præcipuum significatũ, quia ad alia possit transferri. Quod instituo hoc loco, colligo mihi videri paria Missah & Liturgiam, & Missam ab Hebræis ad Latinos allatam: Quisquis falsum hoc conuicerit, et non mediocrem gratiã, sicuti debeo, habiturus sum.

Ad Trallianos. — cano. 4. — Ad Hebr. 5. — In Apologia. — Canon. 1.

DE ALIIS NOMINIBVS QVIBVS GRÆCI Missam vocauerunt. Cap. 5.

ALTERVM Græcis assuetum nomen sacrificij nostri, προσφορὰ est, Latini oblationem ad verbum transtulerunt. Sed ne quem fallat hæreticus, non negamus προσφορὰν nonnunquam promiscuè legi pro donis oblatis à populo Ecclesiæ & sacerdotibus, quæ propriè à veteribus, vt in Gangrensi synodo nominatur καρποφορία. Nemo tamẽ sinceræ lectionis vir, inficiabitur προσφορὰν à Græcis, & oblationem à nostris sacrificio tribui. Aliàs de Latinis. Antiqua Concilia Græcè habita & conscripta, vulgo rem diuinam nominant, aut λειτουργίας, aut προσφοράν. Neocæsariense. Qui admiserit corporale peccatum & postea presbyter est effectus, si confessus fuerit, quòd ante ordinationem peccauerit, μὴ προσφερέτω: non quidem offerat, maneat tamen in alijs officijs propter studij vtilitatem. Nicenum: Peruenit ad sanctum Concilium quod in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν, τοῖς προσφέρουσι διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatẽ, his qui offerunt corpus Christi porrigant: Ad eum sensum est Nouati historia apud Eusebium. Νοβάτος ποιήσας γὰρ τὰς προσφοράς, id est quoties oblationem conficeret, & partem singulis porrigeret, verbis conceptis ad iusiurandum cogebat, Iura mihi per corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi, quòd nunquam me deseres nec redibis ad Cornelium. hoc loquendi genus μὴν προσφορὰν aduotatur ex Nicephoro. sic ἁγία προσφορὰ ab Apostolis vocitatur: sic Ignatius inquit, Non licet sine episcopo neque baptisare, neque προσφέρειν, id est offerre.

Cano. 7. & 7. Gang. — Cano. 9. — Cano. 18. — Euseb. lib. 6 cap. 43. — Lib. 6. cap. 3 — Can. 1. & 7. Apostolorũ — Epistola ad Smyrnẽses.

NON raro θυσίας, id est sacrificij nomen, Missæ tradunt: Si quis, aiunt Apostoli, presbyter aut episcopus præter domini constitutionem de sacrificio aliquid ad altare offerat, &c. Iustinus vbi substitutam antiquis sacrificijs Eucharistiam admonet ex Malachia, appellat προσφερομένην θυσίαν sacrificium, quod offertur à nobis. Assentitur Dionysius in his quæ ex eius libris decerpta suo loco hic narrantur. Sic Nanzian. αἱ ἀναίμακτοι θυσίας dicit, quod solemus incruentum sacrificium vertere. sic Ignatius loco proximè allato subiungit, Non licet sine episcopo offerre, οὔτε θυσίαν προσκομίζειν, οὔτε δοχὴν ἐπιτελεῖν, neque sacrificium immolare, neque dochen sine cœnã celebrare. quo loco per enumerationẽ mihi videtur idem, hoc est missam, sicuti

Canon. 3. — Dialog. in Iudæos. — De funere Basilij. — Ad Smyrnẽses.

vetus interpres transtulit, exprimere. Eadem enim res, id est corpus Christi, offertur Deo ac sacrificatur: deinde in communionem, quam vt alluderet ad Lucæ Euangelium in quo δεῖπνον legitur, cœnam nominauit, populo proponitur ac distribuitur. Si cui hæc non placent, mihi satis est in præsentia vt Christianum sacrificium, non sine episcopi auctoritate immoletur. Vulgaria sunt Missæ vocabula ἱερὸν, μυστήριον. Rariora, μυσταγωγία, ἱερουργία, τελετὴ, quorũ primo delectatur Nazanzenus.

ALTERO vtitur Ignatius atque alij: Tertium est de quo multa Budæus, quæ hic afferam, maxime quæ ad rem nostram pertineant. τελ initio significat, & res diuinas facio. Inde τελετὴ expiatio, ceremonia & sacerdotium. Synesius altaris sacrificium vocare solet τελετὴν ἀπόρρητον, quasi arcanam & mysticam ceremoniam. hinc Christus à Mag. Dionysio τελετάρχης est cognominatus, quasi huiusmodi ceremoniæ conditor. hinc Lucianus dixit seruatorem nostrum ἀνασκολοπισθέντα, ὅτι καινὴν τελετὴν εἰσήγαγεν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, in crucẽ actum, quòd nouum in Palæstinã sacrificium ac ritum inuexisset. hinc Dionysius Eucharistiæ totum negotium vocat τελετὴν τελετῶν, absolutißimum & sacrificium, & ritum, ac sacramentum quo integerrimè perficiamur, ac Deo coagmentemur. Non pauca alia sunt quibus Græci Christiani Missam designarunt, quæ legẽdo collige, atque nostra studia adiuua. sicuti est obseruatus à Duareno Iustinianus προσκομιδὴν, quasi illationem seu oblationem, Missam in Nouellis appellasse.

Or. ad imperatorẽ irascentem, & Or. de funere patris. Epist. ad Heronem. Bud. in comentar. linguæ Græcæ. Vide decerpta inferius Lib. 7. cap. 3 de beneficiis

A QVIBVS LITVRGIA SIVE MISSA atque eius ritus instituti. Cap. 6.

SI PLANE es indoctus, vt eorum est infinitus numerus qui religioni aduersantur, cum vel eo nomine scientiæ persuasionem induant, continuò responsurus es: Ceremonias omnes Missæ pro libidine pontificum per ætates consarcinatas. Neque profectò alicũde emendicatis testimoniis destitueris. Quasi nos negemus sanctißimos põtifices hoc in negotio multa præscripsisse: sed postulamus quod est in dei nostri religione vsitatißimum animaduerti: instituta, imo etiam antiquitus tam præcepta, sæpe iterum quasi noua præcipi, aut quia nescio quorum culpa desiuant, aut non legitimè obseruentur: aut quia ne aliquando antiquentur obrepentibus hominum vitijs, cautius sit prospiciẽdum. Sic imperata Abrahæ circuncisio posterioribus seculis à Mose imperatur. Sic omnia propemodum legis capita per prophetas toties à domino promulgantur: sic denique omnium ætatum atque nationum nostri pontifices, necnon Rerum publicarum Principes, sic nostra Concilia decernunt, non pauca ipso dicendi genere quasi inaudita, quæ superioribus Christianorum temporibus leguntur tritißima. Hoc tamen argumentandi genere triumphare sibi videntur fere de omnibus catholicæ fidei partibus hæretici. Quantum ad rem præsentem attinet, quo diutius scripturam ac rituum nostrorum antiquitatem intueor, non alio quàm ad Christum atque Apostolos tribus adductus rationibus omnia referre possum. Principio cernimus Christum vestitum mutare, pedes suorum abluere, charitatem supra modum commendare, verba multa de paßione facere, ex pane & vino acceptis corpus & sanguinem tam vere ab illo confecta quàm haberet & traderet pro mundi vita. Tot preces interim pro omnibus hominibus qui in illum crederẽt aut credituri essent fundere. Tot diuinas præceptiones Apostolis tradere: Extremo denique quasi vitæ verbo ac testamento, iubere ac rogare vt accuratius quod ageret in sui memoriam faceremus. Quid istud obsecro est, quàm mystici nostri spectaculi (vt vocat Dionysius) velut breuißimum argumentum, quo continentur omnia, proponere? Non solo animo, non re, non lingua, sed & corporis functionibus eorum quæ geßit æternam voluit vt præstaremus memoriam.

D. PAVLO (ne quem fallat hæreticus quasi hoc sufficiat) non satis est in huius sacramenti administratione verba corpus efficientia pronunciare, effectum in Christi commemorationem tradere, nisi quo spectet commemoratio quasi quodam scholio explicet, vt denuncietur, vt declaretur, vt velut in scena ob oculos hominum ponatur mors domini. Quo verò apparatu, ac ritu sit agendum, cætera se curaturum cum venerit pollicetur. Interim viros accedere aut opertos, aut non sobrios, aut discordes, aut non satis religiosos coarguit, & tamen se alia præter hæc dispositurum prænũciat. Quæ si quæreremus ex D. Pauli discipulo M. Dionysio, aut ex Augustino, non alia comperiemus quàm quæ obseruamus, eáque omnia, aut plura atque maiora ab Apostolis quoque suscepta. Hinc Dionysius præfatur potius in mysterijs inuestiganda quæ tradita sint quàm scripta.

Epist. 118. Diony. cap. 14. de Hierarchia Eccles. Hom. 5. in Numer.

HINC Origenes Eucharistia sine percipienda ac sine eo ritu quo geritur administranda quæ

de, quis facile explicet rationem à maioribus acceptam? Hinc vt quisque veterum aliquid de nostris mysterijs doctius attingit, & scribit, non aliò quàm ad Christum & Apostolos & Ecclesiæ nostræ primordia referre legitur. Quod copiosius differemus tertio volumine, nisi nos, quod optamus, aliquis anteuerterit: quo singulas sacrificij nostri Ceremonias ex reliquis Orientalis Ecclesiæ plane naufragæ, & pereuntis Latinæ conabimur ad suum ortum reuocare. Interea tertium argumentum rogo memoriæ commendari, quo sæpe Augustinus vrget ac certe conuincit, aliquid ab Apostolis relictum & constitutum. Si nullum est dictum ab eo quem putas auctorem & conditorem, quin dictum sit prius, aut toto terrarum orbe vsitatum, donec ad Apostolos ventum fuerit. A Iacobo huius perpetuitatis seriem & quasi telam exordimur, tertio inquam volumine, singulos ritus contexturi. Libr. 4. de baptismo. cap. 23. Epistola 118. &c.

DE IACOBO, VT IVDAICE ET CHRIstiane sacrificauerit. Cap. 7.

PROPIVS *inspicienti nostras historias, imprimis de Iacobo fratre, id est cognato domini, confitendum est, à Iudæis habitum propter genus & propter vitæ sanctimoniam inter legis sacerdotes, cui pontificatum & pontificatus ornamenta detulerunt, ita vt soli ingredi in sancta sanctorum liceret cum petalo seu lamina aurea. Hoc post Hegesippum, Clementem Alexandrinum, & Eusebium quos profert, Epiphanius duobus locis apertißime sic colligit, Iacobum vita puritate Nazaræum, sacerdotio functum esse iuxta vetus sacerdotium reperimus. Quapropter permittebatur ipsi semel in anno ingredi ad sancta sanctorum, velut lex pontificibus præcepit. Sic enim multi retulerunt ante nos de ipso, Eusebius, Clemens, atque alij. Sed & bracteam in capite gestare ipsi licebat, vt relati fide digni viri in suis commentarijs testati sunt. Huiusmodi sacerdotium Iacobo inuidisse Ananum propter nostram religionem, tacite significat Iosephus ab Eusebio non omissus, Christianorum sacerdotio insuper & episcopatui in Hierusalem ipsum ab Apostolis præfectum à me superius nominati cum Hieronymo consentiunt. Nam Eusebius ex sexto Clementis hypotyposeon, à Petro, Iacobo, eiusque fratre Ioanne post assumptionem saluatoris Iacobum alterum, Iustum cognominatum Hierosolymorum episcopum constitutum, quamuis à domino alijs ipsi essent prælati, sed gloriam sibi non vendicasse. Ex Iudaico porrò per Iacobum atque alios apostolos in nostrum sacerdotium petalon seu laminam atque alia sacrorum ornamenta translata, quibus ad nostram ætatem apud omnes nationes nostri vestiuntur Episcopi, vel hinc facile adducor vt credam, quòd ex primis Christianis Ephesinus Polycrates apud Eusebium, sacerdotem Ephesi Ioannem Apostolum ex eo iudicat, quòd laminam ibi gestarit, non tam pro more Iudæorum quorum Hierosolymis non gereret sacerdotium, sed apud Ephesios Christianorum. Adhæc apud Eusebium sub initium imperij Constantini extat hoc exordium orationis panegyricæ coram Paulino Tyriorum Episcopo habitæ: Amici dei & sacerdotes qui sacra talari tunica, cælestique gloriæ corona ac diuino chrismate, denique sacerdotali sancti spiritus stola decorati estis, &c: vbi mitram ab Hebræis sumptum legimus. Ex lege autem, ex Polycrate, ex omnium nationum vsu, non nisi in sacerdotij & sacrificij officio laminam à pontificibus delatam, quiuis conijciet. Cum igitur Iacobum bractea ac mitra illa ornari solitum multo certius legamus, quàm alios Apostolos, certe sacerdotio functum & sacrificio inter Christianos longe probabilius concludamus necesse est. Non tacebo quod duobus locis Ignatius Apostolis proximus Stephanum in sacerdotio ministrasse Iacobo Hierosolymis, non obscure commemorat. Nihil sine Episcopis agas, inquit. Sacerdotes enim sunt: tu vero minister sacerdotum: illi baptisant, sacra faciunt, ordināt, manus imponūt: tu vero eis ministeas, vt Hierosolymis sanctus Stephanus Iacobo & presbyteris. Quid diaconi, nisi imitatores Angelicarum virtutum, ministrantes ministerium purum & immaculatum, vt sanctus Stephanus, beato Iacobo: & Timotheus ac Linus, Paulo: & Anacletus & Clemens, Petro?*

Hæresib. 25. & 78. — Lib. 2. ca. 23 historiæ. — De Viris illustrib. — Lib. 2. ca. 1. — Lib. 3. ca. 31. — Lib. 10. c. 4. — Ad Heronē diaconum. — Epistola ad Trallianos quā omnes veteres agnoscunt.

EPIPHANIVS *mysteriorum ac sacrificij ducem Iacobum fratrem domini inter apostolos statuit. A quo, inquit, Episcopo & prædictis Apostolis cōstitutæ sunt successiones Episcoporum & presbyterorum in domo dei, & nusquam mulier inter hos est ad sacrificandum constituta.* Hæres. 79.

VNDE PROBETVR, LITVRGIAM HANC tribuendam Iacobo. Cap. 8.

SI RATIO *quæritur, qua Liturgia hæc, & sacrificandi modus scriptus à Iacobo comprobetur, ex stilo & rebus petendam censeo. oratio simplicissima, neque Epistolæ dissimilis. Res non diuersæ ab his quæ in eadem canonica continentur, & cũ vita genere valde consentientes. Tam pius in deum vixit, tam assiduus precator pro populo, vt Obliæ seu melius Ophliæ, id est præsidij pro Israel cognomentũ retulerit, vt genua callum contraxerint, sicut ex alijs narrat Eusebius: vt frons etiam occalluerit, ex procumbendi consuetudine, quemadmodum apud Chrysostomum est. Omnia hæc, Sermo sine artificio, Operum ac pietatis ardens commendatio, De orando tam frequens oratio atque exhortatio, male hactenus habuit nonnullarum ætatum quemadmodum nostra, hæreticos, vt eius epistolam quasi stramineam obtererent. Neq; illos speramus æquiores futuros huic quæ in lucẽ exit, sacrificij administrationi, qua certe hominis mores cum simplicitate non minus prodit, quàm Epistola. Ritus ab apostolicis temporibus non discrepant, vt qui fere idem plane sint cum his quos Dionysius percurrit, aut Chrysostomus varijs operum suorũ locis, vti a nobis habes posterius collectos, aut alij Apostolis vicini, sicut tertio volumine non dissimulabimus. Missam hanc ad Iacobum refert Proclus, cuius stilus in præfatione hic apposita, non alienus videtur à Proclo, qui adeo vehementem catholicum egit contra Nestorium. Extat eius epistola inter libros Cyrilli.*

Lib. 2. ca. 23
ho. 5. in Matthæum.

AD EVNDEM *refert Nicolaus Methones Episcopus. Eiusdem esse agnoscit Marcus Ephesinus licet non sincerè catholicus. Agnoscit Cardinalis Bessario, eámque eximit ab Apocryphis, vt certæ fidei à Græcis habitam fuisse audiamus. hos habes in hoc volumine suo ordine collocatos. Ex hac Missa hæreticos refellit vniuersale Concilium cognomento in Trullo, sub Iustiniano, cuius verba sunt:*

QVONIAM *nouimus quòd in Armeniorum regione vinũ tantum in sacra mensa offerũt, aquam illi nõ miscentes, qui incruentum sacrificium peragunt, prætexẽtes Ecclesiæ doctorẽ Ioannem Chrysostomum, propter hæc verba in interpretatione Matthæi: Cuius rei gratia non aquam, sed vinum post resurrectionem bibit? Perniciosam quandam hæresin radicitus euellere voluit, eorum qui aqua in mysterijs vtuntur, ita vt ostenderet, quia & quando hoc mysterium tradidit, vinum tradidit, & quando post resurrectionem in nuda mysterij mensa vino vsus est: ex germine autem, ait, vitis, quæ certè vinum non aquam producit. His verbis existimant magistrum prohibere aquæ oblationem in sancto sacrificio: vt iam nunc ab ignorãtia liberentur, illius patris mentem orthodoxè aperimus. Cùm enim antiquam prauámque Hydroparastatarũ hæresin, qui pro vino sola aqua in sacrificio vsi sunt, subuerteret, vt ostenderet illos aduersari apostolicæ traditioni, illam orationem composuit, quandoquidem & suæ Ecclesiæ vbi est illi pastoralis administratio tradita, aquam vino miscendam tradidit, quando incruentum peragi sacrificium oportet, ex pretioso & honorando nostri redemptoris latere sanguine & aqua, contemperationem attendens quæ in totius mundi viuificationem effusa est, & peccatorum redemptionem. Et in omni etiam Ecclesia, vbi spiritalia luminaria refulserunt, hic ordo diuinitus traditus seruatur. Nam & Iacobus domini nostri Iesu Christi secundum carnem frater, cui primum Hierosolymitanæ Ecclesiæ thronus creditus, & Basilius Cæsariæ archiepiscopus, cuius gloria omnem terrarum orbem peruasit, mystico nobis in scripto tradito sacrificio, ita peragendum in sacro mysterio ex aqua & vino sacrum poculum ediderunt. Et qui Carthagine conuenerunt sancti patres, ita apertè tradiderunt, vt in sacris nihil nisi corpus & sanguis domini offeratur, quemadmodum ipse dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aqua mixtum. Si quis ergo episcopus vel presbyter, non secundum traditum ab Apostolis ordinem facit, vt aqua vino mixta, sic incruentum offerat sacrificium, deponatur, vt imperfectè ac simpliciter mysterium enuncians, & quæ tradita sunt innouans.*

Cano. 32.
Græca Habes initio codicis Græci cum Proclo & alijs.
Citatur de consecratione distinc. 2. canone, Iacobus.

SANCTI PATRIS NOSTRI PROCLI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI DE TRADITIONE DIUINAE MISSAE.

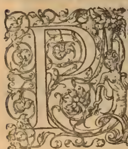
SANCTI PATRIS NOSTRI
PROCLI ARCHIEPISCOPI CON-
stantinopolitani de traditione diuinæ Missæ.

VLTI quidem & alij diuini pastores, qui Apostolis successerunt, ac Ecclesiæ doctores, sacrorum illius diuinæ Missæ mysteriorum rationem explicantes, scriptis mãdatam Ecclesiæ tradiderunt. in quibus primi & clarissimi sunt, beatus Clemens summi illius apostolorum discipulus ac successor, qui sacrosancta illa mysteria à sanctis apostolis sibi reuelata, in lucem edidit: & diuus Iacobus, qui in sortẽ ecclesiæ Hierosolymitanæ administrandæ vocatus fuit, quique huius primus episcopus à primo illo & summo pontifice Christo deo nostro constitutus est. Magnus porro posteà Basilius hominum socordiam & ignauiam conspiciens, eósque nihil aliud quàm terrena & abiecta cogitantes, & ob id longitudinis Missæ pertæsos, non quòd superuacaneum aliquid aut nimis longum continere eam arbitraretur, sed vt simul orantium atque audientium ignauiam atque pigritiam praeciderec, propterea quòd multum in ea temporis poneretur, breuiorem recitandam dedit. Etenim postquàm Seruator noster in cælum assumptus est, Apostoli priusquam per orbem terrarum dispergerentur conspirantibus animis cõuenientes ad toto die orandum cõuertebantur: & cùm multam cõsolationem in mystico illo dominici corporis sacrificio positam inuenissent, fusissime & longa oratione Missam decantabant. hæc enim diuina sacra vnà cum docendi ratione coniuncta, cæteris rebus anteponenda existimabant. Atque maiori & alacriori rerum diuinarum & sacrificij sacrosancti studio & desiderio flagrabãt, & illud obnixè amplectebantur, quòd in memoria semper haberẽt verbũ illud domini dicentis, Hoc est corpus meum, &, Hoc facite in meam cõmemorationem. &, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quare & contrito spiritu multas preces decantabant, diuinum numen impensè orantes: quinetiam eos qui ex Iudæis ac Gentilibus recẽter illustrati erant, ad religionem dei & pietatem erudiebant, docebántque veteri doctrina relicta, sacris illis & pietate plenis Missæ mysteriis sensus suos & mentem imbuerent. Per has igitur preces spiritus sancti aduentum expectabant, vt eius diuina præsentia propositum in sacrificium panem & vinum aquæ permixtum, ipsum illud corpus & sanguinem seruatoris nostri Iesu Christi efficiat. Qui quidem religiosus ritus obseruatur ad hoc vsque tempus, & ad finẽ vsque seculi florebit. At posteri abiecta fidei firmitate & feruore, negociis huiusce seculi & curis mundi mancipati & immersi, Missæ longitudinem (vt dixi) pertæsi, vix conueniebant ad audienda domini verba. Quare diuus Basilius medica quadam ratione vsus, breuiorem eam ac concisiorẽ reddit. Haud multo pòst pater noster Ioannes, cui aurea lingua cognomen dedit, curam ouium, vt pastorem decet, magna alacritate animi suscipiens, ac hominum naturæ socordiam atque ignauiam prospiciens, fibras omnes & radices huius praetextus satanici prorsus auellere voluit. Quare multa præcidit, & vt breuior esset constituit: ne sensim homines libertatem & ocium maximè amplectentes, fallacibus & furiosis aduersarij sermonibus decepti, ab hac apostolica & diuina traditione deficerent: quod multis sæpe accidisse variis in locis ad hunc vsque diem deprehendimus.

DIVINA MISSA SANCTI IACOBI APOSTOLI ET FRATRIS DOMINI.

Eccatorum multitudine inquinatum ne me ſpreueris domine deus noſter. Ecce enim accedo ad diuinum hoc & ſupercæleſte myſterium tuum, indignus quidem, ſed tua bonitate confiſus, emitto tibi vocem, Deus ſis mihi peccatori propitius: peccaui in cęlum & coram te, neque dignus ſum qui oculos obuertam huic ſacræ & ſpirituali mēſæ, in qua vnigenitus filius tuus & dominus noſter Ieſus Chriſtus, mihi qui peccator ſum & omnibus maculis labefacta ctus, myſticè proponitur in ſacrificium. Proinde hanc orationem & gratiarū actionē tibi offero, vt mihi ſpiritus tuus paracletus mittatur, fortificans ac inſtaurans me ad hanc Miſſam, dignúmq; me habe, qui vocem illam quam ex te populo annunciaui, citra meam damnationem proferam, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo benedictus es vnà cum omnibus modis ſancto & bono, & viuificatore, atque conſubſtantiali tibi ſpiritu, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

ORATIO CVM ASSISTIT ALTARI.

Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto, trino & vni, luci diuinitatis, quæ eſt ſingulariter in trinitate, & quę ſine diuiſione diuiditur. Trinitas enim vnus deus omnipotens, cuius gloriam cæli enarrant: terra verò eius dominationem, & mare eius omnipotentiam, ac omnis creatura ſiue ea ſenſu aliquo ſentiatur, ſiue ratione tantùm intelligatur, eius magnificentiam ſemper prædicat: quia eum omnis gloria, honor, potentia, magni-

ficentia & decus decet, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

ORATIO CVM INCENDITVR THVS, IN *ingreſſu & principio Miſſæ.*

Domine Ieſu Chriſte, dei ſermo, qui tua ſponte te deo ac patri victimam irreprehenſam in cruce obtuliſti, duplicis ille naturæ carbunculus, qui forcipe labia prophetæ attigiſti, & eius peccata abſtuliſti, tange & noſtros qui peccatores ſumus ſenſus, ac nos purga omni macula, puróſque nos ſiſte ſancto altari tuo, vt tibi laudis ſacrificium offeramus: & præſentem hunc ex nobis inutilibus ſeruis tuis ſuffitum recipe, in odorem ſuauitatis, fœtorémque animæ & corporis noſtri fragrantem redde, ac vi illa ſpiritus tui ſanctificante, nos ſanctifica: ſolus enim tu ſanctus es, qui ſanctificas & ſanctificaris fidelibúſque impartiris, quem vnà cum æterno patre tuo ac modis omnibus ſancto, bono & viuifico ſpiritu tuo, gloria decet, nunc & ſemper ac in ſecula ſeculorum. Amen.

ORATIO IN PRINCIPIO.

Benefice rex ſeculorum, vniuerſęque creaturæ opifex, recipe ad te accedentem eccleſiam tuam per Chriſtum tuum, & ſingulis quod vtile eſt perfice, omnes ad perfectionem adduc, & nos gratia tuę ſanctificationis dignos redde, nos in ſanctam tuā eccleſiam cōgregans, quam tibi aſſeruiſti precioſo ſanguine vnigeniti filij tui domini & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti: cum quo benedictus es & laudatus vnà cū ſanctiſsimo & bono viuificóq; ſpiritu tuo, nūc & ſemper & in ſecula ſeculorū. Amen.

DIACONVS.

Dominum rurſus oremus.

SACERDOS DICIT ORATIONEM CVM *incenditur thus in ingreſſu congregationis.*

Deus qui admiſiſti Abelis dona, Noe & Abraami ſacrificium, Aaronis & Zachariæ thymiama, accipe quæſo de manibus noſtris qui ſumus peccatores, thus hoc quod tibi adolemus in odorem ſuauitatis, noſtrorúmque peccatorum remiſſionem, ac totius populi tui: quia benedictus es, & te gloria decet patrem & filium ac ſpiritum ſanctum, nunc & ſemper.

DIACONVS

DIACONVS.

Domine benedic.

SACERDOS IPSI ADPRECATVR.

Dominus & deus noster Iesus Christus, qui per immensam bonitatem ac amorem acerrimum crucifixus est, & lancea clauísque perfodi non recusauit: qui arcanum ac tremendum hoc mysterium ad recordationẽ æternam nobis propagãdum exhibuit, benedicat hoc in Christo deo tuum ministerium, benedicat etiam ingressum nostrũ, perfectéque absoluat exhibitionem sacri huius nostri ministerij, ineffabili sua miseratione, nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

ORANS DIACONVS RESPONDET.

Dominus benedicat dignósque nos faciat qui seraphicè dona feramus, & canticum illud celeberrimum diuini atque ter sancti hymni accinamus ei qui nullius rei est indigus, quíque omni perfectione sanctificante plusquàm plenus est, nunc & semper.

DEINDE CANERE INCIPIT DIACONVS *In ingressu.*

Vnigenite fili & verbum dei, qui es immortalis, ac dignatus es propter nostram salutem ex sancta deipara sempérque virgine Maria carnem induere: sine vlla conuersione homo factus es, crucíque affixus Christe deus, ac morte mortem conculcasti, vnus cùm sis sanctæ illius trinitatis, cum patre sanctóq; spiritu conglorificatus, serua nos.

SACERDOS HANC ORATIONEM DICIT *à foribus vsque ad altare.*

Deus omnipotens, dominus magni nominis, qui nobis aditum ad sancta sanctorum dedisti, per aduentum vnigeniti filij tui, domini ac dei seruatorísque nostri Iesu Christi, supplices tuam imploramus inuocamúsque bonitatem, quandoquidem contremiscimus ac trepidamus ad sanctũ altare tuum accessuri, fac illabatur in nos deus tua bona gratia, & nostras animas sanctifica corporáque & spiritus, necnon cogitationes nostras ad pietatem conuerte, vt pura conscientia tibi dona offeramus, munera, fructuum oblationes, vt ea deleantur delicta quę admisimus, & vt toti populo tuo sis propitius, idque gratia & miseratione ac benignitate vnigeniti filij tui, cum quo benedi-

ctus es in secula seculorum. Amen.

POSTQVAM SACERDOS INGRESSVS EST *ad altare, dicit.*

Pax omnibus.

POPVLVS.

Et spiritui tuo.

SACERDOS.

Dominus benedicat nos omnes & sanctificet in ingressu & celebratione diuinorum & immaculatorum mysteriorum, animásque beatas requiescere faciat cum sanctis & iustis, sua ipsius gratia & benignitate, nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

DEINDE DIACONVS COLLECTAM DICIT.

In pace dominum oremus.

Vt nobis pacē de cælo det, ac benignè nobiscum deus agat, & seruet animas nostras, dominum oremus.

Vt etiam vniuerso mundo pacem largiatur, & omnes ecclesias vniat, dominum oremus.

Vt remittat nobis peccata ac condonet delicta nostra, atque liberet nos ab omni tribulatione, ira, periculo, necessitate, & hostium insultu, dominum oremus.

DEINDE CANTORES CANVNT ILLVM *hymnum ter sanctum.*

Sancte deus, sancte fortis, sancte immortalis, miserere nostri.

DEINDE SACERDOS INCLINANS SE, ORAT.

Clemens & misericors, longanimis, & multæ misericordiæ, domine verax, respice ex prompto habitaculo tuo, & exaudi nos supplicibus verbis te orantes, ac libera nos ab omni tentatione diaboli & hominum, & ne tuum auxilium à nobis auertas, nósque ne grauius corripias, quàm vires nostræ ferant: non enim superādis aduersis nos sufficimus: sed tu domine potens es, seruare nos & eripere ab omnibus calamitatibus & aduersis. Libera nos deus pro tua bonitate ab omnibus angustiis ac molestiis huius mundi, vt pura conscientia ad sanctum altare tuum ingressi, beatúmque & ter sanctum hymnum recinentes vnà cum cælestibus virtutibus, illum citra vllam tui offensionem tibi mittamus, ac tibi grato & diuino oblato sacrificio

ficio, digni abs te habeamur vita æterna.

EXCLAMATIO.

Quoniam ſanctus es domine deus noſter, & in ſanctis habitas ac requieſcis, & tibi gloriam ac ter ſanctum hymnum illum mittimus, patri & filio ac ſpiritui ſancto, nunc & ſemper & in ſecula. POPVLVS. Amen.

SACERDOS.

Pax omnibus.

POPVLVS.

Et ſpiritui tuo.

CANTORES.

Alleluia.

DEINDE LEGVNTVR FVSISSIME ORACVla *ſacra veteris teſtamenti & prophetarum, & filij dei incarnatio demonſtratur, paßio, reſurrectio ex mortuis, aſcenſus in cælum, ſecundus præterea aduentus eius cum gloria. Atque id fit ſingulis diebus in ſacra & diuina Miſſa.*

POST LECTIONEM ET DOCTRINAM, *diaconus dicit.*

Dicamus omnes, domine miſerere.

Domine omnipotens, deus patrum noſtrorum oramus te, exaudi nos.

Vt pacem deſuper mittat, & ſeruet animas noſtras, dominum oremus.

Vt totus mundus pace fruatur, ſernéſque ac faueas populo omni qui Chriſtum amplectitur, te rogamus exaudi nos: liberéſque ab omni tribulatione, ira, periculo ac neceſsitate, captiuitate, morte amara, & iniquitatibus noſtris, te rogamus exaudi nos.

Pro populo circunſtante & expectante à te largam & magnam miſericordiam, ſupplices oramus te vt effundas in eum viſcera miſericordiæ tuæ.

Saluum fac deus populũ tuum, & benedic hæreditati tuæ.

Viſita mundũ tuum in miſericordia, & miſerationibus tuis.

Extolle cornu Chriſtianorum precioſæ & viuificæ crucis potentia.

Domine multum miſericors, te ſupplices oramus, exaudi nos te rogantes, & miſerere.

POPVLVS DICIT TER.

Domine miserere.

DIACONVS.

Oremus dominum vt peccata nobis dimittat, nostrísque delictis det veniam, & liberet nos ab omni tribulatione, ira, periculo, & necessitate.

Vt dies omnes transigamus in perfectione, sanctitate, pace, & sine peccato, omnes à domino petamus.

Angelum pacis, fidelem ducem, custodem animarum & corporum nostrorum, à domino petamus.

Veniam & remissionem peccatorum ac delictorum nostrorum, à domino petamus.

Quæ bona & vtilia sunt animis nostris & corporibus, & vt pacem mundo det, à domino petamus.

Vt reliquum vitæ nostræ tempus in pace & bona valetudine peragamus, à domino petamus.

Vt in Christiana syncerâque fide ad finem vsque sine dolore, molestia ac infamia, perseueremus: & bonam defensionem ante verendum & tremendum tribunal Christi, à Christo petamus.

SACERDOS.

Tu enim es bona illa annunciatio, illuminatio, seruator & custos animarum & corporum nostrorum, deus & vnigenitus tuus filius, & spiritus tuus sanctissimus, nunc & semper.

POPVLVS. Amen.

Commemorantes sanctissimam, immaculatam, gloriosissimam dominam nostram matrem dei & semper virginē Mariam cum omnibus sanctis & iustis, nos ipsos & inter nos & omnem vitam nostram Christo deo commendemus.

POPVLVS.

Tibi domine.

SACERDOS.

Deus qui sanctis ac diuinis salutaribúsque oraculis tuis nos instituisti, illumina nostras animas qui peccatores sumus, vt quæ prædicta sunt assequi possimus, nec auditores tantum spiritalium canticorum cernamur, sed & bonorum operum factores, fidémque præstemus non simulatam, vitam inculpabilem, &

lem,& conuersationem irreprehensam.

EXCLAMATIO.

In Christo Iesu domino nostro,cũ quo benedictus es, cum sancto,bono & viuifico spiritu tuo,nunc & semper & in secula.

POPVLVS. Amen.

SACERDOS. Pax omnibus.

POPVLVS. Et spiritui tuo.

DIACONVS. Capita nostra domino inclinemus.

POPVLVS. Tibi domine.

SACERDOS ORAT DICENS.

Domine viuificator & bonorum suppeditator, qui hominibus dominum nostrum Iesum Christum, beatã spem vitæ ęternę dedisti, dignos nos facito,qui in sanctitate hoc quoq; tibi diuinũ sacrũ perficiamus, vt futura beatitudine perfruamur.

EXCLAMATIO.

Vt sub tua potentia semper protecti,& in lucem veritatis deducti,tibi gloriam & gratiarum actionem referamus,patri & filio & spiritui sancto,nunc & semper.

POPVLVS. Amen.

DIACONVS.

Nullus catechumenorum,nullus eorum qui nondum initiati sunt ad sacra, nullus eorum qui orare nobiscum non possunt, ingrediatur. Recognoscite vos inuicem. Ad fores.omnes recti. Deum rursus oremus.

SACERDOS DICIT ORATIONEM INCENSI.

Domine omnipotens rex gloriæ, deus qui omnia nosti antequam ea fiant,adsis nobis in hac sancta hora te inuocãtibus, & redime nos ab infamia peccatorum, expurga mentem nostram & cogitationes ab impuris cupiditatibus ac impostura mundi, omníque diabolica suggestione, & suscipe de manu nostra qui peccatores sumus, hunc suffitum, quemadmodum accepisti ea quæ Abel, Noé, Aaron, & Samuel, ac sancti tui omnes obtulerũt:ab omni mala re nos liberãs & seruans,vt tibi semper grati simus,te adoremus, glorificemus patrẽ vnigenitúmque filium tuum,& spiritum tuum sanctum,nunc & semper & in secula.

ET INCHOANT LECTORES *hymnum Cherubicum.*

SILEAT omnis humana ac mortalis caro, stétq; cum metu & tremore, ac nihil terrestre apud se ipsam cogitet: rex enim regnantium & dominus dominantium, Christus deus noster, progreditur vt immoletur ac detur in cibum fidelibus. ipsum autem antecedunt angelorum chori cum omni imperio & potentia, Cherubim multorum oculorum, ac Seraphim sex alarum, faciésque velantia, & cum clamore canentia hymnum, Alleluia, Alleluia, Alleluia.

SACERDOS ADFERENS SANCTA DONA, *hanc orationem dicit.*

DEVS deus noster qui panem cælestem, cibum vniuersi mundi, dominum nostrum Iesum Christum demisisti, seruatorem redemptorémque ac benefactorem, benedicentem & sanctificantem nos, ipse benedic huic oblationi, & eam admitte ad supercæleste altare tuum: memento, vt bonus & humanus, eorum qui obtulerunt, & propter quos obtulerunt: nósque conserues insontes & inculpatos in hac sacra tuorum diuinorum mysteriorum operatione, quoniam sanctificatum est ac glorificatum, venerandum omni ex parte & magnificum nomen tuũ, patris & filij & spiritus sancti, nunc & semper & in secula.

SACERDOS.

Pax omnibus.

DIACONVS. Domine benedicito.

SACERDOS.

BENEDICTVS deus, benedicens & sanctificans nos omnes in hac oblatione diuinorum & ab omni labe mundorum mysteriorum, & in quiete & tranquillitate beatas componens animas cum sanctis & iustis, nunc & semper & in secula seculorum.

DIACONVS. Sapienter attendamus.

SACERDOS.

CREDO in vnum deum patrem omnipotẽtem, factorem cæli & terræ: & in vnum dominum Iesum Christum filium dei. *Et reliqua symboli fidei.*

DEINDE

DEINDE ORAT CERVICE INCLINATA.

DEVS vniuerſorum & domine, indignos nos, hac hora dignos redde benigniſsime, vt puri & mundi ab omni dolo & omni ſimulatione, in vnũ coniungamur inter nos pacis ac charitatis vinculo, confirmati ſanctificatione diuinæ tui cognitionis, per vnigenitum filium tuum, dominum & ſeruatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, cum quo benedictus es cum ſancto, bono & viuificatore ſpiritu tuo, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

DIACONVS.

Stemus honeſtè, ſtemus reuerenter, ſtemus cum timore dei & cum cordis compunctione. In pace dominum oremus.

SACERDOS.

QVONIAM deus es pacis, miſericordiæ, dilectionis, commiſerationis & humanitatis, tu & vnigenitus filius tuus & ſpiritus tuus ſanctus, nunc & ſemper.

POPVLVS. Amen.

SACERDOS. Pax omnibus.

POPVLVS. Et ſpiritui tuo.

DIACONVS.

Oſculemur inter nos in ſancto oſculo. Capita noſtra domino inclinemus.

SACERDOS INCLINANS SE, HANC *orationem dicit.*

TV qui ſolus es dominus & miſericors deus, inclinantibus ceruices ſuas coram ſancto altari, & petentibus abs te dona ſpiritalia, emitte gratiam tuam bonam, & benedic omnibus nobis omni benedictione ſpiritali & quæ adimi nõ poſsit, qui in altis habitas, & humilia reſpicis.

EXCLAMATIO.

Quoniam laudabile, adorabile, & pergloriosum eſt nomen tuum ſanctiſsimum, patris & filij & ſpiritus ſancti, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum.

DIACONVS. Domine benedic.

SACERDOS.

Dominus benedicet & vnà miniſtrabit nobiſcũ omnibus, gratia ſua & benignitate.

ET RVRSVS.

Dominus benedicet & dignos nos faciet qui aſsiſtamus ſancto altari, nunc & ſemper & in ſecula.

ET RVRSVS.

Benedictus deus qui benedicit & ſanctificat nos omnes qui aſsiſtimus & operamur immaculatis ipſius myſteriis, nunc & ſemper & in ſecula.

DIACONVS COLLECTAM CATHOLICAM *& vniuerſalem facit.*

In pace dominum oremus.

POPVLVS.

Domine miſerere.

DIACONVS.

Serua, miſerere, commiſerare, ac cuſtodi nos deus tua gratia.

Vt mittat deus de cælo pacem, & vt nobis benignus ſit, animáſque noſtras ſeruet, dominum oremus.

Vt vniuerſus mundus in pace viuat, & ſanctæ omnes dei Eccleſiæ vniantur, dominum oremus.

Pro iis qui ſunt vtiles, & præclara opera exequuntur in ſanctis dei eccleſiis, qui pauperes commendatos habent, viduas, & orphanos, peregrinos & indigentes, & qui nobis mandarunt vt memoriam eorum haberemus in orationibus, dominum oremus.

Pro ſenibus & imbecillis, infirmis, laborantibus, & iis qui infeſtantur ab immundis ſpiritibus, vt deus celeriter ſanitatem & ſalutem eis mittat, dominum oremus.

Pro iis qui in virginitate & caſtitate, in monaſteriis, ac in venerando connubio degunt: & pro ſanctis patribus & fratribus qui in montibus, ſpeluncis, & foraminibus terræ exercētur, dominum oremus.

Pro nauigantibus, iter facientibus, peregrinantibus Chriſtianis, ac pro fratribus noſtris qui in captiuitate, exilio, carcere, & dura ſeruitute agunt, vt in pace reuertantur, dominū oremus.

Pro remiſsione peccatorum, & pro venia erratorum noſtrorum, & vt liberemur ab omni tribulatione, ira, periculo, & neceſsitate, & inſultu hoſtium, dominum oremus.

Vt aerem temperatum reddat, pluuias lenes, rores benignos, fructuum

fructuũ magnam vim,& vt annus plenam nobis omnium rerum copiam ſuppeditet,& totius anni curriculo fructus nobis abundent,dominum oremus.

Pro omnibus patribus & fratribus noſtris,præſentibus & nobiſcum orantibus in hac ſancta hora,& omni tempore,vt ſtudioſi,laborioſi,alacres ac diligentes ſint,dominũ oremus.

Pro omni anima Chriſtiana afflicta & vexata,miſericordiæ & auxilij dei indigente,& vt errantes reuertantur & redeant ad pietatem,vt infirmi conualeſcant,captiui liberentur,patréſq; ac fratres noſtri qui antè obierunt,in pace requieſcãt,dominum oremus.

Vt oratio noſtra exaudiatur & accepta ſit coram deo,& vt mittat nobis largam miſericordiam & commiſerationẽ ſuam, dominum oremus.

Commemorationẽ agamus ſanctiſsimæ,immaculatæ,glorioſiſsimæ, benedictæ,dominæ noſtræ, matris dei & ſemper virginis Mariæ ac omnium ſanctorum & iuſtorum, vt precibus atque intercesſionibus eorum omnes miſericordiam conſequamur.

Pro propoſitis precioſis, cæleſtibus, ineffabilibus,immaculatis,glorioſis,reuerendis,horrendis & diuinis donis,& vt ſeruet præſentem ſacerdotem qui ea offert, dominũ deum ſupplices imploremus.

POPVLVS. Domine miſerere. TER.

DEINDE SIGNACVLA CRVCIS SACERDOS. *facit ſuper dona,& ſtans,apud ſe ſic dicit.*

Gloria in excelſis deo,& in terra pax,hominibus bona voluntas. TER.

Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. TER.

Impleatur os meum laude tua domine,vt celebrem gloriam tuam,toto die magnificentiam tuam. TER.

Patris. Amen. Filij. Amen. Et ſpiritus ſancti. Amen. nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

ET INCLINANS SE HINC ET INDE, DICIT.

Magnificate dominum mecum,& exaltemus nomen eius in idipſum.

ET RESPONDENT.

Spiritus ſanctus veniet ſuper te,& virtus altiſsimi obumbrabit tibi.

DEINDE SACERDOS DIFFVSE.

DOMINE domine qui viſitaſti nos in miſericordia &commiſeratione,& nobis abiectis peccatoribus ac indignis ſeruis tuis,conceſsiſti vt confidentes accederemus ad ſanctum altare tuum,& offerremus tibi verendum hoc & incruentum ſacrificium pro noſtris peccatis,& ignorantiis populi,reſpice in me ſeruũ tuum inutilẽ,& dele per viſcera miſericordiæ tuæ delicta,& pura redde labia mea & cor ab omni inquinatione carnis & ſpiritus,& auerte à me omnem cogitationem turpem & inſipientem,& idoneum me fac virtute ſpiritus tui ſanctiſsimi ad hoc ſacrum miniſterium, & recipe me tua bonitate accedentem ad ſanctum altare tuum. Et placeat tibi domine vt hęc quę offerimus dona manibus noſtris, accepta tibi ſint, meíſque infirmitatibus cõdones:& ne me proiicias à facie tua, neq; meam indignitatem auerſeris, ſed miſerere mei ſecundum magnam miſericordiam tuam,& ſecundũ multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitates meas, vt inculpatè accedens ante gloriam tuam, dignus ſim qui operiar protectione vnigeniti filij tui,& illuminatione ſpiritus tui ſanctiſsimi,nec vt ſeruus peccati reprobus fiam,ſed vt ſeruus tuus gratiam inueniam & miſericordiam,ac peccatorum remiſsionem coram te,nunc & in futuro ſeculo. Næ dominator omnipotens & omnibus viribus prædite domine,exaudi orationẽ meam:tu es enim qui omnia ĩn omnibus agis,& abs te omnes quærimus in omnibus auxilium & ſubſidium,& ab vnigenito filio tuo, & à bono & viuificante & conſubſtantiali ſpiritu,nunc & in ſecula.

DEVS qui propter magnũ atq; ineffabilem erga homines amorem,miſiſti filium tuum vnigenitum in mundum, vt ouem errãtem reduceret,ne auerſeris nos peccatores,verẽdum hoc & incruentũ ſacrificiũ attrectãtes:non enim noſtra iuſtitia cõfidimus,ſed benigna miſericordia tua, qua genus noſtrũ redimis,ſupplicamus & imploramus bonitatẽ tuam, ne myſterium hoc quod ad ſalutem nobis diſpenſatum eſt, in condemnationem populo ſit,ſed in abolitionem peccatorum,ac animarum

& corporum

& corporum renouationem, vtque deo & patri gratum sit, per misericordiam & humanitatem vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es cum sanctißimo, bono & viuificante spiritu tuo, nunc & semper & in secula.

DOMINE deus qui nos creasti, & in hanc vitã protulisti, qui nobis viam ad salutẽ ostendisti, & benignè nobis mysteria cælestia detexisti, quíque nos huic ministerio præfecisti in virtute sanctißimi spiritus tui: placeat tibi domine vt nos ministri simus tui noui testamenti, ac sacrificij immaculatorum tuorum mysteriorum: & admitte nos accedentes ad sanctum tuum altare secũdum multitudinem misericordiæ tuæ, vt digni simus qui offeramus tibi munera & sacrificium pro nobis & pro iis quæ populus per ignorantiam admisit: dáque nobis domine, vt tibi cum omni metu ac pura cõscientia hoc sacrificium spiritale atque incruẽtum offeramus: quod vbi admiseris in sanctum, supercæleste ac intellectuale tuum altare, in odorẽ suauitatis spiritalis, vicißim mitte nobis gratiã spiritus tui sanctißimi. ô deus respice in nos, & ad nostrum hoc rationale obsequium intuere, idq; accipe, vt Abel dona accepisti, Noe sacrificia, Mosis & Aaronis sacerdotia, Samuelis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ incensum: vt de manu apostolorum tuorum verũ hunc cultum accepisti, ita quoq; è manibus nostris qui peccatores sumus, recipe munera hæc proposita per tuam benignitatem: & fac vt oblatio nostra grata & acceptabilis sit, per spiritum sanctum sanctificata, in propitiationem peccatorum nostrorum, & eorum quæ populus per ignorãtiam admisit, & in requiem animarum eorum qui ante nos dormiunt, vt & nos abiecti & peccatores & indigni serui tui, digni habiti qui sine dolo ministremus sancto altari tuo, mercedem accipiamus fidelium & prudentium dispensatorum, gratiámque inueniamus & misericordiam in die illa tremenda retributionis tuæ iustæ & bonæ.

ORATIO VELAMINIS.

GRATIAS tibi ô domine deus noster agimus, quòd nobis fiduciam dederis ad ingressum sanctorũ tuorum: quam renouasti nobis viam recentem & viuentem per velamen carnis Christi tui. Dignos igitur cùm nos feceris qui ingrediamur in locum tabernaculi gloriæ tuæ, simúsque intra illud velum, &

aſpiciamus ſancta ſanctorum,flectimus genua ad tuam bonitatem domine,miſerere noſtri:quãdoquidem veremur ac tremimus,quum tuum ſanctum altare nobis accedendum eſt,& offerendum ſacrificium hoc verendum & incruentum pro noſtris peccatis & pro iis quæ populus perignorãtiam admiſit. Emitte ò deus,tuam bonã gratiam,& ſanctifica animas noſtras, corpora ſpiritúſque:& conuerte cogitationes noſtras ad pietatem, vt in pura conſcientia tibi oleum pacis offeramus,ſacrificiũ laudis,per miſericordiam & benignitatem vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es,cum ſancto,bono & viuificatore ſpiritu tuo, nunc & ſemper. POPVLVS. Amen.

SACERDOS. Pax omnibus.

DIACONVS.

Stemus honeſtè,ſtemus reuerenter,ſtemus cum timore dei & compũctione:attenti ſimus diuinæ oblationi, vt deo pacem offeramus.

POPVLVS. Oleum pacis,ſacrificium laudis.

SACERDOS.

ET reuelans inuolucra ænigmatum, quæ ſymbolicè hoc ſancto ſacrificio circundantur,clarè nobis oſtẽde:& imple oculos noſtri intellectus luce illa incõprehenſibili, & paupertatem noſtram purificatam ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, dignam effice,quæ accedat ad hoc verendum & horrendum miniſterium: quia mirum in modum benignus & miſericors deus es,& tibi gloriam & gratiarum actionem referimus,patri & filio & ſancto ſpiritui,nunc & ſemper & in ſecula.

DEINDE EXCLAMATIO.

Charitas domini & patris,gratia domini & filij,& communicatio ac donum ſpiritus ſancti ſit cum omnibus vobis.

POPVLVS. Et cum ſpiritu tuo.

SACERDOS. Attollamus mentem & corda.

POPVLVS. Dignum & iuſtum eſt.

DEINDE SACERDOS ORAT.

VERE dignum & iuſtum eſt,decens & debitum, vt te laudemus, te hymnis celebremus, tibi benedicamus,te adoremus,tibi laudem decantemus, tibi gratias agamus omnis creaturæ viſibilis ac inuiſibilis opifici, theſauro æternorum bonorum,

rum,fonti vitæ & immortalitatis,omniũ deo ac domino:quem cæli et cæli cælorum laudibus celebrant,ac omnis virtus eorum: sol & luna,vniuersúsque astrorum chorus,terra,mare,et omnia quæ in eis sunt: Hierusalem cælestis congregatio, ecclesia primogenitorum descriptorum in cælis:spiritus iustorum & prophetarum: animæ martyrum et apostolorum, Angeli,Archangeli,Throni,Dominationes,Principatus,Potestates ac Virtutes tremendę,Cherubímque multos oculos habentia,et Seraphim sex alis prædita, quæ duabus quidem alis operiunt facies suas: duabus verò,pedes,& reliquis duabus volantia,clamãt alterum ad alterum incessabili voce,perpetuis laudibus.

EXCLAMATIO.

Hymnum triumphalem tuæ magnificæ gloriæ,clara voce canentia,clamantia,glorificantia,vociferantia ac dicentia.

POPVLVS.

SANCTVS,sanctus,sanctus,dominus sabaoth, plenum cælum et terra gloria tua, osanna in excelsis.

Benedictus qui venit in nomine domini,osanna in excelsis.

SACERDOS SIGNACVLA FACIENS *crucis super dona,dicit.*

SANCTVS es rex seculorum & omnis sanctitatis dominus & dator:sanctus et vnigenitus filius tuus, dominus noster Iesus Christus, per quem omnia fecisti: sanctus & spiritus tuus sanctus, qui omnia perscrutatur, etiam profunditates tuas qui deus es:sanctus es omnipotens, et in omnia potestatem habens,bone,reuerendæ,misericors & compatiens maximè creaturæ tuæ,qui fecisti hominem ex terra ad imaginem et similitudinem tuam: qui dedisti ei vt paradiso frueretur: qui eum postquam transgressus est mandatum tuum & lapsus est, non despexisti neque dereliquisti ò benigne, sed correxisti eum vt misericors pater,eum per legem vocasti, per prophetas eum instituisti:postremò autem, ipsum vnigenitum filium tuum dominum nostrum Iesum Christum demisisti in mũdum,vt veniens tuam renouaret atque exuscitaret imaginem: qui de cælo descendit, et carne indutus est ex spiritu sancto & Maria virgine matréque dei: qui conuersatus cum hominibus, omnia dispensauit ad salutem generis nostri: et qui voluntariam & viui-

ficam per crucem mortem expers ipse peccati pro nobis peccatoribus subiturus, ea nocte qua tradebatur, vel potius se ipsum tradebat, pro vita & salute mundi.

DEINDE SACERDOS PANEM MANIBVS *accipiens, dicit.*

ACCIPIENS panem in sanctas, immaculatas, inculpabiles & immortales manus suas, in cælum suspiciens, ac tibi deo & patri ostendens, gratias agens, sanctificans, frangés, dedit nobis discipulis suis & apostolis dicens:

DIACONI DICVNT.

In remisionem peccatorum & in vitam æternam.

DEINDE EXCLAMAT.

Accipite, comedite: Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur & datur in remisionem peccatorum.

POPVLVS. Amen.

DEINDE ACCIPIT CALICEM ET DICIT.

SIMILITER postquam cœnauit, accipiens calicem & permiscens ex vino & aqua, & aspiciens in cælum ac ostendens tibi deo & patri, gratias agens, sanctificans, benedicés, implens spiritu sancto, dedit nobis discipulis suis dicens, Bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis meus, noui testamenti, qui pro vobis & multis effunditur & datur in remisionem peccatorum.

POPVLVS. Amen.

SACERDOS.

HOC facite in meam commemorationem: quotiescúque enim comederitis panem hunc, & hunc calicem biberitis, mortem filij hominis annunciatis, & resurrectionem eius confitemini donec veniat.

DICVNT DIACONI.

Credimus & confitemur.

POPVLVS.

Mortem tuam domine annunciamus, & resurrectionem tuam confitemur.

SACERDOS.

MEMORES igitur & nos peccatores pasionum eius viuificarum, crucis salutaris ac mortis, sepulchri & resurrectionis à mortuis tertio die, ascensionis in cælos & assesionis eius ad dexteram tuam dei & patris, & secundi gloriosi & tremendi

di eius aduentus, cùm veniet cum gloria ad iudicandum viuos & mortuos, cùm reddet vnicuique ſecundum opera eius, offerimus tibi domine hoc ſacrificium verendum & incruentum, orantes ne ſecundum peccata noſtra nobiſcum agas, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuas nobis, ſed ſecundũ æquitatem tuam & ineffabilem humanitatem tuam prætergrediens atque delens chirographum illud quod eſt contra nos famulos tuos. largire nobis cæleſtia & æterna tua dona, quæ oculus non vidit, & auris nõ audiuit, & in cor hominis non aſcẽderũt, quæ præparaſti deus diligentibus te: neque propter me & propter mea peccata repudies populum benigne domine.

DEINDE DICIT, TER REPETENS.

Populus enim tuus & eccleſia tua ſupplicant tibi.

POPVLVS.

Miſerere noſtri domine deus, pater omnipotens.

RVRSVS SACERDOS DICIT.

Miſerere noſtri deus omnipotens.

Miſerere noſtri deus ſeruator noſter.

Miſerere noſtri deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, & demitte ſuper nos & ſuper hæc dona propoſita ſpiritum tuum ſanctiſsimum.

DEINDE INCLINATA CERVICE DICIT.

DOMINVM, viuificũ, vnà tecum deo patre & vnigenito filio tuo aſsidentem, ſimul regnantem, cõſubſtantialem, & coæternum, qui loquutus eſt in lege & prophetis: & in nouo tuo teſtamento, qui deſcendit in ſpecie columbæ ſuper dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in Iordane fluuio, & manſit ſuper eum: qui deſcendit ſuper apoſtolos tuos in ſpecie ignearum linguarũ, in cœnaculo ſanctæ & glorioſæ Sion in die pentecoſtes: ipſum ſpiritum tuum ſanctiſsimũ demitte nũc quoq; domine in nos, & in hæc dona ſancta propoſita.

ET ERIGENS SE EXCLAMAT.

Vt ſuperueniens, ſancta & bona & glorioſa ſua præſentia ſanctificet & efficiat hunc panem corpus ſanctum Chriſti tui.

POPVLVS. Amen.

SACERDOS.

Et calicem hunc precioſum ſanguinem Chriſti tui.

POPVLVS. Amen.

SACERDOS APVD SE STANS.

VT sit omnibus ex his sumentibus in remissionem peccatorum, & in vitam æternam, in sanctificationem animarum & corporum, ad fructus bonorum operum ferendos, in cōfirmationē sanctæ tuæ catholicæ & apostolicæ ecclesiæ, quam fundasti super petram fidei, vt portæ Inferorum ne preualeant aduersus eam: liberans eam ab omni hæresi & scandalis & iis qui operantur iniquitatem: seruans eam vsque ad cōsummationem seculi.

ET INCLINATVS AIT.

OFFERIMVS tibi domine & pro sanctis tuis locis, quos glorificasti diuina apparitione Christi tui, et aduentu sanctissimi tui spiritus: & præcipuè pro gloriosa Sion matre omniū ecclesiarum: ac pro sancta tua catholica & apostolica ecclesia, quæ est per vniuersum orbē: larga dona sancti tui spiritus nunc quoque suppedita ei domine.

Memento domine & sanctorum patrum fratrúmque qui in ea sunt, ac episcoporum qui per vniuersum orbem orthodoxa fide distribuunt verbum tuæ veritatis.

Memento domine et omnis ciuitatis ac regionis, eorúmque qui in orthodoxa fide in iis habitant, vt in pace securitatéque degant.

Memento domine nauigantium, iter facientium, peregrinantium Christianorum, in vinculis et custodiis detentorum, captiuorū, exulum, eorum qui ad metalla & supplicia damnati sunt, & qui in dura seruitute agunt, patrum & fratrum nostrorū.

Memento domine infirmorum, & laborantium, & eorum qui ab immundis spiritibus infestantur, vt à te deo celeriter ab iis sanentur & seruentur.

Memento domine omnis animæ Christianæ afflictæ & vexatæ, implorantis misericordiam & auxilium à te deo: conuersionis etiam errantium.

Memento domine laborantium & ministrantium nobis, patrum & fratrum nostrorum propter nomen sanctum tuum.

Memento domine omnium vt benignè illis facias: omnium miserere domine, omnibus nobis reconciliare: redde multitudinem

nem populi tui pacificã, dissipa scandala, aboleto bella: siste hæreseon irruptiones, pacem tuam tuámque charitatem largire nobis deus seruator noster, qui es spes omnium finium terræ.

Memento domine temperiei aeris, imbrium lenium, mitis roris, vbertatis fructuũ, & in totius anni circulum benignitatis tuæ. oculi enim omnium in te sperant, & tu das illis escam in tempore opportuno: aperis tu manũ tuam, & imples omne animal benedictione.

Memento domine eorum qui fructificãt, & præclara edunt facinora in ecclesiis tuis sanctis: & eorum qui pauperes, viduas, orphanos, peregrinos & egenos in memoria habent: & eorum omnium qui nobis mandarunt, vt sui memores essemus in orationibus.

Præterea meminisse digneris domine eorum qui has oblationes obtulerunt hodierno die ad sanctum altare tuum, & pro quibus vnusquisque obtulit, vel in mente habet, & eorum quos nuper tibi recensui.

Memento domine secundum multitudinem misericordiæ tuæ & miserationum tuarum, mei etiam qui abiectus & inutilis seruus tuus sum, & diaconorum circunstantium sanctum altare tuũ: ac largire eis vitam inculpatã: eorum ministeriũ sine macula conserua, & gradus bonos affere tibi, vt inueniamus misericordiã & gratiã cum omnibus sanctis tuis qui ab æterno tibi placuerunt per generationem ac generationem, maiorum nostrorum, patrum, patriarcharum, prophetarum, apostolorũ, martyrum, confessorum, doctorum, sanctorum & omnis spiritus iusti in fide Christi tui consummati.

Aue Maria gratia plena: dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quia saluatorem peperisti animarum nostrarum.

DEINDE EXCLAMAT SACERDOS.

PRECIPVE sanctissimæ, immaculatæ, super omnes benedictæ, gloriosæ dominæ nostræ, deiparæ sempérque virginis Mariæ.

CANTORES.

Dignum est vt te verè beatã dicamus deiparam, semper beatam, & omnibus modis irreprehẽsam, & matrem dei nostri, ho-

norabiliorem quàm Cherubim, & gloriosiorem quàm Seraphim, quæ sine corruptione deum verbum peperisti, te reuera deiparam magnificamus.

ET RVRSVS CANVNT.

TIBI ô plena gratiæ, vniuersa creatura gratulatur, angelorum cœtus & hominum genus, quæ es templum sanctificatum, paradisus spiritalis, virginum gloria, ex qua deus carnem assumpsit, & puer factus est deus noster qui est ante secula. tuũ enim vterum thronum fecit, & tuum ventrem latiorem ac ampliorem cælis ipsis reddidit. tibi ô gratiæ plena vniuersa creatura gratulatur: gloria tibi.

DIACONVS: Memento domine deus noster.

SACERDOS INCLINATVS DICIT.

MEMENTO domine deus noster spirituum & vniuersæ carnis, quorum memoriam egimus, & quorum non egimus, orthodoxorum ac rectè de fide sentientium, ab Abel iusto vsque ad hodiernũ diem: fac eos requiescere in regione viuentium in regno tuo, in deliciis paradisi, in sinu Abrahæ, Isaac, & Iacob, sanctorum patrum nostrorum: vnde exulat dolor, tristitia et gemitus: vbi præsidet lumen vultus tui, & perpetuò refulget. nostræ verò vitæ fines, Christianos, acceptabiles, & peccatis puros in pace dirige domine domine, colligens nos sub pedes electorum tuorum, quando voles & vt voles: duntaxat, sine infamia et offensionibus, per filium tuum vnigenitũ dominum, deum, ac seruatorem nostrum Iesum Christum: ipse enim solus est qui absq; peccato apparuit super terram.

DIACONVS.

Et pro pace & tranquillitate totius mundi, et sanctarum dei ecclesiarum, et pro quibus vnusquisque obtulit, vel cogitat offerre, & pro omni populo circunstante, et pro omnibus.

POPVLVS. Pro omnibus.

SACERDOS EXCLAMAT:

Per quæ & nobis et ipsis vt benignus et humanus,

POPVLVS.

Remitte, ignosce, et condona deus peccata nostra voluntaria, et non volũtaria: quæ opere admisimus, quæ verbo: quæ prudentes,

dentes,et imprudentes:quæ noctu,quæ interdiu:quæ animo & cogitatione: omnia nobis condona,vt bonus et benignus.

SACERDOS.

GRATIA & misericordia ac benignitate vnigeniti filij tui,cum quo benedictus es & glorificatus, cum sanctißimo bono,et viuifico spiritu tuo,nunc et semper et in secula.

POPVLVS. Amen.

SACERDOS. Pax omnibus.

POPVLVS. Et spiritui tuo.

DIACONVS.

Etiam atque etiam semper dominum in pace oremus.

Pro oblatis & sanctificatis preciosis,supercælestibus,ineffabilibus,immaculatis,gloriosis,tremédis, horrendis,diuinis donis domino deo,oremus.

Vt dominus deus noster acceptis iis in sanctum & supercæleste,mentale & spiritale altare suum, in odorem spiritalis fragrantiæ,rependat ac mittat nobis diuinam gratiam & donum sanctißimi spiritus,oremus.

Vnitatem fidei, & communicationem sanctißimi eius & adorandi spiritus postulantes,nos ipsos, ac inter nos inuicem,& omnem vitam nostram Christo deo commendemus.

POPVLVS. Amen.

SACERDOS AD HÆC ORAT.

DEVS & pater domini & dei, ac seruatoris nostri Iesu Christi, magni nominis dominus, natura beata, bonitas effusa,deus omnium ac dominus,qui es benedictus in secula,qui sedes super Cherubim, qui à Seraphim glorificaris, cui assistũt mille milia,& decies milies decies millena milia sanctorum angelorum, et archangelorum militiæ, dona tibi oblata,munera, frugum oblationes, accepisti in odorem suauitatis: sanctificaréque et perficere dignatus es ò bone,gratia Christi tui, & aduentu sanctißimi spiritus tui, sanctifica domine et animas nostras,corpora & spiritus:nostras quoque mentes tange,explora conscientias, omnémque malam cogitationem à nobis aufer, omnem impudicam ratiocinationem, omnem turpem cupiditatem,indecentem omnem cogitationem,omnem inuidiam ac superbiam & hypocrisin:omne mendacium, omné dolum,

omnem huius vitæ distractionem, omnem auaritiam, omnem vanam gloriam, desidiam omnem, omne vitium, omnē iram, omnem iracūdiam, omnem iniuriarum recordationē, omnem blasphemiam, commotionem omnem carnis & spiritus alienam à voluntate sanctitatis tuæ.

EXCLAMATIO.

Et dignare domine benigne, vt nos audacter & cōfidenter, inculpate, puro corde, animo contrito, facie minimè confusa atque erubescente, labiis sanctificatis, audeamus inuocare te sanctum deum patrem qui in cælis es, & dicere,

POPVLVS.

Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. &c.

SACERDOS INCLINATVS, DICIT.

ET ne nos inducas in tentationem domine domine virtutum, qui nosti infirmitatem virium nostrarum: sed libera nos à malo & operibus eius, ab omni insultu & machinatione eius, propter nomen tuum sanctum, quod inuocatum est super nostram humilitatem.

EXCLAMATIO.

Quoniam tuum est regnum, potentia, & gloria, patris & filij & spiritus sancti, nunc & semper.

POPVLVS. Amen.

SACERDOS. Pax omnibus.

POPVLVS. Et spiritui tuo.

DIACONVS. Capita nostra domino inclinemus.

POPVLVS. Tibi domine.

SACERDOS.

TIBI inclinamus, qui serui tui sumus, domine ceruices nostras coram sancto altari tuo, expectantes copiosam à te misericordiam, abūdantem gratiam tuam, & benedictionem demitte nobis domine, & sanctifica animas nostras et corpora atque spiritus, vt efficiamur digni qui socij & participes simus sanctorum tuorum mysteriorum, in remißionem peccatorum & in vitam æternam.

EXCLAMATIO.

Tu enim adorādus es, et glorificatus es ò deus noster, et vnigenitus filius tuus, & spiritus tuus sanctißimus, nunc et semper.

POPVLVS. Amen.

SACERDOS

SACERDOS EXCLAMAT.

Et erit gratia, & misericordia sanctæ, et consubstantialis, increatæ, & adorandæ trinitatis cum omnibus nobis.

POPVLVS. Et cum spiritu tuo.

DIACONVS. Cũ timore dei & reuerẽtia attẽdamus.

SACERDOS ATTOLLENS DONVM *apud se dicit.*

SANCTE qui in sanctis requiescis domine, sanctifica nos verbo tuæ gratiæ, et aduentu sanctissimi tui spiritus: tu enim dixisti domine, Sãcti eritis, quoniam ego sanctus sum, domine deus noster, verbum dei, incomprehensibilis, et consubstantialis patri et spiritui sancto, coæterne & inseparabilis, suscipe incorruptum hymnum in sanctis & incruentis sacrificiis tuis, vnà cum Cherubim et Seraphim, à me quoque peccatore clamante & dicente.

EXCLAMATIO. Sancta sanctis.

POPVLVS.

Vnus sanctus, vnus dominus, Iesus Christus, in gloriam dei patris, cui gloria in secula seculorum.

DIACONVS.

Pro remissione peccatorũ nostrorum, & propitiatione animarum nostrarum, et pro omni anima afflicta et vexata, misericordiæ & auxilij dei indigente, et conuersione errantium, curatione infirmorum, liberatione captiuorum, requie patrum et fratrum nostrorum qui ante nos dormierunt, dicamus omnes extensa voce, domine miserere.

POPVLVS. Domine miserere. DVODECIES.

DEINDE SACERDOS FRANGIT PANEM, *dimidiúmque dextra, sinistra verò dimidium tenet, & quod tenet manu dextra immergit in calicem dicens.*

Vnio sanctissimi corporis, et preciosi sanguinis domini et dei ac seruatoris nostri Iesu Christi.

ET SIGNAT ID QVOD TENET MANV *sinistra: deinde hoc signato, alterum dimidium signati ac statim incipit diuidere, & ante omnia distribuere in singulos calices partem vnam, dicens.*

Vnitum est & sanctificatum et consummatum, in nomine patris & filij & spiritus sancti, nunc et semper.

ET CVM SIGNAT PANEM, DICIT.

Ecce agnus dei, filius patris, qui tollit peccatum mundi, mactatus pro mundi vita & salute.

ET CVM DISTRIBVIT VNAM PARTEM *in singulos calices, dicit.*

Portio sancta Christi, plena gratiæ & veritatis, patris & spiritus sancti, cui gloria & imperium in secula seculorum.

DEINDE INCIPIT DIVIDERE IN *partes, & dicere.*

Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ.

ET RELIQVA PSALMI.

DEINDE.

Benedicam dominum in omni tempore. ET RELIQVA.

DEINDE.

Exaltabo te deus meus rex. ET RELIQVA.

DEINDE.

Laudate dominum omnes gentes. ET CÆTERA.

DIACONVS.

Domine benedic.

SACERDOS.

Dominus benedicet & conseruabit nos à condemnatione in perceptione immaculatorũ donorum tuorum, nunc & semper & in secula.

ET POSTQVAM ABSOLVERINT, DICIT DIACONVS.

Domine benedic.

SACERDOS.

Dominus benedicet, & dignos nos faciet qui puris forcipibus accipiamus igneum carbonem, & imponamus in ora fidelium, ad purgationem & renouationem animarum ipsorum & corporum, nunc & semper.

DEINDE QVOD SEQVITVR.

Gustate & videte quòd benignus est dominus, qui in partes distributus ac non diuisus, & fidelibus impertitus nec consumptus est, in remissionem peccatorũ & vitam æternam, nunc & semper & in secula.

DIACONVS.

In pace Christi cantemus.

CANTORES.

Gustate & videte quòd benignus est dominus.

SACERDOS

SACERDOS ORATIONEM DICIT *ante communionem.*

DOMINE deus noster, panis cæleſtis, vita vniuerſi, peccaui in cælum & coram te, & non ſum dignus particeps fieri immaculatorum tuorum myſteriorum, ſed vt miſericors deus, dignum me fac gratia tua, vt citra condemnationem particeps fiam ſancti corporis et precioſi ſanguinis in remiſsionem peccatorum & vitam æternam.

DEINDE IMPERTIT CLERO. CVM AVTEM *attollunt diaconi diſcos & calices ad impertiendum populo, diaconus ait tollens primum diſcum.*

Domine benedic.

SACERDOS RESPONDET.

Gloria deo qui ſanctificauit & ſanctificat nos omnes.

DIACONVS AIT.

Exaltare ſupra cælos deus & ſupra terram vniuerſam: gloria tua, & regnum tuum permanet in ſecula ſeculorum.

ET CVM DIACONVS DEPOSITVRVS *eſt in menſulam, ait ſacerdos.*

Benedictum nomen domini dei noſtri in ſecula.

DIACONVS.

Cum timore dei & fide ac dilectione accedite.

POPVLVS.

Benedictus qui venit in nomine domini.

ET RVRSVM CVM ATTOLLIT DISCVM DE *menſula, ait.*

Domine benedic.

SACERDOS.

Serua deus populum tuum, & benedic hæreditati tuæ.

SACERDOS RVRSVS.

Gloria deo noſtro qui ſanctificauit nos omnes.

ET CVM DEPONIT CALICEM SVPER *ſanctam menſam, ſacerdos dicit.*

Sit nomen domini benedictum in ſecula ſeculorum.

DIACONI ET POPVLVS DICVNT.

Imple os noſtrum laude tua domine, & gaudio reple labia noſtra, vt laudemus gloriam tuam, & toto die magnificentiam tuam.

ET RVRSVS.

Gratias agimus tibi Chriſte deus noſter, quoniam dignatus

es nos participes fieri corporis & sanguinis tui, in remißionem peccatorum & in vitam æternam.

Vt nos à condemnatione conserues obsecramus, vt qui bonus & benignus sis.

ORATIO SVFFITVS AD EXTREMVM *vestibulum.*

AGIMVS gratias tibi seruatori, vniuersorum deo, pro omnibus bonis quæ nobis præbuisti, & pro sumptione sanctorum & immaculatorũ tuorum mysteriorum: & offerimus tibi suffitum hunc, orantes vt nos conserues sub operimento alarum tuarũ, et digneris nos vsq; ad vltimũ spiraculũ vitæ nostræ participes facere sanctificationũ tuarũ in sanctificationem animarum et corporum, in hæreditatem regni cælorum: quia tu es sanctificatio nostra deus, tibíque gloriam & gratiarum actionem referimus, patri & filio et spiritui sancto.

ET INCIPIT DIACONVS IN VESTIBVLO.

Gloria tibi, gloria tibi, gloria tibi Christe rex, verbum patris vnigenitum, quoniam dignatus es vt nos peccatores et indigni serui tui fruamur immaculatis mysteriis tuis in remißionẽ peccatorum et in vitam æternam. Gloria tibi.

ET CVM VESTIBVLVM TRANSIERIT *diaconus, incipit hunc in modum dicere.*

Etiam atq; etiam & omni tempore in pace dominũ oremus.

Vt perceptio sacrorum eius mysteriorum, valeat nobis ad amoliendam omnem malam rem, in viaticum æternæ vitæ, in communicationem ac donum spiritus sancti, oremus.

SACERDOS ORAT.

DEVS qui propter multam & ineffabilem benignitatem condescendisti infirmitati seruorum tuorum, & dignatus es nos mensæ huius cælestis participes facere, ne condemnes nos peccatores ob perceptionem mysteriorum tuorum immaculatorum, sed conserua nos benigne in sanctificatione spiritus sancti tui, vt sancti effecti, assequamur partem et hæreditatem cum omnibus sanctis qui tibi ab æterno accepti fuerunt, in lumine vultus tui, per misericordiam vnigeniti filij tui domini et dei ac seruatoris nostri Iesu Christi, cum quo benedictus es, cum sancto et benigno atque viuifico spiritu tuo: quoniam benedictum & glorifi-

& glorificatũ est omnibus modis honorãdum & magnificum nomen tuum, patris & filij & spiritus sancti, nunc & semper & in secula seculorum.

POPVLVS. Amen.

SACERDOS. Pax omnibus.

POPVLVS. Et spiritui tuo.

DIACONVS. Inclinemus capita nostra domino.

SACERDOS.

DEVS magnus & mirabilis respice in famulos tuos, quoniam tibi ceruices inclinauimus: extẽde manum tuam fortem & plenam benedictionibus, & benedic populo tuo: conserua hæreditatem tuam, vt semper & perpetuò glorificemus te solum viuentem & verum deum nostrum, sanctam & consubstantialem trinitatem, patrẽ & filium & spiritum sanctum, nunc & semper & in secula seculorum.

EXCLAMATIO.

Tibi enim conuenit & debetur laus & gloria à nobis omnibus, honor & adoratio ac gratiarum actio, patri & filio et spiritui sancto, nunc et semper.

POPVLVS. Amen.

DIACONVS.

In pace Christi cantemus.

ET *rursus dicit.*

In pace Christi eamus.

POPVLVS.

In nomine domini, Domine benedic.

ORATIO *quando dimittitur populus, quæ dicitur à diacono.*

EX gloria in gloriam progredientes, laudamus te seruatorem animarum nostrarum. Gloria patri & filio et spiritui sancto, nunc & semper et in secula, laudamus te seruatorem animarum nostrarum.

SACERDOS *orationem dicit, ab ipso altari vsque ad armarium.*

EX virtute in virtutẽ progredientes, & absoluto omni diuino sacrificio in tẽplo tuo, nunc etiam te oramus domine deus noster, dignare nos perfecta benignitate: dirige viam nostram, confirma nos et stabili in timore tuo, & nos dignare regno cælesti, in Christo Iesu domino nostro, cũ quo benedictus es cum

ſancto,bono et viuifico ſpiritu tuo, nunc & ſemper et in ſecula.

DIACONVS.

Etiam atque etiam ac ſemper in pace dominum oremus.

ORATIO *quæ dicitur in armario poſtquam dimiſſus eſt populus.*

LARGITVS es nobis domine deus ſanctificationẽ in perceptione ſanctiſsimi corporis & precioſi ſanguinis vnigeniti filij tui,domini noſtri Ieſu Chriſti: impartire nobis gratiam quoque ſpiritus ſancti tui boni, et conſerua nos inculpabiles in fide:deduc nos in perfectam adoptionem & redemptionem,& in futuras illas æternas fruitiones:tu enim es ſanctificatio et illuminatio noſtra deus,ac vnigenitus filius tuus & ſpiritus tuus ſanctiſsimus,nunc et ſemper et in ſecula ſeculorum. Amen.

DIACONVS.

In pace Chriſti conſeruemur.

SACERDOS.

Benedictus eſt deus,qui benedicit & ſanctificat per perceptionem ſanctorum, viuificorum et immaculatorum myſteriorum,nunc et ſemper et in ſecula ſeculorum.Amen.

DEINDE *oratio propitiationis.*

DOMINE Ieſu Chriſte fili dei viuentis,agne ac paſtor qui tollis peccatum mundi, qui debitum duobus debitoribus remiſiſti, & peccatrici mulieri remiſsionem peccatorum eius conceſsiſti,qui ſanitatẽ paralytico cum remiſsione peccatorum eius largitus es,remitte,condona,ignoſce deus peccata noſtra voluntaria et non voluntaria,quæ prudentes et imprudentes perpetrauimus,quæ per tranſgreſsionem,& inobedientiam fecimus: quæ ſpiritus tuus ſanctiſsimus melius nouit quàm ſerui tui: et ſi quid à mandatis tuis vt homines carnem geſtantes, & mũdum hunc inhabitantes,vel à diabolo ſeducti,aberrarunt: ſiue dicto, ſiue facto,vel in maledictionem inciderunt, aut peculiari anathemate irretiti ſunt,rogo & precor ineffabilem tuam benignitatem,vt verbo abſoluantur, & vt ipſis condones & iuſiurandum & peculiare anathema ſecundum bonitatem tuam.

Age domine domine, exaudi orationem meam pro ſeruis tuis,& prætermitte vt iniuriarum immemor omnia eorum errata:ignoſce ipſis omne delictum & voluntarium et inuoluntarium:

rium: libera eos ab æterno supplicio. Tu enim es qui præcepisti nobis dicens, Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata in cælis: & quæcũque solueritis super terram, erunt soluta in cælis: quoniá tu es deus noster, deus qui misereri, seruare, et dimittere peccata potes, ac te gloria decet cũ patre sine principio, et spiritu viuifico, nunc & semper et in secula seculoũ. Amen.

LITVRGIA SEV MISSA S. BASILII, EX VETVSTIS CODICIBVS *Latinæ tralationis, descripta.*

PRIMVM, PATRIARCHÆ CVM SEQVENTIS *ordinis clero ecclesiastico vestimentis induto, offeruntur in sacrario ab oblationariis mundatæ & compositæ oblatæ, à populo susceptæ, quas ponit in patenis, & adolens super eas incensum, dicit hanc orationem.*

DOMINE deus noster, qui cælestem panem escam omnis mundi, dominũ deum nostrum Iesum Christum, misisti nobis saluatorem & redemptorem, benefactorem quoque & benedictorem atque sanctificatorem: ipse & nunc domine benedic voluntaria ista, & suscipe ea in supercælesti altari tuo. Memento domine cum benignitate & misericordia, eorum qui illa offerunt, & pro quibus offeruntur, & immaculatos nos conserua sancto tuo mysterio: quoniam sanctificatum & glorificatum est super omnia glorificum nomen tuum, patris & filij & spiritus sancti, nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

TVNC *ante aduentum pontificis intrant ecclesiam presbyter & diaconus, & stantibus ante cancellos, dicit presbyter inclinato capite hanc orationem secrete.*

DOMINE deus noster, cuius potestas est sine numero, & gloria sine mensura, qui in misericordia innumerabilis & incomprehensibilis es: ipse dominator domine, secundum clementiam tuam respice in nos, & in sanctam domum istam, & fac nobiscum diuitem misericordiam tuam: quoniam tibi debetur omnis gloria & honor & adoratio, patri & filio & spiri-

tui sancto,nunc & semper et in secula seculorum. Amen.

ET cantant cantores tres vel quatuor versus psalmi.

Bonum est confiteri domino.

POST quos stans diaconus in secundo gradu ambonis,dicit alta voce.

In pace dominum postulemus.

ET iterum presbyter dicit secrete hanc orationem.

Domine deus noster,saluum fac populum tuum, & benedic hæreditatem tuam:plenitudinem ecclesiæ tuæ custodi,sanctifica diligentes decorem domus tuæ, glorificantes te diuina virtute tua,& non derelinquas nos deus sperantes in te.

DIACONVS *dicit alta voce.*

Suscipe,salua,miserere, & custodi nos deus gratia tua. Sanctissmæ & intemeratæ dominatricis nostrę dei genitricis & semper virginis Mariæ,cum omnibus sanctis memorãtes,nos ipsos & ad inuicem atque omnem vitam nostram Christo deo commendemus.

POPVLVS *respondet.* Tibi domine.

PRESBYTER *alta voce.*

Quoniam tuum est imperium, & tuum est regnum,virtus & gloria,pater,& fili & spiritus sancte,nunc & semper et in secula seculorum. *Pop. respondet.* Amen.

ET cantant cantores in ambone tres vel quatuor versus psalmi.

Dominus regnauit,decorem indutus est.

CVM Alleluia. ET Gloria.

POST Gloria. DICIT *presbyter.*

Vnigenite fili & verbum dei, cum sis immortalis, dignatus es propter nostram salutem incarnari,& de sancta dei genitrice & semper virgine Maria immutabiliter humanari ac crucifigi: Christe deus noster morte mortem calcasti,vnus qui es de sancta trinitate cõglorificatus patri & sancto spiritui,saluos nos fac.

DIACONVS *in ipso loco stans,dicit.*

In pace dominum postulemus.

POPVLVS *respondet.*

Kyrie eleison.

PRESBYTER *secrete.*

QVI communes istas & consonantes nobis dedisti orationes,quique duobus vel tribus consonantibus in nomine tuo postu-

postulationes tribuere promisisti, ipse & nunc seruorũ tuorum postulationes commodè adimple, dans nobis in præsenti seculo agnitionem tuæ veritatis, & in futuro vitam æternam.

DIACONVS.

Suscipe, salua, miserere, & custodi nos deus gratia tua.

Sanctißimæ & intemeratæ dominatricis nostrę, dei genitricis & semper virginis Mariæ, cum omnibus sanctis memorantes, nos ipsos & adinuicem atque omnem vitam nostram Christo deo commendemus.

POPVLVS *respondet.*

Tibi domine.

PRESBYTER *alta voce.*

Quia benignus & clementißimus es deus noster, & tibi gloriam offerimus, patri et filio et spiritui sancto, nunc et semper et in secula seculorum. *Pop. respondet.* Amen.

ET *cantant cantores.*

Venite exultemus domino. CVM *Antiphona.*

Saluos nos fac fili dei, qui surrexisti à mortuis, cantantes tibi Alleluia.

LITANIA I.

ET *procedit pontifex.* DIAC. *dicit.*

In pace dominum postulemus.

POP. *respondet.* Kyrie eleison.

PONTIFEX *dicit.*

DOMINE deus noster, qui constituisti in cælis ordines & militiam angelorum in ministerium gloriæ tuæ, fac cum introitu nostro introitum sanctorum angelorum fieri, comministrantium & conglorificantium tuam benignitatem: quia te decet omnis gloria & adoratio, & tibi gloriam offerimus patri et filio et spiritui sancto, nunc & semper et in secula seculorum.

POP. *respondet.* Amen.

DIACONVS.

In pace dominum postulemus.

POPVLVS. Kyrie eleison.

DIACONVS.

Pro superna pace & salute animarum nostrarum, dominum postulemus.

POPVLVS. Kyrie eleison.

DIACONVS.

Pro ſancta domo iſta, & cum fidei reuerentia et timore dei introeuntibus in eam, dominum poſtulemus.

POPVLVS. Kyrie eleiſon.

DIACONVS.

Pro archiepiſcopo noſtro N. honorifico ſacerdotio in Chriſti miniſterio, & omni clero & populo, dominum poſtulemus.

POPVLVS. Kyrie eleiſon.

DIACONVS.

Pro liberatione noſtra ab omni tribulatione, ira, periculo & anguſtia, dominum poſtulemus.

POP. Kyrie eleiſon.

PONTIFEX *ſecretè orationem ad ter ſanctum hymnum.*

DEVS ſanctus, qui in ſanctis requieſcis, & ter ſancta voce à Seraphim laudaris, & à Cherubim glorificaris, & ab omni cœleſti virtute adoraris: qui ex nihilo eſſe feciſti vniuerſa, qui creaſti hominem ſecũdum imaginem & ſimilitudinem tuam, omníque tuo dono eum ornaſti, dans poſtulanti ſapientiam et intellectum, & non deſpiciens peccantem, ſed poſuiſti pœnitentiam in ſalutem: qui dignatus es nos humiles et indignos ſeruos tuos in hora hac ſtare coram altari gloriæ tuæ, & debitam tibi adorationem & glorificationem offerre: tu domine accipe ex ore noſtro peccatorum, ter ſanctum hymnum, & viſita nos in benignitate tua: & indulge nobis omne delictum, volũtarium etiam & non voluntarium. Sanctifica noſtras animas & corpora, & da nobis in ſanctitate deſeruire tibi omnibus diebus noſtris, intercesſionibus ſanctæ dei genitricis et omnium ſanctorum qui à ſeculo glorificauerunt te.

LEVANTE *ſacerdote caput, diaconus dicit.*

Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos deus gratia tua.

Sanctæ & intemeratæ dominatricis noſtræ, dei genitricis & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memorantes, nos ipſos & adinuicem atque omnem vitam noſtram Chriſto deo commendemus.

Populus reſpondet. Tibi domine.

SACERDOS *excelſa voce.*

Quia ſanctus es deus noſter, & tibi gloriam offerimus, patri & filio

& filio & spiritui sancto, nūc & semper & in secula seculorum.

Pop. respondet. Amen.

ET cantant cantores.

Sanctus deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis, miserere nobis.

ET ascendit pontifex cum sacerdotibus & diaconis ad thronū, & descendentibus cantoribus de ambone, dicit pontifex.

Pax vobis.

Respondet populus. Et cum spiritu tuo.

ET sedet pontifex cum sacerdotibus, stantibus diaconis ac subdiaconis & clero ac populo, & cantatur responsum in ambone. Inde legitur apostolus, inde,

Alleluia *cantatur.*

Deinde descendit pontifex de sede, & inclinanti sibi diacono dicit.

Dominus dabit verbum euangelizantibus virtutem suam.

ET legitur euangelium stantibus omnibus cum timore & reuerentia.

LITANIA II.

LECTO euangelio diaconus in ambone.

Dicamus omnes, Kyrie eleison. *Pop.* Kyrie eleison. *Diac.*

Ex omni anima, & ex omni mente dicamus omnes, Kyrie eleison. *Pop.* Kyrie eleison. *Iterum diaconus.*

Domine omnipotens deus patrum nostrorum, qui es diues in misericordia, & benignus in miserationibus, postulamus te, exaudi & miserere. *Pop.* Kyrie eleison. *Diaconus.*

Qui non vis mortem peccatorum, sed conuersionem & vitam ac pœnitentiam, postulamus te, exaudi & miserere.

Pop. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Pro sancta domo ista, & cum fidei reuerentia ac timore dei introeuntibus in eam, dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Pro archiepiscopo nostro N. honorifico sacerdotio in Christi ministerio, & omni clero & populo, dominū postulemus.

Pop. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Pro piissimo & à deo conseruando imperatore nostro, omníque palatio & exercitu eius, dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Pro quo & pugnare dominum deum nostrum, & subiicere sub pedibus eius omnem hostem & bellatorem, dominum postulemus.

POPVLVS. Kyrie eleiſon. DIACONVS.

Pro liberatione noſtra ab omni tribulatione, ira, & periculo & anguſtia, dominum poſtulemus.

Populus. Kyrie eleiſon. *Diaconus.*

Pro circunſtante populo & expectãte eam quæ apud eum eſt, diuitem miſericordiam, dominum poſtulemus.

Populus. Kyrie eleiſon. *Diaconus.*

Miſerere noſtri deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, poſtulamus te, exaudi & miſerere.

Populus. Kyrie eleiſon. *Per duodecim vices: tunc conuertit ſe pontifex ad populum, & facit tres cruces ſuper eum: primam in medio, ſecũdam ad ſiniſtram partem, tertiam ad dexteram, & conuertit ſe iterum ad altare & dicit.*

Quia miſericors & clementiſsimus deus es, & tibi gloriam offerimus, patri & filio & ſpiritui ſancto, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. *Pop. reſpondet.* Amen.

ORATIO *fidelium prima.*

TVNC *eleuans manus pontifex dicit ſecrete.*

DOMINE deus noſter, extenſam iſtam poſtulationẽ ſuſcipe à ſeruis tuis, & miſerere noſtri ſecũdum multitudinem miſericordiæ tuæ, & magnitudinem miſerationum tuarum, & mitte ſuper nos ac ſuper omnem populum tuum, expectantem eam quæ apud te eſt, diuinam miſericordiam.

ET *exclamat alta voce.*

Quia miſericors & clementiſsimus es deus: & tibi gloriã offerimus, patri & filio et ſpiritui ſancto, nunc & ſemper et in ſecula ſeculorum. *Populus reſpondet.* Amen.

DIACONVS.

Orate fideles pro catechumenis, poſtulantes vt dominus eis miſericors ſit.

Populus. Kyrie eleiſon. *Diaconus.*

Inſtruat eos verbo veritatis.

Populus. Kyrie eleiſon. *Diaconus.*

Reuelet eis euangelium iuſtitiæ.

Populus. Kyrie eleiſon. *Diaconus.*

Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi eos deus gratia tua.

Pop. reſpondet. Kyrie eleiſon. *Diaconus.*

Catechumeni capita veſtra domino inclinate.

POPVLVS.

Tibi domine.

PONTIFEX *secrete orationem catechumenorum.*

DOMINE deus noster qui in cælis habitas, & respicis in omnia opera tua, respice in seruos tuos catechumenos, qui inclinauerunt ceruices suas in conspectu tuo: impone eis domine leue iugum: fac eos membra ecclesiæ tuæ, & idoneos eos fac lauacro regenerationis, remissione peccatorum, & indumento incorruptionis, & agnitione filij tui veri dei nostri.

Pontifex excelsa voce.

Vt & ipsi nobiscum glorificent honorificentissimum & magnificentissimum nomen tuum, patris & filij & spiritus sancti, nunc & semper & in secula seculorum.

Populus respondet. Amen. *Diaconus alta voce.*

Omnes catechumeni procedite, catechumeni procedite, omnes catechumeni procedite. Nemo de catechumenis remaneat. Omnes fideles, iterum atque iterum in pace dominum postulemus. *Populus.* Kyrie eleison.

TVNC *procedunt catechumeni si sunt: pontifex secrete.*

TV domine ostendisti nobis magnum istud salutis mysterium, tu dignos nos fecisti miseros & indignos seruos tuos fieri ministros sancti altaris tui: idoneos nos fac virtute sancti tui spiritus in ministerio isto, vt indamnabiliter stantes, in conspectu sanctæ gloriæ tuæ, offeramus tibi sacrificium laudis: tu es enim operās omnia in omnibus. Da domine, & pro omnibus nostris peccatis & populi tui ignorantia, acceptabile & susceptibile fieri sacrificium nostrum in conspectu tuo.

Diaconus ipse qui legit euangelium.

Suscipe, salua, miserere & custodi nos deus tua gratia.

Pop. Kyrie eleison. *Pont. voce excelsiori.*

Quia te decet omnis gloria, honor & adoratio, pater & fili & spiritus sancte, nunc & semper & in secula seculorum.

Populus. Amen.

LITANIA III.

DIACONVS.

Iterum atque iterum in pace dominum postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Pro superna pace & salute animarū nostrarum, in pace dominum postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Pro liberatione nostra ab omni tribulatione, ira, periculo & angustia, dominum postulemus. *Pop.* Kyrie eleison.

PONTIFEX *secrete orationem fidelium secundam.*

DEVS qui visitasti in misericordia & in miserationibus humilitatem nostram, & statuisti nos humiles & peccatores ac indignos seruos tuos in conspectu sanctæ gloriæ tuæ, ministrare sancto altari tuo, tu conforta nos virtute sancti tui spiritus in ministerio isto, & da nobis sermonē in apertione oris nostri, ad inuocandā gratiā sancti spiritus tui super proponenda munera.

DIACONVS *in ambone.*

Suscipe, salua, miserere, & custodi nos deus gratia tua.

Populus. Kyrie eleison. *Pont. voce excelsiori.*

Vt sub imperio tuo semper custoditi, tibi gloriam offeramus, patri & filio & spiritui sancto, & nunc et semper et in secula seculorum. *Populus.* Amen.

DESCENDIT *diaconus de ambone, & cantant cantores ac populus.*

QVI Cherubim mystice imitamur, & viuificæ trinitati ter sanctum hymnum offerimus, omnem nunc mūdanam deponamus solicitudinem, sicuti regem omnium suscepturi, cui ab angelicis inuisibiliter ministratur ordinibus. Alleluia.

INTEREA *deportantur & proponuntur munera à presbyteris, & post lauationem manuum, petit ministros pro se orare, & respondent.*

Spiritus sanctus superueniat in te, & virtus altissimi obumbret te, & comministret tibi.

DEPOSITIS *muneribus & super altare compositis, dicit diaconus.*

Iteremus postulationem nostram domino. Pro propositis honorificis muneribus domino deo nostro, & pro commodis & bonis animarum nostrarum, dominum postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Pro ciuitate nostra, & omni ciuitate & regione, & his qui in fide Christi habitant in eis, dominum postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Pro temperie bona aeris, & abundantia fructuum terræ, & tempore pacifico, dominum postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

PRO NAVIGANTIBVS, iter agentibus, ægrotis, captiuis,

ptiuis,& salute eorum,dominum postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Pro liberatione nostra ab omni tribulatione,ira,periculo & angustia,dominum postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Pontifex secrete.*

DOMINE deus noster,qui creasti nos & induxisti in vitam hanc,qui ostēdisti nobis vias salutis,qui dedisti nobis cælestium mysteriorum reuelationem,tu es qui posuisti nos in ministrationē hanc in virtute spiritus tui sancti: prosperare domine sicri nos ministros noui testamenti tui, et ministros sanctorum mysteriorum tuorum: suscipe nos appropinquātes sancto altari tuo secundum multitudinem misericordiæ tuæ, vt simus digni offerre tibi rationabile istud & absq; sanguine sacrificium pro nostris peccatis & populi ignorantia: quod sacrificium accipiens in sanctum & supercæleste ac intelligibile tuum altare, in odorem suauitatis, emitte nobis gratiam sancti spiritus. Respice in nos deus,& vide super seruitutem nostram hanc, & suscipe eam,sicut suscepisti Abel munera, Noe sacrificiū, Abrahæ holocaustum, Moysi & Aaron sacrationes, Samuel hostias pacificas: sicut suscepisti de sanctis tuis apostolis verum istud mysterium, sic & ex manibus nostris peccatorum suscipe munera ista in benignitate tua domine, vt idonei facti ministrare impollute sancto altari tuo, inueniamus mercedem fidelium & prudentium ministrorū, in die terribili retributionis tuæ iustæ.

DIACONVS.

Suscipe,salua & custodi nos deus gratia tua.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Diem omnem perfectam,sanctam,pacificam,& absq; peccato,à domino postulemus.

Populus. Da domine. *Diaconus.*

Angelum pacis, fidelem ductorem, custodem animarum & corporum nostrorum,à domino postulemus.

Populus. Da domine. *Diaconus.*

Indulgentiam & remissionem peccatorum nostrorum,& propitiationem delictorum nostrorum:bona & commoda animabus nostris,& pacem mundi à domino postulemus.

Populus. Da domine.

DIACONVS.

Reliquum tempus vitæ nostræ in pace perficere nos, à domino postulemus.

Populus. Da domine. *Diaconus.*

Christianos fines in vita nostra: fideles, indoloros, inconfusos, inexpugnabiles, & bonam responsionem in terribili & horribili tribunali Christi, Christum dominum postulemus.

Populus. Da domine. *Diaconus.*

Sanctæ & intemeratæ dominatricis nostræ, dei genitricis & semper virginis Mariæ, cum omnibus sanctis, memorantes, nosipsos & adinuicem atque omnem vitam nostram Christo deo commendemus.

Populus. Tibi domine. *Pontifex voce excelsa.*

Per miserationes vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es, vna cum sancto & benigno ac viuifico tuo spiritu, nunc & semper & in secula seculorum.

Populus. Amen. *Pontifex.* Pax omnibus. *Diaconus.*

Diligamus inuicem.

Et dant omnes pacem. *Diacon.* Ostia. Ostia.

Et clauduntur ostia. *Diaconus.*

Intendamus & canamus symbolum.

Et cantant omnes symbolum, incipiente archidiacono.

Post symbolum leuatur tertio, & sic tertio tollitur linteum desuper muneribus. Et dicit diaconus.

Stemus bene, stemus cum timore: intendamus sanctã oblationem in pace offerre.

Populus. Misericordiam, pacem, sacrificium laudis.

Pontifex voce excelsa.

Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei patris, & communicatio sancti spiritus, sit cum omnibus vobis.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Pontifex. Sursum corda.

Populus. Habemus ad dominum.

Pontifex. Gratias agamus domino deo nostro.

Populus. Dignum & iustum est.

PONTIFEX *secrete.*

QVI es dominator domine, deus pater omnipotens, adorande,

rande,dignum verè & iustum ac decens est magnitudini sanctitatis tuæ,te laudare,tibi hymnū dicere,te benedicere,te adorare,tibi gratias agere,te glorificare solum verum deum, & tibi offerre in corde contrito & spiritu humilitatis,rationabile hoc ministerium nostrū: quia tu es qui tribuisti nobis agnitionem tuæ veritatis. Et quis est idoneus loqui potentias tuas?auditas facere omnes laudationes tuas, aut enarrare omnia mirabilia tua in omni tempore?Domine domine vniuersorum, domine cæli & terræ et omnis creaturæ visibilis et inuisibilis,qui sedes super thronum gloriæ,et respicis abyssos:non habens initium,inuisibilis, incomprehensibilis, incircunscriptus,immutabilis, pater domini nostri Iesu Christi,magni dei & saluatoris,spei nostræ, qui est imago tuæ bonitatis,et obsignatio æqualis figuræ,in ipso ostendens te patrem,verbum vitæ,deus verus,quę est ante secula sapientia,vita,sanctificatio,virtus,lumen verum: à quo spiritus sanctus apparuit, veritatis spiritus, adoptionis donū,pignus futurę hæreditatis,initium æternorum bonorum,viuifica virtus, fons sanctificationis: à quo omnis creatura rationabilis et intelligibilis confortata,tibi seruit,et tibi æternam offert glorificationem. Quia omnia seruiunt tibi. te enim laudant angeli, archangeli, throni,dominationes, principatus, potestates, virtutes,& multiocula Cherubim,tibi adstant in circuitu Seraphim, sex alæ vni,& sex alæ alteri, et duabus quidem velant facies eorum,duabus autem pedes, et duabus quidē volant,& clamāt alterū ad alterū incessabilibus vocibus,intacibilibus doxologiis,

ET *alta voce.*

Triumphalem hymnum canentia,clamantia & dicentia.

ET *dicit populus cum clero.*

Sanctus,sanctus,sanctus,dominus deus sabbaoth. Pleni sunt cæli & terra gloria tua,osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine domini,osanna in excelsis.

ACTIO SECRETA, SEV CANON.

PONTIFEX *secrete.*

CVM his beatissimis virtutibus,domine clementissime, & nos peccatores clamamus,& dicimus:Sanctus es vere & sanctissimus,& non est mensura magnificentiæ sanctitatis tuæ,&

ſanctus in omnibus operibus tuis, quia in iuſtitia & in iudicio vero omnia induxiſti in nos: plaſmaſti enim hominem, puluerem accipiens de terra, & imagine tua deus honorificaſti eum. Poſuiſti eum in paradiſo deliciarum, immortalitatẽ vitæ & delectationem æternorum bonorum in conſeruatione mandatorum tuorum pomiſiſti ei: ſed non audientem te verum deum qui creaſti eum, ſed ſuaſione ſerpentis ſeductum, mortificatum etiam propriis delictis, exiliaſti eum in tuo iuſto iudicio deus de paradiſo in mundum hunc: & conuertiſti eum in terram ex qua venit, diſponens ei regenerationis ſalutem, quæ eſt in ipſo Chriſto tuo. Non enim conuertiſti plaſma tuum in finẽ, quod feciſti benigne, neque oblitus fuiſti opus manuum tuarum, ſed viſitaſti multis modis per viſcera miſericordiæ tuæ. Miſiſti enim prophetas, feciſti virtutes per ſanctos tuos qui per ſingulas generationes & generationes glorificarunt te. Locutus fuiſti nobis per os ſeruorum tuorum prophetarum, prænuncians nobis futuram fieri ſalutem: legem dediſti in adiutorium, angelos conſtituiſti cuſtodes. Quando autem venit plenitudo temporis, locutus es nobis in ipſo filio tuo, per quem & ſecula feciſti, qui eſt ſplendor gloriæ tuæ, & figura ſubſtantię, portãs etiam omnia verbo virtutis ſuæ. Non enim rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis tibi deo patri, ſed deus cum ſit ante ſecula, in terra viſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt, & ex virgine ſancta natus, exinaniuit ſe ipſum, formam ſerui accipiens, conformis factus corpori humilitatis noſtræ, vt nos conformes faceret imagini gloriæ ſuæ. Quia enim per hominem peccatum introiuit in mundum, & per peccatum mors properauit, bene placuit vnigenito tuo filio, qui eſt in ſinibus tuis dei patris, factus ex muliere, ſancta dei genitrice & ſemper virgine Maria, factus ſub lege, cõdemnare peccatum in corpore ſuo: vt qui in Adam mortui eramus, viuificaremur in ipſo Chriſto tuo: & inhabitans mundo hoc, dans pręcepta ſalutis, diſcedere nos ab erroribus idolorum, induxit nos in agnitionem veritatis tuæ veri dei & patris: acquirẽs nos ſibi ipſi populum acquiſitionis, regale ſacerdotium, gentem ſanctam, & purgans nos in aqua, & ſanctificans ſpiritu ſancto, dedit ſeipſum cõmutationem morti, in qua tenebamur venditi ſub peccato: & deſcendens per crucẽ ad inferos, replerET

rct

ret vt se ipso omnia,absoluit dolores mortis:& resurgẽs,ac iter faciens omni carni ad ex mortuis resurrectionem, sicut non erat poßibile teneri sub corruptione principem vitæ, factus est primitiæ dormitium, primitiuus ex mortuis, vt sit ipse omnia in omnibus primatum habens. Et ascendens in cęlum,sedet in dextera magnitudinis tuæ in excelsis,qui venturus est reddere vnicuique secundum opera sua. Dimisit autem memorationes salubris suæ paßionis,ista quæ proposuimus secundum sua mandata. Debens enim exire in voluntariam & beatißimam & viuificam suam mortẽ,in nocte qua tradebat seipsum pro mũdi vita,accipiens panem in sanctis suis & immaculatis manibus, & ostendens tibi deo et patri,gratias agens,benedicens,sanctificans,frangens,

ET VOCE ALTIORI.

Dedit sanctis suis discipulis & apostolis,dicens: Accipite & manducate:Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remißionem peccatorum.

Populus respondet. Amen.

ITERVM *secrete*.

Similiter & calicem de genimine vitis accipiens, miscens, gratias agens, benedicens, sanctificans, dedit sanctis suis discipulis & apostolis,dicens.

ET *altiori voce*.

Bibite ex hoc omnes, Hic est sanguis meus noui testamenti,qui pro vobis & pro multis effundetur in remißionem peccatorum.

Populus. Amen.

SECRETE *iterum*.

Hoc facite in meam commemorationem. Quoties enim comeditis panem hũc,& calicem istum bibitis, meam mortem annunciate, meam resurrectionem confitemini. Memorantes ergo domine & nos salutarium eius paßionum, viuificæ crucis,triduanæ sepulturæ,ex mortuis resurrectionis,in cælũ ascensionis,in dextera tua dei & patris seßione, & gloriosæ ac terribilis secundæ eius præsentiæ,

ET *voce excelsiori*.

Tua ex tuis tibi offerimus,per omnia & in omnibus.

POPVLVS.

Tibi hymnum dicimus, te laudamus, tibi gratias agimus domine, & postulamus te deus noster.

PONTIFEX *secrete.*

IDEO domine sanctissime & nos peccatores & indigni serui tui, qui constituti sumus ministrare sancto altari tuo, non propter iustitias nostras: non enim fecimus quid boni in terra, sed propter misericordias & miserationes tuas quas effudisti ditaliter super nos, confidentes appropinquamus sancto altari tuo, & proponentes configuralia sancti corporis & sanguinis Christi tui, te obsecramus, et te postulamus sancte sanctorũ, beneplacita tua benignitate, venire spiritũ sanctũ tuum super nos & super proposita munera ista, & benedicere ea & sanctificare.

MODO *erigit se pontifex & signat.*

ET ostendere panem quidem istum, ipsum honorificum corpus domini, dei & saluatoris nostri Iesu Christi: quod autẽ est in calice isto, ipsum sanguinem domini dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita.

ITERVM *inclinat se & dicit.*

NOS autem omnes de vno pane & calice participantes, coadunari inuicem in vnius spiritus sancti cõmunione, & nullum nostrum ad iudicium aut condemnationem facias accipere sanctum corpus & sanguinem Christi tui: sed vt inueniamus misericordiã & gratiam in cœtu omniũ sanctorũ, qui à seculo tibi placuerunt, auorũ, patrum, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, euangelistarum, martyrum, confessorum, doctorum & omnis spiritus iustorum, finem in fide habentium.

PONTIFEX *voce excelsa.*

Præcipue sanctæ & intemeratæ, benedictæ dominatricis nostræ, dei genitricis & semper virginis Mariæ.

ITERVM *secrete.*

Sancti Ioannis præcursoris & baptistæ, Sancti *N. illius*, cuius memoriã facimus, & omniũ sanctorũ tuorum, quorum postulationibus visita nos deus. Et memento omnium dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, & refrigera eos, vbi visitat lux vultus tui. Adhuc te obsecramus: Memento sanctæ, catholicæ & apostolicæ ecclesiæ, quæ est à finibus vsque ad fines orbis terrarum, & pacifica eam, quam tuam fecisti honorifico sanguine Christi

ne Christi tui, & sanctam domum istam cõfirma vsq; ad consummationem seculi. Memento domine eorum qui munera ista tibi obtulerunt,& per quos & pro quibus ea obtulerunt.

Memento domine frugiferorum & bene operãtium in sanctis ecclesiis,& memorantium pauperum, retribue illis, diuitibus & cœlestibus donis tuis.da illis pro terrenis cœlestia, pro tẽporalibus æterna, pro corruptibilibus incorruptibilia. Memento domine eorum qui sunt in desertis & montibus & speluncis & in cauernis terræ. Memẽto domine eorum qui sunt in virginitate,& viduitate,& reuerentia & monachali habitu,et venerabili ciuilitate degentes. Memento domine piissimi et fidelissimi nostri imperatoris,quem decreuisti regnare super terrã:armis veritatis,armis bonæ volũtatis,corona eum. Obumbra super caput eius, in die belli: conforta brachium eius, exaltà dexteram eius,corrobora imperiũ eius, subditas illi fac omnes barbaras nationes quæ bella volunt. Tribue illi profundam & inablatam pacem. Loquere in cor eius bona pro ecclesia tua & omni populo tuo,vt in tranquillitate eius tranquillam & pacificam vitã peragamus,in omni pietate & venerabilitate. Memento domine omnis principatus & potestatis, & qui sunt in palatio fratrum nostrorum & omnis exercitus. bonos in bonitate conserua,malos bonos fac in benignitate tua. Memento domine circunstantis populi, & pro certa causa remanentium; & miserere eis & nobis secundum multitudinem misericordiæ tuæ.Promptuaria eorum adimple omni bono,coniuges eorum in pace & concordia conserua,paruulos enutri,iuuentutem baiula,senectutem contine,pusillanimes consolare, dispersos congrega,errantes reuoca & coaduna sanctæ tuæ catholicæ & apostolicæ ecclesiæ:energumenos à spiritibus immundis libera, nauigantibus connauiga, iter agentibus coitera: viduis patrocinare,orphanos protege,captiuos libera,infirmos sana, qui in ergastulis & in metallis atque exiliis seu amara seruitute vel in quacunq; tribulatione & angustia siue anxietate sunt,releua. Memento domine & omnium petẽtium magnam misericordiam tuam,& omnium amantium nos & odientium, & postulantium nos indignos orare pro illis. Et omnis populi tui memento domine deus noster, & super omnes effunde diuitem

misericordiã tuam,omnibus tribuens, quæ ad salutem sunt postulationes, & quorum nos memoriam non fecimus, aut per ignorantiam,aut per obliuionẽ, seu propter multitudinem nominum,ipse memento deus,qui scis vniuscuiusque ætatem & appellationem,qui scis vnumquenque de ventre matris suæ. Tu es enim domine auxilium inauxiliatorum, spes desperatorum, laborantium salus,nauigantium portus, languentium medicus: ipse omnibus omnia sis,qui scis vnũquenque et postulationem eius,domum et necessitatem eius. Et erue domine ciuitatẽ hanc & omnem ciuitatem et regionem à fame,pestilentia,terræ motu,demersione,igne,gladio,incursu alienigenatũ et ciuili bello.

MODO *excelsiore voce.*

In primis memento domine archiepiscopi N. quẽ da sanctis tuis ecclesiis ad pacem,integrũ, honorificũ, sanum, longæuum,recte tractantem verbum veritatis tuæ.

ITERVM *secrete.*

MEMENTO domine omnium episcoporũ orthodoxorum,recte tractantium verbum veritatis tuæ. Memento domine secundum multitudinem miserationum tuarum & meæ indignitatis,indulge mihi omne delictũ voluntariũ, etiam non voluntarium. Et non pro peccatis meis prohibeas gratiam sancti tui spiritus à propositis muneribus. Memento domine honorifici presbyteratus, qui est in Christi ministerio, & omnis sacerdotalis ordinis. Et neminem confundas circunstantium sancto altari tuo. Visita nos in bonitate tua domine, appare nobis in diuitibus tuis miserationibus. Bene tẽperatos et vtiles nobis aëres tribue, pluuiam pacificam ad fructificationem terræ largire. Benedic coronam anni benignitatis tuæ. Comprime schismata ecclesiarum,extingue incursiones gentium,hæresum insurrectiones citò destrue virtute sancti tui spiritus. Omnes nos suscipe in regno tuo, filios lucis & filios diei ostendens, tuam pacem & tuam charitatem da nobis domine deus noster. Omnia enim dedisti nobis.

ET *voce excelsiori.*

Da nobis vno ore & vno corde glorificare et laudare honorificentissimum et magnificentissimum nomen tuum, patris & filij et spiritus sancti,nunc et semper et in secula seculorum.

POPVLVS

POPVLVS. Amen.

PONTIFEX.

Et sint misericordiæ magni dei cum omnibus vobis.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Diac. in ambone.

Aperiantur ostia.

ET *aperiuntur ostia.*

LITANIA IIII.

DIACONVS.

Omnium sanctorum memorantes, iterum iterúmque in pace dominum postulemus.

populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

PRO oblatis & sanctificatis honorificentissimis muneribus domini dei nostri, & cõmoditate bonorum animarum nostrarum, dominum postulemus, vt clementissimus deus, qui accepit ea in sancto & supercælesti ac intelligibili suo altari in odorem suauitatis, emittat nobis gratiam & communionem sancti sui spiritus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Pro liberatione nostra ab omni tribulatione, furore & angustia, dominum postulemus.

populus. Kyrie eleison. *pontifex secrete.*

DEVS noster, deus saluans, tu nos doce digne gratias agere tibi pro benefactis quæ fecisti & facis nobiscum: tu es deus noster, qui accepisti munera ista, munda nos ab omni iniquitate carnis & spiritus, & doce nos perficere sanctificationem in timore tuo, vt in testimonio mundæ conscientiæ suscipientes portionem sanctificationis tuæ, coadunemur sancto corpori et sanguini Christi tui, & suscipientes ea, habeamus Christum habitantem in cordibus nostris, & efficiamur templum tui sancti spiritus, & neminem nostrum deus noster reum facias horribilium tuorum videlicet istorum cælestium mysteriorum, neque infirmum anima & corpore ob indignam eorum susceptionem: sed da nobis vsq; ad nouissimum anhelitum, digne suscipere spem sanctificationum tuarum, in viaticum vitę æternę: in excusationem acceptabilẽ in terribili tribunali Christi tui, vt et nos cum omnibus sanctis, qui à seculo tibi placuerunt, fiamus participes

æternorum bonorum,quæ præparasti diligentibus te domine.

DIACONVS.

Suscipe,salua,miserere & custodi nos deus gratia tua.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Diem omnem perfectam,pacificam & absque peccato, à domino postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Angelum pacis,fidelem ductorem,custodem animarũ nostrarum & corporum nostrorum,à domino postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Indulgentiam & remissionem peccatorum nostrorum ac delictorum,bona & commoda animabus nostris,& pacem orbi terrarum,à domino postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Reliquum tempus vitæ nostræ in pace ducere & finire nos, à domino postulemus.

Populus, Kyrie eleison. *Diaconus.*

Christianos fines in vita nostra fideles, indoloros,incõfusos, inexpugnabiles,et bonam excusationem,in terribili & horribili tribunali Christi dei,Christum dominum postulemus.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Coadunationem fidei, & communionem eius spiritus postulantes,nos ipsos & ad inuicem atque omnem vitam,Christo deo commendemus.

Populus. Tibi domine. *Pontifex voce excelsiori.*

Dignare nos domine cum fiducia indamnabiliter audere inuocare te patrem deum cælestem,& dicere,Pater noster.

CLERVS *& populus simul cum illo leuatis manibus.* *Pontifex.*

Quoniam tuum est regnum, virtus & gloria, pater & fili & spiritus sancte,nunc et semper et in secula seculorum.

Populus. Amen.

Pontifex. Pax omnibus.

Diaconus. Capita nostra domino inclinemus.

Populus. Tibi domine.

PONTIFEX *secrete orationem.*

Domine domine pater miserationum & deus omnis consolationis,inclinantes tibi sua capita custodi, muni, conforta: ab omni

omni opere malo discedere fac, in omni autẽ opere bono coadiuua, & idoneos fac indamnabiliter accipere intaminata et viuifica mysteria, in remissionem peccatorum, & spiritus sancti communionem.

ET VOCE EXCELSIORI.

Gratia & miserationibus atque clementia vnigeniti tui filij, cum quo benedictus es, vna cum sancto et benigno et viuifico tuo spiritu, nunc & semper et in secula seculorum.

Populus. Amen.

Diaconus. Intendamus.

PONTIFEX *exaltans panem dicit.*

RESPICE domine Iesu Christe deus noster, ex sancto habitaculo tuo, & veni ad sanctificandum nos, qui sursum patri consides, & hic nobis inuisibiliter coes, dignare manu tua forti dare nobis sanctum et intaminatum corpus tuum et preciosum sanguinem, et per nos peccatores populo tuo.

ET *voce magna.*

Sancta sanctis.

Populus respondet.

Vnus sanctus, vnus dominus, vnus Iesus Christus in gloria dei patris cum spiritu sancto. Amen.

ET *cantant cantores communionem. & sic communicant omnes. Post communionem autem portantur munera in sacrarium, cantantibus omnibus hæc.*

Repleatur os nostrum laude tua domine, vt hymnum dicamus gloriæ tuæ. Quia idoneos nos fecisti sanctorũ tuorum participare mysteriorum: salua nos in sanctificatione tua, tota die meditantes iustitiam tuam. Alleluia.

DIACONVS.

Recti qui accepimus partem diuinorum, intaminatorum, immortalium & cælestium atque horribilium mysteriorum, digne gratias agamus domino.

Populus. Kyrie eleison. PONTIFEX *secrete.*

GRATIAS agimus tibi domine deus noster in assumptione sanctorum & intaminatorum, immortalium & cælestium mysteriorum, quę dedisti nobis in benefacto, & sanctificatione atque sanitate animarum nostrarum & corporũ: ipse domine vniuersorum, da fieri in nobis communionem corporis & sanguinis Christi tui, in fide inconfusa, in charitate non

ficta,in multiplicatione sapientiæ, in sanitate animæ & corporis,in auersione omnis aduersarij, in perfectione mandatorum tuorum,& excusatione acceptabili,in terribili tribunali Christi tui.

Diaconus alta voce.

Suscipe,salua,miserere & custodi nos Deus gratia tua.

Populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Diem omnem perfectam,sanctam,pacificam,& absq; peccato postulantes, nos ipsos & adinuicem atque omnem vitam nostram Christo deo commendemus.

Populus. Tibi domine.

Pontifex voce excelsiori.

Quia tu es sanctificatio nostra, & tibi gloriam offerimus,patri & filio & spiritui sancto,nũc & semper & in secula seculorũ.

Populus. Amen. *Diaconus.*

In pace procedamus in nomine domini.

Pontifex post hæc vadit retro lectorium,& dicit diaconus.

In pace dominum postulemus.

PONTIFEX.

QVI benedicis benedicẽtes te domine,& sanctificas confidentes in te,salua populum tuum & benedic hæreditatem tuam:Plenitudinem ecclesiæ tuæ custodi, sanctifica diligentes decorem domus tuæ,glorifica glorificãtes te diuina virtute tua, & non derelinquas nos sperantes in te, pacem mundo tuo da, ecclesiis tuis,sacerdotibus,imperatori nostro, & omni populo tuo:quia tu es deus noster,& tibi gloriam offerimus,patri & filio & spiritui sancto,nũc & semper & in secula seculorũ.Amen.

Et respondent ministri. Amen.

ET pergunt in sacrarium,tollere vestimenta sua.

LEONIS

LEONIS THVSCI PROLOGVS

AD SANCTAM GRÆCORVM MISSAM

ab eo verbis Latinis diuulgatam, ad Rainaldum de monte Catano.

VM venisses Constantinopolin, nobilis Rainalde de monte Catano, viso imperatore Emanuele potestatum terræ præstantissimo, nil tibi potius occurrit quàm sanctæ ac ineffabilis Eucharistiæ consecrationis ordinem perdiscere: nempe arbitratus es mille flores colorum Tarentino intentiores murice, ac sidereo cælo simillimos, per huiusmodi agnitionem te adoratum ire. Qua de re indomito & feruenti quodam desiderio postulasti à me, vt Græcorum rituum non intellectas voces, quibus sacra & cælestia dona incruētæ hostiæ significantur, in Latinam verterem tibi orationem. Sed ad hoc opus virorum optime, deo datissimi sapientia, de nigris villis cādida facere scientes, penes quos papauera fœcunda fiunt, cum habeant aures quas spiritus effundat, precibus sollicitandi fuerant: & quidem præ omnibus frater & præceptor meus Hugo Eterianus sua grauitate grauior. Nā is Græcorū loquelæ perplexa internodia olorum euincentia melos, verborúmque murmura quæ pene Maronis pectus fatigarent ac Ciceronis, intrepida excursione inspectis narrationum radicibus, mirificè discriminat. Ast ego Albicola cum sim salix, nec ceratis arundinibus palmiferum attingere queam Elim, difficile putauerim, æris adeo sonantis sistrum cōcrepare. Propterea vtique pertimesco, ne lacerti mei ad talia videantur imbelles, & pertracti per damnosum moræ spacium flatu minimè secūdo suum prodant agricolam. Rursus excogitata obiecit ratiocinatio, quòd elegantiam & honestatem fugiat, laudatissimum amici votum sinere absque honoris effectu & decore gratiæ reuerenti. Igitur, saluatore Christo duce, ante nominati fratris præceptorísque mei iudicium & examen habiturus, Bootis Hyperborei pastoris omittens tarditatem, Olympi cacumen, quod vicinia coruscat astrorum, scandere iam incipiam, spectabili viro satisfaciens loci & temporis commoditate: dein verborum proram ex aduerso venientem excipiam firmiter & cum diligentia, vt lateribus intelligentiæ quadratis æqualiter atque distinctis, subtiliter tua ratio quæ latet perpendat libera existimatione.

MYSTERIVM DIVINÆ EVCHARISTIÆ, QVÆ EDITA EST A PATRE BEATO Ioanne Chryſoſtomo, & à Leone Thuſco verbis diuulgata Latinis.

DIACONVS IGITVR ACCIPIENS PANEM, ſi cum ſacerdote Miſſam celebraturus ſit, ſeu etiam ſacerdos ſine diacono, facit in eo cum lanceola crucem, dicens.

IN nomine dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui immolatus eſt pro mundi vita & ſalute.

ET incidens lanceola ſignaculum panis in quatuor partes in figuram crucis, dicit hæc.

Sicut ouis ad occiſionē ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, obmuteſcit, ſic non aperiet os ſuum. In humilitate eius iudicium ſublatum eſt. generationem eius quis enarrabit?

Et ſic tollit particulam illam, videlicet ſignaculum cum ſua medulla, & dicit.

Quoniam tollitur de terra vita eius. Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto, ſicut erat in principio & nunc & ſemper.

Et tunc in inferiori ſignaculi parte, inſignat crucem cum lanceola, & dicit.

Immolatur agnus dei qui tollit mundi peccata.

Et ponit eiuſmodi partem in diſco. deinde facit commixtionem in calicem, mittens vinum & aquam, & dicit.

Vnus militum latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua: & qui vidit teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius.

Et in dicendo quidem, Exiuit ſanguis, *infundit vinum: & in dicendo* Aqua, *effundit aquā. Vbi hæc fecerit, diaconus accipiens thuribulum & incēſum, dicit ſacerdoti.*

Benedic domine incenſum iſtud. *Et dicit ſacerdos.* Incenſum tibi offerimus Chriſte deus, in odorem ſuauitatis ſpiritalis. mitte nobis gratiam ſpiritus ſancti, nunc & ſemper. Amen.

Diacono autem tenente thuribulum, ſacerdos explicat ſuper thuribulum ſancta corporalia, ſacro calici ſuperponenda: quæ dum fumi odore imbuuntur, dicit.

Dominus regnauit, decorem indutus eſt, indutus eſt dominus fortitudinem, & præcinxit ſe. Parata ſedes tua, nunc & ſemper & in ſecula.

Deinde operit calicem, & inſuper dicit.

Operuit cælos virtus eius, & laudis eius plena eſt terra, nunc & ſemper & in ſecula.

Deinde

Deinde dicit diaconus, in propositione preciosorum donorum.

Dominum deprecemur.

Et dicit sacerdos orationem hanc.

DEVS deus noster qui cælestem panem alimẽtum totius mundi, dominum nostrum & deum Iesum Christum misisti saluatorem & redemptorem & benefactorem, benedicentem & sanctificantem nos, ipse benedic propositionem hanc, & suscipe illam in cælesti altari tuo. Memor esto vt bonus & clemens, illorum qui offerunt & illorum propter quos offerunt, & nos innocentes conserua in sacramento diuinorũ mysteriorum tuorum. Quoniam sanctificatum est & glorificatum honorificentissimum & magnificentissimum nomen tuum, patris & filii & spiritus sancti, nũc & semper & in secula seculorũ. Amen.

Et benedicti fumo incensi diffuso super sancta munera, proficiscitur ad sanctam mensam diaconus cum sacerdote, & tribus vicibus simul inclinãs. Et dicit diaconus sacerdoti.

Tempus faciendi domine: domine benedic.

Et dicit sacerdos remissa voce.

Benedictus dominus noster nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

Et rursus dicit diaconus.

Ora pro nobis domine.

Et sacerdos.

Prosperos faciat dominus deus gressus nostros sua gratia, nunc & semper et in secula seculorum.

Et rursus diaconus.

Memento nostri domine.

Et sacerdos.

Memor vestri sit dominus deus in regno suo, nunc & semper et in secula seculorum.

Post hæc diaconus egreditur, & stans coram sancto altari, dicit.

Benedic domine.

Et dicit in voce sacerdos.

INITIVM SANCTÆ MISSÆ.

BENEDICTVM regnum patris & filij & sancti spiritus, nunc & semper & in secula seculorum.

Tunc dicit diaconus.

Pro pace domino supplicemus.

Et clerus & populus Kyrie eleiſon.

Pro pace totius mundi, & bono ſtatu ſanctarum eccleſiarum, & omnium cõcordia, dominum rogemus.

Clerus & populus.

Kyrie eleiſon. Pro ſancta domo iſta, & iis qui cum fidei reuerentia & timore dei ſunt in ipſa, dominum flagitemus.

Kyrie eleiſon. Pro archiepiſcopo noſtro N. & reuerendo presbyterio, Chriſto miniſtrãtibus, toto clero & populo, dominum exoremus. Kyrie eleiſon.

Pro piiſsimis & cælitus cuſtoditis imperatoribus noſtris, toto palatio & exercitu eorũ, dominũ deprecemur.

Clerus & populus.

Kyrie eleiſon. Vt expugnet & ſubiiciat ſub pedibus ſuis omnem inimicum & aduerſarium, domino ſupplicemus.

Clerus & populus Kyrie eleiſon.

Pro ciuitate iſta, omni ciuitate, regione, & fidelibus habitantibus in eis, dominum exoremus. Kyrie eleiſon.

Pro temperantia aëris, abũdantia frugum terrę, & pacificis temporibus, dominum flagitemus. Kyrie eleiſon.

Deinde ſequitur proceimenon, quod Latine videtur ſonare vaticiniũ prophetæ de Chriſto. & dominicis quidem diebus.

Dominus regnauit, decorem indutus eſt: indutus eſt dominus fortitudinem & præcinxit ſe.

In ſecundis feriis.

Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum.

Pſalmus. Cum inuocarem exaudiſti me deus.

Tertiis feriis, pſalmus.

Miſericordia tua domine ſubſequatur me omnibus diebus vitæ meæ.

Pſalmus. Dominus regit me & nihil mihi deerit.

In quarta verò feria, pſalmus.

Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua iudica me. Deus exaudi orationem meam.

Die Iouis, pſalmus.

Auxilium meum à domino qui fecit cælum & terram.

Pſalmus. Leuaui oculos meos ad montem, vnde veniet auxilium mihi.

*In paraſ_*

In parasceue.

Deus susceptor meus es: misericordia tua præueniet me.

Psalmus. Erue me de inimicis meis deus meus.

Sabbato, quod die dominico destinatum est, quæ omnia sub dulce melos efferunt. Expleto hoc, dicit diaconus rursus. Sophia. *Et lector dicit inscriptione apostoli: & diaconus rursus.* Attenti simus. *Expleta epistola, cantatur* Alleluia. *Deinde dicit diaconus ad sacerdotem.*

Domine benedic euangelium.

Ad quem sacerdos.

Deus per intercessionem sancti apostoli & euangelistæ, det verbum tibi euangelizandi virtute multa, rex virtutum dilecte semper, nunc & in secula seculorum. Amen.

Tunc vadit, & cum inclinauerit sancto altari, atque ipsum deosculatus fuerit, accepto euangelio egreditur, & statim in pulpito, & Alleluia *præcãtato, dicit sacerdos.* Sophia. Stantes audiamus sanctum euangelium.

Post quod archidiaconus. Attẽti simus. *Et statim diaconus incipit & dicit.* Secundum Lucam sancti euangelij lectio. *vel,* Secundum Ioannem. *Et sic de cæteris. & omnes respondent.* Gloria tibi domine.

Finito euangelio, regreditur ad altare diaconus, osculantúrque in manibus diaconi sacerdotes sanctum euangelium. quo finito librum seorsum deponit, & stãs ante sanctum altare, pronunciat diaconus.

Sapientia recta. dicamus omnes.

Clerus & populus. Kyrie eleison.

Ex tota anima & ex tota mente. Kyrie eleison.

Domine deus omnipotens deus patrum nostrorum, rogamus te audi nos & miserere nostri. Kyrie eleison.

Pro sancta domo ista & pro iis qui cum fidei reuerentia & timore dei ingrediuntur in eam, dominum exoremus.

Kyrie eleison.

Vt eruamur ab omni tribulatione, ira, & necessitate, dominum deprecemur. Kyrie eleison.

Miserere nostri deus secũdum magnã misericordiam tuam. Te rogamus exaudi nos.

Dum hæc dicuntur, sacerdos hanc orationem dicit.

DOMINE deus noster, continuam hanc supplicationem suscipe à seruis tuis, & secundum multitudinem miserationum tuarum miserere nobis, & miserationes tuas mitte super nos & super omnem populum tuum, qui expectat tuam diuitem misericordiam.

Diaconus pronunciat.

PRO piissimis & diuinitus custoditis imperatoribus nostris exoremus omnes, vt dominus deus det eis victoriam, perseuerantiam, pacem, sanitatem, atque salutem, & in amplitudinem cooperetur eis, & omnia prospera faciat, & omnem inimicum & aduersarium sub pedibus eorum subiiciat.

Chorus & populus. Kyrie eleison.

Et signat presbyter populum tertio, & populus dicit. Kyrie eleison.

Post hac pronunciat sacerdos cum voce.

Quoniam misericors & clemens deus existis, & tibi gloriã reddimus, patri & filio & spiritui sancto, nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

Rursus diaconus:

Orate catechumeni.

Et populus. Kyrie eleison. *Diaconus.*

Qui fideles sumus, pro catechumenis deprecemur, vt dominus eorum misereatur: instruat eos verbum veritatis: reuelet eis euangelium iustitiæ: associet eos sanctæ suæ catholicæ & apostolicæ ecclesiæ. *Chorus & populus.* Kyrie eleison.

Salua, miserere ac custodi nos deus tua gratia.

Clerus & populus. Kyrie eleison. Catechumeni capita vestra inclinetis deo. *cler. & pop.* Kyrie eleison.

Oratio pro catechumenis coram sancta oblatione, sancti Ioannis Chrysostomi. Diac.

DOMINE deus noster qui in altis habitas & humilia respicis, qui salutem humano generi, filium tuum deum nostrum Iesum Christum misisti, respice super seruos tuos catechumenos inclinantes tibi ceruicem suam: & fac eos dignos in opportuno tempore lauacro regenerationis, & remissione peccatorum, & indumento incorruptionis: associa eos sanctæ catholicæ ecclesiæ, & connumera eos electo gregi tuo.

Exclamat sacerdos.

Vt ipsi nobiscum glorificent honorificentissimum nomen tuum, patris & filij & spiritus sancti, nunc & semper & in secula seculorum.

Hac expleta, dicit diaconus qui facit postulationes.

Quicunque catechumeni recedite. *Tribus vicibus.*

Deinde extra cancellos, dicit.

Nullus catechumenorum, sed soli fideles remaneant.

Iterum & iterum pro pace, dominum exoremus.

clerus

clerus & populus. Kyrie eleiſon.

Opitulare,ſalua,miſerere ac conſerua nos deus tua gratia.

clerus & populus. Kyrie eleiſon.

Vbi vero hæc dicta ſunt, diac. explicat corporale, & ſacerd. hãc dicit orationẽ corporalis.

GRATIAS agimus tibi domine deus virtutum,qui dignatus es nos nunc aſsiſtere tuo ſancto altari,ac procidere mi ſerationibus tuis pro noſtris peccatis & populi ignorãtijs.Suſci pe domine deus ſupplicationem noſtram: fac nos dignos offerendo tibi preces et hoſtiam incruentam, pro vniuerſo populo tuo: & præſta nobis copiam quos poſuiſti in adminiſtratione hac in virtute tui ſancti ſpiritus, vt reprehenſibiles & ſine offenſa puro conſcientiæ noſtræ teſtimonio, inuocemus te in omni tempore et loco,quatinus exaudiens nos,propitius ſis nobis in multitudine tuæ bonitatis.

Et tunc pronunciat cum voce ſacerdos.

Quoniam te decet omnis gloria,honor & adoratio, patrem & filium et ſpiritum ſanctum, nunc et ſemper et in ſecula ſeculorum. Amen.

Poſtquam dictum fuerit, Quoniam te decet.

Dicit ſacerdos hanc orationem, quæ dicitur fidelium ſecunda.

RVRSVS & multoties tibi procidimus, & te rogamus qui es bonus et miſericors, vt reſpicias orationem noſtrã, & mundes animas noſtras et corpora ab omni contagio carnis & ſpiritus:et des nobis abſque noxa et ſine condemnatione aſsiſtere ſancto altari tuo:cõcede quoque deus & iis qui nobiſcum orant,vitæ ac fidei proceſſum cũ ſpiritali intellectu: da eis ſemper cum timore ac dilectione cultũ exhibentibus tibi,innocenter & indemniter participare tui ſancti myſterij,et dignos fieri tuo cæleſti regno.

Eleuatio vocis.

Vt ſub potẽtia tua cuſtoditi, ſemper tibi gloriam referamus, patri & filio et ſpiritui ſancto. Amen.

Dum oratio fit pro catechumenis, itur ad propoſitos. panes quoque referuntur ad ſanctum altare, præeunte archidiano cum thuribulo & ſancto peplo, quem ſequuntur diaconi, diſcos cum panibus ſanctis portãtes, primus qui dicit Euangelium, ſecundus qui fecit Orationẽ ſine intermiſsione, tertius qui poſtulat pro Catechumenis, & ex ordine reliqui, portantes calices: hi autem omnes hunc hymnũ cõcinunt.

Qui Cherubim myſtice imaginamur, & viuificæ trinitati triſagium hymnum canimus,omnem ſecularem ſolicitudinem

abiiciamus: vt regem omnium ſuſcepturi angelicis inuiſibiliter ſtipatum agminibus, Alleluia.

Et cum ventum eſt ad ſanctas ianuas cancellorum, ingreditur archidiaconus: & dato incenſo ſancto altari, dat etiã ſacerdotibus per ordinẽ: & depoſitis ſanctis panibus ſuper ſacram menſam in crucis figuram, expanſo deſuper peplo, & aſtantibus in circuitu ſacerdotibus, dicit archipreſbyter.

Orate pro me ſacerdotes ſancti.

Qui reſpondent.

Spiritus ſanctus ſuperueniat in te, & virtus altiſsimi obumbret tibi.

Et rurſus illi dicunt ad eum.

Memento noſtri domine.

Et ipſe reſpondet.

Memor ſit noſtri dominus deus in regno ſuo.

Tunc ſecedunt aſtantes. Kyrie eleiſon.

Pro nauigantibus, iter agentibus, ægrotantibus, laborãtibus, captiuis, eorúmque ſalute, domino ſupplicemus. Kyrie eleiſon.

Vt eruamur ab omni tribulatione, ira, periculo, & anguſtia, dominum rogemus.

Clerus & populus. Kyrie eleiſon.

Dum vero diaconus facit petitiones has, continuatim dicit hanc orationem ſacerdos intra ſe, quæ oratio dicitur primæ Antiphonæ.

DOMINE deus noſter, cuius potentia incomparabilis, & gloria incomprehenſibilis: cuius miſericordia immenſa, & clementia ineffabilis, ipſe domine per tuam pietatem reſpice ſuper nos & ſuper ſanctam domum iſtam, & fac nobiſcum, & cum coorantibus nobis, diuites miſericordias & miſerationes tuas. *Et diaconus.*

Opitulare, ſalua, miſerere, & conſerua nos tua gratia.

Clerus & populus. Kyrie eleiſon.

Sanctiſsimæ, intemeratæ, ſuperbenedictæ, reginæ noſtræ, matris domini & ſemper virginis Mariæ cum omnibus ſanctis memoriam celebrando, noſmetipſos & adinuicem, omnem vitam noſtram Chriſto deo commendemus.

Clerus & populus. Tibi domine. *Sacerdos cum voce pronunciat.*

Quoniam decet te omnis gloria, honor & adoratio, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio

Oratio antiphonæ secundæ.

DOMINE deus noster, saluum fac populum tuum, et benedic hæreditati tuæ: plenitudinē ecclesiæ tuæ conserua: sanctifica illos qui diligunt decorem domus tuæ, & tu da eis gloriam diuina tua potentia, & non derelinquas nos sperantes in te.

Post hæc dicunt lectores.

Bonum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime. Intercessionibus dei genitricis, saluator salua nos. Ad annunciandum mane misericordiā tuam & veritatem tuam per noctem. Intercessionibus dei genitricis salua nos.

Quoniā rectus dominus deus noster, & non est iniquitas in eo. Intercessionibus dei genitricis salua nos. Gloria patri et filio & spiritui sancto, nūc & semper et in secula seculorū. Amen.

Intercessionibus dei genitricis saluator, salua nos.

Et rursus diaconus dicit.

Iterum & iterum pro pace dominum exoremus.

Clerus & populus. Kyrie eleison,

Opitulare, saluum fac, miserere ac conserua nos deus tua gratia. *clerus & populus.* Kyrie eleison.

Sanctissimæ, intemeratæ, super benedictæ reginæ nostræ, matris domini & semper virginis Mariæ, cum omnibus sanctis memoriam celebrando, nosmetipsos & adinuicem omnem vitam nostram Christo deo commendemus.

Clerus & populus. Tibi domine.

Sacerdotis cum voce pronunciatio.

Quoniam tua est potentia, & tuum regnum, & virtus, & gloria, patris & filij et spiritus sancti.

Clerus & populus. Amen.

Tunc incipiunt lectores dicere.

Dominus regnauit decorem indutus est, indutus est dominus virtutem & præcinxit se.

Interpellationibus sanctorum tuorum salua nos domine.

Et rursus.

Etenim firmauit orbem terræ qui non commouebitur.

Interuentibus sanctorum tuorum salua nos domine.

Etenim testimonia tūa domine credibilia facta sunt nimis: domū tuam decet sanctitudo domine in longitudine dierum.

Precibus sanctorum tuorum salua nos domine. Gloria patri & filio & spiritui sancto in secula seculorum. Amen.

Oratio antiphonæ tertiæ quam secum sacerdos, hac scilicet.

DEVS qui has communes & consonas nobis largitus es orationes, & duobus vel tribus congregatis in nomine tuo, dare quæ postulant polliceris, ipse nunc seruorum tuorum petitiones ad id quod conferat, imple, largiendo nobis in præsenti seculo veritatis agnitionem, & in futuro vitam æternam daturus.

Iterum cantatur à lectoribus.

Vnigenitus filius & verbum dei cum sis immortalis, dignatus es propter nostram salutem, carnem sumere de sancta dei genitrice semper virgine Maria, inconuertibiliter factus homo, qui crucem subisti Christus deus, morte conculcans mortem, vnus existens sanctæ trinitatis, conglorificatus patri & spiritui sancto, saluos nos fac.

Post hæc dicit diaconus.

Iterum & iterum pro pace, domino supplicemus.

Clerus & populus. Kyrie eleison.

Opitulare, salua, miserere & conserua nos tua gratia.

Clerus & populus. Kyrie eleison.

Sanctissimæ, intemeratæ, superbenedictæ, reginæ nostræ, matris domini & semper virginis Mariæ, cum omnibus sanctis memoriam celebrando, nosmetipsos & adinuicem, omnem vitam nostram Christo deo commendemus.

Clerus & populus. Tibi domine.

Exclamat sacerdos.

Quoniam benignus & clemens deus existis, & tibi gloriam referimus, patri & filio & spiritui sancto, nunc & semper et in secula seculorum. Amen.

Postmodum verò accipiēs diaconus sanctum euangelium egreditur cum sacerdote: quibus stantibus ante altare, dicunt lectores psalmum.

Venite exultemus domino, iubilemus deo salutari nostro. Saluos nos fac fili dei.

Et si fuerit dominica dies, dicunt.

Qui resurrexisti à mortuis, tibi concinnimus: Alleluia.

Psalmus. Præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei. Saluos fac nos fili dei.

Quoniā deus magnus dominus & rex magnus super omnē terram.

terram. Saluos nos fac fili dei,qui & c. *Deinde.*

Quia in manu eius sunt omnes fines terræ,& altitudines montium,ipsius sunt. Saluos fac nos fili dei.

Quoniam ipsius est mare,& ipse fecit illud, & aridam fundauerunt manus eius. Saluos nos fac fili dei,& c.

Dum hæc cantantur à lectoribus,inclinat se diaconus à dextris stans sacerdotis,& dicit remissa voce. Dominum rogemus.

Et dicit sacerdos secum orationem introitus.

DOMINATOR domine deus noster,qui ordines & exercitus angelorum in cælis constituisti archangelorúmq; in tuæ gloriæ administratione, fac cum ingressu nostro sanctorum angelorũ accessum fieri,qui nobiscum ministrando,tuam benignitatem glorificent:quoniam decet te omnis gloria,& honor & magnificentia,patrem et filium et spiritum sanctum.

Hac oratione completa,dicit diaconus sacerdoti.

Benedic domine introitum. *Et dicit sic.*

Benedictus introitus sanctorum tuorum deus nõster,nũc & semper & in secula seculorum.

Et dicit diaconus post introitum.

Sophia. Stantes sint pedes nostri.

Et lectores.

Venite adoremus & procidamus Christo. Saluos nos fac fili dei,qui de virgine natus es,canentes tibi, Alleluia.

Et ingreditur diaconus antè,cum euangelio,& presbyter retro sequitur. Vbi ingressus fuerit diaconus, sanctum euangelium deponit super altare, quod sacerdos deosculatur:quo stante iuxta ianuas cancellorum,dicunt lectores absolutorium,quod Græcè dicitur Apolyticion: singulis diebus singula: & dominico quidem die,hæc.

LAPIDE signato à iudęis,militibúsque custodiẽtibus immaculatũ corpus tuum,surrexisti tertia die saluator,tribuẽs mũdo vitam. Ideo virtutes cælorum clamabant ad te vitę dator, Gloria resurrectioni tuæ,gloria regno tuo,gloria dispensationi ò sole clemens.

Deinde in honorem dei genitricis.

Gabriele dicente tibi virgo, Aue, cum voce incarnatus est omniũ deus in te sacrosancta arca,vt dixit iustus Dauid, Ostensa es latior cælis,quæ tuum creatorem portasti:gloria ei qui habitauit in te,gloria ei qui exiuit de te,gloria ei qui per tuum partum nos liberauit.

Tertia verò feria.

Cælestis militiæ princeps Michael, rogamus te nunc indigni, vt tuis intercessionibus munias nos vmbra alarum tuarum, immateriatæ naturę, custodi nos: procidimus, & sine intermissione ad te clamamus, à periculis erue nos, vt virtutum princeps cælestium.

In tertia in honorem sancti Ioannis.

IVSTI cum laude memoria: tibi autem satis erit testimonium domini, pręcursor vere es monstratus, et prophetis venerabilior, quoniam & in fluentis baptizare illum qui prædicatus est dignus inuentus es: vnde pro veritate decertans, exultando annunciasti iis qui in inferno erant, deum manifestatum in carne, qui tollit peccata mundi, nobísque suam magnam largitur misericordiam.

Rursus in laudem sanctæ matris domini.

Omnia exuperant sensum, omnia sunt gloriosa in te dei genitrix: mysteria castitate signata, & virginitate custodita mater cognita es sine fallacia, quæ verum pepetisti deum: ipsi supplica, vt animas nostras saluet.

At verò quarta feria.

Saluum fac domine populum tuum & benedic hæreditati tuæ: qui victoriam regibus contra barbaros concedis, & per crucem tuam ciues tuos custodis.

Iterum in laudem dei genitricis.

Qui tuam opitulationem adepti, intemerata, & tuis intercessionibus à malis eruti, & per crucem filij tui omnino protecti, ex debito pie te magnificamus.

Quinta autem feria.

Apostoli legatione fungimini apud misericordem deum, vt peccatorum remissionem animabus nostris tribuat.

In laudem verò sancti Nicolai.

Regulam fidei, mansuetudinis imaginē, continentiæ magistrū monstrauit te tuo gregi rerum veritas. Ideo adeptus es humilitate, sublimia: paupertate, quæ sunt opulenta. pater Nicolae, fungere legatione apud Christum deum, vt animæ nostræ salutem consequamur.

In laudem verò virginis.

Quoniam omnibus facturis præstantior existis, collaudare

te digne non valentes, dei genitrix, gratis flagitamus te, miserere nostri.

Sexta autem feria dicunt de omnibus sanctis.

APOSTOLI, martyres & prophetæ, sacerdotes, confessores & iusti, cum mulieribus sanctis qui bene certamẽ consummastis, & fidem seruastis, fiduciam seruãtes ad saluatorem pro nobis ipsis orate saluari animas nostras.

Et pro dormientibus in Christo.

Memento domine vt bonus, seruorum tuorum, & quæcũq; in vita deliquerunt ignosce. nemo enim sine peccato, nisi tu domine, qui potes migrantibus dare quietem.

Amplius autem & in laudem virginis.

Mater sancta, ineffabilis luminis, angelicis te hymnis honorantes magnificamus.

Sabbato vero.

QVANDO descendisti ad mortem vita immortalis, tunc infernum mortificasti coruscatione diuinitatis: cum verò mortuos ab inferis excitasti, omnes virtutes cælorum acclamabant, vitæ dator, Christe deus, gloria tibi.

Et in laudem virginis Mariæ dicunt.

Mysterium à diebus æternitatis tacitum, & angelis ignotũ, per te dei genitrix, iis qui in terra sunt, manifestum factum est, deus inconfusa vnione incarnatus. Crucem sponte pro nobis subiit, per quam resuscitauit protoplastum, & à morte animas nostras saluauit.

In die quoque Natiuitatis dicunt huiusmodi absolutorium.

Natiuitas tua Christe deus noster, oriri fecit mundo lucem cognitionis. In ipsa enim sideribus obsequentes à stella edocebantur, te adorare solem iustitiæ, & te ex alto orientem cognoscere. domine tibi gloria.

Præterea canunt quidam quod cùm Græce dicatur contacion, Latine abbreuiatum dici potest.

Virgo supersubstantialem hodie parit, & terra speluncam inaccessibili exhibet: angeli cum pastoribus glorificant, & magi stella duce iter agunt. Nam propter nos natus est puer, qui est ante secula deus.

In festo Epiphaniorum hoc vtuntur absolutorio.

In Iordane te baptizato domine, trinitatis apparuit adoratio. nam patris vox tibi attestabatur, dilectum te filium nominan-

do: & spiritus in columbæ specie, rei veritatem confirmabat: qui apparuisti Christe deus, & mundum illuminasti: gloria tibi.

Sequitur contacion.

Illuxisti hodie orbi, & lumē tuū domine super nos signatū est in agnitione, laudantes te. venisti, illuxisti lux inaccessibilis.

Festum vero sanctorum apostolorum Petri & Pauli huiusmodi decorant fine.

Qui primas inter apostolos habetis sedes, orbísque didascali apud omnium dominum legatione fungimini, vt pax mundo donetur, & animabus nostris magna misericordia.

Et aduertendum quòd his eisdem absolutoriis vespertinis horis vtūtur. Sunt quoque & alia plura huiusmodi apud Græcos quibus vtuntur aliis festiuitatibus, quorū translatio necessaria mihi non est. His ita peractis, signum dat diaconus cum horarijs suis stola lectoribus qui mox psallere incipiunt.

Sanctus deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis. *Et dicunt tribus vicibus.* *Deinde.*

Gloria patri & filio & spiritui sancto, & nunc & semper & in secula seculorū. Amen. Sanctus immortalis miserere nobis. Sanctus deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis.

Dum hæc decantantur dicit sacerdos orationem hanc, sedatissima voce.

DEVS sanctus qui in sanctis quiescis, & trisagia voce à seraphim laudaris, & à cherubim glorificaris, & ab omni cælesti virtute adoraris: qui de nō ente ad esse duxisti omnia, & creasti hominem ad imaginem & similitudinem tuam, & multa gratia insignisti: qui das petenti sapientiam & intellectum: qui non despicis peccantem, sed ponis in salute pœnitentiam: qui dignatus es nos humiles & indignos seruos tuos in hac hora stare in conspectu gloriæ sancti altaris tui, & debitum tibi obsequium, & glorificationem offerre: tu domine suscipe ex ore nostro qui in te peccauimus, trisagium hymnum, & visita nos in bonitate tua: remitte nobis omnem noxam inuitam & voluntariam. sanctifica cum corporibus & animas nostras, & da nobis in sanctitate seruire tibi omnibus diebus vitæ meæ: intercessionibus reginæ nostræ matris dei, & omnium sanctorum qui à seculo tibi placuerunt.

Exaltatio vocis.

Quoniam sanctus es deus noster, & tibi gloriam reddimus, patri & filio & spiritui sancto, nunc & semper & in secula seculorum.

His

His dictis dicit diaconus. Attenti simus. *Sacerdos.* Pax vobis.

Clerus & populus. Et cum spiritu tuo. *Diaconus.* Sophia.

Tunc lector cantat psalmum David. Diaconus iterum. Attenti simus.

Pro ianuis cancellorum à dextris & à sinistris vnusquisque dicit oratione mysteriorum in silentio, introeuntes ad sanctam mensam. Oratio quam facit pro se sacerdos dum cherubim hymnus à populo decantatur.

NVLLVS carnalibus concupiscentiis & desideriis irretitus, dignus est accedere aut appropinquare seu ministrare tibi rex gloriȩ. Nã ministrare tibi, magnũ & formidabile, & ipsis cælestibus inaccessibile virtutibus. Verũtamen propter infinitã clementiam tuam, inconuertibiliter & inalterabiliter homo factus es, & põtifex noster extitisti, & mysterii huius ac incruentæ hostiæ sacramentum nobis tradidisti, vt omnium deus. Tu enim dominaris cælestium & terrestrium, qui super cherubicum thronum sedes, seraphim dominus, & rex Israel, qui solus sanctus es, & in sanctis requiescis. Te deprecor qui solus bonus es & facilis ad exorandum, respice super me peccatorem & inutilem seruum tuum, & munda animam meam & cor à mala conscientia, & sancti tui spiritus virtute fac me dignum sacerdotij gratia indutum, assistere sanctæ huic tuæ mensæ, ac consecrare sanctũ corpus tuum & preciosum sanguinem. tibi enim ceruicem meam inclino, téque precor, ne auertas faciem tuam à me, nec reprobes me à pueris tuis: sed concede à me peccatore & indigno famulo tuo offerri tibi hæc sacramenta: tu enim es offerens & oblatus, suscipiens & distributus, Christus deus noster: & tibi gloriam referimus cum anarcho patre & sanctissimo & bono et viuifico spiritu tuo, nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

Quo peracto dicit diaconus, stantibus singulis presbyteris in locis suis.

Impleamus orationem nostram deo.

Clerus & populus. Kyrie eleison.

Pro appositis preciosis donis, dominum deprecemur.

Clerus & populus. Kyrie eleison.

Pro sancta domo hac, & pro iis qui cum pia fide ingrediuntur eam, dominum rogemus.

Clerus & populus. Kyrie eleison.

Vt eruamur nos ab omni tribulatione, ira, periculo & angu-

ſtia, dominum exoremus: Opitulare, ſalua, miſerere & conſerua nos deus tua gratia.

Clerus & populus. Kyrie eleiſon.

Diem totam perfectam, ſanctam, pacificam, & ſine peccato à domino depoſcamus.

Clerus & populus. Præſta domine.

Angelũ pacis, fidelem ductorem, cuſtodem animarum & corporum noſtrorum à domino petamus.

Clerus & populus. Præſta domine.

Veniam & remiſsionem peccatorũ & delictorum noſtrorum à domino petamus.

Clerus & populus. Præſta domine.

Bona & conferentia animabus noſtris, & pacem mundo, à domino petamus.

Clerus & populus. Præſta domine.

Vt reliquum vitæ noſtræ tempus in pace & ſanitate expleatur, à domino depoſcamus.

Clerus & populus. Da domine.

Bonum finem vitæ noſtræ, inlamentabilem & inconfuſum, & bonam reſponſionem ante formidoloſum tribunal, à domino petamus.

Clerus & populus. Da domine.

Sanctiſsimæ, intemeratæ, ſuperbenedictæ reginæ noſtræ, matris domini, cum omnibus ſanctis memoriam celebrando, noſmetipſos & adinuicẽ, omnem vitam noſtram Chriſto deo commendemus.

Clerus & populus. Tibi domine.

Oratio poſt ſacramentorum oblationem depoſitionémque in ſancto altari.

DOMINE deus omnipotens, ſolus ſanctus, qui ſuſcipis hoſtiam laudis ab iis qui te inuocant in toto corde, ſuſcipe preces noſtras, & offer ſancto altari tuo: & fac nos dignos offerre tibi dona & ſacrificium ſpiritale pro noſtris peccatis atque ignorantiis populi: & præſta vt inueniamus gratiam in conſpectu tuo, vt fiat acceptabile ſacrificium noſtrum, & inhabitet ſpiritus gratiæ tuæ bonus ſuper nos, & ſuper hæc appoſita ſacramenta, & ſuper omnem populum.

Exclamatio

Exclamatio vocis.

Pro miseratione vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es, cum sancto, benefico & viuifico spiritu tuo, nunc & semper & in secula seculorum.

Clerus & populus. Amen.

Sacerdos. Pax omnibus.

Clerus & populus. Et cum spiritu tuo.

Diaconus. Diligamus adinuicem.

Et sacerdos deosculatur sanctum altare & reliqui similiter accedentes deosculantur sanctum altare, & sacerdos & diaconi osculantur semetipsos. Et post datum pacis osculum, intrat archidiaconus, extra stantes diaconi, vt introitus cancellorum ianuas claudat, & dicit.

Ianuas, ianuas. In sapientia attenti simus.

Et clerus & populus.

Credo in vnum deum, patrem omnipotentem.

Quo completo, dicit diaconus.

Stemus honeste, stemus cum timore: intentionem praestemus diuinis mysteriis, & in pace offeramus.

Clerus & populus.

Misericordiam pacis, sacrificium laudis.

Quo dicto sacerdos qui solus assistit diuinae mensae, & secus illam diaconi contingentes venerabile peplum, sublevant, sedatissima voce dicentes.

Sãctus deus, sanctus fortis, sanctus ĩmortalis, miserere nobis.

Et omnino tollunt. Post haec sacerdos cum voce pronunciat.

Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei patris, & communicatio sancti spiritus, sit cum omnibus vobis.

Clerus & populus. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos. Sursum corda.

Clerus & populus. Habemus ad dominum.

Sacerdos. Gratias agamus domino deo nostro.

Clerus & populus. Dignum & iustum est.

Sacerdos pronus orat.

VERE dignum & iustum est, te benedicere, tibi gratias agere, te adorare in omni loco dominationis tuae: tu enim es deus ineffabilis, ignotus, inuisibilis, incomprehensibilis: semper es, similiter existẽs tu & vnigenitus filius tuus, et spiritus sanctus. Tu de non ente ad esse produxisti nos, & lapsos erexisti rursum, & non destitisti omnia faciens, vsquequo in caelũ reduxisti nos, & regnum futurum donasti, pro his omnibus gratias agimus

tibi & vnigenito filio tuo et ſpiritui ſancto, pro quibus ſcimus, & pro quibus neſcimus, beneficiis manifeſtis et non manifeſtis quæ nobis facta ſunt. Gratias quoque agimus tibi et pro ſacramento iſto, quod ex manibus noſtris ſuſcipere digneris, quanuis tibi aſsiſtant archangelorum et angelorum milia milium, cherubim quoque & ſeraphim agmina ſex alas habentium et multos oculos, et eleuatorum et pennatorum, *Hic exaltat vocem.* Cantantium, clamantiũ & ſine fine hũc hymnũ pro victoria, dicentiũ.

Clerus & populus.

Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus ſabbaoth.

His ita pronunciatis, dicunt ſubdiaconi.

Quicunque eſtis fideles orate.

Sacerdos rurſus dicit orationem.

CVM his & nos beatorum virtutum agminibus, clemẽs dominator clamamus & dicimus, Sanctus es & ſanctiſsimus, tu & vnigenitus filius tuus cũ ſancto ſpiritu: & magnificentiſsima gloria tua, quando mundum dilexiſti, vt filium tuum vnigenitum dares: vt omnis qui credit in illum, nõ pereat, ſed habeat vitam æternam: qui veniens, completo omni pro nobis myſterio, nocte qua tradebatur, magis autem tradebat ſeipſum pro mundi vita, panem accipiens cum ſanctis ſuis & immaculatis & impollutis manibus, cum gratias egiſſet, benedixit ſanctificans & frangens, ſanctis ſuis diſcipulis & apoſtolis tribuit, dicẽs: *Exaltat vocem.* Accipite & comedite: Hoc eſt corpus meũ, quod pro vobis tradetur in remiſsionem peccatorum.

Clerus & populus. Amen. *Sacerdos.*

Similiter autem & calicem poſtquam cœnauit dicens.

Exaltat vocem.

Bibite ex hoc omnes: Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamẽti, qui pro vobis & pluribus effundetur in remiſsionem peccatorum. *Clerus & populus.* Amen. *Sacerdos pronus.*

Memores igitur ſalutaris huius mandati, & omnium eorum quæ pro nobis facta ſunt, crucis, ſepulchri, reſurrectionis triduanæ, ad cælos aſcenſionis, ſeſsionis ad dexteram, ſecundi & glorioſi rurſus aduentus, *Eleuatio vocis.*

Tua ex tuis tibi offerentes, per omnia in omnibus

Clerus & populus. Te laudamus, te benedicimus, tibi agimus

mus gratias domine, & exoramus te deus noster.

Sacerdos.

Adhuc offerimus tibi rationabile ac incruentum hoc obsequium, & precamur, & supplicamus, & deposcimus, vt mittas spiritum sanctũ tuum super nos et super hæc apposita munera.

Et erigens se & tertio consignans sancta munera, dicit.

Et fac panem istum quidem, preciosum corpus Christi tui: & quod est in calice isto, preciosum sanguinem Christi tui.

Et diaconus assistens, rursus dicit. Amen.

Permutans sancto spiritu tuo.

Diaconus. Amen. *Sacerdos.*

VT fiat communicantibus in emundationem animæ, in remissionem peccatorum, in communicationẽ sancti spiritus, in regni cælorum plenitudinem, in fiduciam ad te, non in iudicium neque in condemnationem. Adhuc offerimus tibi rationabile hoc obsequium pro fideliter dormientibus, pro patribus & proauis nostris, interuenientibus patriarchis, prophetis, apostolis, martyribus, confessoribus & omnibus sanctis.

Exaltat vocem.

Præcipue autem sanctissimæ, intemeratæ, semper benedictæ reginæ nostræ, dei genitricis sempérque virginis Mariæ.

Hæc autem qui stat in choro post sanctum altare, diaconus, qui fecerat continuatam orationem, pronunciat.

Et pro vniuersorum cogitationibus vt domino placeant, exoremus. *Clerus & populus.*

Et pro omnium & vniuersorum.

Diaconus interea suggerit vt pro defunctis fiat oratio. Sacerdos.

Sancti Ioannis baptistæ, prophetæ & præcursoris, sanctorũ & nominatissimorum apostolorum, & sancti *huius* cuius memoriam agimus, & omnium sanctorum supplicationibus, visita nos deus, & memor esto omnium in domino dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, ac requiem præsta eis, vbi lumen vultus tui superintendit: & adhuc precamur te.

MEMENTO domine omnium orthodoxorum, recte tractantium verbum veritatis tuæ, & omnium presbyterorum Christo ministrantium, & omnis sacerdotalis ordinis. Amplius obtulimus tibi hanc rationabilem hostiam, pro orbe, pro

ſancta catholica et apoſtolica dei eccleſia,et iis qui caſta in conuerſatione ac ſobria degunt. Pro fideliſsimis & deo dilectis imperatoribus noſtris,et toto palatio,& omni exercitu eorum: da eis domine pacificum imperium,vt nos in tranquillitate eorum quietam & tranquillam vitam ducamus:in omni dei cultu et ſobrietate. *Exaltat vocem.* In primis memento domine archiepiſcopi noſtri *talis.* quem concede ſanctis tuis eccleſiis in pace ſaluum,honorabilem,ſanum in longitudine dierum, & recte tractantem verbum veritatis tuæ.

Poſt hanc ſacerdotis pronunciationem,diaconus qui ſanctum euangelium dicit,acutiori voce profert,ſi fuerit aliqua magna feſtiuitas.

NICOLAI ſanctiſsimi & vniuerſalis papæ longa ſint tempora:Eleutherij Alexādriæ,Cyrilli Antiochiæ,Leontij Hieroſolymorum,longa ſint tempora. Et pro offerente ſancta munera hæc domino deo, ſacerdote, venerabili presbyterio eius quę in Chriſto eſt miniſtrationis,et omni ſacerdotali ordine. Et pro imperio in victoria et perſeuerātia piiſsimorum et in Chriſto dilectorum imperatorum noſtrorum *N & N.* Alexij magni imperatoris & Porphyrogeniti:et pro pace et bono ſtatu totius mundi,& ſanctarum eccleſiarum. Et pro redemptione fratrum noſtrorum captiuorum:& pro ea quæ Chriſtum diligit militia, & pro circunſtante populo, & pro vniuerſis fidelibus dominū deprecemur.

Et populus ibidem acclamat. *Sacerdos orat.*

Memento domine ciuitatis in qua habitamus, & omnis ciuitatis,regionis,& eorum qui fideliter inhabitant eas. Memento domine nauigantium,laborātium,captiuorum,& ſalutis eorum. Memento domine fructiferorū et bene operātium in ſanctis tuis eccleſiis, & eorum qui pauperum curam agunt, & ſuper nos omnes miſericordiam tuam tranſmitte.

Exaltatio vocis.

Et da nobis vno ore et vno corde glorificare et laudare honorificentiſsimum & magnificentiſsimum nomen tuum,patris & filij et ſpiritus ſancti.

Clerus & populus. Amen. *Sacerdos.*

Et ſit ſuper nos miſericordia dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti.

Clerus & populus. Et cum ſpiritu tuo.

Deinde

Deinde facit crucem super populum. & diaconus.

Omnium ſanctorũ memoriam facientes, iterum & iterum pro pace domino ſupplicemus.

Clerus & populus. Kyrie eleiſon.

Pro oblatis et ſanctificatis precioſis donis, dominum deprecemur. *Clerus & populus.* Kyrie eleiſon.

Vt clemẽs deus qui ſuſcepit ea in ſancto et cęleſti intelligibili altari ſuo, mittat nobis propterea gratiã & donũ ſancti ſpiritus. *Clerus & populus.* Kyrie eleiſon.

Vt eruamur ab omni tribulatione. *Cler. & pop.* Kyrie eleiſon.

Opitulare, ſalua, diem omnem perfectam, ſanctam & pacificam & ſine peccato à domino depoſcamus.

Clerus & populus. Præſta domine.

Angelum pacis, fidelem ductorem, cuſtodem animarum & corporum noſtrorum à domino petamus.

Clerus & populus. Præſta domine.

Veniam & remiſsionem peccatorum noſtrorum à domino petamus. *Clerus & populus.* Concede domine

Bona & conferentia animabus noſtris, & pacem mundo a domino petamus. *Clerus & populus.* Concede domine.

Vt reliquum tempus vitæ noſtræ in pace & ſanitate expleamus, à domino depoſcamus. *Clerus & populus.* Præſta domine.

Bonum finem vitæ noſtræ, inlamentabilem & inconfuſum, & congruam reſponſionem ante formidoloſum tribunal, à domino petamus. *Clerus & populus.* Concede domine.

Vnitatem fidei & communicationem ſancti ſpiritus petentes nobiſmetipſis & adinuicem, omnem vitam noſtram domino commendemus. *Clerus & populus.* Tibi domine.

Interea dicitur hæc oratio à ſacerdote.

TIBI commendamus omnem vitam noſtram & ſpem, dominator clementiæ, & precamur & ſupplicamus vt mereamur communicare cæleſtia & terribilia myſteria tua huius ſanctæ et ſpiritualis menſæ, in pura conſcientia in remiſsionẽ peccatorum, in veniam delictorum, in ſpiritus ſancti communicationem, in regni cælorum hæreditatem, non in iudicium vel in cõdemnationẽ. *Eleuatio vocis.* Et dignos nos fac domine vt cum fiducia indemniter audeamus inuocare te cæleſtem dominum

patrem & dicere.

Clerus & populus. Pater noster qui es in cælis.

Sacerdos.

Quoniam tuum est regnum & virtus et gloria, patris & filij & spiritus sancti.

Clerus & populus. Amen.

Sacerdos. Pax omnibus.

Clerus & populus. Et cum spiritu tuo.

Diaconus. Humiliemus capita nostra domino.

Orat sacerdos.

GRATIAS agimus tibi rex inuisibilis, qui tua immensa potentia omnia condidisti, et multitudine misericordiæ tuæ quę non erant ad esse constituisti: tu ergo dominator, de cęlis respice super eos qui ceruices tibi suas inclinauerũt: non enim inclinauerũt carni & sanguini, sed tibi terribili domino. Tu igitur domine nobis omnibus imminentia in bonũ explana, prout cuique vtile est: nauigantibus connauiga, iter agentibus comitare, ęgros sana, qui es medicus animarũ & corporũ. *Exaltat vocem.*

Gratia & miserationibus, & clementia vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es cum sancto bono et viuifico spiritu, nunc & semper & in secula seculorum.

Clerus & populus. Amen.

Sacerdos rursus orat.

Respice domine Iesu Christe deus noster de sancto habitaculo tuo, & de sede gloriæ regni tui, & veni ad sanctificandum nos, qui sursum cum patre sedes, et deorsum nobis inuisibiliter assistis, dignare tua potenti manu tribuere nobis immaculatum corpus tuum, & preciosum sanguinẽ, & per nos omni populo.

Hac oratione dicta, dicit diaconus. Attenti simus. *Et sacerdos se inclinãs suscipit portionem quæ est in sancta patena & modicũ sustollẽs dicit.* Sãcta sanctis.

Clerus & populus.

Vnus sanctus, vnus dominus, in gloria dei patris. Amen.

Deinde accedũt diaconi, qui sanctum Euãgelium dixit, & qui cõtinuatam orationem, & apprehensis labijs calicis cum duobus digitis, dicunt ad sacerdotem.

Expleto domine.

At ille partitur portionem sanctam in quatuor partes, ponens eas in modum crucis super patenam, & vnam quidem partium mittit in calicem, dicens.

Plen

Plenitudo ſpiritus ſancti. Amen.

Similiter fit & penes alium calicem ſi ſit. Quo peracto accipiunt diaconi ſacros calices præſtolantes cum feruente aqua venientem ſubdiaconum, qui & dicit.

Benedicito domine hoc feruidum.

At ille reſpondet.

Benedictus deus noſter, nunc et ſemper et in ſecula.

Tūc infundit aquam calidam, quantum ſufficit. Deinde ſumit corpus dominicum, ſi ſolus fuerit: quando verò plures fuerint, primus inter eos accepta communione, porrigit reliquis deoſculantibus manus eius & genam, & ipſe ſimiliter ab aliquo eorum ſuſcipit euchariſtiam. & hoc modo pariter inclinantes ſancto altari, ſuſceptam domini carnem manducant: ſimiliter & calicem mutuò inter ſe porrigunt, vt ſanguinē domini bibant. vbi verò ſacerdotes vt dictum eſt perfecerint, iubet archidiaconus vt diaconi accedant: & accedentes ſuſcipiunt, vt fecerunt ſacerdotes: deinde vnuſquiſque ſacerdotis maxillam deoſculatur. poſt communionem, dicit orationem hanc.

GRATIAS tibi agimus clementiſsime dominator, redemptor animarum noſtrarum, quoniam & præſenti hac die cæleſtibus & immortalibus myſteriis nos dignos feciſti: tu dirige viam noſtram, ſerua nos in timore tuo: tuere vitam noſtram, greſſus noſtros firma, orationibus & interceſsionibus ſanctæ & glorioſæ dei genitricis & ſemper virginis Mariæ. *Eleuatio vocis.* Exaltare ſuper cælos deus, & ſuper omnem terram gloria tua, nunc & ſemper et in ſecula ſeculorum. Amen.

Sed qui poſtremo communicat diaconus reportat ſuper altare calicem, & operit & dicit populo.

Cum dei timore accedite.

Populus reſpondet.

Benedictus qui venit in nomine domini: deus dominus & illuxit nobis.

Tunc ſacerdos populum benedicit, & incenſum cuius fumus per diaconum ſancto calici porrigitur, & ſic feruntur ad locum myſteria vbi populus debet communicare. Et ſacerdos dicit.

Nunc & ſemper & in ſecula ſecula ſeculorum. Amen.

Et populus.

Repleatur os meum laude, vt cantemus tibi gloriam tuam: quoniam feciſti nos dignos ſanctorum tuorum myſteriorum, in tua ſanctitudine ſerua nos deus, tota die meditantes iuſtitiam tuam. Alleluia.

Et egreſſus de choro, diaconus dicit.

Stantes qui communicauimus dominica, immaculata, immortalia, cæleſtia myſteria, agamus gratias domino.

Clerus & populus. Kyrie eleiſon.

Opitulare,salua,miserere ac custodi nos. Diem omnem per fectam,sanctam,pacificam & absque noxa à domino deposcamus. *Clerus & populus.* Concede domine. *Sacerdos.*

Quoniam tu es sanctificatio nostra, & tibi gloriā referimus, patri & filio & spiritui sancto,nunc & semper.

Diaconus. In pace discedamus.

Clerus & populus. In nomine domini.

Et diac. Dominum exoremus. *Clerus & pop.* Kyrie eleison.

Tunc dicit sacerdos orationē hanc ante cancellos.

DEVS qui benedicis benedicentes te, & sanctificas in te sperantes,saluum fac populum tuum,& benedic hæreditati tuę: plenitudinem ecclesiæ tuæ custodi, sanctifica diligētes decorem domus tuæ:tu eos glorifica diuina potentia tua,& ne derelinquas nos in te sperantes:pacem mūdo tribue,ecclesiis tuis, sacerdotibus,imperatoribus nostris, militiæ ac omni populo. Quoniam omne datum optimū & omne donum perfectum desursum est descendens ex patre luminum,& tibi gloriam,& gratiarum actionem,honorem & adorationem referimus,patri & filio & spiritui sancto, nunc & semper & in secula seculorū. Amen. *Populus autem dicit ter.*

Sit nomen domini benedictū,ex hoc nunc & vsque in seculū. Gloria patri & filio & spiritui sancto,nunc & semper & in secula seculorū. Amen. *Et ter dictum* Kyrie eleison. *Et,* Domine benedic. Benedictio domini super nos semper nunc & in secula seculorum. Amen. *Et populus.*

Benedicam dominum in omni tempore.

Quo peracto dicit sacerdos rursum.

Benedictio domini super nos. *Et hoc.* Domine Iesu Christe deus noster miserere nobis.

Et in his missa terminatur,vbi regressus fuit sacerdos in secretarium dicit hanc orationem.

Plenitudo legis & prophetarum tu existis, Christe deus noster,qui adimplesti omnem patris dispensationem,teple nos sancto spiritu tuo,nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

Finis sacræ Missæ S. Ioannis Chrysostomi. Præterea dignum scitu est, quòd quadragesimali tempore Græci Missarum solēnia, exceptis sabbato & dominica, minimè celebrāt: sed præsanctificatis, sicut nos in sancta die Parasceues, vtuntur.

DE MYSTERIO SYNAXEOS, SIVE COMMVNIONIS, EX DIONYSIO AREOPAGITA.

IN FINE omnium, hierarcha ad sacratissimam Eucharistiam vocat eum qui est sacris initiatus, ac perficientium mysteriorum eum communione donat. Verùm bene habet quòd in mẽtionem eius incidimus, qua mihi prætermissa nefas esset de hierarchicis aliquid aliud ante istam celebrare. Etenim est vt inclyto præceptori nostro videtur, sacramentorum sacramentum summum. atque oportet eo ante alia hierographicè exposito, ex afflata diuino numine per oracula, & hierarchica scientia, ad sacram eius attolli dei ductu moderato spiritu contemplationem. Ac primũ quidem hoc sanctè dispiciamus, cuiusnam rei gratia quod cõmune alijs quoque sacramentis hierarchicis est, præcipuè huic præ reliquis attributum est, vt vnicum nuncupetur & cõmunio, & synaxis, cùm sacrosanctum vnumquodq; institutum, & secretas in partes vitas nostras, in vniformem numinis conformationem colligat, & diuiduorum deiformi cõnexione, in vno communicationem & vnionem largiatur. Dicimus verò, aliorum hierarchicorũ perceptionibus symbolorũ perfectionẽ ab huius diuinitus gubernatis & perficientibus donis inesse. Non enim ferè licet vllũ peragatur sacramentũ hierarchicũ, nisi diuinissima eucharistia ad summã singulorũ eorum quæ peragũtur, coniunctionem sacris initiati in vnum sanctificauerit, & diuinitus accepto perficientiũ mysteriorum munere eam qua cum deo is copuletur peregerit societatem. Si ergo singula hierarchica sacramẽta cùm imperfecta manẽt, eam qua deo cõiungamur societatẽ & synaxin nõ perficiat, & quominus sit sacramẽtum imperfectio efficiat: finisq; cuique sit ac summa, si qui initiatur, mysterijs diuinis participet: meritò hierarchica prudẽtia ei à rerũ veritate propriũ nomen inuenit. Ita sanè & sacrosanctũ per quod deo generamur sacramentũ, quòd primi luminis participes faciat, initiũmq; sit omnium diuinarum illustrationum, ex eo quod agitur, vera illustrationis appellatione celebramus. Quãuis enim etiam omnibus sit hierarchicis cõmune, lumen sacrum initiatis impertiri, tamen hoc primum videndi munus mihi conerssit, huiusque omnium primo atque præcipuo lumine ad aliorum sacrorum inspectionem quasi manu ducor. His autem dictis, cõsideremus ac hierarchicè perspiciamus vnamquanque sanctissimi sacramenti accuratam operationem & contemplationem.

MYSTERIVM SYNAXEOS SIVE COMMVNIONIS

Hierarcha quidem prece sacra in altari diuino peracta, ab eóque incensum adolendi sumpto initio, vniuersum adis loci sacri ambitum. Reuersus autem ad diuinum altare, inchoat sacram psalmorum melodiam, vnà canẽte cum eo sacrum psalmorum eloquium vniuerso ecclesiastico ordine. Deinceps per ministros sacræ scripturæ librorum consequẽter fit recitatio: & postea, foras exiguntur sacro ambitu catechumeni, & præter hos energumeni, atque pœnitentes: manent autem qui diuinorum inspectione & communione sunt digni. E ministris verò partim stant pro sacri foribus clausis, partim aliud quidpiam sui proprium ministerij exercent: alij ordinis ministrorum selecti præcipuique, cum sacerdotibus, in altari diuino proponunt sacrum panem & benedictionis calicem, iam antè toto Ecclesiæ cœtu catholicam hymnologiam professo. Ad hæc, diuinus hierarcha orationem sacrã absoluit, & sanctam pacẽ omnibus denũciat: & osculatis se inuicem omnibus, mystica sacrarũ tabularũ recitatio absoluitur. Cúmque manus abluerunt aqua hierarcha & sacerdotes, hierarcha quidẽ in medio diuini altaris insistit, circunstant verò soli cum sacerdotibus è ministris selecti & præcipui. Atque hiararcha sacris dei operibus cõmemoratis, diuinissima operatur, & in cõspectũ adducit quæ per sacra proposita symbola celebrãtur: ostensisque dei operum donis gratuitis, ad eorum communionem sacram, & ipse accedit, & alios inuitat. Percepta autem imperitáque diuinæ potestatis communione, in gratiarum sacram actionem desinit, multis quidem ad sola diuina symbola intentis: ipso verò semper diuinitus afflato spiritu ad sancta rituum principia per beatas & intelligentiæ proprias contemplationes, hierarchicè in puritate deiformis habitus, se erigente.

THEORIA.

AGEDVM Ergo bone puer veni post imagines per ordinem & sanctè ad deiformem archetyporum veritatem. Illud ijs qui etiamnum initiantur, ad concinnam ipsorum animi institutionem dixerim, neque symbolorum variam & sacram compositionem, inutilẽ ipsis esse, etiam si ad externa vsque duntaxat appareat. Nam sacerrima oraculorum cantica & lectiones, doctrinam ipsis viuẽdi ex virtute suggerunt, & ante hoc integram exitiosi vitij expiationem: diuinißima verò vnius eiusdémque panis & calicis communis atque pacifica perceptio morũ similitudinẽ diuinitus donatam, ipsis vt qui moribus similes sint, praescribit, & diuinißimae illius coenae & quae symbolorum in sacramentis princeps est, sacram memoriam renouat: vt & ipse symbolorum auctor exortem iure optimo facit eum qui minus sanctè secum ac consimilibus moribus sacram coenam perceperit, docens religiosè simul & diuinè, verum ex habitu ad diuina accessum, communionem cum suo cuique simili, accedẽtibus largiri. His igitur vt dixi, quae pro adytorum vestibulis pulchrè descripta, minus adhuc perfectis ad theoriam satis sunt, relictis, ingrediamur ab effectis causarum ad causas: itáque sacram hanc nostram synaxin & decoram eorum quae per intelligentiam de Iesu nobis praelucente percipiuntur, intuebimur theoriam, beata pulchritudine archetyporũ clarè micantem. Sed ô diuinißimum & sacrosanctum sacramentum, quae te circundant symbolicè operimentis aenigmatum reuelatis, perspicuè nobis fac appareas, & intelligentiae nostrae oculos, singulari ac inobscurabili lumine comple. Igitur oportet intra ea quae omni ex parte sacra sunt, nos consistamus, vt arbitror & intelligentia primi è signis nudata, in deiformẽ ipsius pulchritudinem defixis oculis intueamur: atque hierarcham ipsum diuinitus afflatũ cernamus ab altari diuino vsque ad extrema sacri decorè progredientem, & denuo eòdem deintegro remeantẽ. Nam supra omnia diuina potestatis beatitudo, etsi bonitate diuina procedit ad se sanctè participaturis impertiendã, non tamen extra substantiae immobilem statum ac firmitatẽ excedit: sed omnibus deiformibus pro eorum modulo illucet, verè circum se ipsa permanens, & nullatenus à sua ipsius identitate se dimouens. Itidem diuinum synaxeos sacramentũ, etsi singulare ac simplex habens cõnexúmque principium, in varietatẽ sacram symbolorum, hominum gratia multiplicetur, & ad omnem vsque hierarchicam adumbrationẽ pergat: attamen vniformiter ex his rursum ad propriã monadem colligitur, & in vnum connectit eos qui ad ipsum sanctè attolluntur. Eodem igitur deiformi modo diuinus hierarcha, etsi singularem suam hierarchiae scientiam bonitatis specie ad subditos demittat sacrorum aenigmatum multitudinibus vtens, rursus tamen quasi solutus, & ab inferioribus retineri nequiens, ad suum ipsius principium sine vlla diminutione restituitur, peractóque intelligẽti suo ad vnum ingressu, purè cernit eorum quae perficiuntur vniformes rationes, finem humanitatis pleni progressus ad ea quae secunda sunt, diuiniorem ad prima reuersionem faciens.

Iam verò psalmorum sacra recitatio, quae omnibus ferme hierarchicis mysterijs coalescit, ab eo quod omni ex parte sacratißimae potestatis est, abiungi non debuit. omnis enim sacrosanctae scripturae pagina, aut rerũ procreatam substãtiam à deo & ornatum: aut legalem hierarchiam & politiam: aut populi dei haereditatum sortito diuisiones & possesiones: aut iudicum sacrorum, vel regum sapiẽtum, vel sacerdotum diuinitus afflatorum prudentiam: aut veterum virorum in varijs & multis molestijs, inconcussam patientia philosophiam: aut de rebus agendis sapientes admonitiones: aut diuinorũ amorum cantica, & deo plenas imagines: aut futurorum propheticas praedictiones: aut virilia Iesu diuináque facta: aut eius discipulorum à deo traditas deíque imitatione institutas politias, & sacras doctrinas: aut abstrusam & mysticam visionem inter discipulos illius dilecti ac perdiuini: aut supermundanam Iesu theologiam, ad diuinitatem capescendam idoneis exposuit, ac sacrosanctis sacramẽtorum deiformibúsque subuectionibus quasi radicibus firmauit. Diuinarum autem odarũ sacra descriptio, quae scopum habet, dei sermones operáque celebrare omnia, & diuinorum virorum sacra dicta sacráque facta laudare, catholicam diuinarum rerum continet odam atque narrationem, ad omnis hierarchici sacramenti susceptionem & traditionem, habitum proprium ingenerans ijs qui instincti diuino sanctè recitant eam. Cum ergo ea quae complectitur sacrorum omne genus hymnorum modulatio, animarum nostrarum habitus concinnè ad ea quae paulo pòst sacra peragentur praeparauerit, & diuinarum odarum consona voce concordiam cum diuinis ac secum mutuámque, quasi vno atque conuenienti sacrorum chorea

rea consensu, præscripserit, ea quæ concisius & obscurius in spiritali psalmorum modulatio-
ne dicuntur, per plures & clariores imagines ac repetitiones dilatantur sanctißimis sacro-
sanctæ scripturæ librorũ lectionibus. In hos qui inspicit, vt sanctos decet intuebitur vni-
formem vnámq; consensionem, veluti ab vno diuinæ maiestatis spiritu profectam. Vnde me-
rito ornatè post vetustiorem traditionem, nouum Testamentum prædicatur, ordine diuinitus
instituto ac hierarchico illud opinor iudicante, illam quidem dixisse futuras Iesu diuinas ope-
rationes, hoc verò perfecisse: necnõ illam sub imaginibus veritatem scripsiße, hoc præsentem
submonstraße. Illius enim prædictionum veritatem quæ in hoc operum consummatio expo-
nitur, confirmauit: estque theologiæ summa, diuina operatio. Harum rerum ij quidem qui o-
mnino sacrorũ ignari sunt sacramentorum, ne imagines quidem vident, impudenter saluta-
rem cùm repudient diuinæ generationis initiationem, & oraculis exitiose opponant illud,
Vias tuas nosse nolo. Porro catechumenos, energumenósque, ac pœnitentes, sancta hierar-
chiæ institutum, permittit quidem exaudire psalmorum sacram recitationem, & à deo inspi-
ratam sacrosanctarum omni ex parte scripturarum lectionem: ad consequentes tamen sacro-
rum operationes ac theorias haud conuocat eos, sed perfectos perfectè initiatorum oculos. Est
enim deiformis hierarchia, iustitiæ sacræ plena, & pro sua cuiq; dignitate salutariter tribuit,
cõgruentē vniuscuiusque diuinorũ participationem modo cõsentaneo & proportione pro tē-
pore sanctè largiens. Vltimus itaque catechumenis attributus est ordo: sunt enim expertes ac
ignari totius hierarchicæ initiationis, neque ex diuino quasi partu diuinitus inspiratum ade-
pti sunt statũ: sed adhuc à paternis oraculis quasi ab obstetricibus conformantur, & viuificis
figurationibus effingũtur, ad vitam ex diuina generatione vitalē & luminis principē beatã-
q; degendam. Quemadmodũ ergo si imperfecti & informes ante obstetricationem propriam
exciderint carnales infantes, abortiui eiectitijq;, ingenitam ac vitæ lucisque expertē in terrã
occasum habituri sunt, nec quispiam sanæ mentis dicat, ad id quod apparet respiciens, in lucē
eos productos fuisse, tenebris vteri liberatos: (dixerit enim perita corporũ magistra medici-
na, Lumen efficax erit in lucis capacia:) ita quoque sacrorum omni ex parte sapiens sciẽtia,
in primis quidem ipsos formatiuorum ac viuificorum oraculorum institutione quasi alimẽto
in morem obstetricis erudit: vbi verò perfectè instruxit ad diuinam generationem eorum sta-
tũ, donat salutariter eis per ordinem ad luciformia perfectéque operantia cõmunionem. nũc
verò vt ab imperfectis ablegat perfecta, & dignitati sacrorum prouidens, & catechumeno-
rum in deiformi hierarchicorum ordine eruditioni atque vitæ. Energumenorum autem mul
titudo, prophana & ipsa quidē est, secunda verò est supra catechumenorum extremitatem.
Neq; enim par est vt opinor, ei quod prorsus sacrorũ rude est & diuinorũ ad summũ expers,
id quod communionem sacerrimorum habuit sacramentorum, præterea etiam contrarijs aut
illectamentis aut perturbationibus obnoxium detinetur. Verumenimuerò his quoque omni
ex parte sacrorum aspectus communióque præcluditur & sanè merito. Nam si verum est, quod
in totum vir diuinus, qui diuinorum dignus est perceptor, qui ad summum pro suo modulo
deiformis numinis per omnimodos perfectiuosque in deo progressus subuectus est, neque ea
quæ carnis sunt præter maximè naturæ necessaria operabitur, idque si eueniat, defunctoriè:
imò templum simúlque assecla per quantum potest summum in deo progressum, diuinæ maie
status spiritus erit, simili simile constabiliens: non vtique talis vnquam ab aduersis exercea-
tur phantasijs aut terroribus: ridebit verò ea, & accedentia conculcabit, atque expellet, aget
que potius quàm patietur: & præterquàm quòd suo ipsius habitu impatibilis & inexora-
bilis erit, cæteris quoque medicus cernetur talium diuexationum. Opinor autem ego insuper,
vel potius scio planè, quòd hierarchicorum sincerißima discretio præ his nouit energumenos
sceleßißima dæmonis infestatione agitatos, quotquot à deiformis defecerunt vita, concordés-
que sententijs & moribus, exitiosis fiunt dæmonibus, ea quidem quæ verè sunt & immorta
liter comparanda, & perpetuò iucunda, ob extremam sibique pernici osam dementiam auer
santes: materialem autem & multis paßionibus obnoxiam immutationem, & perditas exi-
tialésque voluptates, & instabilem in rebus alienis, non quæ sit, sed quæ videatur, eupathiã
concupiscentes & exercentes. Primi itaque hi & propriè magis quàm illi, per ministri se-
gregatricem vocem eliminentur: non enim fas eis est in alterius sacri partem venire, quàm o-
raculorum reuocatricis ad meliora doctrinæ. Nam si diuinorum supermundana sacra ope-
ratio, etiam pœnitentibus & qui antea astiterant celatur, neminem nisi prorsus sanctißimũ
admittens, acclamat autem & hoc perquàm sanctè, Iis qui in quopiam ad deiformis numi-
nis summum imperfectè imbecilles sunt & infirmi, neque mei videndi copiam neque particĩ

pandi facio (abigit enim hæc omnino sincerissima vox etiam eos qui non possunt cõprecare diuinissimorum dignè participibus) multo certè magis eorum multitudo qui à passionibus diuexantur, prophana erit, & ab omni sacrorum aliena conspectu atque communione. Quã do diuino exacti sunt templo, atque supereminenti eis sacra operatione, sacris non initiati & imperfecti: & præter eos, qui à sacra defecerunt vita. & consequenter his, ij qui ab aduersariorum phantasiis ac terroribus facile propter ignauiam afficiuntur, vt qui non peruenerint contento minimèque remisso erga res diuinas propenso consensu, ad deiformis habitus immobilitatem atque efficaciam: itémque præter hos, qui à contraria ij quidem desciuerunt vita, nondum tamen & à phantasiis eius, habitu amoréque diuino & sincero expiati sunt: & post hos, ij qui non in totum vniformes, & vt legis verbis vtar, immaculati sunt & incontaminati penitus: omnino autem sacri sacrorum omni ex parte operatores cupidique spectatores, sacratissimum sacramentum vt sanctos decet intuentes, celebrant hymnologia catholica beneficum munificúmque auctorem, à quo salutaria nobis commonstrata sunt sacramenta, quæ sacram initiatis numinis similitudinem perficiant. Hymnum autem hunc alij hymnologiam vocant, alij fidei symbolum: alij vt arbitror diuinius, hierarchicam eucharistiam, vt quæ complectatur ea quæ ad nos diuinitus allata sunt sacra dona. mihi enim videtur eorum omnium celebrium dei operum ratio nobis obtigisse, quòd nostram substantiam vitámque bonitatis gratia procrearit, & archetypis pulchritudinibus quod deiforme est in nobis conformarit, & diuinioris habitus subuectionisque participes reddiderit. necnõ prouiderit nobis ingeneratam negligentia diuinorum donorum destitutionem, instauratitijs nos bonis ad antiquum statum reuocans, & perfecta nostrorum assumptione absolutissimam suorum traditionem benignè impertiẽs, hacque ratione communionem nobis dei atque diuinorum largiẽs. Ad hunc verò modum diuinæ maiestatis benignitate erga genus humanum sacris laudibus celebrata, occultatus quidem panis diuinus proponitur, atque benedictionis calix: diuinissima autẽ salutatio sanctè peragitur, & hagiographarum tabularũ mystica & supramundana recitatio. Non enim licet in vnũ coire, & in vnionis pacificæ cum vno partem venire inter sese diuisos. Si enim ab vnius cõtemplatione ac cognitione illustrati, cum vniformi diuináque vniremur coalitione, neutiquam in diuiduas decidere cupiditates sustineremus, à quibus materiales efficiuntur & passionibus obnoxiæ erga naturæ consentaneas inimicitiæ. Hanc itaque vt arbitror vniformem & indiuiduam vitam, pacis sacra operatio præscribit, simili simile affirmans, & à diuiduis diuina singulariáque ablegans spectacula. Sacrarum porro tabularum post pacem recitatio, commendat eos qui piè vixerunt, & ad vitæ ex virtute constanter actæ perfectionẽ peruenerunt, nos quidem ad beatum per similitudinẽ nostri ipsorum habitũ ac deiformẽ finem excitans ac deducẽs: illos autem vt viuentes prædicans & vt ait theologia, non mortificatos, sed ad diuinissimam vitã ex morte translatos. Cõsidera verò quòd & memorijs sacris adscripti sint, diuina hac cõmemoratione non humanitus in phã tasia partis animæ memoratiuæ se monstrante, sed vt dixerit quispiam, diuinitus pro honorifica & immutabili in deo eorum qui se deiformes penitus exhibuerunt, cognitione. Nouit enim, inquiunt oracula, qui sui sunt, & preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius, morte sanctorum pro perfectione in sanctitate nuncupata. Et hoc quoque sacra cogitatione cõsidera, quòd imposito altari diuino venerandis symbolis, per quæ Christus significatur & percipitur, adest inseparabiliter sanctorum descriptio, quæ cõnexum eorum indiuiduum demonstrat supramũdanæ sacraque vnitatis cum ipso. His autem quo ritu dictum est sanctè peractis, adstans coram sanctissimis symbolis, aqua manus hierarcha lauat cum venerãdo sacerdotum ordine: quòd scilicet, vt oracula dicunt, qui lotus est non indiget alicuius alterius, nisi summorũ siue extremorum suorũ ablutionis, qua summã expiationem in omni sanctitate deiformis status adipiscetur: & ad secũda progressus bonitatis specie, liber & solutus, vt qui semel vniformis, & ad vnum denuo vnicè reuertens, sinceram facturus sit & puram reuersionem, nempe deiformis status seruans plenitudinem & integritatem. Sacrum id lauacrum vt diximus, in hierarchia legali, & nunc hierarchæ sacerdotúmque manuum ablutio innuit. Nam ad sacratissimam omni ex parte accedentes sacrorum operationem, expiati sint oportet vel extremis animi phantasiis, & similitudine quoad fieri possit et proximè accedant. ita enim euidentioribus dei manifestationibus vndique illustrabuntur, supramundanis fulgoribus ad simliformium speculorum splendorem, plenius ac dilucidius sinentibus suum iubar effulgere. Hierarchæ autem & sacerdotum ad summa seu extrema vsque ablutio, coram sanctissimis symbolis peragitur, veluti sub Christi conspectu omnes nostras intuentis occultissi-

mas

mas cogitationes, & summa expiatione in eius omnium consideratricibus inquisitionibus, ac iustissimis & incorruptis iudicijs definita. Ad hunc modum cum diuinis hierarcha vnitur, & sacris dei operationibus celebratis, diuinissima sacra peragit, & quæ celebrauit, sub aspectum adducit. Quænam dei erga nos munera existere dicimus, deinceps exponendū pro viribus: neque enim omnes celebrare idoneus ego, nedū planè noscere, & cæteros docere. Quæ tamen à diuinitus inspiratis hierarchis congruēter oraculis celebrantur, & sacrè peraguntur, ea quantum poterimus dicemus, hierarchica inspiratione ad auxiliandum implorata. Humanam naturam principio à diuinis bonis amenter prolapsam, multis passionibus obnoxiissima vita excipit, & exitiosa mortis terminus. Consequenter enim à vera bonitate perniciosa defectio, & sacræ in paradiso latæ legis transgressio, viuifici iugi excussorem ad illecebrosas aduersarij infensasque fraudes, in ea quæ diuinis bonis cōtraria sunt proprijs momentis mancipauit. Inde miserabiliter, æterno quidem mortale permutauit: suum verò quæ initium in exitialibus habuerat generationibus, ad finem initio consentaneum merito perductus est. Quin & à diuina ad supernáque agente vita voluntariò delapsa, ad contrariam extremitatem pertracta est, immutationem multis passionibus subditissimam. cúmque aberrauerit, & à recta via quæ ad verum deum ferretur, deflexerit, atque perniciali- bus & maleficis se subiecerit multitudinibus, minimè aduertit se non dijs, non amicis, sed hostibus obsecundare. his autem ea absque vlla venia pro sua crudelitate abutentibus, in periculum internecionis & perditionis miserabiliter inciderat. Verum diuinæ bonitatis clementia infinitissima, etiam nostri per se ipsam operantem prouidentiam vt bonum decet non abiecit: sed vera nostrorū omnium absque peccato assumptione, & cum humilitate nostra vnione facta, interim tamē sibi propria incōfusa & penitus integra retinens, nobis secū quasi cognatis in posterū largitus est societatem, ac suorum bonorum participes declarauit, apostaticæ quidē cohortis, vt occulta traditio habet, imperio in nos dissoluto, nō pro potestate vt prænalés: sed secundū nobis mysticè traditum oraculū, in iudicio & æquitate. ijs verò quæ in nobis erant ad omne contrarium beneficè translatis. nam quod in mente nostra lucis expers fuerat, beato diuinissimóque lumine compleuit: & quod deforme, deiformibus ornauit pulchritudinibus: animæ verò habitaculum, in perfecta salute nostra substantiæ propemodum collapsæ, à scelestissimis passionibus exitiosisque inquinamentis liberauit, via ad superna nobis supramundana submonstrata, & conuersatione diuinitus inspirata per sacras nostri cum illa quoad fieri possit assimilationem. Dei autem imitatio quonam modo nobis aliter ingeneretur, nisi sacratissimarum dei operationum memoria renouata semper hierarchicis sacris prædicationibus atque sacrificijs, hoc faciamus vt oracula dicunt, in eius commemorationē? Hinc diuinus hierarcha pro sancto altari adstans, celebrat sacra diuina Iesu opera, id est diuinissimæ nostri prouidentiæ, quæ ipse ad salutem generis nostri beneplacito vndique sanctissimi patris in spiritu sancto vt est in oraculo peregit. Vbi verò hæc celebrauit, & venerabilē eorum ac intelligentiæ propriam oculis intellectus intuitus est, ad symbolicam eorum sacram operationem venit, idque quēadmodum à deo traditum est. Vnde religiose simul & hierarchicè post sacros deificorum hymnos, pro sua operatione sacra excusationem adfert, prius sanctè ad eum exclamans, Tu dixisti, Hoc facite in meam commemorationem: deinde ad imitationem dei cōposita huius sacra operationis dignus fieri precatus, & ad similitudinem ipsius Christi diuina peragere, & impertiri sanctissimè sacra percepturis, ac sacrosanctè percipere, diuinissima peragit sacra: atque oculis obijcit quæ celebrauit per sacra proposita symbola. nam pane qui opertus erat & indiuisus, patefacto & in multas partes secto, vnitatéque calicis omnibus dispertita, symbolicè vnitatem multiplicat & distribuit, sacratissimam omni ex parte in hac diuinam operationem peragens. Vnum enim ac simplex & secretum Iesu diuinissimæ originis verbi, per assumptam nostram humanitatem, ad compositum & visibile immutabiliter bonitate & clementia processit, ac nostrum secum vnificum consortium beneficè molitus est, & quæ in nobis humilia sunt cum suis ad summum diuinissimis vniuit: siquidem & nos tanquam membra corporis coalescamus cum eo in eandem immaculatam ac diuinam vitam: nec perniciosis affectibus mortificati, deiuncti & incompactiles necnon cōsortio vitæ inhabiles fiamus cum diuinis & valentissimis membris. Oportet enim si cum eo consortium desideramus, ad diuinissimam eius in carne vitam inspiciamus, & per eius similitudinem, quæ sancta est impeccabilitas, ad deiformem & immaculatum habitum recurrere: ita enim concinnè nobis similitudinis cōmunionem largietur. Hæc sacris peragendis hierarcha significat, & occulta dona palam proferens, & vnitatem eorum in multa diuidens.

& per eorum quæ distribuuntur cum iis in quibus fit extremorum vnione, participes ipsos efficiens communicantes. Describit enim in his, sensibiliter sub aspectum agens Iesum Christum, spiritalem nostram velut in imagine vitam, ex numine abstruso, per integram & inconfusam nostræ humanitatis assumptionem, benignè ex nobis formatum, & ad diuiduum nostrum immutabiliter ex vno natura procedentem: & benefica sua humanitate, ad sui participationem propriorúmque bonorum vocantem genus humanum, siquidem cum eius vniti simus diuinissima vita, ad eius similitudinem quoad fieri potest nobis compositi: & hac ratione verè participes dei diuinorúmque efficiemur. Porrò percepta ac data diuina potentia communione, in sacram gratiarum actionem desinit is cum vniuerso ecclesiæ sacro cœtu. Perceptio traditionem præcedit, & mysticam distributionem mysteriorum assumptio. Ea enim est catholica diuinorum decentia, is ordo, vt primùm participet satieturque sacer antistes iis quæ per eum diuinitus cæteris largientur. Ita sanè & à deo inspiratis disciplinis qui audacter abutuntur, antequam conuersationem & habitum illis consentaneum accepti sint, impuri ac alieni penitus à sacro sunt instituto. Sicut enim in solaribus radiis tenuiores ac lucidiores substantiæ, quæ primæ influente splendore complentur, lumen quo totæ superfunduntur, ad posteriora se solis in morem deriuant: ita quoque diuinum quenquam antecedere cæteris non est audendum, nisi si quis omni habitu suo euaserit deo simillimus, & diuina inspiratione iudicióque moderator fuerit declaratus. In his omnis sacerdotum ornatus hierarchicè congregatus, & perceptis in commune diuinissimis, cum sacra gratiarum actione finem facit, diuinorum operum pro modulo agnitis celebratisque beneficiis. Itaque qui diuinorum expertes sunt & ignari, nequaquam ad gratiarum actionem deueniant: quanquam sua ipsorum natura digna sint gratiarum actione diuinissima dona. Verùm quod dixi, neque intuentium diuina dona, quòd ad deteriora potius inclinent, volentes, ingrati ad infinita dei operum permanent beneficia. Gustate, inquiunt oracula, & videte. Nam sacra diuinorum institutione initiati, magnifica eorum dona recognoscent, & diuinissimam eorum sublimitatem ac magnitudinem in participatione sacratissimè intuentes, supercælestia gratiis agendis celebrabunt diuinæ maiestatis beneficia.

DE MISSÆ RITV EX IVSTINI PHILOSOPHI ET MARTYRIS APOlogia pro Christianis.

NOS autem, posteaquam ita abluimus expiauimúsque eum qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur ducimus, cum in locum quò conuenerunt comprecandi causa contentis animis, & pro se, & pro eo qui illustratus est, omnibusque alijs qui vbique sunt, vt & veritatis discipuli, & factis bonæ sanctæq; vitæ cultores, & præceptorum Dei custodes poßimus inueniri, vt æternam salutem adipiscamur. Sub finem precum nos inter nos osculo salutamus: deinde ei qui præpositus est fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatum: quæ cum accepit, laudem & gloriam omnium parenti, filij spiritusq; sancti nomine tribuit: gratiásque diu agit, quòd ab eo his dignus sit habitus. Quibus ritè perfectis precibus, & gratiarum actione, populus omnis qui adest, acclamat, dicens Amen. Amen autẽ Hebraico sermone idem quod Fiat, significat. Posteaquam & is qui præest, gratias egit, & populus omnis comprobauit, ij qui apud nos Diaconi dicuntur, dant vnicuique eorum qui adsunt, percipiendum panem, vinum & aquam: quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt perferunt. Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur: qua nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credidit quæ nos docemus, & expiatus est lauacro quod in remißionem peccatorum regenerationémque datur, & ita viuit vt Christus tradidit. Neque enim hæc vt communem vsitatúmque panem vsitatámque potionem capimus: sed quemadmodum per Dei verbum homo factus IESVS CHRISTVS conseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum, qui per preces sermonis quem ab eo accepimus, consecratus est, ex quo sanguis carnésque nostræ commutatione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Iesum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane, cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam mei, Hoc est corpus meum. Dixisse etiam, accepto poculo, cum egisset gratias, Hic est sanguis meus: sibique solis dedisse. Quod etiam imitati mali Genij, in Solis sacris faciendum tradiderunt. Panem enim & potum aquæ poni in initiatione eius qui initiatur, cum certis quibusdam verbis, aut scitis, aut cognoscere potestis. Nos autem postea deinceps hæc inter nos semper recolimus & admonemus: & qui opes habemus, egẽtibus omnibus subuenimus, & vnà semper sumus: in omnibus quibus vtimur, parentem omnium, per filium suum Iesum Christum Spiritúmque sanctum, laudamus. Die verò qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariáque Apostolorum vel Prophetarum scripta leguntur, quandiu res patitur. Deinde vbi is qui legit, destitit: is qui præest, admonet & hortatur vt ea quæ lecta sunt bona imitemur. tum surgimus omnes, ac comprecamur: conclusisq; nostris precibus, panis, iam vt dixi, vinúmque & aqua afferuntur. tumq; is qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarumq; actionem pro virili mittit, populusque acclamat dicens, Amen: & ijs quæ cum gratiarum actione cõsecrata sunt, vnusquisque participat: eadémque ad eos qui absunt, Diaconis dantur perferenda. Quibus copiæ suppetunt, ij si volunt, suo quisque arbitratu, quod vult largitur: quódque colligitur & cogitur, apud eum qui præest reponitur: isq; pupillis & viduis, ijsq; quos morbus aliáve causa inopes fecit, & ijs qui in vinculis sunt, & hospitibus, omninóque omnibus qui aliqua indigentia premuntur, subuenit. Die autem Solis omnes publicè conuenimus, quòd is primus est dies, in quo Deus tenebras & materiam cum mutasset, mundum effecit: & quòd eodem die Iesus Christus conseruator noster à mortuis excitatus est. Pridie enim Saturni eum in crucem sustulerunt: & postridie Saturni, qui Solis dies est, cum Apostolis discipulísque suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoque consideranda permittimus.

& per eorum quæ distribuuntur cum ijs in quibus fit extremorum vnione, participes ipsorū efficiens communicantes. Describit enim in his, sensibiliter sub aspectum agens Iesum Christum, spiritalē nostram velut in imagine vitam, ex numine abstruso, per integram & inconfusam nostræ humanitatis assumptionem, benignè ex nobis formatum, & ad diuiduum nostrum immutabiliter ex vno natura procedentem: & benefica sua humanitate, ad sui participationem propriorúmque bonorum vocantem genus humanum, siquidem cum eius vnitis simus diuinißima vita, ad eius similitudinem quoad fieri potest nobis compositus: & hac ratione verè participes dei diuinorúmque efficiemur. Porrò percepta ac data diuina potentia cōmunione, in sacram gratiarum actionem desinit is cum vniuerso ecclesia sacro cœtu. Perceptio traditionem præcedit, & mysticam distributionem mysteriorum assumptio. Ea enim est catholica diuinorum decentia, is ordo, vt primùm participet satieturque sacer antistes ijs quæ per eum diuinitus cæteris largientur. Ita sanè & à deo inspiratis disciplinis qui audacter abutuntur, antequam conuersationem & habitum illis consentaneum adepti sint, impuri ac alieni penitus à sacro sunt instituto. Sicut enim in solaribus radijs tenuiores ac lucidiores substantiæ, quæ primæ influente splendore complentur, lumen quo tota superfunduntur, ad posteriora se solis in morem deriuant: ita quoque diuinum quenque antecedere cæteris non est audendum, nisi si quis omni habitu suo euaserit deo simillimus, & diuina inspiratione indicióque moderator fuerit declaratus. In his omnis sacerdotum ornatus hierarchicè congregatus, & perceptis in commune diuinißimis, cum sacra gratiarum actione finem facit, diuinorum operum pro modulo agnitis celebratisque beneficijs. Itaque qui diuinorum expertes sunt & ignari, nequaquam ad gratiarum actionem deueniant: quanquam sua ipsorum natura digna sint gratiarum actione diuinißima dona. Verùm quod dixi, neque intueri tum diuina dona, quòd ad deteriora potius inclinent, volentes, ingrati ad infinita dei operum permanent beneficia. Gustate, inquiunt oracula, & videte. Nam sacra diuinorum institutione initiati, magnifica eorum dona recognoscent, & diuinißimam eorum sublimitatem ac magnitudinem in participatione sacratißimè intuentes, supercælestia gratijs agendis celebrabunt diuinæ maiestatis beneficia.

DE MISSÆ RITV EX IVSTINI PHILOSOPHI ET MARTYRIS APOlogia pro Christianis.

OS autem, posteaquam ita abluimus expiauimúsque eum qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur ducimus, eum in locum quò conuenerunt comprecandi causa contentis animis, & pro se, & pro eo qui illustratus est, omnibusque alijs qui vbique sunt, vt & veritatis discipuli, & factis bonæ sanctæq; vitæ cultores, & præceptorum Dei custodes poßimus inueniri, vt æternam salutem adipiscamur. Sub finem precum nos inter nos osculo salutamus: deinde ei qui præpositus est fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatum: quæ cum accepit, laudem & gloriam omnium parenti, filij spiritusq; sancti nomine tribuit: gratiásque diu agit, quòd ab eo his dignus sit habitus. Quibus ritè perfectis precibus, & gratiarum actione, populus omnis qui adest, acclamat, dicens Amen. Amen autẽ Hebraico sermone idem quod Fiat, significat. Posteaquam & is qui præest, gratias egit, & populus omnis comprobauit, ij qui apud nos Diaconi dicuntur, dant vnicuique eorum qui adsunt, percipiendum panem, vinum & aquam: quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt perferunt. Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur: qua nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credidit quæ nos docemus, & expiatus est lauacro quod in remißionem peccatorum regenerationémque datur, & ita viuit vt Christus tradidit. Neque enim hæc vt communem vsitatúmque panem vsitatámque potionem capimus: sed quemadmodum per Dei verbum homo factus IESVS CHRISTVS conseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum, qui per preces sermonis quem ab eo accepimus, consecratus est, ex quo sanguis carnésque nostræ commutatione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Iesum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane, cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam mei, Hoc est corpus meum. Dixisse etiam, accepto poculo, cum egisset gratias, Hic est sanguis meus: sibique solis dedisse. Quod etiam imitati mali Genij, in Solis sacris faciendum tradiderunt. Panem enim & potum aquæ poni in initiatione eius qui initiatur, cum certis quibusdam verbis, aut scitis, aut cognoscere potestis. Nos autem postea deinceps hæc inter nos semper recolimus & admonemus: & qui opes habemus, egẽtibus omnibus subuenimus, & vnà semper sumus: in omnibus quibus vtimur, parentem omnium, per filium suum Iesum Christum Spiritúmque sanctum, laudamus. Die verò qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariáque Apostolorum vel Prophetarum scripta leguntur, quandiu res patitur. Deinde vbi is qui legit, destitit is qui præest, admonet & hortatur vt ea quæ lecta sunt bona imitemur. tum surgimus omnes, ac comprecamur: conclusisq; nostris precibus, panis, iam vt dixi, vinúmque & aqua afferuntur. tumq; is qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarumq; actionem pro virili mittit, populúsque acclamat dicens, Amen: & ijs quæ cum gratiarum actione cõsecrata sunt, vnusquisque participat: eadémque ad eos qui absunt, Diaconis dantur perferenda. Quibus copiæ suppetunt, ij si volunt, suo quisque arbitratu, quod vult largitur: quódque colligitur & cogitur, apud eum qui præest reponitur: isq; pupillis & viduis, ijsq; quos morbus aliáve causa inopes fecit, & ijs qui in vinculis sunt, & hospitibus, omninóque omnibus qui aliqua indigentia premuntur, subuenit. Die autem Solis omnes publicè conuenimus, quòd is primus est dies, in quo Deus tenebras & materiam cum mutasset, mundum effecit: & quòd eodem die Iesus Christus conseruator noster à mortuis excitatus est. Pridie enim Saturni eum in crucem sustulerunt: & postridie Saturni, qui Solis dies est, cum Apostolis discipulísque suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoque consideranda permittimus.

S. GREGORII ARCHIEPISCOPI NYSSENI, QVOD SANCTIFICATVS PAnis, in corpus Dei verbi transmutatur, quódque necesse sit humanæ naturæ eo participare.

Quemadmodum qui per insidias venenum hauserunt, alio medicamento vim illius exitialem extinguunt: oportet autem, vt ad veneni similitudinem medicamentum in viscera ingrediatur, vt per illa totum in corpus auxilium diffundatur: ita nobis faciendum est, vt cùm venenum quo natura nostra dissoluitur, gustauerimus, medicamentum quo illa contrahitur, suscipiamus, vt virus illius, contraria & opportuna huius vi repellatur. Quodnam est hoc medicamentum? nullum aliud, nisi corpus illud, quod morte præstantius declaratum est, & nostræ est salutis causa. Quemadmodum enim parum fermenti, vt inquit Apostolus, totam massam sibi similem reddit, sic & corpus illud quod à Deo factum est immortale, in nostrum corpus ingrediens, totum in se transfert atque commutat Nam vt pestiferum cum salubri commistum, illud efficit perniciosum, sic & corpus immortale reddit totum illud in quo susceptum est, naturæ simile immortali. In corpus autem ingredi non potest, nisi per cibum & potum visceribus immisceatur. Itaque necessarium est, vt natura nostra quoad eius fieri potest, vim salutarem intra corpus admittat. Cùm autem nullum aliud nisi diuinum illud corpus eam gratiam susceperit, demonstratúmque sit, fieri non posse, vt nostra corpora consequantur immortalitatem, nisi cum immortali corpore coniungantur, atque ita incorruptionem acquirant, considerandum est, quomodo fieri queat, vt cùm vnum illud corpus assiduè per totum orbem terrarum tot fidelium millibus impertiatur, totum cuiusque per partem euadat, & in seipso totum permaneat. Verùm, vt fides nostra recto progrediens ordine, nullam ex quæstione proposita dubitationem relinquat, operæprecium est, vt corporis naturam parumper consideremus. Natura igitur corporis nostri non ita per se consistit, vt proprio quodam in statu vitam habeat, sed per affluentem ad se facultatem sese conseruat, perpetuóque motu in essentia sua perseuerat, tum ad se attrahens id quod deficit, tum id expellens quod superuacaneum est. Atque hæc quidem potentia, & est & appellatur nutritiua. Nec eadem tamen est omnibus corporibus quæ nutriuntur: sed congrua cuique tributa est ab eo qui naturam moderatur & regit. Eorum enim quæ viuunt, partim radicibus nutriuntur, partim herba vescuntur, nonnulla carnibus, homo autem pane potissimum. Et ad humidi conseruationem non modò aquam bibit, sed eam quo calidū in nobis insitū tueatur, vino miscet suauioremq; reddit. Qui igitur ad hæc respicit, potentia respicit ad molem nostri corporis. Cùm enim in nobis sunt, sanguis & corpus euadūt, nutrimento per potentiam alteratiuam in corporis speciem congruenter immutato. His ita consideratis, ad propositum reuertamur. Quærebatur, quomodo vnū illud Christi corpus, omnem hominum in quibus est fides, naturam viuificaret, & in omnes ita distribueretur, vt nullam imminutionem subiret. Haud procul fortasse erimus ab huius rei intelligentia. Nam omne corpus ex nutrimento subsistit & confirmatur, quod quidem nutrimentum ex cibo constat & potu. Cibus autem est panis, & potus est aqua vino mista. Porro dei Verbum ita naturæ humanæ coniunctum est, & corpus nostrum assumpsit, vt eius naturæ non aliam nouam constitutionem adhiberet, sed solitis ipsum rebus aleret & sustentaret, nempe cibo & potu. Cibus verò erat panis, quemadmodum & noster, vt iam dictum est. Sicut autem qui panem videt, quodammodo corpus videt humanum, quoniam panis in corpore existens, corpus euadit: ita diuinum illud corpus panis nutrimentum accipiens, idem quodammodo erat cum illo cibo, vt diximus, in eius corporis naturam immutato. Quod enim carnis cuiusque proprium est, id etiam illi conuenisse confitemur. Nam & corpus illud pane sustentabatur. Corpus autem propterea quòd Deus verbum in illo habitauit, diuinam obtinuit dignitatem. Quamobrem rectè nunc etiam Dei verbo sanctificatum panem, in Dei verbi corpus credimus immutari. Etenim corpus illud, panis erat potentia: sanctificatum est autem habitatione verbi, quod in carne habitauit. Itaque qua ex causa panis in eo corpore mutatus, in diuinam virtutem transiit, eadem de causa nunc etiam idem fit. Vt enim illic verbi Dei gratia sanctum effecit illud corpus, cuius firmamentum ex pane constabat, & ipsum etiam quodammodo panis erat: sic etiam hic panis, vt ait Apostolus, per verbum Dei & orationem sanctificatur: non quia comeditur, eo progrediens,

diens, vt Verbi corpus euadat, sed statim per verbum in corpus mutatur, vt dictum est à Verbo, Hoc est corpus meum. Cæterum cùm omnis caro etiam per humidum nutriatur (neque enim sine humidi coniunctione quod in nobis humidum est, in vita potest permanere) quemadmodum per solidum firmúmque cibum, corporis soliditatem confirmamus: sic etiam humidum ex natura similis adaugemus. quæ cùm in nobis est, à facultate alteratiua sanguis efficitur, præsertim si per vinum eam accipiat vim vt in calidum conuertatur. Quare cùm diuina illa caro partem etiam hanc ad se sustentandam acceperit: Deus autem qui nobis se patefecit, idcirco naturæ mortali seipsum coniunxerit, vt eam coniunctione sua diuinam redderet, ideo cunctis credentibus gratiæ dispẽsatione se ipsum impertit per carnem, quæ ex vino & pane constituitur, fidelium que corporibus coniungitur, vt ea coniunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat. Hæc autem tribuit virtute benedictionis, in illud, rerum quæ videntur naturam mutans.

S. IOANNIS DAMASCENI, QVOD CONSECRATVS PANIS ET VINVM, NON

est figura dominici corporis, sed illud ipsum verè proprium corpus domini nostri Iesu Christi.

ONVS, & totus bonus, & plusquam bonus, & qui totus est bonitas Deus, propter eximias bonitatis suæ diuitias, non est passus, vt bonum ipsum esset solum, néve natura sua nemini impertiretur. Quamobrem primum fecit intelligibiles & cælestes virtutes: deinde mundum qui sub aspectum sensúmque cadit: postremo hominem ex intelligentia & sensu. Atque omnes quidem res quæ ab ipso sunt factæ, participes sunt bonitatis ipsius, quatenus sunt. Nam ipse est omnibus essentia. In ipso enim sunt omnia, non solum quia sunt ab ipso ex nihilo procreata, verùm etiam quia vis eius, quæ ab ipso sunt facta, conseruat & continet, præcipue autem animalia: quippe quæ tum quòd sunt, tum quòd viuunt, bonitatis vtuntur cõmunione. Quæ verò ratione sunt prædita, non solum ob ea quæ antea diximus, sed etiam propter rationem: maiore enim quodammodo necessitudine cum Deo coniuncta sunt, licet ipse sine vlla comparatione omnibus antecellat. Homo certe ratione præditus & libera voluntate, potestatem accepit vt per propriam electionem cum Deo in perpetuum coniungeretur, si in bono permansisset, hoc est, si ei à quo fuerat procreatus obtemperasset. Verùm cùm à procreatoris mandato recessisset, proptereáque morti corruptioníque factus esset obnoxius, auctor ipse atque effector generis nostri propter viscera misericordiæ suæ, factus homo, nobis in omnibus, excepto peccato, assimilatus est, & naturæ nostræ coniunctus. Cum enim propriæ nos imaginis propriique spiritus participes effecisset, quæ nos minime conseruauimus, pauperem ipse atque infirmam naturam nostram suscepit, vt nos mundaret immortalésque redderet, & diuinitatis suæ rursum participes constitueret. Sed quoniam non solum naturæ nostræ primitias melioris esse conditionis participes oportebat, verùm etiam omnem hominem, qui vellet & secundo ortu nasci, & cibo nutriri nouo, ipsíque ortui congruente, atque ita perfectionis mensuram adipisci: ideo per ortum suum, siue carnis susceptionem, & baptismum, & mortem, & resurrectionem, à primi parentis peccato, & morte, & corruptione naturam liberauit: & resurrectionis primitiæ factus est, & viam ac formam exemplúmque se ipsum constituit, vt & nos vestigia eius secuti, gratia efficiamur id quod ipse est per naturam, nempe filij hæredésque Dei & cohæredes ipsius. Ortum igitur secundum, vt dixi, nobis dedit, vt quemadmodum ex Adam generati, ei similes facti sumus, maledictionísque & mortis hæreditatem percepimus: sic etiam ex ipso generati, ei similes efficiamur, benedictionísque & immortalitatis & gloriæ ipsius hæreditatem percipiamus. Cæterum quoniam hic Adam est spiritalis, oportebat & ortum & cibum esse spiritalem: & quia duplices sumus atque compositi, generationem item esse duplicem & cibum compositum. Itaque generatio nobis per aquam & Spiritum, in sancto baptismo nimirum, data est: cibus autem ipse panis vitæ, Dominus noster Iesus Christus, qui è cælo descendit. Cùm enim vltro pro nobis mortem esset subiturus, in ea nocte qua se ipsum tradidit, nouum testamentum instituit sanctis discipulis suis & apostolis, & per illos omnibus qui in ipsum credunt. In cœnaculo igitur sanctæ & gloriosæ Sion, cùm vetus pascha cum discipulis suis come-

dissset, & antiquum testamentum explesset, discipulorum pedes lauit, Sancti spiritus notam præbens: deinde panem fregit, deditque discipulis suis dicens, Accipite, comedite: hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Similiter & calicem accipiens, dedit eis, dicens, Bibite ex ipso omnes: hic est meus sanguis noui testamenti, qui pro vobis & multis effunditur in remissionem peccatorum. hoc facite in meam commemorationem: quotiescunque enim comeditis panem hunc, & calicem bibitis, mortem filij hominis annunciatis, & resurrectionē eius confitemini, donec veniat. Igitur si dei sermo viuus est & efficax, & omnia quæcunque voluit dominus fecit: si dixit, Fiat lux & facta est, Fiat firmamentum & factum est: si verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: si cælum & terra, aqua & ignis, aer & omnis ornatus eorum verbo domini consummati sunt: itémque homo animal illud celebratissimum: si vltro ac volens ipse deus Verbum homo factus est, & ex sanctæ virginis perpetuò, puris & intaminatis sanguinibus sibi absque semine virili carnem fabricauit: potésne panem in suum ipsius corpus conuertere? & vinum & aquam in sanguinem? Dixit in principio, Producat terra herbam fœni, & hucusque imbre accedente educit sua germina diuino compulsa roboratáque mandato. Dixit deus, Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, & hoc facite in meam commemorationem: idque omnipotenti eius mandato, donec veniat, fit. sic enim dixit, Donec veniat: fitque vice imbris huic nouæ agriculturæ per inuocationem sancti Spiritus obumbrans virtus. Quemadmodum enim omnia quæ fecit Deus, Spiritus sancti actione fecit, ita nunc Spiritus sancti actio, quæ supra naturam sunt, operatur, quæ nemo potest capere, nisi sola fides. Quomodo erit mihi hoc, inquit sancta virgo, quoniam virum nō cognosco? Respondet Gabriel archāgelus, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obūbrabit tibi: & nunc quæris, quomodo panis fiat corpus Christi? & vinū & aqua, sanguis Christi? tibi ego itē respondeo, Spiritus sanctus accedit, & hæc facit quæ rationē cogitationémq; superant, diuina mysteria, corpus Christi. Panis autem vinúmque sumitur, quoniam Deus nouit, humanā infirmitatē ea sæpe quæ vsu trita non sunt auersari atque ægreferre. Itaq; solita vsus demissione, per ea quæ naturæ sunt vsitata, facit ea quæ naturā superant. Et quemadmodum in baptismo, quoniam mos est hominibus, vt aqua & oleo vngantur, aquæ & oleo Spiritus sancti gratiam coniunxit, & fecit vt hæc esset lauacrum regenerationis: ita, quoniam hominibus est mos, vt panem edant & vinum bibant, his diuinitatem suam adiunxit, eáque fecit corpus & sanguinem suum, vt per ea quæ solita sunt & naturalia, ad ea quæ natura præstantiora sunt, accedamus. Corpus est verè coniunctum diuinitati, vt corpus ex sancta virgine: non quòd corpus illud assumptum è cælo descendat, sed quia panis & vinum in Christi corpus & sanguinem transmutatur. Sin quæris, quomodo fiat, satis est tibi vt audias, per Spiritum sanctum, quemadmodum & ex virgine Dei genitrice sibi ipsi & in seipso Dominus corpus subsistuit: & nihil amplius nouimus, nisi quòd Dei verbum est verū, efficax, omnipotēs. Modus autem intelligi nō potest. Illud tamen dicere non est alienum, quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum, in corpus & sanguinē comedentis bibentísque mutatur, nec fiunt aliud corpus præter id quod erat prius: sic propositionis panem, & vinum & aquam, per inuocationem & aduentum Spiritus sancti, ratione naturam superante, in corpus & sanguinem Christi transmutari: nec esse duo, sed vnum atque idem fieri: nunc iis qui fide dignéque illud suscipiunt, in remissionem peccatorum, & vitam æternam, & animæ corporísque præsidium: illis verò, qui incredulitate & indigne suscipiunt, in supplicium & pœnam: quemadmodum & Domini mors, credentibus est vita & immortalitas ad fruendam beatitudinem sempiternam: incredulis autem & Domini interfectoribus, cruciatus & supplicium sempiternum. Non est figura panis & vinum corporis & sanguinis Christi. absit. sed ipsum Domini corpus diuinitate affectum, cùm ipse Dominus dicat, Hoc est corpus meum, non autem figura mei corporis. Et meus sanguis, non autem figura mei sanguinis. Et antea dixerat Iudæis, Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Caro enim mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. Et rursum, Qui edit me, ipse viuet. Quamobrem cum omni timore & conscientia pura & fide minime dubia accedamus: & erit omnino nobis vt credimus non hæsitantes. Colamus autem & honoremus ipsum tota animi & corporis puritate. duplex enim est, Accedamus ad eum ardenti desiderio, manibúsque in crucis formam compositis, crucifixi corpus suscipiamus. Et intendentes oculos & labia & faciem, diuinum carbonem sumamus, vt ignis nostri desiderij, assumptæ ex carbone inflammatione comburat peccata nostra, & corda nostra illuminet, & diuini ignis communione inflammemur diuiníque efficiamur. Carbonem vidit Esaias. Carbo autem lignum sim-

plex

plex non est, sed igni coniunctum. sic & panis communionis, non est panis simplex, sed coniunctus diuinitati. Corpus autem diuinitati coniunctum, non est vna natura, sed vna quidem corporis, altera autem coniunctæ diuinitatis. Quapropter vtrunque, non vna est natura, sed duæ. Pane & vino suscepit Melchisedec Abraham ab alienigenarum cede reuertentem, sacerdos dei altissimi. Illa mensa hanc mysticam præsignauit mensam: quemadmodum sacerdos ille, veri sacerdotis Christi figuram & imaginem gerebat. Tu enim, inquit, es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Panem hunc exprimebant panes propositionis. Hoc est purum illud profecto & incruentum sacrificium, quod ab ortu solis vsque ad occasum sibi oblatum iri per prophetam Dominus ait: corpus nimirum & sanguis Christi, ad animi & corporis nostri firmamentum cedens, quod non consumitur, nec corrumpitur, nec in secessum progreditur: absit: sed in essentiam nostram & conseruationem, depulsionémque omnium incommodorum, & omnium sordium expurgationem. Si aurum deprehendat adulterinum, inflammationis censura illud purgat, ne in futuro seculo cum mundo damnemur. Curat enim morbos, & genus omne calamitatis. Vt diuus ait Apostolus, Si nos ipsos iudicaremus, nō vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem à Domino corripimur, ne cum mundo damnemur. Idque est quod ait, Itaque qui sumit corpus & sanguinem Domini indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Per ipsum purgati, Domini corpori & ipsius spiritui coniungimur, & Christi corpus efficimur. Hic panis primitiæ sunt futuri panis, qui est ille ἐπιούσιος, quem alij quotidianum, alij superstantialem intelligunt. Ἐπιούσιος enim significat aut futurum, id est venturi seculi: aut qui ad conseruationem essentiæ nostræ sumatur. Atque siue hoc siue illo modo velis, domini corpus apte congruéque dicetur. Spiritus enim viuificans est caro domini: quoniam ex viuificante spiritu concepta est. quod enim natum est ex spiritu, spiritus est. Hoc autem dico non tollens corporis naturam, sed viuificum & diuinum ipsum significare volens.

NICOLAI EPISCOPI METHONENSIS

AD EOS QVI HÆSITANT AIVNTQVE

Consecratum panem & vinum non esse corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi.

Mysticam hanc & incruentam consecrationem, qua panem & calicem consecratos in corpus & sanguinem domini transmutari credimus, à quónam principium accepisse dicas? nónne ab ipso deo & seruatore nostro Iesu Christo, quemadmodum nos sacra docent euangelia? Prorsus ab eo. Quis verò ille est sermo quo id traditur? Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. & diuus Paulus: Quotiescunque enim comeditis panem hunc, & calicem hunc bibitis, mortem domini annunciatis. Quo modo quóque ritu, ab ipso seruatore didicimus. Accipiens enim, inquit, panem & gratias agens fregit ac dedit discipulis, & ait, Accipite, comedite: Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur & traditur: similiter & calicem postquam cœnauit, dicens, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. id autem idem est quod & diuus Matthæus inquit, Hic est sanguis meus noui testamenti, quod pro vobis effunditur. Quis verò scopus ac finis huius traditionis? Quid aliud, quàm participatio Christi, & vita in Christo participantium æterna? si quis enim, inquit, comederit ex hoc pane, viuet in æternum: &, Panis autem quem ego dabo, caro mea est: quam ego dabo pro mundi vita: &, Nisi manducetis carnem filij hominis, & bibatis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis: qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & rursus, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quemadmodum misit me viuens Pater, & ego viuo propter patrem: &, Qui edit me, & ille viuet propter me. Carnem enim suam quasi escam hamo circumponens, diuina sua virtute, serpentem quidem deprimit, nos autem erigit. Papæ, quàm expauescendum & tremendum mysterium. Qui hoc tradidit, deus est, qui propter clementiam & benignitatem suam homo quoque factus est, & tanquam ouis ad mactationem & mortem processit, vt obnoxium morti propter peccatum hominem morte eximeret. Causa huius traditionis est, magni huius beneficij recordatio. Corpus & sanguis Christi ea sunt quæ hoc ritu perficiuntur: ritus finis, participatio Christi & vita æterna, quod idem est quasi diceres, participantium deificatio: vt diuus Paulus

magna voce proclamat, Calix benedictionis quem benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? deinde subdit & rationem, quo pacto fiamus corpus Christi: aitque, Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? quandoquidem vnus panis, vnum corpus multi sumus. omnes enim vno pane participamus. Quid enim est, ait, panis? nimirum corpus Christi. Quid verò fiunt participantes? nimirum corpus Christi. nam participantes corpore Christi, nos etiã ipsum efficimur. Nam quia vniuersa nostra caro corrupta est à peccato, opus nobis fuit noua carne. Quis ergo tam audax & prorsus temerarius existat, vt aduersus hanc traditionem aliquid noui moliatur, mysteriúmque falsitatis accuset, atque abroget eum qui ita tradidit & instituit? Si quis legem Mosis abroget, inquit apostolus, sine misericordia vlla, sub duobus aut tribus testibus moritur: quanto dignus deteriori supplicio censendus erit qui filium dei conculcarit, & sanguinem testamenti prophanum existimarit, & spiritum gratiæ iniuria affecerit? Verum quis ille qui cõculcat filium dei, & aliorum quæ diximus reus censetur? nónne qui sanguinem eius ingratus abrogat, nec admittit, & veracis ab omniúque mendacio alieni oris traditionem & mandatum nihili facit? Hoc est corpus meum dicentis, &, Hic est sanguis meus, & Nisi manducetis carnem filij hominis, & bibatis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. quid hæsitas? quid omnipotenti impotẽtiam attribuis? Nónne ipse est qui ex nihilo omnia vt essent fecit? vnus trium personarum diuinitatis? qui postremis tẽporibus incarnatus est, & panem in suum corpus transmutari iussit. Quid requiris causam & ordinem naturæ panis transmutationis in Christi corpus, & aquæ vinique in sanguinem? cùm suprà naturam, rationem, mentem, & cogitationem ex virgine sit natus. Non credes itaque nec mortuorum resurrectionem, nec in cælos eius assumptionem, & alia Christi miracula supra naturam, mentem & cogitationem eminentia. Id tibi accidit, quòd Christum, non deum verum ac filium dei confiteris, sed Arrianismum vel potius Iudaismum resipis. At fortassis dubitas miniméque credis, quòd non videas carnem & sanguinem, sed panem & vinum. Quæ de re scias oportet, tu qui ingrato iniquóque animo erga beneficum affectus es, Deum qui omnia nouit, cum humanissimus sit, prouidè hoc fecisse, ad hominum imbecillitatem se demittens, ne auersarentur multi arrhabonem æternæ vitæ, & ægre ferrent, carnem & sanguinem intuentes. Itaque rebus naturæ consuetis hoc fieri voluit, iis suam diuinitatem coniungens, cum dixit, Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus: &, Accipite, comedite, & bibite ex eo omnes, in remissionem peccatorum: & rursum, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: &, Nisi manducetis carnem filij hominis, & bibatis eius sanguinem, nõ habetis vitam in vobis. Hoc facite in meam commemorationem. Propterea ei credentes, ita offerimus panem perfectum, viuum, siue corpus Christi quod perfectum etiam post passionem permansit & integrum (Neque enim os eius contritum est) & à diuina vita inseparabile, planè quale ipse primus noster ac magnus pontifex & sacrificus victimáque, suis ipsius discipulis tradidit: iique denuo qui ab initio suis ipsi oculis Verbum intuiti sunt, eique ministrarunt, catholicæ Ecclesiæ ab extremis ad extremos vsque orbis terrarum limites tradiderunt: omnes quidem, Hierosolymitanæ, vbi & diuus Iacobus primi magníque põtificis frater ac successor, mysticam incruentámque Liturgiam exposuit. Petrus autem & Paulus, Antiochensi: Paulus verò peculiariter, orbi vniuerso. Marcus, Alexandrinæ: Ioannes & Andreas, Asiæ & Europæ: omnésque vniuersæ ecclesiæ vbicunque sit, per eam quam sanctus Clemẽs conscripsit Liturgiam tradiderunt: in qua hæc ita ad verbum habentur: Memores igitur eorum quæ propter nos passus est, gratias agimus tibi deus omnipotens, non quantum debemus, sed quantum possumus, & eius statutum adimplemus. In qua enim nocte tradebatur, accipiens panem in sanctas & immaculatas suas manus, & eleuatis oculis ad te deum ac patrem suum, fregit dedítque nobis dicens, Accipite ex eo, comedite: Hoc est corpus meum quod pro multis cõminuitur, in remissionem peccatorum. Similiter & calicem ex vino & aqua temperatum, sanctificauit, dedítque nobis dicens, Bibite ex eo omnes: Hic est sanguis meus qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. Memores igitur passionis eius, mortis, resurrectionis, reditus in cælos & futuri eius secundi aduẽtus, in quo veniet iudicaturus viuos & mortuos, redditurúsque cuique secundum opera sua, offerimus tibi regi ac deo, secũdum eius institutionem, panem hunc, & hunc calicem, gratias tibi per eum agentes, quòd nos dignatus fueris adstare coram te & tibi sacrificare. Et te rogamus vt propitio serenóq; vultu respicias supra hæc proposita dona coram te, tu qui nullius indiges deus: & tibi complacitum sit in eis ad honorem Christi tui, & mittere digneris sanctum tuum spiritum super hoc sacrificium, testem passionum Domini Iesu, vt efficiat panem hunc, corpus Christi tui: & calicẽ hunc, sanguinem Christi tui.

Et iterum

Et iterum magnus ille Paulus, Ego accepi à domino quod & tradidi vobis, quòd dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & benedixit, fregit, dixítque, Accipite, comedite: Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur. hoc facite in meam commemorationem: Quotiescunque enim comeditis panem hunc, & calicem hunc bibitis, mortem domini annunciatis donec veniat. Si vero censes hoc quod à nobis perficitur, illo minus esse, nescis Christum etiam hoc tempore operari, nuncque adesse. Ero enim vobiscum dies vniuersos ad consummationem vsque seculi, pollicitus est. Hoc item mysterium summopere admirans quasi obstupefactus diuus apostolus, cum timore dei ac fide vt digne eo participemus adhortatur, & supplicium transgressori definit, Quicunque comederit, inquiens, panem hunc, aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Id perinde est ac si dixerit, diui Chrysostomi sententia, quemadmodum tradidit quidem eum Iudas, in eum verò petulanter debacchati sunt Iudæi: ita dedecore & infamia eum afficiunt qui sanctissimum eius corpus indigne ore sumunt, & corpori admouent impuro. Itaque inquit, probet seipsum homo, non alter alterum: hoc enim iudicare est: sed primum quisque seipsum: & sic de pane edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans, hoc est perpendens & considerans corpus domini propositum. Quòd si is qui per se in aliquod humanorum vitiorum delapsus est, & indiscrete accessit, vt indigne communicans, tanta mulctatur condemnatione: qui in ipsam consecrationem peccat, & immediatè ipsum dominicum contumeliis afficit corpus atque negat, traditionémque abrogat, & auctorem qui tradidit, conculcat, quánam fuerit, & quanto magis deteriori ac maiori dignus tum accusatione tum supplicio? Horroréne plena sunt ea dicta? Reliquúmne est vllum noui facinoris, prauaricationis, impietatis genus, quod ad hanc sceleris audaciam accedere possit? Verùm libera ô domine per tuam misericordiam ab hac impostura & dementia omnes eos qui non rectè confitentur quem consecramus panem & vinum, corpus perfectum & sanguinem preciosum esse Christi tui.

B. SAMONÆ GAZÆ CIVITATIS ARCHIEPISCOPI, DISCEPTATIO. CVM ACHMED

Saraceno, perspicuè docens, panem ac vinum vtrunque per sacerdotem consecratum, verum esse & integrum corpus ac sanguinem domini nostri Iesu Christi.

Liquando forte proficiscebamur Emesam cum multis aliis, & familiari colloquio de variis atque diuersis rebus vtentes, quod nos in itinere consolabatur, vltrà quàm decuit in sermone progressi sumus: ex quorum numero vir quidam doctus atque facundus, genere Saracenus, ad narrationem mysteriorum conuersus, me interrogauit his verbis: Heus ex te audire velim episcope, quamobrem vos sacerdotes Christianis illuditis, dum panem ex farina coctum eis minutim partientes, corpúsque Christi nominantes, remissionem peccatorum exhibere posse iis qui eum recipiunt confirmatis. Vobísne ipsis illuditis, an eos in quos habetis imperium? SAMONAS. *Quidnarras? panísne, dei corpus efficitur?* ACHMED. *In vtram partem contradictionis respondeam mihi incertum est.* SAM. *Tantúmne quantus es te genuit mater tua?* ACH. *Minime.* SAM. *Sed quantum?* ACH. *Paruulum.* SAM. *Quis te in magnitudinem ita produxit?* ACH. *Alimentum, deo ita annuente.* SAM. *Ergo panis tibi in corpus conuersus est?* ACH. *Ita prorsus existimo.* SAM. *Quo tandem pacto panis tibi conuersus est in corpus?* ACH. *Haud quidem scio.* SAM. *Per guttur cibus & potus in ventriculum demittuntur, tanquam in ollam aliquam. Sed cùm hepar calidum adiaceat stomacho, coquitur alimentum, & in chylum conuertitur: quódque crassum est, deorsum abit: quod autem tenue, in chylum mutatum innatat. At vero cum iecur sit calidum, molle & laxum, ad se attrahit & in sanguinem conuertit: necnon vniuersum corpus per venas veluti per canales irrigat, alimentum in chylum conuersum in ventriculo distribuens, in ipsóque in sanguinem conuersum, singulis membris commutatum, cuiusmodi est illud. Ossibus os, medullæ medullam, neruis neruum, oculis oculos, capillis capillum, cuti cutem, vnguibus vnguem: atque ita fit infantis incrementum in virum, pane et in corpus*

mutato, & potione in sanguinem. A C H. *Vera memoras.* S A M. *Eodem etiam pacto intelligas fieri nostrum mysterium. Sacerdos enim panem super mensam sanctam deponit, pariter & vinum: & comprecando, innocatione sancta Spiritus sanctus descendit, & supervenit in ea quæ sunt proposita: & igne suæ diuinitatis, in corpus & sanguinem Christi, panem & vinum commutat, non minus quàm iecur alimentum in corpus cuiusdam hominis. An non, amabo, cõcedis posse sacrosanctum dei spiritum idem præstare quod tuum iecur?* A C H. *Concedo.* S A M. *Hoc igitur corpus & sanguinem assumimus in remißionem peccatorum, & in vitam æternam, domino nostro ita dicente, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Iis vero qui non facile credũt ob id quod apparet, tanquam non videntibus id euenire quod res pollicetur corporaliter effici (panis enim & vinum apparent) præterea iis qui dicunt, Quo pacto fieri potest, vt oratio & diuinæ virtutis innocatio super pane facta, transmutet eum in carnem viuã, simplex & vnica ea ratio satis erit. Contrà enim interrogabimus, cũ ratio carnalis generationis, omnibus sit perspicua, qui illud humidum quod infunditur ad procreationẽ animalis in hominem conuertitur? Atqui, nulla est in hac re ratio quæ ratiocinatione aliqua probabile excogitare queat. Quidnam enim cõmune definitio hominis collata cum illa qualitate quæ cernitur habet? Nam homo est quiddam rationis particeps vique intelligendi præditum: illud autem in humida quadam qualitate cernitur. Nilque amplius quàm id quod sensu cernitur comprehendit intelligentia: sed virtute diuina illud conuertitur in hominem: qua sublata, perstat immotum & inefficax. Si igitur illic, non id quod subiectum est hominem efficit: sed virtus diuina transfert id quod apparet in naturam hominis, extremæ est inscitiæ, illic tantam támque immensam dei potentiam attestantes, existimare hic deum impotentem esse, vt adimpleat suam voluntatem.* A C H. *Sed quid pani commune est cum carne?* S A M. *Dic mihi quæso, quid commune humori cum imagine dei? Verum quemadmodum nil est illic nouum & inauditum, si volente deo humidum transeat in animal nobilißimum: ita etiam hic pariter credendum est, non esse mirum si virtutis diuinæ accessu ad immortalitatem panis transeat, & in corpus Christi conuertatur.* A C H. *At verò quum Christus hoc discipulis suis tradidit, non multas precationes effudit, neque sic vos admonuit dicere: quomodo igitur vos non ita facitis: imo precibus multis vobis opus est?* S A M. *Christus quatenus deus, dominus erat sui corporis & animæ, vt ipse ait, Potestatem habeo dandi animam meam, & rursum accipiendi eam. Cum igitur ipse natura esset deus, illico tunc panem illum sua potentia diuina & gratia sanctificauit: Hoc est corpus meum, dicens, habens patrem ac spiritum sanctum in semetipso, sicque panem in corpus proprium cõuertit: nec alio quopiam se præstantiore opus habuit qui sanctificaret panẽ. Nam quod inferius est, benedicitur à superiore. Siquidem ipse Christus, cum non sit inferior patre & spiritu sancto, sua potentia quicquid vellet efficiebat. Sacerdos autem qui est apud nos, etsi Christi typum gerat, tamen homo est, omnino obnoxius peccatis & obuinctus (Nemo enim expers peccati, vt diuinus sermo habet, licet vnius horæ sit vita eius, nisi solus deus) propterea indiget multis precibus, & proinde quidem pro ignorantiis propriis, deinde pro peccatis populi, vt ait apostolus Paulus. Quocirca & omnis populus adstans extra adytũ, cum sacerdote cõprecatur, eúmq; adiuuat. Sacerdos igitur deum patrem orat, vtpote qui sit inter deum & homines constitutus legatus, ne quid intercedat impedimenti, quominus sacrosanctus spiritus adueniat: sed rursus demittat spiritum diuinum, sacræ huius operationis initiatorem atque sanctificatorem, qui nullo non loco præsens est, per quem omnia quæ in cælo & in terra, sancta dicuntur, participatione eius sanctificantis gratiæ sanctificantur, vt propositum panem & calicem in sacrificium perficiat, & ea commutet in illud ipsum dominicum corpus & sanguinem Christi. Nam patri complacitum est, vt aiunt oracula nostra, & filius habitauit, & virgo peperit deum incarnatum, & spiritus sanctus cooperatus est, qui ex virgineo sanguine parte sumpta, ædificauit corporale templum Christi. Hinc quoque demõstramus inseparabilitatem, potentiæ simul & naturæ æqualitatem, insuper omnipotentiam sanctæ trinitatis licet tribus distinguatur personis: quódque vbi vna est trium personarum, ibi & simul natura adsunt reliquæ duæ inseparabiliter, tanquam cooperatrices, suáque prouidentia vniuersitatem creaturarum moderantes.* A C H. *Probe arcana memoras: sed cur tandem Christus tradidit corpus suum edendum in se credentibus?* S A M. *Ineffabili erga nos benignitate, miráque dispensatione factum est: partim ad auersionem contrariarum potestatum: partim & ad conseruationem animæ nostræ simul & corporis: quandoquidem non amplius fieri poterat, vt Christus vnà nobiscum in terra corporaliter versaretur & habitaret vsque ad consummationem seculi, & omnifarios*

morbos nostros singulis horis sanaret: hanc sane ob causam omnipotens cùm sit, multum misericors, clemens atque benignus, noluit nos à se separari: sed perinde atque filios suos secum esse per participationem atque communionem huius panis atque vini & aquæ, eo quòd res istæ familiarius naturæ nostræ congruant, nec quisquam eas fastidiat aut execretur, quæ in corpus ipsius & sanguinem mutantur diuina virtute, iuxta illius præceptum: quod etiam cedit in remissionem peccatorum & in vitam æternam, ac in tutelam animæ & corporis, dignè illud cum sincera fide assumentibus. Nisi enim manducaueritis, inquit, carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. Quocirca nobis ita traditum & seruatur, & citra vllam controuersiam creditur, quoad ipse venerit, iuxta Pauli vocem. A C H. Haeccine communicatio & sacrificium corporis & sanguinis Christi, quod offertis sacerdotes, Verúmne est Christus corpus & sanguis verus, an exemplar corporis eius, perinde atque sacrificium hirci, quod Iudæi offerunt? S A M. Absit nos appellemus exemplar corporis Christi, sanctam communionē, aut panem nudum, aut figuram, aut imaginem: quinimo corpus ipsum reuera & sanguinem Christi dei nostri in deum conuersum assumimus: qui incarnatus, & genitus est ex sancta dei genitrice sempérque virgine Maria. Sic enim credimus, & ita profitemur iuxta vocem ipsius Christi, quam ad discipulos in cœna illa mystica tradens eis panem viuificantem, pronunciabat: Accipite, comedite, hoc est corpus meum. Similiter & calicem eis tradens, inquit, Hic est sanguis meus, non dixit, Hoc est exemplar mei corporis & sanguinis, aut imago. Et in plerisque aliis locis constat Christum dixisse, Qui manducat meā carnem & bibit meum sanguinem habet vitam æternam. Cæterùm cùm ipsemet Christus testificetur, corpus suum esse reuera & sanguinem, id quod nos fideles offerēdo assumimus, quid amplius est opus de hac re dubitare, si deum & filium dei ipsum esse credimus? Si enim ex nihilo mundum condidit, & verbum eius verum est, viuum, efficax, atque omnipotens: & quæcunque voluit dominus fecit omnia, nónne potest panem in suum ipsius corpus mutare, & aquæ & vini commixtionem in proprium sanguinem? Nam quemadmodum initio dixit, Germinet terra herbam virentem, & vsque in hodiernum diem, eo pluuiam mittente terra germinat herbas, quæ auxilio protegitur, eiúsque iussu id præstare cogitur: ita locutus est deus, Hoc est corpus meum: &, Hic est sanguis meus: &, Hoc facite in meā commemorationē: idque omnipotentis mandato vsque ad eius secundum aduentū fit, diuina inspiratione & accessu spiritussancti. A C H. Sed quare Christus sub specie panis, vini, & aquæ abditum suum corpus & sanguinem, potius assumendum tradidit quàm sub alia materia? S A M. De hoc superius dixi, rursus etiam dicturus: demittente enim se deo, pérque ipsius inenarrabilem prouidentiam, condonationem, & erga nos dignationem factum est, vt per ea quæ nobis vsu ad edendum & bibendum familiaria sunt, transeamus et ad ea sustollamur quæ nostrā exuperant naturam, id est ad mysteria diuina. Quinetiam inter alios omnes cibos, panis sibi primum locum vendicauit. Itidem & inter potiones aqua & vinum primas tenent. His igitur, pane inquā, vino & aqua, nobis assuefactis, Dominus coniunctus sua diuinitate, virtute sui verbi, qua omnia, vt essent ex nihilo produxit, in proprium suum corpus & sanguinem ea transfert. Veruntamen panis & vinum assumuntur, & apparent. Idq; prudenti dispensatione ac gratuita demissione sui ad captum nostrum, tollit à nobis horrorem atque metum, qui deterriti ab eo resilijssemus, si carnem suam in sua propria specie, & sanguinem iussisset nos assumere. Ad hæc exteræ quoque nationes condemnassent nos voracitatis carnis humanæ, dicentes nos more ferarum sanguinem bibere & crudam carnem vorare: quæ propter incredulitatem, solum panem & vinum intuentur: sed fideles corpus Christi, & sanguinem ex incontaminato eius latere effusum: quemadmodum & in lauacro baptismatis, qui sunt infideles, solam aquam in piscina vident: fideles autem, aquam, ignem, & spiritum contemplantur. Quum verò illi etiam participes baptismatis fuerint effecti, tunc ipsi quoque firmitatem ac robur à re sensibus percepta sumunt ad inuisibilem regenerationem. Itaque si quæ est gratia in aqua, non est ex aquæ natura, sed ex aduentu spiritussancti. A C. Non dubium est, quin omnibus modis rectè prædices & recenseas mysteria fidei Christianæ: verum de hac re ambigere quis posset, quo pacto cùm sit vnus deus & verum corpus Christi, in infinita corpora & partes diuidatur. Multi sunt ergo Christi ea quæ diuiduntur, an vnus? aut in singulis partibus vnus & idē saluus & integer? S A. His exemplis quæ sub sensum & materiam cadunt, declaramus ea quæ carent materia, & quæ supra naturam sunt. Audiat igitur quispiam hoc exemplum, & intelligat vim verbi quæ in eo abdita est. Ponamus ita esse: Quispiam habens speculum allisit terræ, & in multa fragmenta comminuit, in singulis tamen fragmentis vmbram sui, quam quis videre possit: sic intelli-

pandi facio (abigit enim hæc omnino sincerissima vox etiam eos qui non possunt cōprecari diuinissimorum dignè participibus) multo certè magis eorum multitudo qui à passionibus diuexantur, prophana erit, & ab omni sacrorum aliena conspectu atque communione. Quādo diuino exacti sunt templo, atque supereminenti eis sacra operatione, sacris non initiati & imperfecti: & præter eos, qui à sacra defecerunt vita. & consequenter his, ij qui ab aduersariorum phantasiis ac terroribus facile propter ignauiam afficiuntur, vt qui non peruenerint contento miniméque remisso erga res diuinas propenso consensu, ad deiformis habitus immobilitatem atque efficaciam: itémque præter hos, qui à contraria ij quidem desciuerunt vita, nondum tamen & à phantasiis eius, habitu amoréque diuino & sincero expiati sunt: & post hos, ij qui non in totum vniformes, & vt legis verbis vtar, immaculati sunt & incontaminati penitus: omnino autem sacri sacrorum omni ex parte operatores cupidique spectatores, sacratissimum sacramentum vt sanctos decet intuentes, celebrant hymnologia catholica beneficum munificúmque auctorem, à quo salutaria nobis commonstrata sunt sacramenta, quæ sacram initiatis numinis similitudinem perficiant. Hymnum autem hunc alij hymnologiam vocant, alij fidei symbolum: alij vt arbitror diuinius, hierarchicam eucharistiam, vt quæ complectatur ea quæ ad nos diuinitus allata sunt sacra dona. mihi enim videtur eorum omnium celebrium dei operum ratio nobis obtigisse, quòd nostram substantiam vitámque bonitatis gratia procrearit, & archetypis pulchritudinibus quod deiforme est in nobis conformarit, & diuinioris habitus subuectionisque participes reddiderit. necnō prouiderit nobis ingeneratam negligentia diuinorum donorum destitutionem, instauratitijs nos bonis ad antiquum statum reuocans, & perfecta nostrorum assumptione absolutissimam suorum traditionem benignè impertiēs, hacque ratione communionem nobis dei atque diuinorum largiēs. Ad hunc verò modum diuinæ maiestatis benignitate erga genus humanum sacris laudibus celebrata, occultatus quidem panis diuinus proponitur, atque benedictionis calix: diuinissima autē salutatio sanctè peragitur, & hagiographarum tabularū mystica & supramundana recitatio. Non enim licet in vnū coire, & in vnionis pacificæ cum vno partem venire inter sese diuisos. Si enim ab vnius cōtemplatione ac cognitione illustrati, cum vniformi diuináque viremur coalitione, neutiquam in diuiduas decidere cupiditates sustineremus, à quibus materiales efficiuntur & passionibus obnoxiæ erga naturæ consentaneas inimicitiæ. Hanc itaque vt arbitror vniformem & indiuiduam vitam, pacis sacra operatio præscribit, simili simile affirmans, & à diuiduis diuina singularíaque ablegans spectacula. Sacrarum porro tabularum post pacem recitatio, commendat eos qui piè vixerunt, & ad vitæ ex virtute constanter actæ perfectionē peruenerunt, nos quidem ad beatum per similitudinē nostri ipsorum habitū ac deiformē finem excitans ac deducēs: illos autem vt viuentes prædicans & vt ait theologia, non mortificatos, sed ad diuinissimam vitā ex morte translatos. Cōsidera verò quòd & memorijs sacris adscripti sint, diuina hac cōmmemoratione non humanitus in phātasia partis animæ memorantis se monstrante, sed vt dixerit quispiam, diuinitus pro honorifica & immutabili in deo eorum qui se deiformes penitus exhibuerunt, cognitione. Nouit enim, inquiunt oracula, qui sui sunt, & preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius, morte sanctorum pro perfectione in sanctitate nuncupata. Et hoc quoque sacra cogitatione cōsidera, quòd imposita altari diuino venerandis symbolis, per quæ Christus significatur & percipitur, adest inseparabiliter sanctorum descriptio, quæ cōnexum eorum indiuiduum demonstrat supramūdanæ sacræque vnitatis cum ipso. His autem quo ritu dictum est sanctè peractis, adstans coram sanctissimis symbolis, aqua manus hierarcha lauat cum venerādo sacerdotum ordine: quòd scilicet, vt oracula dicunt, qui lotus est non indiget alicuius alterius, nisi summorū siue extremorum suorū ablutionis, qua summā expiationem in omni sanctitate deiformis status adipiscetur: & ad secūda progressus bonitatis specie, liber & solutus, vt qui semel vniformis, & ad vnum denuo vnicè reuertens, sinceram facturus sit & puram reuersionem, nempe deiformis status seruans plenitudinem & integritatem. Sacrum id lauacrum vt diximus, in hierarchia legali, & nunc hierarchæ sacerdotúmque manuum ablutio innuit. Nam ad sacratissimam omni ex parte accedentes sacrorum operationem, expiati sint oportet vel extremis animi phantasiis, & similitudine quoad fieri possit ei proximè accedant. ita enim euidentioribus dei manifestationibus vndique illustrabuntur, supramundanis fulgoribus ad similiformium speculorum splendorem, plenius ac dilucidius suum transeuntibus iubar effulgere. Hierarchæ autem & sacerdotum ad summa seu extrema vsque ablutio, coram sanctissimis symbolis peragitur, veluti sub Christi conspectu omnes nostras intuentis occultissi-

mas

mas cogitationes, & summa expiatione in eius omnium consideratricibus inquisitionibus, ac iustissimis & incorruptis iudicijs definita. Ad hunc modum cum diuinis hierarcha vnitur, & sacris dei operationibus celebratis, diuinissima sacra peragit, & quæ celebrauit, sub aspectum adducit. Quænam dei erga nos munera existere dicimus, deinceps exponendũ pro viribus: neque enim omnes celebrare idoneus ego, nedũ planè noscere, & cæteros docere. Quæ tamen à diuinitus inspiratis hierarchis congruẽter oraculis celebrantur, & sacrè peraguntur, ea quantum poterimus dicemus, hierarchica inspiratione ad auxiliandum implorata. Humanam naturam principio à diuinis bonis amenter prolapsam, multis paßionibus obnoxiißima vita excepit, & exitiosa mortis terminus. Consequenter enim a vera bonitate perniciosa defectio, & sacræ in paradiso latæ legis transgreßio, viuifici iugi excussorem ad illecebrosas aduersarij infensasque fraudes, in ea quæ diuinis bonis cõtraria sunt proprijs momentis mancipauit. Inde miserabiliter, æterno quidem mortale permutauit: suum verò quæ initium in exitialibus habuerat generationibus, ad finem initio consentaneum merito perductus est. Quin & à diuina ad supernáque agente vita voluntariò delapsa, ad contrariam extremitatem pertracta est, immutationem multis paßionibus subditißimam. cùmque aberrauerit, & à recta via quæ ad verum deum ferretur, deflexerit, atque perniciabilibus & maleficis se subiecerit multitudinibus, minimè aduertit se non dijs, non amicis, sed hostibus obsecundare. his autem ea absque vlla venia pro sua crudelitate abutentibus, in periculum internecionis & perditionis miserabiliter inciderat. Verum diuinæ bonitatis clementia infinitißima, etiam nostri per se ipsam operantem prouidentiam vt bonum decet non abiecit: sed vera nostro rũ omnium absque peccato assumptione, & cum humilitate nostra vnione facta, interim tamẽ sibi propria incõfusa & penitus integra retinens, nobis secũ quasi cognatis in posterũ largitus est societatem, ac suorum bonorum participes declarauit, apostaticæ quidẽ cohortis, vt occulta traditio habet, imperio in nos dissoluto, nõ pro potestate vt prauales: sed secundũ nobis mysticè traditum oraculũ, in iudicio & æquitate. ijs verò quæ in nobis erant ad omne contrarium beneficè translatis. nam quod in mente nostra lucis expers fuerat, beato diuinißimóque lumine compleuit & quod deforme, deiformibus ornauit pulchritudinibus: animæ verò habitaculum, in perfecta salute nostra substantiæ propemodum collapsæ, a scelestißimis paßionibus exitiosisque inquinamentis liberauit, via ad superna nobis supramundana submonstrata, & conuersatione diuinitus inspirata per sacras nostri cum illa quoad fieri poßit aßimilationem. Dei autem imitatio quonam modo nobis aliter ingeneretur, nisi sacratißimarum dei operationum memoria renouata semper hierarchicis sacris prædicationibus atque sacrificijs, hoc faciamus vt oracula dicunt, in eius commemorationẽ? Hinc diuinus hierarcha pro sancto altari adstans, celebrat sacra diuina Iesu opera, id est diuinißimæ nostri prouidentiæ, quæ ipse ad salutem generis nostri beneplacito vndique sanctißimi patris in spiritu sancto vt est in oraculo peregit. Vbi verò hæc celebrauit, & venerabilẽ eorum ac intelligentiæ propriam oculis intellectus intuitus est, ad symbolicam eorum sacram operationem venit, idque quẽadmodum à deo traditum est. Vnde religiosè simul & hierarchicè post sacros deificorum hymnos, pro sua operatione sacra excusationem adfert, prius sanctè ad eum exclamans, Tu dixisti, Hoc facite in meam commemorationem: deinde ad imitationem dei cõposita huius sacræ operationis dignus fieri precatus, & ad similitudinem ipsius Christi diuina peragere, & impertiri sanctißimè sacra percepturis, ac sacrosanctè percipere, diuinißima peragit sacra: atque oculis obijcit quæ celebrauit per sacra proposita symbola. nam pane qui opertus erat & indiuisus, patefacto & in multas partes secto, vnitatéque calicis omnibus dispertita, symbolicè vnitatem multiplicat & distribuit, sacratißimam omni ex parte in his diuinam operationem peragens. Vnum enim ac simplex & secretum Iesu diuinißimæ originis verbi, per aßumptam nostram humanitatem, ad compositum & visibile immutabiliter bonitate & clementia proceßit, ac nostrum secum vnificum consortium beneficè molitus est, & quæ in nobis humilia sunt cum suis ad summum diuinißimis vniuit: siquidem & nos tanquam membra corporis coalescamus cum eo in eandem immaculatam ac diuinam vitam: nec perniciosis affectibus mortificati, deiuncti & incompactiles necnon cõsortio vitæ inhabiles fiamus cum diuinis & valentißimis membris. Oportet enim si cum eo consortium desideramus, ad diuinißimam eius in carne vitam inspiciamus, & per eius similitudinem, quæ sancta est impeccabilitas, ad deiformem & immaculatum habitum recurrere. ita enim concinnè nobis similitudinis cõmunionem largietur. Hæc sacris peragendis hierarcha significat, & occulta dona palam proferens, & vnitatem eorum in multa diuidens.

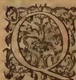
& per eorum quæ distribuuntur cum ijs in quibus fit extremorum vnione, participes ipsorũ efficiens communicantes. Describit enim in his, sensibiliter sub aspectum agens Iesum Christum, spiritalẽ nostram velut in imagine vitam, ex numine abstruso, per integram & inconfusam nostræ humanitatis assumptionem, benignè ex nobis formatum, & ad diuiduum nostrum immutabiliter ex vno natura procedentem: & benefica sua hac humanitate, ad sui participationem propriorúmque bonorum vocantem genus humanum, siquidem cum eius vniti fuerimus diuinißima vita, ad eius similitudinem quoad fieri potest nobis compositam: & hac ratione verè participes dei diuinorúmque efficiemur. Porrò percepta ac data diuina potentia cõmunione, in sacram gratiarum actionem desinit is cum vniuerso ecclesiæ sacro cœtu. Perceptio traditionem præcedit, & mysticam distributionem mysteriorum assumptio. Ea enim est catholica diuinorum decentia, is ordo, vt primùm participet satieturque sacer antistes ijs quæ per eum diuinitus cæteris largientur. Ita sanè & à deo inspiratis disciplinis qui audacter abutuntur, antequam conuersationem & habitum illis consentaneum adepti sint, impuri ac alieni penitus à sacro sunt instituto. Sicut enim in solaribus radijs tenuiores ac lucidiores substantiæ, quæ prima influente splendore complentur, lumen quo totæ superfunduntur, ad posteriora se solis in morem deriuant: ita quoque diuinum quenque antecedere cæteris non est audendum, nisi si quis omni habitu suo euaserit deo simillimus, & diuina inspiratione indicióque moderator fuerit declaratus. In his omnis sacerdotum ornatus hierarchicè congregatus, & perceptis in commune diuinißimis, cum sacra gratiarum actione finem facit, diuinorum operum pro modulo agnitis celebratisque beneficijs. Itaque qui diuinorum expertes sunt & ignari, nequaquam ad gratiarum actionem deueniant: quanquam sua ipsorum natura digna sint gratiarum actione diuinißima dona. Verùm quod dixi, neque intueri tam diuina dona, quòd ad deteriora potius inclinent, volentes, ingrati ad infinita dei operum permanent beneficia. Gustate, inquiunt oracula, & videte. Nam sacra diuinorum institutione initiati, magnifica eorum dona recognoscent, & diuinißimam eorum sublimitatem ac magnitudinem in participatione sacratißimè intuentes, supercælestia gratijs agendis celebrabunt diuinæ maiestatis beneficia.

DE MISSÆ RITV EX IVSTINI PHILOSOPHI ET MARTYRIS APOlogia pro Christianis.

NOS autem, posteaquam ita abluimus expiauimúsque eum qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur ducimus, eum in locum quò conuenerunt comprecandi causa contentis animis, & pro se, & pro eo qui illustratus est, omnibusque alijs qui vbique sunt, vt & veritatis discipuli, & factis bonæ sanctæq; vitæ cultores, & præceptorum Dei custodes possimus inueniri, vt æternam salutem adipiscamur. Sub finem precum nos inter nos osculo salutamus: deinde ei qui præpositus est fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatum: quæ cum accepit, laudem & gloriam omnium parenti, filij spiritusq; sancti nomine tribuit: gratiásque diu agit, quòd ab eo his dignus sit habitus. Quibus ritè perfectis precibus, & gratiarum actione, populus omnis qui adest, acclamat, dicens Amen. Amen autẽ Hebraico sermone idem quod Fiat, significat. Posteaquam & is qui præest, gratias egit, & populus omnis comprobauit, ij qui apud nos Diaconi dicuntur, dant vnicuique eorum qui adsunt, percipiendum panem, vinum & aquam: quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt perferunt. Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur: quæ nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credidit quæ nos docemus, & expiatus est lauacro quod in remissionem peccatorum regenerationémque datur, & ita viuit vt Christus tradidit. Neque enim hæc vt communem vsitatúmque panem vsitatámque potionem capimus: sed quemadmodum per Dei verbum homo factus IESVS CHRISTVS conseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum, qui per preces sermonis quem ab eo accepimus, consecratus est, ex quo sanguis carnésque nostræ commutatione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Iesum præcepisse tradiderunt, cum accepto pane, cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam mei, Hoc est corpus meum. Dixisse etiam, accepto poculo, cum egisset gratias, Hic est sanguis meus: sibique solis dedisse. Quod etiam imitati mali Genij, in Solis sacris faciendum tradiderunt. Panem enim & potum aquæ poni in initiatione eius qui initiatur, cum certis quibusdam verbis, aut scitis, aut cognoscere potestis. Nos autem postea deinceps hæc inter nos semper recolimus & admonemus: & qui opes habemus, egẽtibus omnibus subuenimus, & vnà semper sumus: in omnibus quibus vtimur, parentem omnium, per filium suum Iesum Christum Spiritúmque sanctum, laudamus. Die verò qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariáque Apostolorum vel Prophetarum scripta leguntur, quandiu res patitur. Deinde vbi is qui legit, destitit: is qui præest, admonet & hortatur vt ea quæ lecta sunt bona imitemur. tum surgimus omnes, ac comprecamur: conclusisq; nostris precibus, panis, iam vt dixi, vinúmque & aqua afferuntur. tumq; is qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarumq; actionem pro virili mittit, populusque acclamat dicens, Amen: & ijs quæ cum gratiarum actione cõsecrata sunt, vnusquisque participat: eadémque ad eos qui absunt, Diaconis dantur perferenda. Quibus copiæ suppetunt, ij si volunt, suo quisque arbitratu, quod vult largitur: quódque colligitur & cogitur, apud eum qui præest reponitur: isq; pupillis & viduis, ijsq; quos morbus aliáve causa inopes fecit, & ijs qui in vinculis sunt, & hospitibus, omniuóque omnibus qui aliqua indigentia premuntur, subuenit. Die autem Solis omnes publicè conuenimus, quòd is primus est dies, in quo Deus tenebras & materiam cum mutasset, mundum effecit: & quòd eodem die Iesus Christus conseruator noster à mortuis excitatus est. Pridie enim Saturni eum in crucem sustulerunt: & postridie Saturni, qui Solis dies est, cum Apostolis discipulisque suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoque consideranda permittimus.

S. GREGORII ARCHIEPISCOPI NYSSENI, QVOD SANCTIFICATVS PAnis, in corpus Dei verbi transmutatur, quódque necesse sit humanæ naturæ eo participare.

Quemadmodum qui per insidias venenum hauserunt, alio medicamento vim illius exitialem extinguunt: oportet autem, vt ad veneni similitudinem medicamentum in viscera ingrediatur, vt per illa totum in corpus auxilium diffundatur: ita nobis faciendum est, vt cùm venenum quo natura nostra dissoluitur, gustauerimus, medicamentum quo illa contrahitur, suscipiamus, vt virus illius, contraria & opportuna huius vi repellatur. Quodnam est hoc medicamentum? nullum aliud, nisi corpus illud, quod morte præstantius declaratum est, & nostræ est salutis causa. Quemadmodum enim paruum fermenti, vt inquit Apostolus, totam massam sibi similem reddit, sic & corpus illud quod à Deo factum est immortale, in nostrum corpus ingrediens, totum in se transfert atque commutat. Nam vt pestiferum cum salubri commistum, illud efficit perniciosum, sic & corpus immortale reddit totum illud in quo susceptum est, naturæ simile immortali. In corpus autem ingredi non potest, nisi per cibum & potum visceribus immisceatur. Itaque necessarium est, vt natura nostra quoad eius fieri potest, vim salutarem intra corpus admittat. Cùm autem nullum aliud nisi diuinum illud corpus eam gratiam susceperit, demonstratúmque sit, fieri non posse, vt nostra corpora consequantur immortalitatem, nisi cum immortali corpore coniungantur, atque ita incorruptionem acquirant, considerandum est, quomodo fieri queat, vt cùm vnum illud corpus assiduè per totum orbem terrarum tot fidelium millibus impertiatur, totum cuiusque per partem euadat, & in seipso totum permaneat. Verùm, vt fides nostra recto progrediens ordine, nullam ex quæstione proposita dubitationem relinquat, operæprecium est, vt corporis naturam parumper consideremus. Natura igitur corporis nostri non ita per se consistit, vt propria quodam in statu vitam habeat, sed per affluentem ad se facultatem sese conseruat, perpetuóque motu in essentia sua perseuerat, tum ad se attrahens id quod deficit, tum id expellens quod supernacaneum est. Atque hæc quidem potentia, & est & appellatur nutritiua. Nec eadem tamen est omnibus corporibus quæ nutriuntur: sed congrua cuique tributa est ab ea qui naturam moderatur & regit. Eorum enim quæ viuunt, partim radicibus nutriuntur, partim herba vescuntur, nonnulla carnibus, homo autem pane potissimum. Et ad humidi conseruationem non modò aquam bibit, sed eam quo calidũ in nobis insitũ tueatur, vino miscet suauioremq; reddit. Qui igitur ad hæc respicit, potentia respicit ad molem nostri corporis. Cùm enim in nobis sunt, sanguis & corpus euadũt, nutrimento per potentiam alteratiuam in corporis speciem congruenter immutato. His ita consideratis, ad propositum reuertamur. Quærebatur, quomodo vnũ illud Christi corpus, omnem hominum in quibus est fides, naturam viuificaret, & in omnes ita distribueretur, vt nullam imminutionem subiret. Haud procul fortasse erimus ab huius rei intelligentia. Nam omne corpus ex nutrimento subsistit & confirmatur, quod quidem nutrimentum ex cibo constat & potu. Cibus autem est panis, & potus est aqua vino mista. Porro dei Verbum ita naturæ humanæ coniunctum est, & corpus nostrum assumpsit, vt eius naturæ non aliam nouam constitutionem adhiberet, sed solitis ipsum rebus aleret & sustentaret, nempe cibo & potu. Cibus verò erat panis, quemadmodum & noster, vt iam dictum est. Sicut autem qui panem videt, quodammodo corpus videt humanum, quoniam panis in corpore existens, corpus euadit: ita diuinum illud corpus panis nutrimentum accipiens, idem quodammodo erat cum illo cibo, vt diximus, in eius corporis naturam immutato. Quod enim carnis cuiusque proprium est, id etiam illi conuenisse confitemur. Nam & corpus illud pane sustentabatur. Corpus autem propterea quòd Deus verbum in illo habitauit, diuinam obtinuit dignitatem. Quamobrem rectè nunc etiam Dei verbo sanctificatum panem, in Dei verbi corpus credimus immutari. Etenim corpus illud, panis erat potentia: sanctificatum est autem habitatione verbi, quod in carne habitauit. Itaque qua ex causa panis in eo corpore mutatus, in diuinam virtutem transiit, eadem de causa nunc etiam idem fit. Vt enim illic verbi Dei gratia sanctum effecit illud corpus, cuius firmamentum ex pane constabat, & ipsum etiam quodammodo panis erat: sic etiam hic panis, vt ait Apostolus, per verbum Dei & orationem sanctificatur: non quia comeditur, eo progre-

dieus,

dient, vt Verbi corpus euadat, sed statim per verbum in corpus mutatur, vt dictum est à Verbo, Hoc est corpus meum. Cæterum cùm omnis caro etiam per humidum nutriatur (neque enim sine humidi coniunctione quod in nobis humidum est, in vita potest permanere) quemadmodum per solidum firmúmque cibum, corporu soliditatem confirmamus: sic etiam humidum ex natura simili adaugemus. quæ cùm in nobis est, à facultate alteratiua sanguis efficitur, præsertim si per vinum eam accipiat vim vt in calidum conuertatur. Quare cùm diuina illa caro partem etiam hanc ad se sustentandam acceperit: Deus autem qui nobis se patefecit, idcirco naturæ mortali seipsum coniunxerit, vt eam coniunctione sua diuinam redderet, ideo cunctis credentibus gratiæ dispẽsatione se ipsum impertit per carnem, quæ ex vino & pane constituitur, fideliúmque corporibus coniungitur, vt ea coniunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat. Hæc autem tribuit virtute benedictionis, in illud, rerum quæ videntur naturam mutans.

S. IOANNIS DAMASCENI, QVOD CONSECRATVS PANIS ET VINVM, NON

est figura dominici corporis, sed illud ipsum verè proprium corpus domini nostri Iesu Christi.

ONVS, *& totus bonus, & plusquam bonus, & qui totus est bonitas Deus, propter eximias bonitatis suæ diuitias, non est passus, vt bonum ipsum esset solum, néve natura sua nemini impertiretur. Quamobrem primum fecit intelligibiles & cælestes virtutes: deinde mundum qui sub aspectum sensúmque cadit: postremo hominem ex intelligentia & sensu. Atque omnes quidem res quæ ab ipso sunt factæ, participes sunt bonitatis ipsius, quatenus sunt. Nam ipse est omnibus essentia. In ipso enim sunt omnia, non solum quia sunt ab ipso ex nihilo procreata, verùm etiam quia vis eius, quæ ab ipso sunt facta, conseruat & continet, præcipue autem animalia: quippe quæ tum quòd sunt, tum quòd viuunt, bonitatis vtuntur cõmunione. Quæ verò ratione sunt prædita, non solum ob ea quæ antea diximus, sed etiam propter rationem: maiore enim quodammodo necessitudine cum Deo coniuncta sunt, licet ipse sine vlla comparatione omnibus antecellat. Homo certe ratione præditus & libera voluntate, potestatem accepit vt per propriam electionem cum Deo in perpetuum coniungeretur, si in bono permansisset, hoc est, si ei à quo fuerat procreatus obtemperasset. Verùm cùm à procreatoris mandato recessisset, propter eáque morti corruptioníque factus esset obnoxius, auctor ipse atque effector generis nostri propter viscera misericordiæ suæ, factus homo, nobis in omnibus, excepto peccato, assimilatus est, & naturæ nostræ coniunctus. Cum enim propriæ nos imaginis propriíque spiritus participes effecisset, quæ nos minime conseruauimus, pauperem ipse atque infirmam naturam nostram suscepit, vt nos mundaret immortaléſque redderet, & diuinitatis suæ rursum participes constitueret. Sed quoniam non solum naturæ nostræ primitias melioris esse conditionis participes oportebat, verùm etiam omnem hominem, qui vellet & secundo ortu nasci, & cibo nutriri nouo, ipsíque ortui congruente, atque ita perfectionis mensuram adipisci: ideo per ortum suum, siue carnis susceptionem, & baptismum, & mortem, & resurrectionem, à primi parentis peccato, & morte, & corruptione naturam liberauit: & resurrectionis primitiæ factus est, & viam ac formam exemplúmque se ipsum constituit, vt & nos vestigia eius secuti, gratia efficiamur id quod ipse est per naturam, nempe filij hæredésque Dei & cohæredes ipsius. Ortum igitur secundum, vt dixi, nobis dedit, vt quemadmodum ex Adam generati, ei similes facti sumus, maledictioníque & mortis hæreditatem percepimus: sic etiam ex ipso generati, ei similes efficiamur, benedictioníque & immortalitatis & gloriæ ipsius hæreditatem percipiamus. Cæterum quoniam hic Adam est spiritalis, oportebat & ortum & cibum esse spiritalem: & quia duplices sumus atque compositi, generationem item esse duplicem & cibum compositum. Itaque generatio nobis per aquam & Spiritum, in sancto baptismo nimirum, data est: cibus autem ipse panis vitæ, Dominus noster Iesus Christus, qui è cælo descendit. Cùm enim vltro pro nobis mortem esset subiturus, in ea nocte qua se ipsum tradidit, nouum testamentum instituit sanctis discipulis suis & apostolis, & per illos omnibus qui in ipsum credunt. In cœnaculo igitur sanctæ & gloriosæ Sion, cùm vetus pascha cum discipulis suis come-*

disset, & antiquum testamentum explesset, discipulorum pedes lauit, Sancti spiritus notam prabens: deinde panem fregit, deditque discipulis suis dicens, Accipite, comedite: hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Similiter & calicem accipiens, dedit eis, dicens, Bibite ex ipso omnes: hic est meus sanguis noui testamenti, qui pro vobis & multis effunditur in remissionem peccatorum. hoc facite in meam commemorationem: quotiescunque enim comeditis panem hunc, & calicem bibitis, mortem filij hominis annunciatis, & resurrectionẽ eius confitemini, donec veniat. Igitur si dei sermo viuus est & efficax, & omnia quacunque voluit dominus fecit: si dixit, Fiat lux & facta est, Fiat firmamentum & factum est: si verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: si cælum & terra, aqua & ignis, aer & omnis ornatus eorum verbo domini consummati sunt: itémque homo animal illud celebratissimum: si vltro ac volens ipse deus Verbum homo factus est, & ex sancta virginis perpetuò, puris & intaminatis sanguinibus sibi absque semine virili carnem fabricauit: potésne panem in suum ipsius corpus conuertere? & vinum & aquam in sanguinem? Dixit in principio, Producat terra herbam fœni, & hucusque imbre accedente educit sua germina diuino compulsa roboratáque mandato. Dixit deus, Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, & hoc facite in meam commemorationem: idque omnipotenti eius mandato, donec veniat, fit. sic enim dixit, Donec veniat: fitque vice imbris huic nouæ agriculturæ per inuocationem sancti Spiritus obumbrans virtus. Quemadmodum enim omnia quæ fecit Deus, Spiritus sancti actione fecit, ita nunc Spiritus sancti actio, quæ supra naturam sunt, operatur, quæ nemo potest capere, nisi sola fides. Quomodo erit mihi hoc, inquit sancta virgo, quoniam virum nõ cognosco? Respondet Gabriel archãgelus, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obũbrabit tibi: & nunc quæris, quomodo panis fiat corpus Christi? & vinũ & aqua, sanguis Christi? tibi ego itẽ respondeo, Spiritus sanctus accedit, & hæc facit quæ rationẽ cogitationémq; superant, diuina mysteria, corpus Christi. Panis autem vinúmque sumitur, quoniam Deus nouit, humanã infirmitatẽ ea sæpe quæ vsu trita non sunt auersari atque ægreferre. Itaq; solita vsus demissione, per ea quæ naturæ sunt vsuata, facit ea quæ naturã superant. Et quemadmodum in baptismo, quoniam mos est hominibus, vt aqua & oleo vngantur, aquæ & oleo Spiritus sancti gratiam coniunxit, & fecit vt hæc esset lauacrum regenerationis: ita, quoniam hominibus est mos, vt panem edant & vinum bibant, his diuinitatem suam adiunxit, eáque fecit corpus & sanguinem suum, vt per ea quæ solita sunt & naturalia, ad ea quæ natura præstantiora sunt, accedamus. Corpus est verè coniunctum diuinitati, vt corpus ex sancta virgine: non quòd corpus illud assumptum è cælo descendat, sed quia panis & vinum in Christi corpus & sanguinem transmutatur. Sin quæris, quomodo fiat, satis est tibi vt audias, per Spiritum sanctum, quemadmodum & ex virgine Dei genitrice sibi ipsi & in se ipso Dominus corpus substituit: & nihil amplius nouimus, nisi quòd Dei verbum est verũ, efficax, omnipotẽs. Modus autem intelligi nõ potest. Illud tamen dicere non est alienum, quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum, in corpus & sanguinẽ comedentis bibentísque mutatur, nec fiunt aliud corpus præter id quod erat prius: sic propositionis panem, & vinum & aquam, per inuocationem & aduentum Spiritus sancti, ratione naturam superante, in corpus & sanguinem Christi transmutari: nec esse duo, sed vnum atque idem fieri: nunc iis qui fide dignéque illud suscipiunt, in remissionem peccatorum, & vitam æternam, & animæ corporísque præsidium: illis verò, qui incredulitate & indigne suscipiunt, in supplicium & pœnam: quemadmodum & Domini mors, credentibus est vita & immortalitas ad fruendam beatitudinem sempiternam: incredulis autem & Domini interfectoribus, cruciatus & supplicium sempiternum. Non est figura panis & vinum corporis & sanguinis Christi. absit. sed ipsum Domini corpus diuinitate affectum, cùm ipse Dominus dicat, Hoc est corpus meum, non autem figura mei corporis. Et meus sanguis, non autem figura mei sanguinis. Et antea dixerat Iudæis, Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Caro enim mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. Et rursum, Qui edit me, ipse viuet. Quamobrem cum omni timore & conscientia pura & fide minime dubia accedamus: & erit omnino nobis vt credimus non hæsitantes. Colamus autem & honoremus ipsum tota animi & corporis puritate. duplex enim est, Accedamus ad eum ardenti desiderio, manibúsque in crucis formam compositis, crucifixi corpus suscipiamus. Et intendentes oculos & labia & faciem, diuinum carbonem sumamus, vt ignis nostri desiderij, assumpta ex carbone inflammatione comburat peccata nostra, & corda nostra illuminet, & diuini ignis communione inflammemur diuinique efficiamur. Carbonem vidit Esaias, Carbo autem lignum simplex

plex non est, sed igni coniunctum. sic & panis communionis, non est panis simplex, sed coniunctus diuinitati. Corpus autem diuinitati coniunctum, non est vna natura, sed vna quidem corporis, altera autem coniunctæ diuinitatis. Quapropter vtrunque, non vna est natura, sed duæ. Pane & vino suscepit Melchisedec Abraham ab alienigenarum cede reuertentem, sacerdos dei altissimi. Illa mensa hanc mysticam præsignauit mensam: quemadmodum sacerdos ille, veri sacerdotis Christi figuram & imaginem gerebat. Tu enim, inquit, es sacerdos: in æternum secundum ordinem Melchisedec. Panem hunc exprimebant panes propositionis. Hoc est purum illud profecto & incruentum sacrificium, quod ab ortu solis vsque ad occasum sibi oblatum iri per prophetam Dominus ait: corpus nimirum & sanguis Christi, ad animi & corporis nostri firmamentum cedens, quod non consumitur, nec corrumpitur, nec in secessum progreditur: absit: sed in essentiam nostram & conseruationem, depulsionémque omnium incommodorum, & omnium sordium expurgationem. Si aurum deprehendat adulterinum, inflammationis censura illud purgat, ne in futuro seculo cum mundo damnemur. Curat enim morbos, & genus omne calamitatis. Vt diuus ait Apostolus, Si nos ipsos iudicaremus, nõ vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem à Domino corripimur, ne cum mundo damnemur. Idque est quod ait, itaque qui sumit corpus & sanguinem Domini indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Per ipsum purgati, Domini corpori & ipsius spiritui coniungimur, & Christi corpus efficimur. Hic panis primitiæ sunt futuri panis, qui est ille ἐπιούσιος, quem alij quotidianum, alij superstantialem intelligunt. Ἐπιούσιος enim significat aut futurum, id est venturi seculi: aut qui ad conseruationem essentiæ nostræ sumatur. Atque siue hoc siue illo modo velis, domini corpus apte congruéque dicetur. Spiritus enim viuificans est caro domini: quoniam ex viuificante spiritu concepta est. quod enim natum est ex spiritu, spiritus est. Hoc autem dico non tollens corporis naturam, sed viuificum & diuinum ipsum significare volens.

NICOLAI EPISCOPI METHONENSIS

AD EOS QVI HÆSITANT AIVNTQVE

Consecratum panem & vinum non esse corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi.

Ysticam hanc & incruentam consecrationem, qua panem & calicem consecratos in corpus & sanguinem domini transmutari credimus, à quónam principium accepisse dicas? nónne ab ipso deo & seruatore nostro Iesu Christo, quemadmodum nos sacra docent euangelia? Prorsus ab eo. Quis verò ille est sermo quo id traditur? Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. & diuus Paulus: Quotiescunque enim comeditis panem hunc, & calicem hunc bibitis, mortem domini annunciatis. Quo modo quóque ritu, ab ipso seruatore didicimus. Accipiens enim, inquit, panem & gratias agens fregit ac dedit discipulis, & ait, Accipite, comedite: Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur & traditur: similiter & calicem postquam cœnauit, dicens, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. id autem idem est quod & diuus Matthæus inquit, Hic est sanguis meus noui testamenti, quod pro vobis effunditur. Quis verò scopus ac finis huius traditionis? Quid aliud, quàm participatio Christi, & vita in Christo participantium æterna? Si quis enim, inquit, comederit ex hoc pane, viuet in æternum: &, Panis autem quem ego dabo, caro mea est: quam ego dabo pro mundi vita: &, Nisi manducetis carnem filij hominis, & bibatis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis: qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & rursus, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quemadmodum misit me viuens Pater, & ego viuo propter patrem: &, Qui edit me, & ille viuet propter me. Carnem enim suam quasi escam hamo circumponens, diuina sua virtute, serpentem quidem deprimit, nos autem erigit. Papæ, quàm expauescendum & tremendum mysterium. Qui hoc tradidit, deus est, qui propter clementiam & benignitatem suam homo quoque factus est, & tanquam ouis ad mactationem & mortem processit, vt obnoxium morti propter peccatum hominem morte eximeret. Causa huius traditionis est, magni huius beneficij recordatio. Corpus & sanguis Christi ea sunt quæ hoc ritu perficiuntur: ritus finis, participatio Christi & vita æterna, quod idem est quasi diceres, participantium deificatio: vt diuus Paulus

magna voce proclamat, Calix benedictionis quem benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? deinde subdit & rationem, quo pacto fiamus corpus Christi: aitque, Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? quandoquidem vnus panis, vnum corpus multi sumus. omnes enim vno pane participamus. Quid enim est, ait, panis? nimirum corpus Christi Quid verò fiunt participantes? nimirum corpus Christi. nam participantes corpore Christi, nos etiã ipsum efficimur. Nam quia vniuersa nostra caro corrupta est à peccato, opus nobis fuit noua carne. Quis ergo tam audax & prorsus temerarius extitit, vt aduersus hanc traditionem aliquid noui moliatur, mysteriúmque falsitatis accuset, atque abroget eum qui ita tradidit & instituit? Si quis legem Mosis abroget, inquit apostolus, sine misericordia vlla, sub duobus aut tribus testibus moritur: quanto dignus deteriori supplicio censendus erit qui filium dei conculcarit, & sanguinem testamenti prophanum existimarit, & spiritum gratiæ iniuria affecerit? Verum quis ille qui cõculcat filium dei, & aliorum quæ diximus reus censetur? nónne qui sanguinem eius ingratus abrogat, nec admittit, & veracis ab omníque mendacio alieni oris traditionem & mandatum nihili facit? Hoc est corpus meum dicentis, &, Hic est sanguis meus, & Nisi manducetis carnem filij hominis, & bibatis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. quid hæsitas? quid omnipotenti impotẽtiam attribuis? Nónne ipse est qui ex nihilo omnia vt essent fecit? vnus trium personarum diuinitatis? qui postremis tẽporibus incarnatus est, & panem in suum corpus transmutari iussit. Quid requiris causam & ordinem naturæ panis transmutationis in Christi corpus, & aquæ vinique in sanguinem? cùm suprà naturam, rationem, mentem, & cogitationem ex virgine sit natus. Non credes itaque nec mortuorum resurrectionem, nec in cælos eius assumptionem, & alia Christi miracula supra naturam, mentem & cogitationem eminentia. Id tibi accidit, quòd Christum, non deum verum ac filium dei confiteris, sed Arrianismum vel potius Iudaismum resipis. At fortassis dubitas miniméque credis, quòd non videas carnem & sanguinem, sed panem & vinum. Qua de re scias oportet, tu qui ingrato iniquóque animo erga beneficum affectus es, Deum qui omnia nouit, cum humanissimus sit, prouidè hoc fecisse, ad hominum imbecillitatem se demittens, ne auersarentur multi arrhabonem æternæ vitæ, & ægre ferrent, carnem & sanguinem intuentes. Itaque rebus naturæ consuetis hoc fieri voluit, iis suam diuinitatem coniungens, cum dixit, Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus: &, Accipite, comedite, & bibite ex eo omnes, in remissionem peccatorum: & rursum, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: &, Nisi manducetis carnem filij hominis, & bibatis eius sanguinem, nõ habetis vitam in vobis. Hoc facite in meam commemorationem. Propterea ei credentes, ita offerimus panem perfectum, vinum, siue corpus Christi quod perfectum etiam post passionem permansit & integrum (Neque enim os eius contritum est) & à diuina vita inseparabile, plane quale ipse primus noster ac magnus pontifex & sacrificus victimáque suis ipsius discipulis tradidit: iique denuo qui ab initio suis ipsi oculis Verbum intuiti sunt, eíque ministrarunt, catholicæ Ecclesiæ ab extremis ad extremos vsque orbis terrarum limites tradiderunt: omnes quidem, Hierosolymitanæ, vbi & diuus Iacobus primi magníque põtificis frater ac successor, mysticam incruentámque Liturgiam exposuit. Petrus autem & Paulus, Antiochensi: Paulus verò peculiariter, orbi vniuerso. Marcus, Alexandrinæ: Ioannes & Andreas, Asiæ & Europæ: omnésque vniuersæ ecclesiæ vbicunque sit, per eam quam sanctus Clemẽs conscripsit Liturgiam tradiderunt: in qua hæc ita ad verbum habentur: Memores igitur eorum quæ propter nos passus est, gratias agimus tibi deus omnipotens, non quantum debemus, sed quantum possumus, & eius statutum adimplemus. In qua enim nocte tradebatur, accipiens panem in sanctas & immaculatas suas manus, & eleuatis oculis ad te deum ac patrem suum, fregit deditque nobis dicens, Accipite ex eo, comedite: Hoc est corpus meum quod pro multis cõminuitur, in remissionem peccatorum. Similiter & calicem ex vino & aqua temperatum, sanctificauit, deditque nobis dicens, Bibite ex eo omnes: Hic est sanguis meus qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. Memores igitur passionis eius, mortis, resurrectionis, reditus in cælos & futuri eius secundi aduẽtus, in quo veniet iudicaturus viuos & mortuos, redditurúsque cuique secundum opera sua, offerimus tibi regi ac deo, secũdum eius institutionem, panem hunc, & hunc calicem, gratias tibi per eum agentes, quòd nos dignatus fueris adstare coram te & tibi sacrificare. Et te rogamus vt propitio serenóq; vultu respicias supra hæc proposita dona coram te, tu qui nullius indiges deus: & tibi complacitum sit in eis ad honorem Christi tui, & mittere digneris sanctum tuum spiritum super hoc sacrificium, testem passionum Domini Iesu, vt efficias panem hunc, corpus Christi tui: & calicẽ hunc, sanguinem Christi tui.

Et iterum

Et iterum magnus ille Paulus, Ego accepi à domino quod & tradidi vobis, quòd dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & benedixit, fregit, dixitque, Accipite, comedite: Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur. hoc facite in meam commemorationem. Quotiescunque enim comeditis panem hunc, & calicem hunc bibitis, mortem domini annunciatis donec veniat. Si vero censes hoc quod à nobis perficitur, illo minus esse, nescis Christum etiam hoc tempore operari, nuncque adesse. Ero enim vobiscum dies vniuersos ad consummationem vsque seculi, pollicitus est. Hoc item mysterium summopere admirans quasi obstupefactus diuus apostolus, cum timore dei ac fide vt digne eo participemus adhortatur, & supplicium transgressori definit, Quicunque comederit, inquiens, panem hunc, aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Id perinde est ac si dixerit, diui Chrysostomi sententia, quemadmodum tradidit quidem eum Iudas, in eum verò petulanter debacchati sunt Iudæi: ita dedecore & infamia eum afficiunt qui sanctissimum eius corpus indigne ore sumunt, & corpori admouent impuro. Itaque inquit, probet seipsum homo, non alter alterum: hoc enim indicare est: sed primum quisque seipsum: & sic de pane edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans, hoc est perpendens & considerans corpus domini propositum. Quòd si is qui per se in aliquod humanorum vitiorum delapsus est, & indiscrete accessit, vt indigne communicans, tanta mulctatur condemnatione: qui in ipsam consecrationem peccat, & immediatè ipsum dominicum contumeliis afficit corpus atque negat, traditionémque abrogat, & auctorem qui tradidit, conculcat, quánam fuerit, & quanto magis deteriori ac maiori dignus tum accusatione tum supplicio? Horroréne plena sunt ea dicta? Reliquúmne est vllum noui facinoris, praeuaricationis, impietatis genus, quod ad hanc sceleris audaciam accedere possit? Verùm libera ô domine per tuam misericordiam ab hac impostura & dementia omnes eas qui non rectè confitentur quem consecramus panem & vinum, corpus perfectum & sanguinem preciosum esse Christi tui.

B. SAMONÆ GAZÆ CIVITATIS ARCHIEPISCOPI, DISCEPTATIO. CVM ACHMED

Saraceno, perspicuè docens, panem ac vinum vtrunque per sacerdotem consecratum, verum esse & integrum corpus ac sanguinem domini nostri Iesu Christi.

ALiquando forte proficiscebamur Emesam cum multis aliis, & familiari colloquio de variis atque diuersis rebus vtentes, quod nos in itinere consolabatur, vltrà quàm decuit in sermone progressi sumus: ex quorum numero vir quidam doctus atque facundus, genere Saracenus, ad narrationem mysteriorum conuersus, me interrogauit his verbis: Heus ex te audire velim episcope, quamobrem vos sacerdotes Christianis illuditis, dum panem ex farina coctum in minutim partientes, corpúsque Christi nominantes, remißionem peccatorum exhibere posse iis qui eum recipiunt confirmatis. Vobisne ipsis illuditis, an eos in quos habetis imperium? SAMONAS. *Quid narras? panísne, dei corpus efficitur?* ACHMED. *In vtram partem contradictionis respondeam mihi incertum est.* SAM. *Tantúmne quantus es te genuit mater tua?* ACH. *Minime.* SAM. *Sed quantum?* ACH. *Paruulum.* SAM. *Quis te in magnitudinem ita produxit?* ACH. *Alimentum, deo ita annuente.* SAM. *Ergo panis tibi in corpus conuersus est?* ACH. *Ita prorsus existimo.* SAM. *Quo tandem pacto panis tibi conuersus est in corpus?* ACH. *Haud quidem scio.* SAM. *Per guttur cibus & potus in ventriculum demittuntur, tanquam in ollam aliquam. Sed cùm hepar calidum adiaceat stomacho, coquitur alimentum, & in chylum conuertitur: quódque crassum est, deorsum abit: quod autem tenue, in chylum mutatum innatat. At vero cum iecur sit calidum, molle & laxum, ad se attrahit & in sanguinem conuertit: necnon vniuersum corpus per venas veluti per canales irrigat, alimentum in chylum conuersum in ventriculo distribuens, in ipsóque in sanguinem conuersum, singulis membris commutatum, cuiusmodi est illud. Oßibus os, medullæ medullam, neruis neruum, oculis oculos, capillis capillum, cuti cutem, vnguibus vnguem: atque ita fit infantis incrementum in virum, pane et in corpus*

morbos nostros singulis horis sanaret: hanc sane ob causam omnipotens cùm sit, multum misericors, clemens atque benignus, noluit nos à se separari: sed perinde atque filios suos secum esse per participationem atque communionem huius panis atque vini & aquæ, eo quòd res istæ familiarius naturæ nostræ congruant, nec quisquam eas fastidiat aut execretur, quæ in corpus ipsius & sanguinem mutantur diuina virtute, iuxta illius præceptum: quod etiam cedit in remissionem peccatorum & in vitam æternam, ac in tutelam animæ & corporis, dignè illud cum sincera fide assumentibus. Nisi enim manducaueritis, inquit, carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. Quocirca nobis ita traditum & seruatur, & citra vllam controuersiam creditur, quoad ipse venerit, iuxta Pauli vocem. A C H. Hæccine communicatio & sacrificium corporis & sanguinis Christi, quod offertis sacerdotes, verúmne est Christus corpus & sanguis verus, an exemplar corporis eius, perinde atque sacrificium hirci, quod Iudæi offerunt? S A M. Absit nos appellemus exemplar corporis Christi, sanctam communionē, aut panem nudum, aut figuram, aut imaginem: quinimo corpus ipsum reuera & sanguinem Christi dei nostri in deum conuersum assumimus: qui incarnatus, & genitus est ex sancta dei genitrice sempérque virgine Maria. Sic enim credimus, & ita profitemur iuxta vocem ipsius Christi, quam ad discipulos in cœna illa mystica tradens eis panem viuificantem, pronunciabat: Accipite, comedite, hoc est corpus meum. Similiter & calicem eis tradens, inquit, Hic est sanguis meus, non dixit, Hoc est exemplar mei corporis & sanguinis, aut imago. Et in plerisque alijs locis constat Christum dixisse, Qui manducat meā carnem & bibit meum sanguinem habet vitam æternam. Cæterùm cùm ipsemet Christus testificetur, corpus suum esse reuera & sanguinem, id quod nos fideles offerēdo assumimus, quid amplius est opus de hac re dubitare, si deum & filium dei ipsum esse credimus? Si enim ex nihilo mundum condidit, & verbum eius verum est, viuum, efficax, atque omnipotens: & quæcunque voluit dominus fecit omnia, nónne potest panem in suum ipsius corpus mutare, & aquæ & vini commixtionem in proprium sanguinem? Nam quemadmodum initio dixit, Germinet terra herbam virentem, & vsque in hodiernum diem, eo pluuiam mittente terra germinat herbas, quæ auxilio protegitur, eiúsque iussu id præstare cogitur: ita locutus est deus, Hoc est corpus meum: &, Hic est sanguis meus: &, Hoc facite in meā commemorationē: idque omnipotentis mandato vsque ad eius secundum aduentū fit, diuina inspiratione & accessu spiritussancti. A C H. Sed quare Christus sub specie panis, vini, & aquæ abditum suum corpus & sanguinem, potius assumendum tradidit quàm sub alia materia? S A M. De hoc superius dixi, rursus etiam dicturus: demittente enim se deo, pérque ipsius inenarrabilem prouidentiam, condonationem, & erga nos dignationem factum est, vt per ea quæ nobis vsu ad edendum & bibendum familiaria sunt, transeamus et ad ea sustollamur quæ nostrā exuperant naturam, id est ad mysteria diuina. Quinetiam inter alios omnes cibos, panis sibi primum locum vendicauit. Itidem & inter potiones aqua & vinum primas tenent. His igitur, pane inquā, vino & aqua, nobis assuefactis, Dominus coniuncta sua diuinitate, virtute sui verbi, qua omnia, vt essent ex nihilo produxit, in proprium suum corpus & sanguinem ea transfert. Veruntamen panis & vinum assumuntur, & apparent. Idq; prudenti dispensatione ac gratuita demissione sui ad captum nostrum, tollit à nobis horrorem atque metum, qui deterriti ab eo resiluissemus, si carnem suam in sua propria specie, & sanguinem iussisset nos assumere. Ad hac exteræ quoque nationes condemnassent nos voracitatis carnis humanæ, dicentes nos more ferarum sanguinem bibere & crudam carnem vorare: quæ propter incredulitatem, solum panem & vinum intuentur: sed fideles corpus Christi, & sanguinem ex incontaminato eius latere effusum: quemadmodum & in lauacro baptismatis, qui sunt infideles, solam aquam in piscina vident: fideles autem, aquam, ignem, & spiritum contemplantur. Quum verò illi etiam participes baptismatis fuerint effecti, tunc ipsi quoque firmitatem ac robur à re sensibus percepta sumunt ad inuisibilem regenerationem. Itaque si quā est gratia in aqua, non est ex aquæ natura, sed ex aduentu spiritussancti. A C. Non dubium est, quin omnibus modis rectè prædices & recenseas mysteria fidei Christianæ: verum de hac re ambigere quis posset, quo pacto cùm sit vnus deus & verum corpus Christi, in infinita corpora & partes diuidatur. Multi sunt ergo Christi ea quæ diuiduntur, an vnus? aut in singulis partibus vnus & idē saluus & integer? S A. His exemplis quæ sub sensum & materiam cadunt, declaramus ea quæ carent materia, & quæ supra naturam sunt. Audiat igitur quispiam hoc exemplum, & intelligat vim verbi quæ in eo abdita est. Ponamus ita esse: Quispiam habens speculum allisit terræ, & in multa fragmenta comminuit, in singulis tamen fragmentis vmbram su[...] [...]am quis videre possit: sic intelli-

gat oportet ex hac vmbra, carnem Christi esse saluam atque integram in vnoquoque frusto, quocunque tempore, quoties, & vbicunque frangitur. Rursúsque tibi aliud exemplum assume: Omne verbum quod homo proferrendo emittit, & qui loquitur ipsum audit atque intelligit, & qui circunstant: & si multi sunt qui audiant, non tamen diuisum, sed integrum audiunt. Eodem modo ponendum est & affirmandum & in corpore Christi: illud Christi sacrosanctum, corpus assidens patri, apud eum manet. Quinetiam panis consecratus per sacerdotem in verum Christi corpus transformatus potentia diuina per accessum sacrosancti spiritus, licet diuidatur, tamen integrum & saluum in vnoquoque frusto seruatur: vt etiam oratio eius qui loquitur, omnibus qui audiunt, integra nec diuisa auditur. Ita iis exemplis quæ sub aspectum & sensum cadunt, peruicaces nimiúmq; curiosos ad intelligenda dei mysteria quæ supra naturam, rationem, intelligentiam & supra nos sunt, adducimus. Quum igitur panis sanctificatus in partes diuiditur, qui sacrosanctum Christi corpus est, ne existimes quòd particulatim diducatur, aut auellatur, aut more membrorum à se auulsorum diuidatur: incontaminatum illud corpus (nam immortale est & incorruptibile, quódque nunquam exhauriri & consumi poterit) sed quòd partitio ea est accidentium quæ sub sensum cadunt, duntaxat post sanctificationem, ad fidei robur & exhibitionem signi visibilis rerum quæ permanent, simul & in arrhabonem & in viaticum parandæ nobis vitæ æternæ. AC. Digna prorsus sunt hæc admiratione, & paradoxa, Abba pater, & supra naturam, mentem, & cogitationem humanam ineffabilia mysteria fidei Christianorum Quare tibi gratias ago, quòd & nobis ostenderis quamæquissimum, planum & intellectu haud difficile, simul & verum esse dogma, quo Christum omnipotentem, benignum ac verum esse deum demonstrasti, à quo mendacium quàm longissimè submotum est, procul explosa imaginaria omnis opinio. Cæterum his sancta & philosophica commentatione inter nos discussis, abeundum nobis est. Deinceps enim ni nobis extimulandi sunt ad iter: nanque vti video, dies deuergit in vesperum.

SANCTI PATRIS NOSTRI GERMANI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI, *rerum Ecclesiasticarum consideratio, & mystica contemplatio.*

Ccelesia est templum Dei, delubrum sanctum, domus orationis, congregatio populi, corpus Christi, nomen eius, sponsa Christi, euocans ad pœnitentiam & ad preces populos, aqua sancti baptismatis eius purgata, & sanguine eius precioso abluta, & sponsæ ornatu decorata, & sancti spiritus vnguēto obsignata, iuxta propheticum sermonem, Vnguentum euacuatum tibi nomen est, & ad odorem vnguenti tui curram: quia veluti vnguentum super capite, quod descendit in barbam barbam Aaron, quod descendit in orā vestimēti eius. ALITER. *Ecclesia est terrenum cælum, in qua supercælestis deus inhabitat & inambulat, typum referens adfixionis in cruce, & sepulturæ, & resurrectionis Christi, glorificata supra tabernaculum testimonij Moysis, in patriarchis præfigurata, in apostolis fundata, in qua propitiatorium est & sancta sanctorum, in prophetis prænunciata, in hierarchis exornata, & in martyribus consummata, & in throno sanctorum eorum reliquiarū fundata.* ALITER. *Ecclesia est domus diuina, vbi mysticum vitæ sacrificium celebratur, & interiora sacrarij, & sancta spelunca: vbi sepulchrum & mensa nutrix animarum & viuifica: quique in ea margaritæ, diuina dogmata sunt doctrinæ domini ad suos discipulos. Semanter est veluti typus clauorum, quibus perfoderunt manus & pedes Domini: & vim suam exerit in fines orbis terrarum.* ALITER. *Semanterium obscure significat angelorum tubas, & excitat pugiles ad bellū aduersus inuisibiles hostes. Baptisma est sicut deus præcepit Moysi inquiēs, Cum descenderis, testificare populo huic, & sanctifica eos, & abluant vestimenta sua, & adstent parati ad ascendendum in montem ad me. Et rursus per Esaiam prophetam ait Dominus Deus, Lauamini, mundi estote, auferte malitias ab animis vestris: & si fuerint peccata vestra vt coc-*

terreni & materiales sacerdotes assistentes & ministrantes domino in æternum: quare & tales sint oportet, vt ignis flagrans. Nam serie supercælestium, & terrenorum ordine filius dei & iudex vniuersorum leges tulit.

Gradus subsellij locus est & sedes, in quo vniuersorum rex Christus præsidet cum suis apostolis, vt ad eos ait, Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel. Sedes enim dicuntur prædicatio fidei, in qua prædicatione confidentes, docuerunt, & per eam accipiunt remunerationem prædicationis, supercæleste regnum, quia cathedra illic non est. Subindicat verò & secundum eius aduentum, quo venturus est in gloria ad iudicandum viuos & mortuos, reddens singulis secundum opus eorum, & ad omnem mundum iudicandum, vt ait propheta, illic sederunt sedes in iudicium, sedes super domum Dauid. Cosmites est ad exemplum legalis & sancti cosmij, indicans crucifixi Christi signaculum, per crucem ornatum.

Columellæ siue thoraces separantes gradum à reliquo templo, monstrant: exterior quidem pars, templum quousque ingreditur, & vbi sistit populus ad orandum, proficiscens: pars autem interior, siue gradus significat sancta sanctorum, in quæ soli sacerdotes & comites eorum intrent. Cancelli locum orationis designant, quousque extrinsecus populus accedit: intrinsecus autem sunt sancta sanctorum, solis sacerdotibus peruia. Sunt autem reuera ad istam memoriam cancelli ænei, ne quis simpliciter & temere ingrediatur. Ambo figuram lapidis sancti monumenti designat, quem angelus cum euoluisset ex hostio monumenti, proclamabat resurrectionem Domini vnguentiferis mulieribus. Est autē iuxta prophetam dicentem, In monte campestri tollite signum: ascende qui euangelizaris, & exalta vocem. mons est enim in loco campestri et æquabili positus.

Orientem versus precari, traditum est vt et reliqua, ab apostolis sanctis: et ita res habet, propterea quòd spiritalis sol iustitiæ Christus deus noster in terra apparuit in orientis solis sensibilis partibus, vt propheta inquit, Oriens nomen est et rursum, Adorate dominum qui ascendit in cælum cæli secundum orientem et, Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. et iterum, Stabunt pedes domini super montem domini oliuarum ad orientem: hæc aiunt prophetæ. Propterea etiam quòd nos denuo Paradisum illum in Edem expetimus et speculamur, ab oriente recuperatum iri expectantes, et etiam recipientes ortum illum lucis appariturae in domini secundo aduentu et regeneratione.

Genu non flectere sancto die dominico resurrectionis, significat lapsuum nostrorum erectionem factam per triduanam Christi resurrectionem. Non flectere genu ad pentecosten vsque, est septem dies post sanctum Pascha in septem multiplicatos continere die Pentecostes. Nam septies septem quadraginta nouem, et dominico addito, quinquaginta.

Tonsura capitis sacerdotis, et rotunda eius pilorum media sectio, vice corona est spineæ, quam Christus gestauit. Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, ex capillorum significatione, imaginem refert venerandi capitis apostoli Petri, quæ, cum missus esset ad prædicationem Domini et magistri, et tonsa est ab iis qui eius sermoni non credebant, vt illuderetur ab ipsis, eique magister Christus benedixit, et infamiam in honorem, illusionē in gloriam conuertit, et posuit super caput eius coronam, non ex lapidibus preciosis, sed lapide et petra fidei eius fulgescētem super aurum et topaziū, et lapides preciosos. Vertex enim ornatus, et corona duodecim lapillorum apostoli sunt: petra verò sanctissimus apostolus est primus hierarcharum Christi.

Stola sacerdotis est ad exemplum talaris Aaron, id est vestimentum, quod sacerdotale est indumentum ad pedes vsque, honorabilissimum. Est autē ignea specie, iuxta prophetam dicentem, Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignē ardentem. et rursum, Quis iste adueniens ex Edom? Edom enim sonat terrenū, aut electum, aut rubrū. deinde subdit, Rubedo vestimentorum eius, ex vinea Bosor ad quid tua rubra sunt vestimenta, et indumenta tua tanquam torcularis calcati? quod indicat tinctam Christi stolam carnis in sanguine, in eius immaculata cruce. itemque quia etiam coccineā chlamydem gestauit in passione Christus, demonstrant pontifices cuius pontificis sint satellites. Exutos autem zonis sacerdotes deambulare casulis, id significat Christum in crucem abeuntem ita gestasse crucem suam.

In supremis illis splendoribus intelligentium cælestium ministrorum, prophetarum et hierarchiarum, sunt presbyteri XXIIII. et diaconi septem. presbyteri ad imitationem sunt Seraphicarum potestatum, stolis vice alarum contecti, duabus autem alis labiorum, hymnum in voce cantantes, et tenentes diuinum et spiritalem carbonem Christum prehensione manifestò gestantes. Diaconi verò ad typum angelicarum potestatū; tenuibus teniium

horariorum alis, ut administratorij spiritus in ministerium missi, præcurrunt. Ac primùm tunica quæ alba est, diuinitatis splendorem indicat, & sacerdotis splendidam conuersationem. Lora tunicæ quæ sunt ad manum, significant vinculum Christi. vinctum enim eũ abduxerunt ad Caiapham pontificem & Pilatũ. Lora quæ sunt transuersa, sanguinem significant qui fluxit ex latere Christi in cruce. Peritrachelion est fasciola, qua producebatur à pontifice vinctus, & tractus in anteriorem partem per collum Christus, ad patiendum ipse proficiscens. Epitrachelij dextra pars, denotat arundinem quam dederunt illudentes, dextræ Christi. Læua pars, crucis est gestatio super humeris eius.

Zona, qua præcingitur, declarat maiestatem qua Christus regnans, magnifica dignitate diuinitatis præcinctus est & vndique ornatus. Casula denotat coccineam purpuram, quam Iesu illudentes gestandam impij dederunt. Est etiam stola baptismi.

Humerale est pontificis, ad exemplum stolæ Aaron, quam gestabant legales pontifices, sudariis longis læuo humero circumponentes, ad significandum iugum mandatorum Christi.

Humerale autem quo Episcopus circuodatur, significat ouis pellem, quam errantem cùm dominus inuenisset, super suis humeris assumpsit, & cum iis quæ non errauerant recensuit. Habet autem & cruces, quia Christus super humero ipse quoque gestauit crucem suam. Præterea etiam qui volunt secundum Christum viuere, super humeris tollunt crucem suam, id est afflictionem. symbolum enim afflictionis crux est. Monachalis habitus est ad imitationem cultoris & quasi ciuis deserti ac baptistæ Ioannis: quia indumentum eius erat ex pilis cameli, & zona pellicea circum lumbos eius. Radi verò toto capite, ad imitationem fit sancti apostoli Iacobi dei fratris, & Pauli apostoli & reliquorum.

Anabolea autẽ ea referunt anabolæa quæ gerebant vestimenta. Cucullæ, prout ait apostolus, Crucifixus est mihi mundus, & ego mundo. Mantile declarat tenui sua simplicitate alatam & volantem conuersationem imitatione angelica, prout angelicus habitus dicitur.

Othone cum qua ministrant diaconi, designat Christi humilitatem, quã demonstrauit cùm pedes suorum ablueret.

Enchirium quod est in zona, linteum est quo manus extersit suas: & enchirium habere in Zona, typum refert extergentis manus, & acclamantis, Innocens ego sum.

Oblatio quæ fit in armario, denotat caluariæ locũ in quo crucifixus est Christus: in quo aiũt sitam esse caluariam primi parentis Adam. ostendit autem fuisse monumentum prope locum vbi crucifixus est. Præfiguratus est autem caluariæ hic locus in Abraam, quãdo super vno montium, dei iussu, altare ex lapidibus construxit: & ligna strauit, imposuitque filium suum, & attulit arietem pro eo in holocaustum: ita deus & pater principio carens & antiquus ille diebus, filium principio carentem suum postremis temporibus, incarnatum ex virgine & deipara, ex lumbis Abraam iuxta promissionẽ iurisiurandi, quod fecit cum eo: ita vt pro genere humano non pepercerit filio suo charissimo & vnigenito, sed pro nobis omnibus tradiderit eum: ac passus est quidem homo in carne. sed impatibilis permansit in diuinitate. Etenim Christus proficiscens ad crucem, suam gestauit crucem, & pro ariete immolatum est corpus eius immaculatum, vt agnus mactatus lancea per latus eius transfixa, & pontifex factus vt filius hominis, & offerens seipsum, & oblatus ad subuehẽdos peccatores multos. & mortuus quidem est, vt homo: resurrexit verò vt deus, ex quo supramundanam gloriam habuit apud deum & genitorem. Oblatio autem panis repræsentat corpus domini, affixum propter salutem nostram qui sumus fideles.

Panis propositionis sanctificatus indicat purgationem mundi, & eximias diuitias bonitatis & clementiæ dei: in eo quòd filius dei homo factus est, & seipsum proposuit hostiam & oblationem, & corpus suum, & redemptiuam propitiationem pro mundi vita & salute: assumens totam massam humanæ naturæ, absque peccato: oblátus autem, vt primitiæ, & holocaustum selectum deo & patri pro genere humano, quemadmodum ait, Ego sum p[illegible] qui [illegible] cælo descendi, & qui manducat hunc panem, viuet in æternum. de quo etiam [illegible] Hieremias, Venite & immittamus lignum in panem eius, ostendens lignum crucis [illegible] pus eius infixum est.

Lancea, vice est eius quæ latus domini punxit. Lancea expurgari, significa[illegible] illud, Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & cæt. Discus, lectica est, in qua corpus [illegible] cerdote & diacono componitur, qui sunt Ioseph & Nicodemus.

Vinum autem declarat sanguinem ex latere Christi fluxum. Est autem & u[illegible] num, quod dedit discipulis in cæna. Aqua verò demonstrat eam quæ fluxit e[illegible] latere ip[illegible]

Christi: & per calorem significat feruorem sancti spiritus: per albedinem verò sinceram fidē.

Vinum simul & aqua, sunt egressi ex latere eius sanguis & aqua, quemadmodū ait propheta. Panis ei dabitur ad cibum, & aqua ei ad potum potabilē. nam vice lanceæ quæ punxit Christum in cruce à Longino, est hæc lancea. Panis & poculum propriè & verè, ad imitationem mysticæ illius cœnæ, in qua Christus accepit panem & vinum, & dixit, Accipite, manducate & bibite ex eo omnes: hoc enim est corpus meum & sanguis: ostendens se nos participes fecisse mortis, & resurrectionis, & gloriæ suæ.

Oblatio autem, quæ & panis, & benedictio, & primitiæ dicuntur, ex qua dominicum corpus dissecatur, ad typum semper virginis & deiparæ sumitur, quæ secūdum beneplacitum patris, & voluntatem filij sui & verbi, & aduentum diuini spiritus, vnum sanctæ trinitatis, filium dei & verbum recipiens in se perfectum deum & perfectum hominem peperit: vt autem rursum supersubstantialis deus, carne ex ea assumpta in vna hypostasi, perfectus erat deus & homo, similis nobis absque peccato: ita & dominicum corpus, tanquam ex quodam vtero & carne corporis virginalis, toto pane, inquam, benedictionis & oblationis à diacono, vt magna ecclesia à maioribus accepit, dissecatur ferro quodam quod & lanceā appellant, tametsi nondum tempus eius est: & ita peculiari quadam hypostasi ex medio eius aufertur.

Diaconus tamen qui id efficit, præparato cū eo, qui conficiendus est dominicus sanguis, in conuenienti passionis tempore, per viuifici spiritus aduentum, dimittit ea in prothesi, oratione adiungente sacerdote. Ipse verò qui diuinum corpus diuidit, diaconus, à benedictione angelum imitatur, qui virginis Ave annunciauit. Nec mirandum etiam si sacerdotes id fecerint. nā ad consuetudinem magnæ Ecclesiæ respiciendum. ita igitur dimittitur diuinum corpus in prothesi, tanquam in Bethleem, vbi natus est Christus, cuius egressus ab initio à diebus seculi: simulque etiam tanquam in Nazaret. Insuper quoque conuersationis in Capernaum locum prothesis ipsa explet. ideo enim in proœmiis prædiximus, vnum eorum quæ nunc figurantur, duobus aut tribus eorum quæ tum fiebant, absolui & referri: & vt summatim dicam, annorum triginta tempus ante baptismum & conuersationes prothesis explet. Calix autem est loco vasis quod recepit effusum sanguinē puncti immaculati lateris, & manuum & pedum Christi vnguenti defluxum. Cratera salutare poculum est, quod dedit discipulis suis in cœna.

Poculum rursum est ad exemplum crateræ quam describit propriè siue sapientia, siue filius dei. miscuit suum sanguinem loco vini illius, & apposuit in sancta sua mensa, dicens omnibus, Bibite ex eo omnes, pro vino illo mixto, in remissionem peccatorum, & in vitam æternam.

Crateras etiam interpreteris licet mammas deiparæ, salutare lætitiæ poculum, & tutelare ac conseruatoriū totius generis mortalium. Armarium, vbi præsentatio perficitur, pro caluariæ loco est. Corporale significat sindonem in qua inuolutū est Christi corpus, cùm è cruce descensum est & in monumento collocatum. Et superius disci velamen, indicat sindonem qua inuoluerunt corpus domini. Disci velamentum est pro sudario quod erat super facie, circumtegens illam in sepulchro.

Velum siue aer est & dicitur esse vice lapidis quo muniuit monumentū Ioseph, quod obsignauit tabella custodiæ. Ecce cruci Christus est fixus, sepulta vita est, munitum est sepulchrum, Et statim thuribulum subindicat humanitatem Christi: ignis, diuinitatem: & fragrans fumus indicat illum bonum odorem sancti spiritus præcedentē. nam thymiater est, si interpretari velis, fragrantissima lætitia. Incensum autē repræsentat aromata illa quæ offerebant sepeliendo domino: & myrrha & thus magorum, pura est precatio bonorū operum, ex quibus fragrantia procedit, vt ait Apostolus, Christi bonus odor sumus.

Agnoscite igitur omnes sacerdotes, qui sacro altari assidetis, & incruentam victimam sacrificatis, quòd vinas passiones Christi annuncietis. Conceditur itaque tempus à pontifice sacerdoti incohaturo diuinam mystagogiam. id autem tempus repræsentat prædictum tempus voce prophetæ Esaiæ, quando nasciturus esset præcursor Ioannes, & ad nos Christus peregrinaturus. Sacerdos autem initium diuinæ Liturgiæ faciens, imaginem refert præcursoris Ioannis & baptistæ, prædicationem inchoantis & inquientis, Pœnitentiam agite. prope enim est regnum cælorum: & baptizantis omnes accedentes. Diaconi sunt pastores.

Sacerdotes angeli.

Diaconus. Benedic domine. Sacerdos. Benedictum regnū patris & filij & spiritus sancti. Ita primū ordinem habet orationū ad deū, quæ Doxologia dicitur. itaque ante omnē orationem & sacram commemorationem sacerdos gloriam dei celebrat. Quid igitur ter dei nomen nuncupat, non semel dūtaxat? non enim, Benedictus deus, aut Benedictum dei regnū, sed

personis distinctis. Benedictum regnum, inquit, patris & filij & sancti spiritus. Quia per incarnationem domini primùm didicerunt homines, Deum tres esse personas. Huius autem incarnationis domini mystagogia est quæ hic peraguntur, vnde in proœmiis eorum oportebat prælucere & prædicari trinitatem. Et à superioribus illis potestatibus glorificatur deus tribus sanctificationibus, & ab hominibus regnum Christi benedicitur, qui vi & potentia diuinitatis suæ inferos spoliauit, & nos liberauit. Amen) verè, aut fiat.

His autem verbis, In secula seculorum) fumum ciuitatis Babylonis ascendere significatur: quòd sanguinem seruorum suorum de manu Babylonis requisiuit, & eius habitatores puniẽdo beneficijs affecit, excisione peccati peracta.

Diaconus, In pace dominum precemur) post doxologiam autem, petitionem memorat. nam quid oremus vt oportet, nescimus: & ne multiloqui simus, docet nos quæ de oratione sentienda sunt, in pace scilicet orandum esse, neque prius professis, neque gratiis dei actis. quia cũ dixit pacem, illa quoque complexus est, si quis accurate considerare velit. Nunc docet primùm petendam cælitus pacem, & animarum salutem. ita enim nos Christus petere iussit: tranquilla mente preces nostras exhibeamus.

Sanctissimæ, immaculatæ, & cætera) Actorum omnium sanctorum memores, alter alterum, & vitam nostram omnem, cum bonis nostris operibus deo commendemus. Antiphona, sunt prophetarum prædictiones, prænunciantes aduentum filij dei ex virgine super terram, & clamantes, Deus noster super terram visus est, & decorem induit:) id est incarnationem eius manifestantes, quam nos suscepisse & didicisse per ministros & oculatos testes verbi, apostolos, profitemur. Sciendum autem est, initio omnis officij matutini & vespertini, primum veteris testamenti cantari psalmos, deinde nouæ gratiæ cantica, veteri nimirũ præcedente, cuius legislator hic natus extremis diebus oracula fudit, vt omnes intelligant vnum & eundẽ deũ ac dominum esse, qui has & illas leges sanciuit, Christus.

Antiphonum primum. Bonum est confiteri domino) Opera nostri cordis enarrare domino, bonum est. Et psallere nomini tuo altissime.) Cantando dicere, quos tibi hymnos offerimus, oportet. Ad annunciandum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.) Vt manifesto enarremus quomodo misericordiam consecuti sumus, & contra omne peccatum opponamus veritatem tuorum factorum. Quia rectus dominus deus noster) Quoniam verax est dominus deus noster. Et non est iniquitas in eo) Et nullum mendacium aut falsitas apud deum.

Etiam atque etiam in pace dominum deprecemur) Iterúmque atque iterum intenta & quieta mente dominum deprecemur. Cum voce pronunciando, Quia tua est potentia, & tuum regnum, & potestas, & gloria, patris & filij & spiritus sancti, nunc & semper & in secula seculorum. amen) Quia tua est dominatio & regnum omnium visibilium & inuisibilium: & propterea nos qui super terram sumus, gratiarum actionem omnes & gloriam indesinenter tibi referimus, nunc & semper. & in secula seculorum. Amen) est, Verè, aut fiat.

Antiphonum secundum. Dominus regnauit, decorem indutus est.) Dominus regnauit in cælis, & fidelem populum sibi vindicauit proprio sanguine suo, & egressus est ad debellandum diabolum. Etenim firmauit orbem terrarum, qui non commouebitur.) Firmauit orbem terrarum, ecclesiam in fide sua, & portæ inferorum non præualebunt ei. Testimonia tua cõfirmata sunt vehementer: domum tuam decet sanctitudo domine.) Ea quæ tu passus es credita sunt in mundo: populum tuum decet gratia tua in æterna secula. Coniunctum autem est extremo primi antiphoni hoc, Intercessionibus deiparæ serua nos.) cuius rei gratia, nisi ad confirmanda omnino quæ prius dicta sunt, de typo semper virginis, quòd eius ipsa dux est ministerij, & veræ dispensationis? Secundi verò ephymnium, Intercessionibus sanctorum tuorum. Quoniam enim pro salute animarum, & venia lapsuum diuinam celebramus mystagogiam, merito tanquam superiorem dei matrem omnibus sanctis, aut etiam ipsis supercælestibus potestatibus, in supplicatione primam appellamus: deinde eos qui complacuerunt eius filio.

Troparium autem quod ad finem antiphoni secundi dicitur, quod est, Vnigenitus filius & verbum dei, & cæt.) opus est Ioseph & Nicodemi. Tollentes enim dominũ vt sepelirent e[um], eo sunt initiati à venerando & viuifico corpore domini, & diuinitate in eo inseparabili.

Nonnulli aiunt idem troparium enunciatũ fuisse, à diuina forte rege Iustiniano, quod [a]d de etiam symbolis Christi natiuitatis quadrat. Is enim, inquit, natus vnigenitus filius & sermo patris initio carens cùm sit, recepta propter nostram salutem incarnatione ex sacra deipara, immutabili manente diuinitate & inconfusa, vnus est de sancta trinitate, homo f[act]

& lubens cruci fixus qui & in sancto illo hymno conglorificatur à spiritalibus et cælestibus potestatibus. nam nulla facta egreßione aut separatione à paternis finibus, descendens incarnatus est: ipse est qui seruat nos.

Diaconus. Etiam atque etiam in pace.) Sacerdos elata voce, Quia bonus & hominũ amans deus es, & tibi gloriam referimus, patri & filio & spiritui sancto, nunc.) Bonus & hominum amans es, dicimus, quia filium tuum in mundum propitiationem misisti, propterea gloriam & gratiarum actionẽ tibi referimus, id est, offerimus, nunc & semper & in secula.

Antiphonum III. Venite exultemus domino.) Agitedum impleamur omni gaudio in domino. Iubilemus deo salutari nostro.) Deprecemur cum lachrymis deum nostrum Iesum.

Præoccupemus faciem eius in confeßione, & in psalmis iubilemus ei.) Et ante aduentum eius eum deprecemur, & psallentes supplicemus ei. Quoniam deus magnus dominus, & rex magnus super omnem terram.) Magnus deus est Iesus Christus, quemadmodum apostolus inquit, cùm ait, Magni dei & seruatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis: & in omnes gentes regnauit, & regnabit per fidem suam. Quia non repellet dominus plebẽ suã. Quia in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montium eius.) Fideles populus scilicet, & reliqui prophetæ. Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud) Quoniã ipsius est omnis multitudo hominũ, & ipse prius fabricauit eos, & rursum in baptismate suo renouauit eos.

Et aridam manus eius formarunt) Et cor omnium hominum creauit spiritus sanctus eius, in lauachro incorruptibilitatis.

Introitus euangelij, aduentum indicat filij dei, & ingressum eius in hunc mundum, vt ait Apostolus, Cùm induxerit, nimirum deus & pater, primogenitum & vnigenitum suum in orbem terrarum, ait, Et adorent eum omnes angeli eius. Deinde ostendente etiam pontifice per stolam suam, carnis Christi stolam rubram & sanguineam, quam gestauit immaterialis ille & deus, vt purpuram tinctam ex immaculato sanguine deiparæ, & assumpsit errabundã ouem super humeros suos, & pellem Adameæ massæ, pastor ille bonus, pascens Israel in virga crucis suæ, in fascijs inuolutus, & positus non in præsepi brutorum, sed in mensa rationali hominum, quem in natiuitate sua celebrarunt hymnis angelorum exercitus dicentes, Gloria in excelsis deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. Et vniuersa terra adorent te, & psallant tibi. ac omnibus subaudientibus ait: Venite adoremus & procidamus ei) serua nos fili dei. Primum et flectamus genu vt obnoxij, & tunc veniam ab eo petamus eorum quæ ipsi debemus, & prædicemus eius aduentum patefactum nobis in gratia domini nostri Iesu Christi.

Aliter de introitu. Censeo enim ostensionem in Iordane & patefactionem Christi & dei nostri, ingressu pontificis obscurè designari. nam eatenus, etiam si aderat pontifex, at nondum manifestus & notus: neque in medio stabat, & supernaturalia & eximia mysteria celebrabat: sed tempus opportunũ nactus sacerdos, quasi præcursor pœnitentiæ baptisma conficiebat: qui cernens pontificem ingredientem, loco migrat, tantum non illud ipsum tacitus secum ratiocinans quod & Ioannes dixit, Hunc oportet crescere, me autem diminui: ac statim cedit pontifici, vt maiora mysteria perficiat: qui & ait: Quoniam sanctus es deus noster.

Ter ille sanctus hymnus, ita quidem est, quẽadmodũ illic quidẽ angeli dixerunt, Quàm magnificata sunt opera tua domine, & Gloria in excelsis deo: hic verò vt magi dona Christo offerentes, fidem, spem, & charitatem, quasi aurum, thus, & myrrham, incorporeorum canticum vociferantes fideliter & dicentes. Sanctus deus) deus inquam pater. Sanctus fortis) filius & sermo: quòd fortem illum nostrũ aduersariũ diabolum vicijt, & irritam eius fecit potentiam per crucem, qui potestatem habet mortis: ac vitam & robur & potestatẽ nobis dedit calcandi super eum. Sanctus immortalis) Spiritus sanctus, viuificus, per quem omnis creatura viuificatur, & in statu permanet, ac clamat inquiens, Miserere nostri. Consolator ille spiritus sanctus & veritatis, qui sacrificium consummat, & semper aditat filios ecclesiæ, & miseretur, & per baptismũ immortalitate donat. ALITER. Sanctus deus) id est pater, qui est, & fuit, & erit, qui olim Mosi oraculum fudit, inquiens, Ego sum ille qui sum, qui volo vitulũ mactare propter vos. Sanctus fortis) filius & sermo dei, qui erat in principio apud deum, per quẽ omnia facta sunt, & vitulus ille qui semper volens ipse mactatur, & semper viuit: per ista autem, Erat in principio apud deum, per quẽ omnia facta sunt, simúlque, Vitulus qui semper mactatur volens, & semper viuit & permanet, immortalitatẽ significat eius qui in se complectitur omnium eorum quæ sunt & initium, & media, & postrema.

ALITER. Sanctus fortis) filius & sermo dei: fortis quidem, quasi fortitudo dei, sapientia & potestas, prout ait apostolus, Filius & sermo dei, fortis & potens, & viuens, efficaxq;

& magis secans quàm gladius anceps, &c. Sanctus immortalis) significat eius qui in se cōplectitur initium omnium quæ sunt & finem. Dicitur autem ter sanctus à ternario: quia congruunt etiam singulis trium personarum vnius deitatis, hæc tria sancta. Vnaquæque enim & sanctus est, & fortis, & immortalis. Natura enim & essentia tribus vna est: nomen commune vnum, diuinitas, etiamsi vnaquæque personarum trium deus nominatur perfectus. In his autem breuibus verbis præclarè licet intelligere illud quoque quod à magno Theologo ita dictum est: Diuiditur enim indiuiduè, vt ita dicam, & connectitur diuiduè: & alibi idem, Simul atque vnum intelligere incipio, triū splendore vndique collustror. Vixdū inchoans tria diuidere ad vnū referor. Verū ne quis testimonia hæc ter sancti audiens, arbitretur ter sanctum inchoasse à Christi et dei nostri humanitatis assumptione. Iampridē enim à diuini loquis prophetis, mysticè spiritus prædictus erat. Huius enim typū & eloquia vidēs ac declarās Dauid, paucis verbis eū repræsentat, Sitiuit, inquiens, anima mea ad deum, fortē, viuū: & alibi, Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorū. & alias, In lumine tuo videbimus lumen. Ille autē ab Esaia enunciatus seraphicus hymnus, & ter sanctus in vnā dominationē colligens & deitatem, quid discriminis habet ab hoc nostro ter sancto quem canimus?

Quòd autem ascendat in consessum pontifex, & obsignet populum, id est, filium dei impleturum in carne nostra ministerium suum, sublatis manibus suis benedixisse sanctis suis discipulis, dicens eis, Pacem relinquo vobis: ostendentem eandem pacem & benedictionem mundo Christum per apostolos suos dedisse. ALITER. Signaculum quod pontifex facere solet in fine ter sancti in complementum & tanquam obsignationem prophetarum qui de Christo vaticinati sunt, designatur. nam eius aduentus per carnem, sigillū fuit rata faciens & confirmans quæ ab illis prædicta fuerant, vt vera. ipsum enim & in initio diuinorum operū, & humani generis in reformatione ordinem tenet. ordo enim, ait Theologus Gregorius, optimus est, à deo inchoare, & in deo finire. Pontifex, dominus est. Thronus virgo. Sedere autem est, filium suam carnem quam gestauit, & ouem quam super humeros assumpsit, quod designatur superhumerali, quæ est Adamea massa, sustulisse supra omne imperium, & potestatem, & dominationem superiorum virtutum, & obtulisse deo & patri. quoniā enim ille deificabat, hic deificabatur, hæc est assumptio, quam propter dignitatem offerentis, & puritatem oblati, admittebat ipse deus & pater, quasi hostiam & oblationem acceptabilem pro humano genere, ad quem ait Dauid, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: id est pater filio, qui sedit in dextra parte throni maiestatis eius in excelsis. Hic est Iesus Nazarenus, pontifex futurorum bonorum.

Post ter sanctum hymnū legitur liber apostolicus, & ait Diaconus, Attendamus Auscultemus, auribus percipiamus omnes cum tranquilla mente. Sapientia. Psalmus Dauid.) Sermo dei sanctus & dilectus annunciat quæ sunt patris, quæ sunt abscondita.

Quod proponitur rursum, indicat prophetarū sacrā manifestationē & prædictionē aduentus regni Christi, quasi satellites præcurrentes & clamantes, Qui sedes super Cherubim, appareto & veni ad seruandos nos. ac deus sedet super throno sancto suo. Et testis oculatus & minister sermonis Paulus, clamat prædicans dei regnum, & inquiens, Christus adsistens pontifex futurorum bonorum per amplius, &c. Cum quo clamat quoque Ioannes Baptista, Qui post me venit, est agnus dei tollens peccatum mundi: ipse nos sanctificabit in spiritu & igne, & medius inter vos stetit. Post id autem & apostolorum vocatio, & eorum designatio declaratur Actuum ipsorum & epistolarum lectione.

Alleluia clamat Dauid, & ait, Deus noster manifestò veniet, & ignis coram ipso præcedet. Apparuerunt fulgura euangelistarum eius orbi terrarum. Hebraica enim lingua est Al, venit, apparuit, El deus: Vïa laudate & celebrate viuentem deum. ALITER. Al, pater: El, filius: Vïa, spiritus sanctus. Alleluia, deus fortis, potens, laus dei, laudate deum qui est. Alleluia, laus deo qui est. ALITER. Alleluia, diuinam laudem significat trifariam, propter tribus personis distinctam patris, filij, & sancti spiritus singularē deitatem. ALITER. Alleluia. præco euangelij vociferans, dominus venit. ALITER. Laudate, celebrate. Dicunt autem angelos hac voce celebrare deum, veluti Cherubim, dicendo, Sanctus: idque sancti patres tradiderunt, qui id audierunt, quemadmodū Esaias è Cherubim. Etenim statim thuribulum subindicat humanitatem Christi ignis, deitatem: odoratus fumus indicat bonum odorem sancti spiritus præcedentem. incensum enim est fragrantissima letitia.

Sapientia. Sermo dei) Recti audiamus sanctum euangelium, id est erigamus mentes n

st.

stras cum operibus, & terrenis, & intelligamus bonorum declarationem. Euangelium est aduentus filij dei, quo apparuit nobis, non iam per nebulas & ænigmata loquens nobis, vt aliquando Mosi per voces & fulgura & tubas, sonitu & caligine & igne in monte: aut olim prophetis per somnia: sed manifestò vt homo verè apparuit, & visus est nobis, vt mitis & quietus rex, qui prius descendit vt pruina in vellus sine strepitu: & vidimus gloriam eius, gloriam tãquam vnigeniti à patre: plenus gratiæ & veritatis: per quem locutus est nobis deus & pater, ore ad os, & non per ænigmata: de quo pater cælitus testatur & ait, Hic est filius meus ille dilectus. Sapientia) Sermo & potestas, in prophetis dictus, & prædicatus nobis: in euangelijs manifestatus, vt quotquot receperint eũ & crediderint in nomen eius, accipiant potestatem qua filij dei fiant, quem audiuimus & vidimus oculis nostris, sapientiam & sermonem dei hunc esse omnes credentes, clamamus, Gloria tibi domine. Deinde rursus spiritus, in lucida nube obumbrans nunc per hominem clamat, Attendamus. Attendite) hoc est ipsum audite. Matthæus si vis interpretari, mel est. Marcus, vinum. Lucas, lac. Ioannes, oleum.

Quatuor euangelia sunt ad exemplum quatuor ventorum vniuersalium, subsolani, fauonij, austri, aquilonis hi enim existunt ad mũdi constitutionem: vniuersales verò dicuntur, propter alios octo ex aduerso spirantes. Et aliter. Quatuor euangelia sunt & quatuor vniuersales venti, iuxta quadriformia animalia, dico sanè Cherubim illa in quibus sedet vniuersorum deus: ex quibus constat, sedentem super Cherubim deum, & continentem hoc vniuersum, patefactum, dedisse nobis quadriforme euangelium, idque vno spiritu contentũ. quatuor enim facies habent: ac facies eorum imaginem referunt administrationis filij dei. Primum enim animal, aiunt, leoni simile est, denotans efficaciam eius & principatum & regnum. Secundum, simile vitulo, sacrificum & sacerdotalem ordinem indicans. Tertiũ, habens faciem hominis, aduentum eius secundum hominem manifestò perscribens. Quartum, simile aquilæ volanti, sancti spiritus aduolantem largitionem declarans. Igitur & euangelia his conformia sunt, in quibus insidet Christus. Nam aquila, quæ est secundum Ioannem euangelium, quem habet à patre principatum eius, & gloriosam generationem enarrat, inquiens: In principio erat verbum: & omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. Taurus, quod est secundum Lucam euangeliũ, cum sacerdotalem speciem præ se ferat, à Zacharia sacerdote incensum offerente incipit, inquiens, Postquàm multi conati sunt retexere narrationem, & cætera. Iam enim saginatus vitulus pro inuentione iunioris pueri mactandus erat.

Bos appetibile iecur significat. Varius verò equus, Lucas, vt qui magis eloquenter & variè gesta domini tractarit. Matthæus verò humanam eius generationẽ concionatur, inquiens, Liber generationis Iesu Christi, &c. Iesu Christi autem natiuitas sic habet. hominis ergo conformationem refert hoc euãgelium. Homo quod rationis est particeps. Homo, quod eius capite continetur, Latini dicunt rationabile, Græci phronesin & logioteta, prudentiam & orationis vsum: Arabes siue Saraceni Elaphacar, elacil, eltziuum. Fuluus igitur equus Matthæus, vt qui humanitatis assumptionẽ domini disertè exposuerit. Leonis specie Marcus, à prophetico spiritu, ex alto adueniente hominibus initium fecit, inquiens, Initium Euangelij Iesu Christi, vt scriptum est in prophetis, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, volatilem imaginem euangelij his verbis ostendens. Leo thymicum est, i. ad iram pronũ: Latini dicunt irascibile Et aliter, Thymicum fortitudinem & timiditatem significat, Latinis irascibile, Saracenis, Elgadab, enigde, velgiben. Et aliter. Variegatus equus, Marcus, vt qui floribus distinctius euangelium scripserit. Ioannes, aquila, vt qui spiritale. Et aliter. Aquila anima est. Et aliter, albidus equus, Ioannes, vt qui cãdidius vniuersam laudationẽ peruulgarit. Cæterùm ipse sermo dei patriarchis ante Mosem, diuinè & gloriose colloquebatur. Qui erant in lege, in sacerdotalem ordinem tribuit. Postea autem homo factus, donum sancti spiritus in vniuersam emisit terram, tegens nos suis alis. Qualis igitur operatio filij dei, talis & animalium forma, talis & Euangeliorũ stilus. quatuor enim formas animalia habent, habet totidem & euangelium, & operatio Domini: & ob id quatuor generalia testamenta humanæ naturæ data sunt: vnum quidem in diluuio de arcu: secundum Abraamo, de signo circumcisionis: tertium est, legislatio per Mosem: quartum est, euangelij Iesu Christi domini nostri. His vero sic habẽtibus, vani sunt omnes, & imperiti, insuper etiam temerarij qui abrogant ideam Euangelij, & siue plures, siue pauciores quàm quæ dictæ sunt, circunferunt euangeliorũ facies: partim, vt qui plura quàm veritas habet extulisse videantur: partim, vt qui dispensationes dei faciant irritas.

Post diuinorum euangeliorum lectionem preces & petitiones habitæ, ad Cherubicum vsque hymnum, Christi & dei nostri doctrinam tribus annis, indicant, & eorum qui ad baptis-

mum se applicarunt, institutionem: ad quod hos sermonum potentia & miraculorum efficacia pertrahebat: quando etiam cathecumeni, & nondum admissi ad Christi mysteria, foras migrant. Quæ verò interea fiunt preces, pro ipsis fiunt cathecumenis, fidelibus, & ipso pontifice. Intelligentes enim sancti patres, qualem esse necesse sit animam & manum eius qui contrectaturus est immaculatissimum corpus Christi dei nostri, quodque puriorem solaribus radiis hanc esse oporteat, preces pro eorum venia per humanitatẽ futura, exposuerunt. Miserere nostri deus pro tua magna misericordia) magna misericordia, filius dei & sermo, quem in mundum misit propitiationem pater.

Quòd pontifex obsignet populum, id subindicat futurum aduentum Christi, anno sexies millesimo quingentesimo fore, ex supputatione digitorum significante sexies millesimum quingentesimum. Id & Hippolytus è Roma, & sanctus Cyrillus dicunt in libris suis de Antichristo, anno sexies millesimo quingentesimo futurum aduentum fore, itémque Chrysostomus.

Quia misericors & hominum amans deus existis. Quotquot estis cathecumeni, procedite.) Cathecumeni exeunt, vt diuino baptismate, & Christi mysteriis non initiati, de quibus ait dominus, Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, & cætera. Orate cathecumeni dominum) Non initiati, non baptisati, quique confeßione vestra notati estis. Non initiati, imperiti, qui nondum participes estis diuinorum mysteriorum: non baptisati, qui nondum per baptismatis lauachrum illuminati estis: qui confeßi estis & adhuc obnoxij mulctæ estis. Acclamat, vt omnes orent remißionem consequi, & viuificam hostiam per baptismum. Fideles oremus pro cathecumenis) Illuminati & malorum immemores, quique sustinetis & iniuriam condonare, & iniuriis benefacere, orate pro cathecumenis, id est pro nondum initiatis, vt ait Apostolus, Vos potentes impotentium onera portate. Instituat eos verbo veritatis) Doceat eos de seruatore qui propter nos humanitatem assumpsit. Reuelet eis euangelium iustitiæ) Patefaciat eis manifestationem bonarum rerum. Vniat eos cum sancta sua catholica & apostolica ecclesia) Impertiat eis viuificum sacrificium. Cathecumeni, capita vestra domino inclinate) Nondum initiati, sensus & corda pura domino tribuite. Vt & ipsi nobiscum glorificent venerabile, &c) Vt illuminati, & remißionem, & mysticum ac viuum sacrificium adepti, glorificent nobiscum, te patrem & filium, & spiritum sanctum, nunc & semper & in secula seculorum. Corporale significat sindonem, in qua inuolutum est corpus Christi de cruce descensum, & in monumento positum. Quotquot estis cathecumeni, accedite) Omnis non illuminatus & non initiatus, quique etiamnum est in reatu, festinate, venite, illuminemini, & ad animarũ nutricem mensam propius accedite: & eũ qui sacrificatur, puris cordibus & animis aspicite: vtque fideles sitis, & non amplius cathecumini, etiam atque etiam intentè, & cum tranquilla mente oremus,

Cherubicus hymnus demonstrat per diaconorum prægreßionem, & flabellorum, siue seraphicarum adumbrationum inspectionem, ingressum sanctorum & iustorum omnium vnà ingredientium coram cherubicis potestatibus, & angelicis exercitibus, & choris incorporeis & immaterialibus ordinibus inuisibiliter præcurrentibus, & hymnos dicentibus, & comitantibus quasi satellitibus ante magnum regem Christũ, qui proficiscitur ad mysticum sacrificium, & manibus materialibus gestatur, cum quibus & spiritus sanctus vna procedit à fronte, ad incruentum sacrificium, & rationabile mysterium, quæ spiritaliter contemplamur in igne & incenso, & vapore fumi fragrantis: igne quidem, deitatem: vapore fumi fragrantis, significante aduentum eius, accedente inuisibiliter & odore bono nos exhilarante, per mysticam & animalis sacrificij ac incruenti latriam, & holocaustum. quin etiam intelligentes potestates, & cœtus angelorum videntes per crucem & mortẽ Christi, consummatam eius dispensationem, tandémque & de morte victoriam habitam, & ad inferos descensionem, & triduanam resurrectionem, & eius ascensionem, nobiscum clamant inuisibiliter, Alleluia. Intuitæ intelligentes potestates cherubicum veniens cum preciosis muneribus, id est corpus domini Iesu à caluaria ad sepulchrum vsque, nobiscum inuisibiliter adclamant hymnum, Alleluia. Iezeciel enim ait, Et Cherubim stabant à dextris domus dum ingrederetur vir indutus stola: & nubes repleuit aulam interiorem, & discessit gloria domini à cherubim in subdialem partem domus, & impleuit domum nubes, & aula repleta est splendore gloriæ domini.

Est autem sancta mensa ad imitationem sepulturæ Christi, qua Ioseph sublato corpore de cruce inuoluit sindone munda, & aromatibus ac vnguentis ipsum vnctum exportauit cum Nicodemo, & sepeliuit ipsum in monumento nouo exciso ex petra: quod est exemplum sancti monumenti illius, altare & catathesium, in quo positum est sanctum & omnino immacu-

tur.

tum corpus, quæ est sancta mensa. ALITER. Sacrorũ translatio à prothesi, corporis inquam, dominici, & sanguinis, & eorum ingressus ad altare, & Cherubicũ, à Bethania in Hierusalem domini introitum significat. Tunc enim plurima turba, & Hebræorum pueri, tanquam regi & victori mortis, hymnum referebãt sensibiliter: spiritaliter autem angeli cum Cherubim, tersanctum reddiderunt hymnum, & sceptra ac rhomphæas, vt insignia regis proferunt diaconi. Flabella verò typum referunt Cherubim. Cherubicus verò hymnus qui canitur, admonet omnes hinc & ad finem vsque sacri officij attentiorem mentem habere, omissa inferius omni de rebus ad vitam tuendam pertinentibus solicitudine, quasi regem magnum per communionem excepturos.

Sacrorum ad sanctam mensam depositio, imitationem habet, tum temporis, cœnaculi crucifixi: paulo post autem eadem & crucis elationem: & ad finem, sepulturam designat & resurrectionem, & illinc assumptionem. Vt enim ne singulatim rerum gestarum eo tempore, tempus, occasionem & locum distinguentes sancti patres, adhuc etiam translationum aliarum & altarium plurium indigerent, indéque culpabile ecclesiæ mysterium existeret: quidnam considerant aut faciunt? profectò quod valde magnificum & præclarum, ac in eis inhabitante spiritu dignum: opificij diuini modum imitati sunt, quatenus homini licet imitari conficereque diuina: atque vt cælum, quod supra sacram mensam eminet, laquearium conficiunt: vt totam terram præfiniunt, quod à quatuor columnis eius quod ciborium appellatur, conclusum aut circumscriptum sacrum solum: in quo completur & propheticus sermo, inquiens, Operatus est salutem in medio terræ deus. nisi enim ita fuisset actum, quomodo qui in India perficiunt magnum hoc mysterium, & credunt id illud corpus Christi & dei esse nostri crucifixum & sepultum & resurgens, hanc salutem in medio terræ dicerent dominum operari? quomodo item fideles Veneticas insulas inhabitantes, idem sensu conseruato reciperent, omnibus confitentibus, in Hierosolymis circunscriptum esse ipsissimum medium terræ? Aut omnino, quia confinium cæli & terræ cum sancta mensa sit, & item in medio cælestis orbis subsistat, & medium columnarum, quæ sunt in circuitu flabella, statione teneat locum, vbi ea cunque fuerit, in medio terræ salutem fieri demonstrat: vbi sunt & omnia quæ passionis sunt Christus subiit, proditionem, indicationem, quæ ante crucem, quæque post crucem acta sunt. Merito igitur sancti patres ita perfici hæc & offerri censuerunt.

Discus est vice manuum Ioseph & Nicodemi, qui funus Christo celebrarunt.

Discus est autem, vbi Christus infertur, si velis interpretari, cæli orbis, indicans in parua circumscriptione, spiritalem solem, Christum in pane visum. Poculum est vice vasis illius quod excepit sanguinem emissum ab immaculato latere puncto, & preciosos à manibus & pedibus defluxus. Poculum rursum est ad exemplum crateræ illius, quã describit propriè sapientia, siue filius dei. Miscuit enim sanguinem suum, vice vini illius, & proposuit in sancta mensa, inquiens omnibus, Bibite sanguinem meum, pro vino mixto vobis, in remissionem peccatorum, & in vitam æternam. Christus dei sapientia & virtus, suam carnem ædificauit, ex virum non experta casta matre & virgine, præpurgata anima & corpore: & verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & subfulcit columnas septem, sancti spiritus septenarium donũ, quemadmodum ait Esaias, Requiescẽt enim super eum septem spiritus, id est septem operationes spiritus: in quibus sunt aduersa vitiis totidem. Mactauit suas victimas, prophetas suo tempore interfectos ab infidelibus pro veritate: & clamantes, Propter te morti addicimur tota die: reputati sumus quasi oues occisionis. & miscuit in cratera suum vinum, in super sancta virgine suam deitatem vniens carni, vt vinum merũ. Seruator enim genitus est ex ea inconfuse & absque coniuge, deus & homo, & parauit suam mensam, agnitionem sanctæ trinitatis quæ annunciatur: misitque suos seruos in vniuersum mundum, qui inuitarent omnes gentes ad agnitionem dei: & mentis indigis ait, nondum adeptis sancti spiritus gratiam, Venite, comedite meum panem, & bibite vinum quod miscui vobis, diuinam suam carnem, & sanctum suum sanguinem dedit nobis Christus edendum & bibendum in remissionem peccatorum. Disci velamentum est, pro sudario quod super eius facie erat, circuntegens ipsam in sepulchro. Velum, id est aer, est & dicitur vice lapidis quo munitum est à Ioseph monumentum, quẽ obsignauit Pilati custodia. Ecce crucifixus est Christus: sepulta est vita: munitum sepulchrum: obsignatus est lapis.

Ablutio manuum est vice eius qui se lauit, & Innocens sum, vociferatus est. Nobis autem sacerdotibus innuit, vt puri conscientia mente & cogitatione, quæ sunt manus animarũ nostrarum, cum timore & mansuetudine & clementia omni accedamus ad sanctam mensam.

Lauabo inter innocentes, manus meas) Addam puris sacerdotibus duas naturas meas. animæ manus dico, lauabo in castitate. Et circundabo altare tuum domine) quia semper deo aßidere debemus, nusquam ad libidinosum peccatum irruentes. Et aliter. Seruiam tibi, & communicabo cum fideli populo. Vt audiã ego vocem laudis tuæ) Acclamationem innuit horum verborum, vna de tuis tibi offerentes. Et aliter. Lectionem inquit hanc, Audiã & docebo eum populũ) scilicet fidelem. Et audientes custodiemus simul mandata tua. Et narrabo omnia mirabilia tua) mysticas inquam orationes humanitatis. Domine dilexi decorem domus tuæ) Ecclesiam ait. decor autem ecclesiæ, fidelis populus est. Et locũ tabernaculi gloriæ tuæ) Castum vterũ virginis dicit, in qua habitauit. Et aliter. Locum vbi tu inhabitas.

Supplicatione expleta pro illatis preciosis donis, ait, Sanctißimæ, immaculatæ, superbenedictæ dominæ nostræ deiparæ, præcursorísque, & apostolorũ & omnium sanctorum vitam & facta recordati, ita & nos alter cum altero contendentes, vitã nostram vniuersam cum sanctis commendemus deo cũ operibus bonis. Per miserationes vnigeniti tui filij, cum quo benedictus es in secula seculorũ) per compaßionem filij tui quam habet in nos, benedicimus te cũ sancto spiritu, nunc & semper & in secula.

Pax omnibus) concordiam, & dilectionem, & eundẽ sensum, inter nos inuicem coalescentes, domini imitationem ipsi arripiamus, pacem suam relinquentis, & dantis, et exclamantis, Quietam mentẽ omnes habeamus. Et spiritui tuo) id est tecum vnionem indiuiduã da nobis, vt spiritu pacem agitãtes, inseparabiles simus. Diligamus inuicẽ) Animos alij aliorum coniunctione copulantes, & ita poterimus audacter et liberè frui proposita mensa.

Hoc, Diligamus alij alios, significat et charitatem in omnes, et in seipsos inuicem, et dei futuram concordiam, et sensuum transitum, et spiritualium patefactionẽ, et sancti symboli fidei, et nouam diuini mysterij succeßionem.

Ianuas, ianuas: in sapientia) cogitationes mentium nostrarum tollamus à terrenis operibus & cogitationibus. Attendamus in sapientia) id est in filio & verbo dei, & ad intelligentiã diuini symboli à sanctis & diuinis patribus expositi, in dei ecclesia attendamus, id est Credo in vnum deum, patrem omnipotentem: ac volentes & intelligentes cum quieta mente accedamus ad mysticum & viuificum sacrificium. Diuinũ orthodoxæ fidei symbolum dici constitutum est, vt ex hoc notum sit omnibus, vnum è sancta trinitate, vnigenitum filium & sermonem patris initio carentis, ipsum propter nostrã salutem hominẽ factum fuisse, carne sumpta ex sancta virgine, crucifixum, & sepultum, & resurgentẽ. non diuino iussu his ritibus viuimus? vt non verbo duntaxat, sed & operibus in perpetuum salutẽ nostram operantes, ita appareamus viuentes simul & conuersantes. Ac paßiones quidem carne hunc sustinuisse confitemur: impatibilem verò huius conseruatam fuisse deitatem. Similiqué vt pronunciatione diuini huius symboli, & ignorantes & imperiti audientes hoc dum canitur, perpetuò recognoscant pronunciata mysterij fidei, & multorum auribus non abdita.

Ianuarum antẽ clausio, & supra has veli explicatio, vt in Monasteriis assolent, & per eum qui aer appellatur, diuinorum velatio, noctẽ vt arbitror indicat illam, in qua discipuli proditio proceßit, & ad Caipham abductio, & ad Annam præsentatio, & falsa testimonia, & proculdubio illusiones, & colaphorum incußiones, & alia quæ tum temporis contigerunt. quam ob rem enim aliã hoc velamen aer nominatum est, quàm omnino quia occultatus ab eo tenebrosus aer dictæ noctis designatur? quando & Petrus ille magnus pro foribus stans, intercessione agniti pontifici discipuli intro ductus est in aulam: vbi & ancilla ei occurrens, & qui ad pyram adstabant intuentes, carpebant, & reliqua consecuta sunt ei, quæ ad præcipitiũ abnegationis perpulerunt: quòd qui lapsum admiserit, minor euadat quàm vt aut efferatur, aut glorietur.

Sublato autem aere, & velo contracto, ianuísque apertis, tempus matutinum illud innuitur, quando abduxerunt ipsum, & tradiderũt Pontio Pilato præsidi. Accedit sacerdos, conuersatur cum angelicis potestatibus, non iam quasi in terreno loco stans, sed in calesti alt. coram formidabili altari, throno dei, aßistens, contemplatur magnum & inenarrabile & inuestigabile Christi mysterium. Gratias agit, concionatur de resurrectione, obsignat fide [illegible] ctæ trinitatis: accedit albis vestitus angelus, lapidem è monumento manu reuoluens, speci[illegible] præ se id ferens, clamans voce tremula, & per diaconum prædicans triduanam resuscitat[illegible] & extollens velum, clamat diaconus, inquiens, Stemus honestè, stemus cum timore.) Ecce [illegible] mus dies. Attendamus sanctæ oblationi) Ecce dies secũdus. in pace offerẽtes) Ecce terti[illegible]

Et aliter. Stemus honestè) Mentes nostras firmas habentes, audiamus mysticum & [illegible]

cum sacrificium. Populus conclamat resurrectionis Christi gratiam: Oleum pacis, sacrificium laudis. Sacerdos verò docet populum quam per gratiam Christi didicit trinam dei cognitionem: Gratia sanctæ & consubstantialis trinitatis, sit cum omnibus vobis. Alij sacerdotes proferunt ita, Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei patris, & communicatio sancti spiritus sit cum omnibus vobis. Populus vnà confitetur & orat inquiens: Et cum spiritu tuo, vt superius diximus, ita agamus. Vel ita, Si egerimus vt superius diximus, gratia & charitas domini cum omnibus nobis. ipse enim propter charitatem suam quã in nobis demonstrauit, filium suum in mundũ misit, & corpus eius propitiationem in vinum sacrificiũ dedit, & sanguinem eius in salutare poculum lætitiæ. Deinde omnes sacerdos attollens in supernam illam Hierusalem supercælestẽ, in qua stantes erant pedes nostri ante lapsum, in atriis tuis Hierusalem, in montem sanctum eius, clamat, Aspicite. Sursum habeamus corda. Omnes testificantur, inquientes, Habemus ad dominum. Sacerdos. Gratias agamus domino. Videte, Sursum habeamus corda) à terrenis tollamus sensus ad supernum regẽ, & eius placita faciamus.

Gratias agamus domino) nimirum qui dedit semetipsum precium redẽptionis pro nobis, & mutuum. Gratiis agendis hymnum domino reddamus) Et vice salutis qua seruati sumus, gratiarum actionem & gloriam reddamus domino, Dignum & iustum est, ait populus.

Velum dicitur propter Apostolum inquientem, Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Iesu Christi, quam renouauit nobis viam salutis nouam & viuentẽ per velamen, id est carnem suam, magnus sacerdos in domo dei.

Deinde progreditur sacerdos cum fiducia ad thronum gratiæ dei cum veraci corde, in plenitudine fidei, conferens sermones cum deo, & solus cum eo colloquens, non tam per nubem, vt aliquando Moses in tabernaculo testimonij, sed reuelata facie, gloriam domini oculis cernens: ac sanctæ trinitatis diuina cognitione & fide initiatur, & solus cum solo deo mysteria loquitur, mysteria annuncians in mysteriis, occulta ante secula, & à generationibus: nunc autem manifestata nobis per apparitionem filij dei, quæ nobis enarrauit vnigenitus filius qui erat in sinu patris. Vt enim locutus est deus Mosi inuisibiliter, & Moses deo: ita & sacerdos in medio duorum Cherubim stans in propitiatorio, & se concutiens propter intolerabilem & inspectabilem deitatis gloriam & splendorem, cælestem cultum mente cernit, & initiatur vitæ principis & singularis principatus supersubstantialis trinitatis, diuina illuminatione & doctrina de deo & patre, quòd principio carens & ingenitus sit: de filio & sermone, quòd vnà principio carens & consubstantialis & genitus sit: de spiritu sancto, quòd coæternus sit & connaturalis & procedens: quæ est trinitas sancta, secundum hypostaseon, id est personarum inconfusam æternitatem, secundum naturæ vnitatem: indiuiduam & inseparabilem vnam deitatem, & regnum, & gloriam. Atque mente cernit, & elata voce canit seraphicarũ potestatum ter sanctam gloriæ celebrationem, ipsorum Cherubim obumbrantium, & Seraphim vociferantiũ: cum quibus clamat: Victoriæ hymnum canentia. Deinde populus vice cherubicarum virtutum & quadriformium animalium clamant: Sanctus, sanctus, sanctus dominus sabaoth, id est ter sanctus & vnus deus virtutum. osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine domini. Osanna est, Serua obsecro, vt ait, qui venit in nomine domini. Victoriæ hymnũ canentia) Canentia ad aquilã: vociferantia ad bouem: clamantia ad leonem: & dicentia ad hominem pertinet. Rationalis homo pro cherubicis virtutibus, & quadriformia animalia vociferantur, Sanctus, Sanctus, Sanctus, hoc est, ter sanctus & vnus deus virtutum, Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Sabaoth. Sanctus quidem pater, vt præcipuè sanctus & beatus: illa enim & sola beata natura dei. Sanctus filius, vt sermo dei & character hypostaseos eius, & effigies exemplaris, & sigillum immobile, & incõmutabilis natura: filius quidem, vt ex ipso, scilicet ex patre natus impatibiliter, vt verbũ ex mente: & quòd per ipsum facta sunt omnia visibiliáque & inuisibilia iuxta apostolum. Sermone enim domini cæli firmati sunt, vt ait Dauid. Sanctus verò & spiritus sanctus, qui à patre procedit, & in filio requiescit, & sanctificat omnia, & opera perficit, non perficitur: sanctificat, non sanctificatur. Quemadmodum enim sol fons & causa radij & illuminationis est, ac per radium nobis illuminatio communicatur, & ipsa est quæ nobis prælucet, et à nobis participatur, ita sane et deus et pater, fons est & causa filij et sancti spiritus: spiritus à patre procedens per filium communicatur et manifestatur. Verbum autem Dominus vnit patrem, et filium, et spiritum sanctum, et vnum esse tria monstrat. Ter Sanctus Seraphim dicunt, complentes gloriæ celebrationem his verbis, Dominus Sabaoth, singularem naturã ponentia sanctam trinitatem, vt et ab ipsis nobis testificatum sit sanctus Seraphim: nos verò fideles patrẽ et filium et sanctũ spiritum, in quo perfectionẽ

accepimus, cum angelis sentientes tacitè theologamur. id enim est personis trinitas, vnus verò deus, cui psallimus. Benedictus qui venit in nomine domini, Osanna in excelsis. *Hebraicum ita habet,* Osanna adonaï, asdina, baruch, pater, abbath, semna, denian, Sabaoth. *Deus virtutum qui voluit mactari vitulum saginatum, et vitulus qui semper mactatur volens, et semper viuens: qui perficit opus mystici sacrificij, et semper aduentans per baptismum, sanctus es rex seculorum, et omnis sanctimoniæ dator. Tu es omnium potens, qui sancta obsignas dona: sanctus verò et vnigenitus tuus filius, dominus noster Iesus Christus, ante secula ex te ineffabiliter genitus: sanctus autem et spiritus tuus, totus sanctus, scrutans omnia, etiam profunda tua qui deus es, per quem vniuersa quæ in cælo et super terram sunt, sanctificantur.*

Flabella verò & diaconi indicant Seraphim sex alis prædita, & multioculorum Cherubim effigiem. Etenim supermundanorum & supercælestium supermundanam & spiritalem ordinationem pariter & terrena imitantur. Etenim quadriformia animalia, mutuis cantibus alia ab aliis vicißim excipientia clamant: primum quidem animal similitudine referens leonem, clamat, Sanctus: secundum, similitudinem vituli referens, clamat, Sanctus: tertium simile aquilæ, clamat, Sanctus: quartum ad similitudinem hominis, clamat, Dominus Sabaoth, tribus sanctificationibus, in vnam deitatem coëuntibus, dominationem & potestatem: quemadmodum propheta contemplatus est, Vidi dominum super throno sedentem excelso & elato, & seraphicas potestates in circuitu adstantes: & de voce impleta est domus fumo. Illud autem, Missum est vnum è seraphim, & habebat carbonem in manu, quem forcipe ab altari excepit, significat sacerdotem tenentem spiritalem carbonem, Christum, forcipe manus suæ in sancto altari, & sanctificantem & purgantem accipientes & participantes. Etenim in cælestia & non manufacta & sancta ingressus est Christus, & apparuit in gloria, coram dei & patris facie, pro nobis factus pontifex magnus, penetrans cælos: & habemus ipsum aduocatum apud patrem, & propitiationem pro peccatis nostris, vtpote cuius sanctũ & coæternum corpus nobis coagmentatum sit, & preciosus sanguis, redemptionis precium pro nobis omnibus, quemadmodum ipse ait, Pater sanctifica eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint & ipsi sanctificati in veritate: ac volo vt vbi ego sum, & hi sint, & contemplentur gloriam meam, quòd dilexerim eos, vt dilexisti me ante constitutionem mundi.

Ipse dixit, Hoc est corpus meum, hic sanguis meus. Ipse & apostolis iussit, & per illos vniuersæ ecclesiæ, hoc facere: Hoc enim, ait, facite in meam commemorationẽ. Non sanè id facere iussisset, nisi vim inditurus fuisset, vt id facere liceret, & quæ est deprecatio? spiritus sanctus, virtus ex alto quæ apostolos armauit, vt eis à domino dictum fuerat, Sedete in vrbe Hierusalem donec induti sitis virtute ex alto. Hoc opus est eius ingressus. non enim semel egressus, in posterum dereliquit nos, sed est nobiscum, & erit in perpetuum in æuum. hoc per manum sacerdotum & linguam mysteria conficit: ac non sanctum spiritum duntaxat misit dominus noster, vt maneat nobiscum, sed & ipse pollicitus est se mansurum nobiscum, vsque ad consummationem seculi. At paracletus inconspicuus adest, quia ipse corpus non gestauit: dominus verò & conspicitur, & tangi se patitur per tremenda & sacra mysteria, vt qui nostram naturam acceperit, eámque gestet in secula. Hæc sacerdotij virtus, hic sacerdos. non enim semel cum se obtulerit & sacrificarit, sacerdotio defunctus est, sed hoc perpetuo, nostrum ministerij munus obit, quo & aduocatus est pro nobis apud deum per æuum. Propterea nulla fidelibus de sanctificatione donorum dubitatio superest, neque de aliis sacramentis, an secundum propositum & preces sacerdotum compleantur.

Quid verò, quispiam dicat, de diuinis flabellis quæ tenent manus diaconorum, & ab ipsis versantur de repente, quasi in animi consternatione, vsque ad precationem dominicam? Ac temerarium quidem est adhuc de his pronunciare: verùm quia semel ad præceptum mãdati obsecundauimus, age de his quoque dicamus: quæ deus dederit, siquidem & aliis probentur, deo gratia habeatur. non enim omnino vituperabilia, certò scio, neque extra dogmata fidei orthodoxæ Christianorum. Dicimus igitur, semper & inseparabiliter adfuisse virtutes cælestes vna cum domino Christo: præcipuè verò in illa nocte qua traditus est. Eæ igitur cernentes abductionem ad Caipham, præsentationem coram eo, falsa testimonia, alaparum incußiones cum excreationes, colaphorum inflictiones, ludibrium illud Iudæorum, militum coccineum indumentum, spineam coronam, cum risu coniunctas geniculationes, aliáque omnia, tum quæ diuinorum euangeliorum historia enarrat, tum quæ propter multitudinem fortasse prætermissa sunt, in singulis quæ fiebant admirantes & stupentes longanimitatis & patientiæ magnitudinem, velantes suas facies se auertebant, & iterum domini maiestatem reuerentes, ad se reo-

oa

*bant. id autem faciebant vsque ad eius exaltationem in cruce. Extremũ enim corporis passio-
nũ, & dedecoris quod inde proueniit, crux fuit, quæ gloria potius est, ac non dedecus. hæc enim est initium operationum & virtutum diuinarum. hinc enim ille mundanus terremotus, trium horarum spacio tenebræ super vniuersam terram, atque veli & petrarum disruptio, & monumentorum patefactio: præterea etiam mortuorum resurrectio, & quæcunque in inferos descendens seruator egit. & propterea in ipso crucifixionis loco cùm esset Christus, stuporis & admirationis species diuinæ illæ potestates deposuerunt: hincque omnia conuicia quæ crucem antecesserunt, & illusorij honores quos exhibuerunt, & irrisiones, patientem magis tetigisse, vt etiam spiritales illas diuinas potestates, perspicuum fit.*

Deinde rursus sacerdos recitat deo & patri, assumptionis humanitatis mysteria, ex sancta virgine & deipara ineffabilem generationem, conuersationem & habitationem in mundo, crucem, mortem, eius ad inferos descensionem, vinctorum illic liberationem, triduanam & sanctam à mortuis resurrectionem, assumptionem in cælos, à dextris dei & patris sessionem, secundum & futurum eius gloriosum reditum ad nos. Et rursum institutione sacrorum eruditus appellat deum ingenitum, hoc est deum & patrem, & vterum ante luciferum, & ante secula filium gignentem, vt ait, Ex vtero ante luciferum genui te. Et rursus obsecrat vt conficiatur mysterium filij eius, & fiat siue transmutetur ipse panis & vinum in corpus & sanguinem Christi & dei, & impleatur hoc, Ego hodie genui te. Vnde & sanctus spiritus, beneplacito patris, & voluntate filij inuisibiliter præsens, submonstrat diuinam confectionem, & manu sacerdotis obsignat, & transmutat, & conficit proposita sancta dona in corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi, qui dixit, Pro ipsis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati. Quo pacto? Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Vnde nos qui diuinorum mysteriorum sumus inspectores, & participes immortalis vitæ, & diuina naturæ communione donati, glorificabimus magnum & incomprehensibile & inuestigabile mysterium dispensationis filij dei: glorificantésque clamamus, Tua de tuis tibi offerentes) De tuo corpore & sanguine, qui dixisti, Hoc facite in meam commemorationem: quod est, quæ nobis per sanctos tuos apostolos tradidisti, ea tibi offerimus propter nostram salutem. Populus. Te hymnis celebramus deum & patrem: tibi benedicimus filio & verbo: tibi gratias agimus sancto spiritui, domine deus noster, trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate, consubstantiali & indiuiduæ admirabiliter habens & distinctionem personarum, & vnionem vnius naturæ deitatis. Etenim quòd pronus sacerdos diuinam mystagogiam faciat, id declarat eum inuisibiliter cum solo deo colloqui. Vnde & diuinam lucis apparitionem cernit, & splendore gloriæ conspectus filij dei, exhilarescit, & se subtrahit timore & verecundia, quemadmodum Moyses, cum deum vidit in monte ignis specie, perterrefactus recessit & occultauit faciem suam. reuerebatur enim percipere à gloria dei faciem.

Præcipuè sanctissimæ, immaculatæ) Oportet vt nos dominam huius vniuersi laudemus, et illam angeli salutationem enunciemus.

Tua ex tuis) Deus secundum imaginem suam formauit nos, quod est secundum sanctitatem, iustitiam, & potestatem. nos verò transgressi, serui facti sumus Pharao, asperi heri. veniẽs itaque dominus noster Iesus Christus, redemit nos proprio sanguine, & induit nos nouo homine, ac preciosum suum corpus & sanguinem nobis dedit, inquiens, Hoc facite in mei recordationem. nos cum memores eius mandati, antitypa, id est configuralia offerimus, inquientes. Tua ex tuis tibi, &c.) spiritaliter, quæ est primigenia nostra dignitas, nimirum quod ex imagine dei habemus, iustitiam, sanctitatem, potestatem. Iustitiam, vt neque patiamur, neque faciamus iniuriam: sanctitatem, vt iniuriam inferentes perpetiamur, & iniuriis cedamus, vel potius iis bene faciamus. omnibus autem in rebus & hymnis celebrandus est, vt deus & dominus huius vniuersitatis.

Signare autem diuina dona, vt aduentu & gloriosa sancti spiritus præsentia, transmutet & faciat, ex pane quidẽ, ipsum preciosum corpus domini nostri Iesu Christi: ex eo autem quod est in calice, ipsum preciosum sanguinem magni dei & seruatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita & salute: & vt participantibus ex eo fiat in remissionem peccatorum & vitam æternam.

*Hoc autem, Præcipuè) id est, O mater casta, lumine carentes typos & præteritas vmbras verbi contemplantes, quæque in eis sunt, occlusis foribus, lumen veritatis refulgens glorifica-
us: tuo verò vtero dignè benedicimus. Et pro vniuersorum cogitationibus. Populus, Et
nium & vniuersorum. Fit autem & memoria apud deum pro defunctis, & spiri-*

horariorum alis, vt administratorij spiritus in ministerium missi, præcurrunt. Ac primùm tunica quæ alba est, diuinitatis splendorem indicat, & sacerdotis splendidam conuersationem. Lora tunicæ quæ sunt ad manum, significant vinculum Christi. vinctum enim eũ abduxerunt ad Caiaphã pontificem & Pilatũ. Lora quæ sunt transuersa, sanguinem significant qui fluxit ex latere Christi in cruce. Peritrachelion est fasciola, qua producebatur à pontifice vinctus, & tractus in anteriorem partem per collum Christus, ad patiendum ipse proficiscens. Epitrachelij dextra pars, denotat arundinem quam dederunt illudentes, dextræ Christi. Læua pars, crucis est gestatio super humeris eius.

Zona, qua præcingitur, declarat maiestatem qua Christus regnans, magnifica dignitate diuinitatis præcinctus est & vndique ornatus. Casula denotat coccineam purpuram, quam Iesu illudentes gestandam impij dederunt. Est etiam stola baptismi.

Humerale est pontificis, ad exemplum stolæ Aaron, quam gestabant legales pontifices, sudariis longis læuo humero circumponentes, ad significandum iugum mandatorum Christi.

Humerale autem quo Episcopus circundatur, significat ouis pellem, quam errantem cùm dominus inuenisset, super suis humeris assumpsit, & cum iis quæ non errauerant recensuit. Habet autem & cruces, quia Christus super humero ipse quoque gestauit crucem suam. Præterea etiam qui volunt secundum Christum viuere, super humeris tollunt crucem suam, id est afflictionem. symbolum enim afflictionis crux est. Monachalis habitus est ad imitationem cultoris & quasi ciuis deserti ac baptistæ Ioannis: quia indumentum eius erat ex pilis cameli, & zona pellicea circum lumbos eius. Radi verò toto capite, ad imitationem fit sancti apostoli Iacobi dei fratris, & Pauli apostoli & reliquorum.

Anabolæa autẽ ea referunt anabolæa quæ gerebant vestimenta. Cucullæ, prout ait apostolus, Crucifixus est mihi mundus, & ego mundo. Mantile declarat tenui sua simplicitate alatam & volantem conuersationem imitatione angelica, prout angelicus habitus dicitur.

Othone cum qua ministrant diaconi, designat Christi humilitatem, quã demonstrauit cùm pedes suorum ablueret.

Enchirium quod est in zona, linteum est quo manus extersit suas: & enchirium habere in Zona, typum refert extergentis manus, & acclamantis, Innocens ego sum.

Oblatio quæ fit in armario, denotat caluariæ locũ in quo crucifixus est Christus: in quo aiũt sitam esse caluariam primi parentis Adam. ostendit autem fuisse monumentum prope locum vbi crucifixus est. Præfiguratus est autem caluariæ hic locus in Abraam, quãdo super vno montium, dei iussu, altare ex lapidibus construxit & ligna strauit, imposuítque filium suum, & attulit arietem pro eo in holocaustum: ita deus & pater principio carens & antiquus ille diebus, filium principio carentem suum postremis temporibus, incarnatum ex virgine & deipara, ex lumbis Abraam iuxta promissionẽ iurisiurandi, quod fecit cum eo: ita vt pro genere humano non pepercerit filio suo charissimo & vnigenito, sed pro nobis omnibus tradiderit eum: ac passus est quidem homo in carne. sed impatibilis permansit in diuinitate. Etenim Christus proficiscens ad crucem, suam gestauit crucem, & pro ariete immolatum est corpus eius immaculatum, vt agnus mactatus lancea per latus eius transfixa, & pontifex factus vt filius hominis, & offerens seipsum, & oblatus ad subuehẽdos peccatores multos. & mortuus quidem est, vt homo: resurrexit verò vt deus, ex quo supramundanam gloriam habuit apud deum & genitorem. Oblatio autem panis repræsentat corpus domini, affixum propter salutem nostram qui sumus fideles.

Panis propositionis sanctificatus indicat purgationem mundi, & eximias diuitias bonitatis & clementiæ dei: in eo quòd filius dei homo factus est, & seipsum proposuit hostiam & oblationem, & corpus suum, & redemptiuam propitiationem pro mundi vita & salute: assumens totam massam humanæ naturæ, absque peccato: oblatus autem, vt primitiæ, & holocaustum selectum deo & patri pro genere humano, quemadmodum ait, Ego sum p[...]is qui [...] cælo descendi, & qui manducat hunc panem, viuet in æternum. de quo etiam a[...] pro[...]het[...] Hieremias, Venite & immittamus lignum in panem eius, ostendens lignum crucis [...]n quo corpus eius infixum est.

Lancea, vice est eius quæ latus domini punxit. Lancea expurgari, significa[...]d, Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & cæt. Discus, lectica est, in qua corpus d[...]ini à [...]cerdote & diacono componitur, qui sunt Ioseph & Nicodemus.

Vinum autem declarat sanguinem ex latere Christi fluxum. Est autem & m[...]icum [...]num, quod dedit discipulis in cœna. Aqua verò demonstrat eam quæ fluxit ex [...]atere ip[...]

Chr

Christi: & per calorem significat feruorem sancti spiritus: per albedinem verò sinceram fidē.

Vinum simul & aqua, sunt egreßi ex latere eius sanguis & aqua, quemadmodū ait propheta, Panis ei dabitur ad cibum, & aqua ei ad potum potabilē. nam vice lanceæ quæ punxit Christum in cruce à Longino, est hæc lancea. Panis & poculum propriè & verè, ad imitationem mysticæ illius cœnæ, in qua Christus accepit panem & vinum, & dixit, Accipite, manducate & bibite ex eo omnes: hoc enim est corpus meum & sanguis: ostendens se nos participes fecisse mortis, & resurrectionis, & gloriæ suæ.

Oblatio autem, quæ & panis, & benedictio, & primitiæ dicuntur, ex qua dominicum corpus dissecatur, ad typum semper virginis & deiparæ sumitur, quæ secūdum beneplacitum patris, & voluntatem filij sui & verbi, & aduentum diuini spiritus, vnum sanctæ trinitatis, filium dei & verbum recipiens in se perfectum deum & perfectum hominem peperit: vt autem rursum supersubstantialis deus, carne ex ea assumpta in vna hypostasi, perfectus erat deus & homo, similis nobis absque peccato: ita & dominicum corpus, tanquam ex quodam vtero & carne corporis virginalis, toto pane, inquam, benedictionis & oblationis à diacono, vt magna ecclesia à maioribus accepit, dissecatur ferro quodam quod & lanceā appellant, tametsi nondum tempus eius est: & ita peculiari quadam hypostasi ex medio eius aufertur.

Diaconus tamen qui id efficit, præparato cū eo, qui conficiendus est dominicus sanguis, in conuenienti paßionis tempore, per viuifici spiritus aduentum, dimittit ea in prothesi, orationē adiungente sacerdote. Ipse verò qui diuinum corpus diuidit, diaconus, à benedictione angelum imitatur, qui virginis Aue annunciauit. Nec mirandum etiam si sacerdotes id fecent. nā ad consuetudinem magnæ Ecclesiæ respiciendum. ita igitur dimittitur diuinum corpus in prothesi, tanquam in Bethleem, vbi natus est Christus, cuius egressus ab initio à diebus seculi: simulque etiam tanquam in Nazaret. Insuper quoque conuersationis in Capernaum locum prothesis ipsa explet. ideo enim in proœmiis prædiximus, vnum eorum quæ nunc figurantur, duobus aut tribus eorum quæ tum fiebant, absolui & referri: & vt summatim dicam, annorum triginta tempus ante baptismum & conuersationes prothesis explet. Calix autem est loco vasis quod recepit effusum sanguinē puncti immaculati lateris, & manuum & pedum Christi vnguenti defluxum. Cratera, salutare poculum est, quod dedit discipulis suis in cœna.

Poculum rursum est ad exemplum crateræ quam describit propriè siue sapientia, siue filius dei. miscuit suum sanguinem loco vini illius, & apposuit in sancta sua mensa, dicens omnibus, Bibite ex eo omnes, pro vino illo mixto, in remißionem peccatorum, & in vitam æternam.

Crateras etiam interpretaris licet mammas deiparæ, salutare lætitiæ poculum, & tutelare ac conseruatoriū totius generis mortalium. Armarium, vbi præsentatio perficitur, pro caluariæ loco est. Corporale significat sindonem in qua inuolutū est Christi corpus, cùm è cruce descensum est & in monumento collocatum. Et superius disci velamen, indicat sindonem qua inuoluerunt corpus domini. Disci velamentum est pro sudario quod erat super facie, circuntegens illam in sepulchro.

Velum siue aer est & dicitur esse vice lapidis quo muniuit monumentū Ioseph, quod obsignauit tabella custodiæ. Ecce cruci Christus est fixus, sepulta vita est, munitum est sepulchrum, Et statim thuribulum subindicat humanitatem Christi: ignis, diuinitatem: & fragrans fumus indicat illum bonum odorem sancti spiritus præcedentē. nam thymiater est, si interpretari velis, fragrantißima lætitia. Incensum autē repræsentat aromata illa quæ offerebant sepeliendo domino: & myrrha & thus magorum, pura est precatio bonorū operum, ex quibus fragrantia procedit, vt ait Apostolus, Christi bonus odor sumus.

Agnoscite igitur omnes sacerdotes, qui sacro altari aßidetis, & incruentam victimam sacrificatis, quòd viuas paßiones Christi annuncietis. Conceditur itaque tempus à pontifice sacerdoti inchoaturo diuinam mystagogiam. id autem tempus repræsentat prædictum tempus voce prophetæ Esaiæ, quando nasciturus esset præcursor Ioannes, & ad nos Christus peregrinaturus. Sacerdos autem initium diuinæ Liturgiæ faciens, imaginem refert præcursoris Ioannis & baptistæ, prædicationem inchoantis & inquientis, Pœnitentiam agite. prope enim est regnum cælorum: & baptizantis omnes accedentes. Diaconi sunt pastores.

Sacerdotes angeli.

Diaconus. Benedic domine. Sacerdos. Benedictum regnū patris & filij & spiritus sancti. ita primū ordinem habet orationū ad deū, quæ Doxologia dicitur. itaque ante omnē orationem & sacram commemorationem sacerdos gloriam dei celebrat. Quid igitur ter dei nomen nuncupat, non semel dūtaxat? non enim, Benedictus deus, aut Benedictum dei regnū, sed

personis distinctis. Benedictum regnum, inquit, patris & filij & sancti spiritus. Quia per incarnationem domini primùm didicerunt homines, Deum tres esse personas. Huius autem incarnationis domini mystagogia est quæ hic peraguntur, vnde in proœmiis eorum oportebat prælucere & prædicari trinitatem. Et à superioribus illis potestatibus glorificatur deus tribus sanctificationibus, & ab hominibus regnum Christi benedicitur, qui vi & potentia diuinitatis suæ inferos spoliauit, & nos liberauit. Amen) *verè, aut fiat.*

His autem verbis, In secula seculorum) *fumum ciuitatis Babylonis ascendere significatur: quòd sanguinem seruorum suorum de manu Babylonis requisiuit, & eius habitatores puniẽdo beneficijs affecit, excisione peccati peracta.*

Diaconus, In pace dominum precemur) *post doxologiam autem, petitionem memorat. nam quid oremus vt oportet, nescimus: & ne multiloqui simus, docet nos quæ de oratione sentienda sunt, in pace scilicet orandum esse, neque prius professis, neque gratiis deo actis. quia cũ dixit pacem, illa quoque complexus est, si quis accurate considerare velit. Nunc docet primùm petendam cælitus pacem, & animarum salutem. ita enim nos Christus petere iussit: tranquilla mente preces nostras exhibeamus.*

Sanctissimæ, immaculatæ, & cætera) *Actorum omnium sanctorum memores, alter alterum, & vitam nostram omnem, cum bonis nostris operibus deo commendemus.* Antiphona, *sunt prophetarum prædictiones, prænunciantes aduentum filij dei ex virgine super terram, & clamantes,* Deus noster super terram visus est, & decorem induit:) *id est incarnationem eius manifestantes, quam nos suscepisse & didicisse per ministros & oculatos testes verbi, apostolos, profitemur.* Sciendum autem est, *initio omnis officij matutini & vespertini, primum veteris testamenti cantari psalmos, deinde nouæ gratiæ cantica, veteri nimirũ præcedente, cuius legislator hic natus extremis diebus oracula fudit, vt omnes intelligant vnum & eundẽ deũ ac dominum esse, qui has & illas leges sanciuit, Christus.*

Antiphonum primum. Bonum est confiteri domino) *Opera nostri cordis enarrare domino, bonum est.* Et psallere nomini tuo altissime.) *Cantando dicere, quos tibi hymnos offerimus, oportet.* Ad annunciandum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.) *Vt manifesto enarremus quomodo misericordiam consecuti sumus, & contra omne peccatum opponamus veritatem tuorum factorum.* Quia rectus dominus deus noster) *Quoniam verax est dominus deus noster.* Et non est iniquitas in eo) *Et nullum mendacium aut falsitas apud deum.*

Etiam atque etiam in pace dominum deprecemur) *Iterùmque atque iterum intenta & quieta mente dominum deprecemur.* Cum voce pronunciando, Quia tua est potentia, & tuum regnum, & potestas, & gloria, patris & filij & spiritus sancti, nunc & semper & in secula seculorum. amen) *Quia tua est dominatio & regnum omnium visibilium & inuisibilium: & propterea nos qui super terram sumus, gratiarum actionem omnes & gloriam indesinenter tibi referimus, nunc & semper. & in secula seculorum.* Amen) *est, Verè, aut fiat.*

Antiphonum secundum. Dominus regnauit, decorem indutus est.) *Dominus regnauit in cælis, & fidelem populum sibi vindicauit proprio sanguine suo, & egressus est ad debellandum diabolum.* Etenim firmauit orbem terrarum, qui non commouebitur.) *Firmauit orbem terrarum, ecclesiam in fide sua, & portæ inferorum non præualebunt ei.* Testimonia tua cõfirmata sunt vehementer: domum tuam decet sanctitudo domine.) *Ea quæ tu passus es credita sunt in mundo: populum tuum decet gratia tua in æterna secula.* Coniunctum autem est extremo primi antij hoc, Intercessionibus deiparæ serua nos.) *cuius rei gratia, nisi ad confirmanda omnino quæ prius dicta sunt, de typo semper virginis, quòd eius ipsa dux est ministerij, & veræ dispensationis?* Secundi verò ephymnium, Intercessionibus sanctorum tuorum.) *Quoniam enim pro salute animarum, & venia lapsuum diuinam celebramus mystagogiam, merito tanquam superiorem dei matrem omnibus sanctis, aut etiam ipsis supercælestibus potestatibus, in supplicatione primam appellamus: deinde eos qui complacuerunt eius filio.*

Troparium autem quod ad finem antiphoni secundi dicitur, quod est, Vnigenitus filius & verbum dei, & cæt.) *opus est Ioseph & Nicodemi. Tollentes enim dominũ vt sepelirent eum eo sunt initiati à venerando & viuifico corpore domini, & diuinitate in eo inseparabili.*

Nonnulli aiunt idem troparium enunciatũ fuisse, à diuina sorte rege Iustiniano, quod ... al de etiam symbolis Christi natiuitatis quadrat. Is enim, inquit, natus vnigenitus filius & sermo patris initio carentis cùm sit, recepta propter nostram salutem incarnatione ex sacra dipara, immutabili manente diuinitate & inconfusa, vnus est de sancta trinitate, homo f[...]ct[...]

& lubens cruci fixus qui & in sancto illo hymno conglorificatur à spiritalibus et cælestibus potestatibus. nam nulla facta egreßione aut separatione à paternis finibus, descendens incarnatus est: ipse est qui seruat nos.

Diaconus. Etiam atque etiam in pace.) Sacerdos elata voce, Quia bonus & hominũ amans deus es, & tibi gloriam referimus, patri & filio & spiritui sancto, nunc.) Bonus & hominum amans es, dicimus, quia filium tuum in mundum propitiationem misisti, propterea gloriam & gratiarum actionẽ tibi referimus, id est, offerimus, nunc & semper & in secula.

Antiphonum III. Venite exultemus domino.) Agitedum impleamur omni gaudio in domino. Iubilemus deo salutari nostro.) Deprecemur cum lachrymis deum nostrum Iesum. Præoccupemus faciem eius in confeßione, & in psalmis iubilemus ei.) Et ante aduentum eius enim deprecemur, & psallentes supplicemus ei. Quoniam deus magnus dominus, & rex magnus super omnem terram.) Magnus deus est Iesus Christus, quemadmodum apostolus inquit, cùm ait, Magni dei & seruatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis: & in omnes gentes regnauit, & regnabit per fidem suam. Quia non repellet dominus plebẽ suã. Quia in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montium eius.) Fideles populus scilicet, & reliqui prophetæ. Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud) Quoniã ipsius est omnis multitudo hominũ, & ipse prius fabricauit eos, & rursum in baptismate suo renouauit eos.

Et aridam manus eius formarunt) Et cor omnium hominum creauit spiritus sanctus eius, in lauachro incorruptibilitatis.

Introitus euangelij, aduentum indicat filij dei, & ingressum eius in hunc mundum, vt ait Apostolus, Cùm induxerit, nimirum deus & pater, primogenitum & vnigenitum suum in orbem terrarum, ait, Et adorent eum omnes angeli eius. Deinde ostendente etiam pontifice per stolam suam, carnis Christi stolam rubram & sanguineam, quam gestauit immaterialis ille & deus, vt purpuram tinctam ex immaculato sanguine deiparæ, & assumpsit errabundã ouem super humeros suos, & pellem Adameæ massæ, pastor ille bonus, pascens Israel in virga crucis suæ, in fascijs inuolutus, & positus non in præsepi brutorum, sed in mensa rationali hominum, quem in natiuitate sua celebrarunt hymnis angelorum exercitus dicentes, Gloria in excelsis deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. Et vniuersa terra adorent te, & psallant tibi. ac omnibus subaudientibus ait: Venite adoremus & procidamus ei) serua nos fili dei. Primum et flectamus genu vt obnoxij, & tunc veniam ab eo petamus eorum quæ ipsi debemus, & prædicemus eius aduentum patefactum nobis in gratia domini nostri Iesu Christi.

Aliter de introitu. Censeo enim ostensionem in Iordane & patefactionem Christi & dei nostri, ingressu pontificis obscurè designari. nam catenus, etiam si aderat pontifex, at nondum manifestus & notus: neque in medio stabat, & supernaturalia & eximia mysteria celebrabat: sed tempus opportunũ nactus sacerdos, quasi præcursor pœnitentiæ baptisma conficiebat: qui cernens pontificem ingredientem, loco migrat, tantum non illud ipsum tacitus secum ratiocinans quod & Ioannes dixit, Hunc oportet crescere, me autem diminui: ac statim cedit pontifici, vt maiora mysteria perficiat: qui & ait: Quoniam sanctus es deus noster.

Ter ille sanctus hymnus, ita quidem est, quẽadmodũ illic quidẽ angeli dixerunt, Quàm magnificata sunt opera tua domine, & Gloria in excelsis deo: hic verò vt magi dona Christo offerentes, fidem, spem, & charitatem, quasi aurum, thus, & myrrham, incorporeorum canticum vociferantes fideliter & dicentes. Sanctus deus) deus inquam pater. Sanctus fortis) filius & sermo: quòd fortem illum nostrũ aduersariũ diabolum vincijt, & irritam eius fecit potentiam per crucem, qui potestatem habet mortis: ac vitam & robur & potestatẽ nobis dedit calcandi super eum. Sanctus immortalis) Spiritus sanctus, viuificus, per quem omnis creatura viuificatur, & in statu permanet, ac clamat inquiens, Miserere nostri. Consolator ille spiritus sanctus & veritatis, qui sacrificium consummat, & semper aditat filios ecclesiæ, & miseretur, & per baptismũ immortalitate donat. ALITER. Sanctus deus) id est pater, qui est, & fuit, & erit, qui olim Mosi oraculum fudit, inquiens, Ego sum ille qui sum, qui volo vitulũ mactare propter vos. Sanctus fortis) filius & sermo dei, qui erat in principio apud deum, per quẽ omnia facta sunt, & vitulus ille qui semper volens ipse mactatur, & semper viuit: per ista autem, Erat in principio apud deum, per quẽ omnia facta sunt, simúlque, Vitulus qui semper mactatur volens, & semper viuit & permanet, immortalitatẽ significat ius qui in se complectitur omnium eorum quæ sunt & initium, & media, & postrema.

ALITER. Sanctus fortis) filius & sermo dei: fortis quidem, quasi fortitudo dei, sapiẽtia & potestas, prout ait apostolus, Filius & sermo dei, fortis & potens, & viuens, efficaxque

& magis secans quàm gladius anceps, &c. Sanctus immortalis) significat eius qui in se cōplectitur initium omnium quæ sunt & finem. Dicitur autem ter sanctus à ternario: quia congruunt etiam singulis trium personarum vnius deitatis, hæc tria sancta. Vnaquæque enim & sanctus est, & fortis, & immortalis. Natura enim & essentia tribus vna est: nomen commune vnum, diuinitas, etiamsi vnaquæque personarum trium deus nominatur perfectus. In his autem breuibus verbis præclarè licet intelligere illud quoque quod à magno Theologo ita dictum est: Diuiditur enim indiuiduè, vt ita dicam, & connectitur diuiduè: & alibi idem, Simul atque vnum intelligere incipio, triū splendore vndique collustror. Vixdū inchoans tria di uidere ad vnū referor. Verū ne quis testimonia hæc ter sancti audiens, arbitretur ter sanctum inchoasse à Christi es dei nostri humanitatis assumptione. Iampridē enim à diuini loquis prophetis, mysticè spiritus prædictus erat. Huius enim typū & eloquia vidēs ac declarās Dauid, paucis verbis eū repræsentat, Sitiuit, inquiens, anima mea ad deum, fortē, viuū: & alibi, Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorū. & alias, In lumine tuo videbimus lumen. Ille autē ab Esaia enunciatus seraphicus hymnus, & ter sanctus in vnā dominationē colligens & deitatem, quid discriminis habet ab hoc nostro ter sancto quem canimus?

Quòd autem ascendat in consessum pontifex, & obsignet populum, id est, filium dei impleturum in carne nostra ministerium suum, sublatis manibus suis benedixisse sanctis suis discipulis, dicens eis, Pacem relinquo vobis: ostendentem eandem pacem & benedictionem mundo Christum per apostolos suos dedisse. ALITER. Signaculum quod pontifex facere solet in fine ter sancti in complementum & tanquam obsignationem prophetarum qui de Christo vaticinati sunt, designatur. nam eius aduentus per carnem, sigillū fuit rata faciens & confirmans quæ ab illis prædicta fuerant, vt vera. ipsum enim & in initio diuinorum operū, & humani generis in reformatione ordinem tenet. ordo enim, ait Theologus Gregorius, optimus est, à deo inchoare, & in deo finire. Pontifex, dominus est. Thronus virgo. Sedere autem est, filium suam carnem quam gestauit, & ouem quam super humeros assumpsit, quod designatur superhumerali, quæ est Adamea massa, sustulisse supra omne imperium, & potestatem, & dominationem superiorum virtutum, & obtulisse deo & patri. quoniā enim ille deificabat, hic deificabatur, hæc est assumptio, quam propter dignitatem offerentis, & puritatem oblati, admittebat ipse deus & pater, quasi hostiam & oblationem acceptabilem pro humano genere, ad quem ait Dauid, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: id est pater filio, qui sedit in dextra parte throni maiestatis eius in excelsis. Hic est Iesus Nazarenus, pontifex futurorum bonorum.

Post ter sanctum hymnū legitur liber apostolicus, & ait Diaconus, Attendamus Auscultemus, auribus percipiamus omnes cum tranquilla mente. Sapientia. Psalmus Dauid.) Sermo dei sanctus & dilectus annuncias quæ sunt patris, quæ sunt abscondita.

Quod proponitur rursum, indicat prophetarū sacrā manifestationē & prædictionē aduentus regni Christi, quasi satellites præcurrentes & clamantes, Qui sedes super Cherubim, appareto & veni ad seruandos nos. ac deus sedet super throno sancto suo. Et testis oculatus & minister sermonis Paulus, clamat prædicans dei regnum, & inquiens, Christus adsistens pontifex futurorum bonorum per amplius, &c. Cum quo clamat quoque Ioannes Baptista, Qui post me venis, est agnus dei tollens peccatum mundi: ipse nos sanctificabit in spiritu & igne, & medius inter vos stetit. Post id autem & apostolorum vocatio, & eorum designatio declaratur Actuum ipsorum & epistolarum lectione.

Alleluia clamat Dauid, & ait, Deus noster manifestò veniet, & ignis coram ipso præcedet. Apparuerunt fulgura euangelistarum eius orbi terrarum. Hebraica enim lingua est Al, venit, apparuit, El deus: Vïa laudate & celebrate viuentem deum. ALITER. Al, pater: El, filius: Vïa. spiritus sanctus. Alleluia, deus fortis, potens, laus dei, laudate deum qui est. Alleluia, laus deo qui est. ALITER. Alleluia, diuinam laudem significat trifariam, propter tribus personis distinctam patris, filij. & sancti spiritus singularē deitatem. ALITER. Alleluia. præco euangelij vociferans, dominus venit. ALITER. Laudate, celebrate. Dicunt autem angelos hac voce celebrare deum, veluti Cherubim, dicendo, Sanctus: idque sancti patres tradiderunt, qui id audierunt, quemadmodū Esaias è Cherubim. Es enim statim thuribulum subindicat humanitatem Christi ignis, deitatem: odoratus fumus indicat bonum odorem sancti spiritus præcedentem. incensum enim est fragrantissima lætitia.

Sapientia. Sermo dei) Rectè audiamus sanctum euangelium, id est erigamus mentes

st

stras cum operibus, à terrenis, & intelligamus bonorum declarationem. Euangelium est aduentus filij dei, quo apparuit nobis, non iam per nebulas & ænigmata loquens nobis, vt aliquando Mosi per voces & fulgura & tubas, sonitu & caligine & igne in monte: aut olim prophetis per somnia: sed manifestò vt homo verè apparuit, & visus est nobis, vt mitis & quietus rex, qui prius descendit vt pruina in vellus sine strepitu: & vidimus gloriam eius, gloriam tãquam vnigeniti à patre: plenus gratiæ & veritatis: per quem locutus est nobis deus & pater, ore ad os, & non per ænigmata: de quo pater cælitus testatur & ait, Hic est filius meus ille dilectus. Sapientia) Sermo & potestas, in prophetis dictus, & prædicatus nobis in euangelijs manifestatus, vt quotquot receperint eũ & crediderint in nomen eius, accipiant potestatem qua filij dei fiant, quem audiuimus & vidimus oculis nostris, sapientiam & sermonem dei hunc esse omnes credentes, clamamus, Gloria tibi domine. Deinde rursus spiritus, in lucida nube obumbrans nunc per hominem clamat, Attendamus. Attendite) hoc est ipsum audite. Matthæus si vis interpretari, mel est. Marcus, vinum. Lucas, lac. Ioannes, oleum.

Quatuor euangelia sunt ad exemplum quatuor ventorum vniuersalium, subsolani, fauonij, austri, aquilonis. hi enim existunt ad mũdi constitutionem: vniuersales verò dicuntur, propter alios octo ex aduerso spirantes. Et aliter. Quatuor euangelia sunt & quatuor vniuersales venti, iuxta quadriformia animalia, dico sanè Cherubim illa in quibus sedet vniuersorum deus: ex quibus constat, sedentem super Cherubim deum, & continentem hoc vniuersum, patefactum, dedisse nobis quadriforme euangelium, idque vno spiritu contentũ. quatuor enim facies habent: ac facies eorum imaginem referunt administrationis filij dei. Primum enim animal, aiunt, leoni simile est, denotans efficaciam eius & principatum & regnum. Secundum, simile vitulo, sacrificum & sacerdotalem ordinem indicans. Tertiũ, habens faciem hominis, aduentum eius secundum hominem manifestò perscribens. Quartum, simile aquilæ volanti, sancti spiritus aduolantem largitionem declarans. Igitur & euangelia his conformia sunt, in quibus insidet Christus. Nam aquila, quæ est secundum Ioannem euangelium, quem habet à patre principatum eius, & gloriosam generationem enarrat, inquiens: In principio erat verbum: & omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. Taurus, quod est secundum Lucam euangeliũ, cum sacerdotalem speciem præ se ferat, à Zacharia sacerdote incensum offerente incipit, inquiens, Postquàm multi conati sunt retexere narrationem, & cætera. Iam enim saginatus vitulus pro inuentione iunioris pueri mactandus erat.

Bos appetibile iecur significat. Varius verò equus, Lucas, vt qui magis eloquenter & variè gesta domini tractarit. Matthæus verò humanam eius generationẽ concionatur, inquiens, Liber generationis Iesu Christi, &c. Iesu Christi autem natiuitas sic habet. hominis ergo conformationem refert hoc euãgelium. Homo quod rationis est particeps. Homo, quod eius capite continetur, Latini dicunt rationabile, Græci phronesin & logioteta, prudentiam & orationis vsum: Arabes siue Saraceni Elaphacar, elacil, elzinum. Fuluus igitur equus Matthæus, vt qui humanitatis assumptionẽ domini disertè exposuerit. Leonis specie Marcus, à prophetico spiritu, ex alto adueniente hominibus initium fecit, inquiens, Initium Euangelij Iesu Christi, vt scriptum est in prophetis, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, volatilem imaginem euangelij his verbis ostendens. Leo thymicum est, i. ad iram pronũ: Latini dicunt irascibile. Et aliter, Thymicum fortitudinem & timiditatem significat, Latinis irascibile, Saracenis, Elgadab, enigde, velgiben. Et aliter. Variegatus equus, Marcus, vt qui floribus distinctius euangelium scripserit. Ioannes, aquila, vt qui spiritale. Et aliter. Aquila anima est. Et aliter, albidus equus, Ioannes, vt qui cãdidius vniuersam laudationẽ peruulgarit. Cæterùm ipse sermo dei patriarchis ante Mosem, diuinè & gloriose colloquebatur. Qui erant in lege, iis sacerdotalem ordinem tribuit. Postea autem homo factus, donum sancti spiritus in vniuersam emisit terram, tegens nos suis alis. Qualis igitur operatio filij dei, talis & animalium forma, talis & Euangeliorũ stilus. quatuor enim formas animalia habent, habet totidem & euangelium, & operatio Domini: & ob id quatuor generalia testamenta humanæ naturæ data sunt: vnum quidem in diluuio de arcu: secundum Abraamo, de signo circuncisionis: tertium est, legislatio per Mosem: quartum est, euangelij Iesu Christi domini nostri. His vero sic habẽtibus, vani sunt omnes, & imperiti, insuper etiam temerarij qui abrogant ideam Euangelij, & siue plures, siue pauciores quàm quæ dictæ sunt, circunferunt euangeliorũ facies: partim, vt qui plura quàm veritas habet extulisse videantur: partim, vt qui dispensationes dei faciant irritas.

Post diuinorum euangeliorum lectionem preces & petitiones habitæ, ad Cherubicum vsque hymnum, Christi & dei nostri doctrinam tribus annis, indicant, & eorum qui ad baptis-

mum se applicarunt, institutionem: ad quod hos sermonum potentia & miraculorum efficacia pertrahebat: quando etiam cathecumeni, & nondum admißi ad Christi mysteria, foras migrant. Quæ verò interea fiunt preces, pro ipsis fiunt cathecumenis, fidelibus, & ipso pontifice. Intelligentes enim sancti patres, qualem esse necesse sit animam & manum eius qui contrectaturus est immaculatißimum corpus Christi dei nostri, quodque puriorem solaribus radiis hanc esse oporteat, preces pro eorum venia per humanitatē futura, exposuerunt. Miserere nostri deus pro tua magna misericordia) magna misericordia, filius dei & sermo, quem in mundum misit propitiationem pater.

Quòd pontifex obsignet populum, id subindicat futurum aduentum Christi, anno sexies millesimo quingentesimo fore, ex supputatione digitorum significante sexies millesimum quingentesimum. Id & Hippolytus è Roma, & sanctus Cyrillus dicunt in libris suis de Antichristo, anno sexies millesimo quingentesimo futurum aduentum fore, itémque Chrysostomus.

Quia misericors & hominum amans deus existis. Quotquot estis cathecumeni, procedite.) Cathecumeni exeunt, vt diuino baptismate, & Christi mysteriis non initiati, de quibus ait dominus, Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, & cætera. Orate cathecumeni dominum) Non initiati, non baptisati, quique confeßione vestra notati estis. Non initiati, imperiti, qui nondum participes estis diuinorum mysteriorum: non baptisati, qui nondum per baptismatis lauachrum illuminati estis: qui confeßi estis & adhuc obnoxij mulctæ estis. Acclamat, vt omnes orent remißionem consequi, & viuificam hostiam per baptismum. Fideles oremus pro cathecumenis) Illuminati & malorum immemores, quique sustinetis & iniuriam condonare, & iniuriis benefacere, orate pro cathecumenis, id est pro nondum initiatis, vt ait Apostolus, Vos potentes impotentium onera portate. Instituat eos verbo veritatis) Doceat eos de seruatore qui propter nos humanitatem assumpsit. Reuelet eis euangelium iustitiæ) Patefaciat eis manifestationem bonarum rerum. Vniat eos cum sancta sua catholica & apostolica ecclesia) Impertiat eis viuificum sacrificium. Cathecumeni, capita vestra domino inclinate) Nondum initiati, sensus & corda pura domino tribuite. Vt & ipsi nobiscum glorificent venerabile, &c) Vt illuminati, & remißionem, & mysticum ac viuum sacrificium adepti, glorificent nobiscum, te patrem & filium, & spiritum sanctum, nunc & semper & in secula seculorum. Corporale significat sindonem, in qua inuolutum est corpus Christi de cruce descensum, & in monumento positum. Quotquot estis cathecumeni, accedite) Omnis non illuminatus & non initiatus, quique etiamnum est in reatu, festinate, venite, illuminemini, & ad animarū nutricem mensam propius accedite: & en qui sacrificatur, puris cordibus & animis aspicite: vtque fideles sitis, & non amplius cathecumini, etiam atque etiam intentè, & cum tranquilla mente oremus,

Cherubicus hymnus demonstrat per diaconorum prægreßionem, & flabellorum, siue seraphicarum adumbrationum inspectionem, ingressum sanctorum & iustorum omnium vnà ingredientium coram cherubicis potestatibus, & angelicis exercitibus, & choris incorporeis & immaterialibus ordinibus inuisibiliter præcurrentibus, & hymnos dicentibus, & comitantibus quasi satellitibus ante magnum regem Christū, qui proficiscitur ad mysticum sacrificium, & manibus materialibus gestatur, cum quibus & spiritus sanctus vna procedit à fronte, ad incruentum sacrificium, & rationabile mysterium, quæ spiritaliter contemplamur in igne & incenso, & vapore fumi fragrantis: igne quidem, deitatem: vapore fumi fragrantis, significante aduentum eius, accedente inuisibiliter & odore bono nos exhilarante, per mysticam & animalis sacrificij ac incruenti latriam, & holocaustum. quinetiam intelligentes potestates, & cœtus angelorum videntes per crucem & mortē Christi, consummatam eius dispensationem, tandémque & de morte victoriam habitam, & ad inferos descensionem, & triduanam resurrectionem, & eius ascensionem, nobiscum clamant inuisibiliter, Alleluia. Intuitæ intelligentes potestates cherubicum venientis cum preciosis muneribus, id est corpus domini Iesu à caluaria ad sepulchrum vsque, nobiscum inuisibiliter adclamant hymnum, Alleluia. Iezeciel enim ait, Et Cherubim stabant à dextris domus dum ingrederetur vir indutus stola: & nubes repleuit aulam interiorem, & discessit gloria domini à cherubim in subdialem partem domus, & impleuit domum nubes, & aula repleta est splendore gloriæ domini.

Est autem sancta mensa ad imitationem sepulturæ Christi, qua Ioseph sublato corpore le cruce inuoluit sindone munda, & aromatibus ac vnguentis ipsum vnctum exportauit cum Nicodemo, & sepeliuit ipsum in monumento nouo exciso ex petra: quod est exemplum san monumenti illius, altare & catathesium, in quo positum est sanctum & omnino immacu

tum corpus, quæ est sancta mensa. ALITER. *Sacrorũ translatio à prothesi, corporis inquam, dominici, & sanguinis, & eorum ingressus ad altare, & Cherubicũ, à Bethania in Hierusalem domini introitum significat. Tunc enim plurima turba, & Hebræorum pueri, tanquam regi & victori mortis, hymnum referebãt sensibiliter: spiritaliter autem angeli cum Cherubim, tersanctum reddiderunt hymnum, & sceptra ac rhomphæas, vt insignia regis proferunt diaconi. Flabella verò typum referunt Cherubim. Cherubicus verò hymnus qui canitur, admonet omnes hinc & ad finem vsque sacri officij attentiorem mentem habere, omissa inferius omni de rebus ad vitam tuendam pertinentibus solicitudine, quasi regem magnum per communionem excepturos.*

Sacrorum ad sanctam mensam depositio, imitationem habet, tum temporis, cœnaculi crucifixi: paulo post autem eadem & crucis elationem: & ad finem; sepulturam designat & resurrectionem, & illinc assumptionem. vt enim ne singulatim rerum gestarum eo tempore, tempus, occasionem & locum distinguentes sancti patres, adhuc etiam translationum aliarum & altarium plurium indigerent, indéque culpabile ecclesiæ mysterium existeret: quidnam considerant aut faciunt? profecto quod valde magnificum & præclarum, ac in eis inhabitante spiritu dignum: opificij diuini modum imitati sunt, quatenus homini licet imitari conficeréque diuina: atque vt cælum, quod supra sacram mensam eminet, laquearium conficiunt: vt totam terram præfiniunt, quod à quatuor columnis eius quod ciborium appellatur, conclusum aut circumscriptum sacrum solum: in quo completur & propheticus sermo, inquiens, Operatus est salutem in medio terræ deus. nisi enim ita fuisset actum, quomodo qui in India perficiunt magnum hoc mysterium, & credunt id illud corpus Christi & dei esse nostri crucifixum & sepultum & resurgens, hanc salutem in medio terræ dicerent dominum operari? quomodo item fideles Veneticas insulas inhabitantes, idem sensu conseruato reciperent, omnibus confitentibus, in Hierosolymis circunscriptum esse ipsissimum medium terræ? Aut omnino, quia confinium cæli & terræ cum sancta mensa sit, & item in medio cælestis orbis subsistat, & medium columnarum, quæ sunt in circuitu flabella, statione teneat locum, vbi ea cunque fuerit, in medio terræ salutem fieri demonstrat: vbi sunt & omnia quæ passionis sunt Christus subit, proditionem, iudicationem, quæ ante crucem, quæque post crucem acta sunt. Merito igitur sancti patres ita perfici hæc & offerri censuerunt.

Discus est vice manuum Ioseph & Nicodemi, qui funus Christo celebrarunt.

Discus est autem, vbi Christus infertur, si velis interpretari, cæli orbis, indicans in parua circumscriptione, spiritalem solem, Christum in pane visum. Poculum est vice vasis illius quod excepit sanguinem emissum ab immaculato latere puncto, & preciosos à manibus & pedibus defluxus. Poculum rursum est ad exemplum crateræ illius, quã describit propriè sapientia, siue filius dei. Miscuit enim sanguinem suum, vice vini illius, & proposuit in sancta mensa, inquiens omnibus, Bibite sanguinem meum, pro vino mixto vobis, in remissionem peccatorum, & in vitam æternam. Christus dei sapientia & virtus, suam carnem ædificauit, ex virum non experta casta matre & virgine, præpurgata anima & corpore: & verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & subfulcit columnas septem, sancti spiritus septenarium donũ, quemadmodum ait Esaias, Requiescẽt enim super eum septem spiritus, id est septem operationes spiritus: in quibus sunt aduersa vitiis totidem. Mactauit suas victimas, prophetas suo tempore interfectos ab infidelibus pro veritate: & clamantes, Propter te morti addicimur tota die: reputati sumus quasi oues occisionis. & miscuit in cratera suum vinum, in super sancta virgine suam deitatem vniens carni, vt vinum merũ. Seruator enim genitus est ex ea inconfuse & absque coniuge, deus & homo, & parauit suam mensam, agnitionem sanctæ trinitatis quæ annunciatur: misítque suos seruos in vniuersum mundum, qui inuitarent omnes gentes ad agnitionem dei: & mentis indigis ait, nondum adeptis sancti spiritus gratiam, Venite, comedite meum panem, & bibite vinum quod miscui vobis, diuinam suam carnem, & sanctum suum sanguinem dedit nobis Christus edendum & bibendum in remissionem peccatorum. Disci velamentum est, pro sudario quod super eius facie erat, circuntegens ipsam in sepulchro. Velum, id est aer, est & dicitur vice lapidis quo munitum est à Ioseph monumentum, quẽ obsignauit Pilati custodia. Ecce crucifixus est Christus: sepulta est vita: munitum sepulchrum: obsignatus est lapis.

Ablutio manuum est vice eius qui se lauit, & Innocens sum, vociferatus est. Nobis autem sacerdotibus innuit, vt puri conscientia mente & cogitatione, quæ sunt manus animarũ nostrarum, cum timore & mansuetudine & clementia omni accedamus ad sanctam mensam.

Lauabo inter innocentes, manus meas) Addam puris sacerdotibus duas naturas meas. animæ manus dico, lauabo in castitate. Et circundabo altare tuum domine) quia semper deo assidere debemus, nusquam ad libidinosum peccatum irruentes. Et aliter. Seruiam tibi, & communicabo cum fideli populo. Vt audiã ego vocem laudis tuæ) Acclamationem innuit horum verborum, Tua de tuis tibi offerentes. Et aliter. Lectionem inquit hanc, Audiã & docebo eum populũ) scilicet fidelem. Et audientes custodiemus simul mandata tua. Et narrabo omnia mirabilia tua) mysticas inquam orationes humanitatis. Domine dilexi decorem domus tuæ) Ecclesiam ait. decor autem ecclesiæ, fidelis populus est. Et locũ tabernaculi gloriæ tuæ) Castum vterũ virginis dicit, in qua habitauit. Et aliter. Locum vbi tu inhabitas.

Supplicatione expleta pro illatis preciosis donis, ait, Sanctissimæ, immaculatæ, superbenedictæ dominæ nostræ deiparæ, præcursorisque, & apostolorũ & omnium sanctorum vitam & facta recordati, ita & nos alter cum altero contendentes, vitã nostram vniuersam cum sanctis commendemus deo cũ operibus bonis. Per miserationes vnigeniti tui filij, cum quo benedictus es in secula seculorũ) per compassionem filij tui quam habet in nos, benedicimus te cũ sancto spiritu, nunc & semper & in secula.

Pax omnibus) concordiam, & dilectionem, & eundẽ sensum, inter nos inuicem coalescentes, domini imitationem ipsi arripiamus, pacem suam relinquentis, & dantis, et exclamantis, Quietam mentẽ omnes habeamus. Et spiritui tuo) id est tecum vnionem indiuiduã da nobis, vt spiritu pacem agitãtes, inseparabiles simus. Diligamus inuicẽ) Animos alij aliorum coniunctione copulantes, & ita poterimus audacter et liberè frui proposita mensa.

Hoc, Diligamus alij alios, significat et charitatem in omnes, et in seipsos inuicem, et dei futuram concordiam, et sensuum transitum, et spiritalium patefactionẽ, et sancti symboli fidei, et nouam diuini mysterij successionem.

Ianuas, ianuas: in sapientia) cogitationes mentium nostrarum tollamus à terrenis operibus & cogitationibus. Attendamus in sapientia) id est in filio & verbo dei, & ad intelligentiã diuini symboli à sanctis & diuinis patribus expositi, in dei ecclesia attendamus, id est Credo in vnum deum, patrem omnipotentem: ac volentes & intelligentes cum quieta mente accedamus ad mysticum & viuificum sacrificium. Diuinũ orthodoxæ fidei symbolum dici constitutum est, vt ex hoc notum sit omnibus, vnum è sancta trinitate, vnigenitum filium. & sermonem patris initio carentis, ipsum propter nostrã salutem hominẽ factum fuisse, carne sumpta ex sancta virgine, crucifixum, & sepultum, & resurgentẽ. non diuino iussu hi ritibus vtimur? vt non verbis duntaxat, sed & operibus in perpetuum salutẽ nostram operantes, ita appareamus viuentes simul & conuersantes. Ac passiones quidem carne hunc sustinuisse confitemur: impatibilem verò huius conseruatam fuisse deitatem. Similque vt pronunciatione diuini huius symboli, & ignorantes & imperiti audientes hoc dum canitur, perpetuò recognoscant pronunciata mysterij fidei, & multorum auribus non abdita.

Ianuarum autẽ clausio, & supra has veli explicatio, vt in Monasteriis assolent, & per eum qui aer appellatur, diuinorum velatio, noctẽ vt arbitror indicat illam, in qua discipuli proditio processit, & ad Caipham abductio, & ad Annam præsentatio, & falsa testimonia, & proculdubio illusiones, & colaphorum incussiones, & alia quæ tum temporis contigerunt. quam ob rem enim aliã hoc velamen aer nominatum est, quàm omnino quia occultatus ab eo tenebrosus aer dictæ noctis designatur? quando & Petrus ille magnus pro foribus stans, intercessione agniti pontifici discipuli introductus est in aulam: vbi & ancilla ei occurrens, & qui ad pyram adstabant intuentes, carpebant, & reliqua consecuta sunt ei, quæ ad præcipitiũ abnegationis perpulerunt: quòd qui lapsum admiserit, minor euadat quàm vt aut efferatur, aut glorietur.

Sublato autem aere, & velo contracto, ianuisque apertis, tempus matutinum illud innuitur, quando abduxerunt ipsum, & tradiderũt Pontio Pilato præsidi. Accedit sacerdos, conuersatur cum angelicis potestatibus, non iam quasi in terreno loco stans, sed in cælesti alt. coram formidabili altari, throno dei, assistens, contemplatur magnum & inenarrabile & [illegible] inuestigabile Christi mysterium. Gratias agit, concionatur de resurrectione, obsignat fide [illegible] ctæ trinitatis: accedit albis vestitus angelus, lapidem è monumento manu reuoluens. spec[illegible] præse id ferens, clamans voce tremula, & per diaconum prædicans triduanam resuscitat[illegible] & extollens velum, clamat diaconus, inquiens, Stemus honestè, stemus cum timore.) Ecce [illegible] mus dies. Attendamus sanctæ oblationi) Ecce dies secũdus. In pace offerẽtes) Ecce terti[illegible]

Et aliter. Stemus honestè) Mentes nostras firmas habentes, audiamus mysticum & [illegible]

cum sacrificium. Populus conclamat resurrectionis Christi gratiam: Oleum pacis, sacrificium laudis. Sacerdos verò docet populum quam per gratiam Christi didicit trinam dei cognitionem: Gratia sanctæ & consubstantialis trinitatis, sit cum omnibus vobis. Alij sacerdotes proferunt ita, Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei patris, & communicatio sancti spiritus sit cum omnibus vobis. Populus vnà confitetur & orat inquiens: Et cum spiritu tuo, vt superius diximus, ita agamus. Vel ita, Si egerimus vt superius diximus, gratia & charitas domini cum omnibus nobis. ipse enim propter charitatem suam quã in nobis demonstrauit, filium suum in mundũ misit, & corpus eius propitiationem in viuum sacrificiũ dedit, & sanguinem eius in salutare poculum lætitiæ. Deinde omnes sacerdos attollens in supernam illam Hierusalem supercælestẽ, in qua stantes erant pedes nostri ante lapsum, in atriis tuis Hierusalem, in montem sanctum eius, clamat, Aspicite. Sursum habeamus corda. Omnes testificantur, inquientes, Habemus ad dominum. Sacerdos. Gratias agamus domino. Videte, Sursum habeamus corda) à terrenis tollamus sensus ad supernum regẽ, & eius placita faciamus.

Gratias agamus domino) nimirum qui dedit semetipsum precium redẽptionis pro nobis, & mutuum. Gratiis agendis hymnum domino reddamus) Et vice salutis qua seruati sumus, gratiarum actionem & gloriam reddamus domino, Dignum & iustum est, ait populus.

Velum dicitur propter Apostolum inquientem, Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Iesu Christi, quam renouauit nobis viam salutis nouam & viuentẽ per velamen, id est carnem suam, magnus sacerdos in domo dei.

Deinde progreditur sacerdos cum fiducia ad thronum gratiæ dei cum veraci corde, in plenitudine fidei, conferens sermones cum deo, & solus cum eo colloquens, non iam per nubem, vt aliquando Moses in tabernaculo testimonij, sed reuelata facie, gloriam domini oculis cernens: ac sanctæ trinitatis diuina cognitione & fide initiatur, & solus cum solo deo mysteria loquitur, mysteria annuncians in mysteriis, occulta ante secula, & à generationibus: nunc autem manifestata nobis per apparitionem filij dei, quæ nobis enarrauit vnigenitus filius qui erat in sinu patris. Vt enim locutus est deus Mosi inuisibiliter, & Moses deo: ita & sacerdos in medio duorum Cherubim stans in propitiatorio, & se concutiens propter intolerabilem & inspectabilem deitatis gloriam & splendorem, cælestem cultum mente cernit, & initiatur vitæ principis & singularis principatus supersubstantialis trinitatis, diuina illuminatione & doctrina de deo & patre, quòd principio carens & ingenitus sit: de filio & sermone, quòd vnà principio carens & consubstantialis & genitus sit: de spiritu sancto, quòd coæternus sit & connaturalis & procedens: quæ est trinitas sancta, secundum hypostaseon, id est personarum inconfusam æternitatem, secundum naturæ vnitatem: indiuiduam & inseparabilem vnam deitatem, & regnum, & gloriam. Atque mente cernit, & elata voce canit seraphicarũ potestatum ter sanctam gloriæ celebrationem, ipsorum Cherubim obumbrantium, & Seraphim vociferantiũ: cum quibus clamat: Victoriæ hymnum canentia. Deinde populus vice cherubicarum virtutum & quadriformium animalium clamant: Sanctus, sanctus, sanctus dominus sabaoth, id est ter sanctus & vnus deus virtutum. osanna in excelsis. Benedictus qui venit in namine domini. Osanna est, Serua obsecro, vt ait, qui venit in nomine domini. Victoriæ hymnũ canentia) Canentia ad aquilã: vociferantia ad bouem: clamantia ad leonem: & dicentia ad hominem pertinet. Rationalis homo pro cherubicis virtutibus, & quadriformia animalia vociferantur, Sanctus, Sanctus, Sanctus, hoc est, ter sanctus & vnus deus virtutum, Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Sabaoth. Sanctus quidem pater, vt præcipuè sanctus & beatus: illa enim & sola beata natura dei. Sanctus filius, vt sermo dei & character hypostaseos eius, & effigies exemplaris, & sigillum immobile, & incõmutabilis natura: filius quidem, vt ex ipso, scilicet ex patre natus impatibiliter, vt verbũ ex mente: & quòd per ipsum facta sunt omnia visibiliáque & inuisibilia iuxta apostolum. Sermone enim domini cæli firmati sunt, vt ait Dauid. Sanctus verò & spiritus sanctus, qui à patre procedit, & in filio requiescit, & sanctificat omnia, & opera perficit, non perficitur: sanctificat, non sanctificatur. Quemadmodum enim sol fons & causa radij & illuminationis est, ac per radium nobis illuminatio communicatur, & ipsa est quæ nobis prælucet, et à nobis participatur, ita sane et deus et pater, fons est et causa filij et sancti spiritus: spiritus à patre procedens per filium communicatur et manifestatur. Verbum autem Dominus vnit patrem, et filium, et spiritum sanctum, et vnum esse tria demonstrat. Ter Sanctus Seraphim dicunt, complentes gloriæ celebrationem his verbis, Dominus Sabaoth, singularem naturã ponentia sanctam trinitatem, vt et ab ipsis nobis testificatum sit sanctis Seraphim: nos verò fideles patrẽ et filium et sanctũ spiritum, in quo perfectionẽ

bant. id autem faciebant vsque àd eius exaltationem in cruce. Extremũ enim corporis passionũ & dedecorũ quod inde prouenit, crux fuit, quæ gloria potius est, ac non dedecus. Hæc enim est initium operationum & virtutum diuinarum. hinc enim ille mundanus terremotus, trium horarum spacio tenebræ super vniuersam terram, atque veli & petrarum disruptio, & monumentorum patefactio: præterea etiam mortuorum resurrectio, & quæcunque in inferos descendens seruator egit. & propterea in ipso crucifixionis loco cùm esset Christus, stuporis & admirationis species diuinæ illæ potestates deposuerunt: hincque omnia conuicia quæ crucem antecesserunt, & illusorij honores quos exhibuerunt, & irrisiones, patientem magis tetigisse, vt etiam spiritales illas diuinas potestates, perspicuum fit.

Deinde rursus sacerdos recitat deo & patri, assumptionis humanitatis mysteria, ex sanctà virgine & deipara ineffabilem generationem, conuersationem & habitationem in mundo, crucem, mortem, eius ad inferos descensionem, vinctorum illic liberationem, triduanam & sanctam à mortuis resurrectionem, assumptionem in cælos, à dextris dei & patris sessionem, secundum & futurum eius gloriosum reditum ad nos. Et rursum institutione sacrorum eruditus appellat deum ingenitum, hoc est deum & patrem, & vterum ante luciferum, & ante secula filium gignentem, vt ait, Ex vtero ante luciferum genui te. Et rursus obsecrat vt conficiatur mysterium filij eius, & fiat sine transmutetur ipse panis & vinum in corpus & sanguinem Christi & dei, & impleatur hoc, Ego hodie genui te. Vnde & sanctus spiritus, beneplacito patris, & voluntate filij inuisibiliter præsens, submonstrat diuinam confectionem, & manu sacerdotis obsignat, & transmutat, & conficit proposita sancta dona in corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi, qui dixit, Pro ipsis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati. Quo pacto? Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Vnde nos qui diuinorum mysteriorum sumus inspectores, & participes immortalis vitæ, & diuina natura communione donati, glorificabimus magnum & incomprehensibile & inuestigabile mysterium dispensationis filij dei: glorificantésque clamamus, Tua de tuis tibi offerentes) De tuo corpore & sanguine, qui dixisti, Hoc facite in meam commemorationem: quod est, quæ nobis per sanctos tuos apostolos tradidisti, ea tibi offerimus propter nostram salutem. Populus. Te hymnis celebramus deum & patrem: tibi benedicimus filio & verbo: tibi gratias agimus sancto spiritui, domine deus noster, trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate, consubstantiali & indiuidua admirabiliter habens & distinctionem personarum, & vnionem vnius naturæ deitatis. Etenim quòd pronus sacerdos diuinam mystagogiam faciat, id declarat eum inuisibiliter cum solo deo colloqui. Vnde & diuinam lucis apparitionem cernit, & splendore gloriæ conspectus filij dei, exhilarescit, & se subtrahit timore & verecundia, quemadmodum Moyses, cum deum vidit in monte ignis specie, perterrefactus recessit & occultauit faciem suam. reuerebatur enim percipere à gloria dei faciem.

Præcipuè sanctissima, immaculatæ) Oportet vt nos dominam huius vniuersi laudemus, et illam angeli salutationem enunciemus.

Tua ex tuis) Deus secundum imaginem suam formauit nos, quod est secundum sanctitatem, iustitiam, & potestatem. nos verò transgressi, serui facti sumus Pharao, asperi heri. veniẽs itaque dominus noster Iesus Christus, redemit nos proprio sanguine, & induit nos nouo homine, ac preciosum suum corpus & sanguinem nobis dedit, inquiens, Hoc facite in mei recordationem. nos enim memores eius mandati, antitypa, id est configuralia offerimus, inquientes. Tua ex tuis tibi, &c.) spiritaliter, quæ est primigenia nostra dignitas, nimirum quod ex imagine dei habemus, iustitiam, sanctitatem, potestatem. Iustitiam, vt neque patiamur, neque faciamus iniuriam: sanctitatem, vt iniuriam inferentes perpetiamur, & iniurijs cedamus, vel potius iis bene faciamus. omnibus autem in rebus is hymnis celebrandus est, vt deus & dominus huius vniuersitatis.

Signare autem diuina dona, vt aduentu & gloriosa sancti spiritus præsentia, transmutet & faciat, ex pane quidẽ, ipsum preciosum corpus domini nostri Iesu Christi: ex eo autem quod est in calice, ipsum preciosum sanguinem magni dei & seruatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita & salute: & vt participantibus ex eo fiat in remissionem peccatorum & vitam æternam.

Hoc autem, Præcipuè) id est, O mater casta, lumine carentes typos & præteritas vmbras verbi contemplantes, quæque in eis sunt, occlusis foribus, lumen veritatis refulgens glorificamus: tuo verò vtero digne benedicimus. Et pro vniuersorum cogitationibus. Populus, Et omnium & vniuersorum. Fit autem & memoria apud deum pro defunctis, & spiri-

tibus & omni carni, vt qui mortuorum et viuentium potestatem habeat, et dominetur supercælestibus et terrenis et subterraneis, et vt rege Christo præsente, et vt sancto spiritu omnes adhortante, viuentes atque vita functos, ad illic moram trahendam, et requiescendum in domini et dei nostri Iesu Christi occursum, vt congregentur et præoccupent faciem eius, et audiant voces laudis eius: vt omnium qui erant in inferis animarum solutis vinculis per mortem et resurrectionem Christi. Ipse enim excitatus est à mortuis, primitiæ et primogenitus factus dormientium, et omnibus viam omnibus aperiens resurrectionis à mortuis, et ad immortalem et beatam vitam refocillans eos qui in spe resurrectionis eius dormierunt. Conuocantur autem omnes eorum animæ cum prophetis et apostolis et martyribus, vt vnà ingrediantur et recumbant cum Abraam et Isaac et Iacob in mystica mensa regni Christi.

Et da nobis ore vno & corde vno glorificare & laudare honorificentissimum) Supplicamus tibi ore vno vnóque corde, vt te verbis glorificemus, ita sanè & vnũ spiritum, & vnum animum da nobis, vt coniuncti charitatis vinculo, possimus cum fiducia frui proposita mensa, & fiamus diuinis mysteriis digni, glorificantes & hymnis celebrantes preciosissimum & magnificum nomen tuum ô pater & fili & spiritus sancte.

Et sint misericordiæ magni dei & seruatoris nostri Iesu Christi cum omnibus nobis) Si sic faciamus vt superius diximus, miserationes dei erunt cum omnibus nobis. Misericordia dei, Christus est, qui propter nos, & quia nostri miserebatur, à magno deo missus est, qui & tradidit semetipsum propter nos & misertus est. qui enim in vnitatem fidei, & communicationẽ sancti spiritus coiuimus, per dispensationem eius qui pro nobis mortuus est & excitatus, & sedet in dextera patris, non amplius super terram sumus, sed in throno dei regi adsistimus in cælis, vbi Christus est, quemadmodum ait ipse, Pater iuste sanctifica eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt vbi ego sum & illi sint mecum, & contemplentur gloriam quam dedisti mihi, quòd dilexerim eos, quemadmodum me dilexisti. omnes verò qui adoptionem in filium accepimus, & cohæredes Christi per gratiam eius, ac non ex operibus nostris facti sumus, habemus spiritum filij dei in cordibus nostris: cuius gratiam & efficaciam contemplans sacerdos clamat & ait, Abba pater cælestis, dignare nos cum fiducia indemnabiliter audere inuocare te & dicere. Pater noster qui es in cælis) Verè pater omnium noster est, & omnes (vt vocis etymon indicat) seruat: ac si quidem voluntatem eius facimus, pater est noster: sin minus, cuius opus facimus, is est pater. Et aliter. Patrem eum vocas, vt filius vitam tuam institue, vt gratus sis & placeas ipsi tuo patri, qui in cælis est. quis enim sub mundi principe rerúmque inferiorum potente militans, & in filium ei adoptatus malis operibus, audeat auctorem omnium bonorum ac dominum dicere patrem? certum est quòd hic non dominum sabaoth vocat patrem, sed aduersum, cuius etiam opera facis. ALITER. Patrem dicis, ô homo deum? præclare dicis. est enim pater & auctor omnium nostri: sed festina ea obire munia quæ tuo placeant patri: si verò mala opera facis, perspicuum est te diabolum inuocare patrem. ipse enim est præses malorum. quocirca festina hunc effugere, & bono patri tuo & procreatori tuo placere. Sanctificetur nomen tuum) Nomen est filij dei, quod inuocatum est super nos. Christus enim est, & nos Christiani, & nomen eius nobis inuocatur. Profecto verè sanctus est deus: at nos supplicamus, vt nomen suum in nobis sanctificet, quod est opus nostrum, rationi consentaneum, sanctum & omnino purum faciat corpus nostrum, vt irreprehensum inueniatur in die defensionis. ecquid enim non est sanctus deus? profecto sanctus est: sed hoc ais, In me sanctificetur nomen tuum, vt videant homines bona opera mea, & te glorificent patrem & factorem meum. Adueniat regnum tuum) Regnum dei, spiritus est sanctus, quemadmodum ait, Regnum cælorum intra vos est. Spiritui enim sancto cum patre & filio regnare conuenit, qui sanctificat & illuminat spiritales & angelicas potestates, & cælestes exercitus, & omnem hominem venientem in mundum, & credentem in nomine patris & filij & sancti spiritus. Verè rex terræ, visibilium & inuisibilium: sed quemadmodum cum ciuitas circundata est ab hostibus, requirit à rege auxilium: ita & nos circundati ab aduersariis potestatibus & peccatis, quærimus ab eo auxilium, vt nos liberet. Regem appellas, fias vt spiritalis miles, vt placeas regi qui te in suum exercitum allegit. Ecquidnam? non est rex deus? quod aduenturum est regnum eius? certe rex omnium est: at quemadmodum ciuitas circundata, vt supra dictum. Et alio modo. Cùm propheta dicat, Regnauit deus super gentes, præterito tempore vt futuro vsus, huius rei gratia vociferamur, Adueniat regnum tuum super nos qui gentes sumus, domine. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra) Voluntas dei & patris, dispensatio filij eius est. Angeli in cælo in concordia & consensu sunt: ita quærimus & nos in ch

vitate non ficta vivere. quodcunque vis ac requiris, in cælo fit: in terra vt id fiat, facias oportet.

Sensus est eiusmodi, Domine quemadmodum fit in cælo voluntas tua, & sunt omnes angeli in pace, nec est in eis qui pellat & qui pellatur: neque qui affligat & qui affligatur, neque qui bellum aggrediatur & qui sustineat, sed omnes in profunda tranquillitate glorificant te: ita & in nobis hominibus qui sumus in terra, fiat voluntas tua, vt omnes gentes vno ore & vno corde glorificemus te factorem & nostrum patrem omnium.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie) Panis quotidianus est Christus, qui est, et ante fuit, et manet in secula, qui se voluntariò præbet edendũ, et sine consumptione permanet semper, et dat vitam mundo: quem per baptismum acceptum vt semper accipiamus, habeamus, et comedamus, petimus, naturæ nostræ conuenientẽ, vt nos eo simus contenti: vt ne pauperes facti et fame tabescentes ad blasphemias conuertamur: aut supra modũ abundantes efferamur, et à te proiiciamur. Panem si quæras, aurum ne cumules: sin tibi deest et priuaris, id admoneat te vt quæras. Quotidianum panem accipere postulamus: quia homines omnes ex duabus naturis coalescunt, animo, inquam, et corpore: et propterea vtrique congruum panem petimus. Nam panis quidem corporis, hic panis est quo vescimur: panis verò animi, sermo dei est. Aperi, fili os tuum, et frequentius dei sis memor, quàm respires. *Et dimitte nobis debita nostra) Condona nobis peccata nostra dicentium, quemadmodum nos delinquentibus in nos: ac si ita facimus, ipse quoque nobis sic faciet. Remiserisne cuipiã quære, an fratrem ab inimicitiis solueris, apud te considera. quòd si adhuc mali accepti recordaris, quam remissionem quæris? Eorum quæ dicimus hic sensus est, Domine dimitte nobis debita nostra, id est peccata nostra & lapsus, sicut & nos dimittimus omnibus peccantibus & delinquentibus in nos, fratribus nostris, tam liberis quàm seruis, & omnibus subditis nobis. Hæc dicens, ô homo, an ita facias tecum reputa: quia terribile est incidere in manus viuentis: ac te corrigens & emendans, conuerte ad deum & patrem & factorem tuum.* *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo) Nos domine omni supplicio sumus digni, & supplicamus tibi ne tradas nos in manus inimicissimorum hominum, & malorũ dæmonum, ad puniendos nos: sed tu domine nos erudiendo castiga: quia perinde est tua clementia, atque castigatio tua. Quid enim? inducitne hominem in tentationem? absit. non enim deus est auctor malorum: sed obsecramus eum, vt per multas suas miserationes, ne sinat nos in tentationem incidisse. Domine si quærat nos Satanas, vt cribret, quemadmodum frumentum, vt etiam sanctos tuos apostolos quæsiuit, sed non obtinuit: aut vt veterem illum Iob: ne des ei potestatem in nos. quinetiam si malignus homo velit nos tentare, ne tradas nos eius voluntati, sed tege nos tegumento alarum tuarum,*

Quoniam tuum est regnum & virtus & gloria, patris & filij & sancti spiritus) In tua est enim potestate & dominio miseratio & salus, mors & vita, ô pater & fili & spiritus sancte, nunc & semper & in secula. Domine quoniam tuum est regnum, ne sinas nos formidare aliud regnum, neque potentiam, neque dominationem. Et tametsi supplicijs digni sumus propter peccata nostra, tu nos quomodo vis punito, & ne tradas nos in manus hominum. incidemus autem in manus tuas: quia talis est magnitudo tua, qualis & misericordia tua pater omnipotens. *Pax omnibus) Quietam & sedatam mentem habeamus omnes.* *Capita nostra) Cogitationes nostras cũ operibus deo acceptas feramus, deprecantes vt proposita munera in bonum complanet, in vsum & commodum cuiusque.*

Gratias autem agimus) De gratia & miserationibus & benignitate filij tui in homines. Deinde clamat sacerdos omnibus inquiens: *Quia ego homo sum affectionibus vestri similis, non cognoscens cuiusque vestrum opera, videte igitur vt sancti fiatis, quia Christus cuius participes estis futuri, sanctus deus est, & in sanctis recumbit.*

Sancta sanctis) Immemoribus malorũ & mundis corde dignatur Deus largiri sancta. Sanctos ait eos qui à praua conscientia mundati sunt, & in sancta fide syncere credunt. Populus fatetur & ait: *Vnus sanctus, vnus dominus Iesus Christus in gloriam dei patris. Amen. Vnus sanctus & deus, immunis ab omni peccato, dominus noster Iesus Christus, cum deo patre & sancto spiritu, ipsi gloria in secula. Deum ait, qui in trinitate celebratur.*

Contegi autem alis talem ac talem thesin, ad exemplum est illius visionis quæ dei speculatoribus apparuit. Aut potius quòd per ternariam illam sanctificationem obscurè numerus personarum innuitur, & item vnitas, potestatis & naturæ & deitatis, per vnitatẽ dominationis. Glorificatur etiam his tribus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, trium personarum sanctitas: rursum cernitur, & dominatio vnius naturæ celebratur, nimirum deus in trinitate, tribus seraphicis sanctificationibus glorificatur, in vnam coeuntibus & conuenientibus dominationem naturæ

& deitatis. Sanctificationum autẽ ternio tres personas innuit, & dominatio vnitas est vnius potestatis & naturæ. Itaque contegi alarum compage, deitatis id quod ignotum est & occultũ subindicat. Cum enim ait, Sancta sanctis, hoc ait de mũdis ac sanctis. Sanctorum, non peccatorum, sed bonorum operum copia est & abundantia.

Elatio autẽ in altum venerandi corporis, repræsentat crucis elationem, & mortem in ea, & ipsam resurrectionem. Quòd autem subleuet sacerdos diuinum panem, & signum crucis ter faciat in aere cum venerabili & viuifico pane, id innuit. vna quidem crux quæ sursum designatur, sanctificatum supernum ætherem monstrat. media, aerem: infima quæ fit supra & prope discum, terram, in qua viuificum illud Christi corpus sepultũ est. Quòd autem in calice faciat crucis signum, idque tertium, sanctificatum indicat quatuor finibus terminatum vniuersum mundum à diuina per carnem assumptam dispensatione, & ab ipsa viuifica passione Christi dei. Et Christus Iesus cruci affixus ad occidentẽ erat intuens. eius verò venerandarum manuum, altera in meridiem, altera in septentrionem erat extensa. Hoc autem, Ad orientem, prout ait quidam, Deus à Thaman veniet: quia ipse est spiritalis sol iustitia, & oriens nomen eius: & propterea quòd illinc expectamus æternam requiem & resurrectionem. Quòd autem tres fiant cruces, id sanctæ trinitatis mysterium significat. passus est filius & sermo dei, beneplacito coæterni dei & patris, cooperatione sancti spiritus. ob id & populus clamat, Vnus sanctus, vnus dominus Iesus Christus: sanctum & dominum inquiens eum qui in trinitate celebratur & glorificatur deus. Nam sanctificationum trina repetitio tres personas significat & innuit. Quod autem subleuet diuinum panem solũ, id est, quia ipse est rex dominus, & ipse est caput, vt apostolus ait: alia autem veneranda dona, membra sunt Christi, & corpus Christi, id est venerandi corporis Christi dei. Ille enim est solus, in quo figuratur et monstratur diuina et viuifica passio eius qui est immolatus pro mundi vita: quandoquidem ipse solus diuinus panis mactatur, et vt agnus immolatur: alia verò diuina dona, lancea non dissecantur in modum crucis lancea adhibita, sed vt membra et partes corporis particulatim diuiduntur et mactantur. Igitur panis ille diuinus sanctificatione participans, communicat et alijs preciosis donis: similiter et calici communicat sanctificationem et gratiam.

Post eleuationem, statim partitio diuini corporis fit: verum enim verò tametsi in partes diuiditur, indiuiduus & insectus, in singulis partibus sectorum totus agnoscitur & inuenitur. Tametsi enim corruptionem subijt morte, at eius caro in inferis non sensit corruptionem.

Tunc & adfertur aqua calidißima in exiguo lebete, ac ex ea temperant quæ diuinæ mensæ proposita sunt, siue cratera, siue pocula sint, vt veluti ex viuente procedãe diuino latere vtraque calore referta: ita sane & aqua calidißima tempore communionis iniecta, absolutum typum mysterij explet percipientium, mamma poculi, quasi ipso vitam porrigente latere cõtrectato. hæc etiam ianua quædam est ad trinitatis fidem & cognitionem percipiendã: idque magnus ille Ioannes ac theologus repræsentat, tribus his testibus salutaris fidei & virtutis sermonem confirmans. Tres, inquit, sunt testificantes, spiritus, aqua, sanguis, & tres in vnum coeunt.

Communio autem significat etiam illam ante paßionem in mystica cœna communicationẽ panis & noui poculi, de quo ait saluator noster, Nõ amplius ex eo bibo, donec bibero illud nouum in regno patris mei. quod & bibit post resurrectionem, extraneo quodam simul & nouo modo. non enim quasi tum temporis corpus opus haberet alimenti: sed pertinet ad plene docendos apostolos de resurrectione.

Quòd autem sacerdos solum diuinum panem percipiat, absque sanguine, deinde postea diuinum sanguinem sumat, nihil aliud indicat quàm sanguinolentum adhuc esse diuinum agnũ à diuina & vitali mactatione, & spiritali sacrificio, quã sacerdos fecerat mystice in prothesi.

Oratio post communionem sacerdotis, Præparasti in conspectu meo mensam ex aduerso omnium tribulantium me) supercælestem mensam inquit, mysterium immortale Mensam, immaculatum corpus. Vnxisti oleo caput meum) Oleum dicit gratiæ sancti spiritus. Et calix tuus inebrians me quàm præclarus) immortalem potum dicit diuini sanguinis. ET ALITER. Calicem preciosum sanguinem. Et illud, Vt inhabitẽ ego in domo domini in longitudinem dierum, in supernam Hierusalem.) Domus, cælum & Ecclesia & Sion.

Cum timore dei & fide & charitate, accedite ad Christum deum & regem nostrum) I... tur habeamus oportet timorem & charitatem tempore mysteriorum, & cũ fide accedam... quia etsi innumeras scilicet iustificationes habeamus, & iniuriarum memores simus, nil il... eis salutis, inquit, percipere poterimus: propterea & timorem habeamus oportet & charit... tempore sacrificiorum. nihil enim iustitiæ aliud memorauit quàm charitatem. ipse enim v...

gen

genitus filius & sermo dei, pacis conciliator omni credenti est, ac preciosum suum corpus & sanguinem cum timore & fide largitus est.

Recti qui accepimus partem intaminatorum, immortalium) id est recta cogitatione cum operibus stemus qui percepimus, & ei meritas gratias agamus, quòd dignatus sit vt nos gustauerimus diuina mysteria, & in regeneratione cum eo habitemus. Amen. ALITER.

Nos qui communione viuifici sacrificij, aut substantiæ lætamur, à terrenis ad cælestia mentem dirigamus, & dignè ei placeamus, quia dignatus est nos participes facere preciosi corporis & sanguinis sui, quorum vtinam omnes nos compotes fiamus, & in regeneratione visione dei, per eius gratiam: quid verò est regeneratio? secundo generari & renouari. Sublatio autem relictarum sanctarum reliquiarum, assumptionem domini ac dei nostri subinnuit.

Suffitus autem postremus, gratiam etiam sancti spiritus per inspirationem datam apostolis post resurrectionem.

Quæ autem habetur à pulpiti tergo oratio, quasi sigillum est omnium petitionum, ac summa ordine repetita, congruens primis & preciosioribus epilogis. Cum enim vniuersa diuina res sacra primariò pro offerentibus, & propter quos accesserunt, perficiatur: deinde & pro omnibus percipientibus, idcirco sub finem, seriem adiungit cuiusque congruam orationis quæ pronunciata sit. quoniam enim nonnulli eorum qui foris astant, in dubitationem sæpe veniunt, ambigentes & inquirentes, Quisnam est scopus & sensus ac vis orationum quas minutatim sacris præfectus sacerdos recitauit? & desiderant notitiam quandam etiam earum assequi, ideo diuini patres, quasi omnium summam per preces postulatorum indicem in hac incluserunt, docentes eos qui requirunt, quasi ex fimbria vestimentum.

Virginalis autem corporis typus, participatio benedictionis & oblationis frangitur quidem vt panis, distribuitur autem vt ineffabilis benedictionis communicatio communicantibus cum fide: vt oblatio autem offerentibus, plena sanctimoniæ ex sanctis vicißim offertur. & ita à communicatione immaculati corporis, qui ex ea natus est Christus deus noster, & preciosi sanguinis sanctificatio & adoptio filiorum fidelibus repræsentatur. Spiritalis autem benedictio, & alia bonorum suppeditatio, Christianorum ex distributione panis corporis deiparæ fit & creditur. Ac ille dei spectator Moses olim sanguinibus hircorum ac vitulorum aspergebat populum, inquiens, Hic sanguis testamenti domini est. Christus verò & deus proprium corpus & proprium sanguinem effudit, & miscuit noui testamenti calicem inquiens, Hoc est corpus meum, & sanguis meus, quod frangitur, & qui effunditur in remißionem peccatorum: itaque quotiescunque editis panem & calicem hunc bibitis, mortem & resurrectionem meam confitemini: & ita in posterum cum tali cogitatione, vescimur pane, & poculum bibimus, vt carnem & sanguinem filij dei, mortem & resurrectionem confitentes domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula. AMEN.

GENTIAN. HERVETVS

AD LECTOREM.

D Græcorum sacrificandi ritum facilius intelligendũ, sciendum est, studiose Lector, Græcorũ ædẽ sacrã in tres partes esse diuisam: quarũ prima, in quã licet solis Sacerdotibus ingredi, ab eis βῆμα & ἱερατεῖον dicitur. βῆμα autem, hoc est suggestus, meo quidem iudicio ideo appellatur, quòd gradibus ad eam ascendatur. ἱερατεῖον verò, id est sacrarium, quòd sit locus sacrificio deputatus. Ab ea autem alia parte, populus partim tabulato, in quo duo sunt hostia, vnum ad dexteram, alterum ad sinistram: partim velis in vtroque hostio interiectis, interim dum Sacerdos sacrificat, arcetur. Porrò autem in ea duo sunt altaria, quorum maius in medio illius partis ædis situm est: alterum minus, ad sinistram maioris. Minus πρόθεσις, id est propositio dicitur, ideo fortaße quòd panis qui est à Sacerdote consecrandus, in eo primò ponitur. In eo autem Sacerdos quæ sunt ad sacrificandum necessaria præparat. Maius verò, sacra mensa, sancta sanctorum, cathedra, locus Dei, requies, propitiatorium, magni sacrificij officina, Christi monumentum, & eius gloriæ tabernaculum dicitur. In eo autem corpus & sanguis Domini consecratur. Secunda pars vocatur ναὸς, id est templum, in quo est vniuersus congregatus populus. In ima eius parte sunt mulieres, ita à viris separatæ, vt à nullo videri poßint,

cum sint in tabulato superiori, ex quo sacra quæ fiunt per clatros prospiciunt. In superiori autem parte, quæ est sacrario proxima, est chorus Cantorum, quos ipsi Psaltas vocant, ab vtroque templi latere collocatus. Ii partim psalmos & hymnos memoriter canunt, partim Diacono ad orandum inuitanti respondent, partim Lectore, quem κανονάρχην, seu ἀναγνώστην vocant, præeunte, & singula verba alta voce dictante, antiphonas, & huiusmodi alia cantica altrinsecus concinunt, vt est τροπάριον, & quod vocant Ἐπώειον τροπάριον autem, id est tertium & sextum, ideo dicitur, quòd cum nouem cantica dicantur in officio diurno, in missa, seu sacrificio, duo ex illis nouem inseruntur, nempe tertium & sextum. Ἐπώειον autem est versus quidam, in quo vt plurimum agitur memoria Sancti illius, cuius dies festus celebratur. Ἐπώειον autem propterea dicitur, quòd cum ante ipsum canatur hymnus, qui εἱρμὸς id est series ab eis dicitur, quòd reliquorum quæ canuntur consequentia & series ab eo ducatur, versus tum demum numerosus & concinnus futurus est, si vox cantorum eò referatur ac conuertatur, vt ait Symeon Thessalonicensis Archiepiscopus, in suo libello de templo, sacerdotibus, & mystagogia,

Sunt præterea duo psalmi, quos chorus canit alternis, nempe 102, BENEDIC anima mea Dominũ, & omnia quæ intra me sunt. & psalmus 145, scilicet, LAVDA anima mea Dominum. Ii autem ab eis appellantur Typica. Canitur etiam hymnus qui Ter sanctus dicitur. Is autem est, SANCTVS Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis, miserere nostri. Canitur etiam Contacium, qui est versus troparioni non admodum dissimilis. Et hactenus de secunda parte adis. Tertia autem pars πρόναος id est templi Vestibulum dicitur. In eo autem loco consistunt qui publicam agunt pœnitentiam. Hoc quoque sciendũ est, quòd antequam panis à Sacerdote consecratur, is à Sacerdote, à Diacono & frequentibus Clericis stipato capite sublatus, à sacrario per medium templum circunfertur, & eò rursus refertur. Est autem panis satis crassus, vtpote fermentatus, figura propemodum sphærica: in cuius medio est imago Christi crucifixi, quam vocant σφραγίδα τῆς προσφορᾶς, hoc est sigillum oblationis. Ea verò imago ex toto pane excisa à Sacerdote, postea cõsecratur. Quod reliquum est autem panis non consecrati, peracto sacro à Sacerdote frustatim populo diuiditur, iis scilicet qui corpori & sanguini Domini non communicauerint. Vocatur autem ἀντίδωρον, quasi dicas, quod est loco doni, seu Eucharistiæ. Id est autem quod ab aliquibus vocatur εὐλογία. in Gallia autem, Anglia & Hispania panis benedictus dicitur. Quoniam autem post consecrationem pane in calicem immisso, sæpe accidit vt eo fracto & madefacto post sumptionem aliquid fragmẽtorum & micarum in calice aut patina remaneat, quod ab eis apellatur μαργαρίτας, summa cura & diligentia adhibetur à Sacerdote, vt nihil omnino in eis relinquatur, sed vniuersum consumatur.

Sciendum est præterea vestes eorum Sacerdotales cum nostrorum Sacerdotum vestibus omnino conuenire, nisi quòd eorum Sacerdotes habent amplius quàm nostri id quod vocant ἐπιγονάτιον, quasi dicas subgeniale. Est autem figura rhomboidis, & à zona ad lumbos vsque propendet. Significat autem, vt vult is quem dixi Archiepiscopus Thessalonicensis, victoriam aduersus mortem, & nostræ naturæ incorruptionem, & magnam Seruatoris potentiam aduersus tyrannidem Dæmonis. Est itaque non dissimile rhomphææ. & dum eo se induit Sacerdos, dicit: ACCINGERE gladio tuo super femur tuum, ô valide. Diaconus autem amplius quàm apud nos, habet horarium, quod quidem est stola Diaconi. Id autẽ alas quodammodo significat. Cum enim Diaconus in sacrificio Angelicum sit ordinem sortitus, sicut in eo Sacerdos ipsius Christi vicem gerit, ea ratione exprimitur mentis Angelica velocitas. Vnde etiam in horario scriptum est, SANCTVS, Sanctus, Sanctus, quod ministratorium ordinem Angelorum significat. Hæc te Lector admonuisse operæprecium visum est, vt Chrysostomi & Basilij Missæ ritus à te facilius intelligatur.

NICOLAI

NICOLAI CABASILAE DE DIVINO ALTARIS SACRIFICIO,

GENTIANO HERVETO AVRELIO INTERP.

CLAVDIO GVICEO VIGILANTISSIMO MIRApicensis Ecclesiae Episcopo, Gentianus Heruetus S. D.

Arcellus Ceruinus sanctae Romanae Ecclesiae in Cōcilio legatus, quàm sit cùm literarum omnium, tum earum in primis ex quibus Christiana de rebus hodie controuersis veritas, vel erui, vel omnibus apertè ostendi possit, non ignoras Praesul optime. Quod quidem eum impulit, vt eum de altaris sacrificio, cui plurimum detractum esse voluerunt, imo quod planè negarunt nostris temporibus exorti Lutherani, in Concilio tractandum esset, & omnes qui de eo scripserunt auctores diligentissimè conquireret, inter caeteros, Nicolai Cabasilae viri in primis pij, & eruditi in sacrificium interpretationem Venetijs exscribendam curauit. Quam cum mihi legendam dedisset, eámque ego dignissimam iudicassem quae in manus omniū Christianorum veniret, ne aliena lingua quempiam ab eius intelligentia arceret, eam ex Graeca in linguam Latinam verti. Porrò autem quoniam is Graecum, hoc est, sancti Chrysostomi sanctíque Basilij, sacrificandi ritum interpretatur, operaepretium me facturum esse duxi, si, vt omnia facilius intelligerentur, Graecorum sacrificij ordinationem in linguam etiam Latinam traducerē. Ex quibus omnibus hoc vel maximum ad orthodoxos, & fideles Christianos emolumentum rediturum non dubito, nempe quòd ipsa luce clarius videbunt Graecos de vero Christi corpore & sanguine, de panis & vini in eorum substantiam conuersione, de expiatorio altaris sacrificio, & peccatorum in eo remissione, de sanctorū quae in eo agitur memoria, & de ea quae tam generaliter quàm priuatim fit pro viuis & defunctis oratione, cū orthodoxis sentire, & nihil esse causae quòd Lutherani Graecos, tanquam suis partibus fauentes, in sua velint castra vel inuitos pertrahere. Cum ea autem in lucem edere statuissem, & cuinā ea potissimū dedicarem, quaererem, tu mihi vnus in primis occurristi, cui, cū propter insigne tuae Christianae pietatis studium, & hanc perniciosissimam de Christiana republica tolli discordiam, & disciplinam ecclesiasticam pristino suo nitori, & dignitati restitui magnopere desideres, quaecunque eo pertineant, ea sint omnino pergrata necesse est. Cum autem omnes ingenij sui neruos Lutherani contenderint, vt hanc praecipuam nostrae religionis partem funditus euerterent, eam confirmari, stabiliri ac sustentari, cùm omnium Christianorum, tum maximè Episcoporum, quibus pascendi gregis, & ne quid respublica Christiana detrimenti accipiat, cauendi cura demandata est, maximè interest. Accepit quidem Christi ecclesia hoc miserrimo & turbulentissimo tempore maximum detrimentum: quod ita demum vtcunque resarcietur, si propulsatis eiectísque, quod nunc in Concilio agitur, erroribus, Episcopi sui officij memores diligēter prospiciant, ne lupus ouina pelle tectus, id est, in speciem quidem probabilibus, sed falsissimis & perniciosissimis opinionibus instructus, ouili insidians, id circumueniat & opprimat. Ad id autem efficiendum nihil est accommodatius & efficacius, quàm si omnium Christianarum gentium, in decretis ad fidem & religionem pertinentibus, vnicus & perpetuus proferatur consensus. Ex quibus cū Graecam, siue linguae amplitudo, siue regionum spectetur magnitudo, inter maximas esse constet, eam in ijs quae sint Christianae religionis praecipua nobiscum facere, cùm in nonnullis alioqui, sed paucis & leuibus dissideat, non poterit populo non magnope[re] prodesse. Quicquid autem est huius operis, quod mea opera Latinum effectum est, id ab eo [p]rofectum esse intelliges, qui summū suum in te officium & obseruantiam, omni qua potest [r]atione tibi cognitam & toti orbi testatam esse cupit, & vt id aequi boni consulas etiam atque [et]iam petit.

Vale Praesul optime.

Venetijs. Cal. Aprilis. M. D. XLVIII.

X plurimis de religione nostra controuersijs, quæ à cacodæmone capitali humani generis hoste, nostris temporibus excitatæ sunt, nulla maior, nulla Christianæ reipub. perniciosior esse videtur ea quæ in ijs quæ ad sanctißimi Domini nostri corporis & sanguinis mysterium pertinēt, à receptißima omnium fidelium persuasione aliena inuehit. Cum enim præcipua atque adeò tota salutis nostræ spes, quæ vt est certissima, ita neminem confundit, ex hoc pendeat, si & Christi corpori, tanquam membra capiti, vniamur: et vberrimum qui ex eius paßione percipitur, fructū decerpamus, qui alterutri aliquid detrahit, aut de eo malè sentit, vt summo crimini est affinis, ita etiam exitio sit proximus, nisi resipiscat, neceße est. Atque eorū quidem, qui hodiernis temporibus à perpetuo & vnico ecclesiæ consensu se seiunxerunt, de hac re sententiæ in duas se partes diuiserunt. Oecolampadiani enim seu Zuingliani, aut, vt vulgo per antiphrasin dicuntur, Sacramentarij, quòd sacramentorum dignitati quantum possunt detrahunt, idque sibi laudi esse ducunt: ij, inquam, Oecolampadiani veterem Berengarij errorem renouantes, in Eucharistiæ sacramento esse tantum corporis & sanguinis signum, non autē verū corpus & sanguinem asserunt quòd autem fiat vllum in altari sacrificium, nullo modo admittunt. Lutherani autem, cùm in hoc cum orthodoxis sentiant, quòd in hoc sacramento sit verum corpus & sanguis Christi, & quòd in altari peragatur sacrificium, in eo rursus toto, vt aiūt, cælo aberrant, quòd panem & vinum simul cum Christi corpore remanere existimant, cùm constet post consecrationem, quæ panem & vinum in corpus & sanguinem conuertit, symbolorum seu signorum solas remanere species, conuersa iam & mutata eorum substantia. Deinde quòd solum laudis & gratiarum actionis sacrificium esse putant, cùm præter laudem & gratiarum actionem, sit etiam verum & expiatorium pro peccatis sacrificium. Accedit ijs, quòd nec sanctorum in eo memoriā fieri, nec pro defunctis orari, nec pro vllo homine priuatim preces in eo fundi velint, & ideo sanctißimum Missæ canonem, tanquam rem impiā & execrandam detestantur, quòd offerendi vocabulo vtatur, sanctorū in eo memoria agatur, pro defunctis & separatim pro viuis aliquibus, & ijs maximè pro quibus orari iubet Paulus, oretur. Ad eorum autem confutandos errores, alij alia, vt vnicuique eorum magis expedire visum est, via ingreßi sunt: alij enim productis sacræ scripturæ testimonijs: alijs efficacibus argumētis solidísque rationibus. alij antiquißimorum quoque & probatißimorum doctorum auctoritatibus aduersus eos decertarunt. Maxima certè laude omnes digni sunt, qui nostris aduersarijs (quidni enim aduersarios vocem, qui cuiusmodicunque sint eorum protestationes, sua certè relicta statione nobiscum amplius non stant?) qui nostris, inquam, aduersarijs ostenderunt, se non modo eis vlla ex parte cedere, sed veritate & ratione esse eis etiam longè superiores. Mihi ad eorum reprimendam & frangendam audaciam, summamque pernicaciam penitus infirmandam, & ad populum in fide & officio continendum, nihil melius & validius esse videtur, quàm si vnicum & perpetuum omnium gentium, quæ Christo nomen dederunt, hac in re consensum nobiscum facere ostendatur. Quamuis enim ad probandum quid in ijs quæ de fide & religione exoriuntur controuersijs sequendum sit, iure debeat sufficere sanctæ Romanæ ecclesiæ auctoritas, quæ quod à diuo Petro Apostolorum principe Christíque vicario est traditum, perpetua tot pontificum serie vno & eodem tenore semper seruauit, & à qua, tanquam à sanctißimo totius orbis oraculo, de rebus ad fidem pertinentibus, si vlla exorta esset dubitatio, responsa in hodiernum vsque diem data sunt: tamen quoniam harum sectarum auctores, sua tum demum decreta firma ac stabilia fore existimantes, si petram suo loco mouissent, eam frustra quidē, sed magno tamen conatu labefactare conati sunt, externa etiam euocare auxilia non fuerit alienū. non quòd nō satis per se poßit petra super petram, hoc est supra Christū fundata, omnium hæreticorum quantiscunque copijs, duce Christo, qui eam fundauit, resistere sed vt cùm vniuerso mundo planum factum fuerit, omnes qui Christi fidem vbique terrarum susceperunt, rectè nobiscum sentire, & hæretici suæ vecordiæ morbum agnoscentes, donec adhuc est medicinæ locus, ad optimum medicum, nempe Christum, reuertantur, & qui prim quidem aspectu probabilibus, sed non minus venenatis quàm futilibus, si rectè ponderentur eorum argumentis adducti, aliquam eis fidem habuerunt, eos deinceps, vt deploratos & immedicabili peste affectos fugiant & auersentur: reliqui verò, hoc accepto veluti antidoto eos omnino vitare non poßint, quod esset consultißimum, de sua certè salute & cautiores securi-

securiores euadāt. Hoc itaq; primum statuendū est, quòd id quod ab omnibus gentibus & nationibus quæ Christū colunt, vbiq; citra vllū discrimen seruatur, id nō posse non esse à Christo & apostolis traditū: quod antē à Christo et apostolis traditū est, id nō esse cū omni veneratione amplectendū, suscipiendū & retinendum, est planè impium & nefariū dicere. Cū itaq; apud omnes Christianas nationes, Sacerdotes diuinum sacrū facientes, post consecrationē, per quam verum effici Christi corpus & sanguinem, exterioribus tantū signis remanentibus, apud omnes in confesso est, statim dicant, Tui mandati memores (nempe eius quod dixit Christus, Hoc facite in mei recordationem) tibi offerimus, omnino necesse est hoc esse sacrificium à Christo institutum, & per manus ab Apostolis ad nostra vsque tempora traditum. Porrò autem cum id & in remißionem peccatorum vbique offeratur, & in eo de sanctis memoria agatur, & pro viuis ac defunctis tam generaliter quàm pro aliquibus nominatim oretur, non est dubium altaris sacrificium, quod Hebræo vocabulo ab Apostolis relicto Missam dicimus, & peccata expiare, & tam viuis quàm defunctis, & tam generaliter quàm priuatim aliquibus applicari ac prodesse, idque, velint nolint Lutherani, à tempore Apostolorum ad nos vsque peruenisse. Quo fit vt canon Missæ, quem ij tantopere execrantur, apud alios omnes fideles iure sacrosanctus, vt est, dicatur & habeatur. Rogentur omnes omnium nationum sacerdotes, & omnes vno ore respondebunt, hæc quæ dixi omnia ita habere. Rogentur Æthiopes, qui Chaldæa lingua vtuntur, & ij hæc ita esse non inficiabuntur. Rogentur Armenij, qui licet fortasse in nonnullis alijs aliquando à nobis dissenserint, in his quidem certè nobiscum semper optimè conuenere. Rogentur Græci, & ij ea ita esse affirmabunt, vt interim mirētur vllos esse omnino Christianos qui audeant aliter sentire. Quanquam quid eos rogare opus est, cum Venetijs haud ita pridem sit editum eorum εὐχολόγιον seu sacerdotale Græcum, ex quo poterit eorum sacrificandi ritum quilibet studiosus cognoscere. Sed quoniam pulcherrimam eorum linguam non cuiuis scire datum est, hanc reip. Christianæ nauaui operam, vt diui Chrysostomi, & diui Basilij λειτουργίας, hoc est sacrificij seu missæ ritum & ordinationem, ex eorum sacerdotali in linguam Latinam verterem. Quæ vt facilius intelligeretur, Nicolai quoque Cabasilæ, viri in primis pij, & docti compendiosam in eam interpretationem illi adiunxi: & vt qui sublimium rerum contemplatione delectantur, per hoc sanctum, & mysticum sacrificiū, ad ea quæ sunt ab omni materia remota, mente versanda deducantur, & Deo, quoad eius fieri poterit, vniantur, Maximi monachi optimi Dionysij interpretis, de Mystagogia ecclesiastica, hoc est, de introductione ad sacra ecclesiæ mysteria, opusculum adieci. Ex quibus omnibus non dubito studiose lector, quin si ea diligenter perlegeris, non leuem sis ex eis vtilitatem accepturus: nēpe, vt non omni vento doctrinæ circumactus, à Cynosura, hoc est à Christi ecclesia, optima fidelium duce, oculos minimè dimoueas. Hoc autem onus eo lubentius suscepi, quòd cùm Lutherani, vt suam causam vulgo probabiliorem & plausibiliorem efficiant, Græcos pro se facere iactitent, & eo nomine pulcherrimam linguam apud bonos quidem, sed plus satis simplices, in inuidiā vocent: ij his quidē certè perlectis facile intelligent, quàm longè latéque Græci ab eis dissentiant, & pro parte orthodoxorum vnà cū cæteris Christianis nationibus faciant. Es tamen admonendus studiose lector, vt XXIX, & XXX, caput libri Cabasilæ cautè legas, ex quo imprudens fortasse quispiam posset facile colligere aliud sentire Græcos de verbis consecrationis quàm Latina ecclesia sentiat, cum res tamen aliter habeat. Vt autem ad ea legenda tutius accedas, operæpretium fortasse fuerit te paucis præmunire. Primum itaq; oportet intelligas Græcos Latinorum sententiam sæpenumero non satis intellexisse: vbi autem fuisset exposita, facile consensisse. Quod vsuuenit in concilio Florentino, cum de spiritus sancti processione ageretur. Cum enim existimarent Latinos duo principia statuere, & ideo ab eis dissentirent, vbi rē aliter habere intellexerunt, facile acquieuere. Similiter hic noster Cabasila videtur existimasse Latinos credere se per solam verborum Christi narrationem Christi corpus & sanguinē conficere, cum tamen nemo Latinorum dubitet non sufficere formam consecrationis, nisi adsit cōsecrantis sacerdotis institutum ac propositum. Quo accedente, forma verborū in persona Christi prolata, dicitur esse efficax, & habere conuertendi potestatem, virtute ipsius Christi summi sacerdotis. Itidem etiam falso arbitratur Latinos contemnere orationes quæ fiunt à sacerdote super dona, post verba Christi recitata, & ex ritu consecrandi pronunciata. Id enim falsum esse liquet, ex canone ecclesiæ Latinæ, in quo ponuntur tres ad minus orationes post consecrationem super diuina munera. Prima est: SVPER quæ propitio &c. Secunda: Vnde & memores. Tertia: Hæc omnia semper bona creas, sanctificas, & benedicis. Quanquam secundam quoque orationem aliter interpretantur quàm Latini intelligant, vt statim dicetur.

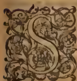
Quod autem videtur esse in hac opinione, vt existimet post verba consecrationis adhuc remanere panis & vini substantiã, nec nisi post sacerdotis orationes & benedictiones fieri conuersionem, id esse falsum vel ex ipsius Basilij & Chrysostomi sacrificandi ritu facile potest perspici. Nam post verba consecrationis super panem & vinum prolata, sacerdos & diaconus ea vtique ostendunt vt adorentur. Quinimo ipsi etiam ad mensam ter adorant: quod non fieret, nisi re ipsa facta esset conuersio. Deinde si per benedictiones & orationes, quæ consequuntur & dicuntur à sacerdote, fieret conuersio, non fieret conuersio panis ante conuersionem vini. Nam post vtriusque benedictionem & orationem, tandem dicit sacerdos, Mutans spiritu tuo sancto. & tamen si vera sunt quæ dicit, per orationem sacerdotis fieret mutatio tã panis quàm vini in suo ordine. Eius itaque expositio nec secum satis constaret, neque Christi ritui & ordini consecratio Græcorum, si ea esset eiusmodi, responderet, qui prius suum corpus verè confecit, deinde sanguinem, non vtraque simul. Dicendum est ergo Latinorum & Græcorũ esse mẽtem, vt eodem veritatẽ consecrationis referant, alioqui sermo Christi non esset opifex, vt ait Chrysostomus. quem quidem adducit Cabasila tanquam suæ opinioni contrarium, nec eius tamen auctoritati in diluendo satisfacit. Nam quod attinet ad vim verborum, Crescite & multiplicamini, quibus vt alia addantur, requisitur, nempe matrimonium, alimentum, & cætera: id in causa est, quod ea ad futurum referrentur, & quæ requirebantur includerent. Hic autẽ, Christus veram & re ipsa subsistentem sui corporis præsentiam significauit, & ita vt ipse fecit fieri iussit, vt sermo eius esset efficax & operans eo ipso momento quo dicitur, non quando iam transiit, vt videtur sentire Cabasila. Nec obstat quod in missa Chrysostomi & Basilij, post prolationem verborum Christi, dicit sacerdos: Fiat corpus, Fiat sanguis &c. Non est enim intelligendum tunc primum fieri conuersionem, quæ iam pauloantè facta est: sed vt ostendatur quòd licet sermo Christi in voce transierit, tamen remanet effectus potentiæ eius sub symbolis seu speciebus panis & vini. Similis modus loquendi inuenitur Marci quinto, de muliere profluuio sanguinis laborante, quæ posteaquam à Christo sanata est fide, & eius fimbriæ vestimẽti contactu, à Christo nihilominus audiit, Esto sana à plaga tua, quæ tamen iam sanata fuerat. Sed hoc dicere voluit Christus, vt licet tactus fimbriæ transiisset, effectus tamen inde consecutus perseueraret. Cum itaque Cabasila interpretatur locum illum Canonis ecclesiæ Latinæ ita vt suo sensui congruat, id dissidet ab intelligentia Latinorum qui id aliter accipiunt. Nam perferri, siue sursum ferri, interpretatur mutari. Latini autem intelligunt offerri per manus sancti angeli, Christi scilicet, qui est magni consilij angelus, Vel etiam angeli, seu angelorum, qui orationes & vota nostra Deo offerunt, vt legitur in libro Thobiæ, & Act. x. Postremo quòd dicit post sermonem Christi, dona altaris, panem & vinum adhuc vocari, id quidem verum est. de vino autem non itidem inuenio. calix enim vocatur in missa Chrysostomi, & Basilij. Quanuis autem id verum esset, nihil tamen obstaret, cum res in quas aliæ conuertuntur soleant retinere nomina earum quæ conuersæ sunt: vt patet in virga Mosis, & aqua in vinum conuersa, Ioan. 2. Imo verò etiam Latini interdum vocant vinum sanguinem Christi. Ait enim sanctus Cyprianus lib. II. Ep. III. Quomodo autem creaturæ de creatura vitis nouum vinum cum Christo in regno patris bibemus, si in sacrificio Dei patris vinũ nõ offerimus? Et Hieronymus. q. II. ad Hedibiam: Panis qui de cælo descendit, corpus est Domini, & vinum quod discipulis dedit, sanguis illius est noui testamenti. Hæc autem quæ à nobis dicta sunt, confirmat concilium Florentinum, quod Armeniis dedit formam & ritum consecrandi ecclesiæ Latinæ, quem quidem receperunt, ipsis Græcis nequaquam reclamantibus. Hæc visum est admonere, ne quis existimaret Græcorum sensum, quod ad corporis & sanguinis domini confectionem attinet, à Latinorum sententia, hoc est ab ecclesiæ veritate, dissidere. Quod posset fortasse quispiam ex his duobus capitibus colligere. Cætera autem quæ sunt in hoc libello, sunt eiusmodi, vt nihil magis pium nec magis Christianum dici aut fingi possit. Ea itaque studiose lector fac legas, & æqui boni consulas, & si quid spiritalis commodi ex eis percipias, Deo omnis boni auctori & datori age gratias.

Vale, & fruere.

NICOLAI CABASILÆ VIRI IN PRIMIS PII, ET LONGE DOCTISSIMI

Compendiosa interpretatio in diuinum Sacrificium.

QVID SIBI VVLT IN SVMMA VNIVERSVM sacrificium. Caput primum.

Anctæ sacrorum mysteriorum celebrationis opus & effectus quidem est, donorum in diuinum corpus & sanguinem mutatio. Finis autem, vt fideles per ipsa sanctificentur, peccatorum remissione, & regni cælorum hæreditate simul accepta. Præparatio autem & quæ ad opus, & hunc finem conferunt, preces, psalmodiæ, & sacrarum literarum lectiones, & vt semel dicam, omnia quæ ante donorum sanctificationem, & post sanctificationem sacrosanctè dicuntur, & fiunt. Etsi enim gratis dat nobis Deus sancta omnia, & ad ipsum nihil afferimus, sed sunt reuera gratiæ, vt tamen ad ea recipienda & conseruanda apti simus, à nobis necessario postulat. nec sanctificationem impertierit, nisi iis qui ita affecti & dispositi fuerint. Ita baptizat, ita vngit, ita conuiuio excipit, & sacra mensa impertit. Hoc autem significauit in parabola seminis. Exiit enim, inquit, qui seminat, non vt terram aret, sed vt seminet, nempè quod oratio & omnis præparatio à nobis afferri debet. Quoniam ergo ad assequenda sacramenta ita erat necessarium, vt qui rectè haberent, & parati essent accederent, oportebat hoc iusse in sancti sacrificij constitutione, & inest. Hanc enim nobis habent potestatem preces, psalmi, & si quid sacrosanctè in ea fit & dicitur. Nos enim sanctificant & disponunt, partim quidem vt rectè suscipiamus, partim autem vt sanctificationem conseruemus & retinere pergamus. Dupliciter autem sanctificant. Vno quidem modo, quo ab ipsis precibus iuuamur, & psalmis, & lectionibus. Preces enim ad Deum conuertunt, & peccatorum remissionem conciliant, & psalmodiæ similiter eum nobis efficiunt propitium, & quod illinc dependet momētum attrahunt. SACRIFICA enim, inquit, Deo sacrificium laudis, & liberabo te, & glorificabis me. Sacrarum autem scripturarum lectiones, Dei benignitatem, & humanitatem annunciantes, & rursus iustitiam, & iudicium, & eius metum in animas nostras immittunt, & dilectionem in eum accendunt, & ita ad eius seruanda mandata multam promptitudinem, & animi alacritatem afferunt. Hæc autem omnia, & Sacerdoti, & populo pulchriorem & diuiniorem animam efficientia, vtrosque ad susceptionem & conseruationem aptos reddunt, qui est finis sacrificij: priuatim autem ac seorsum Sacerdotem, vt non indignè ad sacrificium peragendum accedat, præparant, quod quidem est mysterij celebrandi opus, vt dictum est. Hoc ipsum autem etiam in multis precum locis situm est, & precatur Sacerdos ne videatur indignus proposito, sed puris manibus, & anima, & lingua, mysterio seruiat, & sic ab ipsa verborum quæ dicuntur, & canuntur, potestate, ad sacrum celebrandum adiuuamur. Alio autem modo ab his, & præterea omnibus quæ in sacrificio peraguntur, sanctificamur, quatenus in eis videmus Christum figuratum, & ea quæ pro nobis fecit & passus est. Etenim in psalmis & lectionibus, & omnibus quæ à Sacerdote per totam sacri celebrationem fiunt, Seruatoris nostri humanæ naturæ susceptionis œconomia significatur, quæ eius quidem prima sunt, iis quæ in sacrificio sunt prima, significantibus: quæ verò secundo loco, secunda: quæ autem postremo loco, ea quæ consequuntur, & licet iis qui hæc vident, omnia habere ante oculos. Donorum enim sanctificatio, ipsum sacrificium, eius mortem annunciat, & resurrectionem, & assumptionem, quoniam preciosa hæc dona in ipsum corpus Dominicum mutantur, quod hæc omnia suscepit, quod crucifixum est, resurrexit, & in cælos ascendit. Quæ autem ante sacrificium dicuntur, & fiunt, ea quæ ante mortem fuerunt, aduentum, ostensionem, & perfectam manifestationem. Quæ autem post sacrificium, patris promissionem, vt ipse dicit, sancti spiritus ad Apostolos descensum, gentium ad Deum per illos conuersionem, & communionem, & est vniuersa mysterij celebratio, veluti vna quædam imago vnius corporis reipublicæ seruatoris, omnes eius partes ab initio ad finem, per ordinem, & inter se conuenientiam, sub aspectum deducens. Vnde psalmi quidem, vt qui canuntur in proœmiis, & adhuc ante eos quæ in donorum propositione & fiunt & dicuntur, primum tempus Christi Œconomiæ significant. Quæ autem post psalmos, sacrarum literarum lectiones, & alia, id quod sequitur. Nam & si dicatur alius esse vsus lectionum, & Psalmodiarum, ea enim adsumpta esse, vt scilicet ad virtutem nos in-

gant, & vt Deum propitium reddant, nihil tamen prohibet quominus & hoc & illud possint, & eadem, & fideles ad virtutem induant, & Christi œconomiam & dispensationem in carne significent. Quemadmodum enim vestes, indumenti quidem vsum implent, & corpus tegunt: eo autem quòd tales, vel tales sunt, nonnunquam & artificium, & vitam, & dignitatem eorum qui induti sunt significant, ita etiam se habet in his. Quia enim diuinæ scripturæ, & verba diuinitus inspirata, & hymnos Dei comprehendunt, & ad virtutem adhortantur, eos qui legunt & canunt sanctificant. Quia autem talia electa sunt, & ita sunt ordinata, & aliam habent potestatem, & sufficiunt ad significandam Christi peregrinationem, & eius institutionem. Neque enim ea solum quæ coluntur, & leguntur, sed ea etiam quæ in celebrando peraguntur, eodem modo se habent. Fit enim vnumquodque, præsentis vsus gratia, significat autem etiam aliquid ex operibus vel actionibus vel passionibus Christi. Quemadmodum oblatio Euangelij ad altare, oblatio preciosorum donorum. Fit enim vtrunque vt vsus postulat, illa quidem vt legatur Euangelium, hæc verò vt sacrificium peragatur: significant autem vtraque, seruatoris ostensionem & manifestationem, illa quidem, incipientis manifestari, obscuram, & adhuc imperfectam: hæc verò, perfectissimam & vltimam. Sunt autem etiam eorum quæ fiunt, nonnulla quæ nullum vsum implent, sed alicuius tantum rei gratia significandæ fiunt, sicut panis punctio, & quæ in ipso fit crucis inscriptio, & quòd ferriculum, quod ipsum pungit, est ad formam lanceæ factum, & postremum, aquæ in sancta immissio. Porrò autem in alijs etiam sacramentis multa talia inueneris, quemadmodum in baptismo, eos qui sunt baptisandi, & calceos, & vestes oportet exuere, & ad occidentem respicientes, manus extendere, & insufflare. Sed hæc quidem illic docent, quantum maligni odium in nobis esse oportet, & quomodo necesse est eum se gerere, qui est verus Christianus futurus, & si quid aliud huiusmodi in sacramentis aliam habeat significationem. Quæ autem fiunt in mysterijs donorum celebratione, ad Seruatoris susceptæ carnis œconomiam omnia referuntur, vt eius contemplatio nostris oculis subiecta, animas sanctificet, & sic apti efficiamur ad sacrorum donorum susceptionem. Sicut enim tunc cum fuit, orbem terræ erexit, ita semper considerata, pulchriorem iis qui ipsam contemplantur, & diuiniorem animam efficit, imo quod magis est, ne tunc quidem quidquam iuuisset, nisi considerata & credita fuisset, & ea de causa fuit prædicata, & vt crederetur, Deus innumerabilia machinatus est, nempe quòd non posset quod suum est facere, & homines seruare, si eos qui ab ipsa seruandi sunt, eam fuisse lateret. Sed tunc quidem prædicata, reuerentiam in Christum, fidémque & dilectionem ingratis animis hominibus, cum antea non essent fabricabatur. Nunc autem ab iis qui iam crediderunt diligenter considerata, beatas has affectiones eis quidem non inserit, sed insitas conseruat, & renouat, & auget, & in fide quidem firmiores, in pietate autem & charitate ipsos feruentiores efficit. Quæ enim cum non essent vt fierent effecit, ea multo facilius seruare, & custodire, & renouare poterit. Hæc autem sunt, cum quibus ad sacra accedere necesse est, & sine quibus vel eo aspicere est omnino nefarium, religio, fides, dilectio in Deum valde vehemens. Propterea oportebat contemplationem, quæ in nobis hæc posset inserere, in sacrificij constitutione significari, vt non mente solum, sed etiam quodammodo oculis, videremus multam diuitis paupertatem, eius peregrinationem, qui omnem locum obtinet, probra eius qui est benedictus, passiones eius qui est impatibilis, quantum odio habitus, quantum dilexit, quantus cum esset, quantum seipsum humiliauit, & quid passus, & quænam re à se facta, hanc coram nobis mensam parauit: & ita salutis nouitatem admirantes, & propter misericordiarum multitudinem stupore perculsi, reuereamur eum qui sic misertus est, eum qui sic seruauit, eique credamus animas, & vitã commendemus, & corda accendamus igne suæ dilectionis: & cum tales fuerimus, poterimus, & securè, & familiariter in mysteriorum igne versari. Non enim sufficit ad hoc vt tunc tales simus, ea quæ Christi sunt aliquando didicisse, & ea scire: sed necesse est etiam tunc mentis oculum illic figere, & ea actu contemplari, omni alia etecta cogitatione, si quidem ad sanctifica- tionem illam, aptam, & accomodatam, vt dixi, sumus animam reddituri. Si enim tene[...]us quidem rationem pietatis, adeò vt de ea rogati rectè respondeamus, quando autem oport[...] my- steriis imbui, non rectè omnia consideramus, nec mentem adhibemus, nulla est nobis illi[...] co- gnitionis vtilitas: non enim potest nobis vllam earum quæ dictæ sunt affectionum imm[...] ex iis enim quæ tunc nos detinẽt, cogitationibus afficimur, & tales habemus affectione[...] les illæ possunt efficere. Propterea talis excogitata est figura, partim quidem non verbi[...] solu significans, sed omnia etiam sub aspectum deducens, partim autem quæ toto sacrificij [...] po appareat. Vt per illam quidem, agat in animas facilius, & non sola contemplatio, sed etia[...] affecti[...]

affectio & paßio in animis insideat, vt pote euidentius nobis per oculos impressa imaginatione: per illam autem non det locum obliuioni, neque sinat cogitationem ad aliquid aliud conuertere, donec ad ipsam mensam deduxerit, & ita illis cogitationibus referti, & vigentem memoriam habentes, simus sacrorum mysteriorum participes, sanctificationi sanctificationem inducentes, contemplationum sanctificationi, sanctificationem mysterij, & transformati à gloria in gloriam, in eam quæ est omnium maxima, ab ea qua minor est. Et hoc quidem sibi vult totum, vt summatim dicam, sacrificium. deinceps autem vnumquodque ab initio, quoad eius fieri poterit, sigillatim considerandum est. Primum quidem preces quæ fiunt initio, & sacræ benedictiones, & sacra cantica, & lectiones: postea ipsum sacrum opus, ipsum sacrificium: post hoc autem sanctificatio, qua per ipsum sanctificantur animæ Christianorum, & viuorum & mortuorum. Præterea autem & quæ ea consequuntur, populi & Sacerdotis ad Deum cantica & preces, siquid eorum consideratione & contemplatione indiget: ante omnia autem, & in omnibus, quæ per totam mysterij celebrationem apparet Seruatoris susceptæ carnis œconomia, quid eorum quæ ad illam pertinent, per quodnam eorum quæ in sacri celebratione fiunt, significatur.

CVR NON AB INITIO PONVNTVR IN altari dona preciosa. Cap. II.

INitium autem ducamus ab eorum, quæ in propositione fiunt, & dicuntur, contemplatione, & ipsa eorum allatione, donorúmque oblatione. Cur enim non statim ad altare ducuntur & sacrificantur, sed primum tanquam dona Deo dedicantur? Quia offerebantur quidem Deo sacrificia ab antiquis, ratione carentium animalium cædes, & sanguis: offerebantur autem etiam dona, quemadmodum vasa aurea vel argentea. Corpus autem Christi etiam vtraq; habere videtur. Etenim sacrificiũ quidẽ posterius extitit, quando pro gloria patris est interfectus, dedicatus autem erat & oblatus Deo ab initio, & donum erat ipsi preciosum, & tanquam adsumptum vt nostri generis primitiæ, & propter legem, quòd erat primogenitus. Ea de causa, ea quæ nunc offeruntur, per quæ corpus illud significatur, non statim ad altare ducuntur & sacrificantur, sed hoc quidem fit postea, prius autem Deo dedicantur, & dona preciosa Deo, & fiunt, & vocantur. Ita fecit Christus. Quando enim panem & vinum manibus acceptum ostendit Deo & patri, tanquam dona, ea Deo offerens & dedicans, ostendit. Et vndenam hoc constabit? Ex eo quòd Ecclesia hoc facit, & ea dona vocat. Non enim id faceret, nisi Christum hoc fecisse sciret. Audiuit enim ipsum iubentem, Hoc facite, & non dißimiliter eum esset imitata.

QVOD HÆC DONA DEO OFFERVNTVR tanquam vitæ humanæ primitiæ. Cap. III.

SEd quænam est figura donorum? Fructuum primitias offerebant antiqui, vel pecorum, vel armentorum, vel aliarum possessionum. Nos autem, tanquam vitæ nostræ primitias, hæc dona Deo consecramus, vt quæ sunt humanum nutrimentum, per quod corporea vita constat: & non constat solum per nutrimentum vita, sed etiam per ipsum significatur. VNA enim cum eo comedimus & bibimus, post resurrectionem dicebãt de christo Apostoli, vt ostenderent quòd viuentem ipsum viderent. & Christus, quem excitauit, mortuo iußit dari quod comederet, vt nutrimento vitam ostenderet. Quamobrem est satis probabile, eum qui nutrimento vesci incipit, videri ipsam vitam inchoare. Sed dixerit fortaßè quispiam, quòd etiam omnia ferè quæ ab antiquis Deo offerebantur, poterant hominem alere: erant enim fructus, pro quibus agricolæ terram colunt, & animalia esculenta. Quid ergo? illáne omnia erant vitæ humanæ primitiæ? Nequaquam. nihil enim illorum est propriè nutrimentum humanum, commune est enim aliorum animalium: hæc quidem, volucrum & eorum quæ herba vescuntur: illa verò ferarum, quæ carnem deuorant. Humanum enim illud dicimus, quod ad solum hominem pertinet. confectione autem panis opus habere, vt comedat, & vinum conficere, vt bibat, est solius hominis proprium. Et hæc quidem est forma donorum oblationis.

CVR CONSENTANEVM ERAT, VT VITÆ *humanæ primitiæ essent hæc dona.* Cap. IIII.

QVæ est autem causa, & quæ ratio, quamobrem oporteat nos primitias vitæ Deo hæc dona offerre? Quòd Deus vitam nobis pro his muneribus remuneratur: & par erat munus à remuneratione non omnino discrepare, sed aliquid cognatum habere, & illius existentis vitæ ipsum quoque esse quodammodo vitam, & maximè, quoniam ipse est & doni legislator, & remunerationis suppeditator, qui iustè iudicat, & omnia lance & statere ponderat. Ipse iussit panem & vinum offerre. Ipse pro eis retribuit panem viuentem, & calicem vitæ æternæ, Vnde quemadmodum Apostolis pro piscatione piscationem reddidit, pro piscatione piscium, piscationem hominum: & diuiti, qui de regno interrogauerat, pro terrenis diuitiis cælestes diuitias pollicitus est: ita contra hic, quibus vitam æternam erat daturus, dico autem viuificum suum corpus & sanguinem: eis offerre iussit ea quæ breuis & momentaneæ vitæ causæ sunt, vt pro vita, vitam reciperemus: pro temporali, æternam: & gratia, gloriæ sit retributio & nostri misericordia, habeat etiam aliquid iustitiæ, & impleatur illud eloquium, Ponam misericordiam meam in statere. Et hoc non solum fit in hoc sacramēto, sed etiam in baptismo, & vitam vita commutamus: & illam quidem prodigimus, hanc vero pro illa accipimus. Sed vitæ quidem profusio, mors est in quadam imagine & pictura, resurrectio autem est vera vita. Quia enim Seruator, qui & mortuus erat & resurrexerat, nouam suam vitam nobis quoque voluit impertiri: iussit nos etiam ex hoc magno dono ipsi aliquid offerre. Et quid hoc est? imitari eius mortem. Et quomodo? Cum corpus in aqua, tanquam in sepulchro, absconderimus, & hoc ter ostenderimus, tanquam iam mortuis & sepulchri nos socios acceperit, noua sua vita dignatur. Et hæc quidem ita habent.

CVR NON TOTVS PANIS OFFERTVR, *sed pars quæ scissa est.* Cap. V.

POrrò autem illud etiam notandum est, quamuam ob causam, non panes simpliciter, sed quem ipse Sacerdos ex eis abscindit, hoc & donum facit & Deo offert, & ad altare allatum consecrat. Et hoc est proprium oblationis. Alia enim dona, ij qui possidebant, ea ab ijs quæ erant eiusdem generis separabant, & in templum afferebant, & in manibus sacerdotum ponebant: Sacerdotes autem suscipiebant, & offerebant, vel sacrificabant, vel quidquid aliud fieri oportebat, ex iis quæ oblata erant. Corpus autem Domini ab eo ipso sacerdote, & ab iis quæ erant eiusdem generis, separatum, & oblatum, & assumptum, & Deo dedicatum, & postremo sacrificatum est. Ipse enim seipsum à nostra massa separans, si parauit Dei filius. Ipse autem donum Deo dedit, ponens id in sinu patris, vt post ab illo sinu ipse nunquam separatus, sed illi etiam hoc acquirens & apponens, vt simul ac formatum esset, Deo quoque esset datum: postremo autem ipse quoque in crucem egit & sacrificauit, propterea panem mutandum in ipsum corpus, ipse Sacerdos & ab iis quæ sunt eiusdem generis & naturæ abscindit, & Deo offert, ponens in sacra tabula, & postea ad altare allatum sacrificat.

CVR IN PANE EFFINGIT SACERDOS *passionem Christi.* Capus VI.

ABscissus ergo panis, donec in propositione situs est, est panis purus & simplex, qui nihil aliud accepit, nisi quòd Deo est dedicatus, & donum effectus. quando etiam significat Christum in illa ætate ex qua donum factus est. Factus est autem ab ipsa natiuitate, quemadmodum prius dictum est, quod etiam propter natiuitatem donum erat secundum legem, quia erat primogenitus. Quia autem, quæ postea facta sunt in illo corpore passiones propter salutem nostram, crux & mors, antiquis prius figuratæ sunt: ea de causa etiam Sacerdos hic priusquam panem ad altare afferat & sacrificet, illos typos & figuras prius in [illegible] so conatur ostendere. Et quomodo? Interea dum ipsum à panibus integris auferens, facit de[illegible], Domini passionem & mortem in eo scribit, veluti in tabula & omnia quæcunque facit [illegible] partim quidem ad vsum pertinentia, partim verò de industria facta, ad hanc significatione[illegible] deducuntur, & sunt ea quæ tunc fiunt, salutarium passionum & mortis actiua narrati[illegible]. [illegible] erat autem mos antiquus, & actiuè nonnunquam & narrabant, & suadebant & præ[illegible]ce-bant:

bant. Etenim Propheta cum vellet ostendere Hebræorum captiuitatem, seipsum ligauit: & Agabus postea hoc ipsum fecit, significans Pauli vincula. Dicunt etiam quendam ex diuinis patribus, rogatum quid est Monachus, nihil quidem respondisse, sed qua indutus erat, vestem exutam conculcasse. Porrò autem ipsam Domini mortem, & à Christo susceptæ carnis œconomiam, veteres non solum verbis, sed etiam factis & ipsi significabant, & à Deo discebant. Cuiusmodi erat mare, quod virga scindebatur: & rubus, qui in flamma ardebat: & Isaac, qui à patre ad cædem ducebatur, & alia per quæ ab initio significabatur mysterium. Sacerdos etiam ea videtur facere quæ de illo nouis sacrificio, & verbis narrans, & factis ostendens, quoad eius fieri potest, vt in ea materia ostendatur: propemodum dicens, Ita venit ad passionem Dominus, ita mortuus est, ita in latere punctus est, ita à puncto latere sanguis & aqua tunc illa effusa est. Et hæc facit, primum quidem vt ostendat, sicut dixi, quòd huius veritatis & rerum typi, & scripturæ quædam antè præcesserunt, & præsignificarunt hominibus, quemadmodum ipse, priusquam panem ad altare afferat & sacrificet, ea quæ ad sacrificium pertinent in ipso describit. Deinde ostendens quòd hic panis festinat mutari in illum verum panem crucifixum, sacrificatum: præter hæc autem omnia, quoniam mortem Domini oportet annunciare. Vt nullum modum annunciationis & narrationis prætermittat, ad quam innumerabilia ora non sufficerent, eam & verbis & factis recenset.

QVID EST DOMINI RECORdatio. Caput VII.

ET primum pane accepto, à quo oportet sacrum panem abscindere, dicit, IN recordationem Domini & Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi, ex illius præcepto. Hoc enim, inquit, facite in meam recordationem. Et non de pane illo hoc solum dicit, sed de vniuerso quod celebratur mysterio, vt qui hinc sacrum operari incipiat. Nam etiã Dominus postquam vniuersum mysterium peregit, hoc dictum subiunxit, HOC facite in meam recordationem. Sed quænam est hæc recordatio? & quomodo in rei sacræ celebratione Domini meminimus, quid agentis, quomodo se habentis? Dico autem, quid de ipso reputantes, quid narrantes? an quòd mortuos suscitauit, & cæcis visum dedit, & ventos increpauit, & ex paucis panibus ad satietatem millia aliquot nutriuit, quæ eum & Deum esse, & omnia posse ostenderunt? Nequaquam: sed ea potius quæ videntur significare imbecillitatem, crucem, passionem, mortem, in his nos iussit facere eius commemorationem. Et vnde [illegible]nam hoc scire possumus? Ita intellexit Paulus, qui quæ eius sunt, optimè nouit. Ad Corinthios enim scribens de mysterio, cum narrasset Dominum dixisse, Hoc facite in meam recordationem, subiunxit: Quoties enim panem hunc comederitis, & de calice biberitis, mortem Domini annunciatis. Hoc ipse etiam Dominus ostendit in traditione sacramenti. Cum enim dixisset, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, non adiecit eius miracula, dicens, quòd mortuos suscitauit, quòd leprosos mundauit. Sed quid? passionem solum & mortem: Quod pro vobis frangitur, Qui pro vobis effunditur. Et quænam est ratio, quòd non miraculorum, sed passionum meminit? Quoniam hæ sunt illis tanto magis necessariæ, quòd hæ quidem sunt nostræ salutis efficientes, & sine his minimè possit homo resurgere, passiones, inquam, illa autem tantum demonstrant. Fiebant enim miracula, vt crederetur Dominus esse vere Seruator.

DE IIS QVÆ IN PANE FIVNT. Cap. VIII.

QVoniam ergo oportet hoc modo facere domini commemorationem, propterea cùm dixit sacerdos, in recordationem domini, subiungit ea quæ significant crucem, & mortem. Panem enim abscindens, veterem de salutari passione refert prophetiam: SICVT ouis ad cædem ductus est, & cætera, & verba, & facta, quantum ipse potest, narrãs: Nam cum panem ad hunc vsum secet, vt donum eximat, hoc ipsum etiam facit exemplũ propositi: ad significandum recessum domini à mundo in viam quæ est ad patrem per mortem, iam captiuam abducentis, sicut ipse dixit: RELINQVO mundum, & vado ad patrẽ. Et quia sæpe figens ferrum, deinde scindit panem, in tot partes diuidit sermonem propheticũ, vnamquanque partem sermonis accomodans vnicuique parti sectionis, vt ostenderet sermonis eius esse narrationem, quia sicut hic panis, ad hoc vt Deo offeratur & consecretur, ab eo quod est eiusdem generis & naturæ, separatus est, ita etiam Christus ab hominibus secessit,

quorum naturæ per suam humanitatem fuit particeps, & tanquam ouis ad cædem ductus est, & eo modo sublata est de terra vita eius, & adiectis ijs quæ sequuntur in prophetia, cum panem in sacra tabula statuit, illa facit & dicit, per quæ ipsum sacrificium, & mors domini annunciatur. SACRIFICATVR, *inquit, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Hæc dicit & facit quæ declarant modũ mortis. Crucem enim in pane imprimit, & ita indicat quomodo sacrificium factum est, nempe per crucem. Post hoc etiam ad dexteras partes panem pungit, illius lateris ictum narrans per percußionem panis. Propterea enim etiam ferriculum quod percutit, vocat lanceam, & ipse habet factum instar lanceæ, vt illam lanceam in memoriam reuocet. & ita facto ea narrans, etiam historiæ verba legit.* ET *vnus militum, inquit, lancea latus eius pupugit. Similiter etiam sanguinem & aquam quæ illinc fluxit, & verbo narrat, & facto ostendit. Infundens quidem in sacrum calicem vinum & aquam, subiungens autem illud:* ET *statim exijt sanguis & aqua. Et hæc quidem, recordatio domini, & mortis eius narratio.*

CVR DOMINVS HOC IVSSIT FACERE IN *sui recordationem.* Cap. IX.

SEd quanam de causa hæc iußit, & ad quid respiciens, hanc recordationem à nobis exegit? Ne ingrati & immemores essemus. Est enim benefactoribus ab ijs qui beneficio affecti sunt, quædam gratiæ relatio, eorum meminisse, & eorũ per quæ beneficio affecti sunt. Huius autem conseruandæ memoriæ homines multas rationes excogitarunt, sepulchra, statuas, columnas, dies festos & celebres, certamina. quorum omnium vnum est institutum, non sinere vt viri praclari & præstanti virtute, obliuioni mandentur. Tale est etiam quod dicit seruator. Alij quidem alia obliuionis quærunt remedia, vt recordentur eorum qui ipsos beneficio affecerunt: vos autem in meam recordationem hoc facite, & quemadmodum ciuitates, fortium virorum per quos victoriam assecutæ sunt, vel qui eis salutem attulerunt, aut res earum rectè gesserunt, columnis inscribunt: ita etiam in his donis nos mortem domini adscribimus, in qua vniuersa sita fuit aduersus malignum victoria. Et per statuas quidem, ciuitates solum habent figuram corporis benefactorum: nos autem ab hac oblatione non habemus figuram corporis, sed ipsum corpus eius qui se geßit fortißimè. Hoc ipsum etiam antiquis constituit, vt in figura facerent id quod nunc est in rerum veritate. Id enim erat pascha, & agni occisio, in memoriã reuocatio cædis illius ouis & sanguinis, qui seruauit Hebræis in Ægypto primogenita. Et hæc quidem est ratio recordationis.

QVÆNAM POST COMMEMORATIONEM IN OBLAtione dicuntur. & quod donorum oblatio, eadem & gratias agit, & supplex petit. Cap. X.

SAcerdos autem adhuc facit oblationẽ, & vniuscuiusq; panis ex ijs qui offeruntur partem auferens, facit sacrũ donũ, non eadem dicens & faciens quæ ab initio, per quæ mors domini significabatur, quia quæ semel dicta sunt, de vniuerso mysterio dicta esse intelligũtur. Omnis enim donorum oblatio fit in recordationem domini, & per id vniuersum, mors eius annunciatur. Quænam autem sunt quæ recitantur? In gloriam sanctißimæ Dei matris, ad honorem huius vel illius sancti: in peccatorum animarum remißionẽ vel viuorum, vel mortuorum. Et quid hæc sibi volunt? Gratiarum apud Deum actionem, supplicationis materiam & occasionem, causas donorum oblationis. Ita enim habet: Nullum donum frustra datur, siue Deũ colere, siue hominibus gratificari oportet, sed alicuius boni gratia, quod vel factũ est, vel speratur. Vel enim pro ijs quæ accepimus, benefactori donis gratiam referimus: vel si nulla adhuc fuerint, eum qui dare potest, vt assequamur, colimus & obseruamus. Hæc autem dona, propter vtrunque Deo offerri videntur, & quia accepimus & vt accipiamus, & Deo gratias agentes, & ei supplicantes. Gratias agentes, pro beneficiis quæ accepimus: supplicantes vt accipiamus. Dona itaque, & in gratiarum actione, & in supplicationi versantur. Sed quæ an sunt quæ iam nobis data sunt? quæ verò quæ quæruntur? Eadem omnino, remißio peccatorum regni hæreditas, hæc enim ipse iußit peti ante omnia. Ea sunt quæ iam accepit ecclesia, ea san. & pro quibus supplicat. Et quis est modus, quo hæc bona iam assecuta est, & quis, quo nondi assecuta est, & vt assequatur orat? Primum quidem assecuta est, & ad ea potestatem accepi

Eteni

Etenim accepit potestatem vt filij Dei fierent, & hoc est solum commune donum, quod Chrystianis omnibus per mortem seruatoris datum est. Hoc est enim diuinum baptisma, & alia sacramenta, per quæ à Deo adoptamur, & regni cælorum hæredes efficimur. Deinde ipsius quoque regni actu fuit hæres, in innumerabilibus, qui sunt ex suo choro, quos in cæli misit coloniã, quos primogenitorum in cælis descriptorum ecclesiam vocauit beatus Paulus. Ita ergo ecclesia hæc magna bona est consecuta. Propter suos autem filios, qui adhuc currunt ad brauium, & vt semel dicam, eos qui in hac vita adhuc viuunt, quorum est finis incertus, & eos qui excesserũt non cum bona firmáque, & stabili spe, regnum nondum est assecuta. ea de causa meminit quidem mortis Domini. Meminit autem sanctorum, quibus plena sua obtigit perfectio. meminit & eorum qui nondum perfecti sunt: pro illis quidem agens gratias, pro his verò supplicans, Quare primæ quidem oblationis partes, & etiam secundæ, versantur in agendis gratijs. quæ autem consequuntur, in supplicatione, in recordatione domini, in gloria beatæ suæ matris, in intercessione sanctorũ. G R A T I A S, inquit, agimus quòd morte tua vitæ portas nobis aperuisti, quòd matrem ex nobis accepisti, quòd tantam gloriam homo est assecutus, quòd habemus intercessores qui sunt eiusdem gentis, & ijs qui sunt eiusdem nobiscum generis tantam libertatem impertiisti. Illud enim, I N gloriam & intercessionem, idem est quod pro gloria & pro intercessione. quemadmodum & illud, I N remissionem peccatorum, idem est quod pro remissione peccatorum. Illud autem, Pro aliquo, habet duplicem significationem. Vel enim pro præsenti, vel pro eo quod speratur. Beatæ autem virginis gloriam, & sanctorum intercessionem & libertatem, quis nescit esse bona præsentia? Pro præsentibus autem bonis dona offerre, nihil aliud est quàm manifesta gratiarum actio. Præterea autem & illud, I N recordationem domini, per ea quæ prius dicta sunt, euasit manifestũ significare quandam erga ipsum pro morte sua retributionem & gratiarum actionem. Propterea enim ante omnia in donorum oblatione hæc verba dicuntur, quòd mors illa nobis causa fuit omnium bonorum. Vltimo autem loco facit supplicationem, petens remissionem peccatorum, & requiem animarum, & alia huiusmodi. Hoc est enim grati animi, non quid opus sit statim dicere, nec quod deest postulare: sed potius ea quæ iam accepimus primum memoria repetẽtes, pro eis illi gratias agere, & illum gloria afficere, & sic iis quæ sunt nobis necessaria, Dei gloriam præferre.

CVR DONA COOPERIVNTVR, ET DE IIS *quæ dicuntur.* Cap. XI.

Qvia autem, quæ in pane dicta & facta sunt, per quæ mors domini significabatur, nihil aliud sunt quàm typus & figura: panis autem adhuc panis mansit, neq; quidquã aliud accepit quàm vt deo donum esset, & ideo fert typum Dominici corporis in prima ætate, quoniam illud quoque ab initio donũ fuit vt antè dictum est: ea de causa miracula quæ in illo facta sunt, cum recenter esset natus, & adhuc in præsepi positus, sacerdos in pane recitat & ostendit. Super eum enim imponens Asteriscum qui dicitur, seu stellulam: E T ecce, inquit, stella veniens stetit supra vbi erat puer. Deinde & quæ multis antè seculis de ipso à prophetis dicta sunt Deo conuenientia, ne propter carnem, & id quod apparet, homines de ea partu & diuinitate indigna existimarent. V E R B O domini cæli firmati sunt. Dominus regnauit, decorem indutus est. O P E R V I T cælos virtus eius, & sapientia eius plena est terra. Et hæc dicit, & tegit panem, & calicem preciosis peplis, & vndique suffumigat. etenim tunc tegebatur quidem Dei incarnati potentia, vsque ad tempus miraculorum, & testimonium de cælo. Sed qui hæc de eo loqui sciebant, Dominus regnauit, decorem indutus est, & omnia quæ dicta sunt Deum decentia: & ipsum agnoscebant, & vt Deum colebant, & quod in eo erat integumẽtum quærebant. Et hæc tacitè significans Sacerdos, tectis donis, dicit. T E G E nos integumento alarum tuarum. & suffumigat vndique. Hæc cum sic dixit, & fecit & orauit vt omnia huius quod peragitur sacri, sibi ritè & ex instituto succedant, venit ad altare, & stans ante sacram mensam, incipit sacrificium.

DE GLORIFICATIONE IN PRINCIPIO. Cap. XII.

Sacrificium autem incipit à glorificatione. Benedictum est regnum patris & filij & spiritus sancti. Quæ ad Deum fit allocutio, est gratiarum actio, glorificatio, confessio, petitio. Prima autem omnium est glorificatio, maximè quidem, quòd precatorum grati animi est.

ad dominum accedentes non sua statim in medium adducere, sed quæ solius domini purè sunt. Tale quid autem est glorificatio. Qui enim petit, sua volens pulchriora facere, seipsum prædicat: & qui gratias agit, clarum est quòd proprijs bonis gaudens, ei qui illa suppeditat gratias agit. Qui autem glorificat, seipso dimisso & suis omnibus, ipsum propter ipsum, & ipsius domini potentiam & gloriam glorificat. Præterea, ipsa etiã natura & rei probabilitas, hic primam glorificationem exigit. Protinus enim ad Deum accedentes, inaccessibilem eius gloriam, & potentiam, & magnitudinem mente cogitamus: quod quidẽ, admiratio & obstupefactio, & quæ sunt eiusmodi, consequuntur, hoc autem glorificatio necessario sequitur. Procedentes autem, eius benignitatem & humanitatem discimus, quod consequitur gratiarum actio. Post hoc, insignem eius benignitatem & humanitatis diuitias consideramus, nostram improbitatẽ illius sufficiens esse signum ducentes, quòd cum tales simus, nos beneficijs afficere nunquam cesset. Hoc enim signum, etiam ante alia, nos docet, quàm est benignus & humanus Deus, quòd in nobis, quòd ante ipsos oculos. Nostrorum autem malorum apud Deum meminisse, hoc est quod nominatur confessio. Quartum autem petitio. Consentaneum enim est confidere, quòd illa quorum egemus petentes, ea consequemur, post eas considerationes, in quibus Dei in nos benignitatem & humanitatem ediscimus. Qui enim ijs qui mali adhuc erant bonus fuit, quidnam erit mutatis, & quòd primi peccata dixerint iustificatis, conuenienter ei quod à propheta dictum est: DIC primus peccata tua, vt iustificeris. In compellando ergo Deo, primum locum habet glorificatio. Quapropter ante omnes preces & omne sacrificium sacerdos glorificat Deum. Cur ergo ter Deum glorificans effatur, & non singulariter? Non enim benedictus Deus, vel benedictum Dei regnum, sed diuisim per personas: BENEDICTVM Dei regnum, patris & filij & spiritus sancti. Quia per primam Christi incarnationem didicerunt homines, quòd tres personæ Deus est. Huius autem domini incarnationis mysterium sunt sacra quæ celebrantur. Vnde in eorum exordiis oportebat trinitatem resplendere, & prædicari. Post glorificationem autem, introducit petitionem, dicens: In pace dominum oremus. Illud enim, Quid oremus vt oportet nescimus: &, ne multa & superuacanea loquamur, docent nos quæ in oratione facienda sunt. & primo docet modum, nempe quòd in pace orare oportet. Quid ergo post glorificationem statim iussit petere eos, qui neque prius confessi sunt, neque Deo gratias egerunt? Quia dum pacem dixit, illa etiam comprehendit, si quis velit exactè considerare. Neque enim qui non est contentus ijs quæ sibi in vita eueniunt, potest in se pacem habere, sed qui est gratus, & in omnibus agit gratias, vt præscribit lex beati Pauli: nec qui non habet puram conscientiam. fieri autem non potest vt sit pura conscientia sine confessione. Qui ergo orat cum pace, gratias agentem & confitentem prius habuit animam. Ad hæc autem, etiam petitio quam faciunt, eos & gratias agentes & confitentes ostendit. Quid enim petunt? misericordiam. Hæc autem est petitio eorum qui rei aguntur, qui quando omni sui defendendi ratione ablata, nihil possunt dicere quo se iustificent, & causam suam tueantur: hanc vocem postremo ad iudicẽ emittunt, nõ iure, sed ex eius clementia ea quibus indigent assequi expectantes. hoc autem est eorum qui multam quidem iudicis esse benignitatem, & clementiam, magnã autem esse suam improbitatem vitiúmq; testantur. Quorum hoc quidem est confessionis, illud verò gratiarum actionis. Hortatur autem sacerdos ab initio populum ad orationem, vt qui talis sit qui ad orandum est ordinatus, & ideo sit populi propositus intercessor & mediator, vt eius operans oratio multum valeat, sicut dixit Iacobus apostolus. Operatur enim oratio iusti, quando illi etiam omnino pro quibus preces fiunt, ex se omnia contulerint, morum bonitatem, preces, lenitatem, & æquitatem, & quocunque alio sciunt Deum delectari. Quæ est autẽ eorum prima protinus petitio? PRO superna pace, & salute animarum nostrarum. Cũ prius docuisset quomodo se habentes orare oporteat, nunc etiam docet quid sit primum petendum, superna scilicet pax, & animarum salus. Ita enim iussit Christus petere primum regnum Dei, & iustitiam: Regnum enim salus animarum: superna autem pax, Dei iustitiam significat. Ie qua dixit Paulus: PAX Dei quæ supereminet omnem mentem, quam dominus reliquit scipulis, ascendens ad patrem, PACEM, dicens, relinquo vobis, pacem meam do vobis cut enim illic nomen iustitiæ, non significat solum eius quod æquum est distributionem, sed solutè omne genus virtutis: ita hic etiam nomen pacis est quid vniuersale. est enim omnium fimul virtutum & vniuersæ philosophiæ fructus. Neque enim fieri potest vt pacem perfecte habeat, cui vel vna aliqua virtus deficit: sed necesse est, vt qui pacatus est futurus, per omnia niati. oportet ergo seipsos primum exercere ad pacem quæ potest haberi ab hominibus: à Deo petere suam pacem, sicut se habet etiam in vnaquaq; virtute. est enim temperans qu

paratur per exercitationem: & est temperantia, quæ à Deo datur animæ, & charitas, & oratio, & sapientia, & in alijs eodem modo. Propterea etiam sacerdos de pace illa primo loquitur quæ est in nostra potestate, & à nobis rectè geri & administrari potest. & cum ea iubet ad Deum facere orationes. deinde de ea quæ à deo datur, & pro ea hortatur deũ orare. Oremus, dicens, pro superna pace. Pacem autem dicit, non eam solam quæ est inter nos inuicem, quando nulli malè volumus, nec vllius sumus iniuriæ memores: sed eam etiam quæ est erga nos ipsos, quando cor nostrum non condemnat nos. Magna est autem pacis vtilitas, vel potius ea est omnino necessaria. Vt perturbata enim mens cum deo conueniat, minimè fieri potest: primũ quidem, propter ipsam perturbationis naturam. Quemadmodum enim pax multos vnum reddit, ita etiam perturbatio vnum multa efficit. Quomodo ergo adaptari & conuenire poterit vni & simplici deo? Præterea quòd neque rectè orare, neque aliquid boni ex oratione consequi potest, qui orat sine pace. Siue enim ira hominem perturbat, & accepta iniuriæ memoria pacem ex animo eiecit, nec peccatorum quidem veniam inueniet ex oratione, tantum abest vt vllam aliam gratiam assequatur. Si quis peccatorum suorum causa à conscientia pungitur, & habet cor quod eum accusat, & ea perturbatione agitatur, omni apud deum libertate priuatus est, vt ait diuinum eloquium: & quando orat, sine libertate loquitur, hoc est sine fide. Qui autem sine fide orat, frustra orat, nec vllam ex eo sentit vtilitatẽ. Propterea iubemur etiam cum pace deum orare, & ante omnia supernam pacem petere: postea autem etiam pro alijs liberaliter preces fundere, non solum ecclesia, & imperio, & vtriusque præfectis, vel ijs qui sunt in periculis & rebus aduersis opprimuntur, sed pro omnibus in vniuersa terra hominibus. PRO pace enim, inquit, vniuersi mundi. maximè quidem quia sciunt suum dominum esse communem omnium dominum & quòd omnia ei curæ sunt tanquam sua opera, & si quis eorum curam gerat, magis eum colit, quàm si ei sacrificet. Præterea autem, vt sentit beatus Paulus, vt nos sub eorum tranquillitate quietam vitam agamus, in omni pietate, & honestate. Et non solum pro ijs quæ ad animam conferunt, sed etiam pro bonis corporalibus necessarijs oramus, bona aëris temperie, & fructuum terræ fertilitate: vt sciamus esse omnium auctorem & suppeditatorem deum, & ad illum solum respiciamus, quoniam etiam panem ab ipso petere quotidianum eum alius iußit ipse Christus.

QVID SIBI VVLT MISERICORDIÆ *vbique petitio.* Caput XIIII.

ILlud quoque quærendum est, quam ob causam, Sacerdos quidem iubet orare pro multis, & diuersis, circunstantes autem fideles rogant solum misericordiam, & eam solam omnino vocem ad Deum emittunt. Primum quidem vox eiusmodi, vt dictum est, gratiarum actionem & confeßionem cõtinet. Deinde à Deo petere misericordiam, est eius regnum petere, quod se petentibus daturum Christus est pollicitus, & alia etiam quibus opus habemus se adiecturum: & propterea eis hæc sufficit precatio, vt potè quæ omnia simul poßit. Et vndénam sciri potest, quòd misericordia Dei eius regnum significat? Ex eo quòd Christus præmium misericordium narrans, & quam ab eo accipient benignitatis remunerationem, nunc quidem illos misericordiam assecuturos, nunc verò regnum dicit: perinde ac idem sit, & ab ipso misericordiam assequi, & regnum accipere. BEATI enim, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Deinde alibi veluti seipsum interpretans, & quid sit misericordiam consequi, significans, Dicet, inquit, Rex ijs qui sunt à dextris, dicens misericordes: VENITE benedicti patris mei, hæredes esse parati vobis regni. & alibi qui si quis ex iis quæ faciunt homines misericordes, voluerit diuinæ misericordiæ opus perspicere, eam nihil aliud inueniet valere, quàm ipsum regnum. Quid ergo misericordes? Esuriij, inquit, & dedistis mihi comedere: sitiui & potũ dedistis mihi. Ergo & Christus quorum miseretur, eis suam mensam impertit. Qualiam est autem illa? VT comedatis, inquit, & bibatis in mensa mea in regno meo. Et vt scias illius mensæ splendorem, & quòd non est seruorum, sed Regum, scias ministrum esse ipsum omnium Dominum. Accinget enim inquit, & eos faciet accumbere, & accedens ministrabit ipsis. Quin etiam vestiet eum cuius misertus fuerit, cum sit nudus. Dabit ergo vestem regalem. è domo enim & ex suis eum induet. nihil est autem apud eum seruile, cum sit Rex, sicut nihil est apud nos è domo regale, cum serui simus. hoc est autem indumentum nuptiale, quo qui induti sunt, necesse est eos regni esse. nihil enim habebit Rex, quod cum in eis reprehenderit, ex nuptialibus ædibus eijciat. Quid præterea? Domum eis suam aperiet, & intro-

ductos faciet quiescere. Hospes enim eram, & me collegistis. Sed qui hac gratia dignati sunt, non amplius serui, sed filij. SERVVS *enim, inquit, non manet in domo in æternum. Filij autem etiam hæredes, non regni solum, sed etiam eius qui regnum complectitur. Hæredes enim inquit, Dei, cohæredes autem Christi. Ita à Deo petere misericordiam, est petere vt regnum sibi liceat assequi.*

DE COMMENDATIONE SEV DEposito. Caput XIIII.

Postquam autem orauerit pro omnibus, iubet eos Deo seipsos commendare, dicens: Sanctissimæ, intemeratæ, superbenedictæ, gloriosæ dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Mariæ cum omnibus sanctis memoriam facientes, nos ipsos, & nos inuicem, & omnem vitam nostram Christo Domino commendemus, & custodiendos deponamus. non est omnium deo seipsos commendare, & custodiendos tradere. Non sufficit enim dicere, sed oportet etiam Dei consensum habere. hoc autem omnino indiget libertate: libertatem autem facit pura conscientia, quando cor nostrum nos non condemnat, quando vt eorum quæ sunt eius, curam geramus, nostra negligimus. Tunc enim & ipsi verè à cura nostri recedimus, & eo eam securè committimus, quando firmam & stabilem fidem habemus quòd depositum nostrum suscipiet & seruabit. Quia autem res tanta consideratione & studio indiget, propterea nunc quidem sanctissimæ Dei matris, & omnium sanctorum cœtus inuocato auxilio, ita commendationem seu depositionem facimus: hoc enim sibi vult illud, commemorare, vocare, orare. Nunc autem fidei vnitate, & sancti spiritus prius petita communione, deinde nos ipsos & omnem vitam nostram Deo commendamus, & custodiendam tradimus. Quid est autem vnitas fidei? HOMO, *inquit, duplici corde, est instabilis in vijs suis, duplici corde hominem vocans eum qui est dubius & minimè firmus & stabilis. Qui enim talis est, is in vtramque partem declinans, in neutra parte firmiter ingreditur. Huius autem contrarium, per vnitatem significatur, id quod scilicet est firmum, constans & stabile. Qui enim constanter credit, vnum quidpiam de re credit, vel esse, vel non esse. Qui autem est dubius, eum ad vtrunque declinare vel ex ipso vocabulo manifestum est. Hoc ergo, fidei scilicet vnitas, est id quod est immobile, & ab omni dubitatione liberum. Sancti autem spiritus communio, illius gratiam significat. Dicitur autem communio, quia cum Dominus per crucem, interiectam sepis maceriam, quæ inter nos & Deum erat, diruisset, quoniam eos qui tunc disiuncti erant, nullo modo posse conuenire & communicare cognouerat: deinceps sancti spiritus ad Apostolos aduentus hoc efficit. Hinc enim sanctum baptisma, & omnis fons diuinarum gratiarum, hominibus apertus est. & vt dicit beatus Petrus, diuinæ naturæ socij facti sumus, & participes. Opus est ergo & fide firma & spiritus auxilio ei qui seipsum Deo est commendaturus, & se ei custodiendum daturus. Neque verò vnusquisque seipsum solum, sed etiam nos inuicem commendamus. Oportet enim non tantum quærere quod suum est, sed etiam aliorum, propter legem charitatis.*

DE ANTIPHONIS QVÆ DICVNTVR, ET precibus quæ in ipsis fiunt. Caput. XV.

Interea autem dum petitiones præit Diaconus, & sacer orat populus, Sacerdos intus orat per se submissa voce, pro astantibus & hac sancta domo, vt eis diuites effundantur misericordiæ & miserationes à deo. & adiicit causam, propter quam & ipse hæc petit, & Deus quæ petiuit iustè præbuerit, non quòd digni sint qui sunt accepturi, non quòd ea iure accipere mereamur, sed QVIA *tibi conuenit omnis gloria, honor & adoratio. Propter tuam gloriam inquit, hæc te rogo Benignum enim & munificũ esse in nos qui sumus indigni, ad tuã glori[am] pertinet: hoc autem, scilicet glorificari, tibi conuenit, vt est illud beati David:* NON n[o]bis *Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Propterea cum perfecit orationem, hanc c[on]clusionẽ, quia & est in extrema parte, & est glorificatio, legit omnibus audiẽtibus, vt c[um] hymnis participes accipiat, & Deus ab omni ecclesia laudetur. Audientes ergo, sunt hymn[i] illo participes. postquam enim ille dixit, & glorificauit, fideles omnes Amen dicunt, & hoc verbo acclamarunt, omnes illius voces vt proprias sibi assumunt. Deinde sacras Ps[al]dias, incipit quidem Sacerdos, implent autem vniuersum ij qui circunstant, diuinitus ins[pirata] sacrorũ Prophetarum verba canentes.* BONVM *est confiteri Domino, & psallere nom[ini tuo]*

al ipsi

altissime. Principio cõueniens statim verbum, quia de ipso dicit hymno, quòd est bonum, quod oportet omnino scire ante omnem hymnum, appellans Confiteri, gratias agere, hymnos canere. His autem & ijs quæ sequuntur cantatis, Diaconus fideles ad orationem adhortatur. Interea autem dum peragebatur psalmodia, & fideles orabant. Sacerdos, postquam intus ad Deum fecit orationem, & generaliter pro toto corpore ecclesiæ, & seorsum, pro ijs qui sanctam domum eius ornant, & eam vndiquaque splendidam reddere desiderant, vt & ipsi ab ipso glorificentur: causam adiicit in primis opportunam, & cõuenientem. QVIA tua est potentia, tuum est regnum. Apud reges, inquit, est gloria, & posse splendidos efficere quos voluerint. Tu autem rex æternus, & tua est potentia, & tuum est regnum. Et cum hanc causæ redditionem, vt pote quæ sit glorificatio, omnium fidelium auribus inclamauit, & nos hymni ad Deum participes effecit, sicut & prius: rursus incipit psalmodias, & fideles eas complent. Deinde petunt à Deo petitiones, quas præit Diaconus vt antè dictum est. Sacerdos autem rursus facta oratione pro ijs qui vnà cum eo precantur fidelibus, vt quæ vnusquisque priuatim petit à Deo consequatur, prout ei vtile fuerit: & præterea vitam æternam in futuro, adiicit causam, ipsius bonitatem & clementiam. Quam, vt pote vltimam, postquam omnibus audientibus dixit, incipit tertiam psalmodiam. Quæ dum canitur, Euangelium introducitur stipatum lampadibus, omnibus ijs deducentibus qui sunt ministri altaris, Diacono ipsum afferente, vel si non adsit, Sacerdote. Sacerdos autem quando est ad altare ingressurus, stans paruo interiecto spatio ante fores, donec completa fuerit psalmodia, orat Deũ, vt sancti Angeli vnà cum eo ingrediantur intrante ad altare, & sacrificium contrectent, & sint cum ipso glorificationis participes, & adiicit causam. Quia & ab hominibus & ab angelis conuenit ipsum glorificari, & adorari. Hoc enim sibi vult illud, OMNIS gloria, honor & adoratio ab omnibus qui Deum glorificare, honorare, & adorare sciunt. Et hæc precatus, ingreditur ad altare, & ponit super sanctam mensam Euangelium.

SIGNIFICATIO SACRIFICII IN summa. Caput XVI.

Necesse est autem ab alto sigillatim persequi verba psalmodiarum, si prius illud dixerimus, quòd mysterium incarnationis Christi significatur quidem per ipsum sacrificium significatur autem etiam per ea quæ præcedunt sacrificium, & per ea quæ post sacrificium & fiunt & dicuntur. Sacrificium enim mortem ipsius annunciat, & resurrectionem & assumptionem, quoniam preciosa dona in ipsum dominicum corpus mutantur, quòd resurrexit, quòd in cælos ascendit. Quæ autem ante sacrificium fiunt, ea quæ ante mortem fuerunt, aduentum, ostensionem, perfectam manifestationem. Quæ verò post sacrificium, patris promissionem, vt ipse dixit, spiritus ad Apostolos descensum, gentium per illos ad Deum conuersionem & communionem. Et est vniuersa mysterij celebratio, veluti vnum quoddam corpus historiæ, ab initio vsque ad finem cõuenientiam & integritatẽ conseruans, adeò vt vnumquodque eorum quæ fiunt vel dicuntur, separatim aliquid ad vniuersi confectionem conferat. Vnde psalmi, vt qui in diuini mysterij celebrationis exordio canuntur, primum tempus Christi incarnationis significant. Quæ autem ea consequuntur, nempe sacrarum scripturarum lectiones, & reliqua, id quod deinceps sequitur. Atqui alia esse causa dicta est scripturarum, & psalmodiarum, quòd sint scilicet præpurgationes & præparationes ad sacra mysteria. Sed nihil prohibet ea & hoc, & illud posse, & eadem & fideles sanctificare, & incarnationis mysterij œconomiam significare. Quemadmodum enim vestes implent quidem vsum amictus, & corpus tegunt: eo autem quòd tales sunt, vel tales, & studium vitæque exercitium significant, & dignitatem eorum qui induti sunt: ita etiam se habet in his. quòd enim sunt omnino diuinæ scripturæ, & verba diuinitus inspirata quæ canuntur & leguntur: eos qui legunt & canunt sanctificant. Quòd autem talia electa sunt, & sic ordinata, etiam aliam habent potestatem: & efficiunt ad significandum Christi aduentum, & eius institutionem. Non solum enim ea quæ canuntur & dicuntur, sed etiam quæ fiunt, eodem modo se habent, & fit vnumquodque propter vsum præsentem: significat autem etiam aliquid ex operibus, vel actionibus, vel passionibus Christi. Sicut est Euangelij ad altare allatio, preciosorum donorum importatio. Fit enim vtrunque quidem ad vsum, illa quidem, vt Euangelium tegatur, hæc verò vt peragatur sacrificium. Significant autem vtræque Domini ostensionem & manifestationem, illa quidem eius incipientis manifestari, adhuc obscuram exilémque & imperfectam: illa autem perfectissi-

mam & ultimam. Sunt autem etiam eorum quæ in mystica celebratione fiunt, quæ nullum usum implent, significandi autem gratia tantum fiunt, ut lancea & panis punctio, & in eo crucis inscriptio, & postremo aquæ calidæ in sancta iniectio, Quinetiam in aliis sacramentis multa eiusmodi inuenerit: quemadmodum in baptismo, eos qui sunt tingendi, se & calceis & vestibus exuere oportet, & ad occidentem aspicientes, manus tendere, & insufflare. Hæc enim & alia eiusmodi, nullum quidem usum ad sacramentum inducunt: sed docent eum qui initiatur, odium, & inimicitias, quas aduersus malignum gerere necesse est, & quomodo oportet malignum auersari, cum qui verus Christianus futurus est. His ita se habentibus, contemplemur sigillatim uniuersum sacrificium, quatenus seruatoris incarnationis fert imaginem & primum psalmodias.

INTERPRETATIO PRIMÆ ANTIPHONÆ. Cap. XVII.

PRima ergo est adhortatio ad glorificationem, incipientibus conueniens. BONVM, inquit, confiteri domino. Hymnus ad deum & patrem, & de unigenito: BONVM est confiteri domino, & canere nomini tuo altißime, altißimum patrem dicens, dominum unigenitum. Bonum laudare filium, & te patrē. Et quid hæc sibi volunt? Ad ea quæ sunt deinceps dicenda exordium ducit. est enim utrisque communē hymnum dicturus. Quomodo? Clamabit ea quæ sunt filij: per quæ pater quoque glorificatus est. Quænā est enim laudationis occasio? Filij exinanitio & paupertas, in carne opera & paßiones: ea enim vocat misericordiā, & veritatem. Misericordiam quidem, quòd omnium miserrimè affectos, cùm eius essemus inimici & hostes, propter multam suam benignitatem & clementiam non despexit & non solum nostræ calamitatis misertus est, sed ipsorum etiam malorum fuit socius & particeps, interitus & mortis: & non solum nos erexit à graui illo casu, sed regno etiam & maximis bonis dignatus est. Quocirca Paulus quoque, QVANDO, inquit, benignitas & humanitas apparuit seruatoris nostri Dei, ut quæ tunc primum ostensa, & manifestata est quanta sit. Et dominus, SIC Deus dilexit mundum, insignem dilectionem hoc verbo ostendens. Misericordiam ergo his de causis vocat susceptæ carnis œconomiam. Veritatem autē, quia velut umbræ & figuræ vetera omnia ad eam respiciebant. Propterea de ea loquens propheta, IVRAVIT, inquit, dominus Dauid veritatem. Quæ sunt enim quæ iurata sunt? domini per carnē peregrinatio, & recta vitæ institutio. De fructu, inquit, ventris tui ponam super sedem tuam, ipsum seruatorem significans. Et undénam hoc sciri potest? Gabriel docuit in ijs in quibus arcanum partum significans, & quantus sit qui nasciturus est docens: DABIT ei, inquit, dominus Deus sedem Dauid patris sui, & regnabit super domum Iacob in secula & regni eius nō erit finis. Sed ipsa veritas est & iudicium & iustitia. Quonam modo? Quia seruator in ea eiecto peccato, & diabolo interfecto, non insigni aliquo robore, nec quòd potentia vinceret hoc fecit, sed iudicio & iustitia, sicut dictum est: IVSTITIA & iudicium præparatio sedis tuæ: sicut, & nos in iudicijs aduersarios sententia iudicum vincimus. Propterea, NVNC est, inquit, iudicium mundi huius, nunc princeps mundi huius eijcitur foras. Hæc sciens beatus Dionysius, diuinæ bonitatis maximè infinitam dicit benignitatem, defectricis multitudinis, Dæmonum scilicet, potentiam aduersus nos dissoluere, non per potentiam, tanquam exuperantem, sed, ut mysticè dicit traditum eloquium, in iudicio, & iustitia. Quia ergo quod laudatur, non solum est misericordia & veritas, sed etiam iustitia & iudicium, propterea subiunxit Psalmographus: QVONIAM rectus dominus noster, & non est iniquitas in eo. Bonum annunciare, inquit, mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. Diu & noctu, inquit, oportet Deum laudare. Hoc enim est illud, Mane & per noctem. Et hæc quidē prima psalmodia.

QVID SIGNIFICANT IN PRINCIPIIS SACRIFICI quæ canuntur prophetica. Caput XVIII.

SEcunda autem psalmodia ipsum regnum laudat, & decorem, & potentiam filij De[i] ex exinanitione & paupertate ei accessit. Sed quis est hic usus horum verborum pr[o]p[he]ticorum, & quidnam significant seruatoris susceptæ carnis œconomiæ? Principia eius pr[æ]sentiæ, quando aderat quidē, sed non cognoscebatur a multis, quando in mundo erat, & mu[n]dus ipsum non cognouit, tempus quod fuit ante Ioannem, priusquā accensa esset lampas

enim ei adhuc opus erat dictis propheticis. Postea autem apparuit ipse qui prædicebatur, & non erat amplius ipsi prophetis opus, sed præsentem ipsum ostendit Ioannes, & ante Ioannem ipse pater. Propterea, OMNES, inquit, prophetæ prophetarunt vsque ad Ioannem. Hoc ergo tempus, quod fuit ante Ioannem, significant prophetica quæ canuntur, quando etiam preciosa dona, per quæ Christus significatur, nondum in medium adducuntur, sed seorsum cooperta reposita sunt. Et hæc quidem sic. Ipsa autem psalmi verba consideremus. DOMINVS regnauit; decorem indutus est. Cognitionem qua ipsum cognorunt homines, & ei subiecti fuerunt, regnum appellauit, quando & decorum, & pulchrum, & potentem eum cognouerunt, venisse oportebat. Hoc est illud seruatoris, DATA est mihi omnis potestas in cælo, & in terra, quia cum ijs qui sunt in cælo, etiam ij qui sunt in terra, verum dominum agnouerunt. Nam & si quis ea quæ deinceps sequuntur percurrat, eadem omnia inueniet. Regni itaque & potestatis modum narrans propheta, dicit: ETENIM firmauit orbem terræ qui non commouebitur, firmamentum fidem dicens. Stare fecit eos qui errore commouebantur, & sibi colligauit. talis est enim: qui errat, minimè stare potest. Dominus autem, Euntes, inquit, docete omnes gentes; baptizantes ipsos in nomine patris & filij & spiritus sancti, quod est doctrina fidei. Sed non sufficit hoc regnum, fides: neque perfectè subiectæ fuerint gentes hoc modo. Propterea cum eo etiam mandatorum obseruationem oporteret adiicere: propheta quidem, TESTIMONIA, inquit, tua credibilia facta sunt valde. Dominus autem, ei quod de baptismo dixit, de mandatis quoque sermonem adiecit, dicens. DOCENTES eos seruare quæcunq; mandaui vobis. Quæ enim seruator mandata, propheta vocat testimonia. & hæc vbique in scriptura inuenies, testimonia Dei leges appellante. Post hæc, DOMVM decet sanctificatio domine. Sanctificationem vocans sacrificia, dona, omnem cultum qui Deo debetur, qui dicens decere domum Dei, ostendit non esse vacuam domum Dei, neque deo destitutam, sed ipsum in seipsa habere domus dominum. Si enim ea Deo esset vacua, non decerent eam illa quæ soli Deo conueniunt. Hoc autem etiam dominus ijs quæ dicta sunt adiecit, pollicitus se semper futurum cum ecclesia. Ecclesiam autem, domum Dei viuentis vocat Paulus. Dicit enim, VT scias quomodo oportet in domo Dei versari. quæ est ecclesia Dei viuentis. ECCE ego vobiscum sum: & quod ille, IN lõgitudinem dierum dixit, Dominus dicit. OMNIBVS diebus vsque ad consummationem seculi. Et hæc quidem psalmodia est adeò exacta prophetia eorum quæ per crucem & mortem à seruatore gesta sunt.

INTERPRETATIO TERTIÆ ANTIPHONÆ. Cap. XIX.

QVæ autem sequitur, videtur esse quidam occursus, tanquam domino iam accedẽte & apparente: & ideo in ingressu euangelij & ostensione ponitur & canitur, per quam Christus significatur. Quod autem Christi apparitionem ante oculos animæ habens propheta, hanc cecinit psalmodiam, maximè quidem ostenditur ex gaudio & lætitia, qua ea de causa ipse plenus videtur, & alios omnes vocat ad societatem: Venite exultemus domino. Non poterat enim homo gaudere, nisi dominus cum eis versaretur, quia solus Christus nobis gaudium attulit: & si quis antequam ille in terram veniret, gauisus est, in ijs quæ ad illum pertinent, initiatus, gauisus est. Sicut Abraam exultauit, inquit, vt videret diem meũ, & vidit, & gauisus est. Et ipse Dauid, REDDE mihi lætitiam salutaris tui. Quam enim habebat lætitiam in Christo antequàm peccaret, eam per peccatum amissam vt reciperet Deum orauit. Quemadmodum ergo si dixisset, Venite & illuminemus, lucis præsentiam significasset: ita cum dixit, VENITE exultemus domino, ostendimus eum apparuisse qui affert lætitiam. Deinde etiam seruatorem hunc dominum appellat. Seruatorem autem, & salutem, & salutare Christum vocat scriptura, & ex diuinis personis solus filius fuit nostræ salutis opifex, & per seipsum vniuersum effecit, quẽadmodum dixit Paulus: PER seipsum purgationem faciens peccatorum nostrorum. Quod etiam ipse ostendit exemplo boni pa[illegible]oris, qui non misit qui ouem perditam quærerent, sed ipse quæsiuit, & inuenit, & sustulit, & [illegible] humeris gestauit. Propterea etiam cognomen sortitus est, quod rei conueniret, appellatus Ie[illegible]s. PRÆoccupemus faciem eius in confeßione, faciem apparitionem eius dicens: ne expe[illegible]mus eum videre cùm domi fuerit, obuiam eamus in confeßione, scilicet glorificatione. ET [illegible]psalmis iubilemus ei. Deo conuenientem ei reddamus honorem. Ipse quidem in serui forma [illegible] elegit, nos autem dominũ ne ignoremus, & carne offendamus, ne eo adducamur, vt vilia [illegible]abiecta de excelso, animo concipiamus, propter id quod apparet. QVIA Deus magnus [illegible]nus, & rex magnus super omnem terram, qui in hac carne tegitur. & quæ deinceps se-

rificent omni ex parte venerandum & magnificum nomen tuum. Quam postquàm etiam tanquam glorificationem inclamauit, & fidelium populum glorificationis participem accepit, aliam facit orationem, in qua primum quidem Deo agit gratias, quòd dignus omnino habitus sit coram eo stare & manus ad eum tollere pro se & alijs. præterea orat vt dignus semper habeatur hoc facere cum pura conscientia. Causa autem huius quoque orationis est Dei gloria. QVONIAM te decet, inquit, omnis gloria: & ita postquàm pro more cum populo glorificauit, rursus apud se orat pro seipso & populo, vt seipsum quidem sanctæ mensæ non condemnandum exhibeat, purum ab inquinamento carnis & spiritus: eos autem qui vnà precantur, fideles, vt esse mysteriorum participes digni habeantur, absque reatu & condemnatione, & præterea cælorum regno digni habeantur. Et orationis rursus causa est Dei gloria, in quam omnia facere iubet Paulus, dicens: OMNIA in gloriam Dei facite. Hic sit, inquit, nobis semper scopus, Deum glorificare. Agricolæ laborum sibi finē proponunt, fructuum productionem, propter quos lubenter laborant: mercatores autem lucrum, & alij aliud. Vos autem in omnibus quæ facitis, gloriam Dei quærite. Serui enim sumus, hoc Domino debentes ministerium, vt qui pro ipso & ab initio conditi sumus, & postea empti: propterea inuenies ecclesiam, Dei gloriæ vbique curam gerere, & hoc verbū susque deque clamare, & eam per omnia laudare, & eam omnia existimare, & ad eam omnia facere, orationes, preces, mysteriorum seu sacramentorum celebrationes, adhortationes, quicquid sacrum. Et hæc quidem hoc modo.

DE INTRODVCTIONE SACRORVM DONORUM ad altare. Cap. XXIIII.

SAcerdos autem, postquàm cum clamore Deum glorificauit, venit ad dona. & cum ea in caput valde honestè & reuerenter sustulit, egreditur: & sic ea ferens, ducit ad altare, de industria circunducens in templo propter populum, quietè & pedetentim. Ipsi autem canunt, & genua cum omni reuerentia & religione inflectunt, rogantes vt eorum sit memor in donorum oblatione. Ipse autem procedit comitatus lampadibus & suffitibus, & ita se habēs, altare ingreditur. Hæc autem fiunt quidem ad vsum. oportebat enim afferri & in altari reponi dona quæ sunt sacrificanda, idque cum quàm maximo fieri potest honore & reuerentia. Ita enim introducebantur dona Dei, quandoquidem & reges, cùm oporteret ipsos dona offerre, rem non alijs committebant: sed ipsi per seipsos ferentes, ea coronati introducebant. Possunt autem hæc etiam habere significationem vltimæ Christi ostensionis, per quam maximè Hebræorum inuidiam accendit, quando etiam profectus est via quæ ducit à patria in Hierusalem, in qua oportebat eum sacrificari, quando & in asino vectus, vrbem ingressus est, à multis deductus, & cantico celebratus. Oportet autem etiam tunc ad sacerdotis genua procidere, & orare vt in illis orationibus nostri meminerit. Neque enim est alius modus supplicationis qui tantum possit, & qui magis firmam & stabilem nobis spem præbeat, quàm qui fit per hoc venerandum sacrificium, quod impietates & iniquitates mundi gratis purgauit. Si qui autem eorum qui sacerdote cum donis ingrediente humi procumbunt, tanquam corpus & sanguinem Christi, dona quæ deferuntur adorant & alloquuntur, ab ingressu præsanctificatorum donorum decepti sunt, ignorantes differentiam huius & illius sacrificij. Hoc enim in ipso ingressu non sacrificata habet dona, & nondum perfecta: illud autem perfecta & sanctificata, & corpus & sanguinem Christi. Et hæc quidem sic habent.

DE PRECIBVS POST PRECIOSORVM DONORVM introductionem, & præceptis sacerdotis ad populum. Cap. XXV.

SAcerdos autem dona quidem ponit super mensam. Ipse autem, vt qui iam versetur in mysterij celebratione, & venerandam sit hostiam contrectaturus, adhuc seipsum compo[n]i[t] & per preces purgat, & ad sacrificium præparat, & non solum seipsum, sed circun[si]stentem etiam multitudinem præparat, & disponit ad gratiam oratione, & inter se inui[cem] dilectione, & fidei confessione. In his autē consistit vniuersa præparatio, quam dominus i[n]dicens, ESTOTE parati. Hic enim fides, & opera: fides quidem, quæ apparet per confe[s]sionem. opera autem per charitatem, quæ est finis omnis boni operis, & summa omnis virtu[tis]. Sed hæc quidem paulopost. Ante hæc autem fideles qui circumsistūt orare iubet pro ijs pro qu[i]bus tunc orare oportet. PRO propositis, inquit, donis orate dominum. Pro eo quod est [...]

fi

situm Deo supplicemus, vt dona sanctificentur, & ad finē perducatur quæ fuit ab initio propositio. Deinde cum alia etiam adiecit pro quibus oportet Deum orare, & tandem iā seipsos, & inter se inuicem, & totam suam vitam Deo iussit commendare: deinde cùm ipse quoque vltimam orationis partem, quam apud se ad Deum fecit, audientibus omnibus, vt mos est, alta voce clamauit, & glorificauit, & ipsos glorificationis participes accepit, postea pacem omnibus inter se inuicem precatur & suadet. Postquàm enim dixit, P A X omnibus, subiungit: D I Ligamus inuicem. Quoniam autem pro se inuicem precari, est præceptum Apostolicum, propterea populus quoque ei ipsam pacem precatur, dicens, E T cum spiritu tuo. Quia autem nostram inter nos inuicem dilectionem etiam amor Dei, Dei autem dilectionem, fides in eum perfecta & viua consequitur, propterea qui dixit dilectionem, & se inuicem diligere hortatus est, statim introducit confessionem fidei: V T in concordia, inquit, confiteamur. Et fideles clamant quem confiteri oportet, Deum, sanctam trinitatem.

DE CONFESSIONE FIDEI, ET DE IIS QVÆ post ipsam sacerdos fidelibus suadet, & precatur, & de ijs quæ illi ipsi respondent. Cap. XXVI.

DEinde sacerdos adhuc iubet omnes dicere quæ de Deo didicerunt, & credunt, verā sapientiam de qua dicit Apostolus: S A Pientiam autem loquimur inter perfectos. quā sapientiam mundus non cognouit, scilicet mundi sapientes, & qui sensilium cognitione nihil maius nec altius norunt, neque omnino esse credunt. In hac sapientia iubet omnes portas aperire, ora nostra, aures nostras. I N hac, inquit, aperite sapientia, eadem assidue, & dicentes, & audientes, & hoc non socorditer, sed diligenter facite, & attendentes vobis ipsis. Ipsi autem omnem exclamant confessionem, fidei symbolum. Deinde sacerdos, S T E M V S rectè, stemus cum timore. In hac, inquit, confessione stemus, nec propter aptum ad persuadendū Hæreticorum sermonem moueamur. Stemus cum timore: quia magnum est periculum ijs qui dubitationem aliquam de hac fide in anima susceperunt. Ita autem firmiter in fidem stātibus, inquit, etiam donorum nostrorum ad Deum oblatio secundum rationem fiat. Quid autem secundum rationem? I N pace attendamus, inquit, sanctam oblationem in pace offerre. Recordemini enim verborum domini: S I offeras munus tuum, & recordatus fueris quòd habet quispiam aliquid aduersus te, primum reconciliare, deinde accedens offer munus tuum. Fideles autem respondent, Offerimus non solum cum pace, sed etiam ipsam pacem loco muneris & alius sacrificij. Misericordiam offerimus ei qui dixit, Misericordiam volo, & non sacrificium. Misericordia autem est fœtus firmæ & puræ pacis. Quando enim animam nulla perturbat affectio, nihil vetat quominus ea sit plena misericordia, & sacrificio laudis. Hæc autem postquàm dixerunt, precatur sacerdos quæ sunt omnium diuinissima & maxima. G R A T I A domini nostri Iesu Christi, & dilectio Dei, & patris & communicatio sancti spiritus, sit cum vobis omnibus. Et ipsi etiam eadem pro sacerdote orantes: E T cum spiritu tuo, ad eum respondent, conuenienter præcepto quod iubet pro se inuicem orare. Hæc autem oratio sumpta quidem est ex epistolis beati Pauli. Postulat autem nobis à sancta trinitate bona, omne donū perfectum: & hæc ab vnaquaque ex beatis personis proprio quodam nomine appellat. A filio quidem, gratiam: à patre verò, dilectionem: à sancto autem spiritu, communicationē. Quia enim filius ijs qui nihil contulerant, sed etiam adhuc debendi rei erant, seipsum nobis seruatorem præbuit: etenim, C V M impij adhuc essemus, inquit, pro nobis mortuus est, eius nostri curà, gratia est. Quia autem pater per passiones filij humano generi reconciliatus est, & dilexit inimicos, propterea ea quæ ille in nos fecit, appellatur dilectio. Quia autem amicis ex inimicis effectis oportebat eum qui diues est in misericordia propria bona communicare, hoc facit spiritus sanctus qui venit ad Apostolos. propterea illius in homines benignitas communicatio dicitur. Sed dixerit quispiā, hæc omnia bona, cùm aduenit seruator, hominibus data esse: quid est ergo adhuc opus oratione pro bonis quæ iam data sunt? Clarum est, quòd ne ea accepta amittamus, sed ea perpetuo habeamus: & ideo non dixit, Dentur vobis omnibus, vt quæ iam data erant, sed sint cum vobis omnibus. Non recedat, inquit, à vobis gratia quæ data est. Postquàm autem eos eiusmodi oratione dignatus est, & sic animas erexit, cogitationes eorum à terra extollit, & dicit: S V R S V M corda habeamus. Quæ supra sunt cogitemus, non quæ in terra. Illi autem consentiunt, & dicunt se illic corda habere vbi est thesaurus noster, vbi est Christus in dextera Patris sedens. H A B E M V S ad dominum.

CVR CONSENTANEVM ERAT, VT VITÆ humanæ primitiæ essent hæc dona. Cap. IIII.

Quæ istautem causa, & quæ ratio, quamobrem oporteat nos primitias vitæ Deo hæc dona offerre? Quòd Deus vitam nobis pro his muneribus remuneratur: & par erat munus à remuneratione non omnino discrepare, sed aliquid cognatum habere, & illius existentis vitæ ipsum quoque esse quodammodo vitam, & maximè, quoniam ipse est & doni legislator, & remunerationis suppeditator, qui iustè indicat, & omnia lance & statere ponderat. Ipse iussit panem & vinum offerre. Ipse pro eis retribuit panem viuentem, & calicem vitæ æternæ. Vnde quemadmodum Apostolis pro piscatione piscationem reddidit, pro piscatione piscium, piscationem hominum: & diuiti, qui de regno interrogauerat, pro terrenis diuitiis cælestes diuitias pollicitus est: ita contra hic, quibus vitam æternam erat daturus, dico autem viuificum suum corpus & sanguinem: eis offerre iussit ea quæ breuis & momentaneæ vitæ causa sunt, vt pro vita, vitam reciperemus: pro temporali, æternam: & gratia, gloriæ sit retributio & nostri misericordia, habeat etiam aliquid iustitiæ, & impleatur illud eloquium, Ponam misericordiam meam in statere. Et hoc non solum fit in hoc sacramento, sed etiam in baptismo, & vitam vita commutamus: & illam quidem prodigimus, hanc verò pro illa accipimus. Sed vita quidem profusio, mors est in quadam imagine & pictura, resurrectio autem est vera vita. Quia enim Seruator, qui & mortuus erat & resurrexerat, nouam suam vitam nobis quoque voluit impertiri: iussit nos etiam ex hoc magno dono ipsi aliquid offerre. Et quid hoc est? imitari eius mortem. Et quomodo? Cum corpus in aqua, tanquam in sepulchro, absconderimus, & hoc ter ostenderimus, tanquam iam mortis & sepulchri nos socios acceperit, noua sua vita dignatur. Et hæc quidem ita habent.

CVR NON TOTVS PANIS OFFERTVR, sed pars quæ scissa est. Cap. V.

Porrò autem illud etiam notandum est, quamnam ob causam, non panes simpliciter, sed quem ipse Sacerdos ex eis abscindit, hoc & donum facit & Deo offert, & ad altare allatum consecrat. Et hoc est proprium oblationis. Alia enim dona, ij qui possidebant, ea ab ijs quæ erant eiusdem generis separabant, & in templum afferebant, & in manibus sacerdotum ponebant: Sacerdotes autem suscipiebant, & offerebant, vel sacrificabant, vel quidquid aliud fieri oportebat, ex iis quæ oblata erant. Corpus autem Domini ab eo ipso sacerdote, & ab iis quæ erant eiusdem generis, separatum, & oblatum, & assumptum, & Deo dedicatum, & postremo sacrificatum est. Ipse enim seipsum à nostra massa separans, separauit Dei filius. Ipse autem donum Deo dedit, ponens id in sinu patris, vt pote ab illo sinu ipse nunquam separatus, sed illi etiam hoc acquirens & apponens, vt simul ac formatum esset, Deo quoque esset dATUM: postremo autem ipse quoque in crucem egit & sacrificauit, propterea paucum mutandum in ipsum corpus, ipse Sacerdos & ab iis quæ sunt eiusdem generis & naturæ abscindit, & Deo offert, ponens in sacra tabula, & postea ad altare allatum sacrificat.

CVR IN PANE EFFINGIT SACERDOS passionem Christi. Caput VI.

Abscissus ergo panis, donec in propositione situs est, est panis purus & simplex, qui nihil aliud accepit, nisi quòd Deo est dedicatus, & donum effectus. quando etiam significat Christum in illa ætate ex qua donum factus est. Factus est autem ab ipsa natiuitate, quemadmodum prius dictum est, quod etiam propter natiuitatem donum erat secundum legem, quia erat primogenitus. Quia autem, quæ postea facta sunt in illo corpore passiones propter salutem nostram, crux & mors, antiquitus prius figurata sunt: ea de causa etiam Sacerdos hic priusquam panem ad altare afferat & sacrificet, illos typos & figuras prius in ipso conatur ostendere. Et quomodo? Interea dum ipsum à panibus integris aufferens, facit de... Domini passionem & mortem in eo scribit, velut in tabula & omnia quæcunque facit ... tim quidem ad vsum pertinentia, partim verò de industria facta, ad hanc significationem deducuntur, & sunt ea quæ tunc fiunt, salutarium passionum & mortis actiua narratio. ... erat autem mos antiquus, & actiuè nonnunquam & narrabant, & suadebant & p... ... ban...

bant. Etenim Propheta cum vellet ostendere Hebræorum captiuitatem, seipsum ligauit: & Agabus postea hoc ipsum fecit, significans Pauli vincula. Dicunt etiam quendam ex diuinis patribus, rogatum quid est Monachus, nihil quidem respondisse, sed qua indutus erat, vestem exutam conculcasse. Porrò autem ipsam Domini mortem, & a Christo susceptæ carnis œconomiam, veteres non solum verbis, sed etiam factis & ipsi significabant, & à Deo discebant. Cuiusmodi erat mare, quod virga scindebatur: & rubus, qui in flamma ardebat: & Isaac, qui à patre ad cædem ducebatur, & alia per quæ ab initio significabatur mysterium. Sacerdos etiam ea videtur facere quæ de illo noui sacrificio, & verbis narrans, & factis ostendens, quoad eius fieri potest, vt in ea materia ostendatur: propemodum dicens, Ita venit ad passionem Dominus, ita mortuus est, ita in latere punctus est, ita à puncto latere sanguis & aqua tunc illa effusa est. Et hæc facit, primum quidem vt ostendat, sicut dixi, quòd huius veritatis & verum typi, & scripturæ quædam antè præcesserunt, & præsignificarunt hominibus, quemadmodum ipse, priusquam panem ad altare afferat & sacrificet, ea quæ ad sacrificium pertinent in ipso describit. Deinde ostendens quòd hic panis festinat mutari in illum verum panem crucifixum, sacrificatum: præter hæc autem omnia, quoniam mortem Domini oportet annunciare: vt nullum modum annunciationis & narrationis prætermittat, ad quam innumerabilia ora non sufficerent, eam & verbis & factis recenset.

QVID EST DOMINI RECORDATIO. Caput VII.

ET primum pane accepto, à quo oportet sacrum panem abscindere, dicit, IN recordationem Domini & Dei & Seruatoris nostri Iesu christi, ex illius præcepto. Hoc enim, inquit, facite in meam recordationem. Et non de pane illo hoc solum dicit, sed de vniuerso quod celebratur mysterio, vt qui hinc sacrum operari incipiat. Nam etiã Dominus postquam vniuersum mysterium peregit, hoc dictum subiunxit, HOC facite in meam recordationem. Sed quænam est hæc recordatio? & quomodo in rei sacræ celebratione Domini meminimus, quid agentis, quomodo se habentis? Dico autem, quid de ipso reputantes, quid narrantes? an quòd mortuos suscitauit, & cæcis visum dedit, & ventos increpauit, & ex paucis panibus ad satietatem millia aliquot nutriuit, quæ eum & Deum esse, & omnia posse ostenderunt? Nequaquam: sed ea potius quæ videntur significare imbecillitatem, crucem, passionem, mortem, in his nos iussit facere eius commemorationem. Et vndenam hoc scire possumus? Ita intellexit Paulus, qui quæ eius sunt, optimè nouit. Ad Corinthios enim scribens de mysterio, cum narrasset Dominum dixisse, Hoc facite in meam recordationem, subiunxit: Quoties enim panem hunc comederitis, & de calice biberitis, mortem Domini annunciatis. Hoc ipse etiam Dominus ostendit in traditione sacramenti. Cum enim dixisset, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, non adiecit cum miracula, dicens, quòd mortuos suscitauit, quòd leprosos mundauit. Sed quid? passionem solum & mortem: Quod pro vobis frangitur, Qui pro vobis effunditur. Et quænam est ratio, quòd non miraculorum, sed passionum meminit? Quoniam hæ sunt illis tanto magis necessariæ, quòd hæ quidem sunt nostræ salutis efficientes, & sine his minimè possit homo resurgere, passiones, inquam, illa autem tantum demonstrant. Fiebant enim miracula, vt crederetur Dominus esse vere Seruator.

DE IIS QVÆ IN PANE FIVNT. Cap. VIII.

QVoniam ergo oportet hoc modo facere domini commemorationem, propterea cùm dixit sacerdos, in recordationem domini, subiungit ea quæ significant crucem, & mortem. Panem enim abscindens, veterem de salutari passione refert prophetiam: SICVT ouis ad cædem ductus est, & cætera, & verba, & facta, quantum ipse potest, narrãs. Nam cum panem ad hunc vsum secet, vt donum eximat, hoc ipsum etiam facit exemplũ propositi: ad significandum recessum domini à mundo in viam quæ est ad patrem per mortem, quam captiuam abducentis, sicut ipse dixit: RELINQVO mundum, & vado ad patrẽ. Et quia sæpe figens ferrum, deinde scindit panem, in tot partes diuidit sermonem propheticũ, namquamque partem sermonis accomodans vnicuique parti sectionis, vt ostenderet sermonis vnius esse narrationem, quia sicut hic panis, ad hoc vt Deo offeratur & consecretur, ab eo quod est eiusdem generis & naturæ, separatus est, ita etiam Christus ab hominibus secessit,

quorum naturæ per suam humanitatem fuit particeps, & tanquam ouis ad cædem ductus est, & eo modo sublata est de terra vita eius, & adiectis ijs quæ sequuntur in propheta, cum panem in sacra tabula statuit, illa facit & dicit, per quæ ipsum sacrificium, & mors domini annunciatur. SACRIFICATVR, inquit, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Hæc dicit & facit quæ declarant modũ mortis. Crucem enim in pane imprimit, & ita indicat quomodo sacrificium factum est, nempe per crucem. Post hoc etiam ad dexteras partes panem pungit, illius lateris ictum narrans per percußionem panis. Propterea enim etiam ferriculum quod percutit, vocat lanceam, & ipse habet factum instar lanceæ, vt illam lanceam in memoriam reuocet. & ita facto ea narrans, etiam historiæ verba legit. ET vnus militum, inquit, lancea latus eius pupugit. Similiter etiam sanguinem & aquam quæ illinc fluxit, & verbo narrat, & facto ostendit. Infundens quidem in sacrum calicem vinum & aquam, subiungens autem illud: ET statim exijt sanguis & aqua. Et hæc quidem, recordatio domini, & mortis eius narratio.

CVR DOMINVS HOC IVSSIT FACERE IN sui recordationem. Cap. IX.

Sed quanam de causa hæc iußit, & ad quid respiciens, hanc recordationem à nobis exegit? Ne ingrati & immemores essemus. Est enim benefactoribus ab ijs qui beneficio affecti sunt, quædam gratiæ relatio, eorum meminisse, & eorũ per quæ beneficio affecti sunt. Huius autem conseruandæ memoriæ homines multas rationes excogitarunt, sepulchra, statuas, columnas, dies festos & celebres, certamina. quorum omnium vnum est institutum, non sinere vt viri præclari & præstanti virtute, obliuioni mandentur. Tale est etiam quod dicit seruator. Alij quidem alia obliuionis quærunt remedia, vt recordentur eorum qui ipsos beneficio affecerunt: vos autem in meam recordationem hoc facite, & quemadmodum ciuitates, fortium virorum per quos victoriam assecutæ sunt, vel qui eis salutem attulerunt, aut res earum rectè gesserunt, columnis inscribunt: ita etiam in his donis nos mortem domini adscribimus, in qua vniuersa sita fuit aduersus malignum victoria. Et per statuas quidem, ciuitates solum habent figuram corporis benefactorum: nos autem ab hac oblatione non habemus figuram corporis, sed ipsum corpus eius qui se gessit fortißimè. Hoc ipsum etiam antiquis constituit, vt in figura facerent id quod nunc est in rerum veritate. Id enim erat pascha, & agni occisio, in memoriã reuocatio cædis illius ouis & sanguinis, qui seruauit Hebræis in Ægypto primogenita. Et hæc quidem est ratio recordationis.

QVÆNAM POST COMMEMORATIONEM IN OBLAtione dicuntur. & quod donorum oblatio, eadem & gratias agit, & supplex petit. Cap. X.

Sacerdos autem adhuc facit oblationẽ, & vniuscuiusq; panis ex iis qui offeruntur partem auferens, facit sacrũ donũ, non eadem dicens & faciens quæ ab initio, per quæ mors domini significabatur, quia quæ semel dicta sunt, de vniuerso mysterio dicta esse intelligũtur. Omnis enim donorum oblatio fit in recordationem domini, & per id vniuersum, mors eius annunciatur. Quænam autem sunt quæ recitantur? In gloriam sanctißimæ Dei matris, ad honorem huius vel illius sancti: in peccatorum animarum remißionẽ vel viuorum, vel mortuorum. Et quid hæc sibi volunt? Gratiarum apud Deum actionem, supplicationis materiam & occasionem, causas donorum oblationis. Ita enim habet: Nullum donum frustra datur, siue Deũ colere, siue hominibus gratificari oportet, sed alicuius boni gratia, quod vel factũ est, vel speratur. Vel enim pro ijs quæ accepimus, benefactori donis gratiam referimus: vel si nulla adhuc fuerint, eum qui dare potest, vt assequamur, colimus & obseruamus. Hæc autem dona, propter vtrunque Deo offerri videntur, & quia accepimus & vt accipiamus, & Deo gratias agentes, & ei supplicantes. Gratias agentes, pro beneficiis quæ accepimus: supplicantes vt accipiamus. Dona itaque, & in gratiarum actione, & in supplicatione versantur. Sed quænam sunt quæ iam nobis data sunt? quæ verò quæ quæruntur? Eadem omnino, remißio peccatorum regni hæreditas. hæc enim ipse iußit peti ante omnia. Ea sunt quæ iam accepit ecclesia, ea sancta & pro quibus supplicat. Et quis est modus, quo hæc bona iam assecuta est, & quis, quo nondum assecuta est, & vt assequatur orat? Primum quidem assecuta est, & ad ea potestatem accepit

Etenim

Etenim accepit potestatem vt filij Dei fierent, & hoc est solum commune donum, quod Christianis omnibus per mortem seruatoris datum est. Hoc est enim diuinum baptisma, & alia sacramenta, per quæ à Deo adoptamur, & regni cælorum hæredes efficimur. Deinde ipsius quoque regni actu fuit hæres, in innumerabilibus, qui sunt ex suo choro, quos in cæli misit coloniā, quos primogenitorum in cælis descriptorum ecclesiam vocauit beatus Paulus. Ita ergo ecclesia hæc magna bona est consecuta. Propter suos autem filios, qui adhuc currunt ad brauium, & vt semel dicam, eos qui in hac vita adhuc viuunt, quorum est finis incertus, & eos qui excesserūt non cum bona firmáque, & stabili spe, regnum nondum est assecuta. ea de causa meminit quidem mortis Domini. Meminit autem sanctorum, quibus plena sua obtigit perfectio. meminit & eorum qui nondum perfecti sunt: pro illis quidem agens gratias, pro his verò supplicans. Quare primæ quidem oblationis partes, & etiam secundæ, versantur in agendis gratijs. quæ autem consequuntur, in supplicatione, in recordatione domini, in gloria beatæ suæ matris, in intercessione sanctorū. GRATIAS, inquit, agimus quòd morte tua vita portas nobis aperuisti, quòd matrem ex nobis accepisti, quòd tantam gloriam homo est assecutus, quòd habemus intercessores qui sunt eiusdem generis, & ijs qui sunt eiusdem nobiscum generis tantam libertatem impertiisti. Illud enim, IN gloriam & intercessionem, idem est quod pro gloria & pro intercessione. quemadmodum & illud, IN remissionem peccatorum, idem est quod pro remissione peccatorum. Illud autem, Pro aliquo, habet duplicem significationem. Vel enim pro præsenti, vel pro eo quod speratur. Beatæ autem virginis gloriam, & sanctorum intercessionem & libertatem, quis nesciit esse bona præsentia? Pro præsentibus autem bonis dona offerre, nihil aliud est quàm manifesta gratiarum actio. Præterea autem & illud, IN recordationem domini, per ea quæ prius dicta sunt, euasit manifestū significare quandam erga ipsum pro morte sua retributionem & gratiarum actionem. Propterea enim ante omnia in donorum oblatione hæc verba dicuntur, quòd mors illa nobis causa fuit omnium bonorum. Vltimo autem loco facit supplicationem, petens remissionem peccatorum, & regnum animarum, & alia huiusmodi. Hoc est enim grati animi, non quid opus sit statim dicere, nec quod deest postulare: sed potius ea quæ iam accepimus primum memoria repetētes, pro eis illi gratias agere, & illum gloria afficere, & sic tu quæ sunt nobis necessaria, Dei gloriam præferre.

CVR DONA COOPERIVNTVR, ET DE IIS quæ dicuntur. Cap. XI.

Quia autem, quæ in pane dicta & facta sunt, per quæ mors domini significabatur, nihil aliud sunt quàm typus & figura: panis autem adhuc panis mansit, neque quidquā aliud accepit quàm vt deo donum esset, & ideo fert typum Dominici corporis in prima ætate, quoniam illud quoque ab initio donū fuit vt antè dictum est: ea de causa miracula quæ in illo facta sunt, cum recenter esset natus, & adhuc in præsepi positus, sacerdos in pane recitat & ostendit. Super eum enim imponens Asteriscum qui dicitur, seu stellulam: ET ecce, inquit, stella veniens stetit supra vbi erat puer. Deinde & quæ multis antè seculis de ipso à prophetis dicta sunt Deo conuenientia, ne propter carnem, & id quod apparet, homines de ea parte & diuinitate indigna existimarent. VERBO domini cæli firmati sunt. Dominus regnauit, decorem indutus est. OPERVIT cælos virtus eius, & sapientia eius plena est terra. Et hæc dicit, & tegit panem, & calicem preciosis peplis, & vndique suffumigat. etenim tunc tegebatur quidem Dei incarnati potentia, vsque ad tempus miraculorum, & testimonium de cælo. Sed qui hæc de eo loqui sciebant, Dominus regnauit, decorem indutus est, & omnia quæ dicta sunt Deum decentia: & ipsum agnoscebant, & vt Deum colebant, & quod in eo erat integumētum quærebant. Et hæc tacitè significans Sacerdos, tectis donis, dicit. TEGE nos integumento alarum tuarum. & suffumigat vndique. Hæc cum sic dixit, & fecit & orauit vt omnia huius quod peragitur sacri, sibi ritè & ex instituto succedant, venit ad altare, & stans ante sacram mensam, incipit sacrificium.

DE GLORIFICATIONE IN PRINCIPIO. Cap. XII.

Sacrificium autem incipit à glorificatione. Benedictum est regnum patris & filij & spiritus sancti. Quæ ad Deum fit allocutio, est gratiarum actio, glorificatio, confessio, petitio. Prima autem omnium est glorificatio, maximè quidem, quòd precatorum grati animi est,

ad dominum accedentes non sua statim in medium adducere, sed quæ solius domini purè sunt. Tale quid autem est glorificatio. Qui enim petit, sua volens pulchriora facere, seipsum prædicat: & qui gratias agit, clarum est quòd propriis bonis gaudens, ei qui illa suppeditat gratias agit. Qui autem glorificat, seipso dimisso & suis omnibus, ipsum propter ipsum, & ipsius domini potentiam & gloriam glorificat. Præterea, ipsa etiã natura & rei probabilitas, hic primam glorificationem exigit. Protinus enim ad Deum accedentes, inaccessibilem eius gloriam, & potentiam, & magnitudinem mente cogitamus: quod quidẽ, admiratio & obstupefactio, & quæ sunt eiusmodi, consequuntur, hoc autem glorificatio necessario sequitur. Procedentes autem, eius benignitatem & humanitatem discimus, quod consequitur gratiarum actio. Post hoc, insignem eius benignitatem & humanitatis diuitias consideramus, nostram improbitatẽ illius sufficiens esse signum ducentes, quòd cum tales simus, nos beneficijs afficere nunquam cesset. Hoc enim signum, etiam ante alia, nos docet, quàm est benignus & humanus Deus, quòd in nobis, quòd ante ipsos oculos. Nostrorum autem malorum apud Deum meminisse, hoc est quod nominatur confessio. Quartum autem petitio. Consentaneum enim est confidere, quòd illa quorum egemus petentes, ea consequemur, post eas considerationes, in quibus Dei in nos benignitatem & humanitatem edíscimus. Qui enim ijs qui mali adhuc erant bonus fuit, quidnam erit mutatis, & quòd primi peccata dixerint iustificatis, conuenienter ei quod à propheta dictum est: DIC primus peccata tua, vt iustificeris. In compellando ergo Deo, primum locum habet glorificatio. Quapropter ante omnes preces & omne sacrificium sacerdos glorificat Deum. Cur ergo ter Deum glorificans effatur, & non singulariter? Non enim benedictus Deus, vel benedictum Dei regnum, sed diuisim per personas: BENEDICTVM Dei regnum, patris & filij & spiritus sancti. Quia per primam Christi incarnationem didicerunt homines, quòd tres personæ Deus est. Huius autem domini incarnationis mysterium sunt sacra quæ celebrantur. Vnde in eorum exordiis oportebat trinitatem resplendere, & prædicari. Post glorificationem autem, introducit petitionem, dicens: In pace dominum oremus. Illud enim, Quid oremus vt oportet nescimus: & , ne multa & supernacanea loquamur, docent nos quæ in oratione facienda sunt. & primo docet modum, nempe quòd in pace orare oportet. Quid ergo post glorificationem statim iussit petere eos, qui neque prius confessi sunt, neque Deo gratias egerunt? Quia dum pacem dixit, illa etiam comprehendit, si quis velit exactè considerare. Neque enim qui non est contentus ijs quæ sibi in vita eueniunt, potest in se pacem habere, sed qui est gratus, & in omnibus agit gratias, vt præscribit lex beati Pauli: nec qui non habet puram conscientiam. fieri autem non potest vt sit pura conscientia sine confessione. Qui ergo orat cum pace, gratias agentem & confitentem prius habuit animam. Ad hæc autem, etiam petitio quam faciunt, eos & gratias agentes & confitentes ostendit. Quid enim petunt? misericordiam. Hæc autem est petitio eorum qui rei aguntur, qui quando omni sui defendendi ratione ablata, nihil possunt dicere quo se iustificent, & causam suam tueantur: hanc vocem postremo ad iudicẽ emittunt, nõ iure, sed ex eius clementia ea quibus indigent assequi expectantes. hoc autem est eorum qui multam quidem iudicis esse benignitatem, & clementiam, magnã autem esse suam improbitatem vitiúmq; testantur. Quorum hoc quidem est confessionis, illud verò gratiarum actionis. Hortatur autem sacerdos ab initio populum ad orationem, vt qui talis sit qui ad orandum est ordinatus, & ideo sit populi propositus intercessor & mediator, vt eius operans oratio multum valeat, sicut dixit Iacobus apostolus. Operatur enim oratio iusti, quando illi etiam omnino pro quibus preces fiunt, ex se omnia contulerint, morum bonitatem; preces, lenitatem, & æquitatem, & quocunque alio sciunt Deum delectari. Quæ est autẽ eorum prima protinus petitio? PRO superna pace, & salute animarum nostrarum. Cũ prius docuisset quomodo se habentes orare oportet, nunc etiam docet quid sit primum petendum, superna scilicet pax, & animarum salus. Ita enim iussit Christus petere primum regnum Dei, & iustitiam: Regnum enim salus animarum: superna autem pax, Dei iustitiam significat. De qua dixit Paulus: PAX Dei quæ supereminet omnem mentem, quam dominus reliquit · i- scipulis, ascendens ad patrem, PACEM, dicens, relinquo vobis, pacem meam do vobis cut enim illic nomen iustitiæ, non significat solum eius quod æquum est distributionem, sed absolutè omne genus virtutis: ita hic etiam nomen pacis est quid vniuersale. est enim omniu[m] si- mul virtutum & vniuersæ philosophiæ fructus. Neque enim fieri potest vt pacem perfec- h- beat, cui vel vna aliqua virtut deficit: sed necesse est, vt qui pacatus est futurus, per omn ve- nia. oportet ergo seipsos primum exercere ad pacem quæ potest haberi ab hominibus: nde à Deo petere suam pacem, sicut se habet etiam in vnaquaq; virtute. est enim temperant qu p

paratur per exercitationem & est temperantia, quæ à Deo datur animæ, & charitas, & oratio, & sapientia, & in alijs eodem modo. Propterea etiam sacerdos de pace illa primo loquitur quæ est in nostra potestate, & à nobis rectè geri & administrari potest. & cum ea iubet ad Deum facere orationes. deinde de ea quæ à deo datur, & pro ea hortatur deū orare. Oremus, dicens, pro superna pace. Pacem autem dicit, non eam solam quæ est inter nos inuicem, quando nulli malè volumus, nec vllius sumus iniuria memores: sed eam etiam quæ est erga nos ipsos, quando cor nostrum non condemnat nos. Magna est autem pacis vtilitas, vel potius ea est omnino necessaria. Vt perturbata enim mens cum deo conueniat, minimè fieri potest: primū quidem, propter ipsam perturbationis naturam. Quemadmodum enim pax multos vnum reddit, ita etiam perturbatio vnum multa efficit. Quomodo ergo adaptari & conuenire poterit vnū & simplici deo? Præterea quòd neque rectè orare, neque aliquid boni ex oratione consequi potest, qui orat sine pace. Siue enim ira hominem perturbat, & accepta iniuriæ memoria pacem ex anima eiecit, nec peccatorum quidem veniam inueniet ex oratione, tantum abest vt vllam aliam gratiam assequatur. Si quis peccatorum suorum causa à conscientia pungitur, & habet cor quod eum accusat, & ea perturbatione agitatur, omni apud deum libertate priuatus est, vt ait diuinum eloquium: & quando orat, sine libertate loquitur, hoc est sine fide. Qui autem sine fide orat, frustra orat, nec vllam ex eo sentit vtilitatē. Propterea iubemur etiam cum pace deum orare, & ante omnia supernam pacem petere: postea autem etiam pro alijs liberaliter preces fundere, non solum ecclesia, & imperio, & vtriusque præfectis, vel ijs qui sunt in periculis & rebus aduersis opprimuntur, sed pro omnibus omnino hominibus vniuersæ terræ. PRO pace enim, inquit, vniuersi mundi. maximè quidem quia sciunt suum dominum esse communem omnium dominum & quòd omnia ei curæ sunt tanquam sua opera, & si quis eorum curam gerat, magis eum colit, quàm si ei sacrificet. Præterea autem, vt sentit beatus Paulus, vt nos sub eorum tranquillitate quietam vitam agamus, in omni pietate, & honestate. Et non solum pro ijs quæ ad animam conferunt, sed etiam pro bonis corporalibus necessarijs oramus, bona aëris temperie, & fructuum terræ fertilitate: vt sciamus esse omnium auctorem & suppeditatorem deum, & ad illum solum respiciamus, quoniam etiam panem ab ipso petere quotidianum cum alijs iussit ipse Christus.

QVID SIBI VVLT MISERICORDIÆ vbique petitio. Caput XIII.

ILLud quoque quærendum est, quam ob causam, Sacerdos quidem iubet orare pro multis & diuersis, circunstantes autem fideles rogant solum misericordiam, & eam solam omnino vocem ad Deum emittunt. Primum quidem vox eiusmodi, vt dictum est, gratiarum actionem & confeßionem cōtinet. Deinde à Deo petere misericordiam, est eius regnum petere, quod se petentibus daturum Christus est pollicitus, & alia etiam quibus opus habemus se adiecturum: & propterea eis hæc sufficit precatio, vt pote quæ omnia simul poßit. Et vndénam sciri potest, quòd misericordia Dei eius regnum significat? Ex eo quòd Christus præmium misericordium narrans, & quam ab eo accipient benignitatis remunerationem, nunc quidem illos misericordiam assecuturos, nunc verò regnum dicit: perinde ac idem sit, & ab ipso misericordiam assequi, & regnum accipere. BEATI enim, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Deinde alibi veluti seipsum interpretans, & quid sit misericordiam consequi, significans, Dicet, inquit, Rex ijs qui sunt à dextris, dicens misericordes: VENITE benedicti patris mei, hæredes esse parati vobis regni & alioqui si quis ex ijs quæ faciunt homines misericordes, voluerit diuinæ misericordiæ opus perspicere, eis nihil aliud inueniet valere, quàm ipsum regnum. Quid ergo misericordes? Esuriui, inquit, & dedistis mihi comedere: sitiui & potū dedistis mihi. Ergo & Christus quorum miseretur, eis suam mensam impertit. Quænam est autem illa? VT comedatis, inquit, & bibatis in mensa mea in regno meo. Et vt scias illius mensæ splendorem, & quòd non est seruorum, sed Regum, scias ministrum esse ipsum omnium Dominum. Accinget se, enim inquit, & eos faciet accumbere, & accedens ministrabit ipsis. Quinetiam vestiet eum cuius misertus fuerit, cum sit nudus. Dabit ergo vestem regalem. è domo enim & ex suis eum induet. nihil est autem apud eum seruile, cum sit Rex, sicut nihil est apud nos è domo regale, cum serui simus. hoc est autem indumentum nuptiale, quo qui induti sunt, necesse est eos regni esse. nihil enim habebit Rex, quod cum in eis reprehenderit, ex nuptialibus ædibus eijciat. Quid præterea? Domum eis suam aperiet, & intro-

ductos faciet quiescere. Hospes enim erã, & me collegistis. Sed qui hac gratia dignati sunt, non amplius serui, sed filij. SERVVS enim, inquit, non manet in domo in æternum. Filij autem etiam hæredes, non regni solum, sed etiam eius qui regnum complectitur. Hæredes enim inquit, Dei, cohæredes autem Christi. Ita à Deo petere misericordiam, est petere vt regnum sibi liceat assequi.

DE COMMENDATIONE SEV DEposito. Caput XIIII.

Postquam autem orauerit pro omnibus, iubet eos Deo seipsos commendare, dicens: Sanctissimæ, intemeratæ, superbenedictæ, gloriosæ dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Mariæ cum omnibus sanctis memoriam facientes, nos ipsos, & nos inuicem, & omnem vitam nostram Christo Domino commendemus, & custodiendos deponamus. non est omnium deo seipsos commendare, & custodiendos tradere. Non sufficit enim dicere, sed oportet etiam Dei consensum habere. hoc autem omnino indiget libertate: libertatem autem facit pura conscientia, quando cor nostrum nos non condemnat, quando quæ sunt eius curamus, quando vt eorum quæ sunt eius, curam geramus, nostra negligimus. Tunc enim & ipsi verè à cura nostri recedimus, & eo eam securè committimus, quando firmam & stabilem fidem habemus quòd depositum nostrum suscipiet & seruabit. Quia autem res tanta consideratione & studio indiget, propterea nunc quidem sanctissimæ Dei matris, & omnium sanctorum cœtus inuocato auxilio, ita commendationem seu depositionem facimus: hoc enim sibi vult illud, commemorare, vocare, orare. Nunc autem fidei vnitate, & sancti spiritus prius petita communione, deinde nos ipsos & omnem vitam nostram Deo commendamus, & custodiendam tradimus. Quid est autem vnitas fidei? HOMO, inquit, duplici corde, est instabilis in vijs suis, duplici corde hominem vocans eum qui est dubius & minimè firmus & stabilis. Qui enim talis est, is in vtramque partem declinans, in neutra parte firmiter ingreditur. Huius autem contrarium, per vnitatem significatur, id quod scilicet est firmum, constans & stabile. Qui enim constanter credit, vnum quidpiam de re credit, vel esse, vel non esse. Qui autem est dubius, eum ad vtrunque declinare vel ex ipso vocabulo manifestum est. Hoc ergo, fidei scilicet vnitas, est id quod est immobile, & ab omni dubitatione liberum. Sancti autem spiritus communio, illius gratiam significat. Dicitur autem communio, quia cum Dominus per crucem, interiectam sepis maceriam, quæ inter nos & Deum erat, diruisset, quoniam eos qui tunc disiuncti erant, nullo modo posse conuenire & communicare cognouerat: deinceps sancti spiritus ad Apostolos aduentus hoc efficit. Hinc enim sanctum baptisma, & omnis fons diuinarum gratiarum, hominibus apertus est & vt dicit beatus Petrus, diuinæ naturæ socij facti sumus, & participes. Opus est ergo & fide firma & spiritus auxilio ei qui seipsum Deo est commendaturus, & sei custodiendum daturus. Neque verò vnusquisque seipsum solum, sed etiam nos inuicem commendamus. Oportet enim non tantum quærere quod suum est, sed etiam aliorum, propter legem charitatis.

DE ANTIPHONIS QVÆ DICVNTVR, ET precibus quæ in ipsis fiunt. Caput. XV.

Interea autem dum petitiones præit Diaconus, & sacer orat populus, Sacerdos intus orat per se submissa voce, pro astantibus & hac sancta domo, vt eis diuites effundantur misericordiæ & miserationes à deo. & adijcit causam, propter quam & ipse hæc petit, & Deus quæ petunt iustè præbuerit, non quòd digni sint qui sunt accepturi, non quòd ea iure accipere mereamur, sed QVIA tibi conuenit omnis gloria, honor & adoratio. Propter tuam gloriam inquit, hæc te rogo. Benignum enim & munificũ esse in nos qui sumus indigni, ad tuã glori... pertinet: hoc autem, scilicet glorificari, tibi conuenit, vt est illud beati Dauid: NON n... Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Propterea cum perfecit orationem, hanc e... allationẽ, quia & est in extrema parte, & est glorificatio, legit omnibus audiẽtibus, vt ei... hymni participes accipiat, & Deus ab omni ecclesia laudetur. Audientes ergo, sunt hymn... illo participes. postquam enim ille dixit, & glorificauit, fideles omnes Amen dicunt, & ... hoc verbo acclamarunt, omnes illius voces vt proprias sibi assumunt. Deinde sacras Ps... dias, incipit quidem Sacerdos, implent autem vniuersum ij qui circunstant, diuinitus ins... sacrorũ Prophetarum verba canentes. BONVM est confiteri Domino, & psallere nom...

al ipsi

altissime. Principio cõueniens statim verbum, quia de ipso dicit hymno, quòd est bonum, quod oportet omnino scire ante omnem hymnum, appellans Confiteri, gratias agere, hymnos canere. His autem & ijs quæ sequuntur cantatis, Diaconus fideles ad orationem adhortatur. Interea autem dum peragebatur psalmodia, & fideles orabant, Sacerdos, postquam intus ad Deum fecit orationem, & generaliter pro toto corpore ecclesiæ, & seorsum, pro ijs qui sanctam domum eius ornant, & eam vndiquaque splendidam reddere desiderant, vt & ipsi ab ipso glorificentur: causam adiicit in primis opportunam, & cõuenientem. QVIA tua est potentia, tuum est regnum. Apud reges, inquit, est gloria, & posse splendidos efficere quos voluerint. Tu autem rex æternus, & tua est potentia, & tuum est regnum. Et cum hanc causæ redditionem, vt pote quæ sit glorificatio, omnium fidelium auribus inclamauit, & nos hymni ad Deum participes effecit, sicut & prius: rursus incipit psalmodias, & fideles eas complent. Deinde petunt à Deo petitiones, quas præit Diaconus vt antè dictum est. Sacerdos autem rursus facta oratione pro ijs qui vnà cum eo precantur fidelibus, vt quæ vnusquisque priuatim petit à Deo consequatur, prout ei vtile fuerit: & præterea vitam æternam in futuro, adiicit causam, ipsius bonitatem & clementiam. Quam, vt pote vltimam, postquam omnibus audientibus dixit, incipit tertiam psalmodiam. Quæ dum canitur, Euangelium introducitur stipatum lampadibus, omnibus ijs deducentibus qui sunt ministri altaris, Diacono ipsum afferente, vel si non adsit, Sacerdote. Sacerdos autem quando est ad altare ingressurus, stans paruo interiecto spatio ante fores, donec completa fuerit psalmodia, orat Deũ, vt sancti Angeli vnà cum eo ingrediantur intrante ad altare, & sacrificium contrectent, & sint cum ipso glorificationis participes, & adiicit causam. Quia & ab hominibus & ab angelis conuenit ipsum glorificari, & adorari. Hoc enim sibi vult illud, OMNIS gloria, honor & adoratio ab omnibus qui Deum glorificare, honorare, & adorare sciunt. Et hæc precatus, ingreditur ad altare, & ponit super sanctam mensam Euangelium.

SIGNIFICATIO SACRIFICII IN summa. Caput XVI.

NEcesse est autem ab alio sigillatim persequi verba psalmodiarum, si prius illud dixerimus, quòd mysterium incarnationis Christi significatur quidem per ipsum sacrificium, significatur autem etiam per ea quæ præcedunt sacrificium, & per ea quæ post sacrificium & fiunt & dicuntur. Sacrificium enim mortem ipsius annunciat, & resurrectionem & assumptionem, quoniam preciosa dona in ipsum dominicum corpus mutantur, quòd resurrexit, quòd in cælos ascendit. Quæ autem ante sacrificium fiunt, ea quæ ante mortem fuerunt, aduentum, ostensionem, perfectam manifestationem. Quæ verò post sacrificium, patris promissionem, vt ipse dixit, spiritus ad Apostolos descensum, gentium per illos ad Deum conuersionem & communionem. Et est vniuersa mysterij celebratio, veluti vnum quoddam corpus historiæ, ab initio vsque ad finim cõuenientiam & integritatẽ conseruans, adeò vt vnumquodque eorum quæ fiunt vel dicuntur, separatim aliquid ad vniuersi confectionem conferat. Vnde psalmi, vt qui in diuini mysterij celebrationis exordio canuntur, primum tempus Christi incarnationis significant. Quæ autem ea consequuntur, nempe sacrarum scripturarum lectiones, & reliqua, id quod deinceps sequitur. Atqui alia esse causa dicta est scripturarum, & psalmodiarum, quòd sint scilicet præpurgationes & præparationes ad sacra mysteria. Sed nihil prohibet ea & hoc, & illud posse, & eadem & fideles sanctificare, & incarnationis mysterij œconomiam significare. Quemadmodum enim vestes implent quidem vsum amictus, & corpus tegunt: eo autem quòd tales sunt, vel tales, & studium vitæque exercitium significant, & dignitatem eorum qui induti sunt: ita etiam se habet in his. quòd enim sunt omnino diuinæ scripturæ, & verba diuinitus inspirata quæ canuntur & leguntur: eos qui legunt & canunt sanctificant. Quòd autem talia electa sunt, & sic ordinata, etiam aliam habent potestatem: & efficiunt ad significandum Christi aduentum, & eius institutionem. Non solum enim ea quæ [...]nuntur & dicuntur, sed etiam quæ fiunt, eodem modo se habent, & fit vnumquodque pro[...]r vsum præsentem: significat autem etiam aliquid ex operibus, vel actionibus, vel passio[...]us Christi. Sicut est Euangelij ad altare allatio, preciosorum donorum importatio. Fit enim [...]unquo quidem ad vsum, illa quidem, vt Euangelium legatur, hæc verò vt peragatur sacri[...]um. Significant autem vtræque Domini ostensionem & manifestationem, illa quidem eius [...]pientis manifestari, adhuc obscuram exilémque & imperfectam: illa autem perfectissi-

mam & vltimam. Sunt autem etiam eorum quæ in mystica celebratione fiunt, quæ nullum vsum implent, significandi autem gratia tantum fiunt, vt lancea & panis punctio, & in eo crucis inscriptio, & postremo aquæ calidæ in sanctæ iniectio, Quin etiam in aliis sacramentis multa eiusmodi inuenerus: quemadmodum in baptismo, eos qui sunt tingendi, se & calceis & vestibus exuere oportet, & ad occidentem aspicientes, manus tendere, & insufflare. Hæc enim & alia eiusmodi, nullum quidem vsum ad sacramentum inducunt: sed docent eum qui initiatur, odium, & inimicitias, quas aduersus malignum gerere necesse est, & quomodo oportet malignum auersari, eum qui verus Christianus futurus est. His ita se habentibus, contemplemur sigillatim vniuersum sacrificium, quatenus seruatoris incarnationis fert imaginem & primum psalmodias.

INTERPRETATIO PRIMÆ ANTIPHONÆ. Cap. XVII.

PRima ergo est adhortatio ad glorificationem, incipientibus conueniens. BONVM, *inquit, confiteri domino. Hymnus ad deum & patrem, & de vnigenito:* BONVM *est confiteri domino, & canere nomini tuo altissime, altissimum patrem dicens, dominum vnigenitum. Bonum laudare filium, & te patrẽ. Et quid hæc sibi volunt? Ad ea quæ sunt deinceps dicenda exordium ducit. est enim vtrisque communẽ hymnum dicturus. Quomodo? Clamabit ea quæ sunt filij: per quæ pater quoque glorificatus est. Quænã est enim laudationis occasio? Filij exinanitio & paupertas, in carne opera & passiones: ea enim vocat misericordiã, & veritatem. Misericordiam quidem, quòd omnium miserrimè affectos, cùm eius essemus inimici & hostes, propter multam suam benignitatem & clementiam non despexit: & non solum nostræ calamitatis misertus est, sed ipsorum etiam malorum fuit socius & particeps, interitus & mortis: & non solum nos erexit à graui illo casu, sed regno etiam & maximis bonis dignatus est. Quocirca Paulus quoque,* QVANDO, *inquit, benignitas & humanitas apparuit seruatoris nostri Dei, vt quæ tunc primum ostensa, & manifestata est quanta sit. Et dominus,* SIC *Deus dilexit mundum, insignem dilectionem hoc verbo ostendens. Misericordiam ergo his de causis vocat susceptæ carnis œconomiam. Veritatem autẽ, quia velut vmbræ & figuræ vetera omnia ad eam respiciebant. Propterea de ea loquens propheta,* IVRAVIT, *inquit, dominus David veritatem. Quæ sunt enim quæ iurata sunt? domini per carnẽ peregrinatio, & recta vitæ institutio. De fructu, inquit, ventris tui ponam super sedem tuam, ipsum seruatorem significans. Et vndénam hoc sciri potest? Gabriel docuit in ijs in quibus arcanum partum significans, & quantus sit qui nasciturus est docens:* DABIT *ei, inquit, dominus Deus sedem David patris sui, & regnabit super domum Iacob in secula. & regni eius nõ erit finis. Sed ipsa veritas est & iudicium & iustitia. Quonam modo? Quia seruator in ea electo peccato, & diabolo interfecto, non insigni aliquo robore, nec quòd potentia vinceret hoc fecit, sed iudicia & iustitia, sicut dictum est:* IVSTITIA *& iudicium præparatio sedis tuæ: sicut, & nos in iudiciis aduersarios sententia iudicum vincimus. Propterea,* NVNC *est, inquit, iudicium mundi huius, nunc princeps mundi huius eiicitur foras. Hæc sciens beatus Dionysius, diuinæ bonitatis maxime infinitam dicit benignitatem, defectricis multitudinis, Dæmonum scilicet, potentiam aduersus nos dissoluere, non per potentiam, tanquam exuperantem, sed, vt mysticè dicit traditum eloquium, in iudicio, & iustitia. Quia ergo quod laudatur, non solum est misericordia & veritas, sed etiam iustitia & iudicium, propterea subiunxit Psalmographus:* QVONIAM *rectus dominus noster, & non est iniquitas in eo. Bonum annunciare, inquit, mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. Diu & noctu, inquit, oportet Deum laudare. Hoc enim est illud, Mane & per noctem. Et hæc quidẽ prima psalmodia.*

QVID SIGNIFICANT IN PRINCIPIIS SACRIFICI quæ canuntur prophetica. Caput XVIII.

SEcunda autem psalmodia ipsum regnum laudat, & decorem, & potentiam filij Dei ex exinanitione & paupertate ei accessit. Sed quis est hic vsus horum verborum propheticorum, & quidnam significant seruatoris susceptæ carnis œconomiæ? Principia eius præsentiæ, quando aderat quidẽ, sed non cognoscebatur a multis, quando in mundo erat, & mundus ipsum non cognouit, tempus quod fuit ante Ioannem, priusquã accensa esset lampas

enim ei adhuc opus erat dictis propheticis. Postea autem apparuit ipse qui prædicebatur, & non erat amplius ipsi propheticis opus, sed præsentem ipsum ostendit Ioannes, & ante Ioannem ipse pater. Propterea, OMNES, inquit, prophetæ prophetarunt vsque ad Ioannem. Hoc ergo tempus, quod fuit ante Ioannem, significant prophetica quæ canuntur, quando etiam preciosa dona, per quæ Christus significatur, nondum in medium adducuntur, sed seorsum coopertaque reposita sunt. Et hæc quidem sic. Ipsa autem psalmi verba consideremus. DOMINVS regnauit; decorem indutus est. Cognitionem qua ipsum cognorunt homines, & ei subiecti fuerunt, regnum appellauit, quando & decorum, & pulchrum, & potentem eum cognouerunt, vt nosse oportebat. Hoc est illud seruatoris, DATA est mihi omnis potestas in cælo, & in terra, quia cum iis qui sunt in cælo, etiam ij qui sunt in terra, verum dominum agnouerunt. Nam & si quis ea quæ deinceps sequuntur percurrat, eadem omnia inueniet. Regni itaque & potestatis modum narrans propheta, dicit: ETENIM firmauit orbem terræ qui non commouebitur, firmamentum fidem dicens. Stare fecit eos qui errore commouebantur, & sibi colligauit. talis est enim: qui errat, minimè stare potest. Dominus autem, Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomine patris & filij & spiritus sancti, quod est doctrina fidei. Sed non sufficit hoc regnum, fides: neque perfectè subiectæ fuerint gentes hoc modo. Propterea eum eo etiam mandatorum obseruationem oporteret adiicere: propheta quidem, TESTIMONIA, inquit, tua credibilia facta sunt valde. Dominus autem, ei quod de baptismo dixit, de mandatis quoque sermonem adiecit, dicens. DOCENTES eos seruare quæcunq; mandaui vobis. Quæ enim seruator mandata, propheta vocat testimonia. & hæc vbique in scriptura inuenies, testimonia Dei leges appellante. Post hæc, DOMVM decet sanctificatio domine. Sanctificationem vocans sacrificia, dona, omnem cultum qui Deo debetur, qui dicens decere domum Dei, ostendit non esse vacuam domum Dei, neque deo destitutam, sed ipsum in seipsa habere domus dominum. Si enim ea Deo esset vacua, non decerent eam illa quæ soli Deo conueniunt. Hoc autem etiam dominus iis quæ dicta sunt adiecit, pollicitus se semper futurum cum ecclesia. Ecclesiam autem, domum Dei viuentis vocat Paulus. Dicit enim, VT scias quomodo oportet in domo Dei versari, quæ est ecclesia Dei viuentis. ECCE ego vobiscum sum: & quod ille, IN lõgitudinem dierum dixit, Dominus dicit. OMNIBVS diebus vsque ad consummationem seculi. Et hæc quidem psalmodia est adeò exacta prophetia eorum quæ per crucem & mortem à seruatore gesta sunt.

INTERPRETATIO TERTIÆ ANTIPHONÆ. Cap. XIX.

QVæ autem sequitur, videtur esse quidam occursus, tanquam domino iam accedẽte & apparente: & ideo in ingressu euangelij & ostensione ponitur & canitur, per quam Christus significatur. Quod autem Christi apparitionem ante oculos animæ habens propheta, hanc cecinit psalmodiam, maximè quidem ostenditur ex gaudio & lætitia, qua ea de causa ipse plenus videtur, & alios omnes vocat ad societatem: Venite exultemus domino. Non poterat enim homo gaudere, nisi dominus cum eis versaretur, quia solus Christus nobis gaudium attulit: & si quis antequam ille in terram veniret, gauisus est, in iis quæ ad illum pertinent, initiatus, gauisus est. Sicut Abraam exultauit, inquit, vt videret diem meũ, & vidit, & gauisus est. Et ipse Dauid, REDDE mihi lætitiam salutaris tui. Quam enim habebat lætitiam in Christo antequàm peccaret, eam per peccatum amissam vt reciperet Deum orauit. Quemadmodum ergo si dixisset, Venite & illuminemus, lucis præsentiam significasset: ita cum dixit, VENITE exultemus domino, ostendimus eum apparuisse qui affert lætitiam. Deinde etiam seruatorem hunc dominum appellat. Seruatorem autem, & salutem, & salutare Christum vocat scriptura, & ex diuinis personis solus filius fuit nostræ salutis opifex, & per seipsum vniuersum effecit, quẽadmodum dixit Paulus: PER seipsum purgationem faciens peccatorum nostrorum. Quod etiam ipse ostendit exemplo boni pastoris, qui non misit qui ouem perditam quærerent, sed ipse quæsiuit, & inuenit, & sustulit, & humeris gestauit. Propterea etiam cognomen sortitus est, quod rei conueniret, appellatus Iesus. PRÆoccupemus faciem eius in confeßione, faciem apparitionem eius dicens: ne expectemus eum videre cùm domi fuerit, obuiam eamus in confeßione, scilicet glorificatione. ET psalmis iubilemus ei. Deo conuenientem ei reddamus honorem. Ipse quidem in serui forma elegit, nos autem dominũ ne ignoremus, & carne offendamus, ne eo adducamur, vt vilia abiecta de excelso, animo concipiamus, propter id quod apparet. QVIA Deus magnus dominus, & rex magnus super omnem terram, qui in hac carne tegitur. & quæ deinceps se-

quuntur omnia Deo conuenientia adiicit. Et sunt eiusmodi quidem Prophetica, & opportunè canuntur.

DE OSTENSIONE EVANGELII, ET DE hymno Ter sancti. Caput XX.

HIs autem peractis, Sacerdos stans super altare, in altum tollit Euangelium, & ostendit, Domini ostensionem significans, quando cœpit multis apparere. Per Euangelium enim Christus significatur, quemadmodũ & Prophetici libri dicuntur Prophetæ, quemadmodũ diuiti ab Abraham dictũ est: Habẽt Mosen & Prophetas. dicebat autẽ libros. Quia autem eo qui prædicitur ostẽso, & per seipsum apparente, verbis Prophetarũ nemo vult attẽdere, propterea ostenso Euangelio cessant prophetica. Canimus autem si quid est noui testamenti. Vel enim sanctißimam Dei matrẽ, vel alios sanctos laudamus, vel ipsum Christũ canticis celebramus, propterea quòd nobiscũ versatus est, vel ob ea quæ dum nobiscũ versaretur passus est vel fecit. Propter quæ ecclesia diem festum semper celebrat. Deinde etiam ipsum vt trinitatẽ Deum decantamus, qualem ipsum esse nos docuit Seruatoris apparitio. Hic autem hymnus, ab angelis quidem dictus est, acceptus est autem ex libro Psalmorum sanctorum prophetarum. Collectus est autem à Christi ecclesia, & trinitati dedicatus: Hoc enim, Sanctus, quod ter canitur, est angelorum: illud verò, Deus & fortis & immortalis, est beati Dauid, vbi dicit, Sitit anima mea ad Deum fortem viuum. Hæc autem suscepisse & illis coniunxisse, & supplicationem adiecisse, dico autem illud Miserere nostri, est ecclesiæ eorum qui trinitatem vnum Deum & sciunt & prædicant: partim vt ostendatur veteris testamenti cum nouo conuenientia: partim autem, vt Angeli, & homines fiant vna ecclesia & chorus vnus, per Christi aduentum qui est supercælestis & terrenus. Propterea, postquam est ostẽsum & allatum Euangelium, hunc hymnum canimus, propemodum clamantes, quòd is nobiscum versatus, nos statuit cum angelis, & in illo choro posuit. Et hæc quidem hoc modo.

DE ORATIONE IN HYMNO, ET DE sacris acclamationibus. Caput XXI.

SAcerdos autem ante hanc laudationem, Deo supplicat vt hymnum suscipiat, & laudatoribus gratiam retribuat. Et quamnam gratiam? hymno conuenientem, vt sanctificet ipsorum animas & corpora, data peccatorum venia, vt eum in sanctitate colant omnibus diebus. Et causam adiicit: QVIA sanctus es, & in sanctis requiescis. Verè enim sancti est delectari sanctis & sanctificare. Et cum hoc exclamauit, & glorificationem adiecit, cantandi hymni ter sancti sacro populo hoc veluti signum proponit: & cum ipsi, vt mos est, glorificationi Amen subiecerint, hymnum incipiunt. Post hymnum autem, Sacerdos iubet omnes non socorditer & negligenter stare, sed ea quæ fiunt & canuntur attendere. πρόσχωμεν enim, quo vocabulo vtuntur, idem est quod, Mentem adhibeamus. Deinde precatur pacem omnibus, & sapientiam in memoriam reuocat, cum qua oportet ad mysteria accedere & mentem adhibere. Quænam est autem sapientia? Cogitationes mysterio conuenientes, cum quibus oportet audire & videre ea quæ fiunt & dicuntur eos qui fide pleni sunt, qui nihil habent humani. hoc est enim Christianorum sapientia, & hoc sibi vult Sapientia, quæ in multis locis sacrificij fidelibus acclamatur à Sacerdote, harum scilicet cogitationum recordatio. Ita enim nos inuicem admonemus & in memoriam reuocamus, integram cogitationem vno verbo in auditorum animis renouantes. Quid autem hac in mentem reuocatione opus est? Magna est obliuionis tyrannis & nulla humana affectio tam frequenter & tam facile hominem subuertit, vt hæc affectio. Quia autem cum conuenientibus cogitationibus necesse est stare & mysterij esse participes, & sacrarum eius auditionum & contemplationum, nisi eis frustra sumus interfuturi & tempus consumpturi, hoc autem non est facile: propterea opus est quidem ipsos nobis ipsis excitari & esse sobrios: opus est autem externa admonitione, vt nostram mentem ab obliuione aßiduè surreptam, & ad vanas curas attractam, poßimus recipere. Hoc etiam sibi vult canticum quod canitur, dum preciosa dona ad altare afferuntur. OMNEM, inquit, de victu solicitudinem deponamus. Et hæc quidem hoc verbum significat. Hæc quoque acclamatio, Recti, habet adhortationem. Quæ est autem adhortatio? Vult nos esse certamini intento qui ad Deum & diuina mysteria accedimus: & non socorditer, sed cum studio & diligenti

omn

omnique reuerentia in eis versari, siue videre, siue dicere, siue audire aliquid ex sacris oportebit: & hoc primum signum ostendere huius studij & reuerentiæ, corporis erectionem, vt non sedentes, sed recti hoc agamus. Talis est enim habitus & figura supplicum, talis habitus seruorum, qui ad nutum Dominorum omnem mentem erectam habent, vt statim ad ministerium, postquam iussum arripuerint, recta currant: nos autem sumus Deo de maximis supplices & omni seruitutis genere serui. Et horum quidem verborum hæc est ratio.

DE LECTIONE SCRIPTVRARVM, ET ordine earum, & significatione. Cap. XXII.

POst ter sanctum hymnum, legitur liber Apostolicus. Deinde Euangelium, hymno prius Deo ab ecclesia cantato. Cur autem ante lectiones sacrarum scripturarum, Deum laudamus? Quòd in omnibus oportet hoc facere, quibus ille nos perpetuo donat, maximè autem propter assecutionem magni alicuius boni, quale est diuinorum eloquiorum auditio. Sed in Apostolo quidem, hymnus cum supplicatione. Additur enim illud, Miserere. In Euangelio autem puram à supplicatione facimus hymnodiam, vt sciamus quòd Christus per Euangelium significatur, quem qui inuenerint, ijs omne quod quæritur est in manibus. Etenim intus est sponsus, & non opus est eis de vlla re supplicare, cum omnia habeant. Sicut nec consentaneum ieiunare filios sponsi, quandiu est cum eis sponsus, sed eum tantum venerari & laudare, quandoquidem & Angelorum hymnus, qualem ipsum Prophetæ docent, propter eandem rationem, solum hymnus est ab omni supplicatione liber. Sed quid sibi vult hic sacrarum literarum lectio? Si vis quidem vsum scire, dictum est. Nos enim præparant & præpurgant ante magnam mysteriorum sanctificationem. Sin autem quæris significationem, Domini manifestationem significant, qua manifestatus est paulatim post ostensionem. Primum enim ostenditur complicatum Euangelium, quod Domini apparitionem significat, per quam ipsum tacentem Pater ostendit, quando ille nihil loquens prædicatoris voce opus habuit. Hæc autem perfectiorem manifestationem significant, per quam publicè cum omnibus conuersabatur, & seipsum docebat, non solũ ex ijs quæ ipse dicebat, sed etiã ex iis quæ docuit Apostolos dicere, MITTENS eos ad oues quæ perierant domus Israel. Propterea leguntur quidem literæ Apostolicæ, legitur autem ipsum quoque Euangelium, CVR non ergo primum Euangelium? quia perfectioris manifestationis signa sunt, quæ per ipsum Dominum, quam quæ per Apostolos dicuntur. Quia autem non repente, & vno simul tempore apparuit hominibus Dominus quanto erat robore, & quanta bonitate: hoc enim est secundi eius aduentus: sed via procedens, ab eo quod est minus apertum, ad id quod est manifestius processit. ea de causa eos qui eius ostensionem paulatim fuisse factam volunt ostendere, Apostolica legere ante Euangelia est consentaneum. Propterea enim etiam quæ perfectam eius ostensionem significant, vltima seruantur, vt manifestum erit in ijs quæ consequuntur.

DE PETITIONIBVS POST EVANgelium. Caput XXIII.

POstquam autem lectum est Euangelium, iubet Diaconus populum orare. Orat autem intus ipse Sacerdos per se, vt preces illorum à Deo suscipiantur. Deinde eum Deum magna voce glorificauit, ipsos quoque socios & participes glorificationis accipit. Quánam autem orationem ab omnibus fieri maximè conuenit post Euangelium, nisi pro ijs qui seruant Euangelium, qui imitati sunt benignitatem & humanitatem Christi, qui per Euangelium significatur? Et qui sunt hi? Præsules ecclesiæ, Populorum pastores, qui remp. ordinant. Hi enim, si seruant quod professi sunt, quæ illic scripta sunt pulchrè seruant & docent, & quod deest Christo, vt censet Apostolus, adimplent: post illum, illius gregem illi conuenienter pascentes. Præterea autem etiam sacrarum domorum extructores & curatores & virtutis doctores, & illi quomodocunque communi ecclesiæ & sacris sunt vtiles, ad eum numerum referuntur, & communes preces assequi digni sunt. Ad sacrificium autem iam processuri, cui nefas est interesse eos qui non sunt mysterijs initiati, quos nos catechumenos adhuc vocamus, quòd ad auditionem vsque & quantum doctrina solum licuit, Christianismum susceperunt, eos eijcit è choro fidelium, lecta prius pro eis oratione. Oratio autem est, vt ipsi perficiantur, tempus baptismi assecuti. Causa autem orationis, est Dei gloria. VT & ipsi, inquit, nobiscum glo-

rificent omni ex parte venerandum & magnificum nomen tuum. Quam postquàm etiam tanquam glorificationem inclamauit, & fidelium populum glorificationis participem accepit, aliam facit orationem, in qua primum quidem Deo agit gratias, quòd dignus omnino habitus sit coram te stare & manus ad eum tollere pro se & alijs. præterea orat vt dignus semper habeatur hoc facere cum pura conscientia. Causa autem huius quoque orationis est Dei gloria. QVONIAM *te decet, inquit, omnis gloria: & ita postquàm pro more cum populo glorificauit, rursus apud se orat pro seipso & populo, vt seipsum quidem sanctæ mensæ non condemnandum exhibeat, purum ab inquinamento carnis & spiritus: eos autem qui vnà precantur, fideles, vt esse mysteriorum participes digni habeantur, absque reatu & condemnatione, & prætereà cælorum regno digni habeantur. Et orationis rursus causa est Dei gloria, in quam omnia facere iubet Paulus, dicens:* OMNIA *in gloriam Dei facite. Hic fit, inquit, nobis semper scopus, Deum glorificare. Agricolæ laborum sibi finē proponunt, fructuum productionem, propter quos lubenter laborant: mercatores autem lucrum, & alij aliud. Vos autem in omnibus quæ facitis, gloriam Dei quærite. Serui enim sumus, hoc Domino debentes ministerium, vt qui pro ipso & ab initio conditi sumus, & postea empti: propterea inuenies ecclesiam, Dei gloriæ vbique curam gerere, & hoc verbū susque deque clamare, & tam per omnia laudare, & tam omnia existimare, & ad eam omnia facere, orationes, preces, mysteriorum seu sacramentorum celebrationes, adhortationes, quicquid sacrum. Et hæc quidem hoc modo.*

DE INTRODVCTIONE SACRORVM DONOrum ad altare. Cap. XXIIII.

Sacerdos autem, postquàm cum clamore Deum glorificauit, venit ad dona. & cum ea in caput valde honestè & reuerenter sustulit, egreditur: & sic ea ferens, ducit ad altare, de industria circumducens in templo propter populum, quietè & pedetentim. Ipsi autem canunt, & genua cum omni reuerentia & religione inflectunt, rogantes vt eorum sit memor in donorum oblatione. Ipse autem procedit comitatus lampadibus & suffitibus, & ita se habēs, altare ingreditur. Hæc autem fiunt quidem ad vsum. oportebat enim afferri & in altari reponi dona quæ sunt sacrificanda, idque cum quàm maximo fieri potest honore & reuerentia. Ita enim introducebantur dona Dei, quandoquidem & reges, cùm oporteret ipsos dona offerre, rem non alijs committebant: sed ipsi per seipsos ferentes, ea coronati introducebant. Possunt autem hæc etiam habere significationem vltimæ Christi ostensionis, per quam maximè Hebræorum inuidiam accendit, quando etiam profectus est via quæ ducit à patria in Hierusalem, in qua oportebat eum sacrificari, quando & in asino vectus, vrbem ingressus est, à multis deductus, & canticis celebratus. Oportet autem etiam tunc ad sacerdotis genua procidere, & orare vt in illis orationibus nostri meminerit. Neque enim est alius modus supplicationis qui tantum possit, & qui magis firmam & stabilem nobis spem præbeat, quàm qui fit per hoc venerandum sacrificium, quod impietates & iniquitates mundi gratis purgauit. Si qui autem eorum qui sacerdote cum donis ingrediente humi procumbunt, tanquam corpus & sanguinem Christi, dona quæ deferuntur adorant & alloquuntur, ab ingressu præsanctificatorum donorum decepti sunt, ignorantes differentiam huius & illius sacrificij. Hoc enim in ipso ingressu non sacrificata habet dona, & nondum perfecta: illud autem perfecta & sanctificata, & corpus & sanguinem Christi. Et hæc quidem sic habent.

DE PRECIBVS POST PRECIOSORVM DONORVM introductionem, & præceptis sacerdotis ad populum. Cap. XXV.

Sacerdos autem dona quidem ponit super mensam. Ipse autem, vt qui iam versetur in mysterij celebratione, & venerandam sit hostiam contrectaturus, adhuc seipsum componit & per preces purgat, & ad sacrificium præparat, & non solum seipsum, sed circumstantem etiam multitudinem præparat, & disponit ad gratiam oratione, & inter se inuicem dilectione, & fidei confessione. In his autē consistit vniuersa præparatio, quam dominus indicens, ESTOTE *parati. Hic enim fides, & opera: fides quidem, quæ apparet per confessionem. opera autem per charitatem, quæ est finis omnis boni operis, & summa omnis virtutis. Sed hæc quidem paulopost. Ante hæc autem fideles qui circumsistūt orare iubet pro ijs pro quibus tunc orare oportet.* PRO *propositis, inquit, donis orate dominum. Pro eo quod est ...*

fi...

situm Deo supplicemus, vt dona sanctificentur, & ad finẽ perducatur quæ fuit ab initio propositio. Deinde cum alia etiam adiecit pro quibus oportet Deum orare, & tandem cũ seipsos, & inter se inuicem, & totam suam vitam Deo iussit commendare: deinde cùm ipse quoque vltimam orationis partem, quam apud se ad Deum fecit, audientibus omnibus, vt mos est, alta voce clamauit, & glorificauit, & ipsos glorificationis participes accepit, postea pacem omnibus inter se inuicem precatur & suadet. Postquàm enim dixit, PAX omnibus, subiungit: DILigamus inuicem. Quoniam autem pro se inuicem peccari, est præceptum Apostolicum, propterea populus quoque ei ipsam pacem precatur, dicens, ET cum spiritu tuo. Quia autem nostram inter nos inuicem dilectionem etiam amor Dei, Dei autem dilectionem, fides in eum perfecta & viua consequitur, propterea qui dixit dilectionem, & se inuicem diligere hortatus est, statim introducit confessionem fidei: VT in concordia, inquit, confiteamur. Et fideles clamant quem confiteri oportet, Deum, sanctam trinitatem.

DE CONFESSIONE FIDEI, ET DE IIS QVÆ *post ipsam sacerdos fidelibus suadet, & precatur, & de ijs quæ illi ipsi respondent.* Cap. XXVI.

DEinde sacerdos adhuc iubet omnes dicere quæ de Deo didicerunt, & credunt, verã sapientiam de qua dicit Apostolus: SApientiam autem loquimur inter perfectos, quã sapientiam mundus non cognouit, scilicet mundi sapientes, & qui sensilium cognitione nihil maius nec altius norunt, neque omnino esse credunt. In hac sapientia iubet omnes portas aperire, ora nostra, aures nostras. IN hac, inquit, aperite sapientia, eadem assidue, & dicentes, & audientes, & hoc non socorditer, sed diligenter facite, & attendentes vobis ipsis. Ipsi autem omnem exclamant confessionem, fidei symbolum. Deinde sacerdos, STEMVS rectè, stemus cum timore. In hac, inquit, confessione stemus, nec propter aptum ad persuadendũ Hæreticorum sermonem moueamur. Stemus cum timore: quia magnum est periculum ijs qui dubitationem aliquam de hac fide in anima susceperunt. Ita autem firmiter in fidem stãtibus, inquit, etiam donorum nostrorum ad Deum oblatio secundum rationem fiat. Quid autem secundum rationem? IN pace attendamus, inquit, sanctam oblationem in pace offerre. Recordemini enim verborum domini: SI offeras munus tuum, & recordatus fueris quòd habet quispiam aliquid aduersus te, primum reconciliare, deinde accedens offer munus tuum. Fideles autem respondent, Offerimus non solum cum pace, sed etiam ipsam pacem loco muneris & alîus sacrificij. Misericordiam offerimus ei qui dixit, Misericordiam volo, & non sacrificium. Misericordia autem est fœtus firmæ & puræ pacis. Quando enim animam nulla perturbat affectio, nihil vetat quominus ea sit plena misericordia, & sacrificio laudis. Hæc autem postquàm dixerunt, precatur sacerdos quæ sunt omnium diuinissima & maxima. GRATIA domini nostri Iesu Christi, & dilectio Dei, & patris & communicatio sancti spiritus, sit cum vobis omnibus. Et ipsi etiam eadem pro sacerdote orantes: ET cum spiritu tuo, ad eum respondent, conuenienter præcepto quod iubet pro se inuicem orare. Hæc autem oratio sumpta quidem est ex epistolis beati Pauli. Postulat autem nobis à sancta trinitate bona, omne donũ perfectum: & hæc ab vnaquaque ex beatis personis proprio quodam nomine appellat. A filio quidem gratiam: à patre verò, dilectionem: à sancto autem spiritu, communicationẽ. Quia enim filius ijs qui nihil contulerant, sed etiam adhuc debendi rei erant, seipsum nobis seruatorem præbuit: etenim, CVM impij adhuc essemus, inquit, pro nobis mortuus est, eius nostri curà, gratia est. Quia autem pater per passiones filij humano generi reconciliatus est, & dilexit inimicos, propterea ea quæ ille in nos fecit, appellatur dilectio. Quia autem amicis ex inimicis effectis oportebat eum qui diues est in misericordia propria bona communicare, hoc facit spiritus sanctus qui venit ad Apostolos, propterea illius in homines benignitas communicatio dicitur. Sed dixerit quispiã, hæc omnia bona, cùm aduenit seruator, hominibus data esse: quid est ergo adhuc opus oratione pro bonis quæ iam data sunt? Clarum est, quòd ne ea accepta amittamus, sed ea perpetuo habeamus: & ideo non dixit, Dentur vobis omnibus, vt quæ iam data erant, sed sint cum vobis omnibus. Non recedat, inquit, à vobis gratia quæ data est. Postquàm autem eos eiusmodi oratione dignatus est, & sic animas erexit, cogitationes eorum à terra extollit, & dicit: SVRSVM corda habeamus. Quæ supra sunt cogitemus, non quæ in terra. Illi autem consentiunt, & dicunt se illic corda habere vbi est thesaurus noster, vbi est Christus in dextera Patris sedens. HABEMVS ad dominum.

DE SANCTIFICATIONE DONORVM, ET QVÆ *eam præcedit, gratiarum actione.* Cap. XXVII.

QVi autem pulcherrimè & sanctißimè sic affictus est, quid restat nisi vt ad gratias agendas conuertatur Deo, qui bona omnia suppeditat? maximè primum sacerdotem imitans, Deo & patri gratias agentem, antequam daret sacramẽtum communionis. Ipse etiam ante orationem mysterij, per quam sancta consecrat, hanc gratiarum actionem fundit ad Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. GRATIAS *agamus domino. & cũ omnes consenserint, &, Dignum & iustum est, dixerint, ipse Deo offert gratiarum actionem: & postquam ipsum glorificauit, & cum Angelis laudauit, & gratias pro bonis omnibus egit, quæ ab æterno in nos contulit, & postremò arcanis eius, & quæ omnem sermonẽ, & rationem excedit, incarnationis meminit, deinde preciosa dona consecrat, & totum sacrificium peragitur. Et quomodo? Cum venerandam illam cœnam narrauit, & quomodo ipsam ante paßionem dedit sanctis suis discipulis. & quòd accepit calicẽ, & quòd accepit panem, & actis gratijs sanctificauit, & quòd dixit ea per quæ significauit mysterium, & cum ea ipsa verba dixit, deinde procidit, & orat, & supplicat, diuinas illas voces ipsius vnigeniti seruatoris nostri etiam in donis propositis applicans, vt suscepto eius sanctißimo & omnipotente spiritu, conuertatur quidem panis in ipsum preciosum & sanctum eius corpus, vinum autem in ipsum immaculatum & sanctum eius sanguinem. Hæc cùm orauit & dixit, vniuersum sacrificium peractũ & perfectum est, & dona sunt sanctificata, & hostia integra, & perfecta effecta est, & magna hostia & victima, quæ pro mundo mactata est, supra sacrã mensam sita cernitur panis enim non amplius figura dominici corporis, neque donum ferens imaginem veri doni, neque ferens aliquem descriptionem ipsius seruatoris paßionum tanquam in tabula: sed ipsum verum donum, ipsum sanctißimum corpus domini, quod omnia illa verè suscepit, probra, contumelias, vibices: quod crucifixum, quod interfectum, quod sub Pontio Pilato pulchrum testimoniũ confessum est, quod colaphis appetitum, contumelijs affectum, sputa passum est, & fel gustauit. Similiter & vinum, ipse sanguis qui exilijt occiso corpore, hoc corpus, & sanguis qui ex spiritu sancto constitutus est, natus ex Maria virgine, qui sepultus est, qui resurrexit tertio die, qui ascendit in cælos, & sedet ad dexteram patris.*

VNDENAM SACRAMENTVM FIRMITER ET *securè credimus.* Cap. XXVIII.

ET quænam est fides? Ipse dixit, HOC *est corpus meum,* HIC *est sanguis meus. Ipse etiã iußit Apostolis, & per illos vniuersæ ecclesiæ, hoc facere.* HOC *enim, inquit, facite in meam recordationem. Non iußisset autem facere, nisi esset potestatẽ daturus, vt possent hoc facere. Et quænam est potestas? Spiritus sanctus, quæ ex alto Apostolos armauit, sicut à domino ipsis dictum est:* SEDETE *in ciuitate Hierusalem, donec induamini virtute ex alto.* HOC *est opus illius descensus. Non enim semel descendit, deinde nos reliquit, sed est & erit semper nobiscum. Propterea enim eum misit seruator, vt nobiscum maneat in æternum.* ET *alium enim, inquit, aduocatum mittam vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt ipsum, nec cognoscit ipsum: vos autem cognoscitis ipsum, quia apud vos manet, & est in vobis. Is per manum & linguam sacerdotum mysterium peragit. Neque verò spiritum solum misit ad nos dominus, vt maneat nobiscum: sed ipse etiam pollicitus est se nobiscum mansurum vsque ad consummationem seculi: sed paracletus quidem adest inuisibiliter, quia ipse corpus non gestauit. Dominus autem & videtur, & contrectatur per veneranda & sacra mysteria, vt qui nostram naturã & susceperit & ferat in æternum. Hæc est sacerdotij potestas, hic est sacerdos. Etenim qui seipsum semel obtulit & sacrificauit, à sacerdotio non cessauit, sed perpetuum hoc sacrificij munus nobis obit, per quod etiam est aduocatus pro nobis ad Deum in æternum. Qua de ca[u]s[a] ei dictum est.* TV *es sacerdos in æternum. Propterea nulla est fidelibus de donorum sanctificatione dubitatio, nec de alijs mysterijs, si secundum propositum & sacerdotum preces peragantur. Et hæc quidem hactenus.*

DE IIS IN QVIBVS LATINI NOS REprehendunt, & ad reprehensionem responsio & solutio. Caput XXIX.

HIc autem Latini quidam nostra reprehendunt. Dicunt enim post verbum Domini, Accipite, comedite, & quæ sequuntur, ad hoc vt sanctificentur dona, nulla amplius opus habere oratione, vt quæ à verbo Domini perfecta sint: propterea qui postquam hæc verba dixerint, panem & vinum nominant, & tanquam nondum sanctificatis precantur sanctificationem, præter id quòd infidelitate laborant, inquiunt, vanam quandam rem, & supervacaneam faciunt. Quòd autem hoc verbum quod dona perficit, beatus, inquiunt, Chrysostomus testatur, dicens, quòd quemadmodum opifex sermo, hic scilicet, CRESCITE, & multiplicamini, semel quidem à Deo dictus est, semper autem operatur: ita etiam hoc verbum semel à Seruatore dictum, perpetuo operatur. Qui ergo suæ orationi magis confidunt quàm verbo Domini, primum quidem eum accusant imbecillitatis. Deinde sibiipsis magis videntur confidere: & tertio, rem tantam, nempe sacramentum, à re dubia videlicet humana oratione, volunt pendere, & quod oportet firmissimè credere, efficiunt plenum dubitatione. Non enim necesse est eum qui orat, exaudire, etiam si sit virtute Paulus. Hæc autem omnia non est soluere difficile, & primum ab ipsis verbis diui Ioannis quibus nituntur. Si enim hoc verbum id potest quod sermo opifex; illud consideremus. Dixit Deus, Crescite, & multiplicamini. Quid ergo? Post illum sermonem nullo adhuc egemus, & nullo nobis alio opus est ad generis incrementum? an etiam matrimonio & coniunctione & alia cura opus est, & sine his fieri non potest, vt genus constet & propagetur? Ergo sicut illic ad liberorum procreationem matrimonium necessarium ducimus: & post matrimonium pro eo ipso rursus oramus, nec videmur opificem Sermonem habere despicatui, scientes ipsum quidem esse causam generationis, sed hoc modo, per matrimonium, per nutrimentum, per alia: ita etiam hic credimus ipsum esse quod operatur mysterium, Domini scilicet verbum, sed sic per Sacerdotem per eius interpellationem & orationem. Non enim per omnia simpliciter operatur, neque quomodocunque: sed multa sunt quæ requiruntur, sine quibus non faciet quæ sua sunt. De morte autem Christi, quis nescit eam esse solam, quæ peccatorum remissionem in mundum introduxerit? Sed illud etiam scimus, quòd post mortem illam etiam fide & pœnitentia & confessione opus est, & Sacerdotum oratione, nec potest homo solui à peccatis nisi hæc præcesserint. Quid igitur? mortémne illam despicimus & eam impotentiæ condemnamus, quòd existimamus non sufficere quæ eius sunt, nisi etiam nostra ipsorum afferamus? Nequaquam. Neque ergo merito accusandi sunt qui orant vt dona perficiantur, quandoquidem nec orationi confidentes sibiipsis confidunt, sed Deo, qui se daturum est pollicitus. Contrarium enim postulat orationis ratio. Hoc est enim quod orationis causa est ijs qui orant, quòd sibiipsis non fidant de ijs quæ petuntur, sed credant se à Deo solo ea inuenturos. & hoc clamat is qui orat, dum seipso relicto ad Deum confugit, quòd suam condemnauit potentiam, & propterea vniuersum Deo permisit. Non est, inquit, hoc meum, neq; mearum virium, sed te indiget & tibi vniuersum committo: & maximè quando quæ sunt super naturam & omnem vincunt rationem, oramus, vt quæ sunt mysteriorum. tunc enim soli Deo confidere orantes omnino necesse est. Hæc enim neque potuisset homo cogitare, nisi Deus docuisset: nec desiderare, nisi ille suasisset: neque expectasset accipere, nisi qui à mendacio est alienus, eam spem dedisset. Quare nec pro ijs quidem orare ausus esset aliquis, nisi ipse certo ostendisset quòd ea vult peti & suppeditare iis qui ea promptè petunt. Propterea nec dubia est sic oratio, nec finem habet incertum, cum ipse Dominus per omnia ostenderit se velle dare. Propterea mysteriorum sanctificationem orationi Sacerdotis credimus, non tanquam alicui humanæ, sed tanquam Dei potentiæ fidentes. Non enim propter orantem hominem, sed propter Deum exaudientem: neque quòd ille rogauit, sed quòd veritas se esse daturam est pollicita. Quòd autem Christus ostendit se hanc semper velle nobis gratiam dare, ne dicere quidem opus est. Propterea enim in terram venit & sacrificatus est & mortuus, & propterea altaria & Sacerdotes & omnis purgatio, & omnia præcepta & doctrinæ & adhortationes, vt hanc nobis mensam apponat. Propterea illud etiam Pascha se desiderare dicebat, quòd hoc verum Pascha erat discipulis traditurus: propterea iussit, HOC facite in meam recordationem, quòd vult semper à nobis hoc sacrum fieri. Quæ ergo fuerit orantibus dubitatio de eo quod petitur, si accepturi sint? quod hi quidem orant vt accipiant: qui autem dare potest, dare cupit. Ita qui sanctificationis donorum per orationem confidunt, nec Seruatoris voces despiciunt, nec à re dubia, huma-

na scilicet oratione, mysterium dependere oportere statuunt, ut Latini nos frustra criminantur, Nam etiam sanctissimum unguentum, quod eiusdem esse ordinis cum diuina communione dicit Beatus, oratione peragitur, & sanctificatur. Quòd autem operando sacramento deseruiat & sanctificet, nulla est piis dubitatio, & Sacerdotis & Pontificis ordinatio simili modo per orationem peragitur. Oremus enim, inquit, pro ipso, ut veniat in ipsum gratia sanctissimi spiritus: post impositionē manus, is qui ordinat ad clerum clamat, & in ea qua fit in Latinorum ecclesia Pontificis ordinatione, postquam infudit unguentum in caput eius qui ordinatur, qui ordinat, optat locupletem sancti spiritus gratiam in eum descendere. Peccatorum quoque remissio pœnitentibus datur per orationem Sacerdotum, & ultimum olei sacramentum similiter perficit Sacerdotum oratio, quod etiam corporalis morbi medelam & peccatorum remissionem dat iis quibus peragitur, ut habet Apostolica traditio. Infirmatur enim aliquis in vobis, inquit, accersat Presbyteros ecclesiæ, & orent pro ipso, ungentes eum oleo, & oratio fidei seruabit laborantem, & suscitabit eum Dominus: & si peccata fecerit, remittētur ei. Qui ergo orationem in sacramentis reprobant, ad hæc quid dicent? Si enim est incertum quod fit à precibus, ut ipsi dicunt, incertum quidem est an id sit Sacerdos quod esse dicitur: incertum autem an unguentum possit sanctificare, & ita nec sacramentum quidem constare potest sacræ communionis, cum neque sit verè Sacerdos, nec altare. Neque enim verbum Domini ab idiota priuatáve persona dictum, efficiendi sacramenti vim ipsi habere dixerint, neque sine altari. Altare enim supra quod panis ponendus est, unguento sanctificatur, quod quidem unguentum precibus conficitur. Præterea autem peccatorum remissionem quis Sacerdos nobis certo dabit, si de eorum oratione dubitetur? Et nihil omnino aliud restat, quàm ut omnem Christianismum de medio tollant, qui eorum nouitates sequuntur. Videtur ergo quòd illis potius, si ita censent, in dubio virtus sita est, résque in magno periculo versatur iis qui à paternis traditionibus & quæ in iis est securitate, aliena excogitant. Quòd enim orationibus Deus annuit, & dat spiritum sanctum iis qui ipsum petunt, & nihil sit impossibile iis qui cū fide ipsum rogant, ipse dixit Deus: nec ulla ratione fieri potest quin hæc vera sint. Quòd autē tale quid euenerit iis qui quidpiam ex eloquiis narrant, nusquam dicitur. Et oratione quidem sacramenta peragere, tradiderunt patres, qui ab Apostolis & qui eis successerunt acceperunt, & alia sicut dixi, & sacram Eucharistiam, post multos alios & magnus Basilius & Ioannes Chrysostomus magni ecclesiæ doctores, quibus qui contradicunt, eorum nullam rationem ducere oportet eos qui pii esse volunt. Quòd autem sermo Domini, qui de mysteriis in forma narrationis dicitur, sufficiat ad donorum sanctificationem, nullus neque Apostolus, nec doctor dixisse cernitur. Sed quòd semel à Domino dictus, eo ipso quòd ab illo dictus sit, sicut opifex sermo, semper operatur, & dicit etiam beatus Ioannes. Quòd autem nunc dictus à Sacerdote, eo quòd ab ipso dicatur, hoc possit, nullo ex loco sciri potest, quandoquidem nec ipse sermo opifex operatur, quòd in unoquoque eorum quæ fiunt, ab aliquo homine dicatur, sed quòd semel à Deo dictus sit.

QVOD ETIAM IN LATINORVM ECCLESIA, *eodem quo apud nos modo, sacrum celebratur mysterium.*

Caput XXX.

Q*Vod autem os eis omnino obstruit, est quòd etiam Latinorum ecclesia, ad quam se referre videntur, post verbum Domini, pro donis orare non recusat. Ii autem ideo falluntur, quòd Latini non statim post Domini prolatum sermonem orant, & quòd non apertè petunt sanctificationem & mutationem in corpus Dominicum, sed aliis utuntur nominibus eo ferentibus, & quæ tantundē valent. Quæ est autē oratio?* IVBE *sursum ferri dona hæc in manu Angeli ad supercœleste tuū altare. Dicant enim quid hoc est, Sursum dona deferri. Vel enim, localem eis translationem precantur à terra & inferioribus locis in cœlum, vel dignam aliquam & ab humilioribus ad altiora mutationem. Sed si primum quidem, quid hac nobis oratione opus est, ut à nobis tollantur sancta, quæ apud nos esse & in nobis manere & oramus & credimus? tanquam hoc sit esse Christum nobiscum usque ad consummationem seculi. Quomodo autem non credunt, si hoc Christi corpus cognoscunt, quod & in nobis est & est supercœleste, & sedet ad dexteram patris? quo ipse nouit modo. Quomodo antē fuerit quod nondum est supercœleste, & sedet ad dexterā patris? quo ipse nouit modo. quomodo antē fuerit quod nondū est supercœleste ipsum corpus Christi, quod est supercœleste? Quomodo autē etiam sursum feretur in manu Angeli, quod super omnem principatum & potestatem & virtutem*

& omn

& omne nomẽ quod nominatur? Sin autẽ dignam aliquã & in melius mutationẽ orant, nõ video quomodo non sint insigni impietate futuri, si etiam ipsum esse Christi corpus cognoscunt, & ad melius quid & sanctius id venturum esse credunt. Vnde manifestum est eos omnino scire ea adhuc esse panem & vinum, quæ sanctificationem nondum susceperunt, & propterea pro ipsis quidem orant, vt quæ oratione adhuc indigent. Orant autem vt ea sursum ferantur, vt quæ adhuc inferius sita sint & ad altare, vt quæ nondum sint sacrificata, vt illic posita sacrificentur. Opus autem habent manu Angeli, nempe quòd secunda humanæ Hierarchiæ, vt vult diuinus Dionysius, à prima Angelorum Hierarchia auxilium feratur. Hæc oratio nihil aliud confert donis quàm mutationem in corpus & sanguinem Domini. Non enim locus super cælos Deo separatus, in quo oportet sacrificare, altare illud existimandum est. Ea enim ratione non multum differemus ab iis qui in monte Samariæ dicunt esse locum vbi oportet adorare, vel Hierosolymis: sed quoniam, vt ait beatus Paulus, VNVS Deus, vnus etiam intercessor Dei & hominum Iesus Christus, omnia quæ intercedendi vim habent, & sanctificationem nobis præbent, solus est ipse Seruator. Quænam ergo sunt quæ intercedendi vim habent & sanctificant? Sacerdos, hostia, altare. Etenim & altare sanctificat, vt vult sermo Domini. ALTARE enim, inquit, quod donum sanctificat. Ergo quoniam solus ipse est qui sanctificat, solus fuerit Sacerdos & hostia & altare. Et quòd Sacerdos quidem & hostia, ipse dixit. PRO ipsis, enim inquit, ego sanctifico me ipsum. Quòd autem etiam altare, sanctißimus testatur Dionysius, dicens in libro de vnguento: Si enim est diuinißimum nostrum altare Iesus, diuina diuinarum mentium consecratio, in quo, vt vult eloquium, consecrati & mysticè tanquam holocaustum sacrificati oblationem habemus, supermundanis oculis aspiciamus ipsum diuinißimum altare. Ad hoc supercæleste altare orat Sacerdos dona sursum ferri, quod est sanctificari & in ipsum supercæleste Christi corpus mutari, nõ locum mutantia, & à terra translata in cælum, quoniam videmus ipsa adhuc apud nos esse, & post orationem nihilo secius. Quoniã enim altare sanctificat dona ei superimposita, idẽ est orare vt dona sanctificẽtur & in altari posita esse. Quæ est autem sanctificatio, qua altare sanctificat dona imposita, & quo ipse Sacerdos seipsum sanctificauit? Oblata esse Deo dona & sacrificata. Quoniam enim idem est & Sacerdos, & altare, & hostia, idem est ab illo Sacerdote sacrificatum esse, & in hostiam illam mutatum esse, & in illo supercælesti altari posita & dedicata esse. Propterea si cum aliquod horum trium receperis, ores, vniuersum oras, habes quod petis, perfecisti sacrificium. Vestri quidem Sacerdotes, tanquam hostiam Christum aspiciẽtes, orant vt dona in illo ponantur, verbis diuersis & sermonibus vnam & eandem rem orantes. Et ideo nostri Sacerdotes, postquam orauerint vt dona in diuinum corpus & sanguinem mutentur, recordantes supercælestis altaris, non amplius orant vt dona ad ipsum sursum ferantur, sed tanquam iis iam sursum latis & susceptis, orant vt nobis demittatur gratia & donum sancti spiritus. OREMVS, inquit, pro sanctificatis donis. Vt sanctificentur? Minimé. Sunt enim sanctificata, sed vt nos sanctificent, vt Deus qui ea sanctificauit, nos quoque per ea sanctificet. Clarum est ergo, quòd contemnere orationem pro donis post sermonem Domini, ne Latinorum quidem omnino est ecclesiæ, sed paucorum quorundam & recentiorum, qui ei quoque in aliis detrimentum afferunt, vt qui ad nihil aliud se tam opportunè gerunt, quàm ad aliquid nouum dicendum & audiendum. Et hæc quidem de oratione.

QVANAM DE CAVSA SACERDOS AD DONORVM *sanctificationem non filium, sed patrem inuocat.* Cap. XXXI.

SEd quanam de causa, non filium ad dona sanctificanda vocat sacerdos, cum is sit & sacerdos, & sanctificet, sicut dictum est, sed patrem? Vt scias quòd seruator habet illud, nẽpe sanctificare, non vt homo, sed vt Deus, per diuinam potentiam, quam habet communẽ cum patre. Hoc ipsum etiam volens dominus significare, quando peregit mysterium, in cælum aspexit, & patri panem ostendit. Ea de causa etiam nonnulla miracula ita videbatur facere sub specie orationis ad Deum, vt ostenderet non esse hæc humanæ naturæ, per quã habuit matrem in terra, sed suæ diuinitatis, per quam Deum habuit patrem. Porrò autem quãdo crucem erat ascensurus, volens significare duas voluntates, diuinam scilicet, & humanam, suæ quidẽ diuinitatis voluntatem patri attribuit, humanitatis autem voluntatem suam esse dixit. NON sicut ego volo, inquit, sed sicut vis, & nõ mea voluntas, sed tua fiat. Quòd enim ipse etiã hanc habuit voluntatem, quam patri impleuit, ex his ipsis etiam verbis manifestum est, in quibus

videtur separare voluntatem suam à voluntate patris. Hoc enim, NON voluntas mea, sed tua fiat, est eius qui assentitur & vult eadem. Id etiam ostendit, quando Petrum increpauit, qui crucem eius & mortem deprecabatur: & præterea quando dixit, DESIDERIO desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequam ego patiar. Pascha, inquit, ante passionem desideraui: propemodum dicens, Desiderio desideraui ipsa passionis videre vestibula. Et hæc quidem hactenus.

DE SACRIFICIO IPSO, ET QVID EST QVOD *sacrificium suscipit.* Cap. XXXII.

De ipso autem sacrificio operæprecium est illud quærere. Quia enim non figura sacrificij, neque sanguinis imago, sed verè est mactatio & sacrificium: quæramus quid est quod sacrificatur, panis an corpus domini, videlicet quando dona sacrificantur, prius quàm sunt sanctificata, an postea. Et si panis quidem est quod sacrificatur, primum quidem quonam fuerit panis sacrificium. Deinde non est hoc nobis mysteriũ, videre panem mactatum, sed agnũ Dei qui sua morte tollit peccata mundi. Sin autem ipsum dominicum corpus sacrificatur, hoc certè ne fieri quidem potest. Non enim amplius occidi vel percuti potest, cùm iam ab interitu & corruptione alienum & immortale effectum sit. Quòd si fieri posset vt adhuc aliquid tale pateretur, oporteret esse & qui crucifigerent, & omnia alia conuenire quæ illud sacrificium effecerunt, siquidem non figura mactationis, sed vera mactatio esse ponitur. Deinde quomodo Christus semel est mortuus, & suscitatus, non amplius moritur: & semel passus est in consummatione seculi: & semel dicitur oblatus, vt multorum peccata offerret? Si enim in vnaquaque mysterij celebratione ipse sacrificatur, quotidie moritur. Quid ad hæc ergo dicendum est? Sacrificium neque antequàm panis sanctificetur, neque postquàm est sanctificatus peragitur, sed eo ipso tempore quo sanctificatur. Sic enim necesse est omnia quæ de eo creduntur conseruari, & nihil omnino excidere. Quænam autem ea sunt? Sacrificium hoc non esse imaginem & figuram sacrificij, sed verum sacrificium: non esse panem id quod sacrificatur, sed ipsum Christi corpus, & præterea vnum esse agni sacrificium, & quod semel factum est. Et primum videamus, an non figura, sed re ipsa sacrificium sit mysterij celebratio. Quod enim est ouis sacrificiũ, quæ ab eo quod non est omnino occisum, in occisum fit mutatio, hoc etiam hìc fit, Panis enim qui est insacrificatus, mutatur tunc in id quod est sacrificatum. Mutatur enim à pane non mactato, in ipsum corpus Christi quòd verè mactatum est. Vnde quemadmodum in oue mutatio, verè sacrificium operatur: ita etiam hìc propter hanc mutationem id quod peragitur, verum est sacrificium. mutatur enim non in figuram, sed in rem mactationis, in ipsum corpus Christi quod sacrificatum est. Sed si panis quidem manens fuisset sacrificatus, panis esset qui mactationem suscepit, & fuisset mactatio tunc panis sacrificium. Quoniam autem vtraq; mutata sunt, & insacrificatum, & panis: & factus est pro insacrificato quidem sacrificatus, pro pane autẽ corpus Christi: propterea mactatio illa non in pane, sed tanquam in subiecto considerata, corpore Christi, non panis, sed agni Dei sacrificium, & est, & dicitur. Clarum est autem quòd his positis, nihil necesse est multas fieri oblationes corporis domini. Quia enim fit hoc sacrificium agno non tunc occiso, sed pane mutato in agnum occisum, clarum est quòd fit quidem mutatio, sed non tunc fit occisio, & sic id quod mutatur quidem, multa, & mutatio sæpe: id autem in quod mutatur, nihil prohibet vnum & idem esse, sicut vnum corpus, ita etiam occisionẽ corporis vnam. Et hæc quidem de his.

DE ORATIONIBVS POST SACRIFICIVM, ET QVÆ- *nam est oratio, propter quam hic meminit sanctorum, & præcipuè sanctissimæ.* Cap. XXXIII.

Sacerdos autem, peracto sacrificio, & pignus Dei benignitatis videns, agnum eius propositum, tanquam iam intercessore accepto, & secum habens aduocatum, notas facit suas ad Deum petitiones: effundit preces cum bona iam & firma spe: & quorum panes proponens meminit, & pro quibus preces in celebrandi mysterij præparatione fecit, & dona obtulit, & vt ea susciperentur, supplicauit, ea his iam susceptis, vt in opus exeant orat. Quænam autem sunt hæc? Communia, & viuis, & ijs qui excesserunt. Vt pro donis grat[illegible] emittatur à Deo qui illa suscepit: separatim autem defunctis quidem, animarum requie[illegible], & regni heredi[illegible]

hæreditatem cum sanctis consummatis: Viuis autem, vt sint sanctæ mensæ participes, & sanctificentur, & nemo sit eius in iudicium vel condemnationem particeps: remißionem peccatorum, pacem, fertilitatem, rerum necessariarum suppeditationem, & postremo vt regno digni apud Deum appareant. Quia autem oblatio sacrificij, non solum versatur in supplicatione, sed etiam gratiarum actione, quemadmodum in proœmio celebrationis mysterij, quando sacerdos tanquam dona Deo dedicat quæ offeruntur, & gratiarum actionem ostendit, & supplicationem: ita etiam nunc sacrificatis & perfectis donis, & per ea Deo gratias agit & offert supplicationem. & ponit quidem gratiarum agendarum causas, adiicit autē etiam supplicationis materiam. Et quænam sunt causæ agendi gratias? Sancti, sicut prius dictum est. In ijs enim ecclesia inuenit quod petebat, & quod orabat assecuta est, nempe regnum cælorum. Quæ est autem materia supplicationis? Qui nondum sunt consummati, qui opus habent oratione. Et de sanctis quidem, PRÆTEREA *offerimus tibi, inquit, rationabilē hunc cultum, pro ijs qui in fide prius requieuerunt, auis, patribus, patriarchis, apostolis, prophetis, euāgelistis, martyribus, confessoribus, continentibus, & quolibet spiritu in pace cōsummato, præcipuè autem sanctißima intemerata domina nostra Deipara, & semper virgine Maria. & deinceps enumerat omnem sanctorum cœtum. Hi sunt ecclesiæ agendarum Deo gratiarū causæ. Pro is offert rationabilem hunc cultum, tanquam Deo gratiarum actionē, & præ cæteris omnibus pro beata dei matre, vt quæ omnem sanctitatem excedat. Propterea nihil pro eis orat sacerdos, sed potius eos orat, vt ab eis in orationibus adiuuetur. Quia non ad supplicationem, sed ad gratiarum actionem, vt dictum est, facit pro ipsis donorum oblationem. Post hæc affert etiam supplicationem, & enumerat ea pro quibus supplicat & precatur omnibus salutem, & si quod bonum est vnicuique congruens & conueniens. In quibus hæc etiam dicit,* PRÆTEREA *offerimus tibi rationabilem hunc cultum, pro orbe terrarum, pro sancta catholica & apostolica ecclesia, pro ijs qui in veneranda republica administratione versantur, pro fidelißimis & Christi amantißimis imperatoribus nostris. Et hæc orat. Et ita quidem beatus Ioannes duplicem sacri huius cultus habitum esse significans, gratiarum actionis & supplicationis, seorsum quidem ponit eos pro quibus agit gratias, seorsum autem pro quibus supplicat. Diuinus autem Basilius admiscet supplicationi gratiarum actionem. Et ita facit vbique in sacri mysterij celebratione. & omnes ferè eius orationes inuenies, quæ vtranque vim habent. Meminit autem etiam sanctorum, quorum & diuus Ioannes etiam in eodem loco sacrificij, sed non eodem modo. Postquàm enim orauit vt omnes digni habeantur cōmunione sacramentorum, non in iudicium, vel in condemnationem, subiungit:* SED *vt inueniamus gratiam cum omnibus sanctis qui tibi à seculo placuerunt, maioribus nostris, auis, patribus, patriarchis, & quæ sequuntur: deinde præcipuè sanctißima. Sed hæc quidem verba habent supplicationem: ostendūt autem etiam gratiarum actionem, & Deum generis benefactorem prædicāt. vbi meminit eorum hominum qui ab ipso sanctificati sunt, & consummati, propemodum dicens, Vt des nobis gratiam, quam sanctis prius dedisti: vt nos sanctifices sicut & alios prius sanctificasti, qui sunt eiusdem generis nobiscum. Et de ijs quidem hæc sufficiant.*

DE IIS QVÆ SACERDOS PRO SE ORAT PRO *sacris donis, & de ijs quæ iubet fideles orare.* Cap. XXXIIII.

SAcerdos autem, postquàm omnibus ea quæ par est orauerit, etiā pro se orat vt à donis sanctificetur Quanam sanctificatione? Vt accipiat remißionem peccatorum. Hoc enim est donorum principale officium. Et vndénam potest hoc sciri? Ex ijs quæ dominus dixit, apostolis panem ostendens: HOC *est corpus meum quod pro vobis frangitur in remißionem peccatorum. Et in calice similiter,* MEMENTO, *inquit, domine etiam meæ indignitatis, & condona mihi omne delictum voluntarium & inuoluntarium. Et ne propter mea peccata prohibueris gratiam sancti spiritus à donis propositis. Remißionē peccatorum dat sanctus spiritus iis qui sunt donorum participes. Hæc, inquit, gratia in me ne prohibeatur ex donis propter mea peccata. Dupliciter enim dicitur gratia operari in preciosis donis. Vno quidē modo, per quem ipsa sanctificantur. Alio, per quem gratia nos per ipsa sanctificat. Primo ergo modo, in donis gratiam operari nullum potest humanum malum vetare. Sed quemadmodum eorum sanctificatio, non est humanæ virtutis opus: ita nec fieri potest vt eam hominum vitium prohibeat. Secundus autem nostro etiam studio & diligentia indiget. Nos enim gratia per dona sanctificat, si nos ad sanctificationem aptos & accommodatos ceperit. Sin autem in nos impa-*

ratos inciderit, nec vllam vtilitatem attulerit, & plurimum etiam detrimentum damnúmq; dederit. Hanc gratiam, siue est solum remißio peccatorum, siue cum illa etiam aliud donũ datur, iis qui cum pura conscientia sacram hanc cœnam sumunt, orat sacerdos ne à donis prohibeatur, vt quæ poßit prohiberi per humanum vitium. Hanc facit orationem etiam paulopost cum vniuersa communiter multitudine. Postquàm enim omnibus concordiam precatus est, vt vno ore & corde Deum glorificent, sic quoque disponit annuncians misericordiam magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi. Deinde iubet eos rogare Deum, & ad eum facere illam orationem quam dixit, omnium sanctorum implorato auxilio: hoc enim, scilicet memoriam facere omnium sanctorũ, est inuocare, orare. Et quid dicit? O R E M V S dominum pro donis sanctificatis: non vt ea sanctificationem suscipiant (propterea enim dixi ea sanctificata, ne tu hoc putares) sed vt ipsum nobis impertiant. hoc enim est, benignum & clementem Deum, qui ea suscepit, gratiam nobis vicißim remittere. O R E M V S, inquit, pro donis, vt in nos operentur, ne ad hanc gratiam non sit potens, sicut quando cum hominibus versabatur hoc omnipotens corpus, in nonnullis ciuitatibus non poterat signa facere, propter eorum incredulitatem. Cùm autem hæc ad populum sic clamauit, deinde ipse quoque per se submisse orat de iisdem Deum precans, vt sint venerabilium mysteriorum participes cum bona conscientia, fruantur autem sacra mensa, peccatorum remißione, spiritus sancti participatione, regni hæreditate, & non in iudicium vel in condemnationẽ. Deinde postquàm precatus est omnibus Dei auxiliũ & custodiam, iubet etiam eos orare, vt totum diem, perfectum, sanctũ, pacificum, & sine vllo peccato transigant, habentes custodem angelum pacis, fidelem, propter angelum mendacij, cui nõ est tutum sua credere. Oramus autem pro bono angelo, non vt tunc nobis detur: datus est enim ab initio vnicuique fidelium angelus: sed vt operetur, & suo officio fungatur & custodiat, & nos ad viam diuinam deducat, & non abscedat succensens propter nostra peccata. ad hæc remißionem peccatorum, & omnia quæ sunt bona & vtilia nostris animabus, & mundo pacẽ, & præterea in futurum securitatem, in pace & pœnitentia transacto reliquo vitæ tempore, vt sit Christianis finis qui eis conuenit. deinde vt seipsos & inter se inuicem Deo commẽdent, & per totam eorum vitam vnitatem fidei, & sancti spiritus communicationem petentes. Quid autem sibi vult fidei vnitas, & sancti spiritus communicatio, & quam ob causam iis hîc indigemus, prolixè antè dictum est.

DE ORATIONE A DEO TRADITA, ET INCLINAtione capitum, & gratiarum postea actione, & oratione ad Deum & glorificatione. Caput XXXV.

SEd cùm sic ipsos ædificauit, & ad bonum omni ex parte instituit & comparauit, tanquã iam perfectos & diuina adoptione dignos, Deum orat vt digni habeantur orationẽ illã cum ipso liberè facere, in qua audemus ipsum patrem vocare. Postquàm autem omnes illam cum eo dixerint, ipse cùm vltimam eius partem ad Dei glorificationem exclamauit, orationem concludit. Post hoc pacem precatur omnibus. Cùm autem eorum nobilitatẽ sic in mentem reuocauit, & patrem Deum vocauit, deinde etiam tanquam dominum iubet agnoscere, & quæ sunt seruorum in ipsum ostendere, & ei capita inclinare, & eo habitu seruitutem confiteri: & inclinant non solum tanquam natura domino & opifici & Deo, sed etiam serui empti ei qui emit precioso sanguine vnigeniti, pro quo etiam duplices seruos nos acquisijt, & filios suos fecit: etenim & seruitutem auxit, & maiorẽ reddidit, & adoptionem effecit vnus & idem sanguis. Omnibus autem capita inclinantibus, sacerdos apud se Deo gratias agens pro eorum quæ sunt creatione, precatur ea quæ sunt vtilia omnibus, mentionem faciens apud eum, & nominis vnigeniti & gratiæ eius & benignitatis, tanquam sic petita accepturus, vt ipse seruator professus est. O M N I A enim, inquit, quæcunque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Deinde adiecta glorificatione, audiente circunstãte multitudine, laudat sanctißimam trinitatem, & cùm eos glorificationis participes accepit, deinde rursus ad seipsum conuertitur, & submissa voce per se precatur. Orans autem vocat ipsum Christum victimam, sacerdotem, panem, vt ipse per se eum seruis communicet.

DE IIS

DE IIS QVÆ SACERDOS CLAMAT AD POPVLVM *sancta eleuans, & de iis quæ illi vicißim ad eum clamant.* Caput XXXVI.

ETiam ad mensam & ipse accessurus, & alios vocaturus, quoniam non absolutè omnibus sacramentorum communio est licita, ipse quoque non omnes vocat: sed viuifico pane accepto, & ostenso, eos qui dignè sunt ipsius participes futuri, vocat. SANCTA, inquit, sanctis, propemodum dicens, Ecce panis vitæ quem videtis. Accurrite ergo participes futuri, sed non omnes, sed si quis sanctus. Sancta enim sanctis solis permittuntur. Sanctos autem hîc non dicit virtute perfectos, sed quicunque ad illam quidem tendunt perfectionem, sed nondum sunt assecuti. etenim eos nihil prohibet sanctorum effectos mysteriorum participes, sanctificari, & hanc partem esse sanctam, sicut & vniuersa ecclesia sancta esse dicitur. & beatus apostolus scribens ad vniuersum populum, FRATRES sancti, inquit, vocationis supercælestis participes. Sancti enim vocantur propter sanctum cuius sunt participes, & quo corpori & sanguini communicant. Membra enim illius corporis existentes, carnes ex carnibus eius, & ossa ex oßibus eius, donec ei coniuncti sumus, aptámque compagem & connexionem seruamus, viuimus, vitam & sanctificationem per sacramenta ab illo capite & corde trahentes. Postquàm autem abscißi fuerimus, & à sanctißimi corporis integritate exciderimus, frustra sacra mysteria gustamus: nec enim transmittetur vita ad membra mortua & abscissa. Quid est autem quod membra abscindit ab illo sancto corpore? PECCATA vestra, inquit, diuidunt inter me & vos. Quid igitur? Omne peccatum facit hominem mortuum? Nequaquam, sed id solum quod est ad mortem: & ideo etiam ad mortem dicitur. EST enim peccatum non ad mortem, vt vult beatus Ioannes, & ideo eos qui sunt mysteriis initiati, si non eiusmodi peccata peccent, quæ à Christo separant, & mortem afferunt, nihil prohibet mysteriis communicantes, sanctificationis esse participes, & propter rem & nomen, vt quæ sint adhuc viua membra, & capiti coniuncti sint. Et ideo cùm clamauit sacerdos, SANCTA sanctis, fideles contra exclamant: VNVS sanctus, vnus dominus Iesus Christus, in gloriam Dei patris. Nemo enim ex se habet sanctificationem, nec est humanæ virtutis opus, sed ex illo omnes, & per illum. & quemadmodum si multa specula sub sole posueris, omnia quidem resplendent, & radios emittunt, & videberis multos soles videre, verè autem est vnus sol qui fulget in omnibus: ita etiam vnus sanctus nihilo secius. IN gloriam patris. Deum nemo glorificauit ea quæ ipsi conuenit gloria. Vnde Iudæus exprobrans dicebat, SI Deus ego sum, vbi est gloria mea? Sed solus vnigenitus dedit ei gloriam quæ debetur. Quamobrem etiam cùm esset in paßione, dixit patri: EGO te glorificaui in terra. Quomodo enim glorificauit? Non alia ratione quàm illius sanctificatione hominibus ostensa, sanctus apparens, sicut ipse est sanctus pater. Siue enim, tanquam huius sancti patrem, Deum intellexerimus, filij splendor est gloria patris: siue tanquam Deum propter humanitatem, est omnino gloria opificis, opificij dignitas vel virtus.

QVID SIGNIFICAT AQVA CALIDA IN *mysteria iniecta.* Caput XXXVII.

ITa autem conuocatis ad sacram cœnam fidelibus, ipse primum est eius particeps, & quotquot sunt eiusdem ordinis, & quicunque sunt ministri altaris, aqua calida prius in calicem iniecta, ad significandum sancti spiritus ad ecclesiam descensum. Descendit enim tunc, vniuersa incarnationis Dominicæ peracta œconomia: nunc autem oblato sacrificio & consummatis donis, versatur cum iis qui dignè fuerunt eorum participes. Vniuersa enim humanæ à Christo susceptæ naturæ œconomia, in sacro Eucharistiæ mysterio, in pane tanquam in tabula inscripta (nam & infantem ipsum, tanquam in figura contemplamur: & ad mortem ductum, & crucifixum, & in latere punctum: deinde etiam ipsum panem, in illud sanctißimum corpus, quod hæc verè sustinuit & resurrexit & assumptum est, & sedet ad dexteram patris, mutatum) oportebat etiam horum omnium finem posthæc significari, vt esset integra mysterij celebratio, vniuerso negotio, & incarnationis dispensationis fine effectúque adiecto. Quod est enim opus & quis effectus Christi paßionum & operum & dictorum? Si quis ea, quod ad nos attinet, considerat, nihil aliud sunt quàm sancti spiritus in ecclesiam aduentus. Oportebat ergo eum post illa significari. Atque is quidem significatur aqua calida in mysteria infusa. Hæc enim

aqua, cùm & aqua sit, & ignis sit particeps, significat sanctum spiritũ, qui etiam aqua dicitur, & tanquam ignis apparuit, in Christi discipulos dilapsus. hoc autem tempus illud tempus significat: tunc enim descendit, postquam omnia quæ ad Christum spectabãt peracta erant. Nunc autem perfectis & consummatis donis hæc aqua immittitur. Per mysteria autem significatur ecclesia, quæ est corpus Christi & membra ex parte, quæ & tunc accepit spiritum sanctum, & postquam Christus in cælos assumptus est, etiam nunc accipit donum spiritus, susceptis donis in altari supercælesti, id nobis contra remittente Deo qui illa accepit, vt antea dictum est, quòd idem est intercessor & tunc, & nunc, & idem spiritus.

QVANAM RATIONE MYSTERIA SIgnificant ecclesiam. Caput XXXVIII.

Significatur autem ecclesia in mysteriis, non tanquam in signis, sed tanquam in corde membra, & in arboris radice ramus & sicut dixit Dominus, tanquàm in vite palmites. Non enim est hic solum nominis communio, vel analogiæ similitudo, sed res eadem. Etenim corpus Christi & sanguis, mysteria: sed ecclesiæ hæc sunt cibus & verus potus: & eorum particeps effecta, non ea mutat in corpus humanum veluti aliquem alium cibum: sed ipsa in illa mutatur, vincentibus ijs quæ sunt præstantiora. Nam etiam ferrum cum igne habens consuetudinem, fit ignis: non autem dat igni vt sit ferrum: & quemadmodum ferrum inflammatum, non ferrum, sed ignem apertè videmus, ferri proprietatibus omnino ab igne deletis: ita etiam Christi ecclesiam si quis videre potuerit, eo ipso quòd ei vnita est: & est eius carnis particeps, nihil aliud videbit quàm ipsum corpus Domini. Propter hanc rationem, VOS ESTIS CORPVS Christi, inquit Paulus, & membra ex parte. Non enim Christi in nos curam & prouidentiam, instructionémque & admonitionem, & nostram in eum subiectionem significare volens, illum quidem caput, nos autem membra appellauit, sicut & nos cognatorum vel amicorum membra vocamus, hyperbole vtentes: sed illud ipsum significans quod dicebat, fideles scilicet iã per hunc sanguinẽ viuentes in Christo vitã & verè ab illo capite dependentes, & hoc corpore indutos. Propterea non est à ratione alienũ hîc ecclesiã per mysteria significari.

DE VOCATIONE FIDELIVM AD COMmunionem, & quæ ostensis donis dicunt fideles. Cap. XXXIX.

Sacerdos autem, postquam particeps fuit sanctificatorum, ad populum cõuertitur: & ostensis sanctis, vocat eos qui participare voluerint, & iubet accedere cum timore Dei & fide, neque contemnentes propter id quod apparet, neque dubitantes, quòd sit supra rationem id quod creditur: sed eorum dignitatem agnoscentes, & quòd sunt vitæ æternæ causa ijs qui illorum sunt participes, credentes accedere. Ipsi autem pietatem ostendentes & fidem, & adorant & benedicunt, & Iesum qui in eis intelligitur vt Deum celebrant & vt sit splendida glorificatio, ex verbis propheticis eam faciunt: BENEDICTVS qui venit in nomine Domini. DEVS Dominus & apparuit nobis. EGO VENI, inquit, in nomine patris, & non accipitis me. Si quis venerit in nomine proprio, illum accipietis. Hoc germani Domini, hoc vnigeniti, patrem laudibus afficere. Illud autem, est serui fugitiui arrogantia & defectio. Hæc cum sciuisset Propheta, & intellexisset, quidnam distinguit bonum pastorem à lupo, eminus benedicit venientem in nomine domini, Dominũ patrem dicens & eum qui apparuit eundem Deum esse dicit. Iisdem ipsi quoque verbis vtentes, tanquam nunc ad eos venientem & apparentem Christum benedicunt.

DE SACERDOTIS PRO EIS ORATIONE, quam effatur ipsis post communionem. Cap. XL.

Deinde ijs qui fuerunt participes mysteriorum precatur Sacerdos à Deo salutem & benedictionem. Et quæ est oratio? SERVA Deus populum tuum & benedic hæreditati tuæ. Et hoc est verbum Propheticum, quemadmodum ipse etiã Propheta alibi dicit, DABO tibi gentes hæreditatem tuam & possessionem tuam fines terræ, tanquam patre dictum filio. Quod enim tanquam Deus habuit ab initio, eius postea tanquam homo factus est. Cur ergo, cum idem etiam nobis est opifex, nõ dicit, BENEDIC opera tua, quæ

rum tu es effector, sed hæreditatem tuam? Vt maiorem eis reuerentiam exhiberet, paupertatem quam pro nobis sustinuit, ei in mentem reuocans. Pro eo, inquit, te oro, quòd ipse sustinuisti esse cum seruis, & mandatum accipere & stare cum ijs qui accipiunt, cum omnia habeas. & appellari hæres, cui nihil est acquisitum, maximè cum perfectioris meminisse nostræ cum Christo necessitudinis, magis ipsum mouet ad misericordiam. Est autem hæreditas, multo creatione perfectior necessitudo. Multo enim amplius & melius nos possedit hæres effectus, quàm prius habuit cùm est fabricatus. Ex creatione enim, humanæ solummodo naturæ dominium obtinuit. Ex hæreditate autem, rationis & voluntatis Dominus constitutus est, quod est verè hominibus imperare. Illud enim est commune & iis quæ carent ratione & ijs quæ sunt inanimata. Omnia enim natura Deo subiiciuntur, vt quæ sint eius opera. Sed quomodo per hæreditatem, rationis & voluntatis constitutus est Dominus? Quia cum in terram descendit, & crucifixus est, & resurrexit, ei nostram rationem subiecimus & voluntatem. Rationem quidem, quòd eum Deum verum cognouimus & vniuersæ creaturæ Dominum. Voluntatem autem, quia cum dileximus & eius dominium, & iugum eius cum gaudio humeris sustulimus. Ita Deus homines perfectè accepit, ita verè possedit. Hanc possessionem Esaias Propheta longè antè desiderans, dicebat, DOMINE Deus noster posside nos. Hæc est possessio & hæreditas, quam dicitur vnigenitus à patre accipere. Et talis quidē est oratio.

DE GRATIARVM ACTIONE ET GLORIficatione quæ fit postea. Cap. XLI.

Hic autem vniuersum completur sacrificium, & diuinæ Eucharistiæ mysterium finem accipit. Nam & dona sunt sanctificata & Sacerdotem sanctificarunt, & omnem qui eum circunsistit chorum, & per ipsos reliquum ecclesiæ cœtum perfecit & sanctificauit. Propterea in Dei gratiarum actionem & glorificationem & ipse Sacerdos desinit, & qui eum circunsistunt fideles. Et ille quidem, BENEDICTVS Deus, inquit, nunc & semper & in secula seculorum. Populus autem canit proœmium cantici acceptum ex dictis propheticis: IMPLEATVR os nostrum laude Domine, vt celebremus gloriam tuam. Non sumus, inquit, sufficientes, Domine, ne hymnum quidem & laudem tibi offerre, pro bonis quibus nos dignatus es. Sed tu hoc quoque nobis dona. Quónam modo? Implens os nostrum laude: & quemadmodum das orationem orantibus, vt sciamus quænam oportet & quomodo petere: ita etiam ad laudem tuam da ori facultatem. Deinde orant, vt quam acceperunt sanctificationem habentes permaneant & gratiam non perdant, nec donum amittant, ab eius manu adiuti. CONSERVA nos in sanctificatione. Quid agentes? Etenim ijs quoque quæ à nobis proficiscuntur opus est. TOTO die meditantes iustitiam tuam. Iustitiam dicentes, quæ in mysteriis consideratur, Dei sapientiam & benignitatem, quemadmodum Paulus accepit. NON enim erubesco, inquit, Euangelium Christi. Iustitia enim Dei in ipso reuelatur in omnes & super omnes credentes. Huius iustitiæ meditatio potest in nobis sanctificationem conseruare. Nam & fidem in Deum auget & charitatem accēdit, & nihil mali animam subire permittit. Non ergo frustra antè diximus, quòd sine cogitationibus quæ conueniunt mysterijs, fieri non potest vt in nobis constet & permaneat sanctificatio.

DE IIS QVI DORMIERVNT, AN SANCTIFICENtur à mensa, sicut & ij qui viuunt. Cap. XLII.

Hoc quoque præter ea quæ dicta sunt, necesse est examinare. Duobus enim modis sanctificare cernitur diuinum hoc & sacrum mysterium. Vno quidem modo, intercessione. oblata enim dona, eo ipso quòd offeruntur, eos qui offerunt sanctificant, & eos pro quibus offerunt, & Deum eis propitium efficiunt. Alio autem modo, participatione, quia fit nobis verus cibus & potus, vt dicit dominus. Horum modorum, primus quidem est communis viuis & mortuis: etenim pro vtrisque offertur sacrificium. Secundus autem modus solis viuentibus permittitur. mortui enim non possunt amplius comedere nec bibere. Quid igitur? Propterea nec sanctificantur hac sanctificatione quæ prouenit ex participatione, & deteriori sunt ac in parte conditione mortui quàm viuentes? Minimè. Nam & Christus ipsis seipsum communicat, eo modo quo ipse nouit. Et vt id fiat apertum, consideremus causas sanctificationis, ⁊non etiam animæ mortuorū se habent, sicut & viuentium. Quænā sunt autē causæ sanctificationis? nunquid corpus habere, pedibus ad mensam currere, manibus sancta accipere, ore

sumere, comedere, bibere? Nequaquam. Ad multos enim qui hæc fecerunt, & ita ad mysteria accesserunt, nulla rediit vtilitas, & pluribus malis obnoxii recesserunt. Sed quænam sunt causæ sanctificationis iis qui sanctificantur, & quæ sunt quæ Christus à nobis exigit? Animæ purgatio, in Deum dilectio, fides, desiderium mysterii, alacritas ad participationem, feruens appetitio, sitientes currere. Hæc sunt quæ hanc sanctificationem attrahunt, & cum quibus necesse est eos qui accedunt esse Christi participes, & sine quibus fieri non potest. Sed hæc omnia non sunt corporalia, sed dependent à sola anima. Nihil ergo prohibet etiam animas hoc posse mortuorum, sicut & viuorum. Si ergo animæ quidem ad suscipiendum mysterium sunt paratæ & promptæ: is autem in cuius est potestate sanctificare & perficere, vult semper sanctificare, & seipsum semper impertiri desiderat: quid est prohibiturum hanc participationem? Nihil omnino. Ergo dixerit quispiam, Si quis etiam viuorum, bona quidem quæ dicta sunt in anima habeat, ad mysteria autem non accedat, habebit illinc nihilo secius sanctificationem? Non quilibet, sed si quis non potest corporaliter accedere, sicut defunctorum animæ, quales fuerunt ii qui in desertis errabant montibus & speluncis & foraminibus terræ, qui altare & sacerdotem nullo modo videre poterant. Eos enim Christus ipse hac sanctificatione inuisibiliter sanctificabat. Vndénam potest hoc sciri? Quòd vitam in se habebant, non habituri nisi huius essent sacramenti participes. Ipse enim Christus dixit, NISI comederitis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et vt hoc significaret, multis horum sanctorum misit angelos dona ferentes. Si quis autem cùm posset, ad mensam non accesserit, fieri non potest vt quæ ex eis prouenit, sanctificationem assequatur: non quòd non accessit, solummodo: sed quòd cùm posset, non accessit. & propterea clarum est, quòd bonis quæ debentur sacramentis, vacuam habet animam. Quæ est enim ad mensam adeundam alacritas, & quod desiderium in eo qui cùm facile potest ad eam accedere, non vult? Quænam est autem fides in Deum apud eum qui non timet minas quæ in domini verbis sitæ sunt, aduersus eos qui hanc cœnam contemnunt? Quomodo autem amare credetur, cui cùm liceat accipere, non accipit? Propterea non est nouum, si animis à corporibus liberatis, quæ nullius huiusmodi vitii insimulari possunt, hanc mensam Christus impertiit. Illud enim nouum est & admirabile, quòd homo qui in corruptione & interitu versatur, ab interitu alienum corpus comedat. Quòd autẽ anima, quæ est immortalis substantia, sit eius quod est immortale particeps, modo sibi conuenienté, quid mirum? Si autem hoc nouum & admirabile, per ineffabilem humanitatẽ & arcanam sapientiam, inuenit quomodo perficeret: id quod est probabile & consentaneum quomodo non facere credetur?

QVOD ANIMÆ EIVS QVI COMMVNICAT, FIT PRINcipaliter sanctificatio. Caput XLIII.

Quoniam autem iis etiam qui adhuc viuunt cum corpore, datur quidem donum per corpus, sed primum peruadit in animæ substantiam, & per animam in corpus transmittitur. Et hoc significans beatus Paulus, QVI adhæret, inquit, domino, vnus est spiritus, vtpote quòd in anima primo & principaliter hæc vnio & coniunctio consistat. Illic enim propriè dominus. Illic etiã sanctificatio quæ proficiscitur ex virtutibus & humano studio, & illud quod peccat. Corpori autem omnia fiunt ex anima: & quemadmodum à malis cogitationibus, quæ ex corde exeunt, inquinatur: ita etiam illinc est ei sanctificatio, sicut quæ à virtute, ita etiam quæ à sacramentis. Nonnullis autem morbi etiã corporales eueniunt, quorum causa fuit animæ improbitas. Quod volens significare seruator, in liberanda à morbo anima, quod est eam liberare à peccatis, à corpore infirmitatem depulit. Si ergo nec ad sanctificationis quidem susceptionem, habet anima opus corpore, sed illud ea potius, cur sunt magis mysterii participes animæ quæ corpus habent, quàm quæ ab eo sunt liberæ? Quòd sacerdotem vident, & ab eo dona sumant? Atqui illæ etiam habent æternum sacerdotem, qui omnia ei factus est. qui etiam iis qui ex viuis verè sumunt, impertit. Non enim omnes quibus dat sacerdos, verè sumunt, sed illi omnino soli quibus dat ipse Christus. Sacerdos enim omnibus, vt semel dicam, qui accedunt, Christus autem dat iis solum qui participes esse digni sunt. Vnde clarum est, quòd qui animas sacramento perficit & sanctificat & viuos & mortuos, solus est ip[...] seruator. Ex dictis vtique omnibus fit illud manifestum, quòd quæcunque ad sacri mys[...] celebrationem pertinent, sunt communia & viuis & mortuis. Causæ enim sanctification[...] ad animam pertineant, etiam vtrisque insunt, & id quod [...] ac principaliter & prop[...]

sanct[...]

sanctificationem suscipit, idem & sacerdos qui sanctificat, idem quod solum adest iis qui viuunt in corpore, non est in iis qui è viuis excesserunt: vt etiam qui mysteriis indigni sunt, videantur sanctificari, quoniam dona ore sumunt. Illic enim nec accedere quidem potest quispiã, si sit imparatus, sed solis iis qui digni sunt datur participatio. hoc autem non tribuit viuis sanctificationem, sed contra, habet vltimum supplicium, & propterea nullum abest vt viuorum genus sit eis hac in re superius. Præterea autem etiam propter illam rationem clarum est, quòd non solum licet, & quòd nihil vetat, sed etiam quòd illas animas necessariò consequitur sanctorum donorum participatio. Si enim esset aliquid aliud, quod illic animis & delectationem & quietem præberet, esset illud præmium iis quæ puræ sunt & mundæ, & non eis hac mensa necessario opus esset: nunc autem id quod omnem voluptatem & beatitudinem iis qui illic sunt efficit, siue dicas paradisum, siue sinus Abrahæ, siue ab omni dolore & tristitia pura & lucida & viridia & refrigerãtia loca, siue ipsum regnũ, nihil est aliud quàm hic calix & hic panis. Hæc enim sunt intercessor, qui pro nobis in sancta fuit præcursor, qui solus ducit ad patrem, qui solus sol animarum, qui nunc quidem apparet & participatur, vt ipse voluit, vinctis carnis: tunc autem videbitur & participabitur sine velo, quando videbimus ipsum sicut est, quando ad cadauer conuocabit aquilas, quando succingetur, & eos faciet discumbere, & accedens ministrabit ipsis, quãdo fulgebit in nubibus, & per eum iusti resplendebunt vt sol, vt ei coniunctæ, vt nouit mensa coniungere, quietem assequantur, vel aliquid boni illic percipiant vel paruum vel magnum, absque eo fieri omnino non potest.

DE CHRISTI INTERCESSIONE. Cap. XLIIII.

Est enim intercessor, per quem omnia assecuti sumus bona, quæ à Deo nobis data sunt, vel potius semper dantur. Non enim postquam semel fuit intercessor, & omnia nobis tradidit pro quibus intercesserat, recessit, sed semper intercedit, non verbis quibusdam & precibus, sicut solent legati, sed reipsa. Quænam autem ea res est? Sibi coniungere & proprias per se gratias impertiri, pro vniuscuiusque dignitate & modo purgationis: & quemadmodum lux quæ per se visum præbet videntibus, quibus defecerit, iis quoque visus defuerit: ita etiam cum Christo consuetudinem esse perpetuam animis necesse est, si sint omnino victuræ & quieturæ. Neque enim sine luce potest videre oculus: neque fieri potest vt sine Christo vera vita & pax insit in animis, quoniam est qui solus Deo reconciliat, qui eam pacem facit, sine qua nulla spes est, vt qui Dei sunt inimici, sint eius bonorum participes. Siue ergo ab initio quis Christo coniunctus non est, siue coniunctus non mansit, est inimicus, & à diuinis bonis alienus. Quid est enim quod humanæ naturæ Deum reconciliauit? Omnino quòd hominem vidit filium suum dilectum. Ita etiam vnicuique homini reconciliatur, si quis gerat formam vnigeniti, & illius ferat corpus, & appareat vnus cum eo spiritus. Sine his autem, vnusquisque ipse per se, est homo vetus, qui Deo est inuisus, qui cum eo nihil habet commune. Si ergo credendum est animis requiem procedere ex oratione Sacerdotum & oblatione sacrorum donorum, antea credẽdum est hoc quoque eo modo fieri, quo solo fieri potest vt homo quiescat. Quis sit autem modus, dictum est: eo scilicet quòd Deo sunt reconciliati & nõ sunt inimici. Hoc autem quomodo? Quòd sunt contemperati, & vnus facti sunt spiritus cũ dilecto, in quo solo pater cõplacuit. Sed hoc est sacræ mẽsæ opus, quod cõmune ostẽsum est per ea quæ dicta sunt viuis similiter & mortuis.

QVOD IIS QVI DORMIERVNT PERfectior sit sanctificatio. Cap. XLV.

Nudæ autem corporibus animæ plus habent commodi ad sanctificationem, quàm eæ quæ viuunt in corporibus. Purgantur enim & peccatorum remissionem accipiunt per orationes Sacerdotis, & donorum intercessionem, nihilominus quàm eorum qui viuunt. Sed non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adiiciunt, vt faciunt vt plurimum viuentium animæ: sed tantummodo vel nulli sunt rationi reddendæ obnoxiæ: vel semper vitæ de criminibus detrahunt: & ita ad Seruatoris participationem promptius & melius se habent pluribus in corpore viuentibus, atque adeò etiam seipsis si essent cum corpore. Quinetiam hoc ipsum solũ, quòd scilicet sunt nudæ corpore, efficit vt sint multo aptiores ad participationem mysteriorũ, quàm fieri posset si essent tectæ corpore. Cũ enim sint illic multæ & diuersæ mansiones, vt omnis virtutis modus honoretur & nihil sit non remuneratum apud iustum

& clementem iudicem: quemadmodum qui sunt maximis digni præmiis & perfecti, perfectæque beatitudinis hæredes, Paulus, & si quis est eiusmodi, ea purius fruuntur dissoluti, quàm cùm in hac vita aderant: ita qui mediocres in hac quiete collocati, eos consentaneum est melius se habere cùm hinc recesserint, quàm dum viuunt cum corpore. Ostensum est autem quòd omnis quies animarum & omne præmium virtutis, siue paruum, siue magnum, non est aliud quàm hic panis & hic calix, quæ ab vtrisque, viuis inquam & mortuis, conuenienter participantur. Propterea enim Christus quoque sanctorum in futuro fruitionem, cœnam vocauit, vt ostenderet nihil illic esse præterquam mensam. Ita etiam pro defunctis, sicut & pro viuis, est diuinum Eucharistiæ sacrificium: & cum dupliciter, vt dictum est sanctificentur, ipsi quoque duobus modis sanctificantur: & neutro modo sunt ij qui migrarunt, deteriori conditione ijs qui viuunt, sed aliquo modo etiam meliori.

QVOMODO EADEM SEMPER DONA A DEO suscipi possunt. Cap. XLVI.

Illud autem deinceps consideremus. Quòd enim ex sacro mysterio omnes sanctificantur fideles, clarum est ex ijs quæ dicta sunt. An autem etiam semper, operæprecium est quærere. Quoniam enim donorum est oblatio sacrificium, dona autem non semper à Deo suscipiuntur, sed sunt nonnulla, quæ propter eorum qui offerunt improbitatem, & odio habentur & repudiantur: & multæ sunt huius rei, & apud veteres, & apud eos qui viuunt in gratia, probationes: quæramus nunquid hæc quoque dona nonnunquam frustra sanctificantur, non sanctificata, vt quæ non sint accepta, vt sacrum profitetur mysterium, vt quæ non semper à viris bonis, sed nonnunquam etiam à malis offerantur. Quòd enim Deus etiam hæc dona auersatur, quando fuerit sceleratus is qui offert, clarum est ex eo quod facit Ecclesia. Quando enim nouit qui mortalia peccant, non sinit eos hæc dona offerre, & si ausi fuerint, non suscipit, sed eum à donis repellit. Sed quoniam non omnes tales rectè nouit Ecclesia, sed plures latent, & eorum dona sacra mensa suscipit: quid de illis donis oportet statuere, an Deo non esse accepta, & omni esse sanctificatione destituta? & si hoc datum fuerit, incertum quando sancta, cùm de moribus eorum qui offerunt, vel vt plurimum dubitetur, vel ij omnino ignorentur: & ita hæsitantes, & sine fide ad sacramenta accedentes necesse est fideles nihil ab eis iuuari. Quid ad hæc ergo dicendum est? Quòd cum sit duplex donorum oblatio, prima quidem, eius qui ea domo defert in manus Sacerdotum: secunda autem, ecclesiæ ad Deum: prima quidem oblatio, quando est improbus qui offert, est inanis & nihil confert offerenti, quoniam ipse est malus. Non enim ea quæ offeruntur, ipsa per se sunt Deo execranda. OMNIS enim Deo creatura bona est. Secunda autem quæ fit à bonis viris, & pro Dei gloria & sanctorum, & totius orbis salute, & omni, vt semel dicam, iusta petitione, nihil vetat quominus sit accepta. Nulla enim donis inquinatio allata est à manibus eius qui ab initio obtulit, sed pura manentia, etiam sanctis oblata & sanctificantur, & sanctificant eos qui accedunt. In nullo enim rationis expertium animantium, vel inanimatorum, potest insidere aliqua peccati macula. Peccatum enim est morbus voluntatis, & solum est eorum quæ sunt ratione prædita, peccato inquinari. Cur ergo, si semper pura sunt dona quæ à malis offeruntur, ea lex Ecclesiæ non suscipit? Vt eos qui offerunt admoneat, vt cognoscant maximam Dei iram, quam ipse ostendit, qui etiam creaturas suas quibus non habet quod quicquam corporis obijciat, propter ipsos auersatur & habet odio, & cum hæc intellexerint, timeant, & vitam corrigant: ipsa autem dona nullius vitij condemnat. Propterea nihil prohibet quominus ea sint accepta & sanctificentur, cùm secundam oblationem faciant boni viri. Sed dixerit quispiam: Atqui non omnes qui offerunt sunt viri boni, sed nonnulli etiam laborant extremo vitij morbo. Vnde ad eandem dubitationem nostra redijt oratio. Quando enim vtrosque oblatores Deo esse inuisos contigerit (contigit enim) vnde nam donis accedet, vt Deo grata sint & accepta, & sancta, & sanctificantia? Nusquam, si tunc quidem verè accepta non sunt. Sunt autem dubia, eo quòd de moribus eorum qui offerunt & sacrificat dubitatur. NEMO enim, inquit, certo nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus qui est in ipso: & ita multa est circa sacrum mysterium infidelitas & dubitatio, c[illegible] vero autem nusquam, & sanctorum participatio nihil proderit fidelibus, qui sine fide participant. Hæc dixerit & dubitauerit, si quis putat ipsum Sacerdotem esse Dominum horum donorum oblationis. Sed non est. Sed quod eorum quidem oblationem propriè efficit, est gratia sanctificans. Hoc enim est oblatum esse, esse sanctificatum. Qui autem quotidie sacrificat, est [illegible]

nun

minister. Nihil enim domo affert, neque aliquid audet facere vel dicere ex suo iudicio vel ratione: sed illa solum quæ illinc accepit, siue res est, siue sermo, siue factum, eo quo iussus est modo offerens, Deo reddit: & ita dona quæ prout ei placet, Deo semper offerunt, necesse est semper ei esse accepta. Quid tum enim, si is qui offert, in iis quæ ad se pertinent malus est? Illius enim improbitas donis nihil adiicit, neque reddit oblationem deteriorem, sicut nec medicamentum salutare esse prohibetur, quòd simplex & idiota, & qui artem nihil callet, hoc composuit, si modo iubente medico, & eam compositionem tradente, id composuit. Fuerit enim non propter eius qui inseruiit imperitiam, vanum, sed propter artem eius qui tradidit, salutare. A ministri enim inscitia nihil accepit, ab arte autem medici omnem suscepit compositionem. Ita hic etiam gratia vniuersum efficit. Sacerdos autem solum est minister, nec ipsum quidem ministerium domo prolatum habens. Nam id etiam habet à gratia. Hoc est enim sacerdotium, potestas quædam ministratrix sacrorum. Sed quòd fideles quidem sanctificant omnia dona & semper, vt quæ Deo semper accepta sint, clarum est ex iis quæ dicta sunt.

QVATENVS SVNT ACCEPTA. Cap. XLVII.

Sequitur vt etiam consideremus quatenus sunt accepta. Quid enim hoc sibi vult, Esse donum acceptum, etiam apud homines? Quidnam facientes, dicuntur ea dona suscipere? An quòd manibus sumimus & ea in sinum ponimus? Nequaquam. Multa enim sunt quæ nec qui accipiunt ferre, nec suscipere possunt, quemadmodum si sit ager quod datur, vel domus, vel quid tale. Sed quidnam fuerit Accipere, in omnibus donis? In propriis statuere, propria & domestica efficere & ea ratione ea accepta esse dicuntur. Deus autem hæc dona ita propria & familiaria efficit, vt ea faciat esse corpus & sanguinem vnigeniti. Sic ergo huic familiaritati nihil potest simile excogitari: nec quatenus sunt accepta potest modus inueniri. Præterea autem, etiam ex remuneratione facile sciri potest quàm acceptum fuerit ei qui accepit, id quod datum est. Quæ est ergo hic remuneratio? Ipsum rursus Christi corpus & sanguis. Accipiens enim à nobis panem & vinum Deus, ipsum reddit filium. Et vndénam, inquit, scientes quòd hæc dona nobis pro iis quæ offeruntur à Deo dantur? Ex iis quæ is qui illis tectus est, dicit nobis, dicens, Accipite. Ita enim ostenditur donum. Hac voce & qui donat & qui accipit, & quod donatur, significatur. Potest etiam alias aliquid accipi, tanquam depositum, quo non fas est vti eos qui acceperunt. Tu autem ne hoc existimes, sed scias esse tuum, quo te etiam vti iussit, dicens, COMEDITE. Ita sunt dona Deo accepta & tam insigniter. Propterea semper sanctificant omnes Christianorum animas, & viuorum & mortuorum, quæ sunt adhuc imperfectæ & egent sanctificatione. Sancti enim perfecti ac consummati, stantes cum Angelis, in cælestem hierarchiam iam adoptati, non egent amplius hierarchia terrestri.

QVÆNAM RATIO, PROPTER QVAM ETIAM sanctos his donis veneramur & colimus. Cap. XLVIII.

Huic autem consequens est illud quærere: Si enim hæc sancta Deo quidem donantur, eos autem sanctificant qui sanctificatione indigent: quamnam ob causam etiam tam sanctificatos & omni ex parte perfectos, hac donorum oblatione coli credimus, & quando eos aliquid orantes, in auxilium vocauerimus, horum donorum ministerium pollicemur, tanquam vel ipsis ea donaturi, vel pro ipsis, vt fiant meliores? Quod quidem est etiam alius modus donorum oblationis quam prius dixi, per quem hæc dona fiunt etiam sanctorum, quando Deo tanquam pro gratiarum actione offeruntur, quòd eis perfectionem & consummationem dederit. Sunt enim Dei dona, vt quæ ei donantur. Sunt & fidelium, vt pote iis qui auxilio indigent, vt auxilia: sunt etiam sanctorum, quòd eorum gratia Deo donatur. Quod enim mea gratia datum est, ego accipio, quicunque is sit qui accipit. Non enim omnia quæ nobis vndeunque donantur, nostris manibus accipimus, sed etiam amicorum & familiarium, &, vt vel dicam, omnium, quibus donator donat, vt nobis rem gratam faciat. Propterea etiam donis, pauperibus accipientibus, quia qui eis suppeditant, eius gratia hoc faciunt, ipse se dicit accipere. Ita etiam sancti hæc dona accipiunt, quòd eorum gratia Deo donantur. Quemadmodum enim propter Christi dilectionem illud fit, ita hoc etiam propter dilectionem sanctorum. Quia enim valde eos diligimus, eadē bona nostra esse ducimus, & eis de felicitate gratulamur, tanquam ipsi bonorum participes. Ita etiam gaudentes donis ipsis à domino datis,

gratias agimus ei qui dedit, & pro gratiarum actione dona offerimus. Non propter hoc autē solum ij dona accipiunt, quòd propter eorum dilectionem fit donorum oblatio, sed quòd hoc etiam est eis iucundißimum & longè gratißimum, dico autem quòd Deus per ipsos gratias accipit & glorificatur. Quemadmodū enim est maximum peccatum malorum hominum, quòd blasphematur nomen Dei per ipsos, ita sanctis est magnum beneficium, & magno studio appetendum, quòd per ipsos Deus glorificatur. Hoc & cum corpore viuentibus erat perpetuū certamen, postquàm in cælum migrarunt, continuum est opus, & voluptas, & illius beatitudinis caput. Si enim quando bona eis in spe solū erāt, Deo gratias perpetuò agebant, & omnia ad eius gloriam faciebant, cuiusmodi oportet eos in talibus existimare, quando multo maior quidem est ei gratitudo & beneficij recordatio, cum omni iam virtute perfecti sint, bona autem non sperant amplius, sed ipsa experientia discunt domini benignitatem: quando vident quales ex qualibus facti sunt, pro terrenis soles, pro seruis contemptis honorati filij, & regni cælestis hæredes: pro reis, potentes vel alios è reis eximere, per eam quam habent apud Iudicem dicendi libertatem. Propterea nulla est, inquam, eis Deum laudandi satietas. Vnde nec existimant se ipsos solos sufficere ad agendas gratias. Vnde volunt etiam omnes angelos & homines ad eius laudem celebrandam habere adiutores. Vt eorum debitum, gratiarum scilicet Deo actio, eo propius pro dignitate soluatur, multiplicata per laudatorum additamentum. Et hoc testantur sancti Azariæ filij, qui cùm ignem vicissent, & eam tunc gratiam à Deo accepissent, quandoquidem oportebat ipsos propter hanc admirabilem & inopinatā salutem, Deo gratias agere, qui eos seruauerat, & eum laudare, non satis habuerunt si ipsi soli laudarent, nec suum auxilium sufficere existimarunt, sed etiam angelos conuocarunt, & omnia hominum genera, & cælum ipsum, & Solem, & astra, & terram, & montes, & omnia rationis & animæ expertia, & omnem, vt semel dicam, creaturam. Tantum est Deum laudandi apud sanctos desiderium, etiam adhuc cum corpore viuentes, & multo magis postquàm à corpore discesserint. Vnde si quis eorum recordatus, eorúmque honoris, beatitudinis & gloriæ, Deum qui eos coronauit, laudauerit, tribuit eis gratiam omnium gratiarum præstantißimam, & maximè quando non solis vocibus laudem celebrat, sed etiam donorum pro gratijs agendis oblatione, & donorum Deo adeò acceptorum & preciosorum supremo honore. Tunc enim, quemadmodum ipse seruator propitius ipsa suscipiens, & super omnem cultum legalem, suum corpus & sanguinem retribuit: ita etiam ipsi eis gaudentes, vt nullo angelorū, quibus ipsos colere videmur, totos seipsos nobis præbent ad ferendum auxilium in omni re quæ nobis conducit. Dominum enim suum omni ex parte imitantur.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT, SANCTORVM, *quæ fit in sacro mysterio, memoriam esse sacerdotis pro eis ad Deum supplicationem.* Caput XLVIIII.

Sed hic nonnulli decepti sunt, non gratiarum actionem, sed pro sanctis ad Deum supplicationem, eorum memoriam esse putantes, nescio vndenam accepta hac cogitandi occasione. Neque enim ex ipsis rebus est hæc credere consentaneum, nec ex ipsis verbis sacrificij. Et quòd rerum quidem verisimilitudo multum abest vt hæc concedat, hinc apertum est. Si enim pro sanctis orat ecclesia, illa omnino orauerit quæ semper orare consueuit. Quænam autē sunt quæ orantur ijs qui dormierunt? REMISSIO *peccatorum, regni hæreditas.* QVI *es in sinu Abrahæ cum consummatis sanctis. Hæc sunt oratio ecclesiæ. Præter hæc nihil eam orantē inuenereis iis qui emigrarunt. In his definita est nostra ad Deū supplicatio. Non enim quicquid desiderauerit quispiam, id etiam fas est orare. Sed hic quoque lex est & terminus quem non licet transgredi.* QVID *enim orabimus, vt oportet, nescimus, inquit, sed ipse spiritus interpellat pro nobis: hoc est, quæ orare oportet nos docet. Ita enim ecclesiæ doctores acceperunt. Cōsidera ergo, si præter ea quæ dicta sunt, in omnibus sacrorum mysteriorum celebrationibus i[illegible] ueniri poßit orans ecclesia. & non inuenies. Ergo orabunt quidem ijs qui rei non sunt, re[illegible] sionem peccatorum, tanquam adhuc reis & obligatis. Orabunt autem sanctis, tanquam [illegible] dum sanctificatis, cum sanctis requiem. Orabunt perfectis consummationem, tanquam n[illegible] consummatis. & sic necesse est eos alterutrum peccare. Vel enim confitentes beatitudin[illegible] perfectionem sanctorum, lubentes volunt apud Deum nugari, & inanem pro eis ora[illegible] contexere, quod est virorum diuina ludibrio habentium, potius quàm sacerdotum. Vel [illegible] facientes orationes, tanquam existimantes se sanctos per eas iuuare, eorum gloriam i[illegible]*

tur, quod est blasphemare non ipsos tantum, sed etiam Deum ipsum, vt qui promissa non seruauerit quæ promisit, se eos glorificaturum, & regnum impertiturum: vel potius vtrunque est manifesta blasphemia: hoc quidem tanquam omnino negantium sanctorum beatitudinem: illud autem, tanquam facientium ea quæ faciunt qui negant. Quos enim beatos esse credunt, vt qui in filiorum ordinem relati sunt, & ipsius regni hæredes, eos nullo esse munere affectos & inhonoratos & reos, eo ipso quòd pro eis talia precantur, testantur. Ita ergo harum rerum gratia absurdum esse videtur, si quis existimet ecclesiæ pro sanctis ad Deum oblationem esse supplicatoriam. Videamus autem etiam ipsa verba. PRÆTEREA offerimus tibi rationabilem hunc cultum pro iis qui in fide requieuerunt, maioribus, patribus, patriarchis, prophetis, apostolis, prædicatoribus, euangelistis, martyribus, confessoribus, continentibus, & omni spiritu in fide cõsummato, præcipuè sanctißima intemerata gloriosa domina nostra, Deipara & semper virgine Maria, sancto propheta præcursore & Baptista Ioanne, sanctis & benedictis apostolis, & omnibus sanctis: quorum precibus respice nos Deus, & memento omnium qui dormierunt in spe resurrectionis & vitæ æternæ, & fac illos quiescere, vbi respicit lumen vultus tui. Hæc sunt verba in quibus nulla continetur pro sanctis ad Deum supplicatio, nec eis sacerdos quicquam consuetum precatur. Sed aliorum quidem fidelium qui dormierunt, faciens memoriam, statim adiicit pro eis orationem: FAC eos, inquit, requiescere, vbi respicit lumen vultus tui. In sanctis autem totum est contrarium. Non enim pro eis facit intercessionem, sed ipsos potius intercessores statuit. Cùm enim dixisset, & sanctos enumerasset, adiicit, QVORVM intercessionibus visita nos Deus. Quod autẽ maximè ostendit non orationem aliquam & supplicationem, sed pro sanctis gratiarum actionẽ esse hæc verba, est, quòd etiam Dei mater in eo catalogo ponitur. Neque enim poneretur, si is chorus aliqua intercessione egeret, vt quæ est vltra omnem intercessionem, non solum humanæ hierarchiæ, sed etiã angelorum, cùm sit ipsis etiam sanctißimis mentibus incomparabiliter sanctior. Atqui Christus est, inquit, qui hoc peragit sacrificium. Quid ergo mirum si etiam pro sanctis & matre intercesserit? Sed hoc nullam habet rationẽ. Non est enim hic modus intercessionis Christi. Fuit enim intercessor Dei & hominum, sed non verbis quibusdam & precibus, sed seipso. nempe quòd cùm Deus & homo esset, Deum hominibus coniunxit, communem terminum, seipsum vtrisq; naturis iniiciens. Existimare autem ipsum, per preces quæ fiunt in sacrificio, semper intercedere, est omni blasphemia & absurditate plenum. Etsi enim ipse est qui peragit sacrificium, non tamen omnia quæ illic dicuntur & fiunt, ei attribuemus. Mysterij enim opus & finem, sanctificari scilicet, & sanctificari fideles, ipse est solus qui peragit. De his autem preces sunt, orationes, & supplicationes sacerdotis. Illa enim sunt domini. hæc verò serui. & hic quidem precatur: ille verò preces perficit. & seruator quidem donat: sacerdos verò pro ijs quæ data sunt agit gratias. & sacerdos quidem offert. Dominus verò dona accipit. Offert enim etiam dominus, sed seipsum patri, & dona hæc quando ipse facta fuerint, quando in eius corpus & sanguinem conuersa & mutata. Quia enim seipsum offert, ideo dicitur idem esse & qui offert & qui offertur & suscipit. Offerens quidem & suscipiens vt Deus, oblatus autem vt homo. Panem autem & vinum, dum adhuc dona sunt, offert quidem sacerdos, suscipit autem dominus. Et quid agens dona suscipit? Ea sanctificans, in suum corpus & sanguinem mutans. Hoc enim est suscipere proprium & familiare efficere, vt dictum est. Hic est modus quo Christus hoc sacrificium celebrat. Hæc sunt quæ ei sacerdotium constituunt. Si autem præter ea quæ dicta sunt, etiam orationes quæ fiunt in mysterij celebratione, vel omnes, vel aliquas Christi voces esse dixerit, nihil hac in re ab impijs differet, qui eius gloriæ detrahere ausi sunt. Lege omnes orationes, & scies verba illa omnia esse seruorum verba. Lege etiam eam in qua sanctorũ meminit, quam audent Christo tribuere, & inuenies nihil illic conuenire filio qui est patri honore æqualis: omnia autẽ seruorum. Primum enim non in vna persona, sed communis est generis gratiarum actio, & vt qui peccarunt, & non sunt despecti à Dei misericordia & clementia, agunt gratias: & gratiarum actio, non ad patrem solum, sed etiam ad filiũ eius, & sanctũ spiritum: & Dei matris tanquam dominæ serui meminerunt, & eius, & sanctorum intercessionibus, vt à Deo visitentur, & eorum cura habeatur petunt. Hæc autem quidnam commune habent cum vno Domino vnigenito Dei filio, peccato non obnoxio, omnium domino? GRATIAS agimus, inquit, tibi, & filio tuo vnigenito. Christus ergo gratias agit filio Dei vnigenito. & ecce duo erunt filij, vt voluit insania Nestorij. adeò est impium & stultũ existimare Christum pro sanctis intercedere, eiusmodique legationis & intercessionis munus ei tribuere. Ostensum est autem hæc ne esse quidem sacerdotum. Restat ergo hæc verba non esse supplicationem,

sed gratiarũ actionem. Certè, inquit: sed non permittit dictio, quæ apertè supplicationẽ indicat. Pro enim præpositio, hoc vult significari, nõ omnino. non semper enim eũ qui rogat ostendit. Nõ enim solũ quando supplicamus, sed etiã quando gratias agimus, hac dictione vtimur. Et hoc ex multis sciri potest, & ab ipsa etiam proposita oratione. PRO his omnibus, inquit, tibi gratias agimus & vnigenito tuo filio & spiritui sancto, pro omnibus quæ scimus & quæ nescimus, tibi gratias agimus. Agimus tibi gratias etiam pro hoc sacrificio, quod ex nostris manibus suscipere dignatus es. Videmus hanc dictionem, Pro, poni etiam in gratiarum actione. Ad hunc itaque errorem nulla relinquitur excusatio. Ita ergo fieri non potest vt sit supplicatoria sanctorum commemoratio. Eam autem versari in gratiarum actione, hoc ipsum ostendit, quòd non est supplicatoria. Duorum enim alterum necesse est ea vel supplicari, vel gratias agi. Et hic duobus modis apud Deum commemorationem facimus bonorum quæ nobis à Deo sunt, vel vt ea accipiamus, vel quòd ea iam acceperimus. Et est illud quidem supplicatio, hoc verò gratiarum actio. Ostendit autem hoc etiam, quòd Dei in homines donorum sit longè maximum, sanctorum consummatio, & ideo non ipsi ecclesiam hoc nomine gratias agere esset necessarium. Et quid dico esse donorum maximum, sanctorum consummationem? Hæc certè est vniuersum Dei donum. Omnium enim bonorum quæ in nostrum fecit genus, hic est finis, hic fructus, chori sanctorum. & hac de causa cælum nobis est fabricatum, terra, & quicquid videtur: propterea paradisus, propterea Prophetæ, propterea ipse Deus in carne, & Dei sermones & opera, & passiones & mors, vt à terra in cælum migrent homines, & regni quod illic est fiant hæredes. Si est ergo omnino gratiarum actio in sacro mysterio, & hæc dona tam in gratiarum actione quàm in supplicatione versantur, omnino necesse est gratiarum agendarum & summam & causam esse, ipsos sanctos consummatos. Omnino autem quid in nobis causa est gratiarum actionis? an non quòd acceperimus quod petimus? Cuius hoc clarum est. Ergo idem est propter quod gratias agimus, & quod petimus. Quid ergo petit à Deo Ecclesia? Quod ab ipso petere iussa est. Eius regnum, videlicet vt fideles eius sint hæredes: vt fiant sancti, sicut is qui eos vocauit, sanctus est. Si hæc autem à Deo rogat & postulat, clarum est quòd pro ijs ipsis quoque agit gratias. Orat vt fideles in sanctitate perficiantur, & propterea pro sanctis iam perfectis & consummatis, ei qui perfecit, gratias agere est necessario consentaneum. Propter hanc pro sanctis gratiarum actionem, hoc sacrum mysterium Eucharistia dicitur. Etsi enim aliorum quoque multorum hic mentionem faciat, sancti tamen sunt finis omnium, & pro quibus illa petuntur. Vnde quando pro illis agit gratias, agit gratias pro sanctorum perfectione. Quemadmodum enim quæcunque fecit dominus, ea fecit vt chorum sanctorum statueret, ita etiam ecclesia, vbi illum laudat pro omnibus, ad sanctorum chorum respiciens hoc agit. Ea de causa quando tradidit seruator sacramentum, patri gratias agens tradidit, quòd per ipsum nobis cælum esset aperturus, & hunc primogenitorum cœtum illic congregaturus. Eum imitans Ecclesia, non solum supplicantem, sed etiam gratias agentem facit donorum oblationem. Et hoc quidem etiam aliunde ostendit, maximè autem ex oratione, in qua totius sacrificij scopus continetur. Cùm enim recẽsuisset omnia quæ nobis à Deo data sunt, & gratias egisset pro omnibus, & postremo addidisset domini in carne aduentum, & huius sacramenti traditionem, & quòd nobis quoque hoc iussit facere, subiunxit, RECordantes ergo salutaris huius præcepti, & omnium quæ pro nobis facta sunt, crucis, &c. & enumeratis deinceps omnibus quæ crucem consecuta sunt, deinde dicit, TVA ex tuis tibi offerimus: de omnibus, & per omnia, te laudamus, te benedicimus, tibi gratias agimus domine, & oramus te Deus noster. Vides? Beneficiorum, inquit, recordantes, hanc tibi donorum oblationem facimus. hoc autem est gratias agere, pro bonis iam nobis donatis, donis benefactorem honorare. Deinde etiam apertius ostendens gratiarum actionem, ait, OFFerentes oblationem hanc, te laudamus, te benedicimus, tibi gratias agimus domine, & rogamus te, deus noster. Hoc ergo est institutum donorum oblationis, laudare, gratias agere, supplicare, vt à principio diximus, vt eadem & in supplicatione & in gratiarum actione versetur. Et hæc facimus, inquit, duorum recordantes, & præcepti quod nobis dedit, dicens: HOC facite in meam recordationem: & omnium quæ pro nobis facta sunt. Beneficiorum enim, vt semel dicam, recordatio nos ad retributionem adhortatur, & ad aliquid omnino offerendum ei qui nos prior innumerabilibus beneficijs sic affecit. Præcepti autem memoria, & ipsa forma retributionis nos docet, quænam ipsi dona offerre oporteat. Illam ipsam oblationem admittimus, quam ipse vnigenitus tibi ostendit Deo & patri & gratias agimus, quia ipse etiam eam ostendens egit gratias. Propterea ad hanc donorum oblationem nihil domo afferimus. Neque enim dona sunt nostra opera, sed tua omnium opificis Nec

nostrum

nostrum est inuentum hæc colendi forma, sed neque nostra sponte hoc volumus: neque domo & ex nobis ipsis ad eã impulsi sumus: sed ipse docuisti, ipse adhortatus es per vnigenitũ. Et ideo quæ tibi offerimus, ex tuis quæ nobis dedisti, sua sunt in omnibus & per omnia. Ita etiã pro ipsa qua aguntur gratiæ oblatione, aliã rursus gratiarum actionẽ Deo debemus, quia nihil eius nostrum est, sed tota est illius donum, & hoc ipsum quòd id volumus & operamur, idem est qui in nobis operatur, vt ait diuinus apostolus. Propterea hoc quoque in orationibus dicitur, GRATIAS agimus tibi pro sacrificio, quòd è nostris manibus suscipere dignatus es. Quæ ergò nos docent, sanctorum in sacrificio commemorationem, non esse ad Deum pro ipsis supplicationem, sed gratiarum actionem, hæc sunt.

QVOT MODIS FIT IN SACRIFICIO sanctorum commemoratio, & quæ differentia. Cap. L.

Videamus autem quoties & in quo sacrificij loco fit hæc commemoratio. Fit enim bis: primum quidem in eius principio, quando dona afferuntur: secundo autem, quando sacrificantur. Quia enim duplex est oblatio, hæc quidem tanquam solummodo donorum, & munerum, vt antea dictum est: illa autem tanquam sacrificij, necesse est etiam eos pro quibus offeruntur & primæ & secundæ oblationis meminisse. Itaque quemadmodum in prima, IN RECORDATIONEM, inquit, Domini & Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi, ita etiam in secunda, RECORDANTES ergo eorum quæ pro nobis facta sunt, crucis & aliorum quæ Christus pro nobis sustinuit. Quod enim hic sibi vult crucis memoria & aliorum quæ crucem consecuta sunt, hoc illic est Domini commemoratio. Non enim; vt miracula facientis Seruatoris, sed vt crucifixi & morientis, tunc Sacerdos meminit, vt in illo loco per multa ostensum est. Et rursus sicut in prima, AD GLORIAM sanctissimæ, ad intercessionem sanctorum dicit, ita etiam in secũda, PRO sanctis omnibus, præcipuè sanctissima. Sicut enim illic eius excellentiam ostendit, eam alijs omnibus præferens, ita hic quoniam post aliquos alios eius meminit, illud Præcipuè adijcit: & quemadmodum in prima, post sanctos, eorum qui egebant misericordia meminit: & pro quibus supplicat, viuorum & mortuorum: ita etiam in secunda. Est autem differentia. in secunda enim narrat oblationem. dicit enim, Offerimus tibi hunc cultum rationalem, & simul etiam ponit causas oblationis, vel prius dicens, vel subiungens memoriæ passionum Seruatoris, memoriam sanctorum. In prima autem ponit solas causas oblationis: In memoriam Domini, in gloriam sanctissimæ, & quæ sequuntur. In quibus meminit & eorum pro quibus agit gratias, & eorum pro quibus supplicat. Quæ est ergo ratio, quòd in hac quidem facto se offerre ostendit? De pane enim detrahens, id Deo offert: & ideo non opus fuit verbis quæ hoc significarent: in secunda autem oblatione nihil facere cernitur, sed fit quidem oblatio, fit autem inuisibiliter. Gratia enim sacrificium latenter operatur per sacramentales orationes Sacerdotis. Opus ergo fuit verbis, quæ prædicarent eam quæ non apparebat oblationem.

CVR SACERDOS VOCAT SACRIFICIVM, cultum rationalem. Caput LI.

Ea de causa eum etiam vocat cultum rationalem aut verbalem, quòd nullum inducit factum, sed solis vtens verbis sacramentalibus, hanc offert oblationem. Prima enim oblatio, est factum quod fieri potest ab homine, & ideo cum fiat ab homine, actiuus cultus fuerit. Secunda autem, mutatio donorum in diuinum corpus & sanguinem, quæ est sacrificium, cùm sit supra vires humanas: operatur enim gratia, orat autem solum Sacerdos. Vnde & si re vera opus est & factum, sacrificium: sed tamen quia ipse nihil agit, sed tantum dicit, meritò non actiuum, sed rationalem aut verbalem cultum se offerre dicit.

QVARE EVCHARISTIA SOLVM VOCAtur sacrum mysterium. Caput LII.

Illud quoque est operæpretium quærere. Quoniam enim sacrum mysterium in gratiarum actione & supplicatione versatur, cur non etiam vtrunque, sed Eucharistia, hoc est gratiarum actio tantum dicitur? Ab eo quod est amplius. plures enim sunt causæ gratiarum nis quàm supplicationis: plura enim accepimus quàm ea sunt quibus adhuc opus habe-

mus. Hæc enim pars, illa verò totum. Quæ enim rogamus accipere, pars sunt eorum quæ accepimus. Omnia enim accepimus, quod ad Deum attinet, & nihil prætermisit quod non dederit, sed hæc quidem assequendi nondum tempus habemus, sicut est corporum incorruptibilitas & immortalitas & regnum in cælis: illa verò accepta non retinemus, sicut est remissio peccatorum & alia dona, quæ per sacramenta nobis suppeditantur. alia autem perdidimus, quia malè vsi sumus, ne reddamur deteriores, sicut consolationem & sanitatem & diuitias, quibus tanquam deliciarum & nequitiæ instrumentis vsi, non ad lucrum maius, vt Iob, præsentibus bonis priuamur. Vnde clarum est quòd supplicationis nullum locum reliquit Deus: agendarum autem gratiarum occasionem omnem suppeditanit. sed nos nobis ipsis inopiam propter socordiam parentes, egemus supplicatione. Videamus enim de quibus supplicamus. De remissione peccatorum? sed eam copiosam accepimus absque vllo nostro certamine & contentione per sacrum baptismum. Cur ergo eam rursus petimus? Quia rursus peccatis obnoxij facti sumus. Sed quænam causa est quòd obnoxij sumus? Nos ipsi. Ergo nos etiam supplicationis causa sumus. Præterea de regno, vt eius hæredes simus supplicamus? Atqui data est nobis hæc hæreditas. Etenim filij Dei facti sumus, qui regno indutus est. Quis enim hæres, nisi filius? Quid autem rerum paternarum hæredem effugit? Nihil. Quomodo ergo petimus id quod iam datum est? Aliena à filiorum adoptione perpetrauimus, postquam ex Deo nati sumus & ad eum honorem peruenimus: pro filiis mali serui facti sumus, & propterea tanquam de re aliena & quæ nihil ad nos pertinet, supplicamus. Ergo nos quoque huius supplicationis nobis causa sumus. De bonis autem corporalibus iussit Dominus, PETITE primum regnum Dei & iustitiam, & hæc omnia adijcientur vobis. &, NE sitis soliciti de nutrimento, & de indumentis, & pater vester cælestis quicquid opus fuerit suppeditabit. Nos autem, quando eis egemus, vel propter socordiam & infelicitatem nostram hoc patimur, & quòd de eis præceptum non seruamus: & tunc egestas nostrum est opus, & quæ propter eam fit supplicatio. Vel propter Dei prouidentiam & benignitatem, sicut Iob, vt maiora & præstantiora bona consequamur. Et tunc illa egestas Dei opus est: non præbet autem orationis aut supplicationis, sed glorificationis & gratiarum actionis materiam. Quemadmodum Iob dicebat: SIT nomen Domini benedictum in seculum seculi. Vides quòd omnia quæ à Deo in nos proficiscuntur, nos ad glorificationem & gratiarum actionem tantum deducunt, orationum autem & supplicationum nos causæ sumus. Propterea omnium bonorum & corporis & animæ, in nostris ad Deum interpellationibus memoriam facientes, ad gratiarum actionem omnium commemorationem facimus, siue ea nobis adsint, siue non adsint. Ille enim semel dedit omnia, & apud se nihil reliquit. Et hoc sciens beatus Paulus iussit pro omnibus gratias agere, scribens, SEMPER gaudete, in omnibus gratias agite. Hac de causa perfectissimam & exactissimam nostram cum Deo collocutionem, mysterij communionis celebrationem, in quo mentionem facimus, non huius vel illius gratiæ, sed omnium, vt semel dicam, Dei bonorum & quæ actu nobis sunt & futura sunt, Eucharistiam, hoc est gratiarum actionem, nominare erat consentaneum, non ex iis quæ in miseria versantes, & eam implorantes rogamus, sed ex iis quæ Deus in nos confert beneficiis: nec ex nostra paupertate, sed ex diuitiis illius benignitatis. Quia enim in ea Deo supplicamus, & gratias agimus: sed gratiarum quidem actio, Dei opus est, vt dictum est: supplicatio verò, humanæ imbecillitatis & gratiarum quidem actio, propter plura: supplicatio verò, pro paucioribus. Illa enim propter omnia, vt semel dicam, bona: hæc verò, in nonnullis: propterea oportebat ex melioribus & pluribus ei nomine imposito, appellare Eucharistiam. Ita enim etiam homo dicitur animal ratione præditum, licet sit alicuius particeps quod caret ratione, vt qui à meliori & maiori parte vocetur, & maximè quia primus qui id ostendit, Dominus noster Iesus Christus, non supplicans, sed solum patri agens gratias, hoc mysterium peregit & tradidit: & ea de causa, quod illud esse accepit, hoc vocat, Eucharistiam nominans. Et hæc quidem hactenus.

DE COMMVNI PROPTER SACRAMENTORUM COMMVNIONEM GRATIARUM ACTIONE, & VLTIMA ORATIONE. Caput LIII.

SAcerdos autem eos qui sunt sacramentorum participes, pro participatione iubet agere gratias Deo qui impertiit, idque non ociosè, neque obiter & socorditer, sed attentè & di-
ter. Hoc enim sibi vult illud, RECTI, nō iacentes, nec sedentes, sed animā & c

ad

ad ipsum intendentes. Deinde cum alia quoque quæ consueuerunt, Deum orare suasit, egreditur ab altari, & stans ante fores, legit quæ fit pro omnibus orationem. Hic autem illud notandum est, quomodo post sacrificium, & quæ fit propter ipsum glorificationem, tanquam omnibus quæ Deo debebantur peractis, cum Deo conuersationem, & illam altitudinem veluti relinquens, ad hominum allocutionem videtur paulatim descendere, idque sanctè, & vt decet Sacerdotem. Etenim orans hoc facit, & modus orationis & locus ostēdit eum descendere. Prius enim ad altare, & apud se, & nullo audiente, & ad Deum intentus, orat. nunc autem ab altari egressus, & in medio populi existens, omnibus audientibus, pro ecclesia & omnibus fidelibus communem facit orationem. Deinde etiam oblatum panem, ex quo sacrum panem abscidit, in multa diuisum tradit fidelibus, vt qui sanctus sit, eo quòd templo fuerit dedicatus & oblatus: illi autem cum omni reuerentia suscipiunt & dexteram deosculantur, vt quæ sanctissimum seruatoris corpus recenter tetigerit, & quæ ex eo procedit sanctificationem & susceperit, & ijs qui attingunt impertiri credatur. Interea autem eum quoque qui illis horum bonorum auctor est & suppeditator, glorificant, & glorificatio scripturæ, SIT nomen Domini benedictum, & quæ sequuntur. Et cum hoc sæpe clamauerint, Psalmum postea legunt, plenum glorificatione & gratiarum actione. Quis est autem psalmus? BENEDICAM Dominum in omni tempore. Pane autem distributo, & psalmo peracto, precatur Sacerdos populo vltimam precationem, non solum ab altari disiunctus, & omnibus audientibus, sed etiam ad ipsam multitudinem dirigens verba orationis, maiorem nunc quàm antè ostendens cum multis consuetudinem. Quæ est autem oratio? Vt misericordiam assecuti seruemur, vt qui domo nihil afferre possimus quod sit dignum salute, sed ad solam respiciētes eius qui seruare potest benignitatem & clementiam. Propterea enim hic etiam multorum meminit intercessorum, qui ad hoc nobis laturi sunt auxilium, & ante omnes, sanctissima Dei matris, per quam & ab initio misericordiam sumus consecuti. Proœmium autem orationis, CHRISTVS verus Deus noster. Non es ex adulterinis & ijs qui falso nomine appellantur, quos multos aliquādo coluimus, sed quem postea vix inuenimus, VERVS Deus noster: propterea etiam illi soli conuenit, tanquam Deo omnis gloria, honor & adoratio, qui cum patre eius principio carente, & sanctissimo & bono & viuifico eius spiritu, nunc & semper in secula seculorum.

Amen.

MAXIMI MONACHI DE ECCLESIASTICA MYSTAGOGIA, ET QVORVMNAM

sunt signa quæ in sancta Ecclesia, in diuina Synaxi seu communione peraguntur.

Caput I.

QVOMODO sit Sapiens, accepta occasione, sapientior: & iustus qui cognouit, adiiciet vt accipiat, vt est diuinum prouerbium, ipse, ô omnium mihi maximè venerande, apertè ipsa docuisti experientia, re ostendens, quidnam SACRA SCRIPTVRA, Sapienter quidē, sed paulo obscurius significet. Cùm enim ea quæ ab alio quodam magno Sene, et in rebus diuinis planè erudito, pulchrè & mysticè, & certa quadam, quantum fieri poterat doctrinæ via & ratione, de SANCTA ECCLESIA, & SANCTA quæ in ea peragitur, SYNAXI considerata fuerant, me cursim, & quàm breuissimè poteram, semel narrantem audisses, vehementer vrgens à me postulasti, vt eorum tibi narrationem scriptis mandarem, vt qui statueres scripturam esse obliuionis medicamentum, & memoriæ auxilium. Quæ (vt dicebas) habet naturaliter tempus, quod domat, & rerum quæ in ea repositæ, pulchrarum & honestarum typos & figuras, per obliuionem potest insensiliter auferre, penitus delere. Et ideo renouante ratione omnino indiget, qua dicendi facultas perpetuò gens, impatibilem & minimè minuendam memoriam suæ possit naturæ conseruare. Quantum autem sit sapientius hoc agere, vt quæ audita sint, ita permaneāt, vt eripi non possint, quàm quomodo audire, nemo omnino nescit, qui dicendi præstantiæ vllam vel paruam curā gesserit, & non ab omni cū ratione & eloquentia necessitudine sit planè alienus. Atque ego qui-

dem in principio verebar (verum enim dicetur) hoc suscipere, impositum argumenti onus recusans. Non quòd nollem vobis ô dilecti, omni ratione dare pro virib. quod esset gratum futurum: sed quòd neque eius sim gratiæ particeps, quæ dignos possit ad hoc inducere, nec dicendi facultatis & exercitationis vllam habeam experientiam, vt qui in vita priuata sim educatus, nec in artificiosæ eloquentiæ mysterijs vnquam fuerim omnino initiatus, quæ in sola pronunciatione habet gratiam, qua multi maximè delectantur, qui auditione voluptatem circũscribunt, etsi sæpe nihil quod sit preciosum, magni ve faciundum, in profundo habeat. Et quòd, vt id quod est potentius & verius dicam, vererer ne beati illius viri summæ de rebus diuinis altiloquentiæ & pulcherrimæ contemplationi vili & abiecto meo sermone iniuriam facerẽ. Postea tamen vi dilectionis, quæ est omnibus fortior, cedens, lubens mandatum suscepi, malẽs ab ijs qui ad reprehendendũ facile mouentur, propter meam obedientiam, vt arrogans & imperitus videri, quàm per meam cunctationem in omni re honesta existimari nolle vobis gratificari, quomodo sit dicendum, in Deum curam & solicitudinem reijciens, qui solus est operũ admirabilium effector, & docet quidem hominem scientiam, linguam autem eorum qui impeditioris sunt linguæ, planam & expeditam efficit, & in dubijs exitũ inuenit: & ex terra quidem mendicum excitat, è stercore verò erigit pauperem. Eum dico, qui ex cogitatione carnali & fœtido earum quæ in carne insunt, perturbationum cœno est egenus, eum qui est pauper spiritu, vel eum qui est ex improbitate mendicus, & eget ex eo qui est in ipsa habitu. Vel contra etiam eũ qui adhuc lege carnis & perturbationibus detinetur, & propterea virtutis & sciẽtiæ gratiæ pauper est & egenus. Sed quoniam à sanctissimo & vero Dei interprete, DIONYSIO Areopagita, in suo opere de Ecclesiastica Hierarchia, ea etiam signa quæ sunt in SANCTÆ synaxis mysterio, pro magna suæ mentis dignitate considerata sunt: secundum est quòd non eadem nostra hæc oratio nunc persequitur, nec per eadem per quæ ille progreditur. Audaciæ enim & arrogantiæ fuerit, & insolentis adeò amentiæ proximum, eadem quæ ille adgredi, vt qui nec ipsi comprehendere, vel mente assequi possunt, ea etiam tanquam propria proferant mysteria, quæ illi soli per spiritum manifestata sunt. Sed quæ etiam ab alijs, vt quæ comprehendi possint, ex ipso Dei voluntate accepta sunt, ad diuinum efficiendũ & exercendum eorum in diuinis ex desiderio habitum: & per quæ eis conuenienter & commoderatè splendidissimus eorum quæ in mysterio peraguntur, radius intellectus notus euadat: & eos qui desiderio capti sunt, apud se detinet, ne eius posteri toto præsentis vitæ tempore sint ociosi, non habentes qui ad illam diuinam vitis culturam conducit sermonem, qui pro spiritalis vitis spiritali operatione, quòd à principio per fraudem in præcepti transgressione, à maligno surreptum est, spiritalem diuinæ & in primis regiæ imaginis denarium scilicet restituit. Non autem omnia quæ à beato Sene mysticè considerata sunt, per ordinem dicere profiteor. Nec ea ipsa quæ dicuntur, ita vt ab illo intellecta & dicta sunt. Ille enim præter id quod erat philosophus, & omnis disciplinæ magister, cùm per virtutis & diuturnioris, & ex scientia mirum in modum procedentis in rebus diuinis exercitationis & diligentiæ copiam à materiæ vinculis & quæ in ipsa sunt visis, seipsum liberum constituisset, iure habebat & mentem diuino splendore illustratam: & quæ propterea iure poterat diuinè intueri ea quæ à multis non cernebantur, & orationem eorum quæ mente comprehenderat accuratissimam & perfectissimam interpretẽ, & quæ, cùm instar speculi, à nulla perturbationum macula impediretur, purè posset alijs ea quæ nec mente comprehendi poterant & deferre & dicere, adeò vt possent auditores totam mentem oratione portatam intueri. Quæ autem tota mente comprehensa fuerant, toti eorum menti purè apparerent, & intercedente oratione, illa ad eos transmissa ab ipsis exciperentur. Sed ea quæ in memoria habeo, & quæ exiliter cogitatione complecti, & exilius possum dicere, piè tamen, gratia Dei, qui quæ sunt obscura illuminat. Neque enim vos existimare oportere existimo, qui iustè iudicare scitis, me aliter posse cogitare vel dicere, quàm vt possum cogitare vel dicere, & superna concedit gratia, quæ potestatis mihi propriè conuenientis & commoderatæ curã gerit, etsi maximè is qui tradidit et docuit, sit altissimus. Ab ijs enim, qui virtute & cognitione nõ sunt æquales, æqualia quærere, propemodũ perinde esse videtur, ac s[...] ostendere conentur lunã æquè ac solẽ lumen præbere, & quæ non sunt omnino eadẽ, posse [...] se in omnibus conuenire. Quod omnino fieri non potest. DVX autẽ fit Deus eorum q[...] mente cogitantur & quæ dicũtur. Qui solus est mẽs eorũ qui mẽte agitant, & eorũ quæ [...] te versantur: et ratio eorũ qui dicunt, & eorũ quæ dicuntur: & vita eorũ quæ viuunt, quæ vitalia reddũtur: & est omnibus omnia: et est & generatur, cùm sit omnibus quæ [...] sint lõgè superior, vt qui nulli eorũ quæ sunt omnino naturaliter cõiũgatur: & ideo nõ [...]

pi

præterea quòd quicquid est, immenso interuallo superat, tanquam magis propriè de se dictū admittit. Oportet enim, siquidem Dei & creaturarū nosse differentiam necesse est, statui id quod omnia quæ sunt, superat, esse eorum quæ sunt ablationem & statui ea quæ sunt, esse ablationē eius quod omnia quæ sunt, superat. Et vtranque ablationē de ipsis propriè considerare, & nullā propriè vtpote quòd illa quidē Deū esse statuat ex causa eorū quæ sunt. hæc verò quæ per excellentiam causa est, ab ijs quæ sunt, omnino suum esse auferat: & nullam cursus propriè, nēpe quod nulla constituat id de quo quæritur, ex ipsa substantia & natura eius quod est, esse. Cui enim nihil omnino naturaliter ex causa coniunctum est, siue id quod est, siue id quod non est, nihil eorum quæ sunt & dicuntur, nec eorum quæ non sunt & non dicuntur, ad eum propè accedit. Habet enim simplicem & ignotam, & ad quam nullus adire potest substantiam, & quæ omnino explicari non potest, & quæ omnem affirmationem & negationem superat. Et de his quidem hactenus. Ad propositum autem de quo dicamus, argumentum veniamus.

QVOMODO ET QVANAM RATIONE Dei typus, & figura est Sancta Ecclesia. Cap. II.

SANCTAM ergo Ecclesiam, in primo contemplationis ingressu, dixit beatus ille senex, ferre Dei typum, & imaginem, vt quæ in imitatione & figura eandem habeat operationem. Sicut enim DEVS, qui infinita sua potentia omnia fecit & inuicem & sibiipsi ea quæ mente intelliguntur & quæ sunt sensilia, per prouidentiam constringit & connectit, & circa se, tanquam causam & principium, & finem omnia continens, quæ secundum naturam sunt à se inuicem seiunctissima, per vnam quæ ad ipsum, tanquam ad principium referuntur facultatem, facit vt inter se inuicem consentiant. Per quam, ad eundem motum & substantiam, nec discriminis, nec confusionis quicquam habentem, omnia deducuntur, ita vt nihil ex ijs quæ sunt, principaliter in natura vel motus differentia dissideat, vel disiungatur, cum omnia in vna vnius principij & causæ, quæ dissolui non potest, relatione & custodia inconfusè coaluerint. quæ omnes, & quæ in omnibus pro vniuscuiusque eorum quæ sunt natura, considerantur habitudines, ociosas inanésque efficit & operit, non quòd eas corrumpat & perimat, & vt non sint efficiat, sed quòd vincat & supereminead, vt totum partes, vel ipsa potius totius causa supereminet, per quam & ipsum totum, & partes totius, vt & apparerent & essent, naturam sortita sunt, vt quæ totam causam habeant, cum immodicò lumine præfulgentem, & sicut sol, qui omnia claritate superat, stellarū naturam & potestatem, ita etiam eorum vt effectorum causam, substantiam obtegentem. Sicut enim partes à toto, ita etiam effecta à causa, vt & propriè sint & cognoscantur accepere, & vt ociosam & planè cessantem suam habeant proprietatem, quando ab ea quæ fit ad causam relatione comprehensam, in vna vt dictum est, eius quæ ad ipsam refertur, habitudine, qualitatem accepere. Qui est enim omnia in omnibus, qui infinitis mensuris omnia superat, DEVS, vel maximè solus ab ijs qui sunt pura mente, videbitur, quando mens naturales eorū quæ sunt, rationes contēplatiuè colligens, in ipsum Deū desinet, vt qui sit causa, principiū & finis, totius productionis & generationis, & ad res omnes continendas basis inseparabilis. Eodē modo etiā SANCTA dei ecclesia, eadē quæ Deus in nos, vt quæ sit Exēplar archetypū, facere ostenditur. Cum enim sint propemodū innumerabiles viri, mulieres & pueri, & genere & forma, & gentibus & lingua, & viuendi ratione & ætate, studijsque, animis, artibus & moribus, rursus autem scientia, auctoritate, fortuna, ordine, statu, & habitu plurimum à se inuicem seiuncti & differentes, qui in ea sunt, & ab ea spiritu rursus sunt generati & recreati, vnam ex æquo omnibus dat & largitur diuinam formam & appellationem, vt à Christo scilicet sint & nominentur. Et vt per fidem simplex sit & quæ diuidi & seiungi non possit relatio & habitudo, quæ multas atque adeò inenarrabiles quæ sunt in vnoquoque differentias, ne quòd sunt quidem, cognosci permittit, quòd omnes in eam generaliter referantur & conueniant, per quam nemo omnino sibi ipsi à communi seiunctus est, cum omnes inter se inuicem coalescentes in vna simplici & quæ nequit diuidi, fidei gratia & potestate coniuncti sint. ERAT enim omnium, inquit, cor & anima vna, adeò vt ex diuersis membris corpus vnum & esset & videretur & ipso CHRISTO vero nostro Capite verè dignum, in quo, inquit diuinus Apostolus, non est masculus, nec fœmina, nec Iudæus nec Græcus, nec circuncisio, nec præputium, nec Barbarus, Scytha, nec seruus, nec liber: sed omnia & in omnibus ipse, qui omnia per vnam simplicem bonitatis infinitam tandémque sapientissimam potestatem in se ipso includit, veluti cen-

trum, à quo dependent aliquot rectæ lineæ, vna simplici & singulari ac viuente causa & potestate, eorum quæ sunt principia, non sinens finibus seiungi, eorum productiones circulo circunscribens, & eorum quæ sunt & ab ipso facta sunt, definitiones ad seipsum deducens, ne sint omnino sibi inter se aliena & inimica vnius Dei effecta & opificia, cum non habeant, quanam in re & vbi amicitiam, pacem & se inter se esse eadem possint ostendere, & venient in discrimen, ne ipsa eorum substantia, eò vt non sit recidat, si à Deo separentur. Est ergo Dei imago sancta, vt dictum est, DEI Ecclesia, vt quæ eandem, quam Deus in fideles, vnionem efficiat, etsi sint proprietatibus diuersi & ex diuersis & locis & moribus qui in ea per fidem sunt vniti, quam in eorum, quæ sunt, substantijs inconfusè facit DEVS, eam quæ est in ipsis differentiam, ea quæ fit ad seipsum tanquam ad causam, principium & finem, vt dictum est, relatione & vnione & consolans & idem faciens.

QVOMODO, ET QVANAM RATIONE ECCLEsia est imago Mundi, qui constat ex substantijs quæ sub aspectum cadunt, & quæ non cadunt. Capvt III.

IN secundo autem contemplationis loco, Vniuersi mundi, qui constat ex substantijs, quæ sub aspectum non cadunt & quæ cadunt, esse typum & figuram, dixit, SANCTAM Ecclesiam, vt quæ eandem, quam ipse vnionem & discretionem accipiat. Quemadmodum enim ipsa, cum ædificatione quidem vna sit domus, ex quadam quæ est in figuræ positione, proprietate differentiam accipit, dum diuiditur & in locum solis Sacerdotibus & ministris attributum, nempè ἱερατεῖον, hoc est SACRARIVM, & eum ad quē patet aditus omnibus populis fidelibus, quem vocamus ναὸν, id est templum. Rursus vna est in substantia, vt quæ non vnà cum suis partibus propter ipsarum inter se inuicem partium differentiam diuidatur: sed etiam partes ipsas, sui ipsius ad vnum relatione, ab ea qua est in vocatione, differentia liberat, & ambo idem inter se esse ostendit, & alterum alteri vicissim idem esse, quod vtrunque sibiipsi efficit. Et Sacrarium quidem potentia templum reddens, vt quod diuini mysterij ad finem relatione consecretur. Et rursus templum sacrarium, actu ipsum habens diuini sui mysterij principium, per vtrunque vna & eadem permanet. Ita etiam qui à Deo per generationem deductus est, eorum quæ sunt mundus, qui & in mundum qui intelligentia percipitur & ex intelligentijs & incorporeis substantijs completur, & in hunc sensilem & corporeum & qui ex multis formis & naturis magnificè est contextus, diuiditur, cùm sit quodammodo alia non manu facta Ecclesia, per hanc manu factam apertè ostenditur. Et veluti sacrarium habens superiorem mundum, & superioribus potestatibus attributum. Templum autem, eum qui est inferius, & ijs cessit quibus vt per sensum viuerent obtigit. Rursus vnus est mundus & vnà cum suis partibus non diuiditur: contrà autem, ipsarum etiam partium, quam ex naturali proprietate habent differentiam, ad id quod est sui ipsius vnum & diuidi non potest, relatione circunscribens & eundem esse sibi & inter se inuicem citra confusionem & totum totum ingredi, & ambos totum ipsum, tanquam partes vnum complere, & itidem tanquam totum & partes & vnica forma, plenéque & integrè compleri indicans. Totus enim mundus qui intelligentia percipitur, à toto mundo sensili formis symbolicis mysticè figuratus, ab ijs cernitur qui possunt videre. Et totus sensilis toti ei qui mente percipitur, in mente per cognitionem rationibus simplex effectus, vnum est. Hic enim in illo est, rationibus: & ille in hoc, figuris: & eorum est operatio, perinde ac si fuerit rota in rota, vt dicit mirabilis rerum magnarum spectator Iezechiel, id de duobus, vt puto, mundis dicens. Et rursus: INVISIBILIA enim ipsius è creatione mundi, operibus intellecta conspiciuntur, ait diuinus Apostolus. Et si videntur per ea quæ apparent, ea quæ non apparent, sicut scriptum est, multo magis vtique per ea quæ non videntur, ab ijs qui diuinæ contemplationi animum adhibent, ea quæ apparent, intelliguntur. Eorum enim quæ mente percipiuntur, symbolica, quæ fit per ea quæ sub aspectum cadunt, contemplatio, est eorum quæ videntur, per ea quæ sub aspectum non cadunt, spiritalis scientia & intelligentia. Oportet enim ea quæ se inuicem significant, habere omnino veras & claras sui inuicem demonstrationes & eam quæ est in ipsis relationem, & habitudinem nulla ex parte lædi posse.

QVOD ETIAM SOLIVS MVNDI SENSILIS IMAGO est sancta Dei Ecclesia. Caput IIII.

ET rursus solius mũdi per sese sensilis symbolum, ac signũ SANCTAM dixit esse Ecclesiam, vt quæ cælum quidem habeat diuinum sacrarium: terram autẽ, quæ templi decorem teneat. Similiter autem & mundum esse ECCLESIAM, qui cælum quidem habeat sacrario simile: templum autem, eum qui in terra est ornatum.

QVOMODO ET QVANAM RATIONE HOminem symbolicè affingit & repræsentat SANCTA dei Ecclesia, & ipsa tanquam homo ab ipso effingitur. Cap. V.

RVrsus etiam alio modo contemplationis, dixit esse hominem SANCTAM dei Ecclesiam, quæ animam quidem habeat Sacrarium, & mentem diuinam altare, & corpus templum, vt quæ sit imago, et similitudo eius qui ad Dei imaginem et similitudinem homo factus est. Et per templum quidem, tanquam per corpus, moralem præ se fert philosophiam, per Sacrarium autem, tanquam per animam, naturalem contemplationem spiritaliter exponit. Et per diuinum altare, tanquam per mentem, mysticam theologiam ostendit. Et contrà, ECCLESIAM Mysticam, hominem, vt qui per corpus quidem, tanquam per templum, actiuam animæ potestatem in mandatis exequendis per moralem philosophiam ex virtute exhilaret: per animæ autem velut sacrarium, quæ ex sensu ducuntur rationes, purè in spiritu à materia circuncisas, ex naturali contemplatione per sermonem Deo offerat et tanquam per mentis altare, id quod est in adytis decantatissimum, obscuræ et ignotæ diuinitatis magniloquentiæ silentium, per aliud loquax et vocalissimum silentium, prouocat et quoad eius ab homine fieri potest, cum ea per Mysticam Theologiam vnà versatur, et talis fit, qualem eum esse consentaneum est, qui Dei aduentu dignatus est, et longè clarissimis eius splẽdoribus signatus.

QVOMODO ET QVANAM RVRSVS RATIONE, ANImæ quoque quæ per seipsam intelligitur, imago est & typus sancta Dei Ecclesia. Caput VI.

ET non solius quidem hominis, qui ex anima & corpore componitur & constituitur, solum esse posse imaginem docuit sanctam Ecclesiam, sed etiam ipsius animæ qua ratione per se consideratur. Quandoquidem ex intelligenti & animali seu vitali facultate dixit esse animam, vt summatim diceret compositam: dum intelligens quidem, liberè ex voluntate mouetur: animalis autem secundum naturam citra vllam electionem vt se habet, remanet, Et rursus intelligentis quidem esse & contemplantem & agentem facultatem. Et contemplantem quidem dixit appellari mentem: agentem verò, rationem. Et intelligendi quidem facultatem à mente moueri: animalis autem curam gerere rationem. Et illam quidem esse & dici sapientiam: [illegible] autem mentem, quando motus qui ad Deum feruntur, omnino sibiipsis immutabiles con[illegible]uauerit. Similiter autem rationem & esse & vocari prudentiam, quando animalem quæ ab ipsa per prouidentiam regitur, facultatem operationibus prudenter menti coniungens, eam ipsi citra vllum discrimen esse & eandem & similem, per virtutem diuinitatis vim euidentem gerentem ostenderit: quam etiam & menti & rationi dixit naturaliter distribui, sicut magis esse & principaliter constitutam ostendi animam ex mente & ratione, vt quæ sit intelligentia & ratione prædita, animali facultate ex æquo in vtraque, mente scilicet & ratione considerata. Neutrum enim eorum fas est expers vita cogitare, quæ etiam ab vtrisque comprehenditur. Per quem mens quidem, quam etiam diximus vocari sapientiã, per contemplatiuum habitum ex arcano silentio & cognitione simplex effecta, ad veritatem per cognitionem quæ obliuioni dari non potest, nec vnquam desinit, ducitur. Ratio autem quam vocauimus prudentiam, actiuo habitu conseruatiuè ex virtute in bonum, per fidem desinit. Ex quibus vtrisque vera diuinarum & humanarum rerum constat scientia. Quæ est verè cognitio quæ minimè falli potest, & totius diuinissimæ Christianorum philosophiæ finis. Et (vt dilucidè dicam apertius) animæ quidem alteram partem dixit esse contemplatiuam, alteram verò actiuam: & contemplatiuam quidem, mentem vocauit: actiuam verò, rationem, vt quæ sint, [illegible]licet primæ facultates animæ. Et rursus mentem, sapientiam: rationem verò, prudentiam, vt

quæ sint prima operationes. Rursus rem persequendo, dixit, Intelligenti quidem animi facultate esse mentem, sapientiam, contemplationem, cognitionem, quæ obliuioni dari non potest cognitionem: eorum autem finem esse veritatem. In ratiocinandi autem facultate esse rationem, prudentiam, actionem, virtutem, fidem. Finem autem eorum esse bonum. Veritatem autem & bonum, dixit Deum significare. Sed veritatem quidem, quando ex substantia videatur significari quod est diuinum. Res enim simplex & sola & vna & eadem, & quæ nec in partes diuidi nec mutari potest, & est impatibilis veritas & obliuioni dari nequit, nec vllis omnino interuallis aut dimensionibus seiungi: Bonum autem quando ex operatione. Bonum enim benefacit, & omnium quæ ex ipso sunt, curam gerit atque conseruat & custodit, & eo quòd valde sit vel statuatur vel currat, θεὸς dictus, vt ij opinantur, qui veram verborum rationem inquirunt, omnibus quæ sunt vt sint & permaneant & moueantur, largitur. Quinque ergo coniugationes quæ de anima intelliguntur, dixit versari in vna coniugatione, quæ quod diuinum est significat. Coniugationes autem nunc dico mentem & rationem, sapientiam & prudentiã, contemplationem & actionem, cognitionem & virtutem quæ obliuioni dari nequit, cognitionem & fidem. Eam autem quæ quod diuinum est, significat veritatem & bonum. Quibus per progressum mota anima vniuersorum Deo unitur, eius substantiæ & operationis immutabilitatem & beneficentiam per firmum & stabilem & qui dimoueri nequeat, in bono ex electione & instituto habitum imitans. Et vt his paruam aliquam conducibilem contemplationem adiungam, hæc fortasse est diuina chordarum decas eius quòd in anima intelligentia comprehendi potest psalterij: quæ habet rationem spiritu resonantem per aliam beatam præceptorum decadẽ, perfectósque consonantes & numerosos intelligentia apprehendendos sonos efficit, per quos Deus laudatur, vt discã quænã sit eius quæ canit & eius quæ canitur decadis ratio, & quomodo decadi decas mysticè vnitur & coniungitur. VT meum quidem Deum & seruatorem completum per me seruatũ ad se adducat, qui est semper plenißimus, & supra omnem modum plenißimus, & à seipso nunquam potest excedere. Me autem hominem mirabiliter mihi ipsi restituit, vel Deo potius, cui quòd sum, acceptum fero, & ad quem omnino festino, vt bene sim accipere desiderans. Quod qui cognoscere potuerit ex eo quòd ei quæ dicuntur, euenerint, sciet omnino propriam dignitatem, experientia euidenter cognoscens. Quomodo redditur imagini id quod est secundum imaginem: & quomodo honoratur exemplar: & quæ est nostræ salutis mysterij potestas: & pro quo Christus mortuus est: & quomodo rursus in ipso manere possumus, & ipse in nobis, sicut dixit. & quomodo rectum est verbum domini & omnia opera eius in fide. Sed ad orationis seriem orationem reducamus, hæc de ijs dixisse contenti. Dixit mentem motam per sapientiam venire ad contemplationem. per contemplationem autem ad cognitionem: per cognitionẽ autem ad cognitionẽ quæ nunquã datur obliuioni: per cognitionem autem quæ nunquã datur obliuioni, ad veritatem, in qua mens terminũ motus suscepit, ei circumscripta substantia, facultate & habitu & operatione. Dicebat enim sapientiam esse mentis facultatem seu potentiam: & ipsam mentem esse potestate sapientiam, contemplationem verò habitum: cognitionem autem operationem. Quæ obliuioni autem dari nequit, cognitionem sapientiæ & contemplationis & cognitionis seu facultatis & habitus & operationis, eum qui est circa id quod cognosci potest, quod est supra omnem cognitionem, & desinere non potest, & in habitu est, motum perpetuum: cuius finis est vt res quæ cognosci, obliuioni autem mandari non potest, veritas. Quod etiam iure est admirandũ, quomodo quod obliuioni dari nescit, circumscriptum desinit? Anne clarum est, quòd deo veritate definitũ? Deus enim est veritas, circa quem mens quæ nunquam desinens, & citra vllam obliuionem mouetur, nunquam potest à motu desinere cùm non inueniat finem, vbi non est interuallis seiuncta dimensio. Admirabilis enim diuinæ infinitatis magnitudo est expers quantitatis, nec diuidi potest, & nullam habet quæ eam seiungat dimensionem, nec vllam habet comprehensionem quæ ad hoc vt res quælibet quæ est in substantia cognoscatur, eam præuenit. Quòd autem non habet dimensionem, vel vlla in re comprehensionem, nulla re definiri potest. Rationem similiter quæ per prudentiam mouetur tendere ad actionem: per actionem autem ad virtutem: per virtutem autem ad fidem, quæ verè firma & quæ labi non potest, est rerum diuinarum prol atio Quam primam habens potestate per prudentiam ratio, actu postea per virtutem ost [illegible] eam operibus manifestando. Fides enim sine operibus mortua est, vt scriptum est. Quod qui autem est mortuum & non operatur, nemo vnquam qui sapuerit inter ea quæ bona su[illegible] annumerandum dicere ausus fuerit. Per fidem autem ad bonum, in quo finem accipi[illegible] à suis cessans operationibus, ei circumscripta potestate & habitu & operatione. Ratio [illegible]

eb

dicebat esse potestatem, prudentiam, & ipsam rationem esse potestate prudētiam, habitum autem actionem, operationem verò virtutem. FIDEM autem, prudentiæ & actionis & virtutis siue potestatis, habitúsque & operationis immobilem & immutabilem concretionem, siue coagmentatione, cuius finis bonum est. In quo desinens ratio, cessat à motu. Deus enim est Bonum, in quo quæuis & cuiusuis rationis facultas suapte natura finem accipit. Quomodo autem & quanam ratione vnumquodque eorum rectè efficitur & in actum deducitur, & quænam vnicuique eorum repugnant vel coniuncta sunt, & quatenus, diuidere & dicere non est præsentis instituti, præterquam vt tantum cognoscamus, quòd omnis anima, quando PER sancti spiritus gratiam & suum studium & diligentiam, hæc inter se inuicem coniungere & contexere potuerit, rationem (inquam) menti & sapientiæ prudentiam, & contemplationi actionem, & cognitioni virtutem, & cognitioni quæ obliuioni dari nescit, fidem: ita nullum ex his alteri collatum, vel minus sit, vel superabundet, rescissa omni eius exuperatione & defectu, et vt paucis complectar, vnitatem suam Decadem fecerit. Tunc ipsa quoque Deo vero & bono & vni & soli vnietur, pulchra & magnifica & ipsi (quoad eius fieri potest) similis generalium virtutum complemento, quæ diuinam quidem quæ est in anima decadem significāt: continent autem aliam beatam præceptorum decadem. Quaternio enim decas est potentia, ab vnitate serie per progreßionē composita. Et rursus idē est vnitas per congressum, bonum monadicè continens, & quod diuinæ operationis simplex est & diuidi non potest, insecabiliter in seipsa ostendens. Quibus proprium quidem bonum ab alio non inuadendum, anima strenuè & constanter conseruauit: alienum autem fortiter vt malum profligauit & repulit, vt quæ mentem habeat rectā ratione præditam, & prudentem sapientiā, & cōtemplationē quæ in actione versatur, & cognitionē virtute præditā, & quæ eas cōsequitur, cognitionē quæ dari non potest obliuioni quæ simul est & fidelißima, & excidere nō potest, & vt quæ cùm effecta causis & operationes facultatibus prudenter cōiunctas Deo obtulerit, accipiat diuinitatē quæ est effectrix eorū simplicitatis. Est enim operatio & manifestatio, mentis quidē ratio, vt effectū causæ & sapientiæ prudentia & contēplationis actio, & virtus cognitionis, & eius quæ obliuioni non datur cognitionis, fides. Ex quibus qui erga bonum & veritatē, DEVM inquā, internè afficitur, habitus fabricatur, quem dicebat esse diuinam scientiā, & quæ labi & falli non potest, cognitionē & dilectionē et pacē, in quibus et per quas afficitur diuinitas seu deificatio: Illam quidem, vt quæ sit complementum totius eius quam homines de Deo & diuinis assequi possunt, cognitionis & virtutum comprehensionis. Hanc verò, vt quæ germanè ad veritatem ascendat, & sufficientem diuinitatis præbeat experientiam. Et illam quidem, vt quæ totius Dei ex tota affectione. delectationis sit particeps: hanc verò, vt cui eadē cū Deo vsu veniant. et vt iis qui eā habere dignare fuerint eueniāt, præparat. Si enim, quod diuinum est, est omnino immobile, vt quod nō habeat, quod ei vlla ex parte molestiam exhibeat: quid enim illius circunspectionē præuenerit? Pax autē est, quæ labefactari & moueri nō potest, stabilitas, & præterea lætitia, quæ molestia affici & vexari non potest. An non cuius quoq; animæ diuina vsu venerint, quæ, vt diuinam pacē acciperet, digna habita fuerit, vt quæ non solum vitij & ignorantiæ, falsi & mali, quæ sunt vitia virtutis & cognitioni veritati, & bono repugnātia, quæ motibus animæ qui sunt præter naturā aßistunt, sed iam etiā ipsius virtutis et cognitionis, veritatis rursus & bonitatis, qui à nobis discreti & distincti fuerūt, fines, si fas est dicere transgressa & supra omnem modū verißimo & optimo Dei cubili, verißimis eius promißis cōuenienter, ineffabiliter & incognita ratione coniuncta, & nihil deinceps habens eorū quæ ei sua natura poßint molestiam afferre, quod ad suam in Deo occultationem & beatißimū & sanctißimum cubile poßit peruenire, reuerendum illud eius quæ est supra mentem & rationem, vnitatis peragit mysterium. Per quod vna caro & vnus spiritus fit Deus erga Ecclesiam animam, & erga Deum anima. QVOMODO te Christe propter tuam bonitatem admirabor? Neque enim me laudaturum audebo dicere, qui nec satis quidem te poßim admirari pro dignitate. Erunt enim duo in carne vna. Mysterium autem hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia, inquit, diuinus Apostolus. Et rursus, QVI adhæret Domino, est vnus spiritus. Ita ergo vniformem effectam animam & in se & in DEVM coactam, non erit amplius ratio quæ eam in multa per cogitationem diuidat, vt quæ caput habet coronatum primæ & vni so- lationi & Deo, in quo per vnam quæ mente comprehendi non potest, vnitatem, omnes eorum quæ sunt, rationes vniformiter & sunt & subsistunt, vtpote eorum quæ sunt opifice & factore. In quem fixis oculis respiciens, cum extra eam non sit, sed totus in tota, simplici ap- tione, sciet ipsa quoque eorum quæ sunt rationes & causas, per quas forte priusquàm

desponsa esset verbo & Deo, via & ratione diuisionis inducebatur: et conseruatiuè numerosèque ac coueinuè ad eum ferebatur, qui omnem rationem & causam & continet et efficit. Quia ergo hæc sunt animæ, quæ (vt diximus) in mente habet potestate sapientiam, ex sapientia autem contemplationem, ex ea autem cognitionem, ex cognitione autem eam quæ obliuioni mandari nequit, cognitionem, per quam ad veritatem, vt quæ sit finis et extremum bonorum, quæ sunt in mente, ducitur. In ratione autem habet prudẽtiam: ex ea verò actionẽ: ex actione autem virtutem, ex ea verò fidem per quam in bono, vtpote earum quæ ex ratione fiũt, operatione beato fine desinit. Per quæ rerum diuinarum scientia ex congressu vnionis horum qui fit inuicem colligitur: ad hæc omnia apertè quadrabit, animæ per contemplationem assimilata sancta Dei Ecclesia, omnia quidem quæ esse in mente, & ex mente per processum existere ostensa sunt, per sacrarium significans, quæ autem esse in ratione & ex ratione per distinctionem existere ostensum est, per templum ostendens, & omnia ad id quod in diuino altari peragitur, mysterium congregans. In quo qui per ea quæ in Ecclesia celebrãtur, potuerit prudenter & sapienter mysterijs initiari, verè Dei et diuinam suam animam reddiderit. Propter quam fortasse et huius quæ manu facta est Ecclesiæ sapienter per varietatem eorum quæ in ea sunt, diuinorum symbolicè exemplar existens, vt nos ad id quod est melius deduceret, data est.

QVOMODO ET QVANAM RATIONE SANCTA *quoque scriptura homo dicitur.* Cap. VII.

QVemadmodum autem Anagogica, & quæ mentem sursum euehit, contemplatione dixit Ecclesiam esse hominem spiritalem: hominem autem mysticam Ecclesiam: ita etiã vniuersam simul comprehendens scripturam, eam hominem esse dixit. Nempè quòd vetus quidem Testamentum habeat corpus, Nouum verò animam, spiritum & mentem. Et rursus, quòd totius sacræ scripturæ, veteris, inquam, & nouæ historica quidem litera corpus: Mens autem & scopus eorum quæ scripta sunt, animam. Quod ego quidẽ cum audissem, perfectam & accuratam similitudinem valde sum admiratus, & eum qui pro dignitate vnicuique dona largitur pro viribus, vt par fuit, laudaui. Quemadmodum enim homo qui in nobis, quod ad id quidem quod videtur attinet, est mortalis: quod verò ad ed quod non viditur, immortalis: Ita etiam Sancta scriptura, habens quidem literam quæ exhibet id quod videtur, spiritum verò qui in litera celatur, quique nunquam esse desinit, veram contemplationis rationẽ constituit. Et quemadmodum homo qui est in nobis cupiditatem atque appetitionis imperio suo regens & continẽs, vt caro marcescat & flaccescat efficit: ita etiam sancta scriptura spiritaliter intellecta, literam suam circuncidit. Dicit enim magnus apostolus, QVANTVM noster homo corrumpitur, tantum internus renouatur de die in diem. Hoc etiam intelligatur & dicatur in Sacra scriptura, quæ homo esse tropicè seu figuratè intelligitur. Quò enim magis cedit eius litera, eò magis abundat & plura possidet spiritus: & quantum eius quæ ad tempus introducta est, adorationis vmbræ prætereunt: tantum quæ omni ex parte clara est, illustris & vmbra penitus carens, fidei veritas ingreditur. Ex qua & per quam principaliter & est, & scripta est, & dicitur scriptura, quæ in mente per spiritalem gratiam imprimitur. Quemadmodum etiam homo qui in nobis est, per animam mente & ratione præditam principaliter homo maximè & est & dicitur: ex qua & per quam est imago & similitudo Dei qui eum fecit, & à reliquis animalibus seiungitur, vt qui eius quæ ad ea referatur, facultatis nullũ omnino euidens signum habeat.

QVOMODO MVNDVS HOMO DICITVR, ET QVA-*nam ratione etiam homo mundus.* Cap. VIII.

PEr eandem rursus similitudinem aptè, & ad imitandum appositè vniuersum etiã mundum, qui ex iis quæ sub aspectum cadunt, & quæ non cadunt, constituitur, hominem es[se] subiecit: & mundum rursus hominem qui constat ex anima & corpore. Dicebat en[im] ea quæ intelligentia percipiuntur, obtinere rationem animæ, sicut etiam anima eorum q[uæ] percipiuntur intelligentia. Et corporis locum tenere sensilia, sicut etiam corpus [s]ensilium. Et sensilium quidem esse animam, ea quæ sola intelligentia apprehenduntur: eorum v[e]rò quæ intelligentia apprehenduntur, corpus, sensilia. Et vt animam quæ in est cor[po]ri, sensili mundo esse eum qui sola mente percipitur. Ei autem qui mente intelligitur,

si

ſilem, vt corpus quod cum anima commixtum eſt & contemperatum: & vnum ex vtriſque eſſe mundum, quemadmodum ex anima et corpore vnum hominē, neutro eorū ſibi inuicem per vnionem coniunctorum & coaleſcentium, alterum negante & deficiente propter legem eius qui colligauit, per quam vnificæ poteſtatis ratio inſperſa eſt, quæ non permittit vt propter naturalem diuerſitatem ignorentur eſſe eadem ſubſtantia in vnione, nec vt pronuncietur proprietatem, quæ vnumquodq; eorum ſibi circunſcribit, ad diuiſionem & ſeiunctionem plus poſſe quàm eam quæ myſticè eis in vnione indita eſt amicam cogitationem. Per quā, qui in vniuerſum & vnus eſt modus eius quæ eſt in vniuerſis obſcuræ & ignotæ præſentiæ eius quæ omnia continet cauſæ, qui variè ineſt in omnibus, & per ſe, & inter ſe inuicem omnia inconfuſa & indiuidua conſtituit: & vt ſuauiter inter ſe inuicem potius, quàm ſua ſint ſeparatim, per vnificam habitudinem efficit, donec ei qui colligauit, ſoluere viſum fuerit, maioris & magis myſticæ diſpenſationis gratia, tempore generalis quæ ſperatur conſummationis, quo & mundus, & homo in eo quod videtur, morietur: & rurſus nouus ex ſenio confecto conſurget per eam quæ protinus expectatur reſurrectionem. Quando etiam qui in nobis eſt homo, vt pars cum toto, & paruus cum magno vnà reſurget, accepta facultate vt amplius corrumpi nequeant. Quando & anima corpus, & in qua mente intelliguntur, ſenſilia decori & gloriæ ſimilia effecta fuerint, vna vniuerſis euidenti & efficaci præſentia, pro vniuſcuiuſque modo & proportione diuina poteſtate apparente, & per ſeipſam vnionis vinculum in infinita ſecula non diſſoluendum conſeruante. Si quis ergo vult vitam & rationem piam & Deo gratam habere trium horum hominum, mundi, inquam, & ſanctæ ſcripturæ, & eius qui in nobis eſt hominis, ea quæ ſunt meliora & præſtantiora plurimi faciat. Et animæ quidem pro viribus curam gerat, quæ eſt immortalis & diuina, & ex virtutibus Deus eſt efficienda. Et carnem negligat quæ interitui & morti eſt obnoxia, & neglectam animæ dignitatem poteſt commaculare. Corruptibile enim, inquit, corpus aggrauat animam, & deprimit terrenum tabernaculum mentem multum ſolicitam. Et rurſus, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. & rurſus, Qui ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionē. Cum incorporeis autem & intelligentibus poteſtatibus mente per cognitionem certamen moueat, relictis iis quæ ſunt præſentia & quæ videntur. Quæ enim videntur, inquit, ſunt temporalia: quæ autem non videntur, æterna. In quibus propter habitum, qui ex pace eſt, multitudinem, Deus quieſcit, & ad ſanctum ſpiritum per prudentem ſanctæ ſcripturæ meditationem, Literam tranſiliens, ſapienter ſe conferat. In quo eſt plenitudo omnium bonorum, & theſauri ſapientiæ & cognitionis abſconditi, intra quos ſi quis eſſe dignus viſus fuerit, Deum ipſum inueniet in tabulis cordis inſcriptum, per gratiam quæ eſt in ſpiritu, reuelata facie Dei gloriam aſpiciens, ablato literæ velamine.

QVORVMNAM SVNT SIGNA, PRIMVS SANCTÆ Synaxis introitus, & quæ poſt eum peraguntur. Cap. IX.

Poſt breuem earum quæ à beato Sene de ſancta Eccleſia dictæ ſunt contemplationum expoſitionem, reſtat nunc vt quàm breuiſſimè fieri poterit, dicamus de ſancta Synaxi. Primum ergo pontificis in Eccleſiam ad ſanctam Synaxin introitum, primi filij Dei & ſeruatoris noſtri Chriſti per carnem in hunc mundum aduentus typum & imaginem ferre docuit, per quem cum humanam naturam ab interitu mancipatam, & à ſeipſa morti per peccatum venundatam, & diaboli tyrannide oppreſſam liberaſſet & redemiſſet, & omne pro ea debitum tanquam reus debendi exoluiſſet, qui nulli debito, nec peccato erat obnoxius, ad regni gratiam quæ erat ab initio reduxit, dans ſeipſum precium, Pæonium medicamentū & toti ſum.'o ſalutare. poſt quem aduentum eius in cælos, & in thronum ſupercæleſtem aſcenſus & ſtutio, ſymbolicè figuratur per ingreſſum ſacerdotis in ſacrarium & aſcenſum in thronum dotalem.

VIDNAM SIGNIFICAT ETIAM POPVLI IN SANctam Dei Eccleſiam introitus. Cap. X.

opuli autem vnà cum pontifice ſeu ſacerdote in eccleſiam ingreſſus, infidelium ab infidelitate ad fidem, & ab ignorantia & errore ad Dei cognitionem, infidelium conuerſionē, & fidelium à vitio & inſcitia ad virtutem & cognitionem, traductionem ſignificat.

Non solum enim infidelium ad verum & solum Deum conuersionem, in Ecclesiam introitus significat, sed etiam vniuscuiusque nostrum, qui credimus quidem, sed domini praecepta per turpem & intemperantem vitam infirmamus & transgredimur, per poenitentiam correctionem. Omnis enim homo, siue homicida, siue adulter, siue fur, siue superbus, siue arrogans vel insolens, ac contumeliosus vel detractor, vel qui odium ac inimicitias gerit, vel iracundus, vel conuiciator, vel calumniator, vel susurro, vel ad inuidiam propensus, vel ebriosus, vel vt semel dicam, ne omnia vitij genera enumerans, sim prolixior, quicunque à quouis vitio tenebatur, postquam eo amplexus sua sponte & consulto teneri, & ex proposito operari cessauerit, & vitam in melius mutauerit, pro vitio virtutem eligens, is propriè & verè cum Christo Deo & pontifice, intelligatur & dicatur introire ad virtutem quae tropicè dicitur Ecclesia.

QVORVMNAM SVNT SYMBOLA DIVINAE lectiones. Cap. XI.

Diuinas autem sacrorum librorum lectiones diuinas & beatas, sanctissimi Dei voluntates & consilia dicebat significare magister. Per quae eorum quae sunt agenda, admonitiones vnusquisque nostrum pro ea quae inest ei, facultate conuenienter accipimus, & diuinorum ac beatorum certaminum leges discimus. Quibus conuenienter legitimè certantes, quae victoribus iure dantur, regni Christi coronis digni habebimur.

QVORVMNAM SVNT SIGNA DIVINA cantica. Caput XII.

Spiritalem autem diuinorum canticorum delectationem, dicebat significare voluptatem diuina bona significantem, quae animas ad sincerum & beatum Dei amorem commouet, ad vitij autem odium magis incitat.

QVID SIGNIFICANT PACIS ACCLAMATIONES. Caput XIII.

Per pacis autem acclamationes quae intus ex sacrario fiunt iussu Antistitis in vnaquaq; lectione, eas quae per sanctos angelos deferuntur, diuinas susceptiones significari dicebat sapiens senex. Per quas Deus definit eorum certamina qui legitimè pro veritate contra aduersas potestates decertant, quae sub aspectum non cadunt, congressiones dissoluens, & pacē dans in exinanitione corporis, & pro susceptis pro virtute laboribus, sanctos impatibilitatis gratia remunerant. Vt cùm pugnare cessauerint, ad spiritalem agriculturam seu virtutis operationem, animae potestates transferant, per quas malorum spirituum cateruas dissoluerunt, eos Christo ducente, difficilésque & ineuitabiles diaboli machinas dissipante.

CVIVSNAM IN VNOQVOQVE PROPRIE signum est, sancti Euangelij lectio, & Mystica, quae eam consequuntur. Caput XIIII.

Vnde statim post eas, diuinam Sancti Euangelij lectionem sacra Sanctae Ecclesiae constitutio fieri iussit, propriè quidem eam quae à bonis pro verbo suscipitur, afflictionem introducens, postquàm is qui est cognitionis contemplationis veluti Pontifex, è cae[lo] ad eos adueniens verbum, eis carnis prudentiam, tanquam sensilem Mundum perficit, ra[tio]nes quae deorsum adhuc in terram spectant, tanquam initiatas, ab eis repellens, & ad eo[rum] quae mente intelliguntur, considerationem, per portarum claustrum, & sanctorum mysteriorum introitum, eos deducens. Et eum rationum & actionum iam sensus clauserint, & [ad] carnem & mundum fuerint, eos arcana docet, iam antè ad seipsos & ad eum per salutem introductos, & pro multis in ipsos beneficijs, solam pro sua salute gratiarum actionem fessionem grato animo referentes, quam diuinum significat tibi FIDEI Symbolum. [In]de, cum eos per ter sanctum in Angelorum numerum retulerit, & eandem quam eis [sa]cre cantus Theologiae gratiam concesserit, ad Deum & Patrem adducit adoptatos spiritu, per tionem, per quam digni habiti sunt qui patrem Deum vocarent. & deinde rursus, tanqua

tam scitè ac sponte omnes, quæ sunt in iis quæ sunt, rationes perfecerint, incognitè ad incognitam, per hoc quod est, VNVS Sanctus, & ea quæ deinceps sequuntur, deducit unitatem, gratia Deos effectos, & per eius solam, in quod potestate non cadit diuisio, participationem, similes effectos.

CVIVSNAM EST SIGNVM, EX EO QVOD GEneraliter significatur diuina sancti Euangelij lectio. Cap. XV.

Generaliter autem mundi huius consummationem significat. Post diuinam enim sancti Euangelij lectionem, quando Pontifex descendit de sede, & Catechumenorum & reliquorum qui diuina ostendendorum sacramentorum contemplatione indigni sunt, fit per sacros ministros dimissio & eiectio, quæ per se veritatem significat & præfigurat, cuius imago est & typus: & inter eos quodammodo clamat, quòd, postquam Euangelium regni fuerit prædicatum in vniuerso mundo, vt scriptum est, In testimonium omnibus gentibus, tunc veniet finis. adueniente in secundo eius aduentu ex cælis, cum magna scilicet potentia, magno Deo & Seruatore nostro Iesu Christo, (ipse enim Dominus in voce Archangeli & in sono tubæ descendet de cælo, inquit diuinus Apostolus) & aduersarios vlciscente & per sanctos Angelos, fideles ab infidelibus segregante, & à iustis iniustos, & à sanctis scelestos, & vt semel dicam, ab iis qui in Dei spiritu ambularunt, eos qui post carnem ierunt, & in infinitis & nunquam finiendis seculis, vt dicit diuinorum eloquiorum veritas, pro eorum quæ in vita egerint, dignitate iustam reddente retributionem.

CVIVSNAM SIGNVM EST, QVOD SANCTÆ Ecclesiæ fores clauduntur post sanctum Euangelium. Cap. XVI.

Quòd autem post sacram sancti Euangelij lectionem, & Catechumenorum eiectionem, sanctæ Ecclesiæ fores clauduntur, significat et rerum materialium transitum, et eum qui post terribilem illam segregationem et terribiliorem sententiam, in mundum, qui mente tantum intelligitur, seu in sponsi CHRISTI thalamum futurus est, dignorum ingressum, et eius quæ per fraudem fit in sensibus, operationis perfectam eiectionem.

QVID SIGNIFICAT SANCTORVM SACRAmentorum introitus. Cap. XVII.

Sanctorum autem & venerabilium mysteriorum ingressus, est initium & procemium, vt magnus ille dicebat Senex, nouæ doctrinæ quæ in cælis futura est, de Dei erga nos dispensatione, et reuelatio mysterij nostræ salutis, quod est in diuinæ occultationis adytis. NON bibam enim (inquit suis discipulis Deus et verbum) deinceps de genimine vitis vsque ad diem illum, quando ipsum bibam nouum vobiscum in regno Patris mei.

CVIVS EST SYMBOLVM DIVINA SALVtatio. Caput XVIII.

Spiritalis autem quæ omnibus acclamatur salutatio, omnium quæ inter se inuicem futura est in tempore reuelationis bonorum ineffabilium, consensum & concordiam, & rationalem (vt ita dicam) identitatem per fidem & dilectionem, per quam cum ratione seu verbo & Deo familiaritatem & coniunctionem digni suscipiunt, describit & præfigurat. Rationis enim & orationis signum est os, per quam omnes maximè qui rationis, vtpote ratione editi, fuerunt participes, etiam primæ & soli rationi, ac verbo omnisque rationis acorasis auctori coniunguntur.

QVID SIGNIFICAT DIVINVM FIDEI Symbolum. Caput XIX.

Diuini autem fidei Symboli quæ fit ab omnibus confessio, eam quæ propter admirabiles sapientissima in nos Dei prouidentiæ modos & rationes, in futuro seculo facienda est, gratiarum actionem præsignificat, per quam se propter diuina beneficia gratos qui

digni sunt, constituunt, cum præter eam, pro innumerabilibus diuinis quæ acceperunt, boni aliquid aliud omnino referre nequeant.

QVID SIGNIFICAT TER SANCTI GLO-*rificatio.* Caput XX.

T*Rina autem, quæ fit, diuinæ laudis sanctitatis exclamatio à toto populo fideli, eam quæ eum incorporeis & intelligentibus potestatibus in futuro est apparitura, vnionem & æqualitatem significat, per quam conuenienter supernis potestatibus, (propterea quòd immutabilis & perpetuus in Deum motus eis idem sit) tribus sanctificationibus vnam diuinitatem, quæ tres habet personas siue hypostases, laudare & sanctificare humana natura docebitur.*

CVIVS EST SYMBOLVM SANCTA PRE-*catio, Pater noster.* Caput XXI.

S*Anctißima autem & in primis veneranda magni & beati Dei & patris, inuocatio est eius quæ gratis & spiritus sancti gratia, danda est, existentis & subsistentis adoptionis symbolum, per quam omni superata & tecta humana proprietate, aduentu gratiæ, filij Dei appellabuntur: & erunt omnes sancti qui per virtutes hic se diuinæ bonitatis pulchritudine splendidè & gloriosè exornarunt, speciosósque reddiderunt.*

QVID SIGNIFICAT MYSTICI SACRI-*ficij finis, dum exclamantur hymni, videlicet, Vnus sanctus, & quæ sequuntur.* Cap. XXII.

Q*Væ autem in mystici sacrificij fine à toto fit populo, scilicet, Vnus sanctus, & eorum quæ sequuntur, confeßio: eam quæ supra rationem & mentem erga vnum diuinæ simplicitatis arcanum, futura est eorum qui mysticè & sapienter in Dei mysterijs initiati sunt, in eorum quæ sola intelligentia percipiuntur, ab interitu alieno seculo coniunctionem & vnionem significat. In quo eius quæ non apparet & est supra omnem modum ineffabilis, gloriæ lucem aspicientes, ad beatam puritatem cum supernis potestatibus suscipiendam, fiunt idonei. postquam fit, tanquam finis omnium,* SACRAMENTI *communicatio, quæ in seipsum transformat: & bono per causam similes ex gratia & participatione, efficit eos qui dignè sunt participes, quibus nihil deest, quantum homini contingit & datur, quominus ipsi sint & vocentur adoptione Dij, per gratiam, propter totum Deum, qui eos totos seipso impleuit, & nihil ex eis reliquit sua præsentia vacuum.*

QVOMODO ET QVANAM RATIONE, *animæ quoque per se intellectæ in vnoquoque seorsum, Deum efficiens & perficiens per prædicta consyderatur constitutio.* Cap. XXIII.

A*Ge verò via & ordine per eadem procedentes, rursus etiam eadem de cognoscente anima consideremus, & parumper, pro viribus ratione ad altiorem contemplationem piè ascendere, & consyderare, & intelligentia consequi, quomodo diuini sanctæ Ecclesiæ ritus animam ad suam perfectionem per veram & efficacem cognitionem deducunt, mentem, quæ id vult & desiderat, Deo, si videtur, deducente, minimè prohibeamus*

CVIVSNAM EX ANIMÆ VIRTVTIBVS *signum est, primus sanctæ Synaxis introitus.* Cap. XXIIII.

R*Espice ergo quisquis es beatæ Dei sapientiæ verus & sincerus amator, mentis seculi primo sanctæ Synaxis ingressu, ab externo materialium errore & perturb[illegible], si scriptum est,* MVLIERES *Venientes à spectatione, venite: ea, inqu[illegible], quæ [illegible] forma & figura per aspectum, errorem sensilium. Neque enim verum est eam dicere con[illegible] platonem, quemadmodum dicunt insipientes Græcorum sapiētes (Sapientes enim a nobis*

quam dicentur, qui Deum per eius effecta cognoscere non potuerunt, aut noluerunt) per quam est sensilibus perpetuum inter se bellum, mutuum sibi interitum afferentibus, & in seinuicem intereuntibus, & hoc solum firmum & stabile habentibus, quòd sint instabilia, & corrumpãtur, & in concordia ac perseuerantia à pugna & seditione aliena, nunquam possint conuenire. Respice, inquam, ab his venientem & quam citissimè fugientem animam, & tanquam ad Ecclesiam, asylum, & pacis templum, ad naturalem in spiritu contemplationem, quæ est à pugna & omni perturbatione libera cum ratione, & à ratione seu verbo magno, & vero nostro Deo, & Pontifice ingredientem, & quæ per diuinas lectiones, tanquam per signa, & eorum quæ sunt, rationes magnum & admirabile diuinæ, quæ in legibus & Prophetis significatur, diuinæ Prouidentiæ docetur mysterium, & in vnoquoque pro pulchra eius disciplina, per sanctas potestates, cum ea per mentem & intelligentiam loquentes, pacis datrices significationes cum confirmante & conseruante delectatione diuini & ardentis ex Deo desiderij, per diuinorum canticorum, quæ intelligentia percipitur, voluptatem mysticè cantatam accipit. Rursus eam aspice ab his transeuntem, & ad vnum & solum has rationes vnicè comprehendentem verticem se conferentem, dico autem sanctum Euãgelium, in quo omnes & prouidentiæ, & eorum quæ sunt rationes, per vnam cõprehendẽdi facultatem vniformiter præextiterunt. Post quod, diuino sensu rursus fas est piis imperturbatis mẽtis oculis videre VERBVM & DEVM de cælis ad eam descendentem, sicut Pontificis à Sede sacerdotali descensus significat, & instar Catechumenorum, perfectè discernentem rationes, quæ in sensus & eius quod in eo diuidi potest, visione versantur. Deinceps rursus eam, cum extra sensilia fuerit, vt sanctæ Dei Ecclesiæ portarum obseratio intelligendum suggerit, ad eam quæ per ineffabilium mysteriorũ introitum significatur, materiæ expertẽ et simplicẽ, & immutabilem, & deiformẽ, & ab omni forma & figura liberam, eorũ, quæ intelligentia percipiuntur, scientiam deducentem. Per quam cum rursus ad seipsum proprias facultates collegerit, rationi autem seipsam in mente per intelligentem salutationem, seu complexum, vnierit, eas quæ in ipsa sunt, salutis rationes & modos, per fidei symbolum, grato & memori animo confiteri docentem. Post hæc autem rursus, vt quæ iam deinceps per simplicem, & quæ diuidi non potest, facultatem, & sensilium, & eorum quæ mente percipiuntur, rationes, per disciplinam cognitione comprehenderit, ad sublimis & illustris Theologiæ cognitionem, postquam omnia peruaserit, deducẽtem, & Angelis æqualem, quantum assequi contingit, præbentem ei intelligentiam, & moderatè eam tantum docentem, vt sciat Deum vnum, vnam substantiam, tres personas, seu hypostases, ter subsistentem substantiæ vnitatem, & eiusdem cum hypostasesi seu personis substantiæ trinitatem, vnitatem in trinitate, & trinitatem in vnitate, nõ aliam & aliam, neque aliam præter aliam, neque aliam per aliam, neque aliam in alia, neque ex alia aliam: sed eandem in seipsa, & per se sub seipsa, sibi ipsi idem, & vnitatem, & trinitatem, incompositam & inconfusam vnionem habentem, & discretionem, quæ nec diuidi, nec in partes scindi potest. Vnitatem quidem, ex substantiæ, seu quatenus est, ratione, sed non ex substantiæ compositione, vel contractione, vel cuiusmodicunque confusione. Trinitatem verò, ex modi existendi & subsistendi ratione, sed non per diuisionem, vel alienationem, vel cuiusmodicunque partitionem. Neque enim vnitas hypostasesi seu personis diuisa est: neque relatiuè vnum est, & in eis consideratur. Neque in vnitate compositæ sunt personæ, vel eam explent contractione, sed eadem sibi ipsi idem, sed tamen aliter & aliter. Est enim SANCTA Trinitas personarum vnitas eiusmodi, vt substantia, & simplici, quæ in ipsa est, ratione, confundi non possit: & est trinitas, personis & existendi modo, sancta vnitas. Eandem totam hoc & illud diuersè, alio & alio modo, vt dictum est, intellectam, vnam, & solam, & quæ nec diuidi, nec confundi potest, & simplicem, & cui nihil potest detrahi, & quæ mutari nequit, diuinitatem, vnitatem in tota substantia existentem, & totam trinitatem eandem cum personis, & vnum vnius triè apparentis luminis radium, vniformiter resplendentem. In quo etiam animam, cum æque sancti Angeli, apparentes, & quas creatura assequi potest, de diuinitate rationes susceperit, eodem cum eis concentu, absque silentio, vnam diuinitatem trinè celebrare didicerit, ad optionem per gratiam, per conuenientem similitudinem euehi, per quam in precibus Deum rem, & mysticum gratia, & solum habent ad id quod vnum est eius occultationis, per omm extensionem contrahetur, & hoc ei potius eueniet, quàm vt diuina cognoscat, quatenus suipsius esse vult, nec ipsa ex seipsa sub seipsa, vel alio aliquo cognosci possit, quàm solo eo totam benignè & vt bonum decet, eam suscepit, toto Deo, & ei toti, vt Deum decet, matè, & impatibiliter seipsum immisit, & totum Deum effecit, & in seipsum immutabi-

liter transformauit. Vt sit, sicut dicit sanctissimus Dionysius Areopagita, imago & manifestatio obscuri luminis, speculum purum, maximè perspicuum, illæsum, impollutum, immaculatum, totam in se suscipiens, si fas est dicere, boni exemplaris, diuinæ formæ speciē, & citra diminutionem, in seipso (quoad eius fieri potest) bonitatem silentij, quod est in adytis, illuminans.

QVIDNAM OPERETVR ET EFFICIAT MYSTEriorum, per ea quæ in sancta Synaxi peraguntur, ritus in fidelibus & ijs qui fideliter congregantur, ad Ecclesiam accedens spiritus sancti gratia. Cap. XXV.

Existimabat itaque beatus senex, nec adhortari cessabat oportere omnem Christianum sanctæ Ecclesiæ vacare, & nunquam abesse à sancta communione quæ in ea peragitur, propter sanctos angelos qui in ea permanent, & eos qui ingrediuntur, semper describūt & Deo aperiunt, et pro eis orationes faciunt. Et propter sancti spiritus gratiam quæ inuisibiliter quidem semper permanet, maximè autem et propria ratione tempore sanctæ Synaxis, et vnumquenque eorum qui inueniuntur, transmutat et transformat, et vt verè dicamus pro modo & proportione ipsorum, ad id quod est diuinius, traducit & effingit, & ad id quod significatur per mysteria quæ peraguntur, deducit, & si ipse non sentiat, si est ex ijs qui sunt in Christo paruuli, & in profundum eorum quæ fiunt, nequit intueri: & propter eam quæ significatur per vnumquodque eorum quæ peraguntur, diuinorum signorum salutis in ipso operantem gratiam, per ordinem & seriem ab his quæ cohærent vsque ad omnium finem procedentem. Et in primo quidem introitu, efficientem infidelitatis eiectionem, fidei incremētum, vitij diminutionem, virtutis augmentum, ignorantiæ delectionem, cognitionis additamentum. Per diuinorum autem verborum auditionem, eorum quæ dicta sunt, fidei inquam, & virtutis & cognitionis solidos & immobiles habitus & affectiones. Per ea autem quæ illa consequuntur, diuina cantica, voluntarium animæ virtutibus assensum, & quæ propter eas in ipsa inest in mente versantem voluptatem & delectationem. Per sacram autem lectionem sacri Euangelij, terrenæ cogitationis & prudentiæ, tanquam mundi sensilis consummationem. Per portarum autem quæ postea fit, obserationem qui ex affectione ab hoc mundo interitui & corruptioni obnoxio, ad mundum qui intelligentia percipitur, fit animæ transitum & traductionē, per quam cùm sensus instar portarū mysterijs initiauerit, eos ab imaginibus quæ sunt in peccato puros efficit. Per sanctorum autem mysteriorum ingressum, perfectiorem & magis mysticam & nouam de Dei in nos dispensatione doctrinam & cognitionem. Per diuinam autē salutationem, omnium in omnes, & vniuscuiusque prius in seipsum, & Deum concordiæ & consensionis & dilectionis (si dicere liceat) identitatem. Per symbolum autem confeßionis fidei, propter admirabiles & opinione maiores salutis nostræ modos vtilem gratiarum actionem. Per Ter sanctum autem, cum sanctis angelis vnionem & honoris æqualitatem, & non cessaturam sanctificantis Dei glorificationis modulatam consonantiam. Per orationem verò, per quam patrem Deum vocare digni habemur, verißimam sancti spiritus quæ fit in gratia adoptionem. Per hoc autem quod canitur, Vnus sanctus, & quæ sequuntur, gratiā & coniunctionem quæ cum Deo vnum efficit. Per sanctam autem immaculatorum & viuificorū sacramentorum participationem, eam quam cum ipso esse contigit, ex participatione per similitudinem communicationem, & (vt eodem verbo rursus vtar) identitatem, per quam ex homine Deus fieri homo dignus habetur. Quorum enim hic in præsenti vita per gratiam in fide credimus esse donorum sancti spiritus participes, eorum in futuro seculo verè, & vt re ipsa ita sit, per spem fidei nostræ quæ non excidit, & eius qui est pollicitus, firmam & stabilem, & quæ transiliri non potest, promißionē, cùm præcepta pro viribus seruauerimus, credimus nos futuros participes, transeuntes à gratia quæ est in fide, in gratiam quæ est in forma, Deo scilicet & seruatore nostro Iesu Christo, per ablationem eorum quæ in nobis corruptionem & interitum significant, in seipsum transformante & transmutante, & quæ per signa sensil[illegible] ostensa sunt, archetypo & primitiua largiente sacramenta. Vt autem memoriæ facilius ma[illegible]dentur eorum quæ dicta sunt, vim (si videtur) breuiter percurrentes, ita in summum [illegible]mus. Est ergo sancta Ecclesia typus, vt dictum est, & imago Dei, quoniam quam infinita potestate & sapientia, in diuersis eorum quæ sunt substantijs inconfusam vnionem, [illegible] opifex in summo sibi coniungens & continens: ea quoque per fidei gratiam eam effe[illegible]. [illegible]nes quidem in vna fidei & gratia & vocatione, fideles inter se inuicem vniformiter con[illegible]

genæ: eos autem qui in rerum actione, & in virtute versantur, per metum quæ est vna & eadem: eos autem qui se contemplationi & rerum cognitioni dederunt, vltra hac etiam per concordiam quæ frangi & diuidi non potest. Mundi autem tam eius qui intelligentia percipitur, quàm sensilis typus est, vt quæ eius qui cadit in intelligentiam, signum habeat sacrarium: sensilis verò, templum. Hominis autem rursus est imago, vt quæ animam per sacrarium imitetur: corpus autem, per templum repræsentat. Ipsius autem animæ per se intellectæ typus est & imago, vt quæ contemplantis facultatis gloriam ferat per sacrarium, agentis verò decorem & honestatem per templum habeat. Sancta autem, quæ in ea peragitur, synaxis, primus quidem ingressus, generaliter quidem significat primum CHRISTI Dei nostri aduentum: separatim verò, quæ per ipsum, & cum ipso, eorum qui ab infidelitate ad fidem, & à vitio ad virtutem, & ab ignorantia ad cognitionem introducuntur, conuersionem. Quæ autem post eam fiunt, lectiones, generaliter quidem diuinam voluntatem, cui conuenienter oportet omnes erudiri & vitam suam instituere, significat: priuatim verò ac separatim eam quæ est ex fide doctrinam, & eorum qui crediderunt, profectum, & agentium firmam ac stabilem ex virtute affectionem, per quam in diuina lege præceptorum ingredientes fortiter ac constanter diaboli insidijs resistunt, & quæ eis aduersantur opera, ratione effugiunt, & eorum qui se cognitioni dedunt, habitum qui versatur in contemplatione. Per quam sensilium, & eius quæ in ijs est prouidentiæ, spirituales pro viribus rationes colligentes, citra errorem feruntur ad veritatē.

Diuinæ autem canticorum modulationes, diuinam voluptatem ac delectationem quæ omnium mentibus ingeneratur, per quam mysticè confirmati, præteritorum quidem virtutis laborum obliuiscuntur, ad eorum autem quæ restant, diuinorum & à corruptione alienorum bonorum vehemens intensúmque desiderium iuuenes recentésque redduntur ac renouantur.

Sanctum autem euangelium, est quidem generaliter huius mundi consummationis signum: seorsum verò ac peculiariter significat eorum quidem qui crediderunt perfectam & omni ex parte absolutam antiqui erroris deletionem. Eorum autem qui in actione versantur mortificationem, & legis secundum carnem & insipientiæ consummationem. Eorum verò qui cognitioni se dedunt, multarum ac diuersarum rationum, ad eam quæ maximè continet, contractionem & relationem, naturalis contemplatione, quæ maiori traiectione vtitur & est magis varia, eis consummata ac finita. Antistitis autem de sede descensus, & Catechumenorum eiectio, generaliter quidem significat, secundū magni Dei & seruatoris nostri IESV CHRISTI de cælis aduentum, & peccatorum à sanctis segregationem, & iustam pro vniuscuiusque meritis retributionem: seorsum verò ac seiunctim, perfectam in fide eorum qui crediderunt, confirmationem, & comprobationem, quam DEVS & VERBVM eis accedens, facit, cum tamen sub eorum aspectum non cadat, per quam qualibet adhuc in fide vlla ex parte claudicans ratio, more Catechumeni, ab eis eijcitur. Eorum autem qui in actione versantur, perfectam impatibilitatem, per quam qualibet affectionibus obnoxia & non illustrata ratiocinatio, ab anima recedit. Eorum autem qui se cognitioni dediderunt, ea quæ cognita sunt continentem scientiam, per quam omnes materialium imagines ab anima expelluntur. Portarum autem obseratio & sanctorum mysteriorum ingressus, & diuina salutatio, & symboli fidei exclamatio, generaliter quidem significant sensilium transitum, & rerum quæ in intelligentiam tantum cadunt, manifestationem, & nouam diuini quod est in nobis mysterij doctrinam, & omnium in omnes, in seipsos & Deum futuram concordiam & consensionem, dilectionem, & (si dici possit) identitatem, & quæ pro ijs fit, propter quos seruati sumus, modis gratiarum actionem: separatim autem ac propriè, fidelium quidem, qui fit ex simplici fide ad dogmatum doctrinam, imitationem consensionem & pietatem, profectum. Primum enim ex his significat portarum obseratio. secundum autem sanctorum introitus. Tertium verò salutatio, & quartum symboli acclamatio. Eorum autem, qui in actione versantur, ab actione ad contemplationem, cum sensus compresserint & extra carnem & mundum fuerint electi, quæ ex eis fiunt, operationibus traductionem: & à modo præceptorum ad eorum rationem ascensionem, & ipsorum præceptorum, ex proprijs rationibus cum animæ facultatibus coniunctionem, & intelligentiam, & ad Theologicam gratiarum actionem, aptum & accommodatum habitum. Eorum autem qui se cognitioni tradiderunt, à naturale contemplatione ad eorum quæ cadunt in intelligentiam, simplicem mentis considerationem. Per quam nequaquam per sensum, vel aliquid eorum quæ videntur, diuinam & ineffabilem rationem persequitur, & cum anima suarum ipsius facultatum vnionem, & quæ in mente, diuina prouidentiæ rationem vniformiter comprehendit, simplicitatem. Quæ autem nunquam cessat sanctificans

sanctorum Angelorum TER-SANCTI *glorificatio, generaliter quidem significat eam quæ simul & eodem tempore futura est in futuro tempore, cælestium & terrenarum potestatum æqualem vitæ rationem, & Dei gloria afficiendi consensionem, vtpote cùm corpus per resurrectionem hominibus immortale effectum, & corruptio non amplius grauet animam, nec grauetur, sed per immutationem ad alienationem à corruptione & interitu, ad Dei suscipiendam præsentiam, potestatem & aptitudinem acceperit. Separatim autem & propriè, fidelium quidem cum Angelis theologicam in fide contentionem. Eorum autem qui in actione versantur, Angelis æqualem, quoad eius fieri potest hominibus in vita splendorem, & Dei decantandi intensum studium & vehementiam. Eorum vero qui cognitioni se dedunt, Angelis æquales, quantum hominibus datum est, diuinitatis mente comprehensiones, laudationes & perpetuos motus. Beata autem magni Dei & Patris inuocatio &* VNVS SANCTVS, & *eorum quæ sequuntur acclamatio, & sanctorum & viuificorum mysteriorum participatio, eam quæ in omnibus dignis futura est, per Dei nostri bonitatem in filios adoptionem, vnionem & coniunctionem & diuinam similitudinem & deificationem significat. Per quam erit omnia in omnibus qui seruantur, ipse Deus similibus. Vt lux primaria, ceu lucis exemplar quæ in eis resplendet, qui per virtutem & cognitionem ex gratia similiter resplendent. Fideles autem & virtutis studiosos & cognitione deditos vocauit eos qui introducuntur, & eos qui proficiunt & eos qui sunt perfecti, seruos scilicet & mercenarios, & filios, tres ordines eorum qui seruantur.* SERVI *enim sunt fideles, qui metu eorum quæ comminatus est, Domini mandata exequuntur, & non propter amorem & beneuolentiam eorum quibus crediderunt.*

Mercenarij autem, qui promissorum bonorum desiderio, pondus & æstum diei tolerant & ferunt, hoc est, quæ præsenti vitæ ingenerata & coniuncta est à primi parentis condemnatione afflictionem, & quæ in ea pro virtute suscipiuntur tentationes, & præsenti vita, vitam futuram, libera & spontanea sententia sapienter commutant. Filij autem, qui nec minarum metu, nec promissorum desiderio, sed qui more & habitu inclinationis & affectionis animæ, quæ ad id quod honestum est, fertur, à Deo nunquam separantur, conuenienter illi sententiæ, qua dictum est, FILI, *tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt: vt quibus per adoptionem in gratia hoc esse contingat, quod ex natura & causa Deus est & creditur.* NE ERGO *à sancta dei Ecclesia recedamus, quæ tot in sancta eorum quæ peraguntur, diuinorum signorum ordinatione, nostræ salutis mysteria continet: per quæ vnumquemque nostrum, maximè qui vitam rectè instituit, pro modo & proportione sua, sicut Christus fabricans, quod datum est per sanctum Baptismum in Spiritu Sancto adoptionis donum, in manifestationem deducit, Christo conuenienter peractum: sed omni facultate & studio exhibeamus nos ipsos dignos diuinis donis, per bona opera Deo gratias agentes, non conuersantes sicut gentes quæ Deum non norunt, in passione desiderij: sed quemadmodum dicit sanctus Apostolus, mortificantes membra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, passionem desiderium malum, & auaritiam, quæ est cultus idolorum: propter quæ venit ira in filios diffidentiæ, & iram omnem, & indignationem, et turpiloquium, & mendacium, & (vt semel dicam) omnem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desyderia deceptionis cum actionibus eius & desiderijs, deponentes, Deo dignè ambulemus, qui nos in regnum suum & gloriam vocauit, induentes viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, mansuetudinem, longanimitatem, in dilectione se inuicem sustinentes & sibi inuicem condonantes. Si quis aduersus aliquem querelam habeat: sicut & Christus condonauit nobis: & in omnibus vinculum perfectionis, charitatem & pacem, in quam vocati sumus in vno corpore. Et, vt in summa dicam, nouum hominem qui renouatur ad cognitionem ad imaginem eius qui creauit ipsum. Ita enim viuentes, poterimus ad finem diuinarum promissionum cum bona spe venire, & impleri agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & prudentia spiritali, fructificantes & crescentes in agnitione Domini, in omni potestate confirmati, secundum potentiam gloriæ ipsius, in omnem ædificationem & longanimitatem, cum gaudio gratias agentes Patri, qui nos fecit sufficientes in partem sortis sanctorum in lumine. Huius autem gratiæ clara est demonstratio, voluntaria, ac spontanea, in id quod est cognatum, vnà cum eo affectio. Cuius opus est, vt homini, qui vl... re nostro auxilio indiget, pro viribus, sicut Deus, necessitudine & familiaritate iungan... non sinamus, vt curæ & prouidentiæ sit expers, sed conuenienti studio, reipsa facilis, ... damus, viuam esse, quæ in nobis est, in Deum & proximum affectionem. Ex facto enim demonstratur affectio. Nihil enim est nec tam ad iustitiam facile, nec ad hoc, vt Dij (vt ita dican... damur, & ad Deum quam proximè accedamus, aptum est, vt misericordia, quæ ab an...*

indigentes lubenter & hilariter offertur. Si enim Deus verbum, eum qui vt beneficio afficiatur, indiget, seipsum esse ostendit: QVOTIES *enim, inquit, vni ex his minimis fecistis, mihi fecistis: Deus est autem, qui dixit: multo magis eum qui benefacere potest & facit, verè per gratiam & participationem Deum esse ostenderit, vt qui eius beneficentiæ operationem & proprietatem aptè imitando, assumpserit. Et si pauper Deus est, propterea quòd Deus pro nobis pauper factus, se ad nostram imbecillitatem demiserit, & vniuscuiusque affectiones misericorditer in seipsum suscipiat, & vsque ad seculi consummationem, pro modo & proportione vniuscuiusque passionis, semper propter bonitatem, mysticè patiatur: multo magis probabili ratione Deus est, qui ad Dei imitationem, eorum qui patiuntur affectiones, per seipsum diuinè medicatur, & eandem cum Deo, per proportionem, conseruantis prouidentiæ in affectione potestatem se habere indicat. Quis est ergo ad virtutem adeò tardus, & motu difficilis, vt diuinitatem non desideret, quæ tam facile emi, parari & possideri potest? Eorum autem secura est, vt quæ fures & prædones non timeat, custodia & facilis est via ad salutem, sine qua (vt puto) nihil verè ab eo qui possidet, sine damno conseruatur. Hæc est, quæ per se & à se propriè exercetur actio, per quam ea quæ sunt in nobis ipsis solis considerare & perspicere discentes, ne ab alijs inaniter damnum accipiamus, liberamur. Si enim nos ipsos solos intueri & examinare didicerimus, nunquam ea quæ sunt aliorum, cuiusmodicunque fuerint, inuademus: scientes vnum esse solum iudicem sapientem & iustum Deum, qui sapienter & iustè, omnia quæ fiunt, ex ea ratione, ex qua facta sunt, iudicat, non ex ea, ex qua manifestata sunt, quam fortasse possint etiam homines iudicare, ad id quod apparet obscurè respicientes. In quo tamen non est omnino veritas, nec eorum quæ fiunt, ratio. Deus autem & animæ motum qui sub aspectum non cadit, & appetitionem quæ videri non potest, & ipsam rationem, qua impulsa est anima, & rationis scopum & institutum, hoc est, totius rei, qui in mente prius erat, finem respiciens, iustè (vt dixi) omnia iudicabit quæ fiunt ab hominibus. Quòd si rectè gerere studuerimus, & nos ipsos nobis ipsis circunscribemus, non ijs quæ exterius accedunt, nec videre, nec audire, nec loqui, oculum, vel aurem, vel linguam ea quæ sunt aliorum sinemus, si maximè quidem fieri potest, omnino: sin minus, ex misericordia potius quàm ex animi perturbatione, eis agere, & non ad lucrum nostrum videre & audire & loqui permittentes, & solum tantum quantum diuinæ rationi, quæ ea, vt auriga currum, regit, videtur. Nihil enim est hin instrumentis ad peccatum pronius, si ratione non reprimatur & castigetur. Et nihil est rursus eis ad salutem promptius, si ea ordinet & componat ratio, & ad quæ oportet & vult, deducat. Ne ergo neglexerimus, Deo pro viribus parere vocanti nos ad vitam æternam & beatum finem, per diuinorum & salutarium suorum mandatorum executionem. Vt accipiamus misericordiam & inueniamus gratiam in auxilio opportuno: quod est, inquit diuinus Apostolus, cum omnibus qui amant dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione: hoc est, qui in virtutis incorruptione & sinceritate, & cum vita pura & non dissimulata honestate, amant Dominum: vel (vt dicam apertius) qui amant Dominum in facienda eius voluntate & diuinorum eius iussorum nihil corrumpunt. Hæc ego de his, propter mercedem obedientiæ, pro viribus, vt doctus sum, exposui, ea quæ sunt magis mystica & altiora, attingere non ausus. Quæ si quis studiosus cupit cognoscere, ea legat quæ à* SANCTO *Dionysio Areopagita diuinè elaborata sunt, & reuera inueniet ineffabilium mysteriorum reuelationem, per diuinam eius mentem & linguam hominum generi donatam, propter eos qui salutis hæredes futuri sunt. Et si non longè quidem à vestro desiderio aberrarunt, Deo Gratiæ qui quæ bona & honesta sunt, suppeditat: et vobis qui vt ea dicerentur, coegistis. Sin autem à vestra spe & expectatione longè abfuerunt quid agam, vel quomodo afficiar, cui in dicendo vires non suppetierunt? Imbecillitati enim venia danda, non autem punienda est. Et suscipiendum est potius quàm reprehendendum, si quod dari potest, datur & maximè à vobis qui propter Deum amare proposuistis,* DEO *certè gratum & acceptum est, quicquid pro viribus purè & sincerè ex animo datur, etiam si cum magnis collatum, videatur exiguum. Qui nec viduam quidem, cum duo minuta obtulisset, repulit. Quæcunque esset hæc vidua & duo eius minuta, siue anima vitio viduata, & quæ veterem quidem legem, tanquam coniugem, amisit, summa autem cum ratione, seu verbo & Deo coniunctione, nondum digna est. Ei tamen, arræ instar, offert tanquam minuta, incommoderatam vitam & rationem vel fidem & bonam conscientiam: vel habitum & operationem quæ in honesto versatur, vel eis conuenientem contemplationem & animum: vel quæ cum eis habet proportionem, cognitionem & virtutem, vel quæ sunt his pauperiores. Dico autem quæ sunt in naturali & scripta lege, rationes quas anima possidens,*

pro earum, tanquam totius vitæ intensione, & remissione, soli verbo & Deo coniungi volens, offert & violentis moribus & ritibus qui sunt ex lege & natura, tanquam maritis, viduari suscipit. Siue aliquid aliud magis spiritale & quod ab ijs solis cōsiderari potest qui mente puri sunt, per impletam in historia literam, ratio significat. Quæcunque enim in hominibus ex virtute magna esse videntur, si eum contemplante in Theologia ratione conferantur, parua sunt, præter quàm quòd etiam si parua sint & ex vili & non preciosa materia, æquè tamen ac aurea numismata, quæ sunt ex omnium preciosißima materia, offeruntur autem à ditioribus, regalem ferunt characterem, & plus fortasse habent, nempe offerentis ex tota affectione propositum. Hanc ego quoque viduam imitans, Deo & vobis, ò dilecti, parua hæc & vilia & ex vili & paupere mente & lingua oblata, cogitata, & verba tanquam minuta, ea de quibus inßistis, obtuli, rogans benedictam vestram & sanctam animam, primùm quidem, vt nihil eorum quæ à me dicuntur, scriptis mandari amplius petatis, duabus de causis: Vna quidem, quòd timorem Domini purum & immaculatum ac permanentem nondum paraui, nec solitudum virtutis habitum, nec veræ iustitiæ firmitatem ac stabilitatem: quæ de eorum quæ scribuntur firmitate, maximum ferunt testimonium. Altera autem, quòd multis perturbationum vndis, sæui instar maris, adhuc agitatus & à Diuino impatibilitatis portu longè remotus, & vitæ finem nesciens, nolo præter ea quæ feci, ea etiam quæ scripsi, me accusare. Deinde vt suscepta, si par est, obedientiæ gratia, me CHRISTO magno & soli Deo, & nostrarum animarum seruatori commendet, cui gloria & potentia, cum patre & spiritu sancto, in secula seculorum.

AMEN.

BESSARIONIS EPISCOPI TVSCVLANI, SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ

Cardinalis, Constantinopolitani Patriarchæ, de sacramento Eucharistiæ, & quibus verbis Christi corpus conficiatur.

SACRVM *diuinúmque est Eucharistiæ mysterium, per quod filij Dei, & hæredes & cohæredes, & eiusdem cū domino corporis efficimur, cùm dignè eo participamus. Sed quæri inter Christianos solet, quibus potißimum verbis, intra solennes missarum ritus, sacrosanctū domini corpus & sanguis conficiatur. Alij enim hoc facere alia existimantes, Latini Ambrosium, Augustinum, Gregorium, aliósque doctores suos secuti, cùm doctrina, tum vitæ sanctitate præstantes, illa domini verba id facere manifestißimè asseuerant, Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus, vanámque prorsus sine ijs esse orationem sacerdotis opinātur. Græci verò, præsertim recentiores, cum Iacobo fratre domini, Basilio, & Chrysostomo sentiētes, singularis exempli & sanctimoniæ viris, non illis saluatoris nostri verbis Christi corpus & sanguinem confici putant, sed quibusdam quæ sequuntur precibus sacerdotum. Quibus in missarum officijs, quæ singuli quique eorum composuere, diu post recitationem verborum domini, quæ supra memorauimus, adhuc panem & vinum oblata deo munera appellant, & spiritum sanctum, vt super ea descendat, benedicat, sanctificet, ac corpus & sanguinem domini efficiat, inuocant & precantur. Cum talis itaque tantáq; sit de re maxima inter Latinos Græcósque dissensio, siquidem inter præsentes tantum ac nostræ ætatis viros controuersia foret, facilius de ijs possem quiuis pro sua opinione disserere. Cùm verò inter communes Ecclesiæ doctores, veterésque, & sanctißimos patres nostros contentio agitetur (ij sunt enim qui & dissentire inuicē, & vt alij quoque dissentiant, facere videntur) ipse me inter eos arbitrum constituere haud temere præsumpsissem, nisi me & iuste precantium petitiones, ac cupido vtilitatis [illegible] strorum hominum, quorum salutis & gloriæ semper auidißimus fui, ad id mei ipsius [illegible] compulissent, & illos inter se concordes reddere, diuino fretus auxilio, sperarem. V[illegible]tur [illegible]cte nostra procedat oratio, & veritas rei quam quærimus, facilius elucescat, alic[illegible] ali[illegible] repetenda sunt, antequam institutæ quæstionis seriem aggrediamur. Ante omnia [illegible] dum est, tam hoc sacrosanctum communionis, de quo agimus, quàm cætera ecclesi[illegible] cra[illegible]*

ideo sacramenta vocitari, quoniam aliud in se habent quod videtur, aliud quod non corporis oculis sed solo intellectu comprehenditur. Quæ videntur, sensibilia sunt, quæ verò intellectu percipiuntur, spiritalia: vnde spiritus & vita dicuntur. Verba autem quæ dixi vobis, inquit dominus, spiritus sunt & vita. Horum præterea sacramentorum singula quæque duobus accipiuntur modis. Aut enim sacramentum signum est, aut id quod significatur. Primum quidem signum tantummodo & est & dicitur. Secundum verò res est, quæ eo signo significatur. Omnis enim Theologica doctrina, teste Augustino, signis constat, & rebus. Et res quidem sunt, quæ vt significatæ accipiuntur. Signa verò, quorum omnis in significando est vsus. Etsi enim omne signum res sit (nam quod non est res, vt idem Augustinus inquit, nihil omnino est, & sic signum esse non potest) hoc tamen hoc loco signum accipitur, non vt res significata, sed vt signum rem ipsam significans, quatenus scilicet signum est, & non quatenus res aliqua est. Quemadmodũ cùm ascendentem cernimus fumum, non quatenus substantia aliqua siue res est, sed quatenus solum est signum ignis, signum esse dicimus, qui substantia & res aliqua est. Nam omne quidẽ signum res aliqua est, non tamen omnis res alterius rei est signum. Sunt enim res aliquæ duntaxat vt significatæ, non autem vt signa aliquid aliud significantia, quod in aliis sacramentis facile comprehendi potest. Etenim in sacramento baptismatis ablutio carnis per aquam ita est sacramentum, vt duntaxat signum sit ablutionis peccatorum. Ipsa enim peccatorum remißio res est significata, nihil vltra significans. Hoc idẽ in reliquis sacramentis. Ergo & in sacramento Eucharistiæ, alterum est solum signum, vt panis & vini visibilis species: alterum res significata, vt ipsum verum domini corpus & sanguis, quod ex immaculatis beatæ virginis sanguinibus assumpsit. Verum hoc proprium habet præter alia diuinum hoc sacramentum Eucharistiæ, quod in eo res significata alterius etiam rei signum est. Ipsum enim verum domini corpus & sanguis, cùm res sit signo panis & vini significata, vt mox ostendimus, est tamen alterius rei signum, cùm significet mysticum Christi corpus, & Ecclesiæ in spiritu sancto vnitatem: hoc verò non amplius aliam rem significat, sed tantum significatur. Ita fit, vt visibilis simul ac sensibilis species panis & vini, duplicis rei significatrix sit: significat enim & verum corpus domini, & res significata, & signum sacrum est, & mysticum ecclesiæ corpus. Quare panis & vinum signum est duntaxat, ipsum autem verum Christi corpus & sanguis, quod sub vmbra tegitur panis & vini, significatum quidem à pane & vino, significans autem mysticũ ecclesiæ corpus, & res est & signum: mysticum verò ex vtroque significatum, res tantum est, nec vltra alterius signum. Præterea quod tantum signum est, duarum rerum est signum, veri scilicet & mystici corporis. Quod autem res est, & non amplius signum, duorum sacrorum signorum res est, hoc est visibilis speciei panis & vini, & veri in eis contenti corporis domini. Verũ autem corpus & sanguis, si ad alterum aspicias inuisibile sacramentum: res est, si ad mysticum corpus, est signum. Rursus primum quidem quod signum tantummodo est, oculis subest. Secundum quod res est & signum, animo exceditur. Tertium quod res sola est, corde percipitur. Ad hæc primum quidem non modo significat, sed etiam cõtinet secundum. In specie enim panis & vini, veritas corporis & sanguinis continetur, cùm in illa substantia panis vinique mutetur. Tertium verò quanquam significet, non tamen continet. Hæc cum verißima sint, illud etiam sequitur, ex iis qui diuini corporis participes fiunt, alios quidem sacramentaliter spiritaliterque participes fieri, quales sunt qui digne communionem accipiunt, alios verò sacramentaliter, & non spiritaliter, ii sunt qui indigne communicant: sumunt enim verum corpus Christi, non tamen sacramenti effectum accipiunt, nec Christo vniuntur. De iis inquit apostolus, quòd iudicium sibi manducant & bibunt. Non enim iudicium & condemnationem manducarent & biberent, si spiritaliter communicassent, imò iam Christo vnirentur. Sunt alii qui & si non fiunt sacramentaliter participes, spiritaliter tamen communicant, quemadmodum si vel infans post baptismum, vel ætate prouectus nondum ob aliquam ineuitabilem necessitatem, recepto Christi corpore, repentina morte deficiant. Nihil enim minus sacramẽti participes fiunt, quàm si communionem cepissent: fiunt enim membra Christi, & regni cælestis hæredes. Hæc ...itur cùm omnibus manifesta sint (quis enim neget, ex his qui communionem sumunt, alios ...idem nullam gratiam, imò verò pro gratia iudicium & pœnam, alios verò gratiam largissimè consequi: quosdam enim sine communione, dummodo id non contemptu vel negligentia, ... necessitate fiat, diuinam mereri gratiam?) Cum inquam hæc adeo clara & perspicua sint, ... tripartitam hanc diuinorum sacramentorum distributionem veram & necessariam esse ...bant, ex his sequi videtur, Christi quoque corpus duplex esse, verum alterum, alterum my...um. Et verum quidem est, quod in hoc diuino Eucharistiæ sacramento consecratur atque

conficitur, sub visibili specie panis & vini. Hoc idem est cum eo corpore quod fuit ex beata virgine spiritus sancti obumbratione conceptum. De quo ipse dominus in exhibitione sacramenti, cum nobis sensibilem panem vinúmq; ostendisset, ait: Hoc est corpus meum, & , Hic est sanguis meus. Deinde addidit, qui pro vobis traditur, & qui pro vobis effunditur in remißionem peccatorum. Mysticum autem eius corpus est ecclesia, & congregatio fidelium. Hãc enim negare corpus Christi nemo ausit, præsertim audiens apostolum dicentem: Ecclesiæ caput Christum esse. Caput enim sine membris non esset caput: quapropter membra Christi nos sumus, & caput nostrum est Christus. Vnde clamat apostolus: Vos estis corpus Christi, & membra ex parte. Et rursus: Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis domini est? Et iterum: Vnus panis, ait, & vnum corpus multi sumus. Et reddens eius rationem, addit: Omnes enim ex vno pane participamus. Quæ verba dum exponere nititur Chrysostomus noster, ita inquit: Quid dico communionem? ipsum illud corpus sumus. Quid enim est panis, nisi corpus Christi? non corpora multa, sed corpus vnum. Quemadmodum enim panis ex multis constans granis, ita compositus est, vt nusquam grana videantur, & sunt quidẽ grana: sed propter coniunctionem nullo discrimine discernuntur: ita nos quoque & inuicem & Christo coniungimur. Damascenus quoque vbi de sacrosanctis mysterijs tractat, Honoremus, ait, Christi corpus omni animi corporísque puritate, duplex etenim est. Augustinus etiam occidentalis Ecclesiæ lumen, Quemadmodum, inquit, ex multis granis vnus conficitur panis, & ex racemis multis vnus calix exprimitur, sic ex multis fidelibus vnum corpus mysticum integratur. Enimuero sicut ex multis membris & partibus vnumquodq; corpus constat, ita Ecclesiæ vnitas ex diuersis personis conficitur, videlicet ex præscitis, prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Quos enim præsciuit Deus, hos & prædestinauit, & quos prædestinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit, & quos iustificauit, hos & glorificauit, inquit apostolus. Efficiens verò huius mystici corporis, est ipsum verum Christi corpus, & eius communicatio, si dignè fiat. Quod significant verba illorum qui dicunt, Oramus vt hoc corpus tuum præstet participantibus sobrietatem animæ, remißionem peccatorum, communionem tecũ. Quid enim aliud est communio, quàm vnitas cum Christo, annexio membrorum ad caput, conuenientia partiũ ad totum? Vnde & communio vocatur propriè hoc sacramentum. Et synaxis apud Dionysiũ dicitur, hoc est collectio. Colligit enim quæ apud se distant, & multa vnum facit, & dißimilia æquat, & in vnum sparsa reducit. Quamobrem idem Damascenus eo quo supra memorauimus loco, Communio, inquit, dicitur, & est ideo, quia per eam communicamus cũ Christo, & carnis diuinitatísque eius participes sumus, & inuicem coniungimur atque vnimur. Cũ enim ex vno pane participamus, omnes vnum Christi corpus, & vnus sanguis, & membra alter alterius, eiusdémque cum Christo corporis efficimur. Et rursus ibidem: Per Christi corpus & sanguinem purgati, vnimur corpori domini & spiritui eius, & corpus Christi efficimur. Vnde & Meßias, seu mediator, & lapis angularis dicitur dominus, quasi coniungens extrema, & vniens diuisa. Mediator vnius non est, sed duorum, inquit Paulus, & lapis angularis duorum parietum vinculum & coniunctio est. Post hæc illud quoque tertio loco addendum est, quòd verum domini corpus, & veritas est & figura. Siquidem ostensum est, quemadmodum panis & vini visibilis species, figura, seu signum est veri & in eis contenti dominici corporis, & etiam mystici corporis, ita ipsum corpus verum figuram mystici & ecclesiastici corporis esse. Ad hæc verum domini corpus, quod in altari consecratur, futurorum figuram dici, Damascenus, eo quo supra memorauimus loco, testatur. Significatiua, inquit, futurorum dicuntur, non quia verum sint corpus sanguísque Christi verus, sed quia nunc quidem per illa diuinitatis participes efficimur, tunc verò per intellectum sola visione fruemur diuinitatis. Quod apertius & Gregorius dicit, Quod nunc quidem participamus corpus & sanguinem sub speciebus panis & vini, tunc autem clara visione, & sicut vere est, videbimus illud. Cauendum autem, ne quis propterea quòd Eucharistiæ mysterium figura esse dicitur, dicere, aut omnino suspicari audeat, non esse verum domini corpus. Absit tanta blasphemia à fidelium mẽtibus. Hoc modo & preciosa mors eius non esset vera mors, quòd partim ablutionis delictorum nostrorum, partim iustificationis nostræ figura sit. Vas nanque electionis est, qui dicit, Chri[s]tus mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et Petrus Ch[ri]stus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum. Mors igitur Christi mortis nostræ secun[dum] peccatum, & resurrectio eius vitæ nostræ per iustificationem, iuxta primariorum apo[sto]lo[rum] sententiam, exemplum & figura fuit. Nec tamen ideo mors & resurrectio eius, non fuit ve[ra] mors & resurrectio. Est igitur Eucharistiæ sacramentum, & veritas, & figura, ex quo ni[hil]

absu

absurdi sequi videtur. Etenim ipsum quoque sacramenti nomen nihil significat aliud quàm figuram alicuius & signum alterius. Siquidem sacramentum tectum mysterijs secretúmque esse decet, & aliud extrinsecus præ se ferre, aliud habere quod intelligatur intrinsecus. Neminem autem conturbare debet nomen istud figuræ, nec id quod ait Damascenus, panis & vinum non est nisi figura corporis & sanguinis Christi. Absit, sed ipsum corpus domini deificatum, ipso domino dicente, Hoc est corpus meum, & non figura corporis mei. Et hic est sanguis meus, & non figura sanguinis mei. Primo enim panis & vini nomine, non ipsam visibilem speciem panis & vini, sed substantialiter transmutata in corpus & sanguinẽ intelligit. Deinde figuram hoc loco intelligit vmbram illam, quæ nihil aliud præter q̃ figura est, simpliciter aliud significãs, nullam omnino aliud faciendi vim & potestatẽ habens. Quemadmodũ sacramenta veteris legis, noui testamenti sacramentorũ figura fuerunt, vt circuncisio baptismatis, sanguis hircorũ & vitulorũ dominici sanguinis in ara crucis effusi, & serpens pendens in eremo, corporis domini in cruce pẽdentis. Verum illa quidem figuræ tantũ erant, & aliorũ significatiua, non effectiua, et sacrorũ quidẽ significatiua, nõ ipsa sacra. Nostra verò non modo significatiua & figuræ salutis sunt, verũ etiam salutifera, hoc est effectiua salutis, ipsaq; sacra, & sacræ sacrarũ rerũ figuræ. Hoc enim interest inter veteris & noua legis sacramenta, quòd illa quidẽ duntaxat significabant salutem, hæc etiam præbent. Et illa quidem non sacra, sed sacrarum tantummodo rerum significatiua, hæc autem & significatiua sacrarum rerum atque effectiua sunt. Hinc sanctus Hilarius ait: Corpus Christi, quo in altari participamus, figura quidem est, quatenus panis & vinũ exterioribus apparet sensibus, veritas autem est, quatenus corpus & sanguis in veritate corde creditur. Et Augustinus, Christi corpus, inquit, & veritas & figura est. veritas quidem, inquãtum virtute spiritus ex substantia panis & vini corpus efficitur: figura verò est illud quod exterioribus sensibus subiacet. Nos itaque figuram hoc loco ita accipimus, quæ scilicet quo ad sensibiles species panis & vini, aliud duntaxat significet quo ad verum corpus Christi, & aliud significet, & tamen veritas sit. Quemadmodum Damascenus quoque, sicuti pauloante memorauimus, veteres secutus doctores, verum corpus & sanguinem Christi figuratiua futurorum nominauit. Vbi enim figuratiua dixit, & figuram sine discrimine dicere potuisset. Sed de ijs satis, vt arbitror, disseruimus, nunc quod reliquum est, aggrediamur. Erit autem nostra omnis oratio tripartita. Primũ enim conabimur ostendere diuinissimũ corpus Christi & sanguinem, nullis alijs verbis, aut sacerdotum precibus confici, quàm ijs quæ supra memorauimus domini verbis, Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus. Post hæc sanctorum ecclesia doctorum ac patrum nostrorum vnam & eandem esse sententiam declarabimus. Postremo quæ huic opinioni aduersari videntur, duce domino, cuius res agitur, dissoluemus. Quod igitur impossibile sit alijs quàm dominicis verbis Eucharistiæ sacramentũ confici, euidentissimè & luce clarius apparet. Enimuero nemo est quem lateat, quemadmodum panis & vini in corpus & sanguinem Christi in instanti facta transsubstantialitas, humanam omnem facultatem excedit, ingéniique opus est, & certe diuinum, ita etiam huius sacramenti efficientia verba, instar ipsius sacramenti, eximiæ cuiusdam virtutis esse debere. Christi verò diuinis verbis nihil esse potentius, nihil efficacius esse posse manifestum est. Quamobrem fateri necesse est, dominicis illis verbis & nullis alijs diuinum hoc sacramẽtum confici posse. Nec enim diuinissima per diuinam potentiam cõfici negauerit quispiam, nec verbis Christi nihil omnino efficacius esse, cùm non modo homo, verum etiam deus sit, creatórque omnium, qui solo nutu cuncta produxit, qui verbo ægros curauit, mortuos suscitauit, cæteráque miracula fecit, quæ in Euangelijs recitantur. Præterea humanæ preces tunc quod orant facillimè consequuntur, cùm id meritæ sint, & à benemeritis effunduntur. Atqui panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non petentium meritis, sed eius potentia qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotẽ, tanquam per instrumentum quoddam efficitur. Vnde non minus ab indignis sacerdotibus atque peruersis, quàm à bonis sanctisque consecratur. Ex quo manifestum est, non orantis sanctitatẽ, sed ipsum dominum proprijs suis verbis à sacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus transmutare. Nam si humanæ preces hoc possent, potius virorum bonorum preces, etsi non sacerdotum, quàm prauorum sacerdotũ hoc diuinum opus efficerent. Atqui indecens esset, nec ab humana salute alienum, existimare tantum sacramentũ à re dubia dependere: quippe dubium atque ambiguum est, an preces ac supplicationes nostræ Deo acceptæ sint futuræ, ex quo fieret, vt & salus à nobis virtute huius mysterij expectata, dubia foret. Quod ne accidat, salus nostra, quam dignè participantibus hoc sacramentum præbet, certa atque indubia, necesse est dominicis verbis duntaxat & nullis alijs, tantum confici sacramentum. Ad hæc,

precibus quidem nostris non perficimus, sed tantummodo rogamus, vt perficiatur sacramentũ. Verba verò, quæ hoc diuinum corpus operantur, efficientia sacramenti esse debent, non vt cõficiatur deprecantia. Ergo non nostris verbis quæ non conficiunt, sed vt conficiatur orant, tantum opus tribuendum, sed verbis dominicis verè conficientibus, eo modo quo dominus ipse per eadem verba, vt legitur in Euangelio, consecrauit. Præterea verba domini proferuntur à sacerdote, tanquam potestatem habente ea perficiendi, quæ ipsa verba significant. Precibus verò suis potestatem petit idem sacerdos, tanquam nondum habens. Atenim melius certiúsque res ob potestatem habente, quàm à nondum habente, sed vt eam habeat rogante, perficitur, faciliúsque id agit qui iam potest, quàm qui posse se sperat. Non igitur supplicibus sacerdotũ, sed enunciatiuis domini verbis effici credendum est hæc sacra mysteria. Item dum rogat sacerdos, aut petit obtinere potestatem conficiendi mysterij, aut non. Si petit, non igitur inerat sacerdotis precibus ea potentia: quis enim peteret quod iam tenet? Quod si non petit, frustra rogat. Quapropter non ipsas sacerdotum preces, sed domini verba Eucharistiam conficere manifestũ est. Adde quòd verborum quæ hæc mysteria conficiunt, nulla diuersitas, nulla mutatio esse debet. Vna enim cuiusque & immutabilis forma est, qua mutata totum etiam mutatur. Vnde Matthæus & Marcus & Lucas, & cum ijs apostolus Paulus, cùm huius consecrationis mentionẽ faciunt, quæ à saluatore nocte qua tradebatur, perfecta est, eadem verba omnes eodem modo pronunciant, quamuis & in superioribus & in sequentibus diuersi diuerso modo sunt locuti. Hic pariter omnes dixerunt, Hoc est corpus meum &, Hic sanguis meus. Preces verò & supplicationes sacerdotum, quibus nõnulli existimant hoc mysteriũ confici, alias apud alios, & longè quidem diuersas esse videmus. Alij enim optando, alij imperando id agunt. Siquidẽ Clemens & Iacobus, Rogamus, inquiunt, vt mittas spiritum sanctum tuum super hoc sacrificium, qui efficiat hũc panem corpus Christi tui, & quod in hoc calice est, sanguinem Christi tui. Iacobus verò, Rogamus, inquit, vt spiritus sanctus adueniens sancta, bona, atque gloriosa eius præsentia sanctificet, & faciat hunc quidem panem corpus sancti Christi tui, & calicem hunc preciosum sanguinem Christi tui. At magnus doctor Basilius, Rogamus, inquit, vt veniat spiritus sanctus tuus super nos, & super hæc proposita munera, & benedicat ea, sanctificet & faciat, hunc quidem panem, ipsum preciosum corpus, & vinum preciosum sanguinem domini & Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita. Diuinus autem Chrysostomus, Emitte, ait, spiritum tuum, & fac hunc panem preciosum corpus Christi tui, quod verò in hoc calice est, preciosum sanguinem Christi tui, transmutans ea spiritu tuo sancto. Cum igitur tanta sit in ijs differentia atque varietas, verba autem sacramenti efficientia, immutabilia esse debeant, profectò non illa, quæ alia apud alios sunt, sed hæc domini verba, quæ apud omnes eadem sunt, & ab omnibus eodem modo proferuntur, tanti mysterij formam esse, & ijs tribuendum esse perficiendi potentiam, manifestum est: per ea enim fit, vt sit quod est. Illud quoque considerandum est, ea esse alicuius rei efficientia, per quæ res illa ad esse producitur, ab aliísque distinguitur. Huius autem diuini mysterij nulla alia, quàm verba domini efficientia esse videntur. Ergo ipsa duntaxat, & non sacerdotales preces, tantum opus conficere dicenda sunt. Huius rationis prima quidem pars per se ipsa nota est, quare ea obmissa minorem probabimus. Ipsum certè consecrationis opus, & per consecrationem efficitur sacrum mysterium in extrema prolatione verborum conficientium, quæcunque illa sint, & in instanti fit. Siquidem panis & vini substantia in sua permanet natura, donec omnia illa quæcunque sunt quæ sacramentum perficiunt, verba dicuntur. Quibus dictis mox consecratio fit, transsubstantialitas perficitur, consummatur sacramentum. Quod & de baptismate beatus Augustinus ait: Aufer, inquit, verba, & quid aqua nisi aqua? Accedat verbũ elemento, & efficitur sacramentum. Vnde tanta potentia aquæ, vt cum tetigerit corpus, purget cor, nisi ex eo qui verbo hoc facit. Cum igitur manifestum sit, per verba hoc sacramentum confici, decet quæ ad hanc ex substantia in substantiam transmutationem, similitudinem aliquam habeant, eíque conformia sint. Vnde quoniam in hac transmutatione tria hæc esse necesse est, terminum à quo, & terminum ad quem ipsa transmutatio fit, & modum ipsius transmutationis, quæ omnia ill. significant. Talia vero esse verba domini facile probatur. In ijs enim continetur terminus quo, per verbum Hoc: nam nisi in ea esset terminus à quo, non esset transmutatio, at in ea c substantia in substantiam transmutatio fit. Hunc igitur terminũ significat illud Hoc. Simili mo do terminus ad quem eisdem verbis inest: nam sine eo termino non esset transmutatio, sed p tius corruptio, si non in ens, sed in non ens mutaretur. Hunc vero terminum dupliciter con derare possumus. Aliquando quidem ipsum corpus & sanguinem intelligentes, in quæ subst

tialitas fit, & hoc significatur cum dicitur, Corpus & sanguis. Aliquando vero id considerantes, vt hæc transsubstantialitas determinata, & particularis sit & vna. Quemadmodum ijs etiam quæ per artem fiunt, sunt, vna cuiusque forma & species est, ita etiam vnius operationis vnus effectus est, propter quod additur, Meum. Tertium vero atque postremum, per quod modus transsubstantialitatis exprimitur, satis apte exprimitur per verbum Est. Quod enim in instanti fit, iam non futurum, sed quasi factum, & iam planè existens, non imperatiuo, non optatiuo, non cuiusuis alterius modi verbo, nec futuro quidē tempore, quæ dubia sunt, nec id quod est, sed quod futurum est, quod etiam non fieri posset, significat, sed ipso verbo Est, temporis præsentis, & modi indicatiui, quod ipsum iam esse significat, sufficienter exprimitur, imò verò duntaxat hoc modo exprimi potest, & non aliter. Hæc igitur omnia adeo in hac naturali transsubstantialitate necessaria, cum nullis alijs, præterquam dominicis verbis contineatur, sicuti ostensum est, profectò existimare cogimur, atque fateri, illa ipsa efficientia esse tam sacri mysterij, quibus nihil deficit, nihil superest, & non preces humanas, quibus aliqua desunt, quæ magis necessaria forent. Præter hæc omnia, cum hoc immaculatum sacrificium in sui memoriam fieri iusserit dominus: Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem, certe expreßior eius memoria fit, cum illius verba ex sacratißimo illo ore prolata repetimus, quàm si alia quæcunque referamus. Quod confirmat apostolus Paulus, dum dicit, domini mortem in hoc sacrificio adnunciari. Quo enim modo adnunciari expreßius potest, quàm dum corpus & sanguis eius proprijs eius verbis quàm quibusuis alijs, tantum conficit sacramentum, veruntamen concurrere patrem ac spiritum sanctum filio, in hoc diuino opere transsubstantialitatis panis & vini in corpus & sanguinem Christi, fas est à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis trinitati communia sunt, nihílque fit omnino, nisi creante filio, beneplacito patris, & spiritus sancti voluntate. Ex ipso enim, & per ipsum, & in ipso omnia, iuxta apostolum Paulum. Et rursus: Per quem & secula fecit. Et iterum: Portans omnia verbo potestatis suæ. Et Ioannes Euangelista: Omnia per ipsum facta sunt. Et idem: Spiritus est qui viuificat. Et Paulus: Si enim spiritus eius qui resuscitauit Iesum Christum à mortuis, habitat in nobis, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra per inhabitantem in nobis spiritum eius. Et iterum: Omnia autem hæc operatur idem atque vnus spiritus, diuidens vnicuique prout vult. Et Dauid: Emitte spiritum tuum & creabuntur. Illud sanè simpliciter tenendum, & pro generali quadam regula obseruandum, diuinæ trinitatis operationes, si quis intrinsecus eam ipsam spectet, distinctas omnino ac separatas esse aliquando etiam nullo modo inuicem communicare, quemadmodum se habent generare & generari, spirare & spirari, & alia quædam similia. Extrinsecus verò & quatenus ad creaturam spectat, vna est operatio, & idem opus, patris & filij & spiritus sancti, nihílque est eorum quæ in nobis fiunt, quod non ex tota trinitate emanet, vna tamen operatione, vna potētia, vna voluntate. Quare vnus etiam dicitur creator, & vnum principium eorum omnium quæ sunt, quæ fiunt, trinitas esse creditur. Quibus autem verbis potius consentire decet patrem & spiritum sanctum, quàm filij, qui eiusdem est naturæ, eiusdémque cum eo substantiæ? Manifestum hoc omnibus est contendere nolentibus. Est autem ad hæc necessarius & idoneus & sufficiens minister. Sufficiens autem est, qui potestatem per consecrationem habuit, & sacerdos factus est. Nec enim à quocunque prolata eiusmodi verba efficere possunt quod quæritur, imò vero nihil omnino possunt, nisi à sacerdote proferantur. Eius rei ratio est, quòd ita deo placitum est, ita ordinauit, hanc tulit legem. Transgressori igitur legis & voluntatis eius dignum paratum est meritum, ne quid facere poßit. Oportet autem sacerdotem cum debita intentione ad ea quæ Dominus mandauit accedere. Siquidem mandauit nobis, vt in eius commemorationem hæc ageremus, vt sciamus corpus eius & sanguinem (instrumentaliter ipsi facientes, cum hæc operamur) mortem eius annuntiare. Si quis enim vel verba domini, vel alia quælibet, quibus existimet huiusmodi sacramentum confici, pronunciet, non ad ea quæ dicta sunt, intendens, séque id agere uod ille iußit arbitretur, nihil omnino agit, sed suo frustratus desiderio fallitur. Materiam terea ad hæc aptam & conuenientem esse necesse est. Oportet enim panem ex frumento, vinum ex vite fieri. Nisi enim granum frumenti, dicit dominus, cadens in terram, mortuum fuenullum fructum afferet. Et rursus: Ego sum vitis vera. Quòd si aliter sacerdos, etiam cum ita attentione, vel ipsa verba domini, vel alia quæcunque pronunciet, vanus est omnis lanec enim vnquàm ex hordeo milióve aut alio seminum genere panis factus, neque sicera ac aut mel in corpus & sanguinem domini transmutaretur. Hoc canones apostolorum, osteriores doctores affirmant. Quamobrem hoc? Quoniam ille opifex rerum ita voluit,

precibus quidem nostris non perficimus, sed tantummodo rogamus, vt perficiatur sacramentũ. Verba verò, quæ hoc diuinum corpus operantur, efficientia sacramenti esse debent, non vt cõficiatur deprecantia. Ergo non nostris verbis quæ non conficiunt, sed vt conficiatur orant, tantum opus tribuendum, sed verbis dominicis verè conficientibus, eo modo quo dominus ipse per eadem verba, vt legitur in Euangelio, consecrauit. Præterea verba domini proferuntur à sacerdote, tanquam potestatem habente ea perficiendi, quæ ipsa verba significant. Precibus verò suis potestatem petit idem sacerdos, tanquam nondum habens. Atenim melius certiúsque res ob potestatem habente, quàm à nondum habente, sed vt eam habeat rogante, perficitur, faciliúsque id agit qui iam potest, quàm qui posse se sperat. Non igitur supplicibus sacerdotũ, sed enunciatiuis domini verbis effici credendum est hæc sacra mysteria. Item dum rogat sacerdos, aut petit obtinere potestatem conficiendi mysterij, aut non. Si petit, non igitur inerat sacerdotis precibus ea potentia: quis enim peteret quod iam tenet? Quod si non petit, frustra rogat. Quapropter non ipsas sacerdotum preces, sed domini verba Eucharistiam conficere manifestũ est. Adde quòd verborum quæ hæc mysteria conficiunt, nulla diuersitas, nulla mutatio esse debet. Vna enim cuiusque & immutabilis forma est, qua mutata totum etiam mutatur. Vnde Matthæus & Marcus & Lucas, & cum ijs apostolus Paulus, cùm huius consecrationis mentionẽ faciunt, quæ à saluatore nocte qua tradebatur, perfecta est, eadem verba omnes eodem modo pronunciant, quanuis & in superioribus & in sequentibus diuersi diuerso modo sunt locuti. Hic pariter omnes dixerunt, Hoc est corpus meum &, Hic sanguis meus. Preces verò & supplicationes sacerdotum, quibus nõnulli existimant hoc mysteriũ confici, alias apud alios, & longè quidem diuersas esse videmus. Alij enim optando, alij imperando id agunt. Siquidẽ Clemens & Iacobus, Rogamus, inquiunt, vt mittas spiritum sanctum tuum super hoc sacrificium, qui efficiat hũc panem corpus Christi tui, & quod in hoc calice est, sanguinem Christi tui. Iacobus verò, Rogamus, inquit, vt spiritus sanctus adueniens sancta, bona, atque gloriosa eius præsentia sanctificet, & faciat hunc quidem panem corpus sancti Christi tui, & calicem hunc preciosum sanguinem Christi tui. At magnus doctor Basilius, Rogamus, inquit, vt veniat spiritus sanctus tuus super nos, & super hæc proposita munera, & benedicat ea, sanctificet & faciat, hunc quidem panem, ipsum preciosum corpus, & vinum preciosum sanguinem domini & Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita. Diuinus autem Chrysostomus, Emitte, ait, spiritum tuum, & fac hunc panem preciosum corpus Christi tui, quod verò in hoc calice est, preciosum sanguinem Christi tui, transmutans ea spiritu tuo sancto.

Cum igitur tanta sit in ijs differentia atque varietas, verba autem sacramenti efficientia, immutabilia esse debeant, profectò non illa, quæ alia apud alios sunt, sed hæc domini verba, quæ apud omnes eadem sunt, & ab omnibus eodem modo proferuntur, tanti mysterij formam esse, & ijs tribuendum esse perficiendi potentiam, manifestum est: per ea enim fit, vt sit quod est. Illud quoque considerandum est, ea esse alicuius rei efficientia, per quæ res illa ad esse producitur, ab alijsque distinguitur. Huius autem diuini mysterij nulla alia, quàm verba domini efficientia esse videntur. Ergo ipsa duntaxat, & non sacerdotales preces, tantum opus conficere dicenda sunt. Huius rationis prima quidem pars per se ipsa nota est, quare ea obmissa minorem probabimus. Ipsum certè consecrationis opus, & per consecrationem efficitur sacrum mysterium in extrema prolatione verborum conficientium, quæcunque illa sint, & in instanti fit. Siquidem panis & vini substantia in sua permanet natura, donec omnia illa quæcunque sunt quæ sacramentum perficiunt, verba dicuntur. Quibus dictis mox consecratio fit, transsubstantialitas perficitur, consummatur sacramentum. Quod & de baptismate beatus Augustinus ait: Aufer, inquit, verba, & quid aqua nisi aqua? Accedat verbũ elemento, & efficitur sacramentum. Vnde tanta potentia aquæ, vt cum tetigerit corpus, purget cor, nisi ex eo qui verbo hoc facit. Cum igitur manifestum sit, per verba hoc sacramentum confici, decet quæ ad hanc ex substantia in substantiam transmutationem, similitudinem aliquam habeant, eíque conformia sint. Vnde quoniam in hac transmutatione tria hæc esse necesse est, terminum à quo, & terminum ad quem ipsa transmutatio fit, & modum ipsius transmutationis, quæ omnia ill[...] significant. Talia vero esse verba domini facile probatur. In ijs enim continetur terminus [...] quo, per verbum Hoc: nam nisi in ea esset terminus à quo, non esset transmutatio, at in ea[...] substantia in substantiam transmutatio fit. Hunc igitur terminũ significat illud Hoc. Simili m[...]do terminus ad quem eisdem verbis inest: nam sine eo termino non esset transmutatio, sed p[...]tius corruptio, si non in ens, sed in non ens mutaretur. Hunc vero terminum dupliciter con[...]derare possumus. Aliquando quidem ipsum corpus & sanguinem intelligentes, in quæ subst[...]

tial

tialitas fit, & hoc significatur cum dicitur, Corpus & sanguis. Aliquando vero id considerantes, vt hæc transsubstantialitas determinata, & particularis sit & vna. Quemadmodum ijs etiam quæ per artem fiunt, sunt, vna cuiusque forma & species est, ita etiam vnius operationis vnus effectus est, propter quod additur, Meum. Tertium vero atque postremum, per quod modus transsubstantialitatis exprimitur, satis apte exprimitur per verbum Est. Quod enim in instanti fit, iam non futurum, sed quasi factum, & iam planè existens, non imperatiuo, non optatiuo, non cuiusuis alterius modi verbo, nec futuro quidē tempore, quæ dubia sunt, nec id quod est, sed quod futurum est, quod etiam non fieri posset, significat, sed ipso verbo Est, temporis præsentis, & modi indicatiui, quod ipsum iam esse significat, sufficienter exprimitur, imò verò duntaxat hoc modo exprimi potest, & non aliter. Hæc igitur omnia adeo in hac naturali transsubstantialitate necessaria, cum nullis alijs, præterquàm dominicis verbis contineatur, sicuti ostensum est, profecto existimare cogimur, atque fateri, illa ipsa efficientia esse tam sacri mysterij, quibus nihil deficit, nihil superest, & non preces humanas, quibus aliqua desunt, quæ magis necessaria forent. Præter hæc omnia, cum hoc immaculatum sacrificium in sui memoriam fieri iusserit dominus: Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem, certe expreßior eius memoria fit, cum illius verba ex sacratißimo illo ore prolata repetimus, quàm si alia quæcunque referamus. Quod confirmat apostolus Paulus, dum dicit, domini mortem in hoc sacrificio adnunciari. Quo enim modo adnunciari expreßius potest, quàm dum corpus & sanguis eius proprijs eius verbis quàm quibusuis alijs, tantum confici sacramentum, veruntamen concurrere patrem ac spiritum sanctum filio, in hoc diuino opere transsubstantialitatis panis & vini in corpus & sanguinem Christi, fas est à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis trinitati communia sunt, nihilque fit omnino, nisi creante filio, beneplacita patris, & spiritus sancti volnntate. Ex ipso enim, & per ipsum, & in ipso omnia, iuxta apostolum Paulum. Et rursus: Per quem & secula fecit. Et iterum: Portans omnia verbo potestatis suæ. Et Ioannes Euangelista: Omnia per ipsum facta sunt. Et idem: Spiritus est qui viuificat. Et Paulus: Si enim spiritus eius qui resuscitauit Iesum Christum à mortuis, habitat in nobis, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra per inhabitantem in nobis spiritum eius. Et iterum: Omnia autem hæc operatur idem atque vnus spiritus, diuidens vnicuique prout vult. Et Dauid: Emitte spiritum tuum & creabuntur. Illud sanè simpliciter tenendum, & pro generali quadam regula obseruandum, diuinæ trinitatis operationes, si quis intrinsecus eam ipsam spectet, distinctas omnino ac separatas esse aliquando etiam nullo modo inuicem communicare, quemadmodum se habent generare & generari, spirare & spirari, & alia quædam similia. Extrinsecus verò & quatenus ad creaturam spectat, vna est operatio, & idem opus, patris & filij & spiritus sancti, nihilque est eorum quæ in nobis fiunt, quod non ex tota trinitate emanet, vna tamen operatione, vna potētia, vna voluntate. Quare vnus etiam dicitur creator, & vnum principium eorum omnium quæ sunt, quæ fiunt, trinitas esse creditur. Quibus autem verbis potius consentire decet patrem & spiritum sanctum, quàm filij, qui eiusdem est naturæ, eiusdémque cum eo substantiæ? Manifestum hoc omnibus est contendere nolentibus. Est autem ad hæc necessarius & idoneus & sufficiens minister. Sufficiens autem est, qui potestatem per consecrationem habuit, & sacerdos factus est. Nec enim à quocunque prolata eiusmodi verba efficere possunt quod quæritur, imò vero nihil omnino possunt, nisi à sacerdote proferantur. Eius rei ratio est, quòd ita deo placitum est, ita ordinauit, hanc tulit legem. Transgressori igitur legis & voluntatis eius dignum paratum est meritum, ne quid facere poßit. Oportet autem sacerdotem cum debita intentione ad ea quæ Dominus mandauit accedere. Siquidem mandauit nobis, vt in eius commemorationem hæc ageremus, vt sciamus corpus eius & sanguinem (instrumentaliter ipsi facientes, cum hæc operamur) mortem eius annunciare. Si quis enim vel verba domini, vel alia qualibet, quibus existimet huiusmodi sacramentum confici, pronunciet, non ad ea quæ dicta sunt, intendens, seque id agere quod ille iußit arbitretur, nihil omnino agit, sed suo frustratus desiderio fallitur. Materiam præterea ad hæc aptam & conuenientem esse necesse est. Oportet enim panem ex frumento, vinum ex vite fieri. Nisi enim granum frumenti, dicit dominus, cadens in terram, mortuum fuerit, nullum fructum afferet. Et rursus: Ego sum vitis vera. Quòd si aliter sacerdos, etiam cum ista attentione, vel ipsa verba domini, vel alia quæcunque pronunciet, vanus est omnis labor: nec enim vnquàm ex hordeo milióve aut alio seminum genere panis factus, neque sicera ac aut mel in corpus & sanguinem domini transmutaretur. Hoc canones apostolorum, posteriores doctores affirmant. Quamobrem hoc? Quoniam ille opifex rerum ita voluit,

ita constituit, transgredi autem & vitare quicquam corũ quæ ille ordinauit, nefas est. Hæc ergo ad sacri mysterij consummationem necessaria prorsus sunt, & sine quibus nihil omnino fieri potest. Sunt autem alia quædam quæ & si ad esse rei minime necessaria sint, multum tamen conferunt ad decorem perfectionemque mysterij, ex quibus si quid aliquando iusta necessitate prætermittatur, nulla iactura fit. Huiusmodi sunt, mysterium super altari conficere, sacerdotalibus vestibus indui, sacerdotem multa & ante verba domini & post in laudem dei in narrationem operum suorum, in impetrationem vitæ æternæ, partim à sacerdotibus, partim à populo dici. Vnde & alia apud alios dicuntur, & apud quosdam plura, apud alios pauciora. Hinc est, quòd Basilius Iacobi, Chrysostomus vero Basilij missas breuiores fecerunt, quòd non necessaria forent omnia quæ dicebantur. Nemo enim necessarium quicquam detrahere præsumpsisset. Quod si quis nunc non per contemptũ Ecclesiæ, quæ ita ordinauit, nec tanquam nouã introducendo hæresin, sed ineuitabili aliqua necessitate coactus, sola dominica verba cum debita intentione protulerit, ipsa duntaxat quæ ille dixit et fecit, dicẽs & faciens, dũmodo sacerdos sit, conuenientẽmq; materiam habeat, profectò verum Christi corpus sanguinémque perfecit. Contra verò si quis cætera omnia & alia penè infinita proferens, verba domini omiserit, lusit operam, vt aiunt, nihílque peregit. Quòd si forte quispiam ijs minime contentus auctoritatem quærat, & quid doctores Ecclesiæ senserint, audire desideret, in primis videat Ambrosium, ætate quidem præcedentem cæteros, sapientia verò ac vitæ sanctitate nulli vel orientalium vel occidentalium cedentem. Hic in sermone quem de Sacramentis scripsit, ita inquit: Quomodo enim panis potest esse corpus Christi? quibus verbis aut quorum verbis hæc sacramenta perficiuntur? Et addit, Ipsis domini nostri Iesu Christi. Et infra, Cum autem hoc sacramentum perficit, non proprijs verbis sacerdos, sed ipsius Christi vtitur: verba enim Christi hoc sacramentum conficiunt. Et post pauca, Ante consecrationem panis est, verbis autem Christi dictis, mox corpus Christi est. Accipite enim, inquit, comedite ex eo omnes, hoc est corpus meum. Similiter in calice ante verba domini vinum est aqua mixtum, Christi verbis operantibus sanguis efficitur. Rursus idem Ambrosius, cum multa signa & miracula commemorasset, quæ solo domini verbo facta fuere, vniuersúmque mundum verbo eodem ex nihilo esse productum, multáque alia orationibus & benedictionibus humanis facta ostendisset, postremo hæc addit: Si igitur tantum potuit humana benedictio ad transmutandam rerum naturam, quid de hac diuina consecratione dicemus, vbi ipsa verba saluatoris operantur? Hoc enim sacramentum quod accipis, verbo Christi conficitur. Alijs quidem locis idem doctor multo plura in hanc sententiam manifestissimè dicit. Augustinus vero sanctissimus & ipse doctor, Diuini corporis consecratio, inquit, à catholica Ecclesia creditur non magis à bono, non minus à malo sacerdote confici. Neque enim merito consecrantis, sed creatoris efficitur verbo. Et alibi, Credendum Christi verbis sacramentum confici: cuius enim potentia prius creata sunt ea quæ sunt, huius certe verbo ad melius mutãtur. Idem in II. de Verbis domini, Ante verba domini, inquit, quæ, Hoc est corpus meum, dicũt, panis dicitur quod offertur, verbis autem illis dictis, non amplius panis, sed corpus vocatur. Et rursus in expositione super Ioanne, Vocatur corpus & caro Christi, quod caro continere non potest. Conficiunt autem illud carnis verba, quæ ipsius carnis Christi verba fuerunt. Ait enim, Hoc est corpus meum. Quid clarius his testimonijs, quid manifestius esse potest? Neque enim hos doctores quisquam mentis compos, & Christianus esse desiderans respueret, quos sacræ omnes synodi, vt communes Ecclesiæ doctores acceptarunt, quos vt sanctos ac deo acceptissimos magnis præconijs extulerunt, quorum memoriam cum summa laude non modo occidentalis, verum etiam orientalis Ecclesia celebrat. Manifestum est igitur hos non obscurè, neque sub dubio, sed palàm & manifestè sensisse, sacratissimis illius domini verbis hoc sacramentum confici, Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus. Quid igitur? Hi quidem hoc modo dicunt, orientales vero aliter sentiunt. At hoc modo non idem in his locutus fuisset spiritus, nec sanctus spiritus, sed ventris sui eructationes essent sermones eorum. Nunc verò vnus atque idem spiritus locutus est per os vtrorunque. At quemadmodum in cæteris omnibus, ita etiam in hoc sacramento cõcordes sunt occidentalibus orientales. Audi enim quid aurea illa Ioannis lingua in LXXXII. super Matthæũ homilia dicat. Non sunt, inquit, humanæ potentiæ opera, quæ proposita sunt, qui tũc ea fecit in cæna, ipse nunc ea quoque operatur: ministrorum locũ tenemus: qui vero sanctificat, & ea mutat, ipse est. Rursus idem in XX super prima ad Corinthios homilia ita inquit: Quomodo Paulus à domino accepit? non aderat tunc, sed vnus erat ex persecutoribus. Vt intelligas, ait, nihil plus illam mẽsam habuisse, quàm habeant hæ posteriores. Nam & hodie ipse est qui operatur, & tradit, qui m-

dum & tunc. Vides ne igitur, vt nos ministrorum locum tenemus, qui verè ea sanctificat, & mutat, ipse est. Vides vt ipse est, qui omnia operatur, & tradit, quemadmodum & tunc. Persuade igitur tibi, ipsum esse qui ea mutat, nec orationi tuæ quæ dubia est, sed infinitæ illius potentiæ hoc tribue. Dices fortasse, haud tibi contradicere hunc doctorem: etenim te quoque & sentire & profiteri illum esse qui hæc operatur, sed per orationes, sed per preces sacerdotis. Atqui multum interest, operari aliquid, & omnia operari. Tu nanque spiritum sanctum eis descendentem tuis precibus sanctificare hæc munera, quanuis etiam verba domini aliquid operentur. Hic vero doctor sanctißimus, ipsum inquit saluatorem hæc perficere, ipsum omnia operari. Nec addit precibus sacerdotum id fieri, quod certè addidisset, si sciuisset necessarium fore, subticuit autem tanquam non necessarium. Qui enim omnia facit, nullo indiget operatore. Verum ex illis Chrysostomi, quæ suprà memorauimus verbis, discitur quædam haud contemnenda consideratio. Ait enim, non accepisse Paulum à Christo hanc traditionem, cum tamen ipse se accepisse asserat. Et rectè quidem Chrysostomus. Erat enim tum Paulus persecutor, & hostis nominis Christi, & multo post ascensionem saluatoris in cælos, sacram fidem ab eo qui sibi in via fuerat obuius, didicerat. Quibus igitur tradentibus accepit? Nempe apostolis, & ijs quidem non verbo tantum docentibus, sed monstrantibus opere. Paulus verò tradidit nobis, quæ acceperat. Cùm autem ea sola tradiderit, quæ in epistola ad Corinthios scribit, certa illa sola accepit, & illa sola apostolos facere vidit. Nam si plura facere vidisset, ea quoque tradidisset. Nihil autem in ea epistola dicit amplius, nisi Christum accepisse panem in manus suas, benedixisse, dedisse discipulis, atque dixisse: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Idem igitur omni ex parte apostoli, quibus tradentibus Paulus id accepit, faciebant. Hoc tantum accepit ab illis Paulus, hoc tradidit nobis. Postea verò siue Clemẽs, siue Iacobus, siue alius quicunque alias orationes & hymnos & cantica nõ ad neceßitatem, sed ad ornatum addiderunt. Quæ cùm ita sint, satis constat beati Chrysostomi testimonium adeo clarum atque apertum esse, vt nulla excusatio, nullum subterfugium calumniãtibus relinquatur. Audiamus nunc eundem doctorem seipsum exponentem, & ita rem hanc declarantem, vt nullus quanuis audax & contentiosus, contradicere ausit. Hic in ea homilia, quam de proditione traditoris, & sacramentorum traditione conscripsit, ita inquit: Adest nunc quoque Christus, qui illam mensam fecit, ille ipse nunc etiam ornat. Non est enim homo, qui hæc munera facit corpus & sanguinem Christi, sed qui crucifixus est pro nobis Christus. Figuram quidem adimplẽs astat sacerdos, verba illa pronuncians, potestas verò & gratia tota Christi est. Hoc est corpus meum, ait. Hoc verbum, res propositas transmutat. Nam quemadmodum vox illa qua dictum est, Crescite, & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, semper autem fit, operæ naturæ nostræ vim præbens ad generandum: ita hæc quoque vox semel dicta, in singulis aris ex eo tempore vsque in præsentem diem, & vsque ad Christi aduentum hoc sacramentum integrè perficit. Verùm ad hæc dicere soletis: Quemadmodum verbum quo creata sunt omnia, non ipsum solum sufficere ad productionem eorum quæ fiunt, sed maris & fœminæ coniunctionem requiri, vt animalium genus propagetur, cultúmque terrarum & agricolarum opera necessaria esse, vt quæ nascuntur è terra producantur & coalescant: eodem modo solum saluatoris verbum haud sufficere, sed & preces sacerdotis, & benedictionem, & alia pleraque necessaria esse ad hoc mysterium perficiendum. Hæc enim Marcus Ephesinus antistes, ex dictis Nicolai Cabasilæ sumpta obijcere solebat, & si longè impar ingenio, acutius sanè multo ille disputauit, quanquam nec ipse quidem dignum aliquid disseruit. Enimuero admirandos simul atque deflendos illos censeo, qui sponte sua ad clarißimas res, & ipsam veritatem oculos claudunt, & ita vt tam clara atque aperta sanctißimi doctoris verba peruertere conentur, & ita contra propriam salutem exponere, vt omnibus contemptui sint atque derisui. Quid enim ait sanctus doctor? Figuram adimplens astat sacerdos, verba illa pronuncians, potentia verò & gra[tia] tota Christi est. Hoc est corpus meum, ait. Hoc verbum, res propositas transmutat. Quid hoc [amplius] desideras? Illa, inquit, verba à sacerdote pronunciata. Quæ autem illa sint, subiungit, [Hoc] est corpus meũ. Illa, inquã, res propositas transmutant. Fit ergo transmutatio per illa ver[ba, n]on à sacerdote, sed à Christo, cuius tota gratia & potestas est. Sacerdos enim figura, Chri[stus v]erò veritate hæc trãsmutat, sacerdote verba eius, quẽadmodũ ille statuerat, pronunciãte. [Ru]rsus, Hoc verbum sacramentum integrè perficit. Considera homo quid integra hæc perfe[ctio si]gnificet, attende quid velit, Hoc verbum, res propositas transmutat. Noli peruicaciter cõ[tra pro]priam salutem contendere, & huius sententiæ magis præcipuis ac manifestis partibus [noli] peruertere reliquas. Nec enim Ephesinus ille, nec Cabasilas integram istam sententiam

addducunt, sed quibusdam eius partibus recitatis transiliunt, fragmenta eius quædam velut indocti iuxta Platonem coqui, qui nesciũt, voluntve per artus diuidere, nonnulla proferentes: cætera verò quæ magis ad rem facerent, silentio prætereuntes, & hoc modo obtenebrantes veritatem. In primis itaque sicut supra dictum est, ex huiusmodi verbis sancti doctoris, non hic quem vos dicitis sensus colligitur. Deinde ô bone vir, nonne illic auctor atque opifex omnium rerum marem & fœminam ea lege creauit, vt non nisi per coniunctionem eorũ animalia propagarentur? rursúsque in alijs semen nasci & ex terra ordinauit, vt seminetur, seminatum nascatur, natúmque multiplicetur? At idcirco necesse est ita fieri. Oportet enim esse arantẽ, oportet esse ferentem, oportet esse generantem, omnésque diuinæ obtemperantes voluntati, hoc est ita agentes, vt ille statuit. Statuit enim eo modo quo diximus. Quemadmodum illa vox, qua dictum est, Crescite & multiplicamini, operæ naturæ nostræ vim præbet ad generandum. Operæ, inquit, naturæ nostræ vim præbet, hanc scilicet ei legem ponens, vt illa quod suum est agat, ipsa verò omnem vim præbens. In hoc verò diuino de quo agimus sacramento, duntaxat apostolos sacerdotes efficiens, & materiam panis & vini, qua ipsi quoque vterentur ostendens, tradidit eis formam qua sacramentum conficerent. Hæc autem sunt verba eius, Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus. Quæ semel à saluatore dicta, ait sacratissimus doctor, semper operari, non cooperari, nec cuiusquam præsidio egere. Magnam enim imò maximam omnium vim haberent humana verba, si quid auctoritatis aut potentiæ diuinis adderent, imò verò illa excellerent dignitate, quod etiam cogitare impium est atque nefarium. Cooperantur, inquit Ephesinus, dominicis verbis sacerdotis preces. Quomodo ô bone vir, cooperantur? An tanquam per se insufficientibus, an tanquam sufficientibus? Si tanquam sufficientibus, superflua certè & vana est tua omnis oratio. Si tanquam non sufficientibus, heu quæ improbitas est, quæ blasphemia dicere, vt quod diuinis deest verbis, hominis suppleãt preces? Præterea cùm verba hæc dicis, simul cum oratione totum perficere, vtrunque imperfectum putas: necesse est igitur, vt aliud tertium adueniens id agat. Quid verò hoc sit, tu quæso nobis aperi. Neque enim spiritum sanctum id esse dices. Siquidem hoc est quod quæritur, an quodlibet eorum per se, an ambo simul spiritum sanctum ad id agendum inclinet. Quod si ambo contendis id posse, intelligas necesse est: quòd si ambo simul hoc possunt, quatenus inibi dominica verba continentur, ea sunt quæ conficiunt sacramẽtum, siue sequatur, siue non sequatur oratio. Itaque nihil eis ad hoc addit oratio sacerdotis, nec illis aliquod necessarium est aliunde præsidium. Quòd si quatenus supplicat sacerdos, vt descendens spiritus sanctus illa sacrificet munera, eatenus duntaxat consecrantur: nihil ergo operantur verba dominica, nec verum dicit Chrysostomus, cum ea asserit semper operari, & transmutare, & integrè perficere: nec cooperatur ei hoc modo sacerdotis supplicatio, vt tu ais, sed totum operatur. Quid igitur corrumpis verba sacri doctoris? non rectè ea exponens, & de sacramento Eucharistiæ falsam habes opinionem. Atqui, inquis, etiã baptisma sola sacerdotis oratione perficitur. Etiam in hoc erras, & veritas in te non est. Etenim baptisma quoque dominicis perficitur verbis. Euntes enim, inquit, baptisate eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Tunc perficitur baptisma, quãdo dicit sacerdos, Baptisetur seruus dei, aut Baptiso te in nomine patris & filij & spiritus sancti. Vnde si quis etiã nihil aliud præter hæc verba dixerit, rectè baptisat, & qui hoc modo baptisatus fuerit, salutem adeptus est. E conuerso verò, si quis cætera dixerit, & infinitas ad Deum porrexerit preces, hæc verò prætermiserit, nihil omnino agit. In hunc modum apostoli per impositionem manuum & benedictionem & pronunciationem horum verborum baptisabant. In hunc modum Eucharistiæ mysterium consecrabant. Nondum orationes, nondum hymni, nondum cætera quæ in Ecclesia dicũtur, composita erant. Cogitemus enim, quod fieri certè potuit, ipso passionis die ac sequẽti, Petrum vel alium quemlibet ex apostolis, in memoriam Christi & passionis eius sacramentum altaris conficere voluisse (neque enim credibile est, non aßiduè eos illius meminisse in cuius commemorationem id fieri mandauerat) quibus alijs verbis id eos fecisse exi[...] in bimus nisi dominicis? & post cœnam, quod etiam longo temporum interuallo obseruat[...] & communibus vestibus indutos? At hæc verba, inquis, narrando recitata, non possunt sa[...] mentum conficere. Non autem tanquam rei gestæ seriem narrans, sacerdos hæc verba prof[...] sed tãquam personam Christi indutus, vt ita ea proferens, quasi dominus esset qui l[...]nere & eam habens intentionem, vt per verba illa iuxta illius mandatum, qui ita præcepit [...]pus Christi sanguinémque conficiat, quemadmodũ ille fecit: fecit autem per ea quæ supra [...]morauimus verba. Possunt hæc sanè duobus modis accipi. Aut tanquam ab euangelist[...] lata, & tunc narratiuè accipiũtur, Euangelistis scilicet ea quæ Christus in illa sal[...] [...]ifer

sionis nocte egit, narrãtibus. Aut tanquã à sacerdote prolata, intentionẽ habente, vt iuxta ordinem à saluatore traditum, sacramentum hoc conficiat, & tunc non narratiuè, sed cunctatiuè proferuntur, cum intentione conficiendi mysteriũ, iuxta imitationem Christi, et quasi ipse esset qui & diceret & faceret. Idcirco sacri doctores asserunt, necessariam in primis esse sacerdoti rectam intentionem, & propositum ea faciendi quæ dicta sunt, quippe sine illa nihil omnino confici posse. Quemadmodum si quis regum per aliquem ex ijs qui apud se gratia & authoritate valent, voluntatem suam cupiẽs subditis suis facere manifestam, & ita id apud illos valere, ac si se animum suum exprimentem audirent, sanciat, vt ita illa verba in prima persona referat, vti à se dicta sunt, populúsque ita prolata audiens, tanquam ab ipso rege dictis obtemperet. Manifestum est enim, quòd si hac lege lata, veniens ad populum nuncius ita dicat: Rex vestræ salutis cupidus, vestrámque rempub. in felicitate ac copia omnium rerum tenere desiderans, continuè ijs rebus inuigilat, & leges condit, quas ad id existimat vtiles ac necessarias, vnde cùm in multis aliorum exempla secutus, tum plurimorum ipse inuentor hanc legem sancit: Volo quemlibet vestrum, qui conditis à me legibus paruerit, talentum auri ex ærario publico tot annis accipiat. Profectò nec narratiuè hæc dicit, sed simul atq; dicta sunt, rata sunt quæ iubentur. Quamobrem? quia rex ita sanxit. Eodem modo hic intelligendum est, talem à domino sacerdotibus traditam potestatem, vt eius verba ab illis in prima persona, & tanquam simul ab eo dicerentur prolata, totum efficiant. Aut cur illi quidem suffecerunt hæc verba, nobis verò non sufficiunt? Si enim illi suffecerunt, & nobis vtique sufficere debent, potẽtia illius, & tanquam ab illo dicente prolata. Quod si nobis aliquid necesse est addere, imperfecta sunt verba illius. Absit autem à pijs mentibus talis cogitatio. Quam enim alij potestatem per consecrationem accipiunt sacerdotes? nisi illam, Christi personam posse subire, & pro eo nobis adesse, & quemadmodũ ille fecit, corpus eius posse consecrare? fecit autem illa per verba quæ diximus. Enimuero simpliciter orare quisque posset, imò verò efficacius sæpenumero orarent multi non sacerdotes nonnullis sacerdotibus. Siquidem plerique sacerdotes ita viuũt, vt non sint Deo accepti: plurimi verò ex secularibus, ita ob eorum bonitatem deo chari sunt & grati, vt plerunque miraculis decorari mereantur. Si igitur vel sola oratione, vel ea præcipuè hæc sacramenta perficerentur, certa magis perficerentur à viris iustis, quanuis non sacerdotibus, quàm ab indignis sacerdotibus. Hoc verò falsum est. Perinde enim sacramentum conficit sacerdos quanuis malus atque peruersus, vt optimus atque sanctißimus. Secularis verò persona quamlibet fide religionéque excellat, nihil omnino potest, quia nullam ad faciendum à domino potestatem accepit, cùm sacerdos acceperat maximam. Si igitur non est vis orationis quæ hoc facit (esset enim omnibus communis) superest vt pro Christo adsint nobis sacerdotes, eiusdem in hoc potestatis, qui & instar illius operari poßint, & annunciare populo, quæ ille præcepit. Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem. Hoc scilicet quod ipse feci, accepto pane & vino in manibus, respiciendo in cælum, frangendo, benedicendo, gratias agendo Deo patri, & in corpus & sanguinem per ea verba, Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus, transmutando. Hoc enim ea transmutat, hoc ea integrè perficit, vt beatus Chrysostomus ait. Hæc quidẽ, nisi me animus fallit, satis supérque esse videntur ad obturanda omnium ora qui tam apertæ ac manifestæ rei cõtradicere conantur. Audiamus tamen si placet, etiã Gregorium Nyssenum, virum & doctrina & vitæ sanctitate excellentem. Is in Catechetico eius sermone de diuinis Sacramentis ita inquit: Rectè igitur & nunc panem diuino verbo sanctificatum, in corpus Dei verbi trãsmutari credimus. Nam & illud corpus (intelligit autem corpus assumptum ex virgine) panis potentia erat, sanctificatus verò fuit habitatione verbi in carne habitantis, à quo ita panis qui in illo corpore erat, transsubstantiatus fuit in diuinam potentiam, per eum nunc quoque æqualiter fit: & ibi enim gratia verbi sanctum fecerat illud corpus, quod ex pane consistebat. Et illud quodammodo etiam panis erat, & hic similiter panis, quemadmodum apostolus ait, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non comestionem, ad hoc procedens, vt corpus verbi fiat, sed mox ad corpus per verbum transmutatur, quẽdmodum ab ipso verbo dictum est, Hoc est corpus meum. Quid clarius certiúsve ijs audire sideras? Panis, inquit, verbo Dei sanctificatur. Hoc in primis probat manifestè, verbo Dei cramentum hoc confici. Deinde modus probationis idem apertius ostendit. Corpus, ait, potẽ panis est, quia pane constat. Alimentum enim (vt Aristoteles docet) primo quidem dißimi- postea verò simile fit eius cuius est alimentum. Corpus igitur quod ex virgine dominus apsit, potentia panis erat. At tale corpus ex virgine assumptum, quod potentia panis erat, fuisset aliter sanctificatum, nisi verbum illud carnem illam inhabitasset. Ita nunc panis

quoque altaris non aliter quàm per verbum Dei & orationem sanctificatur. Cuius rei testem Paulum citat. Quod autem ait, per orationem, nihil corroborat aduersariorum rationē. Siquidem apostolus in prima ad Timotheum epistola, hoc de communibus cibis dicit. Hic verò doctor non de omnibus quæ illic dicuntur, illius usus est testimonio, sed duntaxat quantum ad confirmationem propositi sui spectat, de transmutatione quæ fit per verbum Dei. Vnde paulò post concludens ait, Mox ad carnem transmutatur. Et ad huius confirmationem subiungit, Quoniam ipse dixit, Hoc est corpus meum. Aduerte quæso cùm cætera omnia, tum quod in fine ait, quod mox per verbum transmutatur. Verbū verò inquit esse, Hoc est corpus meū. Nónne, oro te, verbum illud Mox, non relinquit locum orationibus? Si igitur verbum illud, Hoc est corpus meum, mox transmutat, manifestum illud solum esse est, quod transmutat, aliter enim non mox, sed aliquo & non paruo interiecto tempore transmutatio fieret. Ita certè inter se cōueniunt sancti patres & doctores nostri, ita sibi inuicem consentanei loquuntur, siue orientales siue occidentales. Quippe Damascenus in libro Sententiarum, cap. xxiij. ita inquit: Non est panis figura corporis & sanguinis Christi, absit, sed ipsum corpus Christi deificatum. Et vnde hoc sanctissime doctor? Hoc habemus ab ipso, inquit, domino, dicente, nō, Hoc est figura corporis, sed ipsum corpus meum, & non figura sanguinis, sed ipse sanguis meus. Verba igitur illa, Hoc est corpus meum, etiam iuxta sententiam illius doctoris faciunt, vt panis altaris verū Christi corpus sit credatúrque. Sed ijs omnibus quæ supra memorauimus, quasi vltimam manum imponit epistola doctoris gentium ad Corinthios, de huius sacratissimi mysterij traditione speculantis. Ego enim, inquit, accepi à domino, quod & tradidi vobis. Deinde enumerat quæ accepit. Primo itaque videamus si libet, an sufficienter tradiderit. Patet siquidem manifestè cum tradidisse: neque enim imperfectè accepit, neq; minus quàm acceperat tradidit, sed quicquid decebat, & necesse erat circa huius sacramenti mysterium fieri, & accepit, & tradidit. Accepit autem hæc, quòd scilicet dominus Iesus qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite & manducate, Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescunque biberitis in meam commemorationem. Et nihil præterea addidit, quia enim nihil amplius acceperat, nihil amplius tradidit. Et addidit modum consecrationis diuini corporis & sanguinis, omni ex parte sufficientem atque perfectum, quali vsus fuit Christus, qualem ab eo ipso accepit. Accipere scilicet panem, gratias agere, frangere & dicere, Accipite & manducate, Hoc est corpus meū, & hoc modo conficere sacramentum. Quid obsecro horum consecrat diuinissimum illud munus? Profectò non acceptio panis, hoc enim subiectum est consecrationis, quod in corpus domini transsubstantiari oportet, non gratiarum actio, non fractio, quarum altera ad commemorationem ineffabilium erga nos beneficiorum Dei, altera ad distributionem necessaria est. Superest igitur, vt verba illa sint quæ consecrent, Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus. Et ita existimandum est. & tunc fuisse consecratum, & nunc consecrari, concurrentibus scilicet, vt dictum est, & patre & spiritu sancto, cùm omnia in creatura opera ijs tribus communia sint. Verum saluatori quidem haud necesse fuit, patrem & spiritum sanctum palàm ad hoc opus inuocare, cùm vnus idémque & vnius cum illis substantiæ sit, propter quod quicquid ab eo vel fiebat, vel dicebatur, idem ab alijs quoque fiebat, dicebatúrque. Nos verò fas est & nominatim illos inuocare, & vt munera nostra sanctificent precari. Verum id non alio atq; alio modo agere, nec alio atque alio tempore, sed & quo tempore domini pronunciamus verba, & quo modo verba significant. Quòd si illum tanquam hominem diceremus, dum gratias agebat beneficijs acceptis, orasse etiam tacite patrem & spiritum sanctum, vt ad eam consecrationem concurrerent, deinde verbis ille prolatis mysterium peregisse, non sine ratione diceremus. Eodem igitur modo & nos agere necesse est, inuocato scilicet patre & filio & spiritu sancto nominatim & manifeste, siue ante verba domini, siue post, seu vtroque modo. nihil enim interest, vt postea differemus, ita demum prolatis domini verbis, sacrum hoc mysterium conficere. Ita accepit Paulus, ita nobis tradidit: transgredi autem traditionem eius neque possumus nec debemus, si discipuli eius, imò verò Christi & esse & vocari cupimus. Abunde verò superi demonstratū est, quoniam Paulus hanc traditionem non à Christo, sed ab apostolis accepit, modo verbo hoc, sed opere etiam ita facientibus, manifestum esse non alijs quàm Christi verbis ipsos etiam apostolos post Christum consecrasse, & cæteris eundem mysterij ritum tradidisse. Præterea hoc idem ostendunt populi ad ea verba responsiones. Sacerdote enim verba illa alta voce, vt vos Græci soletis, pronunciante, assistens populus in vtraque parte respo-

A

Amen, quasi dicat, Verè ita est, vt tu dicis. Amin enim cùm affirmandi apud Hebræos aduerbium sit, Græcè idem quod verè significat. Amin igitur ad ea verba respondens populus, Certè inquit, corpus & sanguis Christi sunt munera ista proposita, ita credimus, ita cõfitemur. Et quomodo, quæso te, non esset turpe putandum eos qui doctores haberi volunt, ea ignorare quæ seculares & sacrarum literarum ignari, respondendo Amen, manifeste se scire significant? Quid, nónne aßistẽs sacerdoti diaconus, eique ministrans, dum sacerdos alta voce (iuxta orientalis Ecclesiæ ritum) verba illa pronunciat, Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus, ipse propria stola, duobus primis digitis tacta, panem & calicem ostendit? nihil certe aliud significans, nisi panem illum Christi esse corpus, & quod in calice est, esse sanguinem eius, quemadmodum verbis illis asseritur. Et hæc sanè ostendens diaconus non mentitur, & non mentiens cum iis sentit qui sola domini verba aiunt hoc sacrum perficere sacramentum. Neque enim frustra tales institutæ sunt ab Ecclesia ceremoniæ. Illud quoque haud contemnendum videtur, quòd cum duo sacramẽta nobis à saluatore tradita fuerint, Baptismus & Eucharistia, vtrunque verbis suis cõfici iusßit. Etenim baptismus, quemadmodum supra memorauimus, per verba illa conficitur, Baptisate eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Cuius rei testimonium est, quòd patres nostri sancti Ecclesiæ doctores qui statuerunt, quinam ex iis qui ab hæreticis ad catholicam reuertuntur Ecclesiam, rebaptisandi sint, qui non eos haud rebaptisandos esse censent, qui in nomine trinitatis semel fuerint baptisati. Quod etiam expositor synodalium canonum apud Græcos videtur confirmare. Is enim in quadragesimo septimo apostolorũ canone ita inquit, Vere baptisatur aliquis, cum secundum vocem domini semel baptisatur, In nomine patris & filij & spiritus sancti, tanquam pronunciatione trinitatis & fidei in ea, iuxta dominicam traditionem, perficiatur baptismus. Si igitur hæc duo sola sacramenta in Euangelijs manifeste tradita legimus: alterum vero eorum, hoc est baptismus, dominicis perficitur verbis, profecto & illud quoque, hoc est Eucharistiam, diuinis illis & à deo traditis verbis confici existimandum est. Siquidem in omni genere rerum quatuor esse causas oportet, effectiuam, formalem, finalem, & materialem. Forma autem huius sacramenti, verba sunt dominica, & nihil aliud. Propter quod vnum idémque esse decet vnumquodq;, cum & forma vna sit, propter quam est quod est, & esse dicitur. Hæc vero ipsa sunt verba saluatoris, quæ apud omnes sunt eadem, quod minime habent sanctorum preces, cum aliter & aliter, & alijs atque alijs verbis diuersi supplicent. Hunc modum & apostoli à saluatore, vt credendum est, & ab apostolis sancti patres postea sumentes, in singulis Ecclesiæ sacramentis, quemadmodum materiam propriam sine qua nullo modo fieret quod proponitur, ita etiam propriam formam statuerunt. Hoc catholica quidem Latinorum Ecclesia vsque in præsentem diem obseruat. Et verba illa, quibus vnumquodque tanquam per materiam perficitur, nulli non sacerdotum apud eos notißima sunt. Nostri vero, vt multa alia, quæ primũ apud nostros ortum habuerant, propter calamitates temporum perdidere, ita etiam horum rituum sunt obliti. Quod manifestum fiet, si quis ad chrismatis sacramentum mentem conuerterit. Etenim secunda Oecumenica synodus, verba quæ sacrum chrisma perficiunt, tradens, in septimo canone ita inquit, Obsignantes, hoc est, sacratißimo chrismate eos chrismantes, dicimus signum doni spiritus sancti. Et hæc verba secundum eos chrismatis sacramentum perficiunt. Hoc idem in cæteris diligens inuestigator inueniet. Quæ igitur de diuino Eucharistiæ sacramento sanctorum opinio sit, quæ Christi, quæ Pauli traditio fuerit, satis, nisi me animus fallit, supra demonstratum est. Manifeste enim apparet, orientales atque occidentales omnes eiusdem in hoc esse sententiæ, vt scilicet verba domini sint, quæ sacrum corpus Christi sanguinémque conficiant. Idem affirmat, idem ipse dominus asseuerat.

Nunc reliquum est, vt tertiam aggrediamur partẽ, & rationibus, quæ in contrarium adduci solent solutis, finem operi imponamus. Sunt autem tres præcipuæ, vna est authoritas sanctorum ecclesiæ doctorum, Clementis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi, qui omnes in Mißis quas ipsi composuere, post verba dominica, sacerdotis precibus hoc sacramentum confi... re videntur, siquidem etiam post verba domini prolata, non corpus & sanguinem, sed pa... n & vinum nominant. Secunda vero est auctoritas Damasceni, dicentis beatum Basilium ... munera ideo præfiguratiua nominasse, quia nondum sanctificata erant: ita vero ea nomi... se multo post verba dominica. Tertia ratio est opinio sanctißimi viri Dionysij Areopagitæ, aperte sentire videtur, post verba domini hoc sacramentum confici. Iis in præsentia rationi... à nobis respondendum est. In primis autem verbis sanctorum doctorum qui Mißas com... erunt, vnica ratio satisfacit. Cum ipsi quatuor patres idem planè dicant, eorum verba an... nia audiamus. Clemens itaque primus, cum miracula domini & res gestas eius, ac sacra-

mentorum à domino traditionem commemorasset, postea inquit: Memores itaque nos passionis, mortis, & resurrectionis eius, &c. offerimus tibi regi & deo secundum eius praecepta, &c. Rogamus te, vt clementer inspicias haec proposita coràm te munera, tu nullius indigens deus, & in eis bene complaceas, ad honorem Christi tui, & mittas spiritum sanctum tuum, testem passionis domini nostri Iesu super hoc sacrificio, qui hunc panem corpus Christi tui, & hunc calicem sanguinem Christi tui efficiat. Licet enim haec Clementis verba inter apocryphas scripturas commemorari soleant, placet tamen eis impraesentiarum tanquam veris assentiamus. Iacobus quoque multo post verba domini obsecrat, vt mittatur spiritus sanctus. De quo cum multa dixisset, subiungit, Vt adueniens sanctificet, & faciat hunc quidem panem corpus Christi tui, & hunc calicem, preciosum sanguinem Christi tui. At magnus Basilius similiter post verba saluatoris inuocat sanctum spiritū, vt ad proposita descendat munera, & sanctificet, & faciat panem quidem, preciosum corpus domini dei, & saluatoris domini nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita. Ad haec Chrysostomus, post verba domini, & rerum per eum gestarum narrationem subdit: Rogamus te, emitte spiritum tuū sanctum super nos, & super haec proposita munera, & fac hunc quidem panem preciosum corpus Christi tui, quod vero in hoc calice est, preciosum sanguinem Christi tui. Post haec subiungit, Transmutans ea spiritu sancto tuo. Ex quibus omnibus facile esset cuiuis argumentari: Si verbis illis dominicis, Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus, sacrum Eucharistiae conficitur sacramenti mysterium, sancti Ecclesiae doctores minime post ea verba id propriis supplicationibus efficere conarentur, nec deinde panem & vinum nominarent. Cum vero id agant, nec frustra sanctos viros sit existimandum, palàm fit quòd hoc sacrum mysterium dominicis verbis nequaquam confici existimabāt. Huic igitur argumento respondere volentes, primo quidem id repetimus quod supra probatum est, omnes tam orientales quàm occidentales doctores in hoc conuenire, vt sacrosanctum domini verbis Eucharistiae mysterium conficiatur. Deinde addimus, non esse haec quae modo retulimus, superioribus illis contraria, nec aliud hic, aliud illic sanctos viros vel dicere, vel sentire, nec esse occidentalium sententiam ab orientalium opinione diuersam. Nec enim si ita foret, vnus & idem diuinus spiritus, sed diuersus, nec veritatis, sed mendacij potius atque erroris spiritus in ijs locutus fuisset: quod etiam cogitare absque impietate non licet. Necesse est igitur, vt illa vera sint, & haec per rectam expositionem illis consentanea esse ostendantur. Dicere itaque non sine ratione fortasse quispiam posset, quòd cū corpus domini duplex sit (quemadmodum in primordio nostri sermonis ostendimus) verum scilicet & mysticum, illud quidem ipsius domini verbis, cuius corpus est, confici, hoc verò quod ipsi sumus, sacris sacerdotum precibus, & iustis actionibus, & vitae ac morum honestate compleri, cum dignè homines sacrā Eucharistiam capiunt, & eiusdem cum Christo corporis efficiuntur. Et hoc quidem petere sacerdotem, cum rogat, vt descendens spiritus sanctus, panem quidem preciosum corpus Christi, calicem verò preciosum sanguinem faciat, hoc est, vt fidelem populum, mysticum corpus Christi sanguinémque faciat, quo membra & partes corpúsque eius effecti, & sibiipsis charitate & Christo vniti, viuant cum eo vitam aeternam, & fiant ipsius cohaeredes. Nos vero praeter haec, illud potius dicendum existimamus, quòd cum diuinum hoc sacramentum sit commune, sit opus totius trinitatis, necesse est nos, quemadmodum supra diximus, & patrem, & spiritum sanctum cum filio inuocare, vt proposita munera perficiant. Quod & passim per totam Missam facimus, non ante verba saluatoris, sed etiam pòst multis cum precibus inuocātes, supplicantésque, vt digni ministri tantae rei efficiamur, quo possimus illa munera perficere, vt accepta eis fiant, & gratia spiritus sancti super ea descendat. Quae omnia non tam agimus, vt ipsi ea faciamus, quàm vt populo ostendamus communia esse in creatura opera trinitatis. Quemadmodum enim beneplacito patris, & spiritus sancti voluntate, vnus in trinitate natura dei & patris filius, ex sanctis & immaculatis virginis sanguinibus corpus assumpsit, ita & hoc corpus altaris ipsa trinitas creat, ipse spiritus sanctus potentia sua ex substantia in substantiā, hoc est, ex pane corpus transmutat. Quae res vt fideli populo palàm fiat, illius etiā nos meminisse necesse est. hoc velle illos doctores, qui per aduentum spiritus sancti sacramentum hoc fieri dicunt. Sun ro ijdem planè, qui ex solis domini verbis Eucharistiae sacramentum existimant confici. enim vtrunque dicunt, non contraria, aut sibijnuicem repugnantia, sed eadē dicere ex tes: vtrunque enim verum est. Et cum vnum & idem ambo sint, vnum idémque efficiunt vno atq; eodem tempore. In instanti enim temporis non aliter atque aliter, neque ali q momento, sed eodem momento, &, si dicere fas est, eodem nunc, vtrunq; idem effici diuinae trinitatis personae, quas inuocamus, vnum atque idem substantia & inseparabile

Quod si rerum natura tale aliquod verbum pati posset, quod mox & sine alicuius temporis interuallo rem omnem exprimeret, profectò nos simul & eodẽ tempore cum verbis domini etiam cætera omnia pronunciaremus, illa quidẽ duntaxat sacramẽti efficientia credentes, ut tamen patris & spiritus sancti gratiã non dubitantes adesse, & hoc oratione & precibus manifestãtes. Adsunt etenim illi quoque cum istis domini verbis, etiam nobis nihil vltra flagitantibus. Sed cùm desiderij nostri nequeamus ardorem continere, non inanim quoque eum inuocamus, & præsentiam eius populis aperimus. Cæterum quoniam natura rerum id vetat, necesseque est per internalla temporis vnum post aliud verbum pronunciare, atque ita totam historiam sacramenti repetere, deinde patrem & spiritum sanctum inuocare: idcirco ijs qui non bene rem considerant, videri solet aliud esse quod postea inuocatione sancti spiritus dicitur, idque solummodo absque verbis domini sacramentum conficere. Quod certè à veritate longissimè abest. Oportet enim hæc aliáque huiusmodi, non tanquam in tempore in quo dicuntur, sed tanquam in tempore pro quo dicuntur, ita intelligere, ac si tempus illud maneret, minimèque deflueret, sed in uno eodémque nunc illa dicerentur: profectò enim ita dicerentur, si fieri posset, & rerum natura minime repugnaret. Cùm igitur pro tempore in quo illa dominica verba dicuntur, inuocationes etiam posteriores fiant, & ad illud referantur tempus, profectò & eodẽ hæc ipsa dicta esse tempore existimanda sunt, quod certè factum fuisset, si id natura rerum pateretur. Etenim quemadmodum si quis sermonem alicuius molestè ferens, & audire ipsum recusans, diceret, Clausi tibi aures, cùm tamen nondum clausisset: vel aliquid sibi molestũ videre nolens, diceret, Obduxi oculos, cùm id nondũ, & alia ijs similia: ita tale nescio quid in ijs domini verbis animaduerti potest. Cùm enim ita loqui debuisset, dicens discipulis suis, Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, fregit, & dedit eis. Hoc enim ipse ordo rerum poscebat, primo consecrare, deinde frangere, postea distribuere, quod nos in præsentia facimus. Ille tamen ait, Fregit, & dedit, dicens, Hoc est corpus meum, figurato sermone quem hysterologiam vocant, vsus. Iuxta illud poëtæ, Simul nutriti, natique fuerunt. Et alibi, Sonuit cadens. Primo enim nascitur aliquis, deinde nutritur, & cadit quis antequàm sonum faciat. Decet igitur nos rectè iudicare volentes, singula quæque intelligere, vt in proprijs dicta sunt locis, nec in quo, sed pro quo tempore dicuntur animaduertere, & quæ vel ante vel post aliqua dicuntur, aliquando quidem tanquam simul cum illis, aliquando verò vel vt posterius quæ prius, vel vt prius quæ posterius dicta sunt, dicta existimare. Siquidem ipse quoque Chrysostomus multo ante & post verba domini in oratione quæ post oblationem dicitur munerum, Dignos nos, inquit, fac domine, vt coràm te gratiam inueniamus, & acceptum tibi fiat sacrificium nostrũ, & inhabitet spiritus gratiæ tuæ bonus super nos, & super hæc proposita munera. Vbi considerandum quid hæc verba, Dignos nos fac, vt spiritus sanctus tuus inhabitet super hæc proposita munera. Nihil differunt à verbis illis Clemẽtis, vel Iacobi, vel Basilij, vel quæ supra recitimus ipsius Chrysostomi, quibus nonnulli existimant hoc sacramentum confici. Etenim illi quidem Deum precantur, vt mittat spiritum sanctum, qui adueniens sanctificet, & panem efficiat preciosum Christi corpus: hic verò, Dignos, inquit, facias, vt inhabitet spiritus sanctus tuus super hæc proposita. Quæ verba nullam sanè inter se diuersitatem habent. Hoc tamen Chrysostomi ante domini verba dicuntur, & longe ante preces illas, quibus nonnulli existimant sacrum Eucharistiæ mysterium confici. Quod si ijs prioribus verbis, & hac Chrysostomi oratione sacramentum non conficitur, profectò nec posterioribus perficietur, quæ cum illis eadem sunt: eadem enim eorundem sunt efficientia. Perficitur autem verbis illis quæ inter vtraque media, maximè principalia sunt, hoc est dominicis verbis. Hæc sunt quæ totum efficiunt, hæc ad quæ omnia referenda sunt, siue antea siue postea dicantur. Hoc ipsum apertius etiam ex Basilij verbis in eodem loco percipi potest. Mox enim post munerum oblationem, Respice inquit, super nos Deus, & super hanc nostram latriam, & acceptam eam habeas, quemadmodum accepta habuisti munera Abel, immolationes Abraam, Moysi & Aaron sacerdotium, [illegible]muelis pacificas. Quemadmodum cepisti à sanctis apostolis tuis veram hanc latriam, ita è [illegible]bis peccatoribus, manibúsque nostris, accipe hæc munera, bonitate tua domine. Vidés ne, vt [illegible] multa quæ orans dicit, post propositum sacrificium latriæ, quod soli Deo & nulli alteri [illegible]etur, post preces, quibus vt accepta Deo fierent, sicuti Abel, Noë, & cætera sacrificia, tamẽ [illegible]liquis contentioni relinqueretur locus, subiunxit. Quemadmodum è manibus sanctorum [illegible]stolorum tuorum hanc veram latriam accepisti, ita e manibus nostris hæc munera accipe. [illegible]d ergo tergiuersamur? Hoc modo & verba hæc satis esse ad consecrationem dicimus, cùm [illegible]Basilius, ita è manibus nostris hæc munera accipe, quemadmodum à tuis apostolis hanc

veram latriam accepisti. Si enim apostolorum manibus verum Christi corpus consecratum fuit, idque nunc in manibus suis fieri rogat Basilius, cur non his verbis subito perficitur sacramentum? Nihil enim hæc differunt à posterioribus precibus, quibus nonnulli putant perfici sacrum mysterium. Audi enim quid dicat, Rogamus te, ut descendat spiritus sanctus tuus super hæc proposita munera, & faciat panem corpus, calicem verò sanguinem. Si igitur primis illis orationibus, quæ simillimæ posterioribus sunt, non perficitur sacrum mysterium, profectò nec posterioribus perficietur. Simillimæ enim preces simillimos parerent effectus. Superest igitur, ut verbis saluatoris nostri hæc vis tribuenda sit, & ad ea cætera referenda sunt omnia, quæve ante quæve postea dicuntur, & pro eo tempore quo illa verba dicuntur, hoc quoque dici existimandum. Diutius autem in hac parte dedita opera commorati sumus: tum quòd ad cognitionem eorum quæ supra dicta sunt, non paruam afferre utilitatem videbantur: tum quòd necessaria erant ad ea soluenda, quæ ex diuino Dionysio & Damasceno opponi solent. His addi tertia quoque ratio, nulli fortasse superiorum inferior, posset: Hierarcham totum Deo repletũ diuinóque amore, iuxta Dionysium de Diuinis nominibus, captum, veluti ecstasin quandam, & diuinum pati zelum. Ob hoc sæpenumero extra se positum, & totum rei amatæ hærentem, zelo quodam & timore, ne id quod desiderat, non assequatur, sæpius eadem ex vero ac pene incredibili mentis desiderio petere, nec ignorare quidem se iam quod quærebat adeptum, sed insatiabili quodam amore iterum atque iterum eadem repetere, ut etiam in quibusdam symbolis quasi euidentissimis signis, qui adsunt, intelligere possit, totum Deo captum, totum iam diuinum effectum, ac per hoc imitatione eius ad virtutem vitæque integritatem alliciantur, &, ut aiunt, quasi manuducti ponantur in viam. Hoc summus ille propheta Dauid plerisque in locis facit. Nam cùm dixisset, Cùm inuocarem, exaudiuit me Deus iustitiæ meæ, paulo post in eodem psalmo subiungit, Miserere mei, & exaudi orationem meam. Quem locum Theodoritus ex sententia, nisi fallor, Chrysostomi (neque enim Chrysostomum apud nos in præsentia habemus, exponens) Non satiatur, inquit, hic iustus orando, sed supplicans & impetrans, & fructus orationis colligens, adhuc orando ac supplicando perseuerat: scit enim quanda inde sequatur utilitas. Alibi quoque idem Dauid, Dirigatur inquit, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Quid, quæso te, clamat Dauid, ut sua exaudiatur oratio? Si enim iniqua & præter rationem erat, nunquam ad Deum ascendisset, quomodolibet eo rogante atque obsecrante: quòd si recta & exaudiri digna, iam directa erat ad Deum, ipso quoque propheta tacente. Nempe igitur petit quod tenebat, & quæ præsentia iam erant desiderat. Idem nostri quoque doctores, qui Missam composuerunt fecere. Etenim post verba illa, Fac hunc panem corpus Christi, & hunc calicem sanguinem Christi, quibus solis nonnulli existimant fieri consecrationem, adhuc pro eis adorant, aut frustra prorsus id facientes, quod nec cogitandum est, aut vehementi quodam desiderio eadem sæpius repetentes. Memento enim, inquiunt, domine imbecillitatis meæ, & præsta mihi veniam omnis siue voluntariæ siue non voluntariæ meæ culpæ, neque propter peccata mea inhibeas spiritus sancti gratiam ab his propositis muneribus. Et rursus paulo post ad populum dicitur, Pro oblatis consecratisque muneribus preciosis Deum rogemus. En quomodo orant, ne ex propositis muneribus spiritus gratiæ arceatur, en quomodo pro sanctificatis propositisque muneribus hortantur Deum precari, quamuis multo antè sanctificata fuerint, quamuis perfectè consecrata, etiam iuxta eorum opinionem, qui nobis contraria & loquuntur & sentiunt. Quid igitur dicemus hoc loco fratres? nisi quod ex sententia Chrysostomi Theodoritus ait. Non satiatur orando iustus, & reliqua quæ supra memorauimus. Quòd si qui fortasse dicerent, Non pro diuinis muneribus, sed pro nobis fit, quod significant? Quæram ab eis primo quidem, cur nostra expositio non conuenientior sit atque subtilior? Nam quòd hierarchæ diuina quædam passio, & veluti ecstasis accidat, ita ut vehementi quodam amore extra se positus, totus rei amatæ hæreat, & eadem sæpius, quasi diuino quodam furore correptus repetat, quemadmodũ in terrenis istis amoribus accidit, ut amans ab amato inseparabilis [illegible] profectò non parua & contemnenda, sed magna & mystica ratio est. Quòd verò iustus [illegible] satietur orationibus, sed quæ desiderabat iam consecutus adhuc perseueret, eadem petens [illegible] derio certe ac deuotioni talis tantíque sacramenti consentaneum est. Deinde verò fingamus [illegible] uersariorum istam rationem validam esse, nec quouis modo refutari debere. Nónne pro [illegible] magis facit? imò verò nónne à nobis in confirmationem sententiæ nostræ adducta est [illegible] enim, quod in principio fere huius disputationis diximus, duplex esse Christi corpus [illegible] mysticum. Et hæc quidem, nisi me animus fallit, satis sunt ad solutionem ac cõfirmationem [illegible] rum quæ ab aduersarijs dici solent. Quod verò nonnulli subiungunt etiã post verba do

panem & vinum proposita munera à sacris illis doctoribus nominari, quod non videretur esse faciendum, si iam consecrata forent. non enim iam amplius panis & vinum, sed corpus & sanguis domini & essent & dicerentur, facilis est ad ea responsio. Quis enim neget verum Christi corpus & sanguinem, rectè panem & vinum nuncupari posse? Nam vt prætercam multa diuersorum doctorum testimonia, qui indifferenter etiam post consecrationem, modo corpus & sanguinem Christi, modo panem & vinum nominant (neque enim est in re facili diutius commorandum) Nónne ipse dominus, quo nullus fide dignior est, de suo præsertim corpore loquente, indifferenter modo hoc, modo illud nominat. Qui manducat, inquit, meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Et rursus, Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Et iterum, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Alibi vero, Ego sum panis vitæ inquit: patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt: hic est panis qui è cælo descendit, vt qui ex eo comedat, non moriatur. Et alio in loco. Si quis manducat ex hoc pane, viuet in æternum. Et rursus, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Manifestum est igitur, quòd iterum suum corpus panem nominat etiam dominus. Sed de his satis, nunc ad id quod de Damasceno opponitur, veniamus. Idem inquit Basilium munera illa præfiguratiua corporis & sanguinis domini nuncupasse, quòd nondum consecrata erant, & tamen hoc verbo vsus est Basilius in compositione Missæ suæ, multo post verba domini. Ad hæc responsuri, primo tanquam filij à patre veniam poscimus, si duobus propositis amicis præferamus veritatem. Dehinc dicimus sacramenta etiam postquam consecrata sunt, figuram esse, & ideo etiam præfiguratiua veri corporis & sanguinis Christi dici posse, quod etiam superius ostendimus. Sensibilis enim panis & vini etiam post consecrationem species figuræ quædam & præfiguratiua vti sunt, ita etiam dici possunt, tum contenti sub eis veri dominici corporis & sanguinis, tum mystici corporis & ecclesiasticæ vnitatis, ipsum quoque verum corpus mystici corporis symbolum ac signum esse, vt latius paulo ante disseruimus. Decet tamen, vt tunc quoque memorauimus, hæc debito modo, & non instar sacramentorum veteris legis, quæ tantum figuræ sunt, accipere. Quod etiam Dionysij testimonio confirmatur, qui sacramentum hoc etiam post consecrationem (in III. Ecclesiasticæ hierarchiæ capitulo) symbolum nominat. Ita enim inquit: Sacras diuinas operationes hierarcha laudans, consecrat diuinissima, & manifestat quæ laudata sunt, per symbola sancte proposita. Et infra, Populo quidem diuina solum symbola intuente. Et rursus, In sacram memoriam nos ducit diuina cœna, quæ principale symbolum fuit eorum quæ in altari fiunt. Vnde & ipse symbolorum creator optimo iure eum repellit, qui non sancte neque simili modo cum eo sacra illa cœnauerit. Cum igitur sacra illa munera etiam post consecrationem symbola nominet, creatorémque eorum, quæ nunc quotidie in Ecclesiis fiunt, principale symbolum, illam sacramentalem cœnam sacramentorum in eo distributionem, ipsúmque dominum symbolorum creatorem appellet, eorum videlicet quæ tum creauit, hæc verò fuerunt proprij corporis consecratio, distributio, traditio, cur non ea etiam figuram conuenientissime vocet? Atqui quòd nec præfiguratiui quidem vocabulum vero Christi corpori sanguiníque conueniat, idem Damascenus testatur in eodem capitulo, ita dicens: Præfiguratiua futurorum dicuntur verum corpus & sanguis Christi, non quia non fiunt verum corpus & sanguis, sed quia nunc quidem per ea participes efficimur diuinitatis Christi, tunc vero per solam visionem intelligibiliter. Hoc idē apertius confirmare videtur beatus Gregorius. Ideo inquiens hæc nominari figuram, quia corpore & sanguine domini nunc participamus in figura panis & vini, tunc vero eum talem qualis vere est, manifestissima visione cōtemplabimur. Quamobrem non video, quid tandem formidans Damascenus, præfiguratiui vocabulum renuerit, ideóque ita exponere sit conatus, cum possibile sit, tam ex ipsius quàm ex cæterorum doctorum sententia, verum etiam corpus & sanguinem siue figuram siue præfiguratiua nominare. Licet ...tur nobis hoc loco dicere, quod sanctus Basilius ad Amphilochium scribens Iconiensem, de ...ionysio Alexandrino martyre inquit, Nam cum loqueretur de his qui rebaptisandi sunt, Pe...sianósque contra Dionysij sententiam rebaptisandos censeret, Miror inquit, quomodo hoc la...rit Dionysium, quamuis canonum omnium expertissimum. Volebat sanè Dionysius quan...m sanctus, imò vero etiam martyr, eos qui ex Pepusianorum hæresi ad fidem venirent, non ...re baptisari. Cuius contrarium sentiebat Basilius, nec veritus Dionysij & sancti & mar... auctoritatem, qui contra eius opinionem iudicaret, dicerétque, ad fidem ex ea hæresi ve...es, rebaptisari debere, quòd non rectè neque in nomine patris & filij & spiritus sancti es... ptisati. Et nobis igitur mirandum est, quomodo dixerit hoc Damascenus. Sed meminisse

oportet, hominem eum fuisse, quamuis mira sanctitate præditum, & fieri aliquando potuisse, vt pro imbecillitate humani ingenij non recte aliquid senserit. Nos vero non ex ijs vel ipsum vel alios de illis quæ palàm atque vnanimiter tradiderunt, sed potius ex ijs hæc discernere ac iudicare debere. Fortaßis autem quod impoßibile non est, diceret quispiam, verba illa Basilij, quibus hæc munera præfiguratiua nominauit, tempore Damasceni locum ante verba domini in mißa Basilij habuisse, ideóque eo modo & recte exposuisse Damascenum: nunc vero nescio quomodo ea verba fuisse transposita. Multa enim huic similia tam longo temporum interuallo acciderunt. Siquidem apud Apostolum hæc illa verba posita sunt, Hoc facite in meam commemorationem. Idem post, Hoc est corpus meum. Et post, Hic est sanguis meus. Nos vero semel tantum in sacra consecratione hoc dicimus. Præterea sacras particulas, hoc est sacrè dormientium memoriam multo ante domini verba iuxta eundem Dionysium facere solebant: nos vero hoc multo post, mutato nescio quomodo ordine facere consueuimus. Minime igitur mirandum esset, si hoc præfiguratiui vocabulum Damasceni tempore ante dominica verba locatum, dehinc à recentioribus, eo quo nunc legitur loco mutatum ac positum fuisset. His ita expositis superest, vt ea tandem quæ de sancto Dionysio ab aduersarijs obijci solent, respondeamus. Verba eius hæc sunt. Inde diuinus hierarcha accedens ad sacrum altare, laudat prædictas sacras operationes dei, ipsius Iesu prouidentiæ, quas pro salute generis nostri, beneplacito sanctißimi patris, in spiritu sancto, secundum Euangelica verba operatus est. Postquam autem laudauit, & venerandam intellectualémque speculationem eorum intellectualibus oculis perspexit, ad symbolicam eorum consecrationem venit, & hoc secundum traditionem diuinam. Vnde deuote simul & hierarchicè post laudes diuinarum operationum de consecratione eorum respondet. Tu dixisti, inquiens, Hoc facite in meam commemorationem. Deinde postulans vt dignus fiat hac consecratione, & ad similitudinem Christi hæc diuina perficere valeat, & caste distribuere, consecrat diuinißima, & manifestat laudata per symbola sanctè proposita. Ad hæc Dionysii verba, quanquam difficilis fore responsio videatur, apud eos præsertim qui contentionis cupidiores sunt quàm veritatis, dicimus tamē & ingenue attestamur, apud probas & deuotas aures nihil in his esse quod ijs quæ supra diximus aduersetur. Quid enim ô bone Iesu clarius, quid apertius, quid manifestius inueniri potest, q̄ verba sanctorum doctorum, de quibus supra mentionē fecimus, verba domini mutare panē in corpus, illa sacramentū integre perficere, verbo dei panē sanctificari, panē in corpus per verbū mutari, ante verba panē simpliciter esse munus quod offertur, post verba mox in corpus mutari, aliáque huiusmodi? A quibus quomodo, quæso te, dissentiret Dionysius, præsertim doctrina & sapientia ac vitæ sanctitate æqualibus atq; simillimis? Profectò nemo hoc mētis compos fatcatur. Est autē quod Dionysius inquit, tale aliquid quale superius diximus. Quod cùm opera in creatura totius trinitatis cōmunia sint, vt hoc omnibus palā fiat, operæpreciū est totam nos trinitatē inuocare. Quod cum simul & absq; interuallo temporis fieri non poßit, cum præsertim oporteat omnē illorū quæ ea nocte gesta sunt historiam enarrare, necesse est nos vnum post aliud, secundū vim & naturā nostræ pronunciationis exponere. Ita ergo post verba dominica (quibus iuxta Chrysostomum integre perficitur sacramentum, ac proposita transmutantur, quibúsve vt Gregorius Nissenus ait, sanctificatur panis, in corpúsque transfertur) patrem ac spiritum palàm atque aperte inuocamus. Hanc vero manifestam inuocationem tanquam multitudini notiorem tradit beatus Dionysius, cum sacerdotem dicit, postquam pro se respondit, dicens: Tu dixisti, Hoc facite in meam commemorationem, tunc demum ad consecrationem accedere. Consecrationem enim hoc loco vocat, non illam quæ sola & principalis est, & sine qua perfici mysterium non posset, sed eam quæ notior est ac manifestior multitudini, quæque ad primam illam atq; præcipuam, quæ fit verbis domini refertur, quam eodem temporis momento, &, vt supra diximus, eodem nunc, cum verbis dominicis protulisset sacerdos, si id natura rerum ferre potuisset. Hoc autem ex eo quoque fit manifestius, quòd etiam ante hæc verba perfectum iam sacramentum ponere videtur, cum ... eit, quòd hierarcha accedens ad sacrum altare, laudat prædictas sacras operationes, & ita co... secrat diuinißima, & manifestat laudata. Manifestare autem laudata, iuxta expositoris se... tentiam qui fuit vir sapientißimus Maximus, est clara facere quæ laudata sunt, hoc est ... opera Christi, quæ enumerauit facta à saluatore nostro in remißionem peccatorum & vi... tam æternam. Hæc verba sunt Maximi, imò etiam Dionysij. Nemini autem dubium e... memorationem diuinorum beneficiorum fieri ante verba dominica. Quæ verò illa ... doctor enumerat. Quamobrem & ante verba domini fuisse hæc manifestißime docet e... tur. Quòd autem in remißionem peccatorum & vitam æternam ipsa opera ducant me...

verba dominica sequitur, imò vero inter ipsa domini verba continetur. Hoc enim est, inquit, corpus meum, quod pro vobis frangitur in remißionem peccatorum, & Hic est sanguis meus, qui pro vobis & multis effundetur in remißionem peccatorum. Quamobrem iuxta huius doctoris sententiam, tam perfectum est sacramentum, cum dicimus remißionem peccatorum nobis præberi. Dicimus autem hoc subito post verba domini, imò vero in ipsius domini verbis. sequuntur enim hæc illa domini verba, quibus perficitur sacramentum, scilicet, Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, quemadmodum res ipsa rem ipsam sequitur, hoc est peccatorum remißio dominici corporis communionem, cuius est effectus. Medio igitur illo tempore, quo diuina opera ante verba domini laudantur, & quo eadem post illa verba populo manifesta fiunt, consecratio fit, illis videlicet domini verbis. Addit etiam postea idem sacer Dionysius, Postquam autem laudauerit, & venerandam intellectualémque speculationem eorum intellectualibus oculis perspexerit, ad symbolicam eorum consecrationem venit, & hoc secundum diuinam traditionem. Quem locum exponens Maximus ait, Benedicens scilicet panem & calicem sacrorum munerum. Ergo benedictionem panis & calicis consecrationem ait esse Dionysius, eámque secundum diuinam traditionem. Benedictio igitur panis & calicis, qua tunc secundum Dionysium sacerdotes vtebantur, cum dicebant: Et gratias agens benedixit, sanctificauit, fregit, dedítque discipulis suis dicens: Accipite, & manducate, hoc est corpus meũ: hæc inquam benedictio per verba domini perficit sacramentum. Quamobrem secundum diuinam traditionẽ hoc fieri inquit Dionysius. Traditio enim Christi hæc fuit, Accipere panem, gratias agere, benedicere, & verba illa pronunciare. Nónne igitur luce clarius videmus etiam testimonio Dionysij, per verba domini consecratum esse Eucharistiæ mysterium benedictione præcedente? præsertim iuxta Græcorum ritum, qui post oblationem munerum in altari, nunquam ea, nec antea, nec post benedicunt, nisi tantum cum se existimant consecrare, quasi benedictionem consecrationi necessariam existimantes. Propter quod & hanc benedictionem, quam Dionysius & Maximus ante verba domini faciendam censent, prætermittunt nostri, non recte quidem facientes. Quod si tunc benedicere decet, vt hi doctores sentiunt, imò vero vt dominus tradidit, proculdubio tunc prolatis domini verbis credendum est fieri consecrationem. Subdit deinde Dionysius, quod postulans hierarcha, vt dignus fiat hac consecratione, & ad similitudinem Christi hæc diuina perficiat, & caste distribuat, participaturósque, prout sacros decet, participet, consecrat diuinißima. Ex quibus manifestißime apparet, quod hæc verba consecrare atque perficere per synecdochen ad ea quæ sequuntur accipi debent, id est ad castam distributionem & dignam participationem, quæ omnia post consecrationem mysterij precari ac petere solemus. Quod facile est intelligere, si quis missas à Iacobo, Basilio, & Chrysostomo editas, diligenter animaduertat: tunc enim supplices oramus, vt digne communicare, & cæteris distribuere poßimus. Quamobrem quæ subiunguntur verba, consecrare, ac diuina conficere, aut per synecdochen, aut per hysterologiam dicuntur, vel forte (quod supra dictum est) manifestiorem inuocationem, quæ saluatoris verbis non ita aperte continebatur, significans. Hac habui quæ de Eucharistiæ sacramento, sicuti ab initio pollicitus fueram, in præsentia dißererem. Vbi ita, ni fallor, aduersantium rationes atque argumenta solui, vt nulla posthac frustra & inaniter contendendi relicta occasio videretur. Modo omnes meminerint, quàm manifesta quanque extra omnem contentionem sint sanctorum doctorum testimonia, quibus ostenditur verba domini esse quæ sacrum Eucharistiæ mysterium integre perficiunt, ac idcirco cætera quidem omnia verba ad hæc, hæc vero ad alia minime esse trahenda. His præterea maxime omnium esse credendum, tum quia vnanimes & vnius sententiæ omnes sunt, siue orientales, siue occidui: tum quòd ita clare ac manifeste de hac re loquuntur, vt nulla omnino dubitatio supersit tibi: quæ ex aduerso dicuntur, ita obscura & quibusdam quasi tenebris inuoluta sunt, vt plures variásque & vix extricabiles recipiant expositiones. Clarioribus autem ad eorum quæ obscuriora sunt, cognitionem vtendum esse, eruditi omnes & putant & iubent. Quæ cum ita sint, ad extremum eos, in quorum manus hæc forte peruenient, hortamur atque obsecramus, vt omni reiecta contentione, studio taxat inueniendæ veritatis hæc legentes, ad ipsam veritatẽ accedant, inuentam suscipiant, ptámque cæteris patefaciant. Valeant autem hi omnes, qui rationis callem minime sequencum contentione ac sæpe etiam iurgijs & contumelijs, quicquid eis in mentem vel potius am venerit, nemini parcentes, eructare atque euomere non erubescunt.

DE EVCHARISTIA ET MISSÆ RITIBVS, EX OPERIBVS D. IOANNIS CHRYSOSTOMI quæ extant, è quibus Liturgica Græcorum comprobantur, auctore F. Claudio DE SAINCTES Lutetiæ Theologo.

PLACET ordo quem Hom. 61. ad populum Antiochenum de Eucharistia præscripsit Chrysostomus, vt initio quæramus quid sit hoc mysterium, quare sit datum, & quæ sit rei vtilitas.

DE VERITATE CORPORIS. Cap. 1.

IN SVMMA mihi videor ex varijs locis tria potißima capita collegisse, quibus verißimum Christi corpus in hoc sacramento existere confirmat. Scripturæ verba expreßißima, licet sensus corporis nostri caliget: Christi institutum quo spectat hoc sacramentum: Descriptionem corporis, quod intelligit hic confici, vt pote illius quod è Virgine natum est, à Iudæis neci traditum, in cælum euectum, & quod ab Angelis adoratur, ne quis aliud corpus hîc comminiscatur. Sed accuratius semetipsum explicabit.

A VERBIS. Hom. 83. in Matthæum: Credamus vbiq; deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui nostro & cogitationi absurdum esse videatur quod dicit, in omnibus, & præcipuè in mysterijs ita faciamus, non illa quæ ante nos iacent solummodo aspicientes, sed verba quoque eius teneamus. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilis est: illa falsa esse nõ possunt, hic sæpius ac sæpius fallitur. Quoniam ergo ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus & oculis intellectus id perspiciamus.

HOM. 60. ad populum Antiochenum: Non solum præ oculis posita respiciamus, sed ipsius verba contineamus. Ipsius sermo infallibilis est, sensus autem noster seduci facilis: ille nunquam decidit, hic autem vt plurimum errat. Quoniam igitur verbum dicit, Hoc est corpus meum, & pareamus & credamus, & oculis intellectualibus ipsum intueamur.

HOM. 51. in Matthæum: Qui dixit, Hoc est corpus meum, & rem simul cum verbo confecit.

AB INSTITVTO Christi. Hom. 61. ad populum Antiochenum: Vnum corpus sumus, & membra ex carne & oßibus eius: sequamur autem initiati quæ dicuntur. Vt ergo non tantum per charitatem hoc simus, verum & ipsa re in illam misceamur carnem, hoc per escam efficitur quam largitus est: nobis volens ostendere desiderium quod erga nos habet, & cæt. Vide cap. 2. Volui frater esse vester, carnem & sanguinem propter vos assumpsi, vicißim carnem vestram & sanguinem per quæ cognatus vester factus sum, trado. Ex cibis sanguis in nobis nascens non statim hic efficitur, sed aliud quiddam: hîc non ita, sed statim animum irrigat & magnam inducit quandam virtutem.

HOM. 45. in Ioann. Vt autem non solum per dilectionem, sed reipsa in vnam carnem conuertamur, per cibum id efficitur, quem nobis elargitus est, & cæt. vide cap. 2.

HOM. 60. ad populum Antiochenum: Non satis fuit homo fieri, colaphis cædi & iugulari, verum & semetipsum nobis commiscet, & non fide tantùm, verũ & ipsa re nos suum efficit corpus, & cæt. vide cap. 2. idem omnino Ho. 83. in Matthæum.

HOM. 51. in Matthæum: Non vestis solum, sed corpus Christi nobis propositum est, non vt tangamus solummodo, sed vt comedamus ac saturemur.

A DESCRIPTIONE corporis. Hom. 24. primæ ad Corinth. Hoc corpus in præsepi reueriti sunt magi, & viri impij & barbari: tu non in præsepi, sed in altari: non mulierem quæ in fascijs teneat, sed sacerdotem præsentem & spiritum super proposito sacrificio abunde diffusum vide. Dum in hac vita sumus, facit vt terra nobis cælum sit, hoc mysterium In cælis regium corpus, quod nunc tibi in terra videndum proponitur. Non Angelos, non Archangelos, non cælos cælorum, sed ipsum horum omnium dominum ostendo. Animaduerte quod omnium maximum est atque præcipuum, in terra non conspicaris solum, sed tangis: nec solum tangis, sed comedis, & eo accepto domum redis.

HOM. de sancto Philogonio: Hæc mensa vicem explet præsepis, in quo natus est Christus. Nam & hic ponitur corpus dominicum, non quidem fascijs inuolutum sicuti tunc, sed

que Spiritu sancto conuestitum, qui mysterijs initiati sunt intelligunt quæ dicuntur. Idem ferè & hom. 7. in Matthæum.

HOM. 24. *primæ ad Corinth. Quando mysterium propositum fuerit, dic tecum, Hoc corpus sol crucifixum videns, radios auertit: propter hoc, velum templi scissum est & petræ, ac terra vniuersa tremuit. hoc idem corpus cruentatum, lancea vulneratum, fontes sanguinis vniuerso orbi salutares scaturiuit, & ipsum corpus in supremum thronum extulit, quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus, quod maximũ signum dilectionis est.*

ALIA *de corpore crucifixo, vide suo loco.*

LIB. 3. *de Sacerdotio: O miraculum, ô dei benignitatem, qui cum patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se tradit volentibus ipsum accipere & complecti. fit autem nullis præstigijs, sed apertis & intuentibus omnium circunstantium oculis.*

HOM. 3. *ad Ephesios: Recolite quia illius corpus est & sanguis qui supra cælos residet, qui ab Angelis suppliciter adoratur: Illius inquam qui proximè assistit immortali dei potentiæ: huius delibamus sanguinem, & proprium corpus nobis sumendum tradidit.*

HOM. 2. *ad populum Antiochenum. Helias Meloten discipulo, filius autem dei ascendens, suam nobis carnem reliquit: sed Helias quidem exutus, Christus autem ascendens, & eam nobis reliquit, & ipsam habens ascendit.*

HOM. *de diuitijs & paupertate: Helias vestem ouillam dũ ijsit discipulo: filius verò hominis ascendens, suam ipsius carnem nobis reliquit.*

HOM. 83. *in Matthæum: Veniat in mentem tibi, quo honore honoratus sis, qua mensa fruaris. Ea nanque re nos alimur quam Angeli videntes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem qui inde resilit aspicere possunt.*

HOM. 61. *ad populum Antiochenum: Quotquot huius corporis participes efficimur: quotquot sanguinem degustamus, cogitemus quòd illum sursum sedentem qui ab Angelis adoratur, degustemus.*

HOM. 60. *ad populum Antiochenum: Quod Angeli videntes horrescunt, neque liberè audent intueri, propter emicãtem inde splendorem, hoc nos pascimur, huic nos vnimur, & facti sumus vnum Christi corpus & anima.*

QVARE DET NOBIS CORPVS SVVM, ET *Missam Christus instituerit.* Cap. 2.

CAVSAM *propter quam corpus nobis edendum porrexit, Chrysostomus his ferè locis complectitur: Ad sui memoriam: Ad suæ erga nos charitatis commendationem, Ad acceptæ naturæ probationem: Ad nos sibi colligandos & futurorum spem: Ad alios fructus quos sequenti capite non omittemus.*

IN SVI *memoriam.* Hom 83. *in Matthæum: Iudæis quidem, singulis annis, beneficiorum suorum monumenta per festos dies deus proposuit: tibi verò, quotidie ipse ne obliuiscaris proponitur. hoc certè bonorum omnium caput est, quia proprio filio non pepercit, vt seruaret fugitiuos seruos.*

HOM. 83. *in Matthæum: Hoc vt vetus pascha instituit memoriã mysteriorum colligendo, & hinc hæreticorum ora frænando. Nam quando dicunt, Vnde patet immolatum Christum fuisse, & alia multa mysteria, hæc afferentes ora eorum consuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum ac signum hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit vt semper memoria teneamus ipsum mortuum fuisse? Nam quando Marcio, Valentinus, Manichæus, eorúmque sequaces negaturi erant hanc dispensationem, in memoriam passionis per hoc semper reduxit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit.*

HOM. 26. *in Matthæum: Nam quod pro Iudæorum salute aliquando faciebat, temporibus locísque ac festiuitatibus varijs in memoriam beneficiorum suorum illos reducens, id nunc eidem magno cum cumulo est operatus in nobis, ipso genere sacrificij ad ingem nos pro beneficijs suis incitans gratiarum actionem.*

HOM. 60. *ad populum Antiochenum: Iudæis annuatim, vt monimenta beneficiorum, is festiuitates descripsit: tibi verò per singulos dies per hæc mysteria. si dixero quod cælum condit, terram explicuit & mare, Prophetas & angelos misit, nihil æquale dicam: hoc est enim bonorum caput, quoniam filio non pepercit, vt seruos alienatos seruaret.*

A D S V Æ C H A R I T A T I S *commendationem.* Hom. 60. *ad populum* Antiochenum: *Quis loquetur potentias domini, auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor oues pascit proprio sanguine? & quid dico pastor? matres multæ sunt quæ post partus dolores, filios alijs tradunt nutricibus.* Hoc *autem ipse non est passus, sed ipse nos proprio pascit cruore, & per omnia nos sibi coagmentat.* Vnicuique *fidelium per hoc mysterium se commiscet, & quos genuit per seipsum enutrit, nec alteri tradit, &c.* Idem Hom. 83. *in* Matthæum, & Hom. 61. *ad populum* Antiochenum.

H O M. 24. *primæ ad* Corinthios: *Ipsum corpus in supremum thronum extulit, quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus & vt manducaremus: quod maximum dilectionis signum*
Iob. 31. *est. Quos enim amamus, aliquando morsu petimus. Quare* Iob *vt seruorum in se amorem ostenderet, dicebat, illos sæpe nimio in se amore dixisse: Quis det de carnibus eius vt saturemur? Quod* Christus *fecit, vt nos maiori charitate astringeret, & vt suum in nos ostenderet desiderium, non se tantum videri permittens desiderantibus, sed & tangi & manducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio sui omnes impleri.* Parentes *sæpe suos alijs alendos dederunt: ego autem mea carne meos alo, me his exhibeo, &c.* Idem hom. 61. *ad populum* Antiochenum, *hoc idem simile hom. ad* Neophytos.

A D N O S T R A M *charitatem excitandam.* Hom. 45. *in* Ioannem: *Vt non solum per dilectionem, sed reipsa in illam carnem conuertamur, per cibum id efficitur quem nobis elargitus est. Cùm enim suum erga nos amorem indicare vellet, per corpus suum se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum redegit, vt corpus cum capite vniretur. hoc enim amantium maxime est. vnde, Quis det de carnibus eius vt saturemur? Quod* Christus *fecit, vt maiori nos charitate astringeret, & vt suum in nos ostenderet desiderium, non se tantum videri permittens desiderantibus, sed & manducari, & dentes carni suæ infigi.* Parentes *liberos suos &c.* Vester *frater esse volui, communicaui carnem propter vos & sanguinem, & per quæ vobis coniunctus sum, ea vobis rursus exhibeo.*

H O M. 55. *ad populum* Antiochenum: Et *hic & in cælo manduca me, dixi, bibe me, & te sursum habeo, & deorsum tibi cōnector.* Non *satis est tibi, quòd tui primitias sursum habeo: hoc non tuum satiat desiderium: & deorsum rursus descendi, nec simpliciter tibi commisceor: manducor, paulatim attenuor, vt magna fiat temperies, commixtio & vnio.* Nam *quæ vniuntur, in proprijs permanent terminis: ego verò tecum contexor.* Nolo *deinceps quicquam esse internalli.*

H O M. 24. *primæ ad* Corinthios: Non *simpliciter corpus suum tradidit, sed cum prior carnis natura è terra formata à peccato mortalis effecta & à vita deserta esset, aliam vt ita dicam, massam & fermentum induxit, hoc est carnem suam, natura quidem eandem, sed à peccato liberam & vitæ plenam, quam omnibus tribuit vt participes fierent, vt ea nutriti, & priore abiecta quæ mortua erat, per hanc massam in vitam immortalem commisceremur.*

D E V T I L I T A T E H V I V S S A C R A M E N T I. Cap. 3.

N E P E C C E M V S, *vt vulgo impiè fit, quasi ad solam* Christi *recordationem, sancitum sit hoc mysterium, præter allatos fructus, alios prope innumerabiles adiungit,* Vt *sit oblatio gratissima patri pro peccatis nostris:* Vt *sit contra eadem ac dæmones antidotum saluberrimum, immortalitatis nostræ pignus certissimum:* Vt *à vitijs omnibus nos deterreat, & ad omnia optima inuitet.*

H O M. 24. *primæ ad* Corinthios: Per *hanc sacratissimam mensam & saluat & docet.* Hoc *enim caput bonorum omnium est.*

H O M. 7. *in* Matthæum: Sanctus Christus *sancta distribuit, non aquam de hoc fonte* [illegible] *gitur, sed sanguinem viuum, qui quanquam ad mortis dominicæ testimonium, nobis ta*[illegible] *causa fuit vitæ.*

H O M. *de non contemnenda* Ecclesia *& mysterijs:* Tum Angeli *procumbunt domino,* [illegible] Archangeli *nobiscum canunt.* Habent *enim tempus adiuuans, & oblationem sibi auxi*[illegible] *tem.* Et *quemadmodum homines ramos olearum præcisos regibus extendunt, & stirpem* [illegible] *misericordiæ & humanitatis admonentes: ita* Angeli *sunt pro ramis olearum, ipsum* [illegible] *domini protendentes, dominum pro natura humana precantur.* Pro *his autem rogam*[illegible] *tu prior ita dilexisti, vt animam tuam dares: pro his preces supplices effundimus, pro qu*[illegible] *ipse sanguinem profudisti: pro his precamur, pro quibus corpus hoc hostiam obtulisti.*

Alia quibus agnoscit oblationem esse pro peccatis, vide cap. De his pro quibus oretur.

HOM. 82. in Matthæum: *Adimus vt nos à tormentis Gehennæ vendicemus, vt peccatorũ indulgentiam impetremus & intolerabiles pœnæ dissoluantur, vt cælos & quæ ibi sunt bona consequamur.*

HOM. 21. ad populum Antiochenum: *Poculum bibamus, quod vermes ac serpentes exitio tradere possit. Dicat aliquis: Quodnam illud poculum, quod huiusmodi virtutem habeat? preciosus Christi sanguis, si cum fiducia sumatur: hic enim omnem poterit extinguere ægritudinem.* Idem Hom. 4. in Matthæum.

HOM. 61. ad populum Antiochenum: *Hic mysticus sanguis dæmones expellit & procul esse facit: ad nos autem Angelos vocat atque Angelorum dominum. Vbi nanque sanguinem dominicum viderint, dæmones quidem fugiunt, concurrunt autem Angeli: hic sanguis effusus omnem terrarum orbem alluit, &c. si figura ipsius tantam habuit virtutem, & in Hebræorũ templo, & in media Ægypto superliminaribus inunctus, quomodo veritatem ipsam diabolus quæso non timuerit? hæc est salus animarum nostrarum, hoc abluitur anima, hoc adornatur, hoc inflãmatur. hic sanguis effusus est, & cælum fecit accessibile, & sicut auro liquescente, siue quis manum, siue linguam immittat, eam statim auream reddit: ita & hæc proposita preciosam reddunt animam.*

HOM. 24. *primæ ad Corinth. Quando corpus Christi tibi propositum fuerit, dic tecum, Propter hoc corpus non amplius terra & cinis ego sum. Propter hoc cælum & quæ in eo sunt bona me accepturum spero, immortalem vitam, angelorum sedem, Christi consuetudinem: ipsa mensa animæ nostræ vis est, fiduciæ vinculum, fundamẽtum, spes, salus, vita nostra: si hinc hoc sacrificio mundi migrauerimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum, tanquam aureis quibusdam vestibus vndique contecti: & quid futura commemoro? Dum in hac vita sumus, vt nobis terra cælum sit, facit hoc mysterium.*

HOM. 4. In Ioann. *Et vos mea carne alo, me vobis exhibeo, omnibus de futuris spẽ optimam præbeo. Qui in hac vita ita se nobis exhibet, multo magis in futura.* Hom. 61. ad populũ Antiochenũ. Idem lib. 6. de Sacerdotio: *Alius visione dignus habitus, mihi narrauit se vidisse atque audiuisse, quòd qui de hac vita emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura ac munda conscientia fuerint participes, cùm spiritum sunt efflaturi, ab angelis eorum corpora more satellitum stipantibus, propter assumptum huiusmodi sacrum, recta hinc in cælum abducantur.*

A QVIBVS vitijs nos abstrahat. Hom. 61. ad populum Antioch. *Hei mihi, quot ad salutem nobis viæ. Nos corpus suum effecit, nobis suum communicauit: & horum nos nihil à malis auertit. O tenebras & profunditatem magnam. O indolentiam. Quæ sursum sunt, inquit, sapite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Et post hæc omnia quidam pecuniarũ curam gerunt, quidam gloriam ambiunt. ab alijs alij capiuntur cupiditatibus, &c. Attendamus nobismetipsis dilectissimi, & cũ aliquid turpe dicere voluerimus, aut nos ab ira abripi viderimus, vel alio quopiam huiusmodi vitio, cogitemus quibus facti simus digni, & sit irrationabiliũ motuum correctio talis cogitatio.*

HOM. 60. ad populum Antioch. *Lupi simus agnum comedentes. Tanquam oues pasti, more leonum diripimus. Hoc mysterium non à rapina tantum, verũ & ab omni vel tenui inimicitia atque auaritia purum esse iubet. Est enim pacis mysterium: hoc pecunias acquirere non permittit. Si enim ipse sibi propter nos non pepercit, quid meremur pecunijs parcentes & animam negligendo pro qua ipse sibi non pepercit? Nullus itaque Iudas accedat. Nullus Simon hanc mensam petat.*

HOM. 27. ad Corinth. *Ad cauendam ebrietatem & omnia vitia, dextram tuam, linguam, ac labia considera, quo pacto vestibulum Christo facta sunt. Considera cùm mensam tibi sensibilem appones cœnam dominicam. Animum dirige ad discipulorum vigilias in illa sancta nocte. Audisti sacros hymnos, vidisti nuptias spiritales, regia in mensa discubuisti, impletus es spiritu sancto, simul cum Cherubim in choreis fuisti, socius factus es supernis potestatibus. Nolo tantam lætitiam abijcere: noli thesaurum effundere: noli te ebrietati dedere, &c.*

HOM. 11. ad populum Antioch. *Quomodo sanctum suscipiemus sacrificium? Quomodo [illegible]abiliter communicabimus mysterijs lingua illa qua Dei legem cõculcauerimus? lingua illa animam contaminauerimus? Quæ communicatio luci ad tenebras? &c.*

[H]OM. 21. ad populum Antioch. *Cogita quid manu capias, nec vnquam vllum verberare [illegible]s. Cogita quid manu capias, & ipsam ab omni auaritia & rapina liberam conserua.*

Reputa quod non tantum manu capias, verum & ori admoueas, & linguam custodi à contumelijs mundam ac turpibus verbis, blasphemia, periurio, atque alijs omnibus huiusmodi. Rursum animaduertens quòd post manum & linguam cor suscipit horrendum illud mysterium, ne vnquam in proximum sumas dolum, sed mẽtem tuam ab omni malitia mundam conserua, sic oculos, sic aures munire poteris. Quomodo enim non est absurdum post mysticam illam vocem è cælis delatam, à Cherubim dico, meretricijs cãtibus & fractis melodijs aures inquinare? Quomodo non extrema pœna dignum est, oculis quibus arcana vides & horrenda mysteria, his meretrices spectare, & mente adulterium exercere?

HOM. *de Iuda proditore: Animam tuam pro te dominus dedit, & tu inimicus conseruo perduras, & cum hoc animo ad mensam pacis accedis?*

HOM. *de non contemnenda Ecclesia & Ecclesiæ mysterijs: Mensa spiritali frueris, mensa regia: & rursus luto te inquinas? Corpus vnguento vngis, & rursus fœtore reples?*

QVA VIRTVTE FIAT CORPVS CHRISTI, *& quibus verbis.* Cap. IIII.

AB INCREATA *virtute Christi & per eiusdem verba confici corpus quotidie vt confectum est in cœna, contendit, ne aut mysterium parui ducamus, aut Dei ministrum non magni faciamus.*

HOM. 2. *secunda ad Timotheum: Sacra ipsa oblatio, siue illã Petrus, siue Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos, offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, & quam sacerdotes modo conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur te quia non hanc sanctificant homines, sed ipse Christus, qui illam antè sacrauerat? Quemadmodum enim verba quæ locutus est, eadem sunt quæ nunc sacerdotes pronunciant, ita & oblatio eadem est.*

LIB. 3. *de sacerdotio: Sacerdotium quidem in terra peragitur, sed in rerum cælestium classem est referendum. idque per quam merito. Nam non mortalis quisquam, non angelus, non archangelus, non alia quæuis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem huiusmodi disposuit, qui mortalibus etiam hominibus, etiam auctor fuit, vt angelorum ministerium animo conciperent.*

HOM. 83. *In Matthæum: Non sunt humanæ virtutis hæc opera quæ tunc in illa cœna fecit ipse, nunc operatur ac perficit. Ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò ipsa sanctificat & transmutat, ipse est. Bono animo accede Cum discipulis meis, inquit, facio pascha. hæc enim non alia mensa est, hæc nulla re minor quàm illa est. Non enim illam Christus, hanc quispiam homo facit: sed vtranque ipse. Hom. 60. ad populum Antiochenum: idem omnino. vbi addit, Tu laice cùm sacerdotem videris offerentem, non vt sacerdotem esse putes hoc facientem, sed inuisibiliter Christi manũ extensam. Qui nanque plus dedit, hoc est seipsum apposuit, multo magis & corpus tradere non dedignabitur. Hom. 83. In Matthæum propè idem. Hom. de Iuda proditore: Non homo qui corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui crucifixus est pro nobis Christus. sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute proposita consecrãtur & gratia. Hoc enim, ait, corpus meum. hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox quæ dixit, Crescite & multiplicamini ac replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore assequitur effectũ, ad generationem operante natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernum diem, & vsque ad Christi aduentum præstat sacrificio firmitatem.*

De transsubstantiatione.

PROPTER HOC MINISTERIVM QVAM SANCTI *esse debeant sacerdotes, & quàm sunt honorandi.* Cap. V.

LIB. 3. *de sacerdotio: Necesse est sacerdotem sic esse purum, vt si in ipsis cælis collocatus inter cælestes illas virtutes medius staret. Terribilia nanque fuerunt atque horrifica, quæ gratiæ tempus præcesserunt, vt titinnabula, mala punica, lapides pectori sacerdotis impositi, mi- &c. Sed si quis ea quæ gratiæ tempus aduexit, examinet, terribilia illa atque horrifica quæ- xi, iudicabit admodum esse leuia, ac quod de lege à Paulo dictum est, hic demum verum esse periet: quandoquidem ne glorificatum quidem fuit quod glorificatum est in hac parte pro eminentem gloriam, &c.*

2. Corinthior. 3.

HOM. 86. *In Matthæũ: Nos sacerdotes qui ad penetralia cælorũ vocamur, quique ad*

sancta sanctorum ingredimur, mercatorum rursus & cauponum curas suscipimus.

LIB. 6. de Sacerdotio: *Quantam integritatem à sacerdote exigemus? quantam religionem? Considera enim quales manus esse oporteat administrantes: qualem linguam quæ verba illa effundat: qua denique re non puriorem ac sanctiorem animam esse conueniat, quæ tantum illũ tamque dignum spiritum receperit, &c.*

VT PER SOLOS SACERDOTES CONFICIATVR *corpus Christi, atque ideo quàm sint honorandi, licet indigni sint & mali.* Cap. VI.

LIB. 3. de Sacerdotio: *Mulieres ab hoc sacerdotij ministerio remotas esse diuina lex voluit, sed vi facta irrumpunt: & quoniam per se ipsæ nihil possunt, per alios omnia factitant. Tantam sibi vendicant potestatem, vt quoscunque illæ velint episcopos allegent & submoueant. Fitq; tandem per eas, vt quod est in veteri prouerbio, omnia sursum ac deorsum sese habeãt, ac principes suos subditi ipsi regant, & eæ factitãt, quibus ne docere quidem permissum est. sed quid dico docere? certe ne in Ecclesia quidem fari illis beatus Paulus permisit. Iam ecclesiarum præsides obiurgant illósque acerbius incessunt, quàm serui à dominis suis incessantur.*

HOM. 31. ad Romanos: *Paulus mulieri præsidentiam quæ sit in medio Ecclesiæ prohibet, sedémque in pulpito, nec omnino apud suos doctrinæ verbum.*

LIB. 3. de Sacerdotio: *Qui manducat carnem domini & sanguinem indignè, æterna vita priuatur. Omnia autem hæc non aliter quàm per sacrosanctas illas manus perficiuntur, manus inquam sacerdotũ. Quo nomine sacerdotes merito, non modo plus vereri debemus, quàm principes vel reges, verumetiam maiori honore quàm parentes honestare, &c. Parentes in præsentem, sacerdotes in æternam vitam genuerunt.*

HOM. 2. 2. ad Timotheum: *Si non per sacerdotem malum operatur Deus, neque tu lauachrum habes, neque es mysteriorum particeps, neque benedictionibus frueris: non ergo Christianus es. Sacra illa oblatio, siue illam Petrus, siue Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est quam dedit discipulis, & quam sacerdotes modo conficiunt: nihil habet ista quàm illa minus, &c.*

LIB. 6. de Sacerdotio: *Cum sacerdos spiritum sanctum inuocauerit, sacrificiúmque honore ac reuerẽtia plenissimum perfecerit, communi omnium domino manibus assidue pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus?*

HOM. 3. ad Colossens. *Oportet indignos sacerdotes venerari, ac credere Deum per ipsos operari, quandiu sunt. Non nos contemnis, sed ipsum sacerdotium. si quando videris sacerdotio exutum, contemne. neque ego tunc præcipere potero. Quousque verò in sede constituti sumus, quousque præsidentiam habemus, habemus & dignitatem & potestatem, licet indigni simus.*

HOM. 8. primæ ad Corinth. *Idem baptisma non esset, aut corpus Christi, aut oblatio quæ per sacerdotes impiè viuentes administrantur, si vbique gratia meritum exquireret, quia id omne diuinæ virtutis est opus.*

HOM. In dictum Pauli: Salutate Priscam & Aquilam, ac de honorandis sacerdotibus: *Si quoties indignè aliqua à sacerdotibus fiunt, singuli ad corrigendum prosiliant, ad hoc vt sacerdotij dignitas dehonestetur nunquam deerit corrigendi occasio, & confusis inter se omnibus, inter principem & subditum non discernemus. Nemo me dicere opinetur, quasi à sacerdotibus subornatus. Hypocritarum opus est, publicè quidem & omnibus videntibus osculari manus sacerdotum, genua tangere, supplicare vt pro se orent, ac baptizandos ad illorum ianuas deducere: domi verò & in conuentibus, tantorum bonorum auctores & ministros multis abluere probris, vel opprobratores illorum ferre. Vide hic multa, atque etiam alijs locis apud Chrysostomum.*

SACRIFICIVM ESSE OSTENDIT. Cap. VII.

EX GENERE *dicendi imprimis animaduertes. Appellat sacrificium, non nisi eximij honoris causa, victimam, hostiam, oblationem, Christum hic offerri & immolari atque alia, quæ legendo à nobis hic congesta obseruabis. Probat sacrificium ex verbis Christi, Hoc facite in meam commemorationem, tum inde, Hic sanguis est noui testamenti.*

HOM. 82. in Matthæum: *Sicut in commemorationem miraculorum quæ in Ægypto pa-*

tres vestri viderant, faciebatis, sic & hoc facite in mei commemorationem. Sanguis ille ad primogenitorum salutem fuit effusus: hic in remissionem totius orbis peccatorum: & quemadmodum Moyses dicebat, Hoc aeternum erit vobis memoriale, sic & ipse, In meam, ait, commemorationem donec veniam.

HOM. 24 pr. ad Corinth. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? horum huius sententia est: Quod est in calice, id est quod à latere fluxit, & illius sumus participes, &c. In veteri Testamento, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat: hic autem multo admirabilius & magnificentius sacrificium praeparauit, cùm & sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum caede seipsum offerendum praeciperet.*

HOM. 17. ad Hebraeos: *Lex iubebat semper offerre propter infirmitatem, & vt memoria peccatorum fieret. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius, &c. Hoc autem quod facimus, fit eius recordatio quod factum est, Hoc facite in meam commemorationem.*

HOM. 27. 1. ad Corinth. *In veteri Testamento post sacrificium, sanguinem in calice accipiebant, & ita sacrificabant. Pro sanguine brutorum, sanguinem suum in calicem induxit, & meminit noui testamenti, vt opponeret sanguini veteris testamenti qui offerebatur in sacrificio. Alibi & ita disputat.*

NON ALIVD SACRIFICIVM QVAM QVOD *Christus obtulit, sed alio modo.* Cap. 8.

HOM. 17. ad Hebraeos. *Vna est haec hostia, non multae. Quomodo vna, & non multae? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum. Hoc autem sacrificium exemplar est illius, id ipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed eundem ipsum. Proinde vnum est sacrificium hac ratione. Alioqui quoniã in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam, sed vnus est Christus, & hic plenus existẽs, & illic plenus, vnum corpus. Pontifex noster ille est, qui hostiam mundantẽ nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quae tunc oblata quidem consumi non potest. Non aliud sacrificium sicut pontifex, sed id ipsum semper facimus, magis autem recordationem sacrificij operamur.*

Huc spectant quae dicta sunt de vi conficiendi corporis Christi.

QVIBVS PARTIBVS CONSTET SAcrificium. Cap. 9.

TOTO SACERDOTIS *perficitur officio, quod in his actionibus in summa consistit: Vt sacra doceat, Preces faciat pro populo, Offerat, Populo quae dei sunt impartiat, sicut haec omnia summus noster sacerdos Christus, cùm nostrũ institueret sacrificium, praemõstrauit.*

Lib. 3. de Sacerdotio: *Conspicis dominum immolatum, sacerdotem sacerdotio incumbẽtem, Turbam circunfusam precioso sanguine intingi ac rubefieri.*

HOM. de spectaculis David & Saul: *Oculis lectum qui est in orchestra spectas, vbi detestandae adulterij fabulae peraguntur, quibus sacram mensam intueris, vbi tremenda peraguntur mysteria: ijsdem auribus audis, & scortum obscoenè loquens, & prophetam apostolúmque ad arcana scripturae introducentem: Eodem corde & letalia sumis venena, & hanc hostiam sanctam ac tremendam.*

HOM. 40. ad populum Antiochenum: *Video alios loquentes rectos, dum oratio celebratur, nec solum, sed & dum sacerdos benedicit. O rem horrendam, cum Angelis constitisti, &c. Idem post epistolam primam ad Corinthios, hom. Oportet haereses esse.*

DE HIS QVI SACRIFICIO ET MISSAE *interesse non laborant.* Cap. 10.

HOM. 7. in Matthaeum: *Imitemur saltem deuotionem Magorum, veróque amore philosophiae barbaram consuetudinem subiugemus: longo itinere curramus, vt Christum videre mereamur, Iudaicum populum repugnantem, vrbem vacantem, insidiantem tyrannum, &*

fallacem

fallacem seculi vmbram relinquens, in Bethleem accurre, ac domum spiritalis panis ingredere. Caue Herodis efficiaris similis, & dicas, Vt & ego veniens adorem eum, cùmque veneris, interimere coneris. Huius enim similes sunt, qui indignè abutuntur communione mysterij. Quid ego de spatio itineris longioris loquor, cum plurimæ fœminarum tanta iam animi mollitudine resoluantur, vt nisi aduectæ mulis quamlibet exiguo spatio à domibus suis venire nequeant ad videndum dominum in præsepio spiritali? sed ex his certe qui ambulandi laborem ferunt, alij negotiorum tumultus, alij theatrales turbas sanctis cœtibus anteponunt. Et barbari quidem illi magi, priusquam Christum viderent, tam longam exuperarunt viam: tu verò nec videndo, illos quidem probaris imitari: nam & cum illum videris, ita eum relinquis, vt post illum curras ad theatra, ac mimum potius & videre atque audire desideres. Atque vt eadem rursus attingam, Christum quidem in spiritali situm præsepio derelinquis: properas verò iacentem in scena spectare meretricem. Hoc autem quibus putamus dignum supplicijs? Si quis polliceretur te ad regem introducere, & ostenderet tibi illum vndique coruscantem, theatrale spectaculum aulicæ dignitati præponeres, licet inde nihil commodi. At vero ex hac mensa spiritualium fons emanat bonorum, & hanc statim relinquens curris ad theatrum, vt natantes fœminas & sexum illum publicis oculis intuearis expositum: vt istud inquam aspicias, sedentem iuxta donorum cælestium fontem Christum relinquis. Nam & modo super fontem sedet, non vnam Samaritanam, sed vniuersam alloquens Ecclesiam. Vereor autem ne in me quoque Samaritanæ tantum loquatur. Nam & nunc nullus assistit, nisi qui solis adsunt corporibus: alij vero ne ipsis quidem adsunt corporibus. Tu tamen hinc nequaquam recedas, sed potius à nobis pete, non vtique aquæ poculum, sed sanctificationis hausurus. Sanctis enim Christus sancta distribuit. Non aquam de hoc fonte largitur, sed sanguinem viuum, qui quanquam ad mortis dominicæ testimonium, nobis tamen causa fit vitæ.

HOM. *de sancto Philogonio: Cum alacritate velitis adesse, sed prius quisque suam domum repurget, vt videamus dominum nostrum in cunis iacentem ac fascijs inuolutum, horrendum ac stupendum spectaculum. Quid enim excusabimus, aut quam veniam obtinebimus, si cum ipse causa nostra descenderit è cælis, nos ad illum vel ex ædibus ire grauemur, cùm alienigenæ barbarique ex Perside occurrant vt illum viderent in præsepi iacentem. Tu vero ne breue quidem spatium emetiri sustines, vt hoc felici spectaculo perfruaris. Nam si cum fide accesserimus, procul dubio videbimus illum in præsepi iacentem: siquidem hæc mensa vicem explet præsepis: nam & hic ponitur corpus dominicum, non quidem fascijs inuolutum, sicuti tunc, sed vndique spiritu sancto conuèstitum.*

HOM. *de non contemnenda Ecclesia & Ecclesiæ mysterijs: Quis famulus dic mihi, rei suæ domesticæ curam egit vnquam priusquam herile ministerium expleuerit? Vtinam fieri posset, vt illorum animum qui non accedunt, vobis ostenderem, videretis sordescentem, squallentem, deiectum, &c. Non diuersa, hom. de Eucharistia.*

HOM. 3. *de Dei natura: Cum ego concionor vester conseruus, studium adhibetis & ingenium, alter alterum impellit vt propius adsit: cum ipse Christus communis magister & dominus semet in sacris mysterijs ostensurus est, vacua desertáque Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum, quo pacto isthæc veniam consequentur? &c. Orare vel domi possumus, dicunt: sed homiliam doctrinamque audire, non nisi in Ecclesia possumus. Te homo decipis, & magno in errore versaris. Nam si & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam bene ores, quàm in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felici societate exitus ad deum immortalem refertur: non pariter exoras, cum solus ad dominum obsecras, atque tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, sacerdotum clamores: præsunt enim ob eá rem sacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illis complexæ simul in cælum euehantur. Adde quòd nil fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiungatur. Porro sermoni oratio debet anteire. Sic Apostoli dicunt: Nos in oratione, ac sermonis doctrina perseuerabimus. Sic Paulus facit, cùm in exordijs suarum epistolarum oret: vt perinde quasi lumen lucernæ lux ipsa orationis tegat sermonem, ac dirigat. Vide quæ relicta sunt.*

QVIS CVLTVS ECCLESIÆ, ALTARIS, *vasorum ac ministrorum.* Cap. II.

A DEO ARDEBAT *populus in his singulis ornandis, vt pauperum &*

iustitiæ obliuisceretur: quod acriter redarguit, ita tamen, ut laudet, nec improbet aureos calices, altaria argentea, pallas altaris, atque corporis dominici velamina serica & aurea: Ecclesiarum nō vulgares structuras. Cultum diaconorum exprimit, ex quo sacerdotum ornatiorem facile datur colligere.

HOM. 51. *in Matthæum: Ne putemus satis nobis esse ad salutem, si cum viduas & pupillos spoliaueris, aureum calicem & gemmis ornatum huic mēsæ offeras. Vis sacrificium hoc honorare? Animam tuam propter quam Christus mortuus est, auream facito, & offeras. Non igitur laboremus solum ad aurea vasa offerenda, verùm multo magis ut iusto labore acquisita offeramus. Hæc enim aurea sunt & preciosa, quæ auaritia non maculantur. non enim argentaria, aut auri officina, sed Angelorum celebritas est Ecclesia. Animorum ergo munditia opus est, propter quos deus etiam vasa hæc recipit. Et certe non ex argento mensa illa erat, nec ex auro calix quo Christus discipulis sanguinem suum præbuit, preciosa tamen omnia & veneratione plena, quia spiritu abundabant. Vis corpus Christi honorare? ne despicias nudum. neq; hîc quidem in Ecclesia sericis pannis Christum induas, foris frigore ac nuditate affici permittas. Non quia prohibere velim talium vasorum oblationem, sed quia dignum putem, misericordiæ & benignitati ante omnia incumbere. Nam deus & vasa suscipit, sed illa multo magis sunt preciosa. Et vasa quidem danti solum profuerunt, benignitas verò etiam accipienti: & ibi quidem ostentatio nonnunquam potest accusari: hîc verò totum animo misericordi tribuitur. Quænam vtilitas si cum mensa hæc multis calicibus aureis ornatur, ipsemet inedia pereat? Prius igitur ipsum esurientem satura, deinde etiam ex quadam abundantia mensam eius ornabis. Calicem aureum facis, & calicem aquæ frigidæ non porrigis. Velamina mensæ dominicæ auro nitent, & ipsi velamina necessaria negas. Vermiculato emblemate pauimenta ornas, magnificos muros construis, columnarúmque capita erigis, lychnos ab aureis laquearibus dependere facis, ipsum ne visitare quidem curas in carcere. Nec prohibeo magnifica templa condere, sed prima illa facere moneo. Eadem omnino hom. 60. ad populum Antiochenum: hom. 18. in acta Apostolorum disputat.*

HOM. 61. *ad populum Antiochenum: Cernis vasa vndique tersa ac refulgentia, his animas esse puriores sanctiores & splendidiores. Nam illa propter nos fiunt. Illa eius qui inest partem non capiunt nec sentiunt, nos autem certe.* Hom. 3. ad Ephesios idem.

HOM. 53. *ad populum Antiochenum: Si quis hanc destrueret domum, & hoc suffoderet altare, nonne quilibet eum lapidibus obrueret tanquam prophanum & impium? Quid igitur si quis voraciorem igne immiserit inuidiam, non lapidum ædificia destruentem, nec aureum suffodientem altare, &c.*

HOM. 20. *secundæ ad Corinthios: Tu altare honoras, quod accipit corpus Christi, &c.*

HOM. 36. *primæ ad Corinthios. Hic cælum esse dubitas: Mensam istam vide, cuius gratia constituta sit & quapropter. Cogita quis hîc sit progressurus, ante progressū certe horrebis, &c.*

HOM. 14. *ad Ephesios: Tu cum Cherubim apud thronū regis constitutus conuiciaris in fratrem. Non vides sacra illa vasa: non ad vnum illa semper vsurpantur? Audétne quisquam illis ad aliud quicquam vti? &c.*

QVAE LEGERENTVR IN MISSA. Cap. 12.

HOM. DE *spectaculis David & Saul. Non metuis, non expauescis, dum iisdem auribus audis & scortum obscœnè loquens, & prophetam Apostolúmque ad arcana scripturæ introducentē: dum eodē corde letalia sumis venena, & hanc hostiam sanctam ac tremendam.*

HOM. 36. *primæ ad Corinthios: Tu qui mysteria ignoras, vbi prophetam ita dicentem audis, Hæc dicit dominus: Migrato terra, cælum tu quoque ascende: cogita quis sit qui per illum tibi loquatur. Atqui histrione risum excitante, theatrum summo cum silentio est, nec strepitus nec clamor nec tumultus minimus existit: domino verò de tam stupendis rebus nobiscum loquente, canibus impudentiores sumus, scorto reuerentiæ plus quàm deo exhibemus.*

HOM. 8. *ad Hebræos: Per vnamquanque septimanam secundò aut tertiò psalmi vobis leguntur. Ascendens enim qui legit, primò dicit librū cuius est, illius, verbi gratia, vel illius prophetæ, & tunc profert quæ is dicit.*

HOM. 3. *secundæ ad Thessalonicenses: Non attendunt, non cogitant huc ad deum se ingressos, deum cum ipsis sermocinari. Quando enim qui lecturus est surgens dicit: Hæc dicit dominus, & diaconus stans omnes indicto silentio compescit: non vt legenti honorem exhibeat,*

hæc

ac dicit, sed ei qui per illum omnibus sermocinatur, &c.

HOM. 6. *de pœnitentia: Cur adeo librum David sic adamarunt Christiani, vt hunc solum voluerint ore versari, lectionem verò Euangeliorum semel aut bis legamus in hebdomada? Pauli vero bis per hebdomadam legamus, ita vt nec feramus eius epistolam in ore, sed lectioni duntaxat accommodantes intellectum, pro tempore ipso huc solum procedimus?*

PROPTER HOC SACRIFICIVM QVANTA *religio exhibenda Ecclesiis.* Cap. 13.

HOM. 74. *in Matthæum: Quid facis ô homo, mulierum speciem curiosius in Ecclesia perscrutaris, nec horrescis, tanta templum Dei afficiens contumelia? Prostibulúmne tibi videtur Ecclesia, & foro ignobilior? Nam in foro erubescis, etiam times ne quis te videat mulierem sectari. In Ecclesia verò cum te Deus ipse alloquatur, & ab ipsis deterreat, eo ipso tempore maxime fornicatione & adulterio vteris, quo tibi magna voce intonatur, vt ab his fugias, nec horrescis, nec stupes, verùm ab impudicissimo theatro didicistis, hæc vos illa contagiosissima pestis docuit. Virus illud pestiferum inevitabilis laqueus negligentium, incontinentium voluptuosa perditio, &c.*

Oportet quidem interiore pariete à mulieribus viros dissepararı, verum quoniã non vultis, necessarium patres nostri putauerunt his saltem ligneis parietibus vos dissepararе. Audiui autem ego à senioribus, non fuisse hos parietes ab initio. In Christo enim Iesu non est mas neq; fœmina. Apostolorum etiam tempore vnà viri & mulieres orabant, quia mulieres veræ mulieres, & viri similiter viri erant. Nunc verò è contrario mulieres quidem meretricum sibi mores assumpserunt: viri autem equorum furorem imitantur.

HOM. *de non contemnenda Ecclesia & Ecclesiæ mysteriis: Quid agis ô homo in Ecclesia stans? formas mulierum contemplaris, non perhorrescis templum Dei tanta afficere iniuria? Lupanar tibi videtur Ecclesia, & foro despicabilior. Nam in foro erubescis mulierem videri contemplari: in templo verò Dei, ipso tecum loquente, talia audes eo ipso in tempore quo hæc audis non facienda? Cogita prope quem astiteris, in sacro illo & horrendo sacrificio: cum quibus Deum sis inuocaturus, cum Cherubim, cum Seraphim, &c.*

CHRYSOST. Hom. 30. 2. *ad Corinth. Nonne videtis quod vestibula templi huius exosculantur, illi quidem flectentes, alij autem manu continentes, & ori manum admouentes?*

PAX OMNIBVS. DOMINVS VOBISCVM. *Et cum spiritu tuo.* Cap. 14.

HOM. 3. *ad Colossens. Vt præsul Ecclesiam ingreditur, dicit, Pax omnibus: quando concionatur, Pax omnibus: quando benedicit, quando salutem optare iubet, Pax omnibus: quando sacrificium absoluitur, Pax omnibus: & interea rursus, Gratia vobis & pax. dicis, Et cum spiritu tuo. & extra Ecclesiã illum traducis. &c. Vbique pacem petimus, nihil illi adæquari potest, in Ecclesiis pacem, in precationibus, in supplicationibus, in præfationibus, & semel atque iterum ac tertiò, ac sæpe eandem qui præest Ecclesiæ impertit dicens, Pax vobis.*

HOM. 36. 2. *ad Corinth. Vbi nos cœpimus loqui, Dominus vobiscũ: Cum spiritu tuo, plebs respondet: ita quondam scilicet locutos significare volens, nempe non sapientia propria, sed spiritu Dei instinctos.*

HOM. 18. 2. *ad Corinth. In horrendissimis mysteriis bene precatur sacerdos, & bene precatur populus sacerdoti: nam Cum spiritu tuo, nihil aliud est.*

QVID, PRO QVIBVS, ET QVOMODO *oraretur ante sacrificium.* Cap. 15.

HOM. 72. *in Matthæum: Prima quæ in Eucharistia dicitur oratio, qua pro dæmoniacis deprecamur, misericordiæ sua plena. Secunda, qua pro his oramus qui pœnitentiam agunt, misericordiam humiliter quæritat. Tertia, quam pro nobis ipsis fundimus, vel infantes adducit, Deum lachrymis inflectentes: verum quoniam ipsi peccata nostra agnouimus, pro aliis qui peccarunt, quique peccare possunt, ipsi clamamus: pro nobis autem ipsis infantes, quorum imitatores cælorum regnum expectant. Hac enim oratione significatur, quod qui simplicitatem par-*

uulorum sequuntur, hi maximè Deum pro reis deprecari possunt: ipsum autem Eucharistiæ mysterium, quanta misericordia plenum sit, initiati solummodo nouerunt.

HOM.79.ad populum Antiochenum: Vobis autem & pro terrarum orbe, & pro Ecclesia quæ vsque ad terræ terminos extenditur, & pro gubernantibus ipsam & præsidentibus, iubetur orationes emittere, &c.

CHRYSO.lib.6.de Sacerdotio: Sacerdos pro vniuerso terrarum orbe legatus intercedit deprecatórque est apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modo, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat.

HOM.18.2.ad Corinth. Omnibus & sacerdotibus & subditis vnum corpus & vnum poculum proponitur. Quin & in precibus viderit quis populum multum simul offerre, cùm pro energumenis, tum pro pœnitentibus. Communes enim preces & ab illis, & à sacerdote fiunt, oratio misericordiæ plena. Iterum vbi excluserimus à sacerdotibus, ab alijs eos qui non possunt esse participes sanctæ mensæ, alia facienda est oratio, omnes similiter super terram iacemus: omnes similiter surgimus.

HOM. de Adam & Eua: Sanctæ plebis sacerdotes, cum per mandata sibimet data legatione funguntur apud diuinam clementiam, humani generis causam, totámque secum Ecclesiam aggregantes, atque congemiscentes, postulant & precantur vt infidelibus donetur fides, vt ab idololatria & impijs erroribus liberentur: vt Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat: vt hæretici fidei catholicæ perceptione resipiscant: vt schismatici spiritum rediuiuæ charitatis accipiant, vt lapsis pœnitentiæ remedia conferantur. Catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis cælestis misericordiæ aula reseratur. hæc non inaniter à domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere dignatur plurimos attrahere: quod adeo diuini operis esse sentitur, vt hæc efficienti deo gratiarum semper actio laudísque confeßio pro talium correctione referatur.

HOM.77.in Ioann. Communes pro non initiatis preces effundimus & pro Infirmis & terræ & maris & vniuersi orbis fructibus sacrificamus: vides dilectionis vim in orationibus, in mysterijs, in admonitionibus.

HOM.2.sec.ad Corinthios: Diaconus non dicit parietibus, Oremus pro catechumenis: sed quidam adeo sunt incogitantes, stulti ac dissoluti, vt non solum à tempore quo hæc aguntur cum catechumenis, verum etiam in his quæ aguntur cum fidelibus stent & fabulentur. Nam pro fidelibus, pro episcopis, pro presbyteris, pro regibus, pro magistratibus, pro terra & mari, pro aëre, pro toto orbe terrarum, iubemus adire benignum deum. Quapropter exhortor, vt his omnibus perpensis, noueritis tempus deprecationis, ac tum ita sublimes efficiamini, vt relicta terra cælorum conuexa attingatis, vt deum nobis propitium reddere poßimus. Ibi oratio est prolixa pro catechumenis.

QVI ARCERENTVR E SACRIFICIO. Cap.16.

HOM.24.in Matthæum: Eos qui nondum initiati sunt, adesse prohibemus: non quia infirmitatem aliquam mysteriorum esse deprehendamus, sed quia ad participationem eorum, illi adhuc quos arcemus, infirmi sunt.

HOM.79.ad populum Antiochenum: Clamabat præco, Quot quot estis in pœnitentia, omnes orate, &c.

HOM.61.ad populum Antiochenum: Qui sunt in peccatis ejciuntur. Sicut enim ad mensam veniente domino, seruos qui dominum offenderunt, adesse non oportet, sed procul arcentur: ita scilicet & hîc dum profertur sacrificiũ, dum Christus immolatur, ouis dominica, &c.

HOM.3.ad Ephesios: Audis præconem, Quicunque in pœnitentia supplicatis, abite. ob hoc qui flagitijs noscuntur esse contaminati, prius eliminantur templi foribus, quam communio sumenda dignis proponatur. Quemadmodum ad mensam domini alicunde redeuntis non eos famulos aßistere oportet qui dominum graui aliquo delicto offenderunt, sed exiguntur domo, &c.

HOM.83.in Matthæum: Non ita malum est dæmoniacos intus esse, sicut istos qui peccatorum sordibus polluuntur, &c.

HOM.4.in Matthæum: Nulla signa iam inueni Christianæ disciplinæ, ne in ipsis quidem Ecclesiæ conciliabulis, per quæ inter fidelem infidelémque distinguas: solo celebrandi mysterij tempore dignosci possunt, dum videlicet alios excludi videris, alios verò intus teneri.

Oportebat autem vniuscuiusque fidem non locis, sed moribus indicari. Fidelis non modo à communibus mysterijs, verum etiam de nouitate vitæ debet agnosci.

HOM. 28. *ad populum Antiochenum: Interdicam vobis huc ascendere sacra vestibula, & immortalium participes fieri mysteriorum, sicut fornicatoribus & adulteris, & homicidij reis.*

HOM. 3. *de Dei natura: Energumenos diaconus tempore mysteriorum adducit, & iubet caput inclinare, cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus: & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium.* Hom. 60. *ad populum Antiochenum, idem.*

HOM. 4. *de Dei natura: Docere vos volo, cur homines dæmone agitatos mysteriorũ primo tempore capita inclinare iubeat diaconus. Vt itaque tempore instante, quo iudex prodire, & pro tribunali sedere solitus est, custodes carceris, homines quos in vinculis tenẽt, omnes carcere educunt, & pro cancello septisque fori collocant squalentes, sordentes, coma expletos nimia, pannis miserrime obductos: sic patres statuerunt, vt cùm breui Christum velut pro tribunali sedere, in ipsisque sacramentis apparere futurum esset, homines dæmone agitati illi tanquam vinculis quibusdam detenti adducerentur: non vt rerum quas commisissent, examen subirent: nec vt luerent pœnas & supplicio afficerentur: sed vt populo vniuersáque ciuitate præsente, communes pro his fierent supplicationes, vt omnes iugi concordia dominum communem orarent pro his, &c.*

QVID AGERETVR AB ACTIS *indignis.* *Cap.* 17.

DIACONVS *ianuas claudebat, apparabat altare, apponebat sacra vasa, aperiebat sacrariũ, vela retrahebantur, efferebatur sacrificium, clamabatur, Oremus omnes in cõmune.*

HOM. 24. *in Matthæum: Mysteria clausis ianuis celebramus, &c.*

HOM. 3. *ad Ephesios. Num vides vt mensam minister veluti spongia quadam abluat, collustret domum, circunuerrat, lances imponat mensæ? &c.*

CVM *elata hostia, Christóque immolato, hoc est dominica oue, audieris, Oremus omnes in commune, cum videris bifores valuas adyti subduci repagulis & adaperiri, tunc tecum reputa superne cælum ipsum diffindi, angelos secum delabi in terras.*

HOM. 61. *ad populum Antioch. Nonne vides ministrum spongia mensam circunlinientem & expurgantem domum, & tabellas ponentem? &c. Ad mensam veniẽte domino, seruos qui dominum offenderunt, adesse non oportet, sed procul arceantur: ita scilicet & hic dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis dominica, cum audieris, Oremus omnes in commune, cum vela videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, & angelos descendere.*

HOM. 36. 1 *ad Corinthios: Cælum esse hic dubitas? mensam istam vide, cuius gratia constituta sit, & quapropter, cogita quis hic sit progressurus, ante progressum certè horrebis, &c. Prius quàm vela reducta, & chorum angelorum vides, &c.*

VOX DIACONI, STEMVS HONESTE. *Cap.* 18.

HOM. *de non contemnenda Ecclesia & Ecclesiæ mysterijs: Propter hoc honestè tempore diuini sacrificij stare iubemur, vt cogitationes humi repentes erigamus, vt languore quem ex huius vitæ negotijs contraximus, excusso, rectum coram Deo animum nostrum exuscitare possimus. Neque enim de corporibus, manibus ac genibus dicit. Neque enim cum cursoribus aut pancratiastis loquitur, sed interiorum cogitationum vires tentationibus prostratas exuscitare his verbis iubet. Non solum autem communionis diuinæ tempore horrendum illum clamorem vociferatur, sed & angeli procumbunt ante dominum, &c.*

HOM. 4. *de Dei natura: Bene constare iubemur, quod nihil aliud est, nisi ita cõstare, vt hominem conuenit, qui coram Deo immortali stat, cum horrore tremoréq́; cum sobrio paratóq́; studiosóque animo. Nam id quoque vocabulum pertinere ad animum, Paulus quoque docet: Sic state in domino charissimi.* Hom. 2. 2. *ad Corinth. attingit, Stemus honestè.* Ad Philipp. 4.

QVANTA REVERENTIA, SILENTIO ATQVE *animo, Missæ interesse oporteat, & quid agitandum. Ritus sacerdotis in conficiendo sacrificio.* *Cap.* 19.

LIB. 3. de Sacerdotio: Dum conspicis dominum immolatum, sacerdotem sacerdotio incumbentem, preces fundentem: tum verò turbam circunfusam precioso illo sanguine intingi ac rubefieri, etiámne in terra versari, atque inter mortales consistere censes? An non carnis cogitationẽ abijciens, nudo animo, mente pura, circunspicis quæ in cælo sunt? &c. Ponito ante oculos Heliam illum, præterea & infinitam illam turbam circunfusam, & sacrificium lapidibus superpositum. Tum verò reliquos omnes admodum quietos ac taciturnos, solum autem prophetam preces fundentem: deinde flammam de repente è cælo delabentem sacrificiúmque lambentem. Mira sunt profectò ac stupore plena. Ab illis ergo sacris ad nostra transfer, nec ea mira modo esse videbis, sed etiam omnem stuporem excedentia. Adest enim sacerdos, non ignem gestans, sed spiritum sanctum. Is preces diuturnas fundit, nõ vt flamma cælitus delapsa sacra apposita absumat, sed vt gratia in sacrificium influens, per illud ipsum omnium animos inflammet, & puriores reddat, argento igne excocto & purgato. Hoc ergo mysterium omnium maximè horrendum verendúmque, quis tandem qui insanus minimè sit & potestate non exierit, fastidire ac despicere poterit?

HOM. 24. in Acta apostolorum: Tu autem, inquit, si adsistis iuuenis vel senex, ac stupenda vides, increpa acriter: si non fert, voca ministrum: abige, quæ tua sunt facito. Si videris vas argenteum foras proiici, vestem temere iacẽtem, etiamsi inimici esset, non præterires. Vasa sunt Christiani, si videris iacere absque ordine, componito. Accede ad me, non detrecto. Dic mihi, fac me certiorem. Omnia videre non possum. Alios video stare & nugari, dum preces fiunt: neque solum dum preces fiunt, sed & dum sacerdos benedicit. Nescis quod cum angelis stas, cũ illis cantas, cum illis hymnos dicis, & stas ridens. Non esset mirum, si fulmen emitteretur, non solum in eos, sed etiam in nos. digna enim fulmine sunt hæc. Quando hi qui horrenda hora rident, abstinebunt à risu? Quando abstinebunt à nugis, qui in tempore benedictionis garriunt, nec Deum timent? Rex adest, & exercitum considera. &c.

HOM. 69 ad populum Antioch. Cum totus constiterit populus, extensis manibus sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes?

HOM. 36. primæ ad Corinth. Magnus est tumultus in Ecclesia, magna confusio, nihílque à caupona differunt nostra. Tanta turba, tantus risus, quantus in balneis, quantus in foro, clamantibus, tumultuantibus omnibus, atque hæc quidem in vrbe nostra solum. Nam alibi, ne amicum quidem in quem post longum tempus incidisti, compellare licet, sed foris ista fiunt. & rectè quidem: neque enim tonstrina aut vnguentaria taberna est Ecclesia, aut officina forẽsis, sed locus angelorum, locus archangelorum, regia cæli, cælum ipsum. Quemadmodum igitur si cælum quispiam in angustum redactum quis inducat: etiam si patrem, etiam si fratrem videas, tamen præ stupore non alloquare: sic neque hîc aliud quicquam quàm sancta sonare decet. Hîc cælum esse dubitas? mensam istam vide, cuius gratia constituta sit, & quapropter: cogita quis hîc sit progressurus, ante progressum certè horrebis. Nam & thronum modo regis videns animo consurgit quisquis egressum regis expectat: & tu igitur ante illud horrendum tempus animo tremisce, animo commoueare, priusquam vela reducta, & chorum angelorum progressum vides, in ipsum vltro cælum ascende: sed ista profanus ignorat, &c.

HOM. in laudem eorum qui comparuerunt in Ecclesia: Dum diuinos hymnos resonamus, multo tremore contracti, multáque religione ornati, ita demum eos offeramus. Sunt qui contemnentes Deum, ac spiritus eloquia pro vulgaribus ac profanis ducentes, incompositas voces emittunt, nec melius se gerunt quàm quos habet insania, toto corpore tumultuãtes ac circumacti. Miser, oportebat te cum tremore ac reuerentia angelicam glorificationem resonare, ac cum terrore confeßionem reddere conditori, ac per hunc delictorum veniam postulare. Tu verò mimorum ac saltatorum voces huc inducis, dum indecenter manus iactas, pedibus subsultas, & toto corpore circum ageris. Non cogitas hîc adesse dominum inuisibiliter, qui motum cuiusque metitur, & conscientiæ rationem habet. Non cogitas quòd angeli huic stupendæ aßistunt mensæ, & cum reuerentia hanc circunuallant. Verum tu ista non cogitas, quoniam ea quæ in theatris audiuntur, quæque spectantur, mentem tuam obscurarunt. & ideo quæ hîc geruntur, in Ecclesiæ ritus inducis, ideo clamoribus nihil certi significantibus animũ incompositũ euulgas.

HOM. 4. de Dei natura: Cogita apud quem proximè stes, quibuscum inuoces Deum, scilicet cum Cherubim, cum Seraphim, cum omnibus cæli virtutibus: animaduerte quos habeas socios, satis hoc tibi sit ad sobrietatem, cùm recordaris te corpore constantem, in carne coagmentatum, admitti cum virtutibus incorporeis, commendare omnium dominum. Nemo igitur ani-

mo

mo resoluto sacras illas & mysticas laudes ineat socius, nemo rerum ac humanæ vitæ consilia illo tempore volutet, sed omni terrena sorte animo pulsa, in cœlum quisque se totum transferat, vtpote qui propinquus solio gloriæ stet, & cum Seraphim volitet, atque ita laudem sanctissimã referat summo, optimo, gloriosissimo Deo. Idcirco bene constare illo tẽpore iubemur, &c.

HOM. 19. *in Matthæum: Non consideras, vt coram regibus omnis coerceatur tumultus, & maximum vndique silentium commendetur? at tu ipse regalem ingressus aulam, non eam quæ in terra est, sed illam quæ multo est terribilior, videlicet in cælo plurimum reuerentiæ atque admirationis ostende.*

HOM. 2. 2. *ad Corinth. Sacerdos stat spiritum inuocans.*

HOM. 55. *In Matthæum: Omnia quæ ad salutem nostram conducunt, per crucem consummantur. Cùm regeneramur, crux Christi adest, cùm sacratissimo alimur cibo, cùm in ordine consecrandi statuimur, vbique ac semper victoriæ insigne assistit.*

HOM. *in gentes, quòd Christus Deus: Omnes se cruce signant, inscribendo in nobilissimũ membrum nostrum in fronte quasi in columna figuratur: sic in sacra mensa, sic in sacerdotum ordinationibus, sic iterũ cum corpore Christi in mysticis cœnis fulget, &c. Vide caput sequens, & caput, Qua virtute conficiatur corpus Christi.*

DE VOCE SACERDOTIS, SVRSVM CORDA: *Gratias agamus deo nostro, & de præfatione ac consecratione.* Cap. 20.

HOM. *de Eucharistia: Quid facis ô homo? Non promisisti sacerdoti qui dixit, Sursum mentem & corda, & dixisti, Habemus ad dominum? Papæ, mysterijs instructa est mensa. Agnus dei pro te immolatur, sacerdos pro te angitur, & ignis spiritualis ex mensa refluit, &c.*

HOM. 83. *in Matt. Gratias egit, vt nos instrueret, quomodo mysteriũ hoc facere debeamus.*

SVMMA *præfationis. Hom. 26. in Genesin: Non vt nostra gratiarũ actione opus habẽs, sibi gratias agi vult, sed vt quicquid id lucri est, iterum ad nos redeat, & dignos nos faciamus maioribus subsidijs. Quamuis autem non possimus facere vt dignum est (nam quomodo id fieri posset, cum tam fragiles natura simus? Et quare dico humanam naturam? Ipsæ etiam incorporeæ & inuisibiles virtutes ac principatus ac potestates & Cherubim, vt dignus est, glorificare illum non possunt, etiam si iuxta vires suas gloriã illi offerant) nihilominus iustum fuerit pro viribus gratiarum actionem offerre, & indesinenter glorificare dominum nostrum & per benedictionem crebram & per vitam optimam.*

HOM. 22. *ad Hebræos: Cum manibus mentem eleuemus. Scitis qui imbuti estis mysterijs quid dicam: forsan agnoscitis quod dicitur, & intelligitis quid significauerim. Eleuemus in altum mentem nostram.*

HOM. 4. *de Dei natura: Non illa diaconi exhortatio erecti constantisque frustra & sine causa instituta sancitáque sit, sed vt nostras repentes humi cogitationes erigeremus, vt nostrum animum pressum, fatigatum, demissum rerum humanarum cura, reiecta omni huiusmodi solicitudine, rectum, leuatum, recreatum, deo immortali repræsentaremus. Animum igitur iubemur erigere. Quo verbo Paulum eodem modo vtentem licet intueri. Cum enim ad homines iacentes ac pene perditos scriberet, dicebat, Languentes manus & resoluta genua erigite, &c.*

HOM. 61. *ad populum Antiochenum: Venisti, cecinisti deo laudem, cum omnibus es confessus te dignus esse, cum indignis non secedendo. Hom. 3. ad Ephesios idem.*

PRO QVIBVS GRATIAS AGERET SACERdos & oraret. Cap. 21.

CHRYSOST. *Hom. 24. 1. ad Corint. Calicem benedictionis vocauit: quoniam cum eũ præ manibus habemus, cũ admiratione & horrore inenarrabilis doni laudamus, benedicentes quod sanguinẽ effudit ne in errore permaneremus: neq; tantũ effudit, sed nos omnes eius participes effecit. Addimus cum calice inenarrabilia dei beneficia, & quæcunque consecuti sumus. Gratias agimus, quòd humanũ genus errore liberauit, quod cùm spem nullam haberemus, & impij in hoc mundo essemus, fratres & consortes suos ascripsit: his & cæteris huiusmodi gratiarum actionibus accedimus. Ideo calix benedictionis & Eucharistiæ vocatur.*

HOM. 26. *in Matthæum: Optima beneficiorum custos est ipsa memoria beneficiorum, ac perpetua gratiarum actio. Propterea & reuerenda ac salutaria illa mysteria quæ omni con-*

gregatione Ecclesiæ celebramus, Eucharistia, id est gratiarum actio nuncupatur. Sunt enim beneficiorum plurimorum recordatio, caput ipsum diuinæ erga nos charitatis ostendunt, nósque faciunt semper deo debitas gratias exoluere. Ideo altari assistens sacerdos pro vniuerso orbe terrarum, pro absentibus atque præsentibus, pro his qui ante nos fuerunt, & postea futuri sunt, sacrificio illo proposito deo nos gratias iubet offerre.

H O M. 2. 2. ad Corinth. Accedentes enim prius pro terrarum orbe, pro publicis bonis gratias agimus, &c.

L I B. 6. de Sacerdotio. Pro vniuerso terrarum orbe legatus intercedit, deprecatórque est apud deum sacerdos, vt hominum omnium, non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat.

DE VI PRECATIONVM IN SACRIFICIO pro quibus fierent, ac de sanctorum inuocatione, ac defunctorum commendatione. Cap. 22.

H O M. 4. de dei natura: Tempore illo mi frater, non solum homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam Angeli domino genu flectunt, & Archangeli rogant: habent sibi tempus idoneum, habent illam sacram oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes, mouere reges consueuerunt, eóque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic Angeli tunc pro ramis oleaginis Corpus domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his rogamus domine, quos tu adeo dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam cruce efflares: pro his supplicamus pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti. Idem hom. de sancto philogonio.

H O M. 18. secundæ ad Corinth. Iterum vbi excluserimus à sacerdotibus, ab alijs eos qui non possunt esse participes sanctæ mensæ, alia facienda est oratio. Omnes similiter super terram iacemus. Omnes similiter surgimus.

H O M. 18. in Acta apostolorum: Parúmne est dic oro in sanctis oblationibus nomen tuum semper referri, & præterea pro villa preces ad Deum fieri? &c.

H O M. 21. in Acta apostolorum: Nõ frustra oblationes pro defunctis fiunt, non frustra preces, non frustra eleemosynæ: hæc omnia spiritus disposuit, volens vt nos mutuo iuuemus. Vide enim vtilitatem: accipiet ille pro te, & tu per illum, contemptis opibus inductus ad faciendum aliquid generosum: & tu illi salutis, ipse verò tibi eleemosynæ factus est auctor. Ne dubita: quia erit aliquis fructus suauis. Non simpliciter minister clamat pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui illorum memoriam faciunt. Non diaconus est, qui talem illam vocem emittit, sed spiritus: non sanctus inquam, sed domini. Quis dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita sunt bene ordinata: adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei: cum tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes omnibus silentibus: & putas simpliciter & quæ pro ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac vbertate. Absit. Sed omnia cum fide fiunt. Quid putas pro martyribus offerri, quod vocantur in illa hora, licet martyres sint, etiam pro martyribus magnus honor nominari domino præsente, dum mors illa perficitur, & horrendum sacrificium & ineffabilia sacramenta? Nam quasi sedente rege, quæcunque voluerit, perficit: vt autem surrexerit, quæcunq; dicit, frustra dicit. Ita & tunc quãdiu proposita fuerint mysteria, omnibus honor maximus in memoria haberi. Vide enim, annũciatur tunc sacramentum horrendum, quòd pro mundo dedit seipsum Deus, cum illo miraculo tẽpestiuè memor est ille eorum qui peccarunt. Sicut enim quando regum trophæa statuuntur, tunc celebrantur quidem & quicunque victoriæ socij fuerunt, dimittuntur autem qui sunt in vinculis per illud tempus: vbi autem transierit hoc tempus, qui nihil assequutus est, nihil obtinet: ita sane, & hic trophæorum & celebrãdæ victoriæ tempus est. Quoties enim, inquit, manducabitis panem hũc, mortem domini annunciate. Itaque ne simpliciter accedamus, neque fortuito hæc fieri putemus.

H O M. 41. primæ ad Corinth. Non est temere hoc excogitatum, nec frustra memoriã mortuorum inter sacra mysteria celebramus: aut accedimus pro illis agnum illum iacentem & peccata mundi tollentem deprecantes, sed vt his consolatio aliqua fieret: Nec temere qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat, Pro omnibus in Christo dormientibus, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquam ista fiant, neque hæc dicantur, si pro illis comme-

mora-

morationes non fierent. Neque enim scena iam amplius nostra sunt, sed spiritus ordinatione fiunt. Opitulemur igitur his fratres, memoriam pro ipsis faciamus. Nam si Iob. illius liberos, pa- Iob.1 *tris victima purgauit, quid dubites, è nobis quoque si pro dormientibus offeramus, solatij quidpiam illis accessurum? Gratificari Deus propter alios alijs solet, quod Paulus hic ostendit: Vt ex multis, inquit, personis pro dono in uos collato, per multos gratiæ pro vobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipsis offerẽdo: cõmunis totius orbis victima preces sunt. Hinc pleni fiducia pro toto etiam orbe supplicamus inter martyres, inter confeßores, inter sacerdotes, mortuos recensemus. Vnum enim corpus omnes sumus, sint membra licet alia alijs illustriora: vndique veniam ipsis impetrare licet, precibus pro ipsis effusis, muneribus datis, consortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergo doles? Quid lachrymaris? cùm impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?*

HOM. 3. *ad Philippenses: Non frustra ab apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumentum fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem populo vniuerso, manus in cælos extẽdente, cœtu item sacerdotali, verendóque posito sacrificio, quomodo Deum non placaremus pro istis orantes? Verum istud quidem de illis dicimus, qui in fide absceßerunt. Catechumenos verò neque isto solatio dignamur, sed omni huiusmodi destituti sunt auxilio, vno quodam dempto. Quónam illo? Pauperibus, illorum nomine dare licet, vnde illis nõnihil refrigerij accedit. Nam ita vult Deus, vt nos inuicem mutuo iuuemus. Qua nanque ratione pro mundi nos pace & incolumitate precari iußit? Quamobrem pro omnibus hominibus? Tametsi hic vbi omnes dicit, & latrones & sacrilegi, sepulchrorum spoliatores, ac fures, innumerisque alijs malis scatentes comprehendantur, nihilo tamen minus pro omnibus oremus, erit fortè aliqua illorum conuersio. Quemadmodum itaque pro viuis istis oramus, qui tamen nihilo differunt à mortuis: ita & pro mortuis orari potest. Pro liberis suis sacrificabat Iob, & a peccatis illos liberabat: Ne quid, inquit, forte peruersi cogitauerint in cordibus suis. Ita prouidendum est liberis.*

HOM. 69. *ad populum Antiochenum: Non temere ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim multum inde contingere lucrum, vtilitatem multam. Cum enim totus constiterit populus extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificium, quomodo deum non exorabimus pro his deprecantes?*

QVÆ CANERENTVR IN MISSA. Cap. 23.

HOM. 9. *ad Colossenses: Quis sit hymnus cælestium, norunt fideles. Quid in cælestibus dicunt Cherubim, quid dixerunt Angeli? Gloria in altißimis deo, &c.*

HOM. 3. *ad Colossenses: Propterea gratias agentes dicimus, Gloria in altißimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, &c.*

HOM. *in laudem eorum qui comparuerunt in Ecclesia: In supernis Angelorum exercitus canunt gloriam, in terris homines in Ecclesijs choros agentes, ad eorum exemplum eandem canunt gloriam. In supernis Seraphim ter sanctum illum resonant, in terris eundem hominum promit multitudo. Communiter tum cælestium, tum terrestrium plaudit celebritas. vna est gratiarum actio, vna exultatio, vna beneuolentis gaudentisque choreæ statio, &c.*

HOM. 61. *ad populum Antiochenum: Non per proposita tantùm, verum per cantica spiritus descendit, &c. Idem Hom. 3. ad Ephesios.*

HOM. 14. *ad Ephesios. Cogita vt inimicis tuis ignoscas, quæ verba sit os tuum locutum, quæ contingat, quæ degustet, quo cibo fruatur: cum quibus tempore mysteriorum astes, cum Cherubim, cum Seraphim. Seraphim neminem vituperant, sed vnus & idem vsus ora illorum adimplet, nempe benedicendi & glorificandi deum. Quomodo potes cum illis dicere, Sanctus sanctus sanctus, qui ore tuo ad vituperium abuteris?*

HOM. 21. *ad populum Antiochenum: Quomodo non est absurdum post vocem illam mysticam è cælis delatam, à Cherubim dico, meretricijs cantibus & fractis melodijs aures inquinare?*

HOM. 19. *in Matthæum: Vnus est ex Angelorum choro atque Archangelorum socius effectus, cum Cherubim quoque ac Seraphim canis, &c.*

HOM. *de non contemnenda Ecclesia & Ecclesiæ mysterijs: Cogita prope quẽ astiteris ô homo in sacro illo & horrendo sacrificio: cum quibus deum sis inuocaturus: cum Cherubim, cum*

Seraphim & cum alijs cælestibus virtutibus, &c. Pluribus locis idem attingit.

Kyrie eleison. HOM. 23. ad Romanos: Qui alterum conuitijs laceras, quomodo dicis ad deum, Miserere mei? quomodo sacram oblationem sumes, qui linguam humano sanguine rubefecisti?

HOM. de laude eorum qui conuenerunt in Ecclesiam: Quomodo in domum tuam recipies dominum, qui vsque adeo contemptim offeras precationem? Miserere mei deus, inquis, ac moret à misericordia alienos declaras.

HOM. 27. in Genesin: Si ignoscamus inimicis nostris, & bene precemur, poterimus pura conscientia ad sanctam terribilémque mensam accedere, ac verba quæ precibus nostris inserta sunt, fidenter dicere. Sciunt initiati quid dicatur. Proinde vniuscuiusque conscientiæ relinquo, quomodo mandato illo impleto, per illud terribile tempus dicere possimus. Quod si negligenter fecerimus, quanta hinc condemnationis causa, qui diuersa facimus ac dicimus? Audemus temere verba precum pronunciare, & nobis ipsis maiorem ignem extruere, irámque dei in nos prouocare?

HOM. 14. ad Ephesios: Cogita quæ verba sit os tuum locutum, qua dignatum mensa, quæ cõtingat, quæ degustet, quo cibo fruatur. Nihil putas te mali facere, quod fratri maledicis? Quomodo ergo illum fratrem vocas? Si verò non est frater tuus, quomodo dicis, Pater noster? Perpende cum quibus tempore mysteriorum astes, &c.

EPIST. ad Eutropium: Si propriæ iniuriæ acerbitatem non exequitur imperator, quid sanctos facere decet? quid filijs Ecclesiæ agere conueniet, quibus paulo post accedendum est ad sancta, quibus contingenda sunt mysteria, quibus oratio dominica offerenda, in qua dicendum est, Dimitte nobis debita nostra? &c.

DE VOCE DIACONI, SANCTA SANCTIS, & vt admoneat indignos esse arcendos, etiam Principes, per diaconum qui corpus Christi porrigebat. Cap. 24.

HOM. 51. ad populum Antiochenum: Diaconus clamat sanctos vocans, & per hanc vocem omnium taxans maculas. Sicut enim in grege vbi sunt multæ oues sanæ, aliæ verò morbidæ, per hanc excitat vocem, & has ab illis diuidit, passim circumiens sacrorum minister per illum clamorem nimis horrendum omnes vocans sanctos, & trahens. Quoniam enim homo res proximi scire non potest (Quis enim scit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus qui in eo est?) hanc vocem emittit, postquam consummatum est omne sacrificium, vt nemo temere & à casu ad spiritalem veniat fontem. Etenim in grege morbidas detinemus intus in tenebris, & alia pascimus esca, nec aëris puri, nec herbæ sinceræ, nec exterioris fontis sinimus esse participes. & hîc igitur hæc vox pro quodam est vinculo. Non potes dicere: Nesciebam quàm esset in re periculum. Paulus testatus est. sed dices, Nesciui: hæc non est purgatio, sed accusatio. per singulos dies Ecclesiam ingrederis, & adhuc hoc ignoras? Tu ne vel hoc prætenderis, propterea sublimis constitutus magna voce, terribili clamore quasi quidam præco manum in altitudinem tollens, stans erectus, omnibus apparens, & magnum in illa tremenda quiete exclamans, hos quidem vocat, hos autem arcet, non hoc manu faciens, sed hoc per linguam quàm per manum efficacius. Dic mihi quæso, in Olympicis certaminibus, non sic astat præco magnum clamans? Num aliquis hunc accusat, dicens, Nónne fur est & seruus? & nónne prauorum est morum? Si vbi est corporum exercitatio, multa fit voluntatis inquisitio, multo magis vbi totum anima decertat. Stat igitur apud nos præco non capite quenquam tenens & producens, sed omnes pariter interiori detinens capite, non apponit alios accusatores, sed ipsis semetipsos. Non dicit nunquid aliquis hunc accusat? sed, si quis seipsum accusat. Cum enim dixerit, Sancta sanctis, hoc dicit, si quis non est sanctus, non accedat: non simpliciter dicit à peccatis purus, sed sanctus, nõ peccatorum tantũ liberatione, sed spiritus præsentia. Idem omnino fere dicit HOM. 17. ad Hebræos.

HOM. 60. ad populum Antiochenum: Ad vos ô ministrantes sermonem conuertere necessarium est, vt multo cum studio hæc dona distribuatis. Non parua vobis imminet vltio, si quem cuiuspiam conscium nequitiæ huius mensæ participem esse concedatis: sanguis eius de manibus vestris exquiretur, siue quis dux militiæ sit, siue præfectus, siue princeps diademate coronatus: indignè autem accedat prohibe, maiorem illo potestatem habes. Tu verò si tibi quidem aquæ fons traditus fuisset purus gregi custodiendus, & pecudem multum ore fimum habentem vidisses, deorsum inclinari non permisisses, & fluentem turbare: nunc vero non aquæ, sed sanguinis & spiritus fontem habens creditum, & cœno fœdius habentes peccatum videns accedentes,

non

non indignaris, nec arces, ecquam consequeris veniam? Propterea vos deus hoc insigniuit honore, vt talia discernatis. hoc vestra dignitas est, hoc securitas, hoc omnis corona, non vt albam & splendentem tunicam circumeatis induti. Et vnde, inquit, noui illum & illum? non de ignotis, sed de notis loquor. dicam aliquid terribilius. Non tam graue energumenos intus esse quàm istos, vt ait Paulus, vt Christum conculcent, & sanguinem testamenti communem existiment, & gratiam spiritus afficiant contumelia. Dæmoniũ enim patiente peior est qui postquam peccauit accedit.

H O M. 83. *in Matthæum eadem vbi concludit: Hic mihi de notis ac manifestis disputata sunt, quibus emendatis cito nobis deus etiam ignotos notificabit: si verò notos admittimus, qua de caussa ignotos manifestauerit?*

H O M. *de non contemnenda Ecclesia & mysterijs: Si quem ex his qui tecum congregantur, scortatorem & ad mystica accedentem videris, dic eorum dispensatori, iste mysterijs indignus est: prohibe sacris prophanum, &c. Ad vos qui ministratis, sermonem deinceps conuertimus, vt multo cum studio dona dispensetis. Neque enim parua vobis pœna impendet. Nam si scientes aliquem esse improbum, hac mensa eum participare permittetis, sanguis eius è manibus vestris exquiretur, siue is dux exercitus, siue præfectus equitum sit, siue ille ipse qui diademate circundatus est, si indignè accedat prohibe. Maiorem dominum habes. Caue ne irrites dominum deum tuum, non expurgans corpus eius. Nec gladium alimenti loco porrigas. Quòd si ipse non audes, ad me adduc, non patiar hæc audere. Anima deficiat potius, quàm sanguinem domini præter dignitatem porrigam, & meum ipsius sanguinem profundam, priusquam sanguinem tam tremendum secus quàm conuenit porrigam. Melius enim priuari vita propter deum, quàm propter vitam deo ipso.*

DE PRÆPARATIONE AD EVCHARISTIAM *interna, qua cogitatione excitetur.* Cap. 15.

H O M. 52. *in Matthæum: Veniat nobis in mentem, quẽ adire constituimus, pro quibus & quid facturi adimus, quem Seraphim aspicere nequeant, quem terra contremiscit, qui lucem inaccessibilem habitat. Adimus vt nos à tormentis gehennæ vendicemus. Concidamus igitur tam corpore quàm mente, vt ipse iacentes nos erigat. Oremus humiliter ac mansuete, &c.*

H O M. 83. *in Matth. Si Iudæi stantes calceati, & baculos in manibus habentes, cum festinatione comedebant, quanto magis nobis vigilandum est? illi ab Ægypto in Palæstinam erant profecturi, ac ideo viatoris habitum habebant: tu de terra in cælum ascensurus es. Cogita quãta indignatione aduersus proditorem, aduersus eos qui crucifixerunt, ipsum mouearis, & caue ne tu reus corporis & sanguinis efficiare.*

H O M. 51. *in Matth. Adeamus singuli ægrotantes Christum magna cũ fide. Nam si qui fimbriam vestimenti eius tunc tetigerunt, omnes conualuerunt, quanto magis corroborabimur si totum in nobis habebimus? Cum fide autem accedere non est, vt tantummodo propositum corpus accipias, verum multo magis, vt mundo corde tangas, vt sic adeas quemadmodũ ad ipsum.*

H O M. 60. *ad populum Antiochenum: Accedat nemo cum nausea, nemo resolutus, omnes accensi, omnes feruentes & excitati. Nam si Iudæi stantes, & calceamenta manibus gestantes ac baculos agnum cum festinatione comedebant, te multo magis oportet esse solertem. Nam illi quidem in Palæstinam erant profecturi, & propterea viatorum figuram habebant: tu verò debes in cælum migrare. Quapropter in omnibus te oportet vigilare. nec enim parua pœna proponitur indignè sumentibus, &c. Quo non oportet esse puriorem tali fruentem sacrificio, quo solari radio manum hanc carnem diuidentem, os quod igne spirituali repletur, linguã quæ tremendo nimis sanguine rubescit? Quod angeli videntes horrescunt, nec liberè audent intueri, hoc nos pascimur, &c.*

H O M. 6. *ad populum Antioch. Tanquam leones ignem spirantes, ab hac mensa recedamus, caput nostrum mente voluentes, & charitatem quam nobis exhibuit.*

H O M. 28. *pri. ad Corinth. Sensibili nunquam communicaremus mensa si febre laboraremus, longè magis hanc tangere nefas est impeditis cupiditatibus quæ febre grauiores sunt. Cum autẽ absurdas dico cupiditates, etiam corporũ intelligo, & pecuniarum, & iræ, & succensionis, & omnes simpliciter absurdas. Quæ omnia accedentem exhaurire oportet, & ita purum illud attingere sacrificium, non pigrè disponi & miserè cogi propter solennitatem, &c. Non diiudicans corpus domini, hoc est non considerans magnitudinem propositorum, non reputans*

munericis magnitudinẽ. Si enim didiceris diligenter quis sit propositus, & quis cui seipsum exhibet, nullius alterius indigebis ratione, sed hoc tibi ad omnem puritatem sufficiet, nisi sis ignauißimus.

HOM. 61. ad populum Antioch. Si cum puritate accesseris, ad salutem accessisti: si verò cũ mala conscientia, ad pœnam & vltionem. Qui enim manducat & bibit indignè, &c. Nam si regiam contaminantes purpuram puniuntur, sicut & discindentes, non erit dißimile, domini corpus impura mente suscipientes eandem subire vindictam, cum his qui clauis ipsum dissciderunt. Vide quam terribilem proponat Paulus vltionem. Irritam quis faciens Mosis legem, &c. Idem Hom. 45. In Ioann. & 83. in Matthæum.

HOM. de non contẽnenda Ecclesia et Ecclesiæ mysterijs: Ait Apostolus, Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat, non diiudicans corpus domini: hoc est, eãdem pœnã dabit quod supplicium luent hi qui Christum cruci affixerunt. Quemadmodum enim illi iugulatores rei sunt sanguinis, ita & hi qui indignè mysteriis participant. Siue enim quis disrumpat regiam purpuram, siue luto contaminet, ex æquo regem qui eam induit, contumelia affecerit: ita hic quoque & qui peremerunt corpus domini, & qui impuro animo id acceperunt; iuxta ludibrio habent regium indumentum.

HOM. 51. in Matth. cum: Quam satisfactionem afferemus, cùm tali pabulo nutriti peccemus, cùm agnum comedentes in lupos conuertamur, cum saturati ouinis carnibus vt leones rapiamus? præsertim cum id sacramentum non rapina solum, verum & ab omni suspicione inimicitiarum mundum semper seruare iubeamur. Pacis enim sacramentum est hoc sacramentum, ingluuioni pecuniarũ & simoniæ non conuenit. Nullus Iudas, nullus Simon hãc mensam adeat, quorum vterque cupiditate perijt. Idem 24. pr. ad Corint. & 12. ad populũ Antioch.

HOM. 60. ad populum Antioch. Fœtente ore Regem deosculari non eligeres, Regem verò cæli fœtẽte anima deoscularis? Bestia quæ tetigerit montẽ, lapidabitur, &c. Sicut cibus cùm sit nutritiuus, si à crudo sumatur, omnia perdit & corrumpit, ac mortis est causa: ita scilicet & qui horrenda mysteria, &c.

HOM. 60. ad populum Antioch. Nec enim parua pœna proponitur indignè sumentibus. Cogita quantum aduersus proditorem indignaris, contra eos qui crucifixerunt. Itaque & tu considera, ne sis reus corporis & sanguinis domini. Illi sanctißimum corpus iugularunt: tu verò polluta suscipis anima, post tot beneficia. Hom. 46. in Ioann idem.

HOM. 17. ad Hebræos: Rex Babylonis ex captiuitate iuuenes honestos forma & decoros facie elegit, multo amplius & nos astantes mensæ regali, honestos specie esse oportet.

HOM. 24. primæ ad Corinthios: Quando id propositum fuerit, dic tecum, Propter hoc corpus non amplius terra & cinis ego sum, non amplius captiuus, sed liber. Propter hoc, cælum & quæ in eo bona sunt, me accepturum spero, immortalem vitam, angelorum sedem, Christi consuetudinem, &c. Animaduerte quod omnium maximum est atque perspicuum, in terra non conspicaris solum, sed tangis, neque solum tangis, sed comedis, & eo accepto domum redis. Absterge ab omni sorde animum. Præpara mentem ad horum mysteriorum susceptionem. Etenim si puer regius purpura & diademate ornatus, tibi ferendus traderetur, nonne omnibus humi abiectis eum susciperes? Nunc cùm non hominem regium puerum, sed vnigenitum Dei filium accipis, dic, quæso, non horrescis?

PRÆPARATIO EXTERNA, CONFESSIO, ieiunium, lotio manuum, vestium mundities. Cap. 26.

HOM. 30. in Genesin: Quia in magnam hanc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maxime & ieiunij cursus intendendus est, & continuandæ preces, faciendáque diligens & pura peccatorum cõfeßio, & in operibus sedulitas, eleemosyna larga, æquitas, mansuetudo, aliæque virtutes, vt talibus ornati virtutibus, vbi in diem dominicum venerimus, domini liberalitate fruamur. &c.

HOM. 10. in Matthæum: Tempus quidem confeßionis æque & lotis baptismate & illotis proselytisque incumbit: his quidem, vt post patentia criminum vulnera, pœnitentia interueniẽte curentur, & ad sacra mysteria venire mereantur. Illis verò, vt eam quã post lauachrum cæleste conceperant, maculam diluentes, ad dominicam mensam munda iam conscientia securáque conueniant.

HOM. de spectaculis: Hortor rogóq; vt prius pœnitentia ac cõfeßione alijsque remedijs omnibus

nibus sese à peccato ex theatricis spectaculis cõtracto perpurgent, atque ita diuinos audiant sermones, &c. Non metuis, non expauescis dum oculis quibus illic lectum qui est in orchestra spectas, iisdem hanc mensam intueris? &c.

HOM. 27. pr. ad Corinthios: *Tu priusquã accipias, ieiunas, vt aliquo modo dignus communicatione videaris: cùm autẽ acceperis, & oporteret in continentia perseuerare, omnia perdis. Quanquam æquum est ante & post communicationem ieiunare. Oportet enim vtroque tempore continentem, sed maximè post acceptum spiritum: antè, vt dignus fias ad accipiendum: postmodum, vt non indignus videaris qui acceperis, &c. vide de ieiunio, sequente cap. 29.*

HOM. 52. in Matthæum: *In nonnullis Ecclesiis morem hunc corroboratũ videmus, vt diligenter multi studeant, quomodo manibus lotis & vestibus candidis induti in Ecclesiam ingrediantur: quomodo autem animam atque mentem suam puram atque defæcatam Deo afferant, nullam habent curam. Hæc dico, non quia lauare os aut manus prohibeam, sed quia nõ aqua solum lauare os velim, verumetiam vt æquius est, omni virtutis munere.*

HOM. 61. ad populum Antioch. *Dic mihi, illotis manibus ad sacrificium eligeres accedere? Non puto. Cernis vasa, &c.* Hom. 3. ad Ephesios idem.

DE ADORATIONE CORPORIS. Cap. 27.

HOM. 24. prim. ad Corinth. *Hoc corpus adorarunt, in præsepi reueriti sunt Magi, & impij viri & barbari, longo itinere confecto, cum timore ac tremore plurimo adorauerunt. Imitemur saltem barbaros nos qui cælorum ciues sumus. Tu non in præsepi, sed in altari, non mulierem quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem & spiritum perabunde super proposito diffusum sacrificio vides. Nec vt magi corpus intueris, sed eius potentiam, & omnem agnoscis administrationem, & nihil eorum quæ per ipsum facta sunt ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur horrificamusque & maiorem quàm barbari illi præ nobis feramus pietatem, vt non simpliciter, neque frigidè accedentes vehementiori igni caput obiiciamus. hæc non dico, vt non accedamus, sed ne temere accedamus.* lege Caput, Quanto honore sit assistendum. & caput, De his qui Missæ interesse non laborant.

HOM. 61. ad populum Antioch. *Si pura sunt vestimenta, adora & communica, &c.*

OSCVLVM PACIS PORRIGEBANT MVTVVM. Cap. 28.

LIB. 1. de compunctione cordis: *Iubet dominus relinqui donum ante altare, & prius reconciliari fratri, vt ex hoc discamus, quia nec illo tempore quo ad ministerium Dei videmur accedere, reconciliationem dissimulari ac differri non patitur Deus, quanto magis curari hoc in aliis temporibus iubet? Nos verò imaginem quidem colimus præcepti, veritatem verò virtutémque negligimus. Nam osculum pacis porrigere, tempore quo munera offerũtur, in vsu est: sed vereor ne fortè plures ex nobis labiis hoc tantummodo faciant, cùm Christus pacem non ex ore, sed ex corde desideret, & affectu velit proximum, non labiis salutari, &c.*

QVIBVS TEMPORIBVS POPVLVS COMMVnicaret: an quoties fieret Missa? Cap. 29.

ADHORTATVR *quidem quàm potest acerrimè, vt expurgati sæpius participent. Concludit tamen, ne illotis accedant, nec solitos accedere, quoties res diuina ageretur, ostendit.*

HOM. 61. ad populum Antioch. *Multos video dominici corporis participationem temere sumentes, vel à casu potius, ac consuetudine potius aut lege quàm cogitatione & mente, si superuenerit sanctæ tẽpus Quadragesimæ, qualiscunq; sit aliquis, mysteria sumit: si superuenerit Epiphaniorum dies, licet tempus adueniens, vel Epiphania, vel Quadragesima dignos accedere non faciat, sed animæ puritas & sinceritas. cum hac igitur semper accede, sine hac nunquam, &c. Multam video rerum inæqualitatem. In aliis temporibus cum puri frequenter sitis, non acceditis: In Pascha verò, licet sit aliquid patratum, acceditis. O consuetudinem. O præsumptionem, sacrificium quotidianum, incassum assistimus altari. nullus qui communicetur. hæc non vt temere communicemini dico, sed vt vos dignos reddatis. Non es hostia dignus, vel communione, igitur nec oratione. Astantem audis præconem atq; dicentem, Quotquot estis in pœnitẽtia, omnes orate. Quid stas? si es in pœnitentia, sumere non debes. Qui namque non communi-*

tat, est ex pœnitentibus. Cur itaque dicit, Abite qui non potestis orare? Considera mensam regis appositam, angelos mensæ ministrantes. Ipse rex adest, & astas oscitans. Si pura sunt vestimenta, adora, & communica. Per singulos dies venit discũbentes visurus, omnes alloquitur. Amice quomodo huc intrastis? non dicit, vt quid accubuisti, sed quid intrasti. Omnis qui participio mysteriorum non fruitur, impudens est ac procax, si astat, &c. Dic mihi, si quis in conuiuium vocatus manus ablueret, & recumberet, & mensæ paratus adesset, postmodum nihil gustaret, non afficit cõtumelia vocantẽ? Nónne huiusmodi melius non venisse? Sed ne maius vobis iudiciũ faciamus, vos exhortamur, nõ vt accedatis, sed præsentia vos & accessu dignos cõstituatis.

HOM. 3. ad Ephes. *Dic mihi quæso post annum cõmunionẽ sumens, quadragintá ne dies ad totius tẽporis purificationẽ satis esse putas, & hebdomada lapsa rursum ad peccata reuerteris? Hæc dico nõ vno & annuo vos prohibẽs accessu, sed vos semper ad sancta volẽs accedere, &c.*

HOM. 17. ad Hebr. *Plurimi ex hoc sacrificio semel accipiunt in toto anno, alij bis, alij sæpius. Ad omnes ergo nobis sermo est, non ad eos qui hîc sunt tantum, sed etiam ad eos qui in eremo sedent. Illi enim semel in anno tantum participant: fortaßis enim & post duos annos. Neque eos qui semel, neque eos qui sæpius, neque qui raro: sed eos qui cum munda conscientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehensibili: isti semper accedãt. Qui verò tales non sunt, neq; semel. Quid ita? quia iudicium sibi accipiunt & damnationem ac supplicium. hæc dicẽs, non ab vna in anno vos perceptione veto, sed volo vos semper accedere. Sanctis hæc concessa sunt.*

HOM. 28. pr. ad Cor. *Paulus ait, probet seipsum homo. Vosmet tentate, si estis in fide, vosmet probate: non quemadmodũ nunc facimus temporis gratia tantum accedentes, ac magis quàm animi studio, neq; vt præparati ad expurganda vitia compunctionis pleni accedimus, sed vt in solennitatibus simus, quando omnes adsunt consideramus: sed non ita Paulus præcipit, sed vnum tempus nouit quo accederemus, communicationis & scientiæ puritatem.*

DE FINE MISSÆ. Cap. 30.

HOM. 83. in Matth. *Hymno dicto exierant in montẽ. Audiatis quicunq; vltimam orationẽ nõ expectatis, quæ illius symbolum est. Gratias enim egit antequam discipulis daret, vt etiã à gratiarum actione incipiamus, posteaquã dedit & hymnũ cecinit, vt & nos similiter faciamus.*

HOM. 3. ad Coloß. *Quando sacrificiũ absoluitur, ait præsul, Pax omnibus, & interea rursus, Gratia vobis & pax, Quomodo non est absurdum, quòd cum toties pacem habẽdam nobis audiamus, nihilominus hostiliter inuicem alius alium impugnamus?*

HOM. Oportet hæreses esse, post primam ad Corinth. *Inoleuit in Ecclesiis consuetudo quædam admirabilis. Fideles enim omnes in conuentibus suis postquam audissent doctrinas, post preces, post sacramentorum communionem, soluta concione non mox domum concedebant: sed diuites & abundantiores alimenta & edulia à domibus suis afferentes, pauperes vocabant, communésque faciebant mensas, communia prandia, communia conuiuia in ipsa Ecclesia. Atq; ita à communione mensæ & pietate loci vndequaque ad charitatem accendebantur, nõ absq; summa vtilitate & voluptate maxima.*

F. CLAVDIVS DE SAINCTES LECTORI.

QVONIAM *quæ Chrysostomo semper tributa est Liturgia, alijs adiungebatur, vt nihil in ea iudices alienum à suo auctore: vt ex vno morem sacrificandi Ecclesiæ Orientalis adhuc integræ neque longius ab apostolis remotæ animaduertas, delibauimus ex illius libris quæ ad eam rem conferrẽt. Nequaquam tamen profitemur omnia quæ huc prodessent congeßisse. Nonnulla, vt fit, aliquando non satis attente cogitantem ac legentem transuolarunt: aliqua non inuitus omisi, ne essem prolixior. Cum ista commentaremur, aliquis ad me venit: Ecquid, inquit, tribuitis Chrysostomo sacra, quæ Chrysostomi mortui, quæ sanctorum atque aliorum meminerunt qui Chrysostomum longo temporis interuallo subsecuti sunt? Respondi, Libros legis, Mosis decessum continere ac describere, sacrilegum tamen esse & haberi ab eo confectos denegare. Non ignorãt insuper docti ex historijs nostris, Ecclesiam principes episcopos sanctos quamprimum essent renũciati, atq; alios mortuos si mererentur in sacrorũ diptychorum (vertamus, tabularum aut voluminum) catalogum semper retulisse, quorum nomina in mysterijs recitarentur, atque ideo Liturgijs varia pro varietate temporum sæpe inseruisse.* Vale.

FINIS.

